

CADERNOS DE
FRASEOLOXÍA GALEGA
15

2013

ISSN 1698-7861
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO

PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 15

2013

ISSN 1698-7861

Santiago de Compostela

Edita Xunta de Galicia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretario Xeral de Política Lingüística

VALENTÍN GARCÍA GÓMEZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Estrada Santiago-Noia, Km.3. A Barcia. 15896 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 981 542 684

Fax. +34 981 542 553

Enderezo electrónico

paremias@cirp.es

<http://www.cirp.es>

© Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2012. (Véxase a páx. 607).

Autor Varios

Título Cadernos de fraseoloxía Galega 15, 2013

Periodicidade Anual.

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de Fraseoloxía Galega)

ISSN: 1698-787X (Biblioteca fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

D.L. C 2396-2013

Imprime: Segaoof Servicios, S.L.

Cadernos de fraseoloxía Galega aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: CARHUS, CIRBIRC, DICE, DIALNET, DULCINEA, ISOC, LATINDEX, LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY ONLINE, MIAR, MLA, REBIUN e SUDOC-ABES e pode lerse en tódalas bibliotecas das Universidades de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista *Proverbium* (The University of Vermont). Recíbena máis de 100 fraseólogos de todo o mundo.

Pasados seis meses da edición en papel tódolos números poden baixarse íntegros en formato PDF de <http://www.cirp.es>, a onde manteñen ligazóns EUROPHRAS (europhras.org/), o Instituto Cervantes (<http://www.letrasgalegas.org/>) e diversos Organismos Universitarios (coma tal Biblos-e Archivo).

A presentación, a revisión por pares anónimos, a aceptación de orixinais nesta revista e as condicións de copyright seguen estándares internacionais que se detallan nas *Normas* (páxs. 605-609).

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 15

2013

ISSN 1698-7861
Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Director: Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Secretaria: María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

CONSELLO CIENTÍFICO

Margarita Alonso Ramos (Universidade da Coruña)

María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)

Maria Conca i Martínez (Universitat de València)

Xermán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)

Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)

Stefan Ettinger (Universitt Augsburg)

Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)

Luis González García (Universidade da Coruña)

M Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)

Ángel Iglesias Ovejero (Universit d'Orlans)

Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)

Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)

Valerii Mokienko (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)

Károly Morvay (Universidade Etvs Loránd de Budapest)

António Nogueira Santos (Portugal)

Fernando Varela Iglesias (Universitt Wien)

Gerd Wotjak (Universitt Leipzig)

Alberto Zuluaga Ospina (Universitt Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

María lvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

Carme López Taboada (IES Eusebio da Guarda da Coruña)

Ramón Anxo Martíns Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)

María do Rosario Soto Arias (IES Eusebio da Guarda da Coruña)

Rebeca Lema Martínez (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Noelia Surribas Díaz (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Xacinta Varela Martínez

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua galega porque, en primeiro lugar, pretende estimular a recolla e investigación da fraseoloxía galega e da fraseoloxía universal en Galicia; pero tamén porque forma parte dun proxecto social de normalización da lingua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa e de América colaboran xenerosamente neste proxecto de ecoloxía lingüística publicando en galego traballos inéditos nesta revista, que chega xa a noventa e cinco dos máis importantes fraseólogos do mundo e, en intercambio, a tódalas bibliotecas universitarias de España e Portugal. Chegará tamén a tódalas outras bibliotecas universitarias que o soliciten en intercambio. Os números anteriores, xa esgotados, poden baixarse integramente en formato PDF da Rede en <http://www.cirp.es>. Para máis información verbo das características técnicas, proceso de admisión, revisión e aceptación, copyright e a folia de estilo véxanse a páxina de créditos e mailas páxinas finais deste número; consúltese tamén http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista internacional de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua gallega porque, en primer lugar, pretende estimular la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal en Galicia; pero también porque forma parte de un proyecto social de normalización de la lengua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa y de América colaboran generosamente en este proyecto de ecología lingüística publicando en gallego trabajos inéditos en esta revista, que ya llega a noventa y cinco de los más importantes fraseólogos del mundo y, en intercambio, a todas las bibliotecas universitarias de España y Portugal. Llegará también a las demás bibliotecas universitarias que lo soliciten en intercambio. Los números anteriores, ya agotados, pueden descargarse íntegramente en formato PDF de Internet en <http://www.cirp.es>. Para más información sobre las características técnicas, proceso de admisión, revisión y aceptación, copyright y sobre la hoja de estilo véanse la página de créditos y las páginas finales de este número; consúltese también http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini.

Cadernos de fraseoloxía Galega, international yearbook of phraseological research, is edited in Galician language, firstly because it aims at promoting the collection and research of both Galician and universal phraseology in Galicia, but also because it is part of a social project of normalization of the autochthonous language of Galicia. Important European and American phraseologists generously contribute to this project of linguistic ecology by publishing unpublished works in Galician in this review, which is already received by ninety-five of the most important phraseologists in the world and, as an exchange, by all Spanish and Portuguese university libraries. It will also be received by those university libraries which apply for it in exchange. The previous numbers, already sold out, can be entirely downloaded on PDF format from the Internet at <http://www.cirp.es>. For more information related to technical aspects, admission process, text revision and acceptance, copyright and style sheet please consult the credits page and the final pages of this volume. Consult the next section of our website as well: http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_ini.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revue internationale spécialisée en Phraséologie, est rédigée en galicien car non seulement elle prétend stimuler la collecte et la recherche de la Phraséologie galicienne et de la Phraséologie universelle présente en Galice, mais aussi parce qu'elle fait partie d'un projet social de normalisation de la propre langue galicienne. D'importants phraséologues d'Europe et d'Amérique prêtent généreusement leur collaboration à ce projet d'écologie linguistique en publiant des travaux inédits en galicien dans cette revue, qui est envoyée à 95 des plus éminents phraséologues du monde entier, et à toutes les bibliothèques universitaires d'Espagne et du Portugal, en modalité d'échange. Elle sera également remise à toutes les autres bibliothèques universitaires qui veuillent bien la solliciter en échange. Les numéros antérieurs, déjà épuisés, peuvent être téléchargés intégralement en format PDF sur la Toile au site: <http://www.cirp.es>. Pour plus d'information sur les caractéristiques techniques, le processus de soumission, révision et acceptation, copyright ainsi que sur les consignes de style, voir la première et dernières pages de ce numéro et consulter aussi http://www.cirp.es/pls/bdbox/inv.cfg_ini

Die **Cadernos de fraseoloxía Galega** sind eine phraseologische Zeitschrift, die auf Galicisch erscheint. Ihr Ziel besteht darin, den phraseologischen Bestand des Galicischen zu sammeln, zu erforschen und zu analysieren. Darüber hinaus beschäftigen sich die Cadernos de fraseoloxía Galega aber auch mit der Phraseologie im allgemeinen. Bekannte Phraseologen aus Europa und Amerika tragen mit ihren bislang unveröffentlichten und von Experten begutachteten Artikeln, die jeweils ins Galicische übersetzt werden, zur Standardisierung und Modernisierung der galicischen Sprache bei. Knapp hundert angesehene Phraseologen aus aller Welt erhalten inzwischen die Zeitschrift Cadernos de fraseoloxía Galega und sie wird außerdem im Austausch an alle spanischen und portugiesischen Universitätsbibliotheken geliefert. Weitere Universitätsbibliotheken können die Zeitschrift auf Antrag im Austauschverfahren erhalten. Die früheren und inzwischen vergriffenen Zeitschriftennummern können vollständig aus dem Internet im PDF-Format unter <http://www.cirp.es/> heruntergeladen werden. Für weitere Informationen über die stylesheets, Copyright, Evaluierung und Aufnahme der Beiträge siehe bitte das Impressum und die letzten Seiten dieser Zeitschriftennummer; siehe auch unter http://www.cirp.es/pls/bdbox/inv.cfg_ini.

Cadernos de fraseoloxía Galega («Тетради по Галисийской Фразеологии») — это международный журнал, посвященный фразеологическим исследованиям, выходит на галисийском языке, так как он издаётся в первую очередь с целью стимулировать сбор материала и проведение исследований по галисийской фразеологии и по универсальной фразеологии в Галисии, а также потому что он является составной частью социального проекта нормализации собственного языка Галисии. Видные фразеологи Европы и Америки щедро сотрудничают в рамках этого проекта по лингвистической экологии, публикуя свои неизданные труды на галисийском языке в этом журнале, который распространяется бесплатно среди девяноста пяти наиболее выдающихся фразеологов мира, а также высылается по межбиблиотечному обмену во все университетские библиотеки Испании и Португалии. Журнал будет также отсылаться во все те университетские библиотеки, которые запросят его по межбиблиотечному обмену. Предыдущие номера, тираж которых уже исчерпан, можно скачать полностью из сети в формате PDF с адреса <http://www.cirp.es>. Дополнительную информацию о технических характеристиках, о процессе принятия к рассмотрению, проверки и утверждения, а также издательскую инструкцию можно посмотреть на странице, где приводятся выходные данные, а также на последних страницах данного номера. См. также http://www.cirp.es/pls/bdbox/inv.cfg_ini

Índice

ESTUDOS / PAPERS	19
BEVILACQUA, Cleci Regina. <i>O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom) / Project ‘Specialised Lexical Combinations’(Projecom)</i>	21
CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve. <i>Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego / Phraseological approach to a bilingual Galician-Catalan/ Catalan-Galician dictionary</i>	37
CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto. <i>Na procura do mínimo paremiolóxico grego / Searching for the Greek paremiological minimum</i>	133
FERRO RUIBAL, Xesús. <i>‘Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois’. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza / ‘To be ~ to seem ~ to feign to be from Angrois’. Class relations and phraseological expiry in stereotypes of ignorance and indifference</i>	141
LEIVA ROJO, Jorge. <i>Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso / Translation procedures of adverbial idioms in colloquial language (Italian, German and Spanish): A case study</i>	183
MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel. <i>A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica / Distinction between conjunctions and discourse connectives and their phraseological manifestation</i>	209
NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena. <i>Análise culturolóxica da metáfora plantasémica en español e italiano / Culturological analysis of plant metaphors in Spanish and Italian</i>	235
NÚÑEZ ROMÁN, Francisco. <i>Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía / Diatopy, variability and synonymy in phraseology</i>	253
RAMOS SANUDO, Ana María. <i>Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés / Approach to the phraseology of “saying” in French</i>	267
RUIZ MARTÍNEZ, Ana María. <i>Sobre a marcación diafásica das locucións en español / About diaphasic marking of idioms in Spanish</i>	289
SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. <i>A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos / Elaboration of a paremiological corpus by native speakers of French</i>	321
SOTO ARIAS, M ^a Rosario. <i>Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos / Notes for a study of hagiochronological proverbs</i>	347
STROHSCHEN, Carola. <i>A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira / Phraseodidactics in teaching materials of German as a foreign language</i>	371

TIMOFEEVA, Larissa. <i>Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica</i> / Phraseodidactics: phraseology for didactics.....	393
VELASCO MENÉNDEZ, Josefina. <i>Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)</i> / Brief historical essay on the study of Russian phraseology (from its beginnings until halfway through the second half of the 20th century)	411
RECADÁDIVAS / COMPILATIONS	439
CERVINHO FERRÍN, M. ^a Victoria. <i>Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2</i> / Phraseology and paroemiology of Sebil, 2	441
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo. <i>Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe’.</i> <i>Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega</i> / ‘Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe’. An approximation to the semantic fields of food and beverages in Galician phraseology ..	463
RUBINOS CONDE, Miguel. <i>‘Da roda para a piola’: refráns e frases do sur de Galicia</i> / ‘Da roda para a piola’: proverbs and phrases from Southern Galicia ..	487
RECENSIÓNS / REVIEWS	503
BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): <i>Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés- español</i> . Por / By Károly Morvay	505
GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel (2012): <i>Unidades fraseológicas y TIC..</i> Por / By Vanessa Fernández Pampín	510
KONECNY, Christine (2010): <i>Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele</i> . Por / By Simona Brunetti	513
MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (eds.) (2012): <i>Lenguas especializadas, fijación y traducción</i> . Por / By Paola Masseur.	517
MORVAY, Károly (2006): <i>Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià</i> . Por / By Xesús Ferro Ruibal	519
NAVARRO, Carmen (2008): <i>Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano</i> . Por / By Carmen Mellado Blanco	522
PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): <i>Gramática y semántica de las locuciones</i> . Por / By María Álvarez de la Granja	526
ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): <i>Aspectes de fraseoloxía contrastiva alemany- catalá: fraseologismes de la producció verbal</i> . Por / By Ana Mansilla Pérez	529
SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P., MANSILLA, Ana (2013): <i>Idiomatik Deutsch-Spanisch</i> . Por / By Noelia Surribas Díaz	534

VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): <i>Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español</i> . Por / By Luis González García	535
NOVAS / NEWS	543
Libros, revistas ou artigos / Books, journals or papers	545
Actas.....	552
Recensións / Reviews	557
Recensionantes / Reviewers	557
Congresos e Seminarios / Congresses and seminars	558
<i>Curso: Fraseología, paremiología y traducción</i> . Universidad de Murcia 8-16.4.2013.	558
<i>Tallers intensius de dites i refranys catalans</i> . Víctor Pàmies. Barcelona. 15-16.6.2013 (1ª edición) e 29-30.6.2013 (2ª edición)	559
<i>Nuevas posibilidades para la enseñanza de la fraseología en el aula de ELE</i> . Universidad Complutense de Madrid. 17-19.6.2013	559
<i>Seminario: Literatura Oral Mexicana</i> . 19.6.2013. Universidad Complutense de Madrid.	559
<i>Machine Translation Summit XIV</i> . Nice. 2-6.9.2013	559
<i>Parémiologie française</i> . Madrid. UCM 5-6.9.2013	559
<i>IV Jornadas Internacionales de Fraseología, Traducción y Didáctica</i> . Universidad de Alicante, Facultad de Filosofía y Letras. 25-27.9.2013	560
<i>II Convegno Internazionale dell'Associazione di Grammatica Enunciativa (A.I.Gr.E.). La codifica e la sua interpretazione: livelli di codifica e di interpretazione degli enunciati</i> . Napoli. 10-11.10.2013	561
<i>III Congresso Internacional de Fraseologia e Paremiologia (CIFP) e II Congresso Brasileiro de Fraseologia (CBFRA). Desafios e Perspectivas das pesquisas fraseoparemiológicas contemporâneas</i> . Fortaleza 8-13.12.2013	562
<i>I Giornata di Studi della Associazione Phrasis. Paese che vai, usanza che trovi. Riflessioni su fraseologia e paremiologia</i> . Verona. 20-21.2.2014.	562
<i>EUROPHRAS 2014 Conference</i> . Sorbonne Paris Cité, Université Paris 13 and Paris Sorbonne, Paris 4. <i>Phraseology: Resources, Descriptive Studies and Computational Processing</i> . Paris, 10-12 .9.2014	562
<i>Approches théoriques et empiriques en phraséologie</i> . Colloque International GLFA, groupe de lexicographie franco-allemande de l'Université de Lorraine / CNRS-ATILF. Université de Lorraine. 11-12.12.2014	562
Recursos / Resources	563
<i>Nova rede europea de traballo en Unidades Pluriverbais</i>	563
Algunhas páxinas internacionais de referencia	563

<i>De Proverbio</i>	563
BALANCE / OUTCOME	565
1. Índices de Cadernos de Fraseoloxía Galega / Index of Cadernos de Fraseoloxía Galega	567
1.1 Índices alfabéticos de artigos / Alphabetical index of papers	567
1.2. Índice da sección de Recadávivas / Index of Compilations section	571
1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores / Alphabetical index of reviews by authors	573
1.3.2. Índice alfabético de recensións por recensionantes / Alphabetical index of reviews by reviewers	577
1.4. Índice da sección de Novas / Index of News section	581
2. Índice temático dos catorce números de Cadernos de Fraseoloxía Galega / Subject index of the fourteen issues of Cadernos de Fraseoloxía Galega	583
3. Índice global dos Cadernos de Fraseoloxía Galega / Global index of Cadernos de Fraseoloxía Galega	593
4. Procedencia dos autores de Cadernos de Fraseoloxía Galega / Origin of the authors of Cadernos de Fraseoloxía Galega	601
Presentación de colaboracións e proceso de admisión. Normas / Submissions and admission process. Norms	605
9 Recursos en liña e 202 publicacións do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2012 / 9 online resources and 202 publications of the Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2012	611

Presentación

Neste número 15, 2013 de **Cadernos de fraseoloxía Galega** analízanse aspectos fraseolóxicos ou paremiolóxicos de 18 linguas: galego, portugués, asturiano, aragonés, español, catalán, francés, italiano, véneto e romanés; vasco; bretón e gaélico; inglés e alemán; grego; polaco e ruso, finés e húngaro.

A sección de ESTUDOS ofrece quince traballos que abordan diversos aspectos do cada día máis extenso campo da fraseoloxía coas súas implicacións fraseográficas, tradutolóxicas e sociolóxicas. A historia da fraseoloxía está presente no estudo panorámico da investigación fraseolóxica rusa dende os inicios ata a segunda metade do século XX de Josefina Velasco Menéndez (*Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. XX)*: Nel vese o carácter precursor e a xenialidade dos fraseólogos rusos en relación ó resto do mundo.

A análise das locucións está presente no estudo de Jorge Leiva Rojo (*Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso*), no de Manuel Martí Sánchez (*A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica*), no de Ana María Ruiz Martínez (*Sobre a marcación diafásica das locucións en español*). Un interesante proxecto na fronteira da fraseoloxía e a terminoloxía está en marcha no Brasil: del temos noticia no artigo de Cleci Regina Bevilacqua (*O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’: Projecom*).

Noutros casos o estudo aborda un campo semántico: Ana María Ramos Sañudo analiza o concepto “dicir” en francés (*Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés*). Xesús Ferro Ruibal comenta numerosos estereotipos denigratorios en Galicia (con paralelos en Europa e América): (*‘Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois’. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza*). O enfoque cognitivista, en cambio, aplícase con éxito a un tema vexetal no traballo de Carmen Navarro e Elena Dal Maso (*Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano*).

A fraseoloxía bilingüe está presente nun par de linguas pouco estudado aínda cun extenso traballo do que son autores Silverio Cerradelo e Esteve Valls (*Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego*), que constitúe o embrión do dicionario fraseolóxico bilingüe. Tamén, aínda que noutra perspectiva, no traballo dedicado á fraseoloxía rexional (italiana) á variación diatópica e á sinonimia fraseolóxica nun territorio lingüisticamente tan polícromo coma o de Italia: ese é o traballo de Francisco Núñez Román (*Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía*), que partindo da fraseografía italiana reflexiona verbo da diferenza

UUFF rexionais e UUFF estándar e entre sinónimos e variantes (en sentido estrito ou en sentido amplo).

No eido paremiolóxico, este número ofrece tres traballos, dos que dous exploran as paremias que sobreviven á urbanización e son o de Carlos Alberto Crida Álvarez (*Na procura do mínimo paremiolóxico grego*), e o de Julia Sevilla Muñoz e Marina García Yelo (*A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos*). O terceiro, de Mª Rosario Soto Arias, explora a haxiocronoloxía europea: (*Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos*).

A fraseodidáctica está sendo o apéndice necesario en todo traballo fraseolóxico e dúas novas achegas enriquecen este número: a de Carola Strohschen (*A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira*) e mailo de Larissa Timofeeva (*Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica*)

A sección de RECADÁDIVAS, coma o mostrador dun mercado, ofrece dúas escolmas de “produto fresco” con denominación do sur de Galicia: a de M.ª Victoria Cerviño Ferrín (*Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil*, 2) continuación da homónima do Caderno anterior, e a de Miguel Rubinos Conde (*‘Da roda para a piola’: refráns e frases do sur de Galicia*). As dúas amosan que a fraseoloxía está viva en Galicia. A terceira, sen deixar de ser fresca, ten unha presentación máis temática: é a nova contibución de Ramón Anxo Martíns Seixo (*‘Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe’. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega*). Esta sección lentamente vai construíndo un importante Tesouro Fraseolóxico Galego que acada xa cifras importantes de locucións, fórmulas e paremias, como se ve na páxina 592.

A sección de RECENSIÓNS valora DEZ obras. Tres dicionarios fraseolóxicos: un catalán (de Morvay), un francés-español (de Bárdosi e González, do que xa se tratou no número anterior) e outro español-alemán (de Schemann, Mellado e outros). O contraste interlingüístico tamén está presente no libro Navarro (español-italiano) e no de Robles (alemán-catalán). A fixación e tradución en linguas de especialidade (literaria, audiovisual, cultural, económica, técnica, xurídico), no de Mogorrón e Mejri. Das colocacións italianas trata o libro de Konecny; da *Gramática e semántica de las locuciones* o de Penadés; da relación UUFF e TIC as actas do Congreso dirixido e editado por González Rey; e das locucións na obra do Marqués de Santillana (XIV-XV) trata o libro de Vicente Llavata.

A sección de NOVAS visualiza a vitalidade da investigación fraseolóxica no mundo, dando conta de 89 libros ou artigos publicados nos últimos doce meses ós que lle hai que engadi-las 101 conferencias ou ponencias do Congreso de Budapest (2013)

verbo da auga na fraseoloxía e paremioloxía eslava (*‘Вода’ в славянской фразеологии и паремииологии*). Tamén se ofrece a referencia de seis recensións. A seguir ofrécese noticia dos Congresos, Simposios, Workshops ou Talleres de fraseoloxía que tiveron lugar no ano 2013 en Murcia, Barcelona, Madrid, Alicante, Nice, Napoli e Fortaleza ou dos que terán lugar no 2014 en Verona, Paris ou Nancy.

A sección BALANCE ofrece a referencia completa do que 155 investigadores de 22 Países deron á luz nos 15 números de **Cadernos de fraseoloxía Galega** nestes seus 13 anos de existencia. O índice ofrécese por orde alfabética de autores, por temática dos traballos e por procedencia dos autores. Esta revista quere agradecer-la acollida internacional cumprindo tódolos parámetros de calidade e ofrecendo unha difusión internacional tanto no seu formato en papel como posteriormente na internet.

Coma sempre a revista péchase coas normas de admisión, valoración de orixinais e co catálogo das publicacións do Centro de Investigación que a fai posible.

O Consello de Redacción

Preface

This issue 15, 2013 of **Cadernos de fraseoloxía Galega** compiles works related to 18 different languages: Galician, Portuguese, Asturian, Aragonese, Spanish, Catalan, French, Italian, Venetian, Romanian, Basque, Breton, Gaelic, English, German, Greek, Polish, Russian, Finnish and Hungarian.

The ESTUDOS (PAPERS) section presents 15 essays addressing several aspects of the each day broader field of phraseology, with its phraseographical, translational and sociological implications. The history of phraseology is dealt with in the panoramic work of Josefina Velasco Menéndez on Russian phraseological research (*Brief historical essay on the study of Russian phraseology (from its beginnings until halfway through the second half of the 20th century)*), which evidences the precursory character and the genius of Russian phraseologists in relation to the rest of the world.

The analysis of locutions is discussed in 3 papers: Jorge Leiva Rojo (*Translation procedures of adverbial idioms in colloquial language (Italian, German and Spanish): A case study*); Manuel Martí Sánchez (*Distinction between conjunctions and discourse connectives and their phraseological manifestation*); and Ana María Ruiz Martínez (*About diaphasic marking of idioms in Spanish*). An interesting project at the border between phraseology and terminology is being carried out in Brazil; we have news about it thanks to the work of Cleci Regina Bevilacqua (*Project 'Specialized Lexical Combinations': Projecom*).

In some other cases, the article addresses a semantic field: Ana María Ramos Sañudo analyses the concept “saying” in French (*Approach to the phraseology of “saying” in French*); while Xesús Ferro Ruibal comments numerous denigrating stereotypes in Galicia (with parallels in Europe and America): (*To be ~ to seem ~ to feign to be from Anglois’. Class relations and phraseological expiry in stereotypes of ignorance and indifference*). The cognitivist approach, on the other hand, is applied successfully to a vegetable topic in Carmen Navarro and Elena Dal Maso’s essay (*Culturological analysis of plant metaphors in Spanish and Italian*).

Bilingual phraseology is present, in a pair of languages barely studied, in the extensive work of Silveiro Cerradelo and Esteve Valls (*Phraseological approach to a bilingual Galician-Catalan / Catalan-Galician dictionary*) which constitutes the embryo of the bilingual phraseological dictionary. Additionally, although in a different perspective, we find this theme in the study dedicated to regional phraseology, diatopic variation and phraseological synonymy in a territory so linguistically

polychromatic as Italy: that is the study of Francisco Núñez Román (*Diatopy, variability and synonymy in phraseology*), which reflects on the difference between regional and standard phraseological units and between synonyms and variants (in the strict or the broad sense).

In the paremiological field, this issue offers 3 papers; two of them explore proverbs which outlive urbanisation; one by Carlos Alberto Crida Álvarez (*Searching for the Greek paremiological minimum*) and one by Julia Sevilla Muñoz and Marina García Yelo (*Elaboration of a paremiological corpus by native French speakers*). The third paper, by Mª Rosario Soto Arias, explores the European hagiochronology (*Notes for a study of hagiochronological proverbs*).

Phraseodidactics is becoming the necessary appendix in every phraseological work and two new contributions enrich this issue: that of Carola Strohschen (*Phraseodidactics in teaching materials of German as a foreign language*) and that of Larissa Timofeeva (*Phraseodidactics: phraseology for didactics*).

The RECADÁDIVAS (COMPILATIONS) section, as the counter in a market, offers two selections of “fresh products” from Southern Galicia: (*Phraseology and paroemiology of Sebil*, 2) by Mª Victoria Cerviño Ferrín, homonymous continuation of the previous publication, and (*‘Da roda para a piola’: proverbs and phrases from Southern Galicia*) by Miguel Rubinos Conde. Both show that phraseology is alive in Galicia. The third compilation, not less fresh, is more thematic and has been donated anew by Ramón Anxo Martíns Seixo (*‘Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe’. An approximation to the semantic fields of food and beverages in Galician phraseology*). This section contributes slowly to an important Galician Phraseological Thesaurus which already reaches big figures of locutions, formulae and paremiae, as shown in page. 592e

RECENSIÓNS (REVIEWS) evaluates 10 works, among them 3 phraseological dictionaries: one Catalan (by Morvay), one French-Spanish (by Bárdosi and González, which was already reviewed in the last issue) and one Spanish-German (by Schemann, Mellado et alii). The linguistic contrast is also addressed in Navarro’s book (Spanish-Italian) and Robles’ (German-Catalan). Fixation and translation in specialised languages (literary, audiovisual, cultural, economic, technical and legal) are discussed in the publication of Mogorrón and Mejri. With Italian collocations deals Konecny’s book *Gramática e semántica de las locuciones* and Penadés; with the relation between phraseological units and ICT, the Congress Proceedings directed and edited by González Rey; and of locutions in the work of the Marquis of Santillana (XIV-XV) takes care Vicente Llavata.

NOVAS (NEWS) displays the vitality in global phraseological research reporting on 89 books or articles published in the last 12 months, plus 101 conferences or communications that have taken place in Budapest in 2013 regarding the concept of “water” in the Slavic phraseology and paremiology (*‘Вода’ в славянской фразеологии и паремии*). The section also provides references to six reviews. Next, there are news of conferences, symposiums or workshops on phraseology which have taken place over 2013 or which will happen in 2014.

The BALANCE (OUTCOME) discloses what the 155 researchers from 22 countries have brought about in the 15 issues of **Cadernos de Fraseoloxía Galega** during its 13 years of existence. The index is ordered alphabetically by authors, topics of the works and country of origin of the authors. This yearbook thanks the international reception by complying with all the quality parameters and by offering an international spreading both in its paper format as later on the internet. We are grateful as well for the attention and contributions of researchers.

For more information related to technical aspects, admission process, text revision and acceptance and style sheet please consult the credits page and the final pages of this volume.

The editors

Estudos Papers

O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)

Project ‘Specialized Lexical Combinations’(Projecom)

Cleci Regina Bevilacqua

Universidade Federal do Rio Grande do Sul

cleci.bevilacqua@gmail.com

Resumo: Este artigo ten o obxectivo de presentar o actual proxecto que desenvolve o Projeto Terminológico Cone Sul (Termisul) (2010-2015), do Instituto de Letras da Universidade Federal do Rio Grande do Sul (UFRGS). Na súa vertente aplicada, o proxecto ten o obxectivo de construír unha base de datos de Combinacións Léxicas Especializadas (CLEs) da linguaxe legal, normativa e científica para tradutores e redactores especializados. A parte teórica analiza o proceso desa construción para propor a estrutura teórica que sustenta esa práctica. Preséntase o referente teórico, as etapas previstas, a metodoloxía aplicada e algúns dos resultados alcanzados ata o momento.

Palabras clave: terminoloxía; linguaxe xurídica; linguaxe científica; combinacións léxicas especializadas.

Abstract: The purpose of this paper is to present the ongoing work developed by the Terminológico Cone Sul Project (Termisul) (2010-2015) at the Institute of Letters of the Federal University of Rio Grande do Sul (UFRGS), Brazil. As applied research, the project aims to build a database of Specialized Lexical Combinations (SLCs) of legal, normative and scientific language to assist specialized translators and text writers. The theoretical inquiry is concerned with the structuring of this building process in order to make up the theoretical framework that supports the practice. This paper presents the theoretical ground, the adopted methodology, further phases and some results achieved so far.

Keywords: terminology; legal language; scientific language; specialized lexical combinations

1. Introducción

O proxecto de investigación que aquí presentamos constitúe unha etapa máis do percorrido de estudos e de formación en investigación do Termisul, que se fundou no último decenio do século XX. A investigación teórica e aplicada do grupo (2010-

Data de recepción 1.4.2013. Data de aceptación 23.7.2013.

2015) focaliza as expresións pluriverbais específicas dos textos legais, normativos e científicos¹. O estudo concéntrase na identificación e na caracterización desas expresións, denominadas combinacións léxicas especializadas (CLEs)² en portugués brasileiro (PB) e dos seus equivalentes en alemán, español, francés, inglés e italiano. O seu obxectivo é reflexionar sobre a terminoloxía e a fraseoloxía, distinguindo os compostos léxicos especializados –específicos da linguaxe científica– de aqueles outros que teñen un carácter xeral e que aparecen en textos sen asociación directa con terminoloxías científicas. Esta reflexión busca xerar fundamentación teórica e metodolóxica para ofrecer produtos terminográficos *on-line* dirixidos principalmente a redactores técnicos e tradutores, así como propiciar avances significativos para o recoñecemento automático en aplicacións de Procesamento da Lingua Natural (PLN).

Coidamos que identificar as CLEs, explicar o seu significado, coñecer o seu comportamento na comunicación e suxerir alternativas para a súa descrición, categorización e tratamento son temas indispensables para o desenvolvemento dos estudos terminolóxicos. Ademais disto, cómpre coñecer as devanditas combinacións na lingua materna e nas linguas de traballo do tradutor ou redactor para producir textos correctos dende o punto de vista lingüístico e adecuados dende o punto de vista da convencionalidade da área especializada. Consecuentemente, a súa identificación e presentación en forma de base de datos, dispoñible *on-line*, é un dos obxectivos da investigación.

Resaltamos que, aínda que o destinatario que se busca son os tradutores e redactores, tamén poden aproveitar os resultados obtidos na investigación profesionais doutras áreas da linguística e da informática, así como lexisladores, avogados, empresarios, profesionais da comunicación, entre outros, abranguendo varios sectores da sociedade. En Brasil, os estudos das CLEs, ou o que se coñece como Fraseoloxía Especializada, aínda son recentes e cómpre afondar máis neles. A carencia que se detecta no noso país pode constatarase tamén nos demais países do continente latino-americano. Nese sentido, como Brasil forma parte do Mercosur, pensamos que é importante incluír o estudo das CLEs en lingua española, dada a relevancia desa lingua na rexión e a necesidade dun estudo contrastivo co portugués, tal e como fixemos noutros traballos que elaborou o grupo. Seguindo a tradición plurilingüística do grupo, analizamos tamén as linguas alemá, francesa, inglesa e italiana, conforme dixemos máis arriba. Estas linguas proporcionan o desenvolvemento de subproxectos de investigación.

¹ Este proxecto conta coa participación das investigadoras: Anna Maria Becker Maciel, Cláudia Mendonça Scheeren, Cristiane Krause Kilian, Sandra Dias Loguércio e Patrícia Chittoni Ramos Reuillard. Conta tamén con bolseiros de iniciación científica, alumnado da carreira de Bacharelado em Letras – Tradução, e investigadores colaboradores.

² Optamos pola denominación Combinacións Léxicas Especializadas (Combinatórias Léxicas Especializadas) seguindo a proposta de L'Homme e Bertrand (2000) e L'Homme (2000). Adaptando esta proposta ao proxecto e tendo en conta tamén as ideas de Gouadec (2004), é posible abarcar varios tipos de combinacións léxicas, dende as que son sintagmas verbais e nominais deverbais ata frases. As devanditas combinacións tamén poden denominarse Unidades Fraseolóxicas Especializadas (Cabré, Lorente e Estopà, 1998) ou Fraseoloxía Terminolóxica (Tabares Plasencia e Pérez, 2007).

Pola súa complexidade, os puntos de maior interese do estudo concéntranse no propio concepto de fraseoloxía ou CLEs e na súa delimitación e, polo tanto, na súa identificación no tocante a outros tipos de combinacións. Nese sentido, a clara determinación do inicio e da fin dunha combinación depende tamén da definición ou da perspectiva teórica adoptada. Para os tradutores e redactores de textos especializados, en cambio, máis que trazar límites, interesa coñecer qué unidades lingüísticas ou recorrentes acompañan os termos de determinada área e qué combinacións son características dun dominio discursivo determinado.

Neste contexto, establécese a conexión dos estudos sobre as combinacións (no ámbito da Terminoloxía) con outras áreas do coñecemento (como a Tradución e a Linguística de Corpus). Deste modo, desexamos contribuír ao avance dos estudos terminolóxicos e ao desenvolvemento da produción e da tradución científico-técnica.

2. Marco referencial teórico

2.1. Propostas teórico-metodolóxicas

O tema das combinacións ou da fraseoloxía no ámbito da lingua xeral é bastante antigo e os estudosos preocupábase por este dende hai moitos séculos. Dise que Santo Agostiño, no século IV, afirmaba que expresións como *in saeculum* debían tratarse conxuntamente a pesar da súa configuración pluriverbal. O seu estudo foi obxecto de investigacións lexicolóxicas e lexicográficas intensificadas dende a década de 1980 e profundadas grazas á contribución de lingüistas e lexicógrafos. En cambio, aínda se discute sobre a súa descrición; e a cuestión do seu tratamento en obras de referencia aínda non se resolveu de todo malia que sexan moitos os dicionarios de combinacións, tamén coñecidos como dicionarios de fraseoloxía, de frases feitas ou de expresións idiomáticas.

O desenvolvemento non foi igual no eido das linguaxes especializadas. Houbo que agardar ata a década de 1990 para que as combinacións ou fraseoloxías dos textos especializados comezasen a chamar a atención de lingüistas e terminólogos que, nun primeiro momento, consideraron tales asociacións sintagmáticas dende unha perspectiva lexicolóxica e lexicográfica. Apoiados na noción de *colocación* de Firth (1957) e na *análise distribucional* de Harris (1991), trataron as combinacións ou as UUFF que atopaban nos textos da ciencia e da tecnoloxía como *fraseoloxía* da lingua común, de acordo coas propostas de estudosos como Hausmann (1990) e Melčuk (1984, 1988, 1992). Consonte esta visión, as devanditas unidades denomínanse *colocacións* e compóñense basicamente de dous elementos, un deles considerado como *base* e o outro, o *colocado* ou elemento recorrente.

A base é un elemento semanticamente autónomo, mentres que o colocado está restrinxido semanticamente por esta. As unidades están semilexicalizadas, posúen un valor semicomposicional e o seu significado non pode deducirse de forma independente a partir de cada un dos elementos que a compoñen, pero si polo conxunto destes elementos. Por estas razóns, segundo os seguidores da proposta, tales unidades deben

incluirse nos dicionarios e os falantes que pretenden utilizalas deben memorizalas. Nesta perspectiva, e para axudar a recoñecelas, establécense estas estruturas morfosintácticas: substantivo + substantivo, substantivo + adxectivo, verbo + substantivo, adxectivo + adverbio e verbo + adverbio. Son moitos os autores que adoptan esta concepción para o estudo das CLEs, entre eles L'Homme e Bertrand (2000) e Tercedor Sánchez (1998).

Pero L'Homme e Bertrand advirten que, malia que as CLEs compartan algunhas similitudes coas colocacións (grupos de palabras usadas na lingua xeral), non se comportan exactamente da mesma maneira. En consecuencia, non deben describirse usando o mesmo método que habitualmente empregan os lexicógrafos³ (L'Homme; Bertrand, 2000: 1).

Para estas autoras, o obxecto de estudo da fraseoloxía especializada é o conxunto das combinacións formadas por termos e polos seus colocados, entre os que se establece unha restrición de selección determinada polas especificidades dos ámbitos especializados. Como exemplos destas unidades podemos citar: *dose única* (medicina), *salvar um arquivo* (informática), *resíduos sólidos*, *proteger os recursos naturais* (ecoloxía). Como se pode observar, non hai unha distinción precisa entre o que é un termo sintagmático (*resíduos sólidos*) e o que é outro tipo de combinación especializada (*proteger os recursos naturais*). De feito, a fronteira entre o concepto de termo sintagmático e de combinación especializada é moi tenue, e establecer os seus límites é unha tarefa moitas veces incerta e discutible.

Pola súa banda, a proposta de Tercedor Sánchez (1998) céntrase no papel que desempeñan as diferentes situacións comunicativas na conformación das CLEs nos textos de cada área temática. Esta autora tamén salienta a aparición da variación das fraseoloxías. Ademais destes aspectos, afirma que na linguaxe biomédica, área estudada na súa tese, utilízanse moitas combinacións da lingua común.

Para a análise das unidades que recolle nesta área, Tercedor Sánchez baséase en dous modelos: o modelo lexemático-funcional –proposto por Martín Mignorance e seguido por Faber e Mairal (1999, 2002)– e o de Melčuk (1984, 1988, 1992), que xa amentamos anteriormente. O primeiro, formado polos eixes paradigmático, sintagmático e contrastivo, permite estruturar xerarquicamente as unidades léxicas, prever padróns de complementación para cada predicado e comparar a información léxica entre as diferentes linguas. Do segundo modelo, a autora utiliza os padróns morfosintácticos e as funcións léxicas para identificar as combinacións. A partir dos recortes teóricos que fai, clasifica as combinacións identificadas en tres grupos: a) unidades lexicalizadas terminolóxicas e da lingua xeral; b) UUFF non lexicalizadas; c) colocacións.

Outra perspectiva en relación coa concepción de fraseoloxía segue unha orientación máis terminolóxica e considera que as combinacións especializadas, denominadas Unidades Fraseolóxicas Especializadas (UFEs), son unidades sintagmáticas, formadas

³ No orixinal: “[...] specialized lexical combinations (word groups used in special languages) – even though they share some similarities with collocations (word groups used in general language) – do not behave exactly like them. Thus, they should not be described using the apparatuses lexicographers usually resort to”.

por dous ou máis elementos, especificando que un dos elementos é o termo e que o outro ten carácter verbal. Distínguese das perspectivas anteriores polas seguintes características: a) atribúelle un carácter verbal á unidade; b) non propón estruturas morfosintácticas para axudar a identificalas; c) non fai referencia á restrición entre os elementos que compoñen a unidade; d) establece claramente a diferenza entre termos e fraseoloxismos.

Entre os autores que adoptan esta concepción, podemos incluír a Lorente, Estopà e Bevilacqua (1998) e Bevilacqua (2004). Para estas autoras, é importante a distinción entre termos sintagmáticos e UFEs, tal e como presentamos arriba. Deste xeito, *resíduos sólidos* é claramente un termo, xa que posúe un referente específico na área ambiental, mentres que *tratar* ou *tratamento dos residuos* é unha UFE, xa que denota un proceso desta área.

Unha terceira perspectiva, distinta das anteriores, é a de Gouadec (1994). Este investigador prefere o termo *entidades fraseolóxicas*, no que inclúe un conxunto flexible de combinacións como palabras, grupos de palabras, termos, locucións, expresións, proposicións, sen a preocupación de establecer categorías nin criterios morfolóxicos. Para el o obxectivo da identificación e tratamento destas unidades é a xestión e dominio por parte do redactor e do tradutor. O autor indica catro características relevantes para o seu recoñecemento: a especialización, a repetición, o risco inherente á súa manipulación e a vantaxe de dominar o seu uso (Ibidem: 167-168).

Neste contexto Gouadec postula como criterios fundamentais para a identificación deste tipo de unidades a estereotipia, concibida como un conxunto de caracteres estabilizados e recorrentes nunha área, e a frecuencia coa que ocorren en tal área. Concibe ademais que estas unidades están formadas por elementos invariables e variables, indicando, deste modo, a posibilidade de alteracións no interior dunha mesma unidade, na que pode haber inserción e/ou supresión dun ou máis dun elemento ou alteración de orde. A partir destes criterios (estereotipia, frecuencia e conformación a través de invariables e variables), estes conxuntos de caracteres especializados asumen o carácter de matriz. A súa proposta é eminentemente funcional e relaciónase directamente coa ganancia de calidade e produción do texto no proceso tradutivo. Como exemplo de matriz temos *assumir um compromisso* entre [x] e [y], no que *assumir um compromisso* entre é a parte invariable, e [x] e [y], a parte variable. As variables poden completarse, no caso dun contrato de aluguer, por exemplo, con [*locador*] e [*locatário*].

Considerando as diferentes visións do tema e as diferentes abordaxes⁴ suxeridas para tratalo que presentamos arriba podemos dicir que hai polo menos tres perspectivas teóricas relativas á fraseoloxía ou combinacións especializadas, cada unha coas súas especificidades: unha de perspectiva máis lexicolóxica, que se aproxima á lingua xeral;

⁴ Hai varios autores que tratan a fraseoloxía especializada, entre eles Picht (1990), Blais (1993), Tabares Plasencia e Pérez (2007), entre outros. Pode verse unha revisión destes autores en Bevilacqua (2004) e Zilio (2009).

outra marcadamente terminolóxica, que enfatiza o carácter especializado; e outra de carácter pragmático, que se centra na práctica textual e tradutiva.

2.2. A nosa proposta

Do cadro referencial teórico máis amplo deste traballo destacamos o presuposto básico da Teoría Comunicativa da Terminoloxía (de agora en diante TCT) (Cabré 1999, 2001), que considera a linguaxe especializada como unha expresión da lingua común empregada en contextos de especialidade e que comparte todas as propiedades da lingua natural ao desempeñar as funcións comunicativas propias da área temática. Nesta perspectiva, recorreremos ao tratamento descritivo da Terminoloxía Textual (Bourigault; Slodzian 1999), que analiza a linguaxe especializada na súa efectiva realización en contexto de uso. Ao mesmo tempo, atendemos á Linguística de Corpus, que privilexia o estudo da lingua en grandes conxuntos de textos auténticos analizados por ferramentas dixitais (Berber Sardinha 2004).

O termo, na perspectiva da TCT (Cabré 1999), defínese como unha unidade léxica poliédrica, de carácter denominativo e conceptual, dotado de capacidade de referencia que denomina un núcleo ou nó na estrutura conceptual dun ámbito. Deste xeito, tanto *vírus* –termo simple– como *águas subterráneas* –termo sintagmático– considéranse como termos, xa que posúen un referente específico na estrutura conceptual da medicina ou da informática, no primeiro caso, e do medio ambiente, no segundo. Os fraseoloxismos ou combinacións especializadas xa non posúen un referente específico. Son a suma de dúas ou máis unidades léxicas e denotan procesos, actividades ou accións propias dunha determinada área, tal como vemos nos exemplos *alijamento de residuos* e *entrar com um recurso*.

Considerando tales paradigmas da Terminoloxía e tendo como base os autores que presentamos no apartado anterior (2.1), definimos as CLEs como unidades sintagmáticas formadas por dous ou máis elementos que poden conter un termo. Estas unidades son recorrentes nas situacións de comunicación das áreas temáticas que revelan unha preferencia marcante polas especificidades e polas convencións propias do idioma, da área e/ou do tipo de texto no que aparecen. Son unidades semilexicalizadas pero non fixas por completo, que non se confunden coas terminoloxías, pero que caracterizan a especialización dun texto. Aínda que non compartan o carácter de termo na estrutura conceptual dun dominio do coñecemento, as CLEs son de importancia indiscutible na comunicación do saber porque denotan procesos, actividades e accións propias da área temática na que aparecen.

Con estas premisas foi posible establecer os seguintes criterios para a súa identificación:

- sintagmaticidade: deben estar formadas por máis dun elemento lingüístico;
- relativa estabilidade semántica e sintáctica: son fixas ou semifixas, é dicir, admiten pouca ou ningunha substitución dos elementos lingüísticos que as conforman, no eixo paradigmático, e inclusión de novos elementos no eixo sintagmático;

- prototipicidade: son específicas de determinadas áreas de coñecemento e caracterizan as súas formas de dicir;
- frecuencia relevante: deben ter unha frecuencia considerable nos ámbitos nos que se utilizan, o que leva a caracterizalas como prototípicas desa área. En cambio, é importante lembrar que este criterio pode flexibilizarse en determinado corpus; unha CLE que ten unha frecuencia baixa pode ser importante na área e non pode excluírse unicamente pola aplicación deste criterio;
- consensualidade: os membros da área especializada establecen o seu uso, o que lles confire un carácter convencionalizado e dun ámbito específico. Deste xeito, no corpus de lexislación ambiental, atopamos *alijamento de residuos*, pero non *exclusão de residuos*; *revogar uma lei* pero non *retirar uma lei*.

Ademais de definir os criterios para a súa selección, ao traballar con diversas linguas estranxeiras é importante tamén ter presente e fundamentarse nunha definición de equivalencia. Deste modo, adoptamos a definición de equivalencia funcional que defendeu Gémard (1998). Segundo este autor, son equivalentes as estruturas que expresan a mesma relación semántica e o mesmo efecto pragmático nos textos de partida e de chegada. Isto significa que cómpre buscar os equivalentes en lingua estranxeira en textos auténticos e nos seus contextos e analízalos co fin de establecer se cumpren a mesma función do texto de partida. Para dirimir dúbidas é primordial a consulta a especialistas.

3. Córpora textuais e etapas metodolóxicas

As CLEs extraeranse das bases textuais que xa construíu o Grupo Termisul (http://www.ufrgs.br/termisul/bases_textuais/apresentacao.php), tendo como punto de partida os cörpora en portugués brasileiro:

- *Base Legis*: conxunto de textos de lexislación ambiental de Alemaña, Arxentina, Brasil, Estados Unidos, Francia, Italia, Paraguai e Uruguai. A lexislación de cada un dos países constitúe un corpus separado con preto de 600.000 palabras cada un. Ademais dos textos da lexislación, esta base inclúe outros textos que se utilizan como apoio na busca de contextos ou de equivalentes para as linguas estranxeiras. Estes textos son: actos internacionais (*Agenda 21*, *Declaração do Rio*, *Protocolo de Kyoto*, en alemán, español, francés, inglés, italiano e portugués, e *Convenção de Estocolmo* en español, francés, italiano, inglés e portugués), e textos aliñados⁵ (*Declaração do Rio* e *Protocolo de Kyoto* en inglés/alemán, inglés/español, inglés/francés, inglés/italiano, inglés/portugués e *Convenção de Estocolmo* en inglés/español e inglés/portugués).

⁵ Textos aliñados: conxunto de dous ou máis textos, un orixinal e a(s) súa(s) tradución(s), con segmentos equivalentes que se dispoñen paralelamente.

- *Base Gestamb*: corpus composto por textos extraídos de manuais, ademais de teses e disertacións da área de xestión ambiental, en portugués de Brasil⁶. Contén preto de oito millóns de palabras.

Cómpre resaltar que as bases Legis e Gestamb están constituídas por textos que o grupo empregou na elaboración dos tres dicionarios: *Dicionário de Direito Ambiental: Terminologia das leis do meio ambiente* (1998 e 2008), *Glossário Multilíngüe Direito Ambiental Internacional: Terminologia dos Tratados* (2004) e *Dicionário de Gestão Ambiental* (2007). Para as primeiras obras, seleccionáronse e utilizáronse textos da Legislação Ambiental Brasileira vixente, abarcando textos dende 1934 ata 2008; tratados internacionais bi- e multi-laterais promulgados por Brasil; ademais da Constitución e os códigos xurídicos vixentes no país. A partir destes textos seleccionáronse os termos incluídos nos dicionarios. Pola súa banda, o corpus da base Gestamb está formado por fragmentos de manuais que tratan a posta en funcionamento dos procedementos de certificación da ISO 9000, así como por disertacións de mestrado e teses de doutoramento seleccionadas en páxinas web de bibliotecas universitarias entre 2005 e 2009 a partir da palabra clave *gestão ambiental*. Por seren de dominio público, as teses e disertacións descargáronse integramente.

- *Base Tecno-Ciência*: textos científicos da área de cardioloxía (portugués, alemán, español, francés, inglés) baixados das revistas de referencia na área e dispoñibles en internet, con extensión de 600.000 palabras en cada unha das linguas.

O traballo de recollida das CLES en cada unha das bases mencionadas constitúe unha etapa diferente do proxecto, é dicir, o proxecto prevé tres grandes etapas, unha para cada unha das bases mencionadas arriba. Para cada unha destas etapas prevíronse os seguintes procedementos metodolóxicos⁷:

- revisión xeral dos córpora reunidos e sistematización das súas principais características estruturais nos diferentes idiomas⁸;
- extracción de candidatos a CLEs con axuda das ferramentas do Termisul –listador de palabras⁹, concordanciador¹⁰, xerador de *n-gramas*¹¹, xerador de *clusters*¹²–, e

⁶ Esta base só posúe textos en portugués e os seus equivalentes buscáronse noutras fontes, principalmente de internet, seguindo criterios de busca establecidos polo equipo.

⁷ Para máis detalles sobre a metodoloxía de extracción das CLEs, véxase Bevilacqua, C.R.; Maciel, A.M.B.; Scheeren, C. M.; Reuillard, P.C.R. 2012 e Bevilacqua, C.R.; Maciel, A.M.B.; Scheeren, C.M.; Reuillard, P.C.R.; Kilian, C. K 2013.

⁸ A descrición detallada de cada un dos *córpora* pode verse en [http://www.ufrgs.br/termisul/bases_textuais/apresentacao.php].

⁹ Lista todas as palabras do corpus por orde alfabética ou de frecuencia.

¹⁰ Lista as aparicións no texto dunha determinada palabra co seu contexto inmediato.

¹¹ Secuencias de palabras que se repiten no corpus; poden ter diversas extensións dependendo das opcións que ofrezan as ferramentas. O xerador de *n-gramas* do Termisul permite xerar *n-gramas* de extensión 1 a 8 e coa opción de amosar a palabra clave nas diferentes posicións posibles na expresión (dereita, esquerda, centro ou en calquera delas). Tamén se pode escoller ou non o corte de frecuencia. Para máis detalles desta ferramenta, véxase [http://www6.ufrgs.br/termisul/limbo/ferramentas_novo/Seleciona.php].

¹² Agrupamento de palabras ao redor dunha palabra clave.

tamén as dos programas AntConc (Anthony 2008) e Multiword Expression Toolkit (Ramisch 2012);

- aplicación dos criterios para a selección das CLEs (ver 2.2) nas listas de *n-gramas* xeradas polas ferramentas;
- identificación dos equivalentes nas linguas estranxeiras, utilizando os córpora da Base LEGIS e GESTAMB e, cando for necesario, empregando fontes de confianza de internet¹³.

Ademais da identificación das CLEs en portugués e da busca dos seus equivalentes nas linguas estranxeiras para a Base Legis (primeira etapa), tamén se definiron os campos da base de combinacións, conforme describimos no apartado 4.2.

4. Resultados iniciais

4.1. Clasificación das CLEs da Base Legis

Na etapa actual da investigación estamos traballando coa recollida das CLEs da Base Legis¹⁴. Recollemos un conxunto significativo de combinacións e, despois de analízalas con detalle considerando os seus aspectos sintácticos, semánticos e pragmáticos (Bevilacqua 2004; Kjaer 2007), foi posible clasificalas en dous grupos:

4.1.1. CLEs xurídicas

Estas CLEs empregáanse en textos legais de calquera área de dereito e poden ter diferentes funcións:

- a) indicar accións específicas do poder lexislativo como emitir normas, atribuír poderes e competencias, prescribir comportamentos, etc. Ex.: *Revogam-se as disposições em contrário*.
- b) indicar remisión interna (parte do mesmo texto) ou remisión intertextual (outro documento legal). Ex.: *de acordo com o disposto em...*

Ressalvado o disposto nas Leis números 5.357, de 17 de novembro de 1967, e 7.661, de 16 de maio de 1988, a receita proveniente da aplicação desta Lei será recolhida de acordo com o disposto no ART.4 da Lei número 7.735, de 22 de fevereiro de 1989. (LEI N º 6.938, DE 31 DE AGOSTO DE 1981).

- c) establecer restricións e/ou delimitacións. Ex.: *Para os fins de...*

Para os fins deste Decreto, entende-se por: I - aquíicultura: o cultivo de organismos que tenham na água o seu normal ou mais freqüente meio de vida; [...] (DECRETO Nº 2.869, DE 9 DE DEZEMBRO DE 1998).

¹³ Para realizar buscas en páxinas fiables en internet seguimos os parámetros propostos por Marins e Krieger (2005).

¹⁴ Proxecto realizado co apoio de recursos no edital 18/2012 do Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico (CNPq).

Ademais destas funcións, observamos que cada unha das CLEs sitúase en xeral en partes específicas da macroestrutura textual, o que permite identificar a súa función pragmática. Por exemplo, a CLE *Esta lei entra en vigor na data de sua publicação* aparece sempre nos artigos finais e ten a función de fechar a lei e indicar que terá vixencia a partir do momento en que for promulgada.

Outra característica deste tipo de CLEs é a súa estrutura matricial, é dicir, posúe unha parte fixa e outra variable:

- a) a parte fixa é estable e non sofre substitución, aínda que poida presentar variacións sintácticas: *para efectos de* [texto lexislativo ou parte de texto lexislativo] e *para os efectos de* [texto lexislativo ou parte de texto lexislativo];
- b) admite variantes (sinónimos): *de acordo com a lei* ten como expresión sinonímica *nos termos da lei*;
- c) a parte variable é a unidade terminolóxica específica do ámbito do Dereito: *para os efectos do Artigo 14, para os efectos da Lei nº 6.938/81*, etc.

4.1.2. CLEs terminolóxicas

Estas CLEs posúen as seguintes propiedades:

- a) caracterizan a área do Dereito Ambiental, área interdisciplinar;
- b) refírense ás accións e/ou procesos específicos do medio ambiente, pero están circunscritas polo Dereito –a tutela;
- c) están formadas por verbos (*controlar, preservar*) ou nomes deverbais (*controle, preservação*) e un termo (simple ou sintagmático: *água; recursos naturais*). Vexamos un exemplo cos seus equivalentes nas linguas estranxeiras:

PT: *conservação dos recursos naturais*

DE: *Schonung der natürlichen Ressourcen*

EN: *natural resources conservation*

ES: *conservación de los recursos naturales*

FR: *préservation des ressources naturelles*

IT: *conservazione delle risorse naturali*

4.2. Arquitectura da base de datos

Despois de recoller as CLEs lexislativas e comezar a identificación das CLEs terminolóxicas, definimos os campos e a arquitectura da base de datos, considerando o usuario e as funcións previstas¹⁵. Así, a base terá dous módulos, un de traballo, que utilizarán os investigadores para inserir os datos, e outro de consulta, destinado aos usuarios e con diferentes recursos de busca. O módulo de consulta está en construción.

¹⁵ Para a definición da arquitectura da base consultáronse algunhas bases xa existentes como IATE [<http://iate.europa.eu/iatediff/>], Termium [<http://www.btb.termiuplus.gc.ca/>] e LexAlp [<http://lexalpapps.eurac.edu:8080/termbank/ViewDictionaries.po?SeeVolume=1000024>].

A ficha do módulo de traballo está en fase final de revisión e está constituída polos campos:

- CLE: campo para a inclusión da combinación;
- opción de escolla da lingua: permite a escolla da lingua (portugués, alemán, español, francés, inglés e italiano) a partir da que se vai completar a ficha;
- contexto: espazo para a inclusión do contexto de aparición da combinación coa indicación da súa fonte;
- outras formas: formas que presentan a inserción dalgún elemento lingüístico en relación coa CLE principal ou algunha alteración morfosintáctica. Por exemplo: *de acordo com o disposto na lei*, no que a forma *disposto* se incluíu na CLE principal *de acordo com a lei*;
- contextos doutras formas: permite a inserción de contextos de aparición de combinacións consideradas como outras formas da CLE principal coa indicación da súa fonte;
- véxase tamén: remisión das CLEs que posúen algún tipo de relación semántica coa CLE principal. Por exemplo: *de acordo com* ten remisións ás súas formas sinónimas *nos termos de*, *conforme a*, *em conformidade com*;
- equivalente nas distintas linguas: remite á ficha completa da CLE na lingua estranxeira seleccionada;
- nota: posibilita informar o usuario dalgún uso peculiar da CLE, como a súa función pragmática no texto lexislativo, ou algún aspecto particular nunha das linguas estranxeiras;
- comentarios: espazo para que os investigadores poidan indicar dúbidas, correccións e revisións que haxa que facer, visible só no módulo de traballo.

Deseguido presentamos unha ficha do módulo de traballo completa:

5. Consideracións finais

Para resolvermos problemas coma este e mellorarmos a extracción de CLEs a partir de corpóra, iniciamos a proba de extracción das CLEs coa ferramenta MultiWord Expressions Toolkit (MWE Toolkit), conforme comentamos na sección 3. Para empregar esta ferramenta, etiquetamos o corpus en portugués co TreeTagger¹⁶, que etiqueta textos

Cadernos de Fraseoloxía Galega 15. 2013. 21-36. ISSN 1698-7861

automaticamente. Despois da revisión da etiquetaxe, definimos os padróns de busca para identificar as CLEs terminolóxicas. Algúns dos padróns son: V+N; V+Det+N; N+Prep+N; N+Prep+Det+N. Estes padróns permiten extraer CLEs como: *comprar energia, fiscalizar os residuos; compra de energia, fiscalización dos residuos sólidos*.

Na etapa actual da investigación estamos analizando os primeiros resultados obtidos co MWE Toolkit e os contrastes co corpus de referencia formado por textos do xornal *Folha de São Paulo*. Estes procedementos permitirán identificar as CLEs prototípicas dos textos lexislativos en lingua portuguesa con base en padróns estatísticos e lingüísticos, aos que asociaremos os criterios mencionados no apartado 2.2, asegurando así unha maior confiabilidade no recoñecemento das combinacións especializadas.

Ademais desta etapa de extracción, a continuidade da investigación prevé para os próximos dous anos (2013-2015) as seguintes tarefas:

- conclusión da selección das CLEs terminolóxicas da base Legis en lingua portuguesa e nas linguas estranxeiras;
- inserción do conxunto das CLEs na base de combinacións;
- revisión do módulo de traballo da base;
- conclusión do módulo de consulta da base;
- publicitación da base.

Posteriormente, darémoslle continuidade á identificación das combinacións das bases Gestamb e Cardiologia, seguindo os mesmos principios e metodoloxía que presentamos aquí. Cos resultados obtidos esperamos contribuír ao avance dos estudos de fraseoloxía especializada, ofrecendo subsidios para a reflexión teórica sobre o tema, ademais dunha base de consulta de acceso libre.

6. Referencias bibliográficas

- ANTHONY, Lawrence (2008) AntConc (3.2.1 w) Tokyo: Waseda University. [<http://www.antlab.sci.waseda.ac.jp/software.html>]. [Data de consulta: 28.04.2011].
- BERBER SARDINHA, Toni (2004): *Lingüística de Corpus*. Barueri: Manole.
- BEVILACQUA, Cleci Regina (2004): *Unidades Fraseolóxicas Especializadas Eventivas: descripción y reglas de formación en el ámbito de la energía solar*. Tese de doutoramento. [http://www.ufrgs.br/termisul/biblioteca/teses/tese_DOUTORADO_2004_BEVILACQUA.pdf]. [Data de consulta: 30.05.2010].
- BEVILACQUA, Cleci Regina; MACIEL, Anna Maria Becker; SCHEEREN, Cláudia Mendonça e REUILLARD, Patrícia Chittoni Ramos (2012): “Combinacións Léxicas Especializadas: etapas previas para identificación e tratamento” en *Actas del XII Simposio Iberoamericano de Terminología*, v. 2. Buenos Aires: Colegio de Traductores Públicos de la Ciudad de Buenos Aires; 272-283.
- BEVILACQUA, Cleci Regina; MACIEL, Anna Maria Becker; SCHEEREN, Cláudia Mendonça; REUILLARD, Patrícia Chittoni Ramos e KILIAN, Cristiane Krause

- (2013): “Combinacións Léxicas da Linguagem Legislativa: uma abordagem orientada pelo corpus” en MURAKAWA, Clotilde de Almeida Azevedo e NADIN, Odair Luiz. (Eds.): *Terminologia: uma ciência interdisciplinar*. Araraquara: FCL-UNESP Laboratório Editorial/ Cultura Acadêmica Editora; 227-244.
- BLAIS, Ester (1993): “La phraséologie. Une hypothèse de travail” en *Terminologies Nouvelles*, 10. Bruselas: RINT, 1993 ; 50-56.
- BOURIGAULT, Didier e SLODZIAN, Monique (2000): “Pour une terminologie textuelle” en *Terminologies Nouvelles*, n.19, 2000 ; 29-32.
- CABRÉ, María Teresa (1999): *Terminología: representación y comunicación. Una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada.
- (2001): “Sumario de principios que configuran la nueva propuesta teórica y consecuencias metodológicas” en CABRÉ, María Teresa e FELIU, Judit (Ed.): *La terminología científico-técnica: reconocimiento, análisis y extracción de información formal y semántica*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, Institut Universitari de Lingüística Aplicada; 17-25.
- CABRÉ, María Teresa; LORENTE, Mercé e ESTOPÀ, Rosa (1996): “Terminología y fraseología” en *Actas del V Simposio de Terminología Iberoamericana*. Ciudad de México: Colegio de México; 67-81.
- FABER, Pamela e MAIRAL USÓN, Ricardo (2002): “Reconsidering lexical representations in Functional Grammar” en MAIRAL, Ricardo e PÉREZ QUINTERO, María Jesús (Eds): *New Perspectives on Argument Structure in Functional Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter; 39-94.
- (1999): *Constructing a Lexicon of English Verbs*. Berlín y Nueva York: Mouton de Gruyter.
- FIRTH, John Rupert (1969) “Modes of meaning” en FIRTH, John Rupert *Papers in linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press; 190-215.
- GÉMAR, Jean-Claude (1998) : *Les enjeux de la traduction juridique. Principes et nuances*. [<http://www.tradulex.com/Bern1998/Gemar.pdf>]. [Data de consulta: 04.05.2010].
- HARRIS, Zelig (1991): *Theory of language and information: a mathematical approach*. Oxford: Oxford.University Press.
- GOUADEC, Daniel (1994): “Nature et traitement des entités phraséologiques” en *Terminologie et phraséologie. Acteurs et aménageurs: Actes de la deuxième Université d'Automne en Terminologie*. Paris: La Maison du Dictionnaire; 167-193.
- HAUSMANN, Franz Josef (1990): “Le dictionnaire de collocations” en HAUSMANN, Franz Josef et alii. *An International encyclopedia of lexicography*. Vol. 1. Berlin, New York: Walter de Gruyter; 1010-1019.
- KJAER, Ane Lise (2007): “Phrasemes in legal texts” en BURGER, Harald (eds.): *Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. vol. 2. Walter de Gruyter & Co.:Berlin, Germany; 506-616.

- KRIEGER, Maria da Graça; MACIEL, Anna Maria Becker; ROCHA, João Carlos de Carvalho; BEVILACQUA, Cleci Regina e FINATTO, Maria José Bocorny (1998): *Dicionário de Direito Ambiental. Terminologia das leis do meio ambiente*. 1ª. ed. Porto Alegre: Editora da Universidade.
- KRIEGER, Maria da Graça; MACIEL, Anna Maria Becker; FINATTO, Maria José Bocorny e REUILLARD, Patrícia Chittoni Ramos (2004): *Glossário multilíngüe de Direito Ambiental Internacional: a terminologia dos tratados*. Rio de Janeiro: Forense.
- KRIEGER, Maria da Graça; MACIEL, Anna Maria Becker; BEVILACQUA, Cleci Regina; FINATTO, Maria José Bocorny e REUILLARD, Patrícia Chittoni Ramos (2007): *Glossário de Gestão Ambiental*. São Paulo: Disal Editora.
- KRIEGER, Maria da Graça; MACIEL, Anna Maria Becker; BEVILACQUA, Cleci Regina e FINATTO, Maria José Bocorny (2008): *Dicionário de Direito Ambiental. Terminologia das Leis do Meio Ambiente*. 2ª. ed. Rio de Janeiro: Editora Lexikon.
- L'HOMME, Marie-Claude (2000): "Understanding specialized lexical combinations" en *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*. Vol. 6, n.1. Amsterdam: John Benjamins.
- L'HOMME, Marie-Claude e BERTRAND, Claudine (2000): *Specialized Lexical Combinations: Should they be Described as Collocations or in Terms of Selectional Restrictions?* [<http://www.ling.umontreal.ca/lhomme/docs/berlhom.pdf>]. [Data de consulta 15.03.2010].
- LORENTE, Mercè; BEVILACQUA, Cleci Regina e ESTOPÀ, Rosa (2002): "El análisis de la fraseología especializada mediante elementos de la lingüística actual" en CORREA, Margarita (Ed.): *Atas VI Simpósio da Rede Ibero-americana de Terminologia. Terminología, desenvolvimento e identidade nacional*. Lisboa: Ed. Colibri/ILTEC; 647-666.
- MARINS, Diego Sttiger e KRIEGER, Maria da Graça (2005): "Busca e valoração de equivalentes em espanhol para termos jurídicos-ambientais em sites da internet" en *Anais do VIII Congresso Internacional da Associação Brasileira de Estudos Canadenses (ABECAN)*. Gramado: ABECAN. (Edición electrónica)
- MEL'CUK, Igor (1984, 1988, 1992): *Dictionnaire Explicatif et combinatoire du français contemporain*. Vol. 1, 2, 3, Montréal: Les Presses de la Université de Montréal.
- PICHT, Heribert. (1990): "LSP phraseology from the terminological point of view" en *Terminology science & research: Journal of International Institute for Terminology Research*, vol. 1, n. 1-2, 1990. Vienna: International Network for Terminology; 33-48.
- RAMISCH, Carlos (2012): *A generic and open framework for multiword expressions treatment: from acquisition to applications*. Tese de doutoramento. [http://www.inf.ufgrs.br/~ceramisch/download_files/thesis/]. [Data de consulta: 30.08.2012]

- TABARES PLASENCIA, Encarnación e PÉREZ VIGARAY, Juan Manuel (2007): “Fraseología terminológica: estado de la cuestión y exemplo de análise contrastivo” en *Revista de Filología de la Universidad de La Laguna* (RFULL) 25, 2007; 565-575.
- TERCEDOR SÁNCHEZ, María Isabel (1998): *La fraseología en el lenguaje biomédico: análisis desde las necesidades del traductor*. Tese de doutoramento. [<http://elies.rediris.es/elies6/>]. [Data de Consulta: 03.06.2010]
- ZILIO, Leonardo (2009), *Colocações especializadas e 'Komposita': um estudo contrastivo alemão-português na área de cardiologia*. Disertación de máster. Porto Alegre: Programa de Pós-Graduação em Letras.

Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán / catalán-galego

Phraseological approach to a bilingual Galician-Catalan / Catalan-Galician dictionary

Silverio Cerradelo

Esteve Valls

Universitat de Barcelona

Resumo: O obxecto inicial deste artigo é fornecer unhas primeiras correspondencias fraseolóxicas entre as linguas galega e catalá, que poderían ser aproveitadas para a redacción dun futuro dicionario bilingüe galego-catalán, catalán-galego. O corpus fraseolóxico inclúe máis de cincocentas unidades organizadas ao redor duns trescentos lemas. Alén disto, revisanse criterios fraseográficos usados en diversas referencias bibliográficas e empréganse para este artigo os que se consideran máis apropiados coa incorporación de pequenas modificacións. O presente corpus bilingüe pode ter interese para o ensino e a aprendizaxe das linguas galega e catalá, para os traballos de tradución e para os estudos fraseolóxicos e culturais. O artigo en conxunto quere contribuír ao diálogo lingüístico e cultural entre os ámbitos galego e catalán.

Palabras clave: galego-catalán, catalán-galego, fraseoloxía comparada, fraseografía bilingüe, dicionario bilingüe.

Abstract: *The initial aim of this paper is to provide some first phraseological correspondences between Galician and Catalan languages that may be used to elaborate a future bilingual Galician-Catalan / Catalan-Galician dictionary. The phraseological corpus includes more than five hundred units organized around some three hundred headwords. Besides, phraseographic criteria used in several bibliographical references have been reviewed, and those considered more appropriate have been used in this paper with some small changes. The present bilingual corpus may be of interest for both teaching and learning Galician and Catalan languages, for translation work as well as for phraseological and cultural studies. The paper as a whole intends to contribute to the linguistic and cultural dialogue between the Galician and Catalan areas.*

Keywords: *Galician-Catalan, Catalan-Galician, comparative phraseology, bilingual phraseography, bilingual dictionary.*

Data de recepción 30.4.2013. Data de aceptación 2.9.2013.

1. Introducción

Malia as linguas galega e catalá levaren máis de tres décadas con senllos procesos de normalización en andamento, téñense levado a cabo moi poucas iniciativas que favorezan o desenvolvemento conxunto destes procesos nos dous ámbitos lingüísticos e culturais. Quizais un dos máis salientables da última década sexa o chamado Proxecto Galauda, un proxecto educativo intercultural que, como se di na súa páxina web, aséntase en dous piares principais: “fomentar nos adolescentes o respecto cara ás linguas e as culturas”, a partir do coñecemento e a valorización da lingua propia do seu espazo cultural, e “defender a diversidade lingüística e cultural, de xeito que os estudantes de secundaria perciban esta diversidade como un ben imprescindible na formación dunha sociedade cohesionada e flexible a un tempo”. O devandito proxecto concrétese no ensino da lingua e a cultura galegas en varios centros de secundaria de Cataluña e no ensino da lingua e a cultura catalás en centros de secundaria de Galicia, e ten feito un louvable traballo a prol do respecto á diversidade lingüística en varias xeracións de adolescentes galegos e cataláns dende a súa posta en andamento no curso 1999-2000¹.

Experiencias coma a do Proxecto Galauda teñen evidenciado a necesidade de elaborarmos unha ferramenta que facilite o contacto e contribúa ao diálogo entre os ámbitos lingüísticos e culturais galego e catalán. Con este obxectivo, un grupo de lingüistas vencellados ao proxecto fomos deseñando nos últimos anos cómo debería ser un bo dicionario bilingüe galego-catalán / catalán-galego; un dicionario que, elaborado dende o rigor e a exhaustividade, viñese a encher un baleiro que impediu, ata o de agora, un diálogo bilateral sen termos de pasar sistematicamente polo filtro dunha terceira lingua.

Nesta liña, o presente artigo quere ser un primeiro intento de sistematización de datos fraseolóxicos establecendo correspondencias entre as linguas galega e catalá e fornecer un pequeno corpus (pouco máis de quíntas unidades organizadas ao redor duns trescentos lemas) que puiden ser aproveitado máis adiante durante a hipotética confección do devandito dicionario bilingüe. A escolla dunha achega fraseolóxica como primeiro chanzo deste dicionario non é ao chou: nas linguas ibéricas, á diferenza do que ocorreu, por exemplo, no ámbito lingüístico eslavo, o interese polas unidades fraseolóxicas (UUFF) nos procesos de redacción de obras lexicográficas foi sempre un aspecto menor.

Un dos principais obxectivos deste artigo é, precisamente, achegar un corpus fraseolóxico que supere as deficiencias teóricas e metodolóxicas que varios autores (véxase Conca 1998: 139) detectaron por exemplo nas obras lexicográficas (monolingües e bilingües) e fraseográficas catalás no que atinxe ao tratamento das UUFF. A pesar da recompilación que na tradición lexicográfica catalá se ten feito dos recursos fraseolóxicos (comezándonos por Alcover e Moll, 1926-1962; e citándonos a Fabra, 1932; Balbastre, 1977; Perramon, 1977; Raspall e Martí, 1984; Abril, 1996;

¹ Pódese atopar máis información sobre este proxecto, dirixido por Sabela Labraña, profesora de Estudos Galegos da Universitat de Barcelona, no enderezo <http://phobos.xtec.cat/galauda/index.php>.

Torras, 1998; Espinal, 2004; ou entidades como o Institut d'Estudis Catalans, 1995 e 2009; ou Enciclopèdia Catalana, entre outros), un autor de prestixio tan recoñecido como Morvay no eido dos estudos fraseolóxicos manifestaba que “sorprèn que les obres lexicogràfiques catalanes, molt especialment els diccionaris monolingües, dediquin tan escassa atenció a aquesta problemàtica, i que els bilingües ho facin de manera tan poc sistematitzada” (Morvay 1995: 212).

De modo similar, na lingua galega poderíanse apuntar as mesmas deficiencias verbo das obras lexicográficas, tanto monolingües como bilingües, apuntadas para a fraseoloxía catalá. A pesar de que nos últimos quince anos se comezou a dispor en galego de moitos máis e máis completos recursos fraseolóxicos, quer en publicacións específicas (López e Soto, 1995; Colectivo Manual Leiras Pulpeiro, 2000; Conde, 2001; Rivas, 2005; López, 2008; ou Pena, 2001 e 2011, entre outros), quer a través de achegas nos *Cadernos de Fraseoloxía Galega* (Soto, 2003; Ferro, 2006 e 2007; Penín, 2008; ou Groba, 2010, entre outros) que superan en conxunto a recompliación feita na tradición lexicográfica anterior toda (Vázquez, 2003; Rodríguez, 1958-1961; Otero, 1977; ou Santamarina, 2006-2012, entre outros), a atención que se lle continúa dedicando á fraseoloxía nos dicionarios galegos é pouca para a necesidade que desta teñen as persoas usuarias da lingua. Pero alén diso, na opinión dos autores deste artigo, no caso da lingua galega é preciso profundar na identificación daquelas unidades fraseolóxicas que deberían ser consideradas castelanismos (sería o caso, por exemplo, de **ir tirando* fronte a *ir indo*).

2. Criterios fraseográficos

No exercicio de fraseoloxía comparada que se expón nas seguintes páxinas optamos por unha clasificación das UUFF de tipo definitorio, non conceptual (Morvay 2004b: 175), posto que se trata dun traballo pensado para ser incorporado nun futuro dicionario bilingüe. Ademais, coa intención de contribuírmos á consolidación dunha metafraseografía peninsular (Morvay 2004a: 161), empregamos exclusivamente os termos *fraseoloxía*, *fraseografía*, *metafraseografía* e *unidade fraseolóxica* (coas variantes *fraseoloxismo* ou *frasema*) para nos referir a conceptos tradicionalmente designados con denominacións menos acoutadas (a saber: “refrán”, “frase feita”, “modismo”, “dito”, etc.) e ás disciplinas que os estudan e que os incorporan nos dicionarios². A nosa consideración do que é unha UF parte das definicións de Conca (1998: 148), de Corpas e Morvay (2002: 171) e de Torrent-Lenzen (2009: 231).

² Morvay vén insistindo nos últimos anos na necesidade de renovar, definir e unificar a terminoloxía asociada aos estudos lexicográficos. A el se lle debe a distinción recente entre *fraseografía* e *metafraseografía* que adoptamos no presente traballo: “a *fraseografía* (ou *lexicografía fraseolóxica*) é unha disciplina lingüística que se dedica a elaborar e aplica-los principios de tratamento das unidades fraseolóxicas. A *fraseografía práctica* dedícase a recoller e rexistra-lo conxunto (ou unha parte) dos fraseoloxismos dunha lingua (ou varias linguas), dun sector dunha lingua, dunha clase social ou dun individuo, moi especialmente dun autor e da súa obra. Utilizarei aquí o termo *metafraseografía* (*fraseografía teórica*) nun sentido similar ó que G. Haensch atribúe á palabra *metalexicografía* dicindo que hoxe en día se distinguen xa claramente a *lexicografía práctica*, isto é, a elaboración de dicionarios, da *lexicografía teórica*, tamén chamada *metalexicografía* (Haensch 1997: 30)” (Morvay 2004b: 170).

Para a consideración do que é unha unidade fraseolóxica, seguimos a Conca (1998: 148), segundo a cal unha UF é unha “combinación estable de dúas ou máis palabras que conforman unha estrutura fixada, asociada ó contexto comunicativo e caracterizada por unha serie de trazos dos que os máis importantes son a repetición, a fixación, a idiomaticidade e a anomalía”, e concordamos con ela en que as paremias ou proverbios, obxecto de estudo da paremioloxía (“unha subdisciplina da *fraseoloxía*”), son unha subclase de UF, “unidades fixadas que teñen categoría de textos”. Pola súa parte, Torrent-Lenzen (2009: 231), falando do que ela denomina *locucións*, achega para a definición da UF un punto de vista funcional, isto é, relacionado coa función que desenvolven os frasemas no contexto en que se atopan. Segundo ela, a partir das definicións de Seco et al. (2004, XII), Ruiz (1997: 74 e 99) e Wotjak (1998: 307), “unha locución é unha agrupación máis ou menos fixa de palabras que asume unha función gramatical determinada (nominal, adxectiva, verbal, etc.), ben na oración ben no texto, e que ten un significado que non pode deducirse necesariamente dos significados dos seus compoñentes”. Finalmente, Corpas e Morvay (2002) reafirman unha vez máis que, en contra do que se consideraba ata hai ben pouco, as UUFF non son fixas, senón “estables”, como dicía Conca (1998), ou “máis ou menos fixas”, en palabras de Torrent-Lenzen (2009): para Corpas e Morvay (2002), grazas á lingüística de corpus foi posible determinar que “las manipulaciones, modificaciones y acortamientos que presentan las UUFF con respecto a sus respectivas formas canónicas cuando se insertan en un texto, lejos de constituir usos excepcionales, representan la forma típica en la que dichas unidades se utilizan en el discurso” (Corpas e Morvay 2002: 171). A seguir presentamos a definición de UF que se ten en conta no presente traballo:

“Unha *unidade fraseolóxica* é unha combinación de palabras que conforman unha estrutura estable e lexicalizada pero flexible, con contido semántico e uso asociados ao contexto comunicativo e caracterizada (en contraste con outras estruturas da lingua) por trazos como a repetición, a fixación, a idiomaticidade e a anomalía. Dende o punto de vista funcional, as UUFF caracterízanse por asumiren unha función gramatical determinada (nominal, adxectiva, verbal, etc.), ora na oración ora no texto, e teñen un significado que non pode deducirse necesariamente dos significados dos seus compoñentes³. Finalmente, son unidades altamente rendibles, xa que as desviacións respecto das súas formas canónicas constitúen a forma típica en que as UUFF se utilizan no discurso”.

O modelo de referencia para o tratamento das UUFF neste artigo é, con algunhas variacións, o *Diccionari Català-Hongarès* (1990) de Enciclopèdia Catalana (EC). A escolla deste dicionario baséase nos resultados presentados en Conca (1998). Despois de comparar o tratamento fraseolóxico seguido polos principais dicionarios monolingües e bilingües cataláns, así como algúns dicionarios fraseográficos⁴, e de identificar as

³ Excepcionalmente inserimos algunha perífrase verbal, que non cumpre todas estas condicións, pero a razón é que o equivalente na outra lingua si que é fraseolóxico (*non dar feito ~ no donar* [u.p.] *l'abast; non dar chegado ~ fer* [u.p.] *salat*). Véxase o lema *dar*.

⁴ As obras analizadas por Conca (1998) son as seguintes: a) dicionarios xerais: *Diccionari General de la Llengua Catalana* (DGLC) de Pompeu Fabra (1932), concretamente a quinta edición, revisada e ampliada

deficiencias teóricas e metodolóxicas que conteñen, a autora chega á conclusión de que o *Diccionari Català-Hongarès* é a obra lexicográfica na que as UUFF reciben un trato máis rigoroso e sistemático. De feito, á diferenza do resto de obras analizadas, a autora afirma que “a sistematización fraseolóxica, neste dicionario, parécese excelente” (Conca 1998: 154). Así pois, seguíndomos os criterios aplicados no *Diccionari Català-Hongarès*, e introducindo algunhas variacións basicamente provenientes do *Diccionario Fraseológico del Español Moderno* (v. Varela e Kubarth 1994) e do *Diccionario español-alemán de unidades fraseológicas idiomáticas del español de España de Colonia / Hamburgo* (v. Torrent-Lenzen 2007, 2008c e 2010), escollemos os criterios que tivemos en conta para o tratamento fraseográfico das UUFF no presente traballo.

Para analizar os criterios empregados para o tratamento das UUFF que a seguir presentamos, convén ter en conta que este traballo se insire nun proxecto máis amplo de confección dun dicionario bilingüe. Como consecuencia, decidimos non incluír algunhas informacións que por outro lado serían imprescindibles nunha obra fraseográfica monolingüe, como por exemplo a definición precisa do significado de cada UF ao lado da súa forma completa. Neste artigo, aínda que proporcionamos precisións semánticas cando as UUFF presentan un significado ambiguo ou espurio, os focos de interese son a procura da equivalencia fraseolóxica na lingua de chegada (isto é, da UF máis semellante á da lingua de partida) e a procura de exemplos de uso real nas dúas linguas que lles poidan ser útiles ás persoas usuarias destes materiais. Os criterios fraseográficos empregados preséntanse en cinco bloques: 1) criterios referentes á inserción e á ordenación das UUFF (2.1); 2) criterios referentes ao uso dos recursos tipográficos e signos de puntuación entre UUFF (2.2); 3) criterios referentes á definición da forma lexicográfica (2.3); 4) criterios referentes á nomenclatura que acompaña as UUFF (2.4); 5) criterios para o establecemento das correspondencias entre as dúas linguas (2.5); e 6) criterios para a selección de exemplos de uso das UUFF nas linguas de partida e de chegada (2.6).

2.1. Criterios de inserción e ordenación das UUFF

Os criterios que rexen a inserción e ordenación das UUFF son basicamente dous:

- a) As UUFF aparecen sempre despois dun lema, que é o elemento nuclear de cada frasea (xeralmente, o primeiro nome ou verbo). Estes lemas (como adoitan organizarse os dicionarios definitorios) seguen unha sucesión alfabética en función da súa letra inicial.

por J. Miracle en 1968; *Diccionari de la Llengua Catalana* de Enciclopèdia Catalana (DLC-EC) (1982); e *Diccionari de la Llengua Catalana* do Institut d'Estudis Catalans (DLC-IEC) (1995); b) dicionarios bilingües (todos de Enciclopèdia Catalana): *Diccionari Castellà-Català* (1985), *Diccionari Català-Castellà* (1987), *Diccionari Anglès-Català* (1983), *Diccionari Català-Anglès* (1986) *Diccionari Portuguès-Català* (1985), *Diccionari Català-Portuguès* (1989), *Diccionari Català-Hongarès* (1990) e *Diccionari Hongarès-Català* (1996); e c) dicionarios fraseolóxicos: *Diccionari de Locucions i de Frases Fetes* (DLFF) de Joan Martí i Joana Raspall (1984), *Diccionari Temàtic de Modismes* (DTM) de Susana Rodríguez-Vida (1997) e máis o *Diccionari de Frases Fetes Català-Castellà*, *Castellà-Català* de Joan Abril (1996).

b) Dentro de cada entrada, a ordenación das UUFF leva a seguinte orde: colocacións, fórmulas, locucións adxectivas, locucións adverbiais, locucións verbais e paremias ou proverbios.

2.2. Criterios de uso dos recursos tipográficos e signos de puntuación entre UUFF

Os criterios referentes ao uso dos recursos tipográficos e signos de puntuación son dous:

a) Cando unha entrada contén máis dunha UF ou ben unha UF ten máis dun significado, as acepcións sepáranse cunha barra vertical (|). Na entrada correspondente ao lema *carallo*, por exemplo, a l.adv. *de carallo* presenta dúas acepcións.

b) As UUFF que manteñen unha relación de sinonimia preséntanse separadas por unha barra diagonal (/). Na entrada correspondente ao lema *carallo*, por exemplo, proporciónanse dúas UUFF catalás sinónimas para a l.adv. galega *de carallo*. Cómpre sinalar que, a pesar de incluímos variantes dalgúns UUFF, o obxectivo deste traballo non é profundar no estudo das relacións de sinonimia entre UUFF, como se fai, por exemplo, no *Diccionari de sinònims de frases fetes* (DSFF) de Espinal (2004).

CARALLO

● **de carallo** 1 (*moi ben*). *l.adv.*: de collons / de conya. *Faino de carallo*. Ho fa de collons / de conya. | 2 (*moito*): de collons. *Fai sol de carallo*. Fa un sol de collons.

2.3. Criterios sobre a forma lexicográfica

Os criterios referentes á definición da forma lexicográfica son basicamente catro:

a) Respéctase por defecto a forma non marcada (ou canónica) das UUFF nas dúas linguas, isto é, a forma co verbo en infinitivo. Obviamente, desmárcanse deste criterio aquelas UUFF sen verbo (as locucións adxectivas e adverbiais que se inclúen neste traballo) así como algunhas colocacións e as fórmulas e paremias, caracterizadas precisamente por presentaren unha estrutura moi estable co(s) verbo(s) conxugado(s) nun modo, tempo e persoa determinados:

FER

● **Tant** [u.p. /u.c.] **me** (o et, etc.) **fa**. *fórm.*: tanto [u.p. /u.c.] me (*ou che*, etc.) ten / dá. *A tu tant te fa una cosa com l'altra, oi?* A ti tanto che ten unha cousa como a outra, non é?

IR

● **ir** [u.p.] **indo**. *l.v.*: anar [u.p.] fent. *—E a túa mai? —Pois vai indo. —I la teva mare? —Doncs va fent.*

b) Seguimos as recomendacións de Wotjak (1998: 313 e 319) no que fai referencia á diferenciación entre compoñentes internos e externos das UUFF. Segundo este autor, os compoñentes internos son (tal como recolle Torrent-Lenzen 2009: 232) “os elementos constitutivos da locución propiamente dita”, é dicir, aqueles elementos, flexivos ou non, imprescindibles para podermos identificar unha UF como tal. Polo contrario, os compoñentes externos son aqueles que acompañan a UF e constitúen os seus argumentos de non seren estes compoñentes internos. Por exemplo, *dar*, *a* e *lata* son os compoñentes internos da locución ***darlle unha persoa a lata a alguén***, mentres que *unha persoa* e *lle / a alguén* son os compoñentes externos desta mesma locución, ou *o veciño* e *lle / a miña irmá* no exemplo concreto: *o veciño **deulle a lata a miña irmá***. Como se pode observar, neste caso os tres compoñentes internos (*dar*, *a* e *lata*) son flexivos e insubstituíbles, en tanto que os compoñentes externos, variables, poden ser ocupados por moitas palabras diferentes: *Maruxa dálle a lata á policía*.

c) Achegamos, no caso das locucións verbais, todos os elementos da estrutura argumental (basicamente suxeitos, obxectos directos e indirectos e réximes verbais) que puideren ser de utilidade para unha mellor comprensión da UF por parte das persoas usuarias. Continuando co exemplo anterior, *alguén* e *unha persoa* inclúense por precisar o verbo *dar* nesta acepción dun suxeito animado (que *dea*) e dun obxecto indirecto (a quen *lle dar a lata*). Torrent-Lenzen (2009: 233) salienta a necesidade de fornecer todos os argumentos dunha locución verbal aínda que non sexan compoñentes internos:

*Parécenos detectar unha certa reticencia por parte dos fraseógrafos españois a presentar de maneira sistemática os compoñentes externos das locucións verbais e/ou a presentalos como parte integrante do lema verbal. Desde o punto de vista da fraseografía bilingüe, a renuncia a indicar os argumentos parécenos completamente inaceptable, posto que é unha información que o usuario –por regra xeral, falante nativo doutra lingua que non é o español– non posúe, polo que pode desorientalo á hora de identificar unha locución nun texto en español e confundilo á hora de producir textos na devandita lingua. Polo demais, segundo o noso ver, a gran maioría das locucións verbais apenas se entenden desprovistas dos argumentos: tal é o caso de **hacer con los pies** (no canto de *hacer algo con los pies*), de **no querer nada** (no canto de *no querer nada con alguien*) ou de **dejar tamaño** (no canto de *dejar tamaño a alguien [ou a algo]*).*

Así pois, seguindo as observacións anteriores, neste traballo indícanse todos os elementos da estrutura argumental das locucións verbais, diferenciando con distintos tipos de letra (negra fronte a non negra) os compoñentes internos e os externos. A lematización que propoñemos tamén permite identificar os elementos que poden actuar como suxeitos daqueles que poden actuar como obxectos (directos ou indirectos)., Tal como se fai no *Diccionario Fraseológico del Español Moderno* (DFEM) (v. ao respecto Morvay 2004b: 178), os primeiros indícanse coas abreviacións u.p. (*unha persoa / una persona*) e u.c. (*unha cousa / una cosa*), en tanto que os segundos aparecen indicados

coas palabras *algo / alguna cosa e (a) alguén / (a) algú*, segundo corresponder. Excepcionalmente aparecen indicacións máis restritivas, como por exemplo *u.l./ u.ll. (un lugar / un lloc)* ou *d.p. (dúas persoas / dues persones)*. A escolla das formas *u.p.* e *u.c.* para a función de suxeito obriga a que, se estiveren estas formas complementadas por un adxectivo, este teña que se flexionar en feminino singular para respectar as normas de concordancia do catalán e do galego. Novamente esta é unha decisión baseada nos criterios de Torrent-Lenzen (2009: 238). Ademais, a lematización que propoñemos tamén permite identificar nunha primeira olladela ós elementos que poden actuar como suxeitos, xa que estes aparecen entre corchetes, o que permite captar moi rapidamente a estrutura argumental do fraseoloxismo.

MÀ

- **donar** [u.p.] **un cop de mà a algú**. *l.v.*: botar / dar [u.p.] unha man a alguén. *Em va demanar que li donés un cop de mà amb el trasllat i el vaig anar a ajudar amb la furgoneta*. Pediume que lle botase unha man coa mudanza e funo axudar coa furgoneta.

Nas UUFF que manteñen entre elas unha relación de sinonimia e que están separadas por barras diagonais, os argumentos só se indican na primeira das UUFF.

2. 4. Criterios sobre a nomenclatura e marcas adicionais

Os criterios referentes á nomenclatura e ás marcas adicionais que permiten precisar o abasto semántico e pragmático das UUFF son:

- a) A natureza das UUFF indícase mediante as seguintes marcas (en cursiva e precedendo o lema): *col.* para ‘colocación / col·locació’, *l.adx.* e *l.adj.* para ‘locución adxectiva / locució adjectiva’, *l.adv.* para ‘locución adverbial / locució adverbial’, *l.v.* para ‘locución verbal / locució verbal’, *fórm.* para ‘fórmula / fórmula’ e *prov.* para ‘proverbio / proverbi’.
- b) Se algunhas UUFF ambiguas ou espurias precisaren dalgún tipo de precisión semántica que contribúa a esclarecer o seu significado, esta proporciónase entre parénteses despois do lema e, se as houber, das correspondentes marcas cronolóxicas ou estilísticas.
- c) As marcas cronolóxicas, estilísticas e dialectais aparecen entre parénteses entre o lema e, se a houber, a precisión semántica: (*ant.*) ‘en recesión’, (*vulg.*) ‘vulgar’, (*val.*) ‘valenciano’.
- d) A abreviatura *fig.* só se usa no caso que sexa necesario diferenciar o sentido figurado (o fraseoloxizado) do sentido propio.

BUTXACA

- **tenir** [u.p.] **la butxaca foradada**. *l.v. fig.*: ser [u.p.] un acabador / gastar [u.p.] cartos como (*ou coma*) sarabia. *Son germà té la butxaca foradada: diners que li*

deixa, diners que es gasta. Seu irmán é un acabador: diñeiro que lle empresta, diñeiro que gasta.

2.5. Criterios para o establecemento das correspondencias entre as dúas linguas

Ás veces non é doado establecer a correspondencia fraseolóxica entre unha e outra lingua. Convén termos presentes os criterios que guiaron a escolla das solucións para a lingua de chegada, na procura da equivalencia entre a lingua galega e a lingua catalá:

a) No caso das colocacións, fórmulas e locucións, preséntase sempre un único fraseoloxismo na lingua de partida (ou variacións deste), para o que se tenta dar un ou varios fraseoloxismos semanticamente e pragmaticamente equivalentes na lingua de chegada. Con preferencia, procúrase para a lingua de chegada:

1º Solucións en que a correspondencia exista formalmente, tanto na construción sintáctica como no léxico empregado nas dúas linguas:

● **caer** [u.p.] **co sono / de sono.** *l.v.:* caure [u.p.] de son. *É mellor que a poñamos no berce, está caendo co sono.* És millor que la posem al bressol, que cau de son.

2º Se isto non é posible, dáse preferencia a que a construción sintáctica sexa a mesma e que as unidades léxicas presentes, aínda que non coincidan, pertencen ao mesmo campo semántico (no exemplo, froitos e hortalizas):

● **importar** [u.c.] **unha landra a alguén.** *l.v.:* importar [u.c.] un rave a algú. *Impórtacheme unha landra, que me botes de menos: pensáralo antes.* M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.

3º Se tampouco é posible, téntase que polo menos os fraseoloxismos conserven a mesma construción sintáctica nunha e noutra lingua, aínda que as unidades léxicas pertencen xa a outros campos semánticos:

● **estar** [u.p.] **entre a bigornia e o martelo.** *l.v.:* estar [u.p.] entre l'espasa i la paret. *As declaracions da directora xeral puxeron o ministro entre a bigornia e o martelo.* Les declaracions de la directora general han posat el ministre entre l'espasa i la paret.

4º Se tampouco é posible, téntase que polo menos os fraseoloxismos conserven a mesma categoría (fórmula, locución verbal, etc.) aínda que as construcións sintácticas sexan diferentes e que as unidades léxicas pertencen a campos semánticos diferentes.

● **ser** [u.p.] **unha agra aberta** (*ser un boca rachada*). *l.v.:* no saber aguantar-se [u.p.] un pet. *Carballo, neno, é que es unha agra aberta!* Cullera, nen, és que no et saps aguantar un pet!

5º Por último, se todo o anterior non é posible, téntase achar para a lingua de chegada un ou varios fraseoloxismos equivalentes aínda que pertencen a categorías

diferentes (se é preciso, especificase con que acepcións ou usos se establece a correspondencia). Así, por exemplo, podemos achar bastante boa equivalencia nalgúns contextos entre a locución verbal galega **chégalle ben** e a fórmula catalá **Déu n'hi do**. Neste caso, continuamos tendo correspondencia entre fraseoloxismos das dúas linguas, aínda que sexan de natureza diferente e só se dea en relación con significado “ser suficiente” ou “ser máis que suficiente”. Para outros contextos, procúrase a correspondencia con outros fraseoloxismos engadindo un novo punto (a modo de nova acepción) e especificando entre parénteses os novos contidos semánticos. Neste caso cando **Déu n'hi do** é empregado para “ponderar algo ou alguén”, dáse para o galego a l.v. *ser* [u.p./u.c.] *moito / moitiño*:

- **Déu n'hi do / Déu n'hi doret.** *fórm.:* 1 (*més que suficiente*): l.v. chegarlle ben [u.c.] a algo ou a alguén. –*N'hi ha gaires?* –*Déu n'hi do, vuit banderes.* –Hai moitas? –*Chégalle ben, oito bandeiras. Déu n'hi do, aquest semàfor.* Chégalle ben, a este semáforo (*referíndose ao tempo que tarda en mudar da luz vermella para a verde*). | 2 (*ponderació d'algú o d'alguna cosa*): l.v. *ser* [u.p./u.c.] *moito / moitiño. Déu n'hi do, París.* É moito, París. *Déu n'hi do com parlava.* É moito como falaba.

b) Algunha vez atopamos para a lingua de chegada tamén algunha(s) forma(s) non-fraseolóxica(s) para expresar caracteristicamente ese mesmo contido semántico nesa lingua. Téndomos novamente en conta que o presente traballo está elaborado para a confección dun futuro dicionario bilingüe, incluímos tamén esta(s) solución(s), no caso en que só esa(s) forma(s) non-fraseolóxica(s) expresa ese contido nesa lingua, ou cando esa forma non-fraseolóxica é empregada con moita máis frecuencia ca un posible fraseoloxismo equivalente. Así, por exemplo:

- **vir** [u.c.] **abaixo.** l.v.: caure [u.c.] a terra / ensorrar-se / esfondrar-se. *Co terremoto, veu a casa abaixo.* Amb el terratrèmol, la casa es va ensorrar.
- **fer-se fotre** [u.p.]. l.v.: amolarse. *Doncs si no hi estàs d'acord, t'hauràs de fer fotre.* Pois se non estàs de acordo, vas ter que te amolar.

c) No caso dos refráns ou proverbios, pode dar a impresión de que existe unha correspondencia grande entre a lingua galega e catalá porque os casos que se fornecen son sempre bastante similares formal e semanticamente na lingua de saída e na de chegada. Esta impresión está motivada porque escollemos expresamente aquelas paremias en que se atopa esa semellanza. É o caso, por exemplo, de **chove e vai sol, están a peitearse as bruxas** e **plou i fa sol, les bruixes es pentinen**, escollido por causa da semellanza semántica e mesmo formal entre as dúas linguas.

d) No entanto, a correspondencia entre os casos de refráns ou proverbios non sempre é tan grande coma no exemplo que se achega na alínea c). Para os refráns e proverbios, neste traballo o límite da correspondencia pode estar representado polas paremias **sombra de lateiro, fungo da muña no abeiro** e **pinetells i rovellons s'amaguen pels racons**. No caso da lingua galega, faise referencia só a unha

especie de cogumelo, o **fungo da muña** (*Lactarius deliciosus*), e no caso da lingua catalá faise referencia a dúas especies, o **pinetell** (*Lactarius deliciosus*) e o **rovelló** (*Lactarius sanguifluus*); porén, valoramos a correspondencia entre as linguas como alta e incluimos estas paremias polo feito de que unha das especies á que se fai referencia é a mesma e porque nas dúas paremias danse indicacións sobre os lugares en que os cogumeleiros as poden encontrar. Tomando este grao de correspondencia como a mínima posible para seren incluídas no presente traballo, outras paremias que presentan menor similitude semántica entre o galego e o catalán xa foron desbotadas de saída.

2. 6. Criterios para a selección de exemplos de uso

A maioría dos exemplos de uso foron elaborados polos autores especificamente para a confección deste artigo. Con todo, tamén optamos por incluír varios exemplos provenientes doutras dúas fontes: a) obras literarias contemporáneas (véxase o exemplo correspondente á UF **á vaiche boa**, tirado do primeiro capítulo d'*El quadern gris* de Josep Pla); e b) directamente de fontes orais, nomeadamente persoas galegas e catalás de avanzada idade.

BO, BOA

- **á vaiche boa**. *l.adv.*: a la bona de Déu. *Vou ir escribindo —xusto para pasar o tempo, á vaiche boa— o que se me vaia presentando*. Hi aniré escrivint —just per passar l'estona, a la bona de Déu— el que se m'anirà presentant.

3. Achega para un corpus fraseolóxico galego-catalán

ABAIXO

- **botar / deitar** [u.p.] algo **abaixo**. *l.v.*: fer caure [u.p.] alguna cosa. *Loitaron moitos anos para deitar abaixo o goberno, pero ao final conseguírono. Van lluitar molts anys per fer caure el govern, però a la fi se'n van sortir.*
- **vir** [u.c.] **abaixo**. *l.v.*: caure [u.c.] a terra / ensorrrar-se / esfondrar-se. *Co terremoto, veu a casa abaixo. Amb el terratrèmol, la casa es va ensorrrar.*

ABARCAR

- **Quen moito abarca pouco aperta / quen moito abarca pouco preme**. *prov.*: Qui molt abraça i poc estreny, és senyal de poc seny / Qui molt abraça poc estreny.

ABRIL

- **En abril, augas mil / En abril, augas mil coadiñas por un mandil**. *prov.*: A l'abril, aigües mil / A l'abril, gotes mil.
- **En abril, cada pinga vale por mil**. *prov.*: A l'abril, cada gota val per mil.
- **Entre marzo e abril, se non quer vir o cuco, quer vir a fin / polo dez de abril, cuco morto ou non quer vir**. *prov.*: Si a tres d'abril el cucut no canta, digueu que és mort o és pres a França / Si a tres d'abril, el cucut no fa piu-piu, o és pres o no és viu, o bé sent mal estiu.

ABRIR

- **abrir** [u.p.] **a boca**. *l.v.*: obrir [u.p.] la boca. *Soamente abriu a boca para lles dicir que eran unhas sambesugas miserables. Només va obrir la boca per dir-los que eren unes sangoneres miserables.*

- **non abrir** [u.p.] **a boca**. *l.v.*: no badar [u.p.] boca. *Non abriu a boca en toda a mañá. No ha badat boca en tot el matí.*

ABUNDANCIA

- **en abundancia**. *l.adv.*: en abundància. *Ben se ve que naquela casa teñen cartos en abundancia. Prou que es veu que en aquela casa tenen diners en abundancia.*

ABURRIRSE

- **aburrirse** [u.p.] **como** (ou **coma**) **un can / como unha pataca**. *l.v.*: avorrir-se / ensopir-se [u.p.] com un lluç. *Cando non hai festas, abúrrome como un can. Quan no hi ha festes, m'avorreixo com un lluç.*

ACABADOR, -A

- **ser** [u.p.] **un acabador**. *l.v.*: *fig.* tenir [u.p.] la butxaca foradada / la mà foradada. *Seu irmán é un acabador: diñeiro que lle empresta, diñeiro que gasta. Son germà té la butxaca foradada: diners que li deixa, diners que es gasta.*

ACERTAR

- **non acertar** [u.p.] **unha**. *l.v.*: no ensopegar-ne [u.p.] ni una / no tocar [u.p.] pilota. *Mira que había probas fáciles, e mais non acertou unha. Mira que hi havia proves fàcils, i tot i així no en va ensopegar ni una.*

ACORDO

- **non estar** [u.p.] **no seu acordo**. *l.v.*: no ésser-hi (o ser-hi) [u.p.] tota / del tot / no tocar-hi [u.p.] / no tocar [u.p.] (ni) quarts ni hores. *Se te chama a horas intempestivas non lle fagas*

caso ningún, que non está no seu acordo, coitadiño. Si et truca a hores intempestives no en facis cabal, que no hi és tot, el pobrissó.

- **O que non ten acordo ten que ter pés.** *prov.: Qui no té cap ha de tenir cames / necessita braços.*

ACUSAR

- **acusar** [u.p.] **as corenta** a alguén. *l.v.: cantar [u.p.] les quaranta a algú. Cando o vexa heille acusar as corenta.* Quan el vegi li cantaré les quaranta.

AFUMADO, -A

- **ir / andar** [u.p.] **afumada.** *l.v.: anar [u.p.] pet. Con dúas birras xa vai afumado.* Amb dues birres ja va pet.

AGACHADAS

- **ás agachadas** de alguén. *l.adv.: d'amagat d'algú / d'amagatotis. Facíano todo ás agachadas por medo a que os pillasen.* Ho feien tot d'amagatotis per por que els enxampessin.

AGACHO

- **ao agacho** de alguén. *l.adv.: d'amagat d'algú / d'amagatotis. Víanse ao agacho dos pais.* Es veien d'amagat dels pares.

AGARRADA

- **ter** [u.p.] **unha agarrada** con alguén. *l.v.: tenir [u.p.] raons / una enganxada / una agafada amb algú. Tivemos unha agarrada cos veciños de riba porque pola noite sempre puñan a música alta de máis.* Vam tenir raons amb els veïns de dalt perquè sempre posaven la música massa forta a la nit.

AGOSTO

- **Agosto e vendima non son cada día.** *prov.: Agost i veremar, cada dia no es fa.*
- **As tardes de agosto corren como (ou coma) un lóstrego.** *prov.: Agost, a les set ja és fosc / Per la Mare de Déu d'Agost, a les set ja és fosc.*

- **En agosto, viño mosto.** *prov.: Per l'agost, figures i most.*

AGRA

- **ser** [u.p.] **unha agra aberta** (*ser un boca rachada*). *l.v.: no saber aguantar-se [u.p.] un pet. Carballo, neno, é que es unha agra aberta!* Cullera, nen, és que no et saps aguantar un pet!

AÍNDA

- **Aínda ben! / Pois aínda ben!** *fórm.: Encara gràcies! / Doncs encara gràcies!*

AIRE (OU AR, ANT.)

- **ao aire** (ou **ar**) **libre.** *l.adv.: a l'aire lliure. Prefiro mellor que os meus fillos xoguen ao aire libre que que estean todo o santo día apegados á consola.* M'estimo més que els meus fills juguin a l'aire lliure que no que estiguin tot el sant dia enganxats a la consola.

ALANCADA

- **ás alancadas.** *l.adv.: a camades / a gambades. Camiñaba ás alancadas polo patio da casa.* Caminava a gambades pel pati de casa.

ALBA

- **estar** [u.p.] **en albas.** *l.v.: estar [u.p.] en capella. Está en albas esperando o resultado das notas da selectividade.*

Està en capella esperant el resultat de les notes de la selectivitat.

ALEGRE

- **alegre como (ou coma) un cuco / como un pandeiro / como un peneireiro / como unha carricanta / como unhas castañolas (ou castañetas).** *l.adx.:* alegre com unes castanyoles / com un picarol / com un pinsà / més content que un gínjol. *Cando lle dixeron que o posto era seu, púxose alegre coma un cuco.* Quan li van dir que el càrrec era seu, es va posar més contenta que un gínjol.

ALLO

- **mesturar (ou confundir) [u.p.] allos con bugallos / allos con cascallos.** *l.v.:* confondre (o barrejar) [u.p.] els ous amb els cargols / la gimnàstica amb la magnèsia / naps amb cols. *Non lle podes contar nada porque cando llo di a alguén sempre mestura allos con bugallos.* No li pots explicar res perquè quan ho diu a algú sempre barreja naps amb cols.

ALMA

- **dar [u.p.] a alma (morir).** *l.v.:* deixar-hi [u.p.] la pell. *Durante a guerra moitos soldados deron a alma.* Durant la guerra molts soldats hi van deixar la pell.
- **deixar [u.p.] a alma (esforzarse ao máximo).** *l.v.:* deixar-hi [u.p.] la pell. *Se é preciso, habemos deixar a alma, para gañarmos o campionato.* Si cal, hi deixarem la pell, per guanyar el campionat.

AMÉRICA

- **facer [u.p.] a súa América (nun negocio).** *l.v.:* fer [u.p.] l'agost / el seu agost.

Con aquel negocio fixeron a súa América. Amb aquell negoci van fer l'agost.

ANDANTE

- **tomar / coller [u.p.] o andante.** *l.v.:* fotre [u.p.] el camp. *Collemos o andante, anda, que aquí non nos queren.* Vinga, fotem el camp que aquí no ens hi volen.

ANDAR

- **andar [u.p.] dun lado para (o) outro / de cacho para testo / de cacho para cribo.** *l.v.:* anar [u.p.] d'una banda a l'altra. *Andou todo o día de cacho para testo, sen saber onde se meter.* Va caminar tot el dia d'una banda a l'altra, sense saber on ficar-se.

ANDORIÑA

- **Unha andoriña soa non fai verán.** *prov.:* Una oreneta no fa estiu / Una flor no fa estiu.

AÑO, -A

- **botar [u.p.] a aña fóra (facen todo o posible).** *l.v.:* fer [u.p.] mans i mànigues. *Botei a aña fóra para conseguir outra entrada e mais non houbo maneira, dáme pesar.* Vaig fer mans i mànigues per aconseguir una altra entrada, però no hi va haver manera, em sap greu.

APALPADA

- **ás apalpas.** *l.adv.:* a les palpentos / a palpes / a palpons. *Marchou a luz e foron buscar os focos ás apalpas.* Se'n va anar la llum i van anar a buscar les llanternes a palpons.

APALPADELA

- **ás apalpadelas.** *l.adv.:* a les palpentas / a palpes / a palpons. *Como o cuarto estaba ás escuras tiveron que entrar ás apalpadelas.* Com que l'habitació era a les fosques hi van haver d'entrar a les palpentas.

AREADO, -A

- **ir / andar [u.p.] areada.** *l.v.:* anar [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai areado.* Amb dues birres ja va pet.

ARRE

- **Nin tanto “arre” que fuxa nin tanto “xo” que pare.** *prov.:* Tres són curtes i quatre són llargues.

ATOUTIÑADAS

- **ás atoutiñadas.** *l.adv.:* a les palpentas / a palpes / a palpons. *Como o cuarto estaba ás escuras tiveron de entrar ás atoutiñadas.* Com que l'habitació era a les fosques hi van haver d'entrar a les palpentas.

ATOUTIÑAS

- **ás atoutiñas.** *l.adv.:* a les palpentas / a palpes / a palpons. *Marchou a luz e foron buscar os focos ás atoutiñas.* Se'n va anar la llum i van anar a buscar les llanternes a palpons.

AUGA

- **botar [u.p.] toda a auga ao muíño** (*facen todo o posible*). *l.v.:* fer [u.p.] mans i mànigues. *Botei toda a auga ao muíño para conseguir outra entrada e mais non houbo maneira, dáme pesar.* Vaig fer mans i mànigues per aconseguir una altra entrada però no hi va haver manera, em sap greu.

- **estar [u.p.] coa auga ao pescozo / ata (ou até) a boca / chegarlle a alguén a auga á boca.** *l.v.:* estar [u.p.] amb el dogal al coll / tenir [u.p.] un dogal al coll / veure's [u.p.] amb la soga al coll. *Estaba coa auga ao pescozo, non daba pagado as débedas.* Tenia un dogal al coll, no aconseguia pagar els deutes.

- **ser [u.c.] como (ou coma) a auga que apagou o lume.** *l.v.:* ésser (o ser) [u.c.] oli en un llum. *A pomada que me recomendaches foime moi boa: a auga que apagou o lume!* La pomada que em vas recomanar em va anar de conya: oli en un llum!

- **Auga fría e pan quente nunca fixeron bo ventre.** *prov.:* Aigua freda i pa calent causen dolors al ventrell.

AZACÁN, -ANA

- **ser / andar (ou estar) feita [u.p.] unha azacana.** *l.v.:* ésser (o ser) / estar feta [u.p.] una pencaire. *A María anda feita unha azacana: ao saír do traballo aínda bota un par de horas a traballar na tese.* La Maria està feta una pencaire: en plegar de la feina encara dedica un parell d'hores a fer tesi.

AZAR

- **ao azar.** *l.adv.:* a l'atzar. *Dicide un número ao azar e saberemos quen é o gañador.* Digueu un número a l'atzar i sabrem qui és el guanyador.
- **por azar.** *l.adv.:* per atzar. *Atopeino por azar, sen buscalo.* Ho vaig trobar per atzar, sense buscar-ho.

BALBORDO

- **meter [u.p./u.c.] balbordo.** *l.v.:* fer [u.p./u.c.] merder / renou. *Non metas*

balbordo, que me desconcentras. No facis renou, que em desconcentres.

BARAZO

- **estar** [u.p.] **co barazo ao pescozo.** *l.v.:* estar [u.p.] amb el dogal al coll / tenir [u.p.] un dogal al coll / veure's [u.p.] amb la sogal al coll. *Tivemos que lle axudar porque xa estaba co barazo ao pescozo.* El vam haver d'ajudar perquè ja es veia amb la sogal al coll.

BARBA

- **por barba.** *l.adv.:* per barba. *Hogano toca a tres botellas de viño por barba.* Enguany toquen tres ampolles de vi per barba.
- **Cando a barba do teu veciño vexas afeitar, pon a túa a remollar.** *prov.:* Quan vegis la barba de ton veí pellar, posa la teva a remullar.

BAZO

- **O que é bo para o bazo é malo para o figado.** *prov.:* El que és bo per al fetsge és dolent per a la melsa.

BEIZO

- **estar (ou ser)** [u.c.] **de lamber os beizos.** *l.v.:* estar / ésser (*o* ser) [u.c.] per llepar-se'n els bigotis / els dits. *Comín unha empanada que estaba de lamber os beizos.* Vaig menjar una empanada que era per llepar-se'n els bigotis.
- **lamber** [u.p.] **os beizos.** *l.v.:* llepar-se'n [u.p.] els bigotis / els dits. *Vás lamber os beizos coa larpeira que fixo miña nai.* Te'n lleparàs els dits, amb el tortell que ha fet ma mare.

BEN

- **levarse** [d.p.] **ben.** *l.v.:* portar-se [d.p.] bé. *Lévanse ben, teu pai e miña nai; ti pensas que van acabar xuntos?* Es porten la mar de bé, el teu pare i la meva mare; et sembla que acabaran junts?
- **ligar** [u.c.] **ben** a alguén. *l.v.:* anar [u.c.] bé a algú. *Pois mañá non che me liga nada ben.* Doncs demà no em va gens bé.
- **nadar** [u.p.] **en bens.** *l.v.:* nedar / viure [u.p.] en l'abundància. *Comezaron cunha tendiña de nada, pero cos anos foron xuntando cartos e agora nadan en bens.* Van començar amb una botigueta de no-res, però amb els anys han fet calés i ara neden en l'abundància.

BERTORELLA

- **Que che dean bertorella!** *fórm.:* Que et bombin!

BICICLETA

- **mandar** [u.p.] a alguén **a buscar herba para a bicicleta.** *l.v.:* engegar [u.p.] algú a pastar (fang) / al canyet / a fer punyetes. *Tentamos evitalo, pero acabamos mandándoo a buscar herba para a bicicleta.* Vam intentar estar-nos-en, però el vam acabar engegant a pastar fang.

BICO

- **estar (ou ser)** [u.c.] **de lamber os bicos.** *l.v.:* estar / ésser (*o* ser) [u.c.] per llepar-se'n els bigotis / els dits. *Un biscoito de mazá de lamber os bicos.* Un pastís de poma per llepar-se'n els bigotis.

- **lamber** [u.p.] **os bicos**. *l.v.*: llepar-se'n [u.p.] els bigotis / els dits. *Sabíalle tanto, que lambía os bicos*. Li agradava tant, que se'n llepava els dits.

BIÉS

- **ao biés**. *l.adv.*: d'esbiaixada. *Temos que cruzar o río ao biés*. Hem de travessar el riu d'esbiaixada.

BIGORNIA

- **estar** [u.p.] **entre a bigornia e o martelo**. *l.v.*: estar [u.p.] entre l'espasa i la paret. *As declaracións da directora xeral puxeron o ministro entre a bigornia e o martelo*. Les declaracions de la directora general han posat el ministre entre l'espasa i la paret.

BIOSBARDOS

- **mandar** [u.p.] a alguén **aos biosbardos**. *l.v.*: engegar [u.p.] algu a pastar (fang) / al canyet / a fer punyetes. *Tentamos evitalo, pero acabamos mandándoo aos biosbardos*. Vam intentar estar-nos-en, però el vam acabar engegant a pastar fang.

BIQUEIRA

- **a lume de biqueira**. *l.adv.*: cames ajudeu-me. *Cando viu quen entraba pola porta liscou a lume de biqueira*. Quan va veure qui entrava per la porta va guillar cames ajudeu-me.

BISPO

- **pórse** (ou **poñerse**) [u.p.] **como** (ou **coma**) **un bispo** con alguén (*encabuxado*). *l.v.*: empipar-se [u.p.] com una mona / posar-se [u.p.] com un gall / feta una fera. *Aparquei diante dunha pasaxe permanente, e cando cheguei ao*

coche o dono da casa púxose coma un bispo comigo. Vaig aparcar davant d'un gual permanent i en arribar al cotxe l'amo de la casa es va empipar com una mona amb mi.

BO, -A

- **á vaiche boa**. *l.adv.*: a la bona de Déu. *Vou ir escribindo —só por pasar o tempo, á vaiche boa— o que se me vaia presentando*. Hi aniré escrivint —just per passar l'estona, a la bona de Déu— el que se m'anirà presentant.

BOCA

- **estar** [u.c./u.l.] **negro como** (ou **coma**) **boca de lobo** / **como a boca dun lobo** / **como a boca do lobo**. *l.v.*: ésser (o ser) [u.c./u.ll.] negre / fosc com una gola de llop. *Estaba a noite negra como a boca do lobo*. La nit era negra com una gola de llop.

BOI

- **a paso de boi**. *l.adv.*: a pas de tortuga. *Percorreu todo o camiño a paso de boi*. Va fer tot el camí a pas de tortuga.
- **O boi vello leva o suco ao dereito**. *prov.*: Bou vell llaura dret.
- **Caga máis un boi que cen andoriñas**.: Més caga un bou que cen orenetes.

BORIA

- **mandar** [u.p.] a alguén **á boria**. *l.v.*: engegar [u.p.] algu a pastar (fang) / al canyet / a fer punyetes. *Tentamos evitalo, pero acabamos mandándoo á boria*. Vam intentar estar-nos-en, però el vam acabar engegant a fer punyetes.

BORRACHEIRA

- **coller** (*ou* agarrar, apañar, levar, pillar, traer) [u.p.] unha area / unha arola / unha bebedeira / unha borracheira / unha carena / unha cagalla / unha carrada / unha chea / unha chosca / unha lascarda / unha merda / unha prea / unha tranca. *l.v.*: agafar (*o* portar, etc.) [u.p.] una borratxera / una bufa / un gat / una mantellina / una merda / una mona / un moix / una moixa / una paperina / un pet / una pinya / una pítima / una trompa / una turca. *Traio unha prea que non vexo.* Porto una bufa que no m'hi veig.

BRANCO

- **ser** [u.c.] branco e migado. *l.v.*: ésser (*o* ser) [u.c.] bufar i fer ampolles. *Levantar aquela parede foi branco e migado.* Aixecar aquella paret va ser bufar i fer ampolles.

BRASAS

- **estar** [u.p.] en brasas. *l.v.*: estar [u.p.] en capella. *Está en brasas esperando o resultado das notas da selectividade.* Està en capella esperant el resultat de les notes de la selectivitat.
- **pórse** (*ou* poñerse) [u.p.] como (*ou* coma) as brasas (*encabuxado*). *l.v.*: posar-se [u.p.] feta una fera / com un gall / empipar-se [u.p.] com una mona. *Cando o soubo, púxose como as brasas.* En saber-ho, es va posar feta una fera.

BRINCADEIRA

- **de brincadeira.** *l.adv.*: de conya / de broma. *Diciallo de brincadeira.* L'hi deia de conya. *Estás de brincadeira, ou?* Estàs de conya, oi?

BURRO, -A

- **non ver** [u.p.] un burro a tres pés / a tres pasos / a catro pasos. *l.v.*: no veure [u.p.] un bou a tres passes. *Ía tan penegue que non vía nin un burro a tres pés.* Anava tan mamat que no veía ni un bou a tres passes.
 - **ser** [u.p.] burra / ser burra como (*ou* coma) unha tamanca / como un angazo / como unha torda. *l.v.*: ésser (*o* ser) [u.p.] ase / un ase / un tros d'ase. *Non hai nada que facer con este raparigo: é burro como unha tamanca.* No en farem res, d'aquest vailet: és un tros d'ase.
 - **O burro vai diante, para que non se espante / O burro diante, para que non se espante / para que a recua non se espante.** *fórm.*: L'ase va davant.
 - **Oracións de burro non chegan ao ceo / Orneos de burro non chegan ao ceo.** *fórm.*: Brams d'ase no pugen al cel.
- ## CABALO
- **ir** [u.p.] no cabalo de san Francisco / no cabalo dos frades (*ir a pé*). *l.v.*: anar [u.p.] en el cavall de sant Francesc. *Nada, meu, se non vén o tren imos ter que ir no cabalo de san Francisco.* No res, noi, si no ve el tren haurem d'anar en el cavall de sant Francesc.
 - **Ao cabalo dado, non se lle mira o rabo / Ao cabalo dado, non se lle mira o dente / O cabalo regalado cólleo cos ollos pechados.** *prov.*: A cavall donat, no li miris el dentat.
 - **O mellor cabalo dá un tropezo.** *prov.*: Tot bon cavall ensopega.

CABEZA

- **por cabeza.** *l.adv.*: per barba. *Hogano toca a tres botellas de viño por cabeza.* Enguany toquen tres ampolles de vi per barba.
- **da cabeza aos pés.** *l.adv.*: de cap a peus. *Chegou á casa pingando da cabeza aos pés.* Va arribar a casa xop de cap a peus.
- **de cabeza.** *l.adv.*: de cap. *Caeu de cabeza.* Va caure de cap. *Chimpouse de cabeza.* S'hi va tirar de cap.
- **andar / estar [u.p.] mal da cabeza / non andar [u.p.] ben da cabeza / estar [u.p.] levada da cabeza.** *l.v.*: estar [u.p.] malament del cap. *A xente que o coñece di que non se lle ten que facer caso, que anda mal da cabeza.* La gent que el coneix diu que no se li ha de fer cas, que està malament del cap.
- **asentar / apousentar [u.p.] a cabeza.** *l.v.*: posar [u.p.] seny / assentar-se-li a algú el cap. *Despois de moitos anos de facer o parvallán, parece que finalmente asentou a cabeza.* Després de molts anys de fer el tabalot, sembla que finalment ha posat seny.
- **encher [u.p.] a cabeza a alguén.** *l.v.*: inflar / omplir [u.p.] el cap a algú. *Non vexas os telexornais desa canle que che van encher a cabeza de mentiras.* No miris els telenotícies d'aquell canal que t'inflaran el cap de mentides.
- **levantar / erguer [u.p.] (a) cabeza** (nunha situación difícil). *l.v.*: alçar / aixecar [u.p.] el cap. *Levoulle dous anos erguer cabeza, pero ao final conseguíuno.* Li ha costat dos anys aixecar el cap, però al final se n'ha sortit.
- **non ter [u.c.] nin pés nin cabeza.** *l.v.*: no tenir [u.c.] (ni) cap ni peus / (ni) cap ni centener. *O argumento daquela película non ten pés nin cabeza, non entendo por que me dixeches que a fose ver.* L'argument d'aquella pel·lícula no té ni cap ni peus, no entenc per què em vas dir que l'anés a veure.
- **romper / quentar / debullar [u.p.] a cabeza (matinar).** *l.v.*: escalfar-se [u.p.] el cap / trencar-se [u.p.] les banyes. *Non rompas a cabeza, que non che vale a pena: o mellor que podes facer é pasar páxina.* No t'hi escalfis el cap, que no val la pena: el millor que pots fer és passar pàgina.
- **sentir [u.p.] a cabeza boiada.** *l.v.*: tenir [u.p.] el cap com un timbal / com un bombo. *Vou ir dar un paseo, que sinto a cabeza boiada.* Me'n vaig a fer un tomb, que tinc el cap com un timbal.
- **ser [u.p.] unha (ou un) cabeza de bubela / un cabeza de palla / un cabeza choca / un cabeza sen miolos / un cabeza de vento.** *l.v.*: ésser (o ser) [u.p.] un cap boig / un cap calent / un cap d'estornell / un cap de pardals / un cap desgavellat / un cap lleuger / un cap verd / un cap de trons / un cap fluix. *Mira que chegas a ser cabeza de bubela, indo a cento oitena por aquela estradiña adiante!* Mira que arribes a ser cap boig, anant a cent vuitanta per aquella carretereta!
- **ter [u.p.] a cabeza chea de garabullos / de fume.** *l.v.*: tenir [u.p.] el cap ple de fum / de grills / de pardals / de vent. *Ten a cabeza chea de garabullos, aínda non sabe o que quere na vida.* Té el cap ple de pardals, encara no sap què vol, a la vida.

- **O que non ten cabeza ten que ter pés.**
prov.: Qui no té cap necessita braços / ha de tenir cames.

CABRA

- **estar** [u.p.] **como** (*ou coma*) **unha cabra** / **como unha cabuxa.** *l.v.: estar* [u.p.] com una cabra. *A túa irmá está como unha cabra, será mellor que non a perdas de vista que aínda vai facer algún disparate.* La teva germana está com una cabra, val més que no la perdis de vista que encara farà algun disbarat.

CALCADO, -A

- **ir / andar** [u.p.] **calcada.** *l.v.: anar* [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai calcado.* Amb dues birres ja va pet.

CACHÓN

- **a cachón** 1 (moito e moi forte, xeralmente ao chover). *l.adv.: a bots i barrals / a semalades. Aos cinco minutos de saír comezou a chover a cachón e tiven que dar volta para vir coller o paraugas.* Al cap de cinc minuts de sortir ha començat a ploure a bots i barrals i he hagut de tornar a agafar el paraigua. | 2 (en abundancia): a gavadals / a dojo. *Na lingua catalá e na lingua galega hai refráns a cachón.* La llengua catalana i la llengua gallega tenen refranys a gavadals. | 3 (intermitentement pero con intensidade): a borbollades / a borbollons / a borbolls. *A xente saía do teatro a cachón.* La gent sortia del teatre a borbolls.

CACHOUPÍÑO

- **a cachoupiño / ao cachoupiño / de cachoupiño.** *l.adv.: a la gatzoneta. Fomos aquel anaco ao cachoupiño*

para que non nos visen desde o mostrador. Vam fer aquell tros a la gatzoneta perquè no ens veiessin des del taulell.

CADELA

- **non valer** [u.c.] **unha cadela.** *l.v.: no valer* [u.c.] un clau / un rave. *Este menú non vale unha cadela, na casa vou ter que volver xantar.* Aquest menú no val un rave, a casa hauré de tornar a dinar.

CADOIRO

- **irse** [u.c.] **ao** (*ou para o*) **cadoiro.** *l.v.: anar-se'n* [u.c.] en orri (*o en orris*). *Por culpa do raio da crise, os plans de expansión foron todos para o cadoiro.* Per culpa de la maleïda crisi, els plans d'expansió se n'han anat tots en orris.

CAER

- **caer** [u.p.] **ben** a alguén (*agradar*). *l.v.: caure* [u.p.] bé a algú. *Teu irmán caeume ben desde o momento en que o coñecín.* El teu germà em va caure bé des del moment que el vaig conèixer.
- **caer** [u.p.] **mal** a alguén (*desagradar*). *l.v.: caure* [u.p.] malament a algú. *Non che me cae nada ben: é un prepotente.* No em cau gens bé: és un prepotent.

CAGAR

- **ser** [u.c.] **de cagar entre o millo.** *l.v.: ésser* (*o ser*) [u.c.] de pa sucata amb oli. *Unhas instalacións e un servizo de cagar entre o millo.* Unes instal·lacions i un servei de pa sucata amb oli.

CALAR

- **calar** [u.p.] como (*ou coma*) **un peto / un afogado / un rulo**. *l.v.*: callar [u.p.] com un mort / com un puta. *El ben que o sabía, pero calou como un peto.* Ell prou que ho sabía, però va callar com un puta.

CALDEIRADA

- **ás caldeiradas**. *l.adv.*: a bots i barrals / a semalades. *Leva a tarde enteira chovendo ás caldeiradas.* Tota la tarda que plou a semalades.

CALDEIRO

- **a caldeiros**. *l.adv.*: a bots i barrals / a semalades. *Leva a tarde enteira chovendo a caldeiros.* Tota la tarda que plou a bots i barrals.

CALDO

- **gañar** [u.p.] **o caldo**. *l.v.*: guanyar-se [u.p.] el pa / les garrofes. *Por sorte, malia a crise, podo gañar o caldo honradamente.* Per sort, tot i la crisi, em puc guanyar les garrofes honradament.

CAMBELA

- **facen** [u.p.] **cambelas**. *l.v.*: fer [u.p.] tentines. *Como bebera de máis, marchou para a casa facendo cambelas.* Com que havia begut massa, se'n va anar cap a casa fent tentines.

CAN

- **como** (*ou coma*) **un can** (*moi bévedo*). *l.adv.*: com una sopa / fet una sopa. *Sempre que se xunta cos antigos compañeiros do instituto acaba a noite borracho coma un can.* Sempre que s'ajunta amb els antics companys

de l'institut, acaba la nit borratxo com una sopa.

- **pórise** (*ou poñerse*) [u.p.] **feita un can da rabia / fera coma un can doente**. *l.v.*: empipar-se [u.p.] com una mona / posar-se [u.p.] feta una fera / rabiosa com un bitxo. *Cando lle dixen o que pensaba dela púxose feita un can da rabia.* Quan li vaig dir el que en pensava, d'ella, es va posar feta una fera.

- **A can fraco, todo se lle volven pulgas / A cadelo fraco, todo son pulgas**. *prov.*: A gos flac, tot són puces.

- **Can que ladra non trava / Can que ladra nin morde nin caza / Can ladrador, mal cazador**. *prov.*: Gos lladrador no és caçador / Gos que lladra no mossega.

- **Morto o can, morta a rabia**. *prov.*: Morta la cuca, mort el verí.

CANADO

- **a canados**. *l.adv.*: a bots i barrals / a semalades. *Leva a tarde enteira chovendo a canados.* Tota la tarda que plou a semalades.

CANGA

- **andar / ir** [u.p./u.c.] **de canga baixa** (*de devalo*). *l.v.*: anar [u.p./u.c.] a mal borràs / de mal borràs. *Xa hai tempo que o seu negocio anda de canga baixa: non creo que poida ir para diante.* Ja fa temps que el seu negoci va a mal borràs: no crec pas que se'n pugui sortir.

CANIVETE

- **botar** [u.p.] **un canivete** (*facen o coito*) (*vulg.*). *l.v.*: fotre [u.p.] un clau. *Xúroche que esta noite non me hei*

de ir deitar sen botar un canivete. Et juro que aquesta nit no me n'aniré a dormir sense haver fotut un clau.

CANTAR

- **cantar** [u.p.] **as corenta** a alguén. *l.v.*: cantar [u.p.] les quaranta a algú. *Cando o vexa heille cantar as corenta.* Quan el vegi li cantaré les quaranta.

CANTADA

- **á cantada do galo.** *loc adv.*: al cant del gall / a punta de día / a trenc d'alba. *Levanteime á cantada do galo porque tiña moito que facer.* Em vaig llevar a trenc d'alba perquè tenia molta feina.

CAÑEIRA

- **irse** [u.c.] **á (ou para a) cañeira.** *l.v.*: anar-se'n [u.c.] en orri (o en orris). *Por culpa do raio da crise, os plans de expansión foron todos para a cañeira.* Per culpa de la maledita crisi, els plans d'expansió se n'han anat tots en orris.

CARA

- **ser** [u.p.] **un cara lavada.** *l.v.*: ésser (o ser) [u.p.] un penques. *Seu irmán sempre foi un cara lavada, non o teño visto traballar un só día.* El seu germà sempre ha estat un penques, no l'he vist treballar ni un sol día.
- **ter** [u.p.] **a cara máis dura que a sola dun zapato / unha cara como (ou coma) un zapato.** *l.v.*: tenir [u.p.] la cara gruixuda. *Non lle importa o que lle digas, que ten unha cara coma un zapato.* Tant li fot el que li diguis, que té la cara molt gruixuda.

CARABELA

- **haber carabela** (para terminar algo ou para que se modifique unha situación). *l.v. imp.*: haver-hi tela per tallar. *Deica que acaben, aínda che hai carabela.* D'aquí que acabin, encara hi ha tela per tallar.

CARALLADA

- **de carallada** (*brincadeira*). *l.adv.*: de conya / de broma. *Dicíallo de carallada.* L'hi deia de conya. *Estás de carallada, ou?* Estàs de conya, oi?

CARALLO

- **de carallo** (*moi bo*). *l.adx.*: de collons / de conya. *Un apartamento de carallo.* Un apartament de collons.
- **de carallo 1** (*moi ben*). *l.adv.*: de collons / de conya. *Faino de carallo.* Ho fa de collons. | 2 (*moito, dunha dimensión extraordinaria*): de collons / de nassos. *Fai un sol de carallo.* Fa un sol de nassos.
- **importarlle** [u.c.] **un carallo** a alguén. *l.v.*: importar [u.c.] un rave a algú / una merda. *Impórtame un carallo que me botes de menos: pensáralo antes.* M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.
- **irse** [u.c.] **ao carallo.** *l.v.*: anar (o anar-se'n) [u.c.] al canyet. *O negocio familiar foise ao carallo en dous meses.* El negoci familiar se n'ha anat al canyet en dos mesos.
- **non valer** [u.c.] **un carallo.** *l.v.*: no valer [u.c.] un clau / un rave. *Este menú non vale un carallo, na casa vou ter que volver xantar.* Aquest menú no val un rave, a casa hauré de tornar a dinar.

CARDO

- **Tanto me ten cardos como (ou coma) leitarugas.** *fôrm.:* Tant se me'n dóna naps com cols. *Escolle as materias ás toas: e logo non o ves, que a carreira non lle gusta e tanto lle ten cardos como leitarugas?* Tria les assignatures a la babalà: que no ho veus, que la carrera no li agrada i tant se li'n dóna naps com cols?

CARGA

- **Por que carga de auga... / por que carga de allos....** *fôrm.:* Per quins cinc sous / set sous... *E por que carga de auga se supón que cho tería de dicir; iso, a ti?* I per quins set sous se suposa que t'ho hauria de dir, això, a tu?

CARGADO, -A

- **andar / ir [u.p.] cargada como (ou coma) un burro / un macho / o ourizo / un gaiteiro.** *l.v.:* anar [u.p.] carregada com un ase / com un ruc. *É normal que lle doan as costas: vai para a escola sempre cargado como un burro.* És normal que tingui mal d'esquena: sempre va a l'escola carregat com un ase.
- **ir / andar [u.p.] cargada.** *l.v.:* anar [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai cargada.* Amb dues birres ja va pet.

CARGAR

- **cargar [u.p.] de través / o carro / o carro para Navia (beber alcol).** *l.v.:* aixecar [u.p.] el colze. *Cando o vin entrar pola porta xa me dei de conta de que cargara de máis o carro.* En veure'l entrar per la porta ja m'he adonat que havia aixecat massa el colze.
- **cargarlle [u.p.] as mantas / o morto a alguén.** *l.v.:* carregar [u.p.] el mort /

els neulers / les cabres / les culpes a algú. *Non sei como fago, pero sempre que hai algún problema cárganme a min o morto.* No sé com m'ho faig, però sempre que hi ha algun problema em carreguen el mort a mi.

CARNE

- **pór [ou poñer] [u.p.] toda a carne no espeto.** *l.v.:* posar [u.p.] tota la carn a la graella. *Ata que non lles pareceu que xa non había volta atrás non se decidiron a poñer toda a carne no espeto.* Fins que no els va semblar que ja no hi havia volta de full no es van decidir a posar tota la carn a la graella.
- **ser [u.c.] carne sen ósos.** *l.v.:* ésser (o ser) [u.c.] bufar i fer ampolles. *Levantar aquela parede foi carne sen ósos.* Aixecar aquella paret va ser bufar i fer ampolles.
- **ser [d.p.] uña e carne / carne e uña / carne e sangue.** *l.v.:* ésser (o ser) [d.p.] carn i ungla / tap i carbassa / cul i camisa / cul i merda / la corda i el poal. *Eran uña e carne, pero agora non se falan.* Eren cul i merda, però ara no es parlen.

CAROZO

- **a lume de carozo / a fume de carozo.** *l.adv.:* cames ajudeu-me / a tot drap. *Cando viu quen entraba pola porta liscou a lume de carozo.* Quan va veure qui entrava per la porta va fotre el camp a tot drap.

CARRADA

- **a (ou ás) carradas.** *l.adv.:* a carretades. *Hai pexegos ás carradas: podes levar todos os que queiras.* Hi ha préssecs a carretades: en pots agafar tants com vulguis.

CARRANCHAPERNAS

- **a (ou ás) carranchapernas.** *l.adv.:* cama ací, cama allà / eixarrancat. *Nunca monta ás carranchapernas, senón de lado.* Mai no munta eixarrancat, sinó de costat.

CARRANCHAS

- **ás carranchas.** *l.adv.:* cama ací, cama allà / eixarrancat. *Estaba ás carranchas enriba do muro.* S'estava eixarrancat al capdamunt del mur.

CARTOS

- **gastar [u.p.] cartos como (ou coma) sarabia.** *l.v.: fig.* tenir [u.p.] la butxaca foradada / la mà foradada. *Seu irmán gasta cartos como sarabia: nunca ten nada.* Son germà té la butxaca foradada: no té mai res.

CASO

- **vir [u.c.] ao caso.** *l.v.:* venir [u.c.] a tomb / a tall / al cas. *Cóntocho despois, que agora non vén ao caso.* T'ho explico després, que ara no ve a tomb.

CEGO, -A

- **ás cegas.** *l.adv.:* a cegues. *Como non había luz, tiven que me achegar á porta da escaleira ás cegas.* Com que no hi havia llum, em vaig haver d'atansar a la porta de l'escala a cegues.

CEN

- **andar [u.p.] a cen.** *l.v.:* anar [u.p.] de bòlit. *Entre o choio e as oposicións anda a cen.* Entre la feina i les oposicions, va de bòlit.

CHAPUZO

- **estar [u.p.] en chapuzos.** *l.v.:* estar [u.p.] en capella. *Está en chapuzos*

esperando o resultado das notas da selectividade. Està en capella esperant el resultat de les notes de la selectivitat.

CHEO, -A

- **ir / andar [u.p.] chea.** *l.v.:* anar [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai cheo.* Amb dues birres ja va pet.
- **ás cheas / ben ás cheas.** *l.adv.:* amb escreix. *Atinxiu ás cheas os obxectivos desexados.* Va assolir amb escreix els objectius desitjats.

CHEDA

- **dar [u.p.] cheda** a alguén. *l.v.:* fer [u.p.] espatlla (o espatlles) a algú / posar [u.p.] l'espatlla a algú. *Sempre que o precisei deume cheda: é un bo amigo.* Sempre que m'ha calgut m'ha fet espatlla: és un bon amic.

CHEGAR

- **chegarlle ben [u.c.]** a algo ou a alguén (*ser máis que suficiente*). *l.v.:* fóm. Déu n'hi do (o Déu n'hi doret). — *Custariache caro.* — *Chégalle ben, sesenta euros!* — Et deu haver costat car. — Déu n'hi do, seixanta euros!
- **ser [u.c.] chegar e encher / ser chegar e apor.** *l.v.:* ésser (o ser) [u.c.] arribar i moldre. *Aquilo foi chegar e encher.* Allò va ser arribar i moldre.

CHÍO

- **non dar [u.p.] (un) chío.** *l.v.:* no dir [u.p.] ni piu. *É ben raro o teu amigo: en todo o tempo non deu un chío.* És ben estrany, el teu amic: en tota l'estona no va dir ni piu.
- **sen dar [u.p.] (un) chío.** *l.adv.:* sense dir [u.p.] ni piu. *Marchou sen dar chío, como se se incomodase.* Se'n va anar

sense dir ni piu, com si s'hagués empenyat.

CHOU

- **ao chou 1** (sementar). *l.adv.*: a eixams / a ruix. *As espinacas seméntanse ao chou e, así que brotan, hai que rarealas.* Els espinacs se sembren a ruix i, un pic broten, cal aclarir-los. | 2 (ao azar): a l'atzar. *Dicide un número ao chou e coñeceremos a persoa gañadora.* Diguen un número a l'atzar i sabrem qui és la persona guanyadora.

CHOVER

- **facer [u.p.] como (ou coma) quen oe chover.** *l.v.*: fer [u.p.] com qui sent ploure. *Non creio que faga o que lle pediches: sempre fai como quen oe chover.* No crec que faci el que li has demanat: sempre fa com qui sent ploure.
- **Chove e vai sol, estanse a peitear as bruxas / Chove e vai sol, están as bruxas a peitearse.** *prov.*: Plou i fa sol, les bruixes es pentinen.
- **Nunca chove ao gusto de todos.** *prov.*: Mai no plou a gust de tothom.

CHUMADO, -A

- **ir / andar [u.p.] chumada.** *l.v.*: anar [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai chumado.* Amb dues birres ja va pet.

CHUZAS

- **ir / andar [u.p.] chuzas.** *l.v.*: anar [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai chuzas.* Amb dues birres ja va pet.

CINZA

- **fuxir [u.p.] da cinza e caer nas brasas.** *l.v.*: fugir [u.p.] del foc i caure a

les brases. *Conseguíu escapar do cárcere, pero fóra esperábano os colegas que delatara: fuxiu da cinza e caeu nas brasas.* Va aconseguir escapar-se de la presó, però fora l'esperaven els col·legues que havia delatat: va fugir del foc i va caure a les brases.

CLARO, -A

- **ás claras.** *l.adv.*: ras i curt. *Voucho dicir ás claras: non me caes nada ben e non quero saber nada de ti.* T'ho diré ras i curt: no em caus gens bé i no vull saber res de tu.

COBRA

- **botar / dicir [u.p.] cobras e lagartos de** alguén. *l.v.*: dir [u.p.] penjaments d'algú. *É unha má persoa: todo o mundo di cobras e lagartos del.* És una mala persona: tothom en diu penjaments.

COCEDURA

- **faltarlle unha cocedura** a alguén (*non andar ben da cabeza*). *l.v.*: faltar un bull a algú. *Que cousas máis raras di! A ese fáltalle unha cocedura, dígocho eu.* Quines coses més rares que diu! A aquest li falta un bull, t'ho dic jo.

COGUMELO

- **Moito tes que saber para cogumelos comer.** *prov.*: De bolets que no coneguis no en masteguis.

COIRO

- **andar [u.p.] co coiro lordento, como (ou coma) os bois na corte no inverno.** *l.v.*: anar [u.p.] bruta com una aranya / com una guilla / com una guineu / com un picaportes / com un porc / com una xinxa. *Non se lava desde*

hai un mes: anda co coiro lordento, como os bois na corte no inverno. No es renta des de fa un mes: va brut com un porc.

- **deixar** [u.p.] **o coiro** (*esforzarse ao máximo*). *l.v.*: deixar-hi [u.p.] la pell. *Se é preciso, habemos deixar o coiro para gañarmos o campionato.* Si cal, hi deixarem la pell, per guanyar el campionat.
- **perder** [u.p.] **o coiro e (mais) a polpa**. *l.v.*: perdre [u.p.] bous i esquelles. *Pensaba que con aquel negocio ía facer o carto, pero ao final perdeu o coiro e a polpa.* Es pensava que amb aquell negoci faria l'agost, però al final hi va perdre bous i esquelles.

COMER

- **comer** [u.p.] **como** (*ou coma*) **a pedra dun afiador / como limas xordas**. *l.v.*: menjar [u.p.] com una llima. *Come como a pedra dun afiador: prato que lle poñas, prato de que devora ata a última faragulla.* Menja com una llima: plat que li posis, plat de devora fins l'última molla.
- **comer** [u.p.] **como** (*ou coma*) **un abade / como un bazuncho / como un boi / como un burro (ou unha burra) / como un crego / como un frade / como un lobo / como unha vaca**. *l.v.*: menjar [u.p.] com un bou / com un llop / com un trabuc. *Ten fama de comer coma un crego; se o convidamos ha de nos saír cara a cea.* Té fama de menjar com un llop; si el convidem ens sortirà car, el sopar.
- **comer** [u.p.] **como** (*ou coma*) **unha frieira**. *l.v.*: menjar [u.p.] més que un mal lleig. *Este raparigo é una ruína, come como unha frieira!*

Aquest vailet és una ruína, menja més que un mal lleig!

- **comer** [u.p.] **como** (*ou coma*) **un paxariño / como un pito / como un pisco**. *l.v.*: menjar [u.p.] com un ocellet / com un parolet / com un pinsà. *Toda a vida comeu como un paxariño.* Tota la vida ha menjat com un ocellet.
- **comer** [u.p.] **como** (*ou coma*) **un urco** (*ou unha urca*). *l.v.*: menjar [u.p.] com un ogre. *Decateime de que xa estaba ben cando o vin comer de novo coma un urco.* Vaig adonar-me que ja estava bo quan el vaig veure menjar altre cop com un ogre.
- **comer** [u.p.] **un bocado**. *l.v.*: fer [u.p.] un mos. *Aproveitamos que había cinco minutos de pausa para ir comer un bocado.* Vam aprofitar que hi havia cinc minuts de pausa per anar a fer un mos.
- **ser** [u.c.] **coma quen come pan e bebe viño**. *l.v.*: ésser (*o ser*) [u.c.] bufar i fer ampolles. *Levantar aquela parede foi coma quen come pan e bebe viño.* Aixecar aquella paret va ser bufar i fer ampolles.

CONTA

- **saír a conta furada** a alguén / **as contas furadas**. *l.v.*: sortir el tret per la culata a algú. *Eu non me arriscaría, non sexa que che saian as contas furadas.* Jo no m'hi arriscaria, no fos cas que et sortís el tret per la culata.

CONTENTO, -A

- **contento como** (*ou coma*) **micho con axóuxere / como un cuco / como un rulo / como unhas pascuas (ou páscoas)**. *l.adx.*: més content que un gínjol / que unes pasqües. *Cando viú*

que os reis lle levaran o que pedira, púxose contenta como un cuco. Quan va veure que els reis li havien dut el que havia demanat, es va posar més contenta que un gínjol.

CORDA

- **estar** [u.p.] **coa corda ao pescozo.** *l.v.:* estar [u.p.] amb el dogal al coll / tenir [u.p.] un dogal al coll / veure's [u.p.] amb la sogal al coll. *Tivemos que lle axudar porque estaba coa corda ao pescozo.* El vam haver d'ajudar perquè ja es veia amb la sogal al coll.

CORTELO

- **estar** [u.l.] **como (ou coma) o cortello dos porcos / parecer** [u.l.] **o cortello dos porcos.** *l.v.:* ésser (o ser) [u.l.] una cort de porcs / semblar una cort de porcs. *A ver se arrombas un pouco o teu cuarto, que ultimamente parece o cortello dos porcos!* Aviam si endreces una mica la teva habitació, que últimament sembla una cort de porcs!

CORVO

- **Un corvo a outro non lle tira os ollos.** *prov.:* Llops amb llops no es mosseguen.

COSTAS

- **de costas.** *l.adv.:* d'esquena. *Cando cheguei, estaba de costas para a porta.* Quan vaig arribar, estava d'esquena a la porta.

COUSA

- **non facer** [u.p.] **cousa con cousa.** *l.v.:* no ensopegar-ne [u.p.] ni una / no tocar [u.p.] pilota. *Mira que se esforza na casa, mais cando a mestra lle pregunta non fai cousa*

con cousa. Mira que s'hi esforça, a casa, però quan la mestra li pregunta no n'ensopega ni una.

- **Cousa de moitos, cómea o lobo.** *prov.:* Ovella de molts, el llop se la menja.

COUTO

- **pór (ou poñer)** [u.p.] **couto** a alguén. *l.v.:* parar [u.p.] els peus a algú. *Se non lle pos couto axiña, aínda ha ser peor.* Si no li pares els peus aviat, encara serà pitjor.

COVA

- **ir** [u.p.] **para a cova.** *l.v.:* anar (o anar-se'n) [u.p.] a l'altre barri / al canyet / a can Pistras. *Vendo como conducía, non che me sorprende nada que fose para a cova dun accidente.* Veient com conduïa, no em sorprèn gens que se n'hagi anat a l'altre barri d'un accident.

COVAS

- **facerse** [u.p.] **de Covas / chamarse** [u.p.] **de Covas.** *l.v.:* fer-se [u.p.] l'orni. *Cando lle pedin o diñeiro que me debía, fíxose de Covas.* Quan li he demanat els diners que em devia, s'ha fet l'orni.

COZOFELLO

- **andar** [u.p.] **como (ou coma) un cozofello / feita un cozofello.** *l.v.:* anar [u.p.] bruta com una aranya / com una guilla / com una guineu / com un picaportes / com un porc / com una xinxa. *Des que está deprimida, anda feita un cozofello!* Des que està deprimida, va bruta com una guilla!

CREQUENAS

- **de crequenass / en crequenass.** *l.adv.:* a la gatzoneta. *Fomos aquel anaco en*

crequenas para que non nos visen desde o mostrador. Vam fer aquell tros a la gatzoneta perquè no ens veiessin des del taulell.

CRISTO

- **a Cristo dar 1** (*moito e moi forte, ao chover*). *l.adv.*: per l'amor de Déu / a raig / a raig fet. *Durante toda a tarde caeu auga a Cristo dar.* Tota la tarda que va caure aigua a raig. | 2 (*en abundancia*): a raig / a raig fet / a dolls / a dojo / a balquena. *Había carne e marisco a Cristo dar.* Hi havia carn i marisc a dojo.
- **feito un Cristo.** *l.adv.*: fet un nyap / una desferra. *Despois do accidente, o coitado quedou feito un Cristo.* Després de l'accident, el pobre va quedar fet un nyap.

CU

- **ser [u.p.] un cu aberto** (*ser un boca rachada*). *l.v.*: no saber aguantar-se [u.p.] un pet. *Carballo, neno, é que es un cu aberto!* Cullera, nen, és que no et saps aguantar un pet!

CUNCA

- **ás cuncas.** *l.adv.*: a bots i barrals / a semalades / a raig / a raig fet. *Aos cinco minutos de saírmos empezou a chover ás cuncas e tivemos que dar volta para vir coller o paraugas.* Al cap de cinc minuts de sortir ha començat a ploure a bots i barrals i hem hagut de tornar a agafar el paraigua.

CUSTAR

- **custar [u.c.] ferro e fariña a alguén / ferro e fouce / fame, ferro e fariña.** *l.v.*: costar [u.c.] Déu i ajuda a algú. *Ao final puidemos facer o espectáculo, pero custounos ferro e fariña*

convencer os programadores que o iamos ter a punto o día da estrea. Al final vam poder fer l'espectacle, però ens va costar Déu i ajuda convèncer els programadors que el tindriem a punt el dia de l'estrena.

DAR

- **a máis non dar.** *l.adv.*: a tota merda / a tot drap. *Tivemos que marchar de aquel lugar a máis non dar para non levar.* Vam haver de marxar d'aquell lloc a tot drap per no rebre.
- **darlle [u.p.] á lingua.** *l.v.*: parlar (o xerrar, etc.) [u.p.] pels descosits. *Esa sempre lle está dando á lingua!* Aquella sempre xerra pels descosits!
- **non dar feito [u.p.] algo.** *perífrase verb.*: no donar [u.p.] l'abast. *O persoal de enfermaría non dá feito con tantos doentes.* El personal d'infermeria no dóna l'abast amb tants malalts. Véxase a nota 3.
- **non dar [u.p.] chegado** a algures. *perífrase verb.*: fer [u.p.] salat. *Máis vale que apuremos, ou non damos chegado.* Més val que ens afanyem, o farem salat. Véxase a nota 3.
- **non dar [u.p.] un carallo** (por algo) / **unha cadela / unha landra / unha mincha / un pataco.** *l.v.*: no donar [u.p.] (ni) cinc cèntims (per alguna cosa). *Por este coche eu non daba unha cadela: non ves que é máis vello que andar a pé?* Per aquest cotxe no en donaria ni cinc cèntims, que no veus que és més vell que l'anar a peu?

- **Tanto me dá.** *fórm.*: Tant me (o et, etc.) fa / Tant se me'n (o te'n, etc.) dóna / Tant se me'n (o te'n, etc.) fot. *Tanto me dá o que penses de min.* Tant me fa el que pensis de mi.

DEDO

- **estar (ou ser)** [u.c.] **de lamber os dedos.** *l.v.:* estar (o ser) [u.c.] per llepar-se'n els dits. *Un polbo á feira de lamber os dedos.* Un pop a la gallega per llepar-se'n els dits.
- **lamber** [u.p.] **os dedos** (*por algo moi bo*). *l.v.:* llepar-se'n [u.p.] els dits. *Ha lamber os dedos do bo que está.* Se'n lleparà els dits, de bo que és.

DESFEITA

- **facer** [u.p.] **unha desfeita.** *l.v.:* fer una escabexxada. *Ao atacaren por sorpresa, de noite, fixeron unha desfeita entre as tropas inimigas.* Com que van atacar per sorpresa, de nit, van fer una escabexxada entre les tropes enemigues.

DEMO

- **ser** [u.p.] **o demo.** *l.v.:* ésser (o ser) [u.p.] de por. *Este neno é o demo: non para de facer trasnadas.* Aquest nen és de por: no para de fer dolenteries.

DENTE

- **custar** [u.c.] **os dentes da boca.** *l.v.:* costar [u.c.] un ull (de la cara) / un ronyó / un sentit. *E logo como fixeches para mercar este bolso? Sei que custa os dentes da boca!* Però com t'ho has fet per comprar-te aquesta bossa? Si costa un ronyó!

DESPECHAR

- **non despechar** [u.p.] **a boca.** *l.v.:* no badar [u.p.] boca. *As vantaxes de non despechar a boca.* Els avantatges de no badar boca.

DEUS

- **a Deus dar 1** (*moito e moi forte, ao chover*). *l.adv.:* per l'amor de Déu / a raig / a raig fet. *Durante toda a tarde caeu auga a Deus dar.* Tota la tarda que va caure auga per l'amor de Déu / auga a raig. | 2 (*en abundancia*): a raig / a raig fet / a dolls / a dojo / a balquena. *Había carne e marisco a Deus dar.* Hi havia carn i marisc a dojo.

DEVALO

- **andar / ir** [u.p./u.c.] **de devalo.** *l.v.:* anar [u.p./u.c.] a mal borràs / de mal borràs. *Xa hai tempo que o seu negocio vai de devalo: non creo que poida ir para diante.* Ja fa temps que el seu negoci va a mal borràs: no crec pas que se'n pugui sortir.

DÍA

- **ao abrir / raiar / romper o día.** *l.adv.:* a punta de día / a trenc d'alba / al cant del gall. *Levanteime ao romper o día porque tiña moito que facer.* Em vaig levar a trenc d'alba perquè tenia molta feina.
- **non saír** [u.p.] **do día en que naceu** (*non prosperar / non saír dunha situación difícil*). *l.v.:* no fer [u.p.] res de bo. *Des que se divorciou non saíu do día en que naceu.* D'ençà que es va divorciar que no ha fet res de bo.

DICIR

- **Dito e feito / Meu dito, meu feito.** *fórm.:* Dit i fet / Tal dit, tal fet.
- **dar** [u.p.] **o dito por non dito.** *l.v.:* ara diu [u.p.] pa, ara diu peix. *Non te podes fiar: cando lle convén dá o dito por non dito.* No te'n pots refiar: quan li convén, ara diu pa, ara diu peix.

DURMIR

- **durmir** [u.p.] **como** (*ou coma*) **un cepo** / **como un lirio** / **como un peixe** / **como unha pedra**. *l.v.*: dormir [u.p.] com el guix / com una rabassa / com un soc / com una soca / com un tronc. *Antes de apagar a luz xa dorme coma un lirio*. Abans d'apagar el llum ja dorm com una soca.

EITO

- **a eito** (*en abundancia*). *l.adv.*: a balquena / a dojo / a dolls / a manta / a piles. *O domingo apañaron cogumelos a eito*. Diumenge van collir bolets a balquena.

EIXE (OU EIXO)

- **entre o eixe e a roda**. *l.adv.*: entre l'espasa i la paret. *As declaracións da directora xeral puxeron o ministro entre o eixo e a roda*. Les declaracions de la directora general han posat el ministre entre l'espasa i la paret.
- **pór** (*ou poñer*) [u.p.] a alguén **fóra dos eixes**. *l.v.*: treure [u.p.] algú de mare / de polleuera. *Non o quero nin ver: é tan sabichón que me pon fóra dos eixos*. No el vull ni veure: és tan saberut que em treu de polleuera.

EMBUDE

- **vir** [u.c.] **como** (*ou coma*) **embude en boca de xerro**. *l.v.*: anar [u.c.] com l'anell al dit. *As berenxenas que me deches viñéronme como embude en boca de xerro: precisamente quería facelas recheas e estaba para as ir mercar*. Les alberginies que em vas donar em van anar com l'anell al dit: precisament volia fer-ne de farcides i estava a punt d'anar-ne a comprar.

EMBUTE

- **a embute** (*en abundancia*). *l.adv.*: a dojo / a dolls / a balquena / a manta / a piles. *Gañan diñeiro a embute*. Guanyen diners a dolls.

ENFEIXAR

- **Quen moito enfeixa pouco ata**. *prov.*: Qui molt abraça poc estreny / Qui molt abraça i poc estreny fa l'home de poc seny.

ENFEXO

- **ser** [u.p.] **un enfexo**. *l.v.*: ésser (*o ser*) [u.p.] un corcó. *Este estudante é un enfexo: non hai hora de visita que non veña para tentar rabuñar algún punto!* Aquest estudiant és un corcó: no es perd cap hora de visita per mirar d'esgarrapar algun punt!

ENTENDEDOR, -A

- **A bo entendedor, curto falador / A bo entendedor, pouca parola**. *prov.*: A bon entenedor, poques paraules.

ENTENDEMENTO

- **ser** [u.p.] **chousa de entendemento**. *l.v.*: ésser (*o ser*) [u.p.] dura de cap / de clepsa / de closca / de testa / ésser (*o ser*) [u.p.] un cap dur / tenir [u.p.] dur el cap (*o dura la clepsa / la closca / la testa*). *Vas ter que llo repetir vinte veces porque é algo chousa de entendemento*. L'hi hauràs de repetir vint vegades perquè és una mica dur de closca.

ENVORCA

- **á envorca** (*en abundancia*). *l.adv.*: a dojo / a dolls / a balquena / a manta / a piles. *A auga abrollaba á envorca polas*

gretas da rocha. L'aigua brollava a doxo per les escletxes de la roca.

ENVORCAR

- **coma quen envorca** (*chover*). *l.adv.*: a bots i barrals / a semalades. *Aos cinco minutos de saír comezou a chover coma quen envorca e tiven que dar volta para vir coller o paraugas.* Al cap de cinc minuts de sortir ha començat a ploure a bots i barrals i he hagut de tornar a agafar el paraigua.

ENXERGO

- **de enxergo**. *l.adv.*: de cua d'ull / de reüll. *Miraba para min de enxergo pensando que non me decataba.* Em mirava de cua d'ull, pensant-se que no me n'adonava.

ESCACHADO, -A

- **ser** [u.p.] **unha escachada**. *l.v.*: ésser (o ser) [u.p.] una penques. *Seu irmán sempre foi un escachado, non o teño visto traballar un só día.* El seu germà sempre ha estat un penques, no l'he vist treballar ni un sol día.

ESCONDIDAS

- **ás escondidas** de alguén. *l.adv.*: d'amagat d'algú / d'amagatotis. *Faciano todo ás escondidas por medo a que os pillasen.* Ho feien tot d'amagatotis per por que els enxampessin.

ESCURAS

- **ás escuras**. *l.adv.*: a les fosques. *Como o cuarto estaba ás escuras tiveron que entrar ás atoutiñas.* Com que l'habitació era a les fosques hi van haver d'entrar a les palpentos.

ESCURO

- **estar** [u.l.] **escuro como** (*ou coma*) **boca de lobo / como a boca do lobo / como a boca dun lobo**. *l.v.*: ésser (o ser) [u.ll.] fosc com la gola del llop / com una gola de llop. *Aquella cova estaba escura como a boca dun lobo, aínda ben que levabamos unha lanterna.* Aquella cova era fosca com la gola del llop, encara sort que dúiem una lot.

ESGUELLO

- **de esguello**. *l.adv.*: de cua d'ull / de reüll. *Miraba para min de esguello, pensando que non me daba de conta.* Em mirava de reüll, pensant-se que no me n'adonava.

FACER

- **facер aire / vento**. *col.*: fer aire / vent. *Non saias, que fai moito aire.* No surtis, que fa molt d'aire.
- **facер calor**. *col.*: fer calda / calor. *Fai tanta calor que se podería facer un ovo frito no chan.* Fa tanta calor que es podria fer un ou ferrat a terra.

- **facер frío**. *col.*: fer fred. *Fai un frío que leva os dentes.* Fa un fred que gela.

FALA

- **non dar** [u.p.] **unha fala**. *l.v.*: no dir [u.p.] ni ase ni bèstia. *É ben raro, o teu amigo: en todo o tempo non deu unha fala.* És ben estrany, el teu amic: en tota l'estona no va dir ni ase ni bèstia.
- **sen dar** [u.p.] **unha fala**. *l.adv.*: sense dir [u.p.] ni ase ni bèstia. *Marchou sen dar unha fala, como se se incomodase.* Se'n va anar sense dir

ni ase ni bèstia, com si s'hagués empenyat.

FALAR

- **falar** [u.p.] **polos cóbados / polos cotobelos / polas orellas.** *l.v.:* falar [u.p.] pels descosits. *Non sabe estar calada: fala polos cóbados.* No se sap estar callada: parla pels descosits.
- **falar** [u.p.] **sen papas na boca.** *l.v.:* falar [u.p.] clar / clar i català / clar i net. *Non adoita abrir moito a boca, pero cando o fai, abofé que fala sen papas na boca.* No sol obrir gaire la boca, però quan ho fa, a fe de Déu que parla clar i net.

FAMA

- **Colle boa fama e bótate (ou déitate) a durmir.** *prov.:* Agafa (o cria) fama i posa't a jeure.

FARIÑA

- **ser** [u.c.] **fariña doutro fol / fariña doutra muiñada / viño doutra cepa.** *l.v.:* ésser (o ser) [u.c.] figures d'un altre paner / d'altre sostre. *Contar contábacho, pero coído que agora non vén a rego: é fariña doutro fol.* T'ho explicaria, però trobo que ara no ve a tomb: són figures d'un altre paner.

FARRAPO

- **importar** [u.c.] **un farrapo de gaita a alguén.** *l.v.:* importar [u.c.] una merda / un rave a algú. *Impórtacheme un farrapo de gaita que me botes de menos: pensáralo antes.* M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.

FARTAR

- **a fartar.** *l.adv.:* a palades / a cabassos / a piles / a dojo. *Hai pexegos a fartar:*

podes levar todos os que queiras. Hi ha préssecs a palades: en pots agafar tants com vulguis.

FARTURA

- **á fartura.** *l.adv.:* a palades / a cabassos / a piles / a dojo. *Hai pexegos á fartura: podes levar todos os que queiras.* Hi ha préssecs a piles: en pots agafar tants com vulguis.
- **nadar** [u.p.] **na fartura.** *l.v.:* nedar / viure [u.p.] en l'abundància. *Comezaron cunha tendiña de nada, pero cos anos foron xuntando cartos e agora nadan na fartura.* Van començar amb una botigueta de no-res, però amb els anys han fet calés i ara neden en l'abundància.

FEBREIRO

- **Auga de febreiro fai bo palleiro / cando non chove en febreiro, nin bo prado nin bo celeiro.** *prov.:* Aigua al febrer, civada al graner / Si plou al febrer, tot va bé.
- **Febreiriño curto cos seus vinte e oito, se dura máis catro non deixa can nin gato nin sapiño no burato.** *prov.:* Febreret curt, amb vint-i-vuit dies en surt.
- **Sementa avea en febreiro, se queres sacar diñeiro.** *prov.:* Qui sembra al febrer, collita té.

FECHAOLLOS

- **a fechaollos.** *l.adv.:* a ulls clucs. *Faría o que me pedise a fechaollos.* Faría el que em demanés a ulls clucs.

FENTO

- **importar** [u.c.] **un fento** a alguén. *l.v.:* importar [u.c.] una merda / un rave a algú. *Impórtacheme un fento, que*

me botes de menos: pensáralo antes.
M'importa un rave, que em trobis
a faltar: haver-t'ho rumiat abans.

FEIRA

- **facér** [u.p.] **a súa feira** (*nun negocio*) / **facér feira**. *l.v.*: fer [u.p.] l'agost / el seu agost. *Con aquel chiolo fixeron a súa feira.* Amb aquella parada van fer el seu agost.

FERA

- **pórse** (*ou poñerse*) [u.p.] **feita unha fera**. *l.v.*: posar-se [u.p.] feta una fera. *Aparquei diante dunha pasaxe permanente e cando cheguei ao coche o dono da casa púxose feito unha fera.* Vaig aparcar davant d'un gual i en arribar al cotxe l'amo de la casa es va posar fet una fera.

FERRETE

- **botar** [u.p.] **un ferrete** (*facér o coito*) (*vulg.*). *l.v.*: fotre [u.p.] un clau. *Xúroche que esta noite non me hei de ir deitar sen botar un ferrete.* Et juro que aquesta nit no me n'aniré a dormir sense haver fotut un clau.

FERVURA

- **faltar unha fervura** a alguén (*non andar ben da cabeza*). *l.v.*: faltar un bull a algú. *Que cousas máis raras di! A ese fáltalle unha fervura, dígocho eu.* Quines coses més rares que diu! A aquest li falta un bull, t'ho dic jo.

FIAR

- **fiar** [u.p.] **fino / miúdo**. *l.v.*: filar [u.p.] prim. *Para facelo ben, vas ter que fiar moi miúdo.* Per fer-ho bé, hauràs de filar molt prim.

FILISPÍN

- **a todo filispín** (*do inglés full speed*). *l.adv.*: a tota merda / a tot drap. *Tivemos que marchar de aquel lugar a todo filispín para non apañar.* Vam haver de marxar d'aquell lloc a tot drap per no rebre.

FÍO

- **dar** [u.p.] **os fíos á tea** (*morrrer*). *l.v.*: deixar-hi [u.p.] la pell. *Durante a guerra moitos soldados deron os fíos á tea.* Durant la guerra molts soldats hi van deixar la pell.

FOCIÑOS

- **estar** (*ou ser*) [u.c.] **de lamber os fociños**. *l.v.*: estar (o ser) [u.c.] per llepar-se'n els bigotis / els dits. *Unhas filloas de lamber os fociños.* Unes creps per llepar-se'n els bigotis.
- **lamber** [u.p.] **os fociños** (*por algo moi bo*). *l.v.*: llepar-se'n [u.p.] els bigotis / els dits. *Has lamber os fociños, coa bica.* Te'n lleparàs els dits, amb la coca.

FOGUETE

- **botar** [u.p.] **un foguete** (*facér o coito*) (*vulg.*). *l.v.*: fotre [u.p.] un clau. *Xúroche que esta noite non me hei de ir deitar sen botar un foguete.* Et juro que aquesta nit no me n'aniré a dormir sense haver fotut un clau.

FORMIGO

- **sacar** [u.p.] **o formigo dos pés**. *l.v.*: tocar [u.p.] el pirandó. *Cando entrou no bar e viunos a mocear na barra, decidiu que mellor lle era sacar o formigo dos pés.* Quan va entrar al bar i els va veure lligant a la barra, va decidir que era millor tocar el pirandó.

FREO

- **pór** (*ou poñer*) [u.p.] **freo** a alguén. *l.v.*: parar [u.p.] els peus a algú. *Se non lle pos freo axiña, aínda ha ser peor.* Si no li pares els peus aviat, encara será pitjor.

FUNGO DA MUÑA

- **Sombra de lateiro, fungo da muña no abeiro.** *prov.*: Pinetells i rovellons s'amaguen pels racons.

FURIA

- **pórse** (*ou poñerse*) [u.p.] **feita unha furia.** *l.v.*: posar-se [u.p.] feta una fera / una fúria. *Cando o soubo, púxose feito unha furia.* Quan se'n va assabentar, es va posar fet una fúria. *Estaba na barra, feito unha furia porque non sei quen llas cascara fervendo.* Era a la barra, fet una fúria perquè no sé qui li havia cantat les veritats.

FURTADELAS

- **ás furtadelas.** *l.adv.*: a furt. *Non permitían pescar naquel regato e fíxoo ás furtadelas, esquivando a vixilancia.* No permetien de pescar en aquell rierol i va fer-ho a furt, esquivant la vigilància.

FURTO

- **a furto.** *l.adv.*: a furt. *Non permitían pescar naquel regato e fíxoo a furto, esquivando a vixilancia.* No permetien de pescar en aquell rierol i va fer-ho a furt, esquivant la vigilància.

FUXIR

- **fuxir** [u.p.] **da cinza e caer nas brasas.** *l.v.*: fugir [u.p.] del foc i caure a les brasas. *Conseguiu escapar do*

cárcere, pero fóra esperábano os colegas que delatara: fuxiu da cinza e caeu nas brasas. Va aconseguir escapar-se de la presó, però fora l'esperaven els col·legues que havia delatat: va fugir del foc i va caure a les brasas.

GAIOLA

- **entrar** [u.p.] **á gaiola / na gaiola.** *l.v.*: caure-hi [u.p.] de quatre grapes / potes. *Mira que te avisei de que era unha estafa, pero ti volvíches entrar á gaiola.* Mira que et vaig avisar que era una estafa, però tu hi has tornat a caure de quatre grapes.

GALLARÓN

- **a gallarón.** *l.adv.*: a borbollades / a borbollons / a borbolls. *A auga saía a gallarón da pota.* L'aigua sobreixia de l'olla a borbollades.

GALLAROPE

- **a gallarope / a gallaropes.** *l.adv.*: a borbollades / a borbollons / a borbolls. *Na caída da ferverza a auga saía a gallaropes cara á superficie.* A la caiguda de la cascada l'aigua sortia a borbollons cap a la superfície.

GALO

- **Cada galo ao seu galiñeiro / Cada galo ao seu galiñeiro e cada pola ao seu poleiro.** *prov.*: Cada ocell al seu niu.
- **Cada galo canta no seu galiñeiro / Cada galo canta no seu galiñeiro; e o que é bo, no seu e no alleo.** *prov.*: Cada gall canta en son galliner / Cada gall en son galliner canta molt bé.
- **Cando o galo cacarexa, algo pasa na eira.** *prov.*: Quan els gossos lladren, alguna cosa senten.

- **Dous galos nun galiñeiro non cacarexan ben.** *prov.:* Dos galls dins un galliner no canten bé.

GARGALLADA

- **rir** [u.p.] **ás gargalladas.** *l.v.:* fer-se [u.p.] un tip de riure / riure [u.p.] pels colzes / per les butxaques. *Faime rir ás gargalladas coas historias que conta.* Em faig un tip de riure, amb les històries que conta.

GATIÑAS

- **a gatiñas / de gatiñas.** *l.adv.:* de grapes / de quatre grapes. *Aínda que é moi cativo xa anda de gatiñas.* Tot i que encara és molt petit, ja camina de quatre grapes.

GATO

- **Gato berrador, mal murador / Gato miador (ou maiador) non é bo cazador / Gato que moito miaña, poucos ratos caza.** *prov.:* Gat maulador és poc ratador / Gat maulador, mal caçador / Gat que miola no caça.
- **Gato escaldado, da auga fría foxe.** *prov.:* Gat escaldat, de l'aigua freda fuig.
- **Na casa na que non hai gatos, campan os ratos.** *prov.:* Quan el gat no hi és, les rates ballen.
- **O gato lambón pensa que todos son da súa condición.** *prov.:* Pensa el lladre que tothom roba.

GOLFARÓN

- **a golfarón / a golfaróns / aos golfaróns.** *l.adv.:* a borbollades / a borbollons / a borbolls. *O sangue saíalle a golfaróns pola ferida.* La sang li rajava a borbolls per la ferida.

GRILO

- **estar** [u.p.] **como (ou coma) unha cachapa de grilos / como unha esport de grilos.** *l.v.:* estar [u.p.] com un llum. *Cando o vexas facendo das súas, haste decatar de que está como unha esport de grilos.* Quan el vegis fent-ne de les seves, t'adonaràs que està com un llum.

HABELENCIA

- **Máis vale habelencia que forza sen ciencia.** *prov.:* Val més enginy que força / Val més traça que força.

HORTA

- **andar** [u.p.] **na horta.** *l.v.:* baixar / venir [u.p.] de l'hort. *Rapaz, parece que andes na horta, se todos os medios teñen falado diso!* Noí, sembla que baixis de l'hort, si n'han parlat tots els mitjans!

INFERNO

- **Está o inferno cheo de mal agradecidos / De mal agradecidos, está o inferno cheo.** *prov.:* De desagraits, l'infern n'és ple.

IR

- **ir aire / vento.** *col.:* fer aire / vent. *Despois; arestora vai moito vento.* Després; ara mateix fa molt de vent.
- **ir calor.** *col.:* fer calda / calor. *Que calor vai!* Quina calor que fa!
- **ir frío.** *col.:* fer fred. *Vai un frío que non se para.* Fa un fred que pela.
- **ir** [u.p.] **indo** 1. *l.v.:* anar [u.p.] fent. – *Como andamos? –Vou indo, non me podo queixar.* –Com va? –Vaig fent, no em puc pas queixar. | 2 (marchar dun lugar ou dirixirse cara a un

lugar): fer un pensament. *Haberá que ir indo, ou chegamos tarde.* Hauríem de fer un pensament, o farem salat.

LADRÓN

- **Pensa o ladrón que son todos da súa condición.** *prov.: Pensa el lladre que tothom roba.*

LAGARTO

- **botar / dicir [u.p.] cobras e lagartos** de alguén / **sapos e lagartos.** *l.v.: dir [u.p.] penjaments d'algu. É unha má persoa: todo o mundo di cobras e lagartos del.* És una mala persoa: tothom en diu penjaments.

LANDRA

- **importar [u.c.] unha landra** a alguén. *l.v.: importar [u.c.] un rave a algu. Impórtacheme unha landra, que me botes de menos: pensáralo antes.* M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.
- **non valer [u.c.] unha landra.** *l.v.: no valer [u.c.] un clau / un rave. Este menú non vale unha landra, na casa vou ter que volver xantar.* Aquest menú no val un rave, a casa hauré de tornar a dinar.

LATA

- **dar [u.p.] a lata** a alguén. *l.v.: clavar (o donar) [u.p.] la lata / la llauna a algu / donar [u.p.] la tabarra a algu. Cada vez que me atopa dáme tanto a lata que acabo con dor de cabeza.* Cada cop que em troba em dóna tant la llauna que acabo amb mal de cap.

LATEIRO

- **Sombra de lateiro, fungo da muña no abeiro.** *prov.: Pinetells i rovellons s'amaguen pels racons.*

LEDO, -A

- **ledo como (ou coma) micho con axóuxere / como un cuco / como un rulo / como unhas pascuas (ou páscoas).** *l.adv.: més content que un gínjol / que unes pasqües. Cando viu que os reis lle levaran o que pedira, púxose leda como un cuco.* Quan va veure que els reis li havien dut el que havia demanat, es va posar més contenta que un gínjol.

LEI

- **ser [u.c.] lei de vida.** *l.v.: ésser (o ser) [u.c.] llei de vida. Todo o mundo morre algún día: é lei de vida.* Tothom es mor un día o altre: és llei de vida.

LENDIA

- **ser [u.p.] unha lendia.** *l.v.: ésser (o ser) [u.p.] una paparra / una (o un) plepa. O seu curmán, que lendia: non o podes tirar de enriba.* El seu cosí, quina paparra: no te'l pots treure de sobre.

LERIA

- **dar [u.p.] a leria** a alguén. *l.v.: clavar / donar [u.p.] la lata / la llauna a algu / donar [u.p.] la tabarra a algu. Cada vez que me atopa dáme tanto a leria que acabo con dor de cabeza.* Cada cop que em troba em dóna tant la tabarra que acabo amb mal de cap.

LERIO

- **Que lerio! fórm.: Quina llauna! Ai, que lerio de película!** *Renoi, quina llauna de película!*
- **dar [u.p.] o lerio** a alguén. *l.v.: clavar / donar [u.p.] la lata / la llauna a algu / donar [u.p.] la tabarra a algu. Cada*

vez que me atopa dáme tanto o lerio que acabo con dor de cabeza. Cada cop que em troba em dóna tant la lata que acabo amb mal de cap.

LEVANTAR

- **levantar** [u.p.] **os tarecos / levantar** (o) **campamento.** *l.v.:* tocar [u.p.] el dos. *As dúas en punto levantan os tarecos: de alí a cinco minutos xa non os vas encontrar nunca.* A les dues en punt toquen el dos: no els hi trobaràs mai cinc minuts més tard.

LINGUA

- **estalar** [u.p.] **a lingua.** *col.:* *l.v.* tocar [u.p.] l'ase. *Non estales a lingua e faino dunha vez, que sempre te queixas de todo.* No toquis l'ase i fes-ho d'una vegada, que sempre et queixes de tot.

LOBO

- **Nunca o lobo mata o lobo.** *prov.:* Llops amb llops no es mosseguen.
- **O lobo muda o pelo, mais non o vezo.** *prov.:* El llop muda les dents, però no els pensaments.
- **Quen con lobos anda, a ouvear aprende.** *prov.:* Qui amb llops va, s'amostra a aüllar.

MAIO

- **Auga de maio, pan para todo o ano.** *prov.:* Maig humit fa el pagès ric / Plugues de maig, garrofes a raig.
- **Cava, labor e barbeito, en maio han de estar feitos.** *prov.:* Llauri qui no llaurà, que el mes de maig entrà.
- **Touro e galo, troita e barbo, todo en maio.** *prov.:* Pel maig, floreix el faig i canta el gaig.

MAL

- **ir** [u.c./u.p.] **de mal a peor / de mal en peor.** *l.v.:* anar [u.c./u.p.] a mal / de mal en pitjor. *O negocio vai de mal en peor: cada día ten máis perdas.* El negoci va de mal en pitjor: cada dia té més pèrdues.

MALLAR

- **ir** [u.p.] **mallar e vir mallado.** *l.v.:* anar [u.p.] per llana i tornar tos. *Quixo desacreditar o presidente revelando detalles da súa vida íntima, mais este retrucoulle con datos moito máis comprometedores sobre el: o coitado foi mallar e veu mallado.* Va voler desacreditar el president revelant detalls de la seva vida íntima, però aquest s'hi va tornar amb dades molt més comprometedores sobre ell: el pobre va anar per llana i va tornar tos.

MAN

- **ás mans cheas** (*en abundancia*). *l.adv.:* a grapats. *Non sei como faría para o ano pasado ter gañado diñeiro ás mans cheas e agora ter que fechar o negocio.* No sé què coi deu haver fet per haver guanyat diners a grapats l'any passat i ara haver de tancar el negoci.
- **cunha man diante e outra atrás.** *l.adv.:* amb una sabata i una espardenya. *Emigramos cunha man diante e outra atrás, pero fomos para diante.* Vam emigrar amb una sabata i una espardenya, però ens en vam sortir.
- **dar / botar** [u.p.] **unha man** a alguén. *l.v.:* donar [u.p.] un cop de mà a algú. *Pedume que lle botase unha man coa mudanza e funo axudar coa furgoneta.* Em va demanar que li

donés un cop de mà amb el trasllat i el vaig anar a ajudar amb la furgoneta.

- **ser** [u.p.] **a man dereita de alguén.** *l.v.: ésser (o ser) [u.p.] la mà dreta d'algú. **Malia non ser conselleiro, o presidente considérao a súa man dereita.** Malgrat que no és conseller, el president el considera la seva mà dreta.*

MANCHEAS

- **a mancheas** (*en abundancia*). *l.adv.: a grapats. **Non sei como faria para o ano pasado ter gañado diñeiro a mancheas e agora ter que fechar o negocio.** No sé què coi deu haver fet per haver guanyat diners a grapats l'any passat i ara haver de tancar el negoci.*

MAR

- **botarse** [u.p.] **ao mar.** *l.v.: fer [u.p.] un cop de cap. **Botouse ao mar e foi vivir ao rural, lonxe da cidade que o abafaba.** Va fer un cop de cap i se'n va anar a viure al camp, lluny de la ciutat que l'asfixiava.*

MARAXÁ

- **vivir** [u.p.] **coma (ou como) un maraxá.** *l.v.: viure [u.p.] com un sàtrapa. **Desde que traspasou o negocio e se xubilou, vive coma un maraxá.** Des que va traspasar el negoci i es va jubilar que viu com un sàtrapa.*

MARCHA

- **a marchas forzadas.** *l.adv.: a marxes forçades. **Tivemos de avanzar a marchas forzadas para terminar a etapa no prazo estipulado.** Vam haver d'avançar a marxes forçades per acabar l'etapa en el termini estipulat.*

MARZO

- **En marzo, espigarzo.** *prov.: Mes de març, pigards / Pel març, pigues i barbs.*
- **Marzo, marzal: á mañá cara de sol e á tarde cara de can.** *prov.: Març, marçó: al matí cara de gos i al vespre galant i minyó.*
- **Sol de marzo queima as donas no pazo.** *prov.: El sol de març es coneix set anys a la cara / Març marcer, sol carasser.*

MAZADO, -A

- **ir (ou andar, vir)** [u.p.] **mazada** (*por causa do alcohol ou doutras drogas*). *l.v.: anar [u.p.] passada (de voltes). **Viñan mazados de todo.** Anaven completament passats de voltes.*

MEDO

- **dar / meter / pór** [ou **poñer**] [u.c.] / [u.p.] **medo** a alguén. *col.: fer [u.c.] / [u.p.] por a algú. **Aquela tormenta metía medo.** Aquella tempesta feia por. **Non che me dá medo ningún.** No em fa cap por. **Xa non me pon medo este pé, ten mellorado moito.** Ja no em fa por aquest peu, ha millorat molt.*
- **que mete medo** [u.c./u.p.] (*ponderativo*). *fór.: fórm. que Déu n'hi do [o que Déu n'hi doret]. **Conta unhas mentiras que mete medo.** Diu unes mentides que Déu n'hi do. **Comía que metía medo.** Menjava que Déu n'hi do.*

MENIÑA DOS OLLOS

- **ser** [u.p.] **a meniña dos ollos** de alguén. *l.v.: ésser [u.p.] la nina (o la nineta) dels ulls d'algú. **A filla pequena era a meniña dos seus ollos.** La filla petita era la nina dels seus ulls.*

MERDA

- **importar** [u.c.] **unha merda** a alguén. *l.v.: importar [u.c.] un rave / una merda a algú. Impórtacheme unha merda que non che apeteza ir: vas e punto. M'importa una merda que no tinguís ganas d'anar-hi: hi vas i punt.*

MESA

- **sentarse** [u.p.] **á mesa**. *col.: asseure's / posar-se [u.p.] a taula. Cando os pais chegaron de traballar, sentáronse todos á mesa. Quan els pares van haver arribat de treballar, es van asseure tots a taula.*

MESMO, -A

- **por** el mesmo. *l.adv.: per ell mateix. Aínda que non ve moito, válese por el mesmo. Tot i que no s'hi veu gaire, es val per si mateix.*

MINCHA

- **importar** [u.c.] **unha mincha** a alguén. *l.v.: importar [u.c.] un rave a algú / una merda. Impórtacheme unha mincha que me botes de menos: pensáralo antes. M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.*
- **non valer** [u.c.] **unha mincha**. *l.v.: no valer [u.c.] un clau / un rave. Este menú non vale unha mincha, na casa vou ter que volver xantar. Aquest menú no val un rave, a casa hauré de tornar a dinar.*

MIÚDO

- **polo miúdo** 1 (*venda*). *l.adv.: al detall. Naqueles almacéns tamén venden polo miúdo. En aquells magatzems també venen al detall. | 2 (con todo o detalle): fil per randa / amb tots*

els (seus) ets i uts. *Explicoume a situación polo miúdo e fixenme cargo das tremendas dificultades que afrontabamos. Em va explicar la situació fil per randa i em vaig fer càrrec de les tremendes dificultats que afrontàvem.*

MOITO

- **ser** [u.c./u.p.] **moito** (*ou ser moitiño*) (*ponderativo*). *l.v.: fórm. (que) Déu n'hi do / Déu n'hi doret. Conta unhas mentiras que é moito. Diu unes mentides que Déu n'hi do. É moitiño, aquel rapaz. Déu n'hi doret, aquell noi.*

MONA

- **Aínda que a mona se vista ben, mona era e mona é / Aínda que a mona se vista de seda, se mona era, mona queda**. *prov.: Encara que es vesteixi de seda, la mona mona es queda.*

MONTÓN

- **a (aos) montóns** (*en abundancia*). *l.adv.: a munts / a muntó. Había roxóns, biscoitos e filloas aos montóns. Hi havia llardons, cócs i creps a muntó.*

MOUCHO

- **Cada moucho no seu souto**. *prov.: Cada ocell al seu niu / Cadascú a casa seva i Déu a la de tots.*

MOREA

- **a (ás) moreas** (*en abundancia*). *l.adv.: a munts / a muntó. Había roxóns, biscoitos e filloas ás moreas. Hi havia llardons, cócs i creps a munts.*

MORRER

- **morrer** [u.p.] **como** (*ou coma*) **un can / como un can sarnento**. *l.v.: morir*

[u.p.] com un gos. *Vivían e morrían como cans, aquela xentiña.* Vivien i morien com gossos, aquela pobra gent.

- **morror** [u.p.] **de aburrimiento.** *l.v.:* morir-se [u.p.] d'avorrimient. *Cando non hai festas morro de aburrimiento.* Quan no hi ha festes em moro d'avorrimient.

MUNDO

- **costar** [u.c.] **sete mundos.** *l.v.:* costar [u.c.] un ull (de la cara) / un ronyó / un sentit. *E logo como fixeches para mercar este bolso? Sei que custa sete mundos!* Però com t'ho has fet per comprar-te aquesta bossa? Si costa un ronyó!

NABO

- **irse** [u.c.] **ao (ou para o) nabo.** *l.v.:* anarse'n [u.c.] en orri (*o* en orris). *Por culpa do raio da crise os plans de expansión foron todos para o nabo.* Per culpa de la maleïda crisi, els plans d'expansió se n'han anat tots en orris.

NADAL

- **Polo Nadal, cada ovella ao seu curral.** *prov.:* Per Nadal, cada ovella al seu corral.

NADAR

- **nadar** [u.p.] **en bens / na fartura.** *l.v.:* nedar / viure [u.p.] en l'abundància. *Comezaron cunha tendiña de nada, pero cos anos foron xuntando cartos e agora nadan na fartura.* Van començar amb una botigueta de no-res, però amb els anys han fet calés i ara neden en l'abundància.

NOVEMBRO

- **Se no mes de novembro sen abrigo vas, ou moi pobre es ou moi mal estás.**

prov.: De novembre enllà, agafa la manta i no la deixis estar.

OCULTAS

- **ás ocultas.** *l.adv.:* d'amagat (d'algu) / d'amagatotis. *Facíano todo ás ocultas por medo a que os pillasen.* Ho feien tot d'amagatotis per por que els enxampessin.

OLLADA

- **botar (ou dar)** [u.p.] **unha ollada / unha olladela** a algo. *l.v.:* donar / fer [u.p.] un cop d'ull / donar [u.p.] una ullada a alguna cosa. *Déixame o artigo enriba da mesa que máis tarde hei de lle dar unha ollada.* Deixa'm l'article damunt la taula que més tard vull donar-hi una ullada.

OLLO

- **a ollo.** *l.adv.:* a ull / a bell ull. *Así, a ollo, diría que debe de haber unhas mil persoas.* Així, a ull, diria que hi deu haver unes mil persones.
- **nun chiscar de ollos / nun virar de ollos / nun volver de ollos.** *l.adv.:* en un batre d'ulls / en un girar d'ulls / en un tancar i obrir d'ulls. *Fai todo o que lle pido nun chiscar de ollos.* Fa tot el que li demano en un tancar i obrir d'ulls.
- **abrir** [u.p.] **os ollos.** *l.v.:* obrir [u.p.] els ulls. *Parece que despois de moito tempo negándose a aceptar a realidade abriu os ollos e decatouse de que o enganaban.* Sembla que després de molt de temps negant-se a acceptar la realitat ha obert els ulls i s'ha adonat que l'enganyaven.
- **abrirlle** [u.p./u.c.] **os ollos** a alguén. *l.v.:* obrir [u.p./u.c.] els ulls a algú. *Por fin conseguimos abrirlle os ollos e que*

se decatase de que vivía enganado. A la fi vam conseguir obrir-li els ulls i que s'adonés que vivia enganyat.

- **botarille** [u.p.] **o ollo** a algo. *l.v.*: clavar / posar [u.p.] els ulls en algú / damunt / en alguna cosa. *Desde que lle botou o ollo a aquela rapaza non pensa en máis nada.* Des que va posar els ulls en aquella noia que no pensa en res més.
- **comer** [u.p.] alguén / algo **cos ollos**. *l.v.*: menjar-se [u.p.] algú / alguna cosa amb els ulls. *Por moito que o tentase non podía deixar de miralo: comíao cos ollos cando o tiña preto.* Per més que ho intentava no es podia estar de mirar-se'l: se'l menjava amb els ulls, quan el tenia a la vora.
- **custar** [u.c.] **os ollos da cara**. *l.v.*: costar [u.c.] un ull (de la cara) / un ronyó / un sentit. *E logo como fixeches para mercar este bolso? Sei que custa os ollos da cara!* Però com t'ho has fet per comprar-te aquesta bossa? Si costa un ull de la cara!
- **chiscar** [u.p.] **o ollo** a alguén. *l.v.*: fer / picar [u.p.] l'ullet a algú. *Sempre que paso por diante dela chiscame o ollo: e se lle gusto?* Sempre que passo per davant seu em pica l'ullet: i si li agrado?
- **non fechar / non pechar** [u.p.] **ollo**. *l.v.*: no poder [u.p.] aclucar els ulls / l'ull. *Non puiden fechar ollo en toda a noite.* No vaig poder aclucar l'ull en tota la nit.
- **non sacar / tirar** [u.p.] **o ollo** a (de) algo / a (de) alguén. *l.v.*: no perdre [u.p.] d'ull algú / no treure [u.p.] els ulls (de sobre) a algú. *Contratáronme para que non lle tirase o ollo e é o que vou facer.* M'han contractat perquè

no li tregui els ulls de sobre i és el que penso fer.

- **ter** [u.p.] **ollo**. *l.v.*: tenir [u.p.] ull. *Ten moito ollo para estas cousas: ao momento de coñecer alguén xa sabe se se pode fiar ou non.* Té molt ull, per aquestes coses: al cap d'un moment de conèixer algú ja sap si se'n pot refiar o no.

OMBRO

- **ao ombreiro (ou ao ombro) / no ombreiro / nos ombreiros**. *l.adv.*: a coll / a collibè. *Levábano nos ombros porque estaba canso.* El duïen a coll perquè estava cansat.
- **encoller** [u.p.] **os ombros**. *l.v.*: arronsar-se (o encongir-se) [u.p.] d'espatlles / arronsar (o encongir) [u.p.] les espatlles. *Sen saber que dicir, encolleu os ombros e marchou de alí.* Sense saber què dir, es va encongir d'espatlles i se'n va anar.
- **mirar (ou ollar)** [u.p.] **por riba do ombro** a alguén. *l.v.*: mirar [u.p.] algú de dalt a baix. *Que tes? Pensas que por ter máis diñeiro xa me podes mirar por riba do ombro, ou?* Què et passa? Et penses que perquè tens més diners ja em pots mirar de dalt a baix o què?

OURO

- **facerse** [u.p.] **de ouro**. *l.v.*: fer-se [u.p.] (la barba) d'or. *Desde que ideou un sistema para enganar as máquinas comecartos, fíxose de ouro.* Des que va idear un sistema per **enganyar** les màquines escurabutxaques, s'ha fet d'or.

OVELLA

- **Ovella de moitos, cómea o lobo**. *prov.*: Ovella de molts, el llop se la menja.

PALABRA

- **deixar** [u.p.] a alguén **coa palabra na boca**. *l.v.*: deixar [u.p.] algú amb la paraula a la boca / amb mitja paraula a la boca. *Non me quere escoitar: sempre que lle tento dar un consello marcha e déixame coa palabra na boca.* No em vol escoltar: sempre que li intento donar un consell se'n va i em deixa amb la paraula a la boca.

- **A palabras tolas, orellas xordas.** *prov.*: A paraules folles, orelles sordes.

PAMPO, -A

- **pintar / facer** [u.p.] **o pampo** (*pintar o parvo*). *l.v.*: fer [u.p.] el préssec. *A intención era boa, pero dáme a impresión de que fixemos o pampo.* La intenció era bona, però em fa l'efecte que hem fet el préssec.

PAN

- **a pan e auga**. *l.adv.*: a pa i aigua. *Estou a pan e auga porque me dixo o doutor que teño que enmagrecer.* Estic a pa i aigua perquè el metge m'ha dit que m'haig d'aprimar.
- **a pan pedir** (*arruinado*). *l.adv.*: a l'última pregunta. *Roubáronlle canto tiña, deixárono a pan pedir.* Li han robat tot el que tenia, l'han deixat a l'última pregunta.
- **por un anaco de pan** (*por nada, por un prezo moi baixo*) *l.adv.*: per un plat de lleties / per un tros de pa. *Venderon o país por un anaco de pan: con esta clase política non se pode ir para diante.* S'han venut el país per un plat de lleties: amb aquesta classe política no es pot anar endavant.
- **faltarlle o pan** a alguén. *l.v.*: no tenir [u.p.] un pa a la post. *Fáltalle o pan,*

pero se non o soubeses non o dirías. No té un pa a la post, però si no ho sabessis no ho diries pas.

- **gañar** [u.p.] **o pan / o pan de cada día**. *l.v.*: guanyar-se [u.p.] el pa / les garrofes. *Por sorte, malia a crise, podo gañar o pan honradamente.* Per sort, tot i la crisi, em puc guanyar les garrofes honradament.
- **gañar** [u.p.] **o pan coa suor da súa testa / da súa fronte**. *l.v.*: guanyar-se [u.p.] el pa amb la suor del seu front. *O meu fillo, desde que marchou da casa, gañou sempre o pan coa suor da súa testa.* El meu fill, des que se'n va anar de casa, s'ha guanyat el pa amb la suor del seu front.
- **levarse** [d.p.] **coma o pan e o leite**. *l.v.*: portar-se [d.p.] bé. *Lévanse coma o pan e o leite, teu pai e miña nai; ti pensas que van acabar xuntos?* Es porten la mar de bé, el teu pare i la meva mare; et sembla que acabaran junts?
- **pór** (*ou poñer*) [u.p.] alguén **a pan pedir**. *l.v.*: deixar [u.p.] algú com un drap brut. *Durante o congreso puxérono a pan pedir; pero nin sequera se quixo defender cando lle deron a oportunidade de falar.* Durant el congrés el van deixar com un drap brut, però ni tan sols es va voler defensar quan li van donar l'oportunitat de parlar.
- **precisar** [u.p.] unha cousa **como** (*ou coma*) **o pan da boca**. *l.v.*: necessitar [u.p.] alguna cosa com el pa / com el pa que es menja. *Precisaba a droga coma o pan da boca.* Necessitava la droga com el pa que es menja.
- **ser** [u.p.] **un anaco de pan**. *l.v.*: ser [u.p.] un tros de pa. *Tes un fillo que é un*

anaco de pan. Tens un fill que és un tros de pa.

- **xogar** [u.p.] **con pan vello** (*non o arriscar todo*). *l.v.*: nedar [u.p.] i guardar la roba. *Xa chega de tanto xogar con pan vello: é o momento de dar un salto decidido cara a diante.* S'ha acabat això de nedar i guardar la roba: és el moment de fer un salt decidit cap endavant.
- **A falta de pan, boa é a bola de millo / A falta de pan, cómese bica.** *prov.*: A falta de pa, bona és la coca.
- **Dáme pan e chámame can.** *prov.*: Afarta'm i digue'm moro (*ant.*).
- **Dicir (ou falar) pan por pan / Dicir (ou falar) pan por pan e viño por viño.** *prov.*: Al pa, pa, i al vi, vi.
- **Pan mole de seu se engole.** *prov.*: Pa blanet passa collet.

PANCADA

- **non dar** [u.p.] **pancada.** *l.v.*: no fotre [u.p.] brot. *Oito horas sen dar pancada!* Vuit hores sense fotre brot!
- **ter** [u.p.] **pancada.** *l.v.*: tenir [u.p.] penques. *Mira que chegas a ter pancada: despois do que me fixeches e aínda es quen de me pedires diñeiro?* Mira que arribes a tenir penques: després de tot el que m'has fet i encara t'atreveixes a demanar-me diners?

PANDOTE

- **ser** [u.p.] **o pandote.** *l.v.*: ésser (*o ser*) [u.p.] l'ase dels cops. *Xa estou farto de ser o pandote desta empresa. Sempre teño eu a culpa de todo!* Ja n'estic fart, de ser l'ase dels cops d'aquesta empresa. Sempre tinc la culpa de tot!

PANO

- **De tal pano, tal saia.** *prov.*: De tal buc, tal eixam.

PARVO, -A

- **pintar / facer** [u.p.] **o parvo.** *l.v.*: fer [u.p.] el préssec. *A intención era boa, pero dáme a impresión de que pintamos o parvo.* La intenció era bona, però em fa l'efecte que hem fet el préssec.
- **ser** [u.p.] **máis parva ca pouco / que os pelos do cu.** *l.v.*: ésser (*o ser*) [u.p.] més ruca que feta d'encàrrec / que un sabatot. *Non hai nada que facer con este raparigo: é máis parvo ca pouco.* No en farem res, d'aquest vailet: és més ruc que un sabatot. *Este gato é máis parvo que os pelos do cu: xa o atropelaron tres veces, pero el segue a cruzar a estrada pola curva.* Aquest gat és més ruc que fet d'encàrrec: ja l'han atropellat tres cops, però ell segueix travessant la carretera pel revolt.

PATA

- **meter** [u.p.] **a pata.** *l.v.*: ficar [u.p.] la pota. *Non lle tiñas que ter dito nada: metiches a pata.* No n'hi havies d'haver dit res: has ficat la pota.

PATACA

- **andar** [u.p.] **nas patacas.** *l.v.*: baixar / venir [u.p.] de l'hort. *Rapaz, parece que andes nas patacas, se todos os medios teñen falado diso!* Noi, sembla que baixis de l'hort, si n'han parlat tots els mitjans!

PATACO

- **importar** [u.c.] **un pataco** a alguén. *l.v.*: importar [u.c.] un rave / una merda a algú. *Impórtacheme un pataco, que*

me botes de menos: pensáralo antes.
M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.

- **non valer** [u.c.] **un pataco**. *l.v.*: no valer [u.c.] un clau / un rave. *Este menú non vale un pataco, na casa vou ter que volver xantar.* Aquest menú no val un rave, a casa hauré de tornar a dinar.

PATAQUEIRA

- **ir** [u.p.] **para a pataqueira**. *l.v.*: anar (o anar-se'n) [u.p.] al canyet / a l'altre barri / a can Pistras. *Vendo como conducía, non che me sorprende nada que fose para a pataqueira dun accidente.* Veient com conduia, no em sorprèn gens que se n'hagi anat al canyet d'un accident.

PAU

- **De tal pau, tal racha**. *prov.*: De tal buc, tal eixam.

PÉ

- **a pé**. *l.adv.*: a peu. *Uns foron a pé e os outros en autobús.* Els uns hi han anat a peu i els altres amb autobús.
- **batendo cos pés no cu**. *l.adv.*: cames ajudeu-me. *Cando viu quen entraba pola porta, liscou batendo cos pés no cu.* Quan va veure qui entrava per la porta, va guillar cames ajudeu-me.
- **de pé**. *l.adv.*: a peu dret / dempeus / dret. *Como xa non había cadeiras libres, tivemos que ver o concerto de pé.* Com que ja no hi havia cadires lliures, vam haver de veure el concert a peu dret.
- **dos pés á cabeza**. *l.adv.*: de cap a peus. *Chegou á casa pingando dos pés á cabeza.* Va arribar a casa xop de cap a peus.

- **andar (ou ir)** [u.p.] **con pés de la / con pés de manteiga**. *l.v.*: anar [u.p.] amb peus de plom. *Para entrar sen que nos vexan teremos que ir con pés de la, que hai moita vixilancia.* Per entrar-hi sense que ens vegin haurem d'anar amb els peus de plom, que hi ha molta vigilància.

- **chamar** [u.p.] **aos pés compañeiros**. *l.v.*: tocar [u.p.] el pirandó. *Cando entrou no bar e viu ali na barra a mocear, decidiu que mellor lle era chamar aos pés compañeiros.* Quan va entrar al bar i els va veure lligant a la barra, va decidir que era millor tocar el pirandó.

- **erguerse (ou levantarse)** [u.p.] **co pé esquerdo**. *l.v.*: llevar-se [u.p.] amb el peu esquerre. *Esta mañá erguinme co pé esquerdo.* Aquest matí m'he llevat amb el peu esquerre.

- **estar** [u.p.] **cos pés na cova / cun pé na cova**. *l.v.*: tenir [u.p.] un peu a la fossa (o a la tomba). *Non me estraña que morrese: xa había tempo que estaba cos pés na cova.* No m'estranya que s'hagi mort: ja feia temps que tenia un peu a la fossa.

- **meter** [u.p.] **o pé na argola**. *l.v.*: ficar [u.p.] la pota / el rem / ficar-se [u.p.] de peus a la galleda. *Xa volví meter o pé na argola: non me lembrei de que a festa era unha sorpresa e dixerillo.* Ja m'he tornat a ficar de peus a la galleda: no m'he recordat que la festa era una sorpresa i l'hi he explicat.

- **non poder** [u.p.] **cos pés**. *l.v.*: no aguantar-se [u.p.] els pets / pixar-se [u.p.] a la sabata. *Xa hai tempo que o profesor; tan brillante uns anos aí atrás, non pode cos pés: sonche cousas da idade.* Ja fa temps que el professor,

fa uns anys tan brillant, es pixa a la sabata: són coses de l'edat.

- **non se ter [u.p.] de pé / non se ter en pé.** *l.v.:* no aguantar-se [u.p.] dreta. *Non se ten en pé do bévedo que vai.* No s'aguanta dret de mamat com va.
- **non ter [u.c.] nin pés nin cabeza.** *l.v.:* no tenir [u.c.] (ni) cap ni peus / (ni) cap ni centener. *O argumento daquela película non ten pés nin cabeza, non entendo por que me dixeches que fose.* L'argument d'aquella pel·lícula no té ni cap ni peus, no entenc per què em vas dir que hi anés.
- **saber [u.p.] de que pé coxea alguén.** *l.v.:* conèixer / saber [u.p.] de quin peu es dol algú. *Non teñas medo que non nola vai meter: ben sei de que pé coxea.* No et preocupis que no ens la fotrà: sé molt bé de quin peu es dol.

PECHAOLLOS

- **a pechaollos.** *l.adv.:* a ulls clucs. *Faría o que me pedise a pechaollos.* Faría el que em demanés a ulls clucs.

PEDRA

- **arrancar [u.p.] pedras cos dentes** (*facen todo o posible*). *l.v.:* fer [u.p.] mans i mànigues. *Arranquei pedras cos dentes para conseguir outra entrada e mais non houbo maneira, dáme pesar.* Vaig fer mans i mànigues per aconseguir una altra entrada però no hi va haver manera, em sap greu.
- **perder [u.p.] pedra e peixe.** *l.v.:* perdre [u.p.] bous i esquelles. *Pensaba que con aquel negocio había facer o carto, pero ao final perdeu pedra e peixe.* Es pensava que amb aquell negoci faria molts calés, però al final hi va perdre bous i esquelles.

PEGARSE

- **pegarse [u.p.] como (ou coma) a la de gato a alguén / como un isqueiro.** *l.v.:* enganxar-se [u.p.] com una paparra a algú. *Mira que lle dixeran veces que quería ir só, pero nada, pegóuseme como a la de gato.* Mira que li vaig dir cops que hi volia anar sol, però res, se'm va enganxar com una paparra.

PEL

- **deixar [u.p.] a pel** (*esforzarse ao máximo*). *l.v.:* deixar-hi [u.p.] la pell. *Se é preciso, habemos deixar a pel para gañarmos o campionato.* Si cal, hi deixarem la pell, per guanyar el campionat.

PELELLO

- **como (ou coma) un pelello** (*moi bévedo*). *l.adv.:* com una sopa / fet una sopa. *Sempre que se xunta cos antigos compañeiros do instituto acaba a noite borracho coma un pelello.* Sempre que s'ajunta amb els antics companys de l'institut acaba la nit borratxo com una sopa.

PENEQUE

- **ir / andar [u.p.] peneque.** *l.v.:* anar [u.p.] pet. *Con dúas birras xa vai peneque.* Amb dues birres ja va pet.

PERNA

- **á perna manquiña.** *l.adv.:* a peu coix. *Pasaron o recreo botando carreiras á perna manquiña.* Es van passar l'hora del pati fent curses a peu coix.

PESO

- **sacar / tirar [u.p./u.c.] un peso de encima / de enriba a alguén / tirar / botar**

[u.p./u.c.] **unha ansia a un lado / fóra / á parte** a alguén. *l.v. fig.:* treure [u.p./u.c.] un pes de sobre a algú. *Se llelo dis, haslles tirar un peso de encima.* Si els ho dius, els trauràs un pes de sobre.

PIMPÍN

- **pintar / facer** [u.p.] **o pimpín** (*pintar o parvo*). *l.v.:* fer [u.p.] el préssec. *A intención era boa, pero dáme a impresión de que fixemos o pimpín.* La intenció era bona, però em fa l'efecte que hem fet el préssec.

PINGAR

- **pór** (*ou poñer*) [u.p.] a alguén **a pingar**. *l.v.:* deixar [u.p.] algú com un drap brut. *Durante o congreso puxérono a pingar, pero non se quixo defender cando lle deron a oportunidade de falar.* Durant el congrés el van deixar com un drap brut, però no es va voler defensar quan li van donar l'oportunitat de parlar.

PÍO

- **sen dar** [u.p.] **(un) pío**. *l.adv.:* sense dir [u.p.] ni piu. *Marchou sen dar pío, como se se incomodase.* Se'n va anar sense dir ni piu, com si s'hagués empenyat.
- **non dar** [u.p.] **(un) pío**. *l.v.:* no dir [u.p.] ni piu. *É ben raro o teu amigo: en todo o tempo non deu un pío.* És ben estrany, el teu amic: en tota l'estona no va dir ni piu.

PITA

- **Cando as pitas cacarexan, algo senten.** *prov.:* Quan els gossos lladren, alguna cosa senten.

POLA

- **Cada pola ao seu poleiro / cada galo ao seu galiñeiro e cada pola ao seu poleiro.** *prov.:* Cadascú a casa seva i Déu a la de tots / Cada ocell al seu niu.

POMBO

- **pescar** [u.p.] **pombos** (*toquenear co sono*). *l.v.:* pesar [u.p.] figues. *A estas horas non o chames que seguro que está a pescar pombos.* A aquestes hores no li truquis que segur que pesa figues.

PORCO

- **A cada porco chégalle o seu san Martiño / Cada porco ten o seu san Martiño.** *prov.:* A cada porc li arriba / li ve el seu sant Martí.
- **Día de san Tomé, ao porco polo pé / Polo san Tomé, colle o porco polo pé.** *prov.:* Per sant Tomàs, agafa el porc pel nas.
- **O porco que é para o lobo, non hai santo Antón que o garde.** *prov.:* Quan la carn ha de ser del llop, ella mateixa s'hi porta.

POTE

- **a pote.** *l.adv.:* a palades / a cabassos / a piles / a dojo. *Hai pexegos a pote: podes levar todos os que queiras.* Hi ha préssecs a cabassos: en pots agafar tants com vulguis.

PREA

- **como** (*ou coma*) **unha prea** (*moi bévedo*). *l.adv.:* com una sopa / fet una sopa. *Sempre que se xunta cos antigos compañeiros do instituto acaba a noite borracho coma unha prea.* Sempre que s'ajunta amb els antics

companys de l'institut acaba la nit
borratxo com una sopa.

PRESTAR

- **Que lle preste!** *fórm.*: Bon profit et faci!

PRIMAVERA

- **ter** [u.p.] **primaveras** (*anos*). *l.v.*: tenir [u.p.] primaveres. *Ten vinte primaveras*. Té vint primaveres.

PROMETER

- **prometer** [u.p.] **montes e moreas** a alguén / **mundos e fundos** / **mundos e parafundos**. *l.v.*: prometre [u.p.] el món i la bolla a algú / la Bíblia (en vers) / la lluna en un cove. *Prometeulle montes e moreas se casaba con el*. Li va prometre el món i la bolla, si es casava amb ell.

PUNTO

- **punto por punto**. *l.adv.*: amb tots els (seus) ets i uts / fil per randa. *Explicouno punto por punto*. Va explicar-ho amb tots els ets i uts.

RABO

- **fuxir** (*ou liscar, marchar*) [u.p.] **co rabo entre as pernas**. *l.v.*: marxar (*o fugir*) [u.p.] amb la cua entre cames. *Ridiculizáronos tanto que non lles quedou outro remedio que fuxir co rabo entre as pernas*. Els van ridiculitzar tant que no els va quedar cap altre remei que marxar amb la cua entre cames.
- **importar** [u.c.] **un rabo de can** a alguén. *l.v.*: importar [u.c.] un rave a algú / una merda. *Impórtacheme un rabo de can que me botes de menos: pensáralo antes*. M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.

- **non valer** [u.c.] **un rabo de can**. *l.v.*: no valer [u.c.] un pet de conill / un rave. *Aquela película non valía un rabo de can*. Aquella pel·lícula no valia un pet de conill.

RAÑAR

- **Vaina rañar / Vai rañala (por aí)!** *fórm.*: Vés / vés-te'n a fer punyetes! *Outra vez co mesmo conto? Vai rañala por aí!* Un altre cop amb la mateixa cançoneta? Vés-te'n a fer punyetes!

RÁPIDO, -A

- **rápido como** (*ou coma*) **centellas / como unha centella / como un corisco**. *l.adx.*: ràpid com un llamp. *Este can é rápido coma unha centella, gaña sempre todas as carreiras*. Aquest gos és ràpid com un llamp, sempre guanya totes les curses.

RATO

- **parecer / ser / converterse / tornarse** [u.l.] **un niño de ratos / un saco de ratos**. *l.v.*: ésser (*o ser*) / semblar / convertir-se / esdevenir [u.ll.] una olla de grills. *O Parlamento, desde que se xubilaron os políticos de vocación, tornouse un niño de ratos*. El Parlament, d'ençà s'han jubilat els polítics de vocació, s'ha convertit en una olla de grills.
- **Cada rato ao seu burato**. *prov.*: Cada ocell al seu niu / cadascú a casa seva i Déu a la de tots.

RAZÓN

- **Non hai razón como** (*ou coma*) **a do bastón**. *prov.*: La lletra pel cul entra / per les anques entra.

REGO

- **a regos.** *l.adv.*: a bots i barrals / a semalades. *Aos cinco minutos de saír comezou a chover a regos e tiven que dar volta para vir coller o paraugas.* Al cap de cinc minuts de sortir ha començat a ploure a bots i barrals i he hagut de tornar a agafar el paraigua.
- **vir** [u.c.] **a rego.** *l.v.*: venir [u.c.] a tall / a tomb. *Cóntocho despois, que agora non vén a rego.* T'ho explico després, que ara no ve a tomb.

REXER

- **non rexer** [u.p.] **ben.** *l.v.*: no ésser-hi (o ser-hi) [u.p.] tota / del tot / no tocar [u.p.] (ni) quarts ni hores. *Non rexe ben, coitadiño, por iso non se lle entende moito do que fala.* No hi és tot, pobrissó, per això no s'entén gran cosa del que diu.

RIBA

- **de riba abaixo.** *l.adv.*: de dalt a baix. *Un ollar que lle percorreu o corpo de riba abaixo.* Una mirada que li va recórrer el cos de dalt a baix.

RISA

- **escarallarse / esmendrellarse / mexarse** [u.p.] **coa risa / da risa.** *l.v.*: caragolar-se / desfer-se / desllorigar-se / partir-se / petar-se / pixar-se [u.p.] de riure. *Cando se pon a contar chistes todo o mundo se mexa coa risa.* Quan es posa a explicar acudits tothom es pixa de riure.

RIR

- **rir** [u.p.] **ás cachizas / ás cachas.** *l.v.*: fer-se [u.p.] un tip de riure / riure [u.p.] pels colzes / per les butxaques.

Ainda río ás cachizas lembrando a noite que caíches ao río. Encara em faig un tip de riure, recordant la nit que vas caure al riu.

ROUBAR

- **Quen rouba na fame tamén rouba na fartura.** *prov.*: Qui furta un ou, furta un bou.

ROUPA

- **haber roupa ao sol / roupa estendida.** *l.v.*: haver-hi roba estesa. *Agora non cho podo dicir que hai roupa ao sol.* Ara no t'ho puc dir que hi ha roba estesa.

SAÍR

- **saír** [u.p.] **adiante** (*dunha situación difícil*). *l.v.*: sortir-se'n [u.p.]. *Aínda que parecía imposible, ao final saíu adiante e puido volver levar unha vida normal.* Tot i que semblava impossible, al final se'n va sortir i va poder tornar a fer vida normal.

SANGUE

- **ser** [d.p.] **carne e sangue.** *l.v.*: ésser (o ser) [d.p.] carn i ungla / tap i carbassa / cul i camisa / cul i merda / la corda i el poal. *Eran carne e sangue, pero agora non se falan.* Eren cul i merda, però ara no es parlen.

SANGUMIÑOS

- **beber** [u.p.] **os sangumiños** a alguén. *l.v.*: escurar [u.p.] la butxaca a algú. *Cada vez que me ve, bebeme os sangumiños: como non ten un can!* Sempre que em veu m'escura la butxaca: com que no té ni un duro!

SANTIAGO

- **No mes de Santiago, fouciño ao agro.** *prov.: Al juliol, la falç al coll / Al juliol, la forca al coll.*
- **Polo Santiago, seméntase o nabo.** *prov.: Si vols bons naps, pel juliol sembrats.*

SANTO

- **perder [u.p.] o santo e (mais) a esmola.** *l.v.: perdre [u.p.] bous i esquelles. Pensaba que con aquel negocio había facer o carto, pero ao final perdeu o santo e a esmola. Es pensava que amb aquell negoci faria molts calés, però al final hi va perdre bous i esquelles.*

SAPO

- **mesturar (ou confundir) [u.p.] sapos con bolboretas.** *l.v.: confondre (o barrejar) [u.p.] els ous amb els cargols / la gimnàstica amb la magnèsia / naps amb cols. Non lle podes contar nada porque cando llo di a alguén sempre mestura sapos con bolboretas. No li pots explicar res perquè quan ho diu a algú sempre barreja la gimnàstica amb la magnèsia.*
- **botar / dicir [u.p.] sapos e lagartos de alguén.** *l.v.: dir [u.p.] penjaments d'algú. É unha má persoa: todo o mundo di sapos e lagartos del. És una mala persona: tothom en diu penjaments.*
- **estoupar [u.p./u.c.] como (ou coma) un sapo.** *l.v.: fer [u.p./u.c.] un pet com una gla. Se non fas un pouco de réxime, vas estoupar como un sapo. Si no fas una mica de règim, acabaràs fent un pet com una gla.*

SENTIDO

- **non ter [u.p.] os cinco sentidos ben asentados.** *l.v.: no ésser-hi (o ser-hi) [u.p.] tota / del tot / no tocar [u.p.] (ni) quarts ni hores. Non rexe ben, coitadiño, por iso non se lle entende moito do que fala. No hi és tot, pobrissó, per això no s'entén gran cosa del que diu.*

SEU

- **polo seu.** *l.adx.: com cal. É unha persoa polo seu. És una persona com cal.*
- **de seu (propiedade).** *l.adx.: de propietat. Non teñen terras de seu, traballan as dos outros. No tenen terres de propietat, treballen les dels altres.*
- **polo seu.** *l.adv.: com cal. Séntate polo seu. Seu com cal.*
- **de seu (por un mesmo, pola súa propia natureza).** *l.adv.: per si mateix / per ell mateix. Aínda que non pode ver, válese de seu. Tot i que no s'hi veu, es val per si mateix.*
- **andar [u.p.] ao seu.** *l.v.: anar [u.p.] a la seva. Naquela reunión cadaquén andaba ao seu. En aquella reunió cadascú anava a la seva.*

SISO

- **perder [u.p.] o siso.** *l.v.: perdre [u.p.] el seny. Ás veces, cando se está namorado, pérdese o siso e fanse cousas que non se deberían facer. De vegades, quan s'està enamorat, es perd el seny i es fan coses que no s'haurien de fer.*

SON

- **A que son...** *fórm.: Per quins cinc sous / set sous... E a que son tes que ir ti alí? I per quins set sous hi has d'anar?*

SONADA

- **botar** [u.p.] **unha sonada**. *l.v.*: fer [u.p.] una becaína / una rebeca / un sobec. *Estou canso: vou ir botar unha sonada*. Estic cansat: me'n vaig a fer una becaína.
- **ser** [u.c.] **de pouca sonada**. *l.v.*: ésser (o ser) [u.c.] de pa sucát amb oli. *Unhas instalacións e un servizo de pouca sonada*. Unes instal·lacions i un servei de pa sucát amb oli.

SONECA

- **botar** [u.p.] **unha soneca**. *l.v.*: fer [u.p.] una becaína / una rebeca / un sobec. *Estou canso: vou ir botar unha soneca*. Estic cansat: me'n vaig a fer una becaína.

SONO

- **ter** [u.p.] **sono**. *col.*: tenir [u.p.] son. *Teño moito sono, de modo que me vou ir deitar*. Tinc molta son, així que me'n vaig a jeure.
- **caer** [u.p.] **co sono / de sono**. *l.v.*: caure [u.p.] de son. *É mellor que a poñamos no berce, está caendo co sono*. És millor que la posem al bressol, que cau de son.
- **dar / pegar o sono** a alguén. *l.v.*: agafar son a algú. *Vendo estes programas sempre me pega o sono*. Mirant aquests programes sempre m'agafa son.
- **prender** [u.p.] **no sono**. *l.v.*: agafar [u.p.] el son. *Despois de dar moitas voltas, por fin prendeu no sono*. Després de donar moltes voltes, finalment, va agafar el son.

SOPRAR

- **Soprar e sorber, non pode ser**. *prov.*: No es pot ser a missa i repicant.

TANTO

- **Nin tanto alá nin tanto acá**. *fórm.*: Entre poc i massa. *Nin tanto alá nin tanto acá! Pedímoslle que asumise as reivindicacións do pobo, non que se apropiase delas e as exhibise como un mérito persoal!* Entre poc i massa! Li vam demanar que assumís les reivindicacions del poble, no que se n'apropriés i les exhibís com un mèrit personal!

TARDAR

- **tardar os inquirios** (*moito tempo*). *l.v.*: trigar anys i panys. *Tardaron os inquirios en declarar a zona parque natural, mais ao final fixérono*. Van trigar anys i panys a declarar la zona parc natural, però al final ho van fer.

TELLADO

- **andar** [u.p.] **mal do tellado**. *l.v.*: estar [u.p.] tocada de l'ala / del bolet. *Non che pensaba que andase tan mal do tellado: a ti paréceche normal o que fixo?* No em pensava pas que estigués tan tocada del bolet: a tu et sembla normal el que va fer? *Decontado me deu a impresión de que andaba algo mal do tellado, por como parolaba*. De seguida em va fer l'efecte que estava una mica tocada de l'ala, per com xerrava.

TEMPO

- **ir** [u.c.] **para tempo**. *l.v.imp.*: anar [u.c.] (per) llarg / haver-n'hi per temps / per estona. *A recuperación vai ir para tempo, de modo que non te poñas nerviosa*. La recuperació anirà per llarg, així que no et posis nerviosa.

TENTO

- **dar** [u.p.] **un tento** a alguén. *l.v.*: fotre [u.p.] mà a algú. *Nestas festas tan multitudinarias hai que andar con coidado: sempre hai alguén que aproveita para dar un tento.* En aquestes festes tan multitudinàries s'ha d'anar amb compte: sempre hi ha algú que aprofita per fotre mà.

TER

- **Tanto me** (*ou che, etc.*) **ten**. *fórm.*: Tant me (*o et, etc.*) fa / Tant se me'n (*o te'n, etc.*) dóna / Tant se me'n (*o te'n, etc.*) fot. *Tanto lle ten, o resultado das eleccións.* Tant se li'n fot, el resultat el resultat de les eleccions. *Tanto lle ten hoxe como mañá.* Tant li fa avui com demà.

TERGO

- **vir** [u.c.] **a tergo**. *l.v.*: venir [u.c.] a tall / a tomb. *Cóntocho despois, que agora non vén a tergo.* T'ho explico després, que ara no ve a tomb.

TOA

- **ás toas** / **á toa**. *l.adv.*: a la babalà. *Este sempre fala á toa, sen pensar no que di.* Aquest parla sempre a la babalà, sense pensar el que diu. *Fíxoo ás toas: xa se arrepentirá algún día de non ter feito as cousas con máis tino.* Ho ha fet a la babalà: ja se'n penedirá algun día, de no haver fet les coses amb més de compte.

TOCAR

- **tocar** [u.p.] **a cachea**. *l.v.*: tocar [u.p.] el pirandó. *Cando entrou no bar e viunos alí na barra a mocear, decidiu que mellor lle era tocar a cachea.* Quan va entrar al bar i els va veure

lligant a la barra, va decidir que era millor tocar el pirandó.

- **tocar** [u.p.] **o nabizo** / **a zanfona** / **o corno** a alguén. *l.v.*: tocar [u.p.] el botet / el crostó / el que no sona / el voraviu a algú. *Déixao: e logo non o ves, que o fai só por tocar o nabizo?* Deixa'l estar: que no veus que només ho fa per tocar el botet?

TODO, -A

- **á toda**. *l.adv.*: a tota merda / a tot drap. *Tivemos que marchar de aquel lugar á toda para non levar.* Vam haver de marxar d'aquell lloc a tot drap per no rebre.

TON

- **A que ton....** *fórm.*: Per quins cinc sous / set sous... *E a que ton tes que ir ti alí?* I per quins set sous hi has d'anar?

TORDA

- **ser** [u.p.] **unha torda** / **un torda**. *l.v.*: ésser (*o ser*) [u.p.] un suro / una toixa / un toix / una totxa / un totxo. *É un torda, non se decata de que só o queren facer rabiari.* És un suro, no s'adona que només el volen fer enrabiari.

TORRE

- **non deixar** [u.p.] **torre en pé** / **torre ergueita**. *l.v.*: no deixar [u.p.] canya dreita. *A súa maneira de vingarse foi non deixar torre ergueita por onde pasaba.* La seva manera de venjar-se va ser no deixar canya dreita per on passava.

TRATAR

- **ter** / **tratar** [u.p.] alguén **como** (*ou coma*) **un can**. *l.v.*: tenir / tractar [u.p.] algú com un gos. *Trátame coma un can, sempre aos berros e aos empurróns.*

Em tracta com un gos, sempre a crits i empentes.

TRES

- **Ás tres, hai vez.** *prov.*: La tercera és la bona.

UÑA

- **ser** [d.p.] **uña e carne / carne e uña.** *l.v.*: ésser (o ser) [d.p.] carn i ungla / tap i carbassa / cul i camisa / cul i merda / la corda i el poal. *Eran uña e carne, pero agora non se falan.* Eren cul i merda, però ara no es parlen.

UVA

- **andar** [u.p.] **nas uvas.** *l.v.*: baixar / venir [u.p.] de l'hort. *Rapaz, parece que andes nas uvas, se teñen falado diso todos os medios!* Noi, sembla que baixis de l'hort, si n'han parlat tots els mitjans!

VARRER

- **a varrer.** *l.adv.*: a palades / a cabassos / a piles / a dojo. *Hai pexegos a varrer: podes levar todos os que queiras.* Hi ha préssecs a cabassos: en pots agafar tants com vulguis.

VARRISCO

- **a varrisco.** *l.adv.*: a palades / a cabassos / a piles / a dojo. *Hai pexegos a varrisco: podes levar todos os que queiras.* Hi ha préssecs a dojo: en pots agafar tants com vulguis.

VELLO, -A

- **ser** [u.p.] **máis vella que (ou ca) Adán / que Matusalén / ser** [u.c.] **máis vella que a sarna / que a catedral de Compostela / que a torre de Hércules / que andar a pé / que o aceite con vinagre / que o aceite**

nas tendas / que o meu chapeu / que os camiños / que un carballo vello. *l.v.*: ésser (o ser) [u.p.] **més vella que Adam / que Matusalem / ser** [u.c.] **més vella que cagar ajupit / que el mal pa / que el pixar a terra / que l'escopir a terra / que l'anar a peu / que l'arna / que la picor. *O truco que nos ensinou é máis vello que andar a pé, pero continúa sendo impresionante, non si?* El truc que ens ha ensenyat és **més vell que l'anar a peu, però continua sent impressionant, oi?****

VENTO

- **fuxir** [u.p.] **do vento e coller o corisco.** *l.v.*: fugir [u.p.] del foc i caure a les brases. *Conseguíu escapar do cárcere, pero fóra esperábano os colegas que delatara: fuxiu do vento e colleu o corisco.* Va aconseguir escapar-se de la presó, però fora l'esperaven els col·legues que havia delatat: va fugir del foc i va caure a les brases.

VERÁN

- **faltar un verán** a alguén. *l.v.*: faltar un bull a algu. *Que cousas máis raras di! A ese fáltalle un verán, dígocho eu.* Quines coses **més rares que diu!** A aquest li falta un bull, t'ho dic jo.

VIDA

- **valer** [u.c.] **a vida a alguén / dar** [u.c.] **a vida a alguén.** *l.v.*: ésser (o ser) [u.c.] oli en un llum. *A pomada que me recomendaches foime moi boa: valeume a vida!* La pomada que em vas recomanar em va anar de conya: oli en un llum!

VIÑO

- **como (ou coma) o viño (moi bévedo).**
l.adv.: com una sopa / fet una sopa. Sempre que se xunta cos antigos compañeiros do instituto acaba a noite borracho coma o viño. Sempre que s'ajunta amb els antics companys de l'institut acaba la nit borratxo com una sopa.
- **ser [u.c.] viño doutra cepa.** *l.v.: ésser (o ser) [u.c.] figues d'altre sostre / d'un altre paner. Contar contábacho, pero coido que agora non vén a conto: é viño doutra cepa. T'ho explicaria, però trobo que ara no ve a tomb: són figues d'un altre paner.*

XABÓN

- **Tanto me ten xabón como (ou coma) fío negro.** *fórm.: Tant se me'n dóna naps com cols. Escolle as materias ás toas: e logo non o ves, que a carreira non lle gusta e tanto lle ten xabón como fío negro? Tria les assignatures a la babalà: que no ho veus, que la carrera no li agrada i tant se li'n dóna naps com cols?*

XANEIRO

- **Cando trona en xaneiro, millo por todo o eido.** *prov.: Trons de gener, pagès, estintola el graner / Trons pel gener, desembarassa el graner / Trons en giner, fica sitges al graner (val.).*
- **Da flor de xaneiro ninguén enche o celeiro.** *prov.: De la flor de gener, ningún n'omple el graner.*
- **En xaneiro, bon braseiro.** *prov.: Al gener, tanca la porta i encén el braser.*
- **Pito de xaneiro, cada pluma un diñeiro.** *prov.: Pel mes de gener, dóna la volta*

al galliner / Pollastre de gener, cada ploma val un diner.

XEITO

- **ter [u.p.] xeito.** *col.: tenir [u.p.] traça. Ten moito xeito facendo traxes, é un gran xastre. Té molta traça a fer vestits, és un gran sastre.*
- **dar [u.p.] un xeito** a algo *(para facer un pequeno labor).* *l.v.: sortir-se'n [u.p.]. Pasar o ferro moito non sabe, pero aínda lle dá un xeito. No sap planxar gaire, però encara se'n surt prou bé.*
- **dar [u.c./u.p.] xeito** a alguén *(convencer, satisfacer, agradar, inspirar confianza).* *l.v.: fer [u.c./u.p.] el pes a algu. Éche un actor que non me acaba de dar xeito. És un actor que no m'acaba de fer el pes. Ter que facelo así non che me dá xeito ningún. Haver de fer-ho així no em fa gens el pes.*
- **dar [u.p.] xeito** a algo *(facendo algo, utilizando unha ferramenta).* *l.v.: fer [u.p.] alguna cosa amb traça / tenir [u.p.] traça (fent una cosa). Mira para aí, que xeito lle dá! Guaita, quina traça que té! Leva a máquina ela soa e dálle moito xeito. Mena la màquina ella sola i ho fa amb molta traça.*
- **facer [u.p.] algo sen xeito nin modo.** *l.v.: fer [u.p.] alguna cosa a la lleugera / de lleuger. Como tiña présa fíxoo sen xeito nin modo e, claro, agora paga as consecuencias. Com que tenia pressa ho va fer a la lleugera i, és clar, ara en paga les conseqüències.*
- **facer [u.c.] xeito** a alguén *(resultar oportuno).* *l.v.: anar [u.c.] bé a algu / vagar. Cando che faga xeito, pasas por aquí. Quan et vagi bé, passes*

per aquí. *Se che fai xeito, pasa pola peixaría, por favor.* Si et vaga, passa per la peixateria, sisplau.

- **levar** [u.c.] **xeito** / **ter** [u.c.] **xeito**. *l.v.*: tenir [u.c.] cara i ulls. *Despois de moitas horas traballando nel, o proxecto xa empeza a ter xeito.* Després de moltes hores de treballar-hi, el projecte ja comença a tenir cara i ulls.
- **non levar / non ter** [u.c.] **xeito (ningún)**. *l.v.*: no tenir [u.c.] (ni) cap ni peus. *Ese proxecto de investigación non ten xeito ningún.* Aquest projecte de recerca no té ni cap ni peus.
- **vir** [u.c.] **a xeito / ao xeito**. *l.v.*: venir [u.c.] a tall / a tomb. *Cóntocho despois, que agora non vén a xeito.* T'ho explico després, que ara no ve a tomb.

XENIO

- **dar** [u.c.] **xenio**. *l.v.*: fer [u.c.] goig. *Dá xenio falar con ela.* Fa goig parlar amb ella. *Dá xenio velo bailar así.* Fa goig veure'l ballar així. *Está a festa que dá xenio.* La festa fa goig. *Unha chaqueta que dá xenio.* Una jaqueta que fa goig.

XOÁN

- **Chuvias en san Xoán, quitan o viño e non dan pan**. *prov.*: Al juny, la pluja està lluny, i si plou, cada gota és com el puny / Juny plujós, graner polsós.
- **En san Xoán, fouce na man**. *prov.*: Al juny, la falç al puny / En juny, corbella en puny (*val.*).

XUNTO

- **por xunto** (*venda*). *l.adv.*: a l'engròs. *Merca as teas e os panos por xunto.* Compra les teles i els draps a l'engròs.

XUÑO

- **Cando xuño chega, colle a fouce e limpa a eira**. *prov.*: Al juny, la falç al puny / En juny, corbella en puny (*val.*).
- **En xuño, fouce no puño**. *prov.*: Al juny, la falç al puny / En juny, corbella en puny (*val.*).

ZAFRA

- **facer** [u.p.] **a súa zafra** (*nun negocio*). *l.v.*: fer [u.p.] l'agost / el seu agost. *Con aquela tendiña de comestibles fixeron a súa zafra.* Amb aquella botigueta de queviures van fer l'agost.

ZAPATO

- **saber** [u.p.] **onde lle manca o zapato** a alguén. *l.v.*: conèixer [u.p.] de quin peu es dol algú / saber [u.p.] de quin mal pateix algú. *Cada un sabe onde lle manca o zapato.* Cadascú sap de quin mal pateix.

ZOCA

- **haber zocas debaixo da cama**. *l.v.*: haver-hi roba estesa. *Agora non cho podo dicir que hai zocas debaixo da cama.* Ara no t'ho puc dir que hi ha roba estesa.
- **meter** [u.p.] **a zoca (até (ou ata) o pescozo)**. *l.v.*: ficar [u.p.] la pota / el rem / ficar-se [u.p.] de peus a la galleda. *Xa volvín meter a zoca ata o pescozo: non me lembrei de que a festa era unha sorpresa e dixerllo.* Ja m'he tornat a ficar de peus a la galleda: no m'he recordat que la festa era una sorpresa i l'hi he explicat.
- **non poder** [u.p.] **coas zocas** (*ser moi vello*). *l.v.*: no aguantar-se [u.p.] els pets / pixar-se [u.p.] a la sabata. *Xa hai anos que ese homiño non pode*

coas zocas. Ja fa anys que aquell homenet no s'aguanta els pets.

ZOCO

- **batendo cos zocos no cu.** *l.adv.:* cames ajudeu-me. *Cando viu quen entraba pola porta, liscou batendo cos zocos no cu.* Quan va veure qui entrava per la porta, va guillar cames ajudeu-me.

- **saber [u.p.] onde lle magoa / onde lle manca o zoco** a alguén. *l.v.:* conèixer [u.p.] de quin peu es dol algú / saber [u.p.] de quin mal pateix algú. *Cada un sabe onde lle manca o zoco.* Cadascú sap de quin mal pateix.

4. Achega para un corpus fraseolóxico catalán-galego

ABAST

- **no donar [u.p.] l'abast** (amb alguna cosa). *l.v.:* non dar feito [u.p.] (con algo). *El personal d'infermeria no dóna l'abast amb tants malalts.* O persoal de enfermaría non dá feito con tantos doentes. *Amb tanta feina, no donen l'abast.* Con tanto traballo, non dan feito. Véxase a nota 3.

ABRAÇAR

- **Qui molt abraça i poc estreny, és senyal de poc seny / Qui molt abraça poc estreny.** *prov.:* Quen moito abarca pouco aberta / Quen moito abarca pouco preme / Quen moito enfeixa pouco ata.

ABRIL

- **A l'abril, aigües mil / A l'abril, gotes mil.** *prov.:* En abril, augas mil / En abril, augas mil coadiñas por un mandil.
- **A l'abril, cada gota en val mil / A l'abril, cada gota val per mil.** *prov.:* En abril, cada pinga vale por mil.
- **Si a tres d'abril el cucut no canta, digueu que és mort o és pres a França / Si a tres d'abril, el cucut no fa piu-piu, o és pres o no és viu,**

o bé sent mal estiu. *prov.:* Entre marzo e abril, se non quer vir o cuco, quer vir a fin / Polo dez de abril, cuco morto ou non quer vir.

ABUNDÀNCIA

- **en abundància.** *l.adv.:* en abundancia. *Prou que es veu que en aquella casa tenen diners en abundància.* Ben se ve que naquela casa teñen cartos en abundancia.
- **nedar / viure [u.p.] en l'abundància.** *l.v.:* nadar [u.p.] en bens / na fartura. *Van començar amb una botigueta de no-res, però amb els anys han fet calés i ara neden en l'abundància.* Comezaron cunha tendiña de nada, pero cos anos foron xuntando cartos e agora nadan na fartura.

AFARTAR

- **Afarta'm i digue'm moro (ant.).** *prov.:* Dáme pan e chámame can.

AGAFADA

- **tenir [u.p.] una agafada** amb algú. *l.v.:* ter [u.p.] unha agarrada con alguén. *Vam tenir una bona agafada amb els veïns de dalt perquè sempre posaven la música massa forta a la nit.* Tivemos

unha boa agarrada cos veciños de riba porque pola noite sempre puñan a música alta de máis.

AGOST

- **fer** [u.p.] **el seu agost / l'agost** (en un negoci). *l.v.*: facer [u.p.] a súa América / feira / a súa feira / a súa zafra. *Amb aquell negoci va fer l'agost.* Con ese negocio fixo a súa América.
- **Agost, a les set ja és fosc / Per la Mare de Déu d'Agost, a les set ja és fosc.** *prov.*: As tardes de agosto corren como (*ou coma*) un lóstrego.
- **Agost i veremar, cada dia no es fa.** *prov.*: Agosto e vendima non son cada día.
- **Per l'agost, figues i most.** *prov.*: En agosto, viño mosto.

AIGUA

- **Aigua freda i pa calent causen dolor al ventrell.** *prov.*: Auga fría e pan quente nunca fixeron bo ventre.
- **Caure aigua per l'amor de Déu / donar l'aigua per l'amor de Déu** (el cel, els núvols). *prov.*: Chover a Deus dar (auga).

AIRE

- **a l'aire lliure.** *l.adv.*: ao aire (*ou ar*) libre. *M'estimo més que els meus fills juguin a l'aire lliure que no que estiguin tot el sant dia enganxats a la consola.* Prefiro mellor que os meus fillos xoguen ao aire libre que que estean todo o santo día apegados á consola.

ALA

- **estar** [u.p.] **tocada de l'ala.** *l.v.*: andar [u.p.] mal do tellado. *No em pensava*

pas que estigués tan tocada de l'ala: a tu et sembla normal el que va fer?
Non che pensaba que andase tan mal do tellado: a ti paréceche normal o que fixo?

ALEGRE

- **alegre com unes castanyoles / com un picarol / com un pinsà / més content que un gínjol.** *l.adj.*: alegre (*ou leda*) como (*ou coma*) un cuco / como un pandeiro / como unha carricanta / como unhas castañolas (*ou castañetas*) / como un peneireiro. *Quan li van dir que el càrrec era seu, es va posar més contenta que un gínjol.* Cando lle dixeron que o posto era seu, púxose alegre coma un cuco.

AMAGAT

- **d'amagat** (d'algú). *l.adv.*: ao agacho / ás agachadas / ás escondidas / ás ocultas. *Es veien d'amagat dels pares.* Víanse ás escondidas dos pais.

AMAGATOTIS

- **d'amagatotis.** *l.adv.*: ao agacho / ás agachadas / ás escondidas / ás ocultas. *Ho feien tot d'amagatotis per por que els enxampessin.* Faciano todo ás agachadas por medo a que os pillasen.

ANAR

- **anar** [u.p.] **d'una banda a l'altra.** *l.v.*: andar [u.p.] dun lado para (o) outro / de cacho para testo / de cacho para cribo. *Va caminar tot el dia d'una banda a l'altra, sense saber on ficar-se.* Andou todo o día de cacho para testo, sen saber onde se meter.

ANELL

- **anar** [u.c.] **com l'anell al dit**. *l.v.*: vir [u.c.] como (ou coma) embude en boca de xerro. *Les alberginies que em vas donar em van anar com l'anell al dit: precisament volia fer-ne de farcides i estava a punt d'anar-ne a comprar.* As berenxenas que me deches viñéronme como embude en boca de xerro: precisamente quería facelas recheas e estaba para as ir mercar.

AVORRIMENT

- **morir-se** [u.p.] **d'avorriment**. *l.v.*: morrer de aburrimiento. *Quan no hi ha festes em moro d'avorriment.* Cando non hai festas morro de aburrimiento.

ARRIBAR

- **ésser (o ser)** [u.c.] **arribar i moldre**. *l.v.*: ser [u.c.] chegar e encher / ser chegar e apor. *Allò va ser arribar i moldre.* Aquilo foi chegar e encher.

ASE

- **sense dir** [u.p.] **ni ase ni bèstia**. *l.adv.*: sen dar [u.p.] unha fala. *Se'n va anar sense dir ni ase ni bèstia, com si s'hagués empenyat.* Marchou sen dar unha fala, como se se incomodase.
- **ésser (o ser)** [u.p.] **l'ase dels cops**. *l.v.*: ser [u.p.] o pandote. *Ja n'estic fart, de ser l'ase dels cops d'aquesta empresa. Sempre tinc la culpa de tot!* Xa estou farto de ser o pandote desta empresa. Sempre teño eu a culpa de todo!
- **ésser (o ser)** [u.p.] **ase / un ase / un tros d'ase**. *l.v.*: ser [u.p.] burra / burra como (ou coma) unha tamanca / un angazo / unha torda. *Mira que ets ase: ho has fet tot al revés de com t'ho*

vaig dir! Mira que es burro: fíxechelo todo ao revés de como cho dixen!

- **no dir** [u.p.] **ni ase ni bèstia**. *l.v.*: non dar [u.p.] unha fala. *És ben estrany, el teu amic: en tota l'estona no va dir ni ase ni bèstia.* É ben raro, o teu amigo: en todo o tempo non deu unha fala.
- **tocar** [u.p.] **l'ase**. *l.v.*: *col.* estalar [u.p.] a lingua. *No toquis l'ase i fes-ho d'una vegada, que sempre et queixes de tot.* Non estales a lingua e faino dunha vez, que sempre te queixas de todo.
- **Brams d'ase no pugen al cel**. *prov.*: Oracións de burro non chegan ao ceo / Orneos de burro non chegan ao ceo.
- **L'ase va davant**. *prov.*: O burro vai diante, para que non se espante / O burro diante, para que non se espante / para que a recua non se espante.

ATZAR

- **a l'atzar**. *l.adv.*: ao azar / ao chou. *Digueu un número a l'atzar i coneixerem el guanyador.* Dicide un número ao chou e coñeceremos o gañador.
- **per atzar**. *l.adv.*: por azar. *Ho vaig trobar per atzar, sense buscar-ho.* Atopeino por azar, sen buscalo.

BABALÀ

- **a la babalà**. *l.adv.*: á toa / ás toas. *Aquest parla sempre a la babalà, sense pensar el que diu.* Este sempre fala á toa, sen pensar no que di. *Ho ha fet a la babalà: ja se'n penedirà algun dia, de no haver fet les coses amb més de compte.* Fíxoo ás toas: xa se arrepentirá algún día de non ter feito as cousas con máis tino.

BADAR

- **no badar** [u.p.] **boca**. *l.v.*: non abrir / non despechar [u.p.] a boca. *No ha badat boca en tota la reunió*. Non despechou a boca en toda a reunión.

BALQUENA

- **a balquena** (*en abundància*). *l.adv.*: a eito / a cachón / á envorca / a embute / a esgalla / a esgallo / a Deus dar / a Cristo dar. *Diumenge van collir bolets a balquena*. O domingo apañaron cogumelos a eito.

BANYA

- **trencar-se** [u.p.] **les banyes** (*barrinant*). *l.v.*: romper / quentar / debullar [u.p.] a cabeza. *No t'hi trenquis les banyes, que no val la pena: el millor que pots fer és passar pàgina*. Non rompas a cabeza, que non che vale a pena: o mellor que podes facer é pasar páxina.

BARBA

- **per barba**. *l.adv.*: por barba / por cabeza. *Enguany toquen tres ampolles de vi per barba*. Hogano toca a tres botellas de viño por barba.
- **fer-se** [u.p.] (**la barba**) **d'or**. *l.v.*: facerse [u.p.] de ouro. *Des que va idear un sistema per enganyar les màquines escurabutxaques, s'ha fet d'or*. Des que ideou un sistema para enganar as máquinas comecartos, fíxose de ouro.
- **Quan vegis la barba de ton veí pelar, posa la teva a remullar**. *prov.*: Cando a barba do teu veciño vexas afeitar, pon a túa a remollar.

BARRI

- **anar** (*o anar-se'n*) [u.p.] **a l'altre barri** (*morir-se*). *l.v.*: ir [u.p.] para a

pataqueira / para a cova / irlle gardar [u.p.] as galiñas ao cura. *Veient com conduia, no em sorprèn gens que se n'hagi anat a l'altre barri tan jove*. Vendo como conducía, non che me sorprende nada que fose para a pataqueira tan novo.

BÉ

- **anar** [u.c.] **bé** a algú. *l.v.*: facer [u.c.] xeito a alguén / ligar [u.c.] ben a alguén. *Doncs demà no em va gens bé*. Pois mañá non me fai xeito ningún.

BECAINA

- **fer** [u.p.] **una becaina**. *l.v.*: botar [u.p.] unha sonada / unha soneca. *Estic cansat: me'n vaig a fer una becaina*. Estou canso: vou botar unha soneca.

BIGOTI

- **estar** (*o ser*) [u.c.] **per llepar-se'n els bigotis**. *l.v.*: estar (*ou ser*) [u.c.] de lamber os beizos / os bicos / os fociños. *La coca amb cireres de l'àvia és per llepar-se'n els bigotis*. A bica con cereixas da avoa é de lamber os beizos.
- **llepar-se'n** [u.p.] **els bigotis** (*per alguna cosa molt bona*). *l.v.*: lamber [u.p.] os beizos / os bicos / os fociños. *He fet un mató que te'n lleparàs els bigotis*. Fixen un requeixón que has lamber os beizos.

BITXO

- **posar-se** [u.p.] **rabiosa com un bitxo**. *l.v.*: pórse (*ou poñerse*) [u.p.] feita un can da rabia / fera como (*ou coma*) un can doente. *Quan li vaig dir el que en pensava, d'ella, es va posar rabiosa com un bitxo*. Cando lle dixen o que pensaba dela púxose feita un can da rabia.

BO, BONA

- **a la bona de Déu.** *l.adv.:* á vaiche boa.
Hi aniré escrivint –just per passar l'estona, a la bona de Déu– el que se m'anirà presentant. Vou ir escribindo –só por pasar o tempo, á vaiche boa– o que se me vaía presentando.

BOLET

- **estar** [u.p.] **tocada del bolet.** *l.v.:* andar [u.p.] mal do tellado. *De seguida em va fer l'efecte que estava una mica tocada del bolet, per com xerrava.* Decontado me deu a impresión de que andaba algo mal do tellado, por como parolaba.
- **De bolets que no coneguis no en masteguis.** *prov.:* Moito tes que saber para cogumelos comer.

BÒLIT

- **anar** [u.p.] **de bòlit.** *l.v.:* andar [u.p.] a cen. *Entre la feina i les oposicions, va de bòlit.* Entre o choio e as oposicións, anda a cen.

BOMBAR

- **Que et bombin!** *fórm.:* Que che dean bertorella!

BORBOLL

- **a borbolls.** *l.adv.:* a cachón / a gallarón / a gallarope (*ou* a gallaropes) / a golfarón (*ou* a golfaróns / aos golfaróns). *La sang li rajava a borbolls per la ferida.* O sangue saíalle a golfaróns pola ferida.

BORBOLLADA

- **a borbollades.** *l.adv.:* a cachón / a gallarón / a gallarope (*ou* a gallaropes) / a golfarón (*ou* a golfaróns / aos golfaróns). *L'aigua sobreexia de*

l'olla a borbollades. A auga saía a gallaropes da pota.

BORBOLLÓ

- **a borbollons.** *l.adv.:* a cachón / a gallarón / a gallarope (*ou* a gallaropes) / a golfarón (*ou* a golfaróns / aos golfaróns). *M'aguantava el riure tant com podia, però al final em sortia a borbollons.* Aguantaba a risa todo o que podía, pero ao final saíame a cachón.

BORRÀS

- **anar** [u.p./u.c.] **a mal borràs / de mal borràs.** *l.v.:* andar / ir [u.p./u.c.] de devalo / de canga baixa. *Ja fa temps que el seu negoci va a mal borràs: no crec pas que se'n pugui sortir.* Xa hai tempo que o seu negocio vai de devalo: non creo que poida ir para diante.

BOT

- **a bots i barrals** (ploure). *l.v.:* a cachón / a caldeiros / a canados / a regos / ás caldeiradas / ás cuncas / coma quen envorca. *Al cap de cinc minuts de sortir ha començat a ploure a bots i barrals i he hagut de tornar a agafar el paraigua.* Aos cinco minutos de saír comezou a chover a cachón e tiven que dar volta para vir coller o paraugas.

BOU

- **no veure** [u.p.] (ni) **un bou a tres passes.** *l.v.:* non ver [u.p.] (nin) un burro a catro pasos / a tres pasos / a tres pés. *Anava tan mamat que no veia ni un bou a tres passes.* Ía tan peneque que non vía nin un burro a tres pés.
- **perdre** [u.p.] **bous i esquelles.** *l.v.:* perder [u.p.] o coiro e (mais) a polpa / o

santo e (mais) a esmola / pedra e peixe. *Es pensava que amb aquell negoci faria molts calés, però al final hi va perdre bous i esquelles.* Pensaba que con aquel negocio había facer o cartó, pero ao final perdeu o coiro e a polpa.

- **Bou vell llaura dret.** *prov.:* O boi vello leva o suco ao dereito.
- **Més caga un bou que cen orenetes.** *prov.:* Caga máis un boi que cen andoriñas.
- **Qui furta un ou, furta un bou.** *prov.:* Quen rouba na fame tamén rouba na fartura.

BORRATXERA

- **agafar / portar etc.** [u.p.] **una borratxera / una bufa / un gat / una mantellina / una merda / una mona / un moix / una moixa / una paperina / un pet / una pinya / una pítima / una trompa / una turca.** *l.v.:* coller / agarrar / apañar, etc. [u.p.] unha area / unha arola / unha bebedeira / unha borracheira / unha carena / unha cagalla / unha carrada / unha chea / unha chosca / unha lascarda / unha merda / unha prea / unha tranca. *Porto una bufa que no m'hi veig.* Traio unha prea que non vexo.

BROMA

- **de broma** (*de per riure*). *l.adv.:* de carallada / de brincadeira. *Ho diu de veritat o de broma?* Estao dicindo de veras ou de carallada?

BROT

- **no fotre** [u.p.] **brot.** *l.v.:* non dar [u.p.] pancada. *Vuit hores sense fotre brot!* Oito horas sen dar pancada!

BRUT

- **anar** [u.p.] **bruta com una aranya / com una guilla / com una guineu / com un picaportes / com un porc / com una xinxa.** *l.v.:* andar (*ou* estar) [u.p.] co coiro lordento, como os bois na corte no inverno / como (*ou* coma) un cozofello / feito un porco. *Quan arriba de les colònies sempre va bruta com una xinxa.* Cando chega das colonias sempre anda coma un cozofello.

BUC

- **De tal buc, tal eixam.** *prov.:* De tal pano, tal saia / De tal pau, tal racha.

BUFAR

- **ésser** (*o* ser) [u.c.] **bufar i fer ampolles.** *l.v.:* ser [u.c.] coma quen come pan e bebe viño / carne sen ósos / branco e migado. *Aixecar aquella paret va ser bufar i fer ampolles.* Levantar aquela parede foi coma quen come pan e bebe viño.

BULL

- **faltar un bull** a alguén. *l.v.:* faltar unha fervura a alguén / unha cocedura / un verán. *Quines coses més rares que diu! A aquest li falta un bull, t'ho dic jo.* Que cousas máis raras di! A ese fáltalle un verán, dígocho eu.

BUTXACA

- **escurar** [u.p.] **la butxaca** a alguén. *l.v.:* beber [u.p.] os sangumiños a alguén. *Sempre que em veu m'escura la butxaca: com que no té ni un duro!* Cada vez que me ve, bebeme os sangumiños: como non ten un can!
- **tenir** [u.p.] **la butxaca foradada.** *l.v. fig.:* ser [u.p.] un acabador / gastar [u.p.]

cartos como (*ou coma*) sarabia. *Son germà té la butxaca foradada: diners que li deixa, diners que es gasta.* Seu irmán é un acabador: diñeiro que lle empresta, diñeiro que gasta.

CABÀS

- **a cabassos.** *l.adv.:* a pote / a (ás) carradas / a fartar / á fartura / a varrer / a varrisco. *Hi ha préssecs a cabassos: en pots agafar tants com vulguis.* Hai pexegos a varrer: podes levar todos os que queiras.

CABRA

- **estar [u.p.] com una cabra.** *l.v.:* estar [u.p.] como (*ou coma*) unha cabuxa / como unha cabra. *La teva germana està com una cabra, val més que no la perdis de vista que encara farà algun disbarat.* A túa irmá está como unha cabra, será mellor non a perdas de vista que aínda vai facer algún disparate.

CALLAR

- **callar [u.p.] com un mort / com un puta.** *l.v.:* calar como (*ou coma*) un peto / un afogado / un rulo. *Ell prou que ho sabia, però va callar com un puta.* El ben que o sabía, pero calou como un peto.

CALDRE

- **com cal.** *l.adj.:* polo seu. *Un veí com cal.* Un veciño polo seu.
- **com cal.** *l.adv.:* polo seu. *Fes-ho com cal.* Faino polo seu.

CAMA

- **cama acá, cama allà** (*eixarrancat*). *l.adv.:* a (ás) carranchapernas / ás carranchas. *Mai no munta cama acá, cama allà, sinó de costat.* Nunca

monta ás carranchapernas, senón de lado.

- **comes ajudeu-me.** *l.adv.:* batendo cos pés / cos zocos no cú / a lume de biqueira / a fume de carozo / a lume de carozo. *Quan va veure qui entrava per la porta, va guillar comes ajudeu-me.* Cando viu quen entraba pola porta, liscou batendo cos pés no cu.

CAMADA

- **a camades.** *l.adv.:* ás alancadas. *Caminava a camades pel pati de casa.* Camiñaba ás alancadas polo patio da casa.

CAN

- **anar-se'n [u.p.] a can Pistras** (*morir-se*). *l.v.:* ir [u.p.] para a cova / para a pataqueira / ir [u.p.] gardar as galiñas ao cura. *Doncs mira, me n'alegro, que se n'hagi anat a can Pistras d'una vegada, era un malparit.* Pois mira, alégrome de que lle vaia gardar as galiñas ao cura, era un malnacido.

CANT

- **al cant del gall.** *l.adv.:* á cantada do galo / ao abrir / raia / romper o día. *Em vaig llevar al cant del gall perquè tenia molta feina.* Levanteime á cantada do galo porque tiña moito que facer.

CANTAR

- **cantar [u.p.] les quaranta** a algú. *l.v.:* cantar / acusar [u.p.] as corenta a alguén. *Quan el vegi li cantaré les quaranta.* Cando o vexa heille acusar as corenta.

CANYA

- **no deixar [u.p.] canya dreita.** *l.v.:* non deixar [u.p.] torre en pé / torre ergueita. *La seva manera de venjar-se va ser no deixar canya dreita per on*

passava. A súa maneira de vingarse foi non deixar torre ergueita por onde pasaba.

CANYET

- **anar (o anar-se'n)** [u.p.] **al canyet** 1 (*morir-se*). l.v.: ir [u.p.] para a cova / para a pataqueira / ir [u.p.] gardar as galiñas ao cura. *Veient com conduia, no em sorprèn gens que se n'hagi anat al canyet d'un accident.* Vendo como conducía, non che me sorprende nada que fose para a pataqueira dun accidente. | 2 **anar (o anar-se'n)** [u.c.] **al canyet (fig.)**: irse [u.c.] ao carallo. *El negoci familiar se n'ha anat al canyet en dos mesos.* O negocio familiar foise ao carallo en dous meses.
- **engegar** [u.p.] **al canyet** a algú. l.v.: mandar [u.p.] á boria / a buscar herba para a bicicleta / aos biosbardos a alguén. *Vam intentar estar-nos-en, però el vam acabar engegant a fer punyetes.* Tentamos evitalo, pero acabamos mandándoo aos biosbardos.

CAP

- **de cap**. l.adv.: de cabeza. *S'hi va ficar de cap.* Meteuse de cabeza.
- **de cap a peus**. l.adv.: da cabeza aos pés. *Va arribar a casa empastifat de cap a peus.* Chegou á casa enzoufado da cabeza aos pés.
- **aixecar / alçar** [u.p.] **el cap** (*en una situació difícil*). l.v.: levantar / erguer [u.p.] (a) cabeza. *Li ha costat dos anys aixecar el cap, però al final se n'ha sortit.* Levoulle dous anos erguer cabeza, pero ao final conseguíuno.
- **assentar-se-li el cap** a algú. l.v.: apousentar / asentar a cabeza a alguén. *Després*

de molts anys de fer el tabalot, sembla que finalment se li ha assentat el cap. Despois de moitos anos de facer o parvallán, parece que finalmente asentou a cabeza.

- **escalfar-se** [u.p.] **el cap** (*barrinant*). l.v.: romper [u.p.] a cabeza / quentar a cabeza / debullar a cabeza. *No t'hi escalfis el cap, que no val la pena: el millor que pots fer és passar pàgina.* Non quentes a cabeza, que non che vale a pena: o mellor que podes facer é pasar páxina.
- **ésser (o ser)** [u.p.] **un cap boig / un cap calent / un cap d'estornell / un cap de pardals / un cap desgavellat / un cap fluix / un cap lleuger / un cap de trons / un cap verd**. l.v.: ser [u.p.] unha (*ou un*) cabeza de bubela / unha cabeza choca / unha cabeza de palla / unha cabeza de vento / unha cabeza sen miolos. *Mira que arribes a ser cap boig, anant a cent vuitanta per aquella carretereta!* Mira que chegas a ser cabeza de bubela, indo a cento oitena por aquela estradiña adiante!
- **estar** [u.p.] **malament del cap**. l.v.: andar / estar [u.p.] mal da cabeza / do tellado / estar [u.p.] levada da cabeza / non andar [u.p.] ben da cabeza / do tellado. *La gent que el coneix diu que no se li ha de fer cas, que està malament del cap.* A xente que o coñece di que non se lle ten que facer caso, que anda mal da cabeza.
- **fer** [u.p.] **un cop de cap**. l.v.: botarse [u.p.] ao mar. *Va fer un cop de cap i se'n va anar a viure al camp, lluny de la ciutat que l'asfixiava.* Botouse ao mar e foi vivir ao rural, lonxe da cidade que o abafaba.
- **inflar** [u.p.] **el cap** a algú. l.v.: encher [u.p.] a cabeza a alguén. *No miris*

els telenotícies d'aquell canal que t'inflaran el cap de mentides. Non vexas os telexornais desa canle que che van encher a cabeza de mentiras.

- **no tenir** [u.c.] **(ni) cap ni peus / (ni) cap ni centener.** *l.v.:* non levar / non ter [u.c.] xeito (ningún) / non ter [u.c.] (nin) pés nin cabeza. *L'argument d'aquella pel·lícula no té ni cap ni peus, no entenc per què em vas dir que hi anés.* O argumento daquela película non ten pés nin cabeza, non entendo por que me dixeches que fose.
- **tenir** [u.p.] **el cap com un bombo / com un timbal.** *l.v.:* sentir [u.p.] a cabeza boiada. *Amb tant de soroll, tinc el cap com un timbal.* Con tanto ruído, sinto a cabeza boiada.
- **tenir** [u.p.] **el cap ple de fum / de grills / de pardals / de vent.** *l.v.:* ter [u.p.] a cabeza chea de fume / de garabullos. *Té el cap ple de pardals, encara no sap què vol, a la vida.* Ten a cabeza chea de garabullos, aínda non che sabe o que quere na vida.
- **Qui no té cap ha de tenir cames / necessita braços.** *prov.:* O que non ten acordo / O que non ten cabeza ten que ter pés.

CAPELLA

- **estar** [u.p.] **en capella** (*neguitosa i expectant*). *l.v.:* estar [u.p.] en albas / en brasas / en chapuzos. *Està en capella esperant el resultat de les notes de la selectivitat.* Está en brasas esperando o resultado das notas da selectividade.

CARA

- **tenir** [u.c.] **cara i ulls.** *l.v.:* ter / levar [u.c.] xeito. *Després de moltes hores de treballar-hi, el projecte ja comença*

a tenir cara i ulls. Despois de moitas horas a traballar nel, o proxecto xa empeza a ter xeito.

- **tenir** [u.p.] **la cara gruixuda.** *l.v.:* ter [u.p.] unha cara como (*ou* coma) un zapato / a cara máis dura que a sola dun zapato. *Tant li fot el que li diguis, que té la cara molt gruixuda.* Non lle importa o que lle digas, que ten unha cara coma un zapato.

CARN

- **ésser** (*o ser*) [d.p.] **carn i ungla.** *l.v.:* ser [d.p.] uña e carne / carne e uña / carne e sangue. *Eren carn i ungla, però ara no es parlen.* Eran uña e carne, pero agora non se falan.
- **posar** [u.p.] **tota la carn a la graella.** *l.v.:* pôr (*ou* poñer) [u.p.] toda a carne no espeto. *Fins que no els va semblar que ja no hi havia volta de full, no van posar tota la carn a la graella.* Ata que non lles pareceu que xa non había volta atrás, non puxeron toda a carne no espeto.
- **Quan la carn ha d'ésser del llop, ella mateixa s'hi porta.** *prov.:* O porco que é para o lobo, non hai santo Antón que o garde.

CARREGAR

- **carregar** [u.p.] **el mort / els neulers / les cabres / les culpes** a algu. *l.v.:* cargar [u.p.] o morto / as mantas a alguén. *No sé com m'ho faig, però sempre que hi ha algun problema em carreguen el mort a mi.* Non sei como fago, pero sempre que hai algún problema cárganme a min o morto.

CARREGAT, -ADA

- **anar** [u.p.] **carregada com un ase.** *l.v.:* andar / ir [u.p.] cargada como (*ou*

coma) un burro / un macho / o ourizo / un gaiteiro. *És normal que tingui mal d'esquena: sempre va a l'escola carregat com un ase.* É normal que lle doan as costas: vai sempre para a escola cargado coma un burro.

CARRETADA

- **a carretades.** *l.adv.:* a (ás) carradas. *Hi ha préssecs a carretades: en pots agafar tants com vulguis.* Hai pexegos ás carradas: podes levar todos os que queiras.

CAS

- **venir** [u.c.] **al cas.** *l.v.:* vir [u.c.] ao caso. *T'ho explico després, que ara no ve al cas.* Cóntocho despois, que agora non vén ao caso.

CASA

- **Cadascú a casa seva i Déu a la de tots.** *prov.:* Cada galo ao seu galiñeiro / Cada galo ao seu galiñeiro e cada pola ao seu poleiro / Cada moucho no seu souto / Cada rato ao seu burato.

CAURE

- **caure** [u.c.] **a terra.** *l.v.:* vir [u.c.] abaixo. *Amb el terratrèmol, la casa va caure a terra.* Co terremoto, veu a casa abaixo.
- **caure** [u.p.] **bé a algú (agradar).** *l.v.:* caer [u.p.] ben a alguén. *La teva amiga em cau molt bé.* A túa amiga cáecheme moi ben.
- **caure** [u.p.] **malament a algú (desagradar).** *l.v.:* caer [u.p.] mal a alguén. *Em cau molt malament: és un prepotent.* Cáecheme moi mal: é un prepotente.
- **fer caure** [u.p.] **alguna cosa.** *l.v.:* botar / deitar [u.p.] algo abaixo. *Després*

d'haver lluitat molt, van aconseguir fer caure el règim. Despois de moito loitaren, conseguiron botar abaixo o réxime.

CAVALL

- **anar** [u.p.] **en el cavall de sant Francesc** (*anar a peu*). *l.v.:* ir [u.p.] no cabalo de san Francisco / no cabalo dos frades. *No res, noi, si no ve el tren haurem d'anar en el cavall de sant Francesc.* Nada, meu, se non vén o tren imos ter que ir no cabalo de san Francisco.

- **A cavall donat, no li miris el dentat.** *prov.:* Ao cabalo dado, non se lle mira o dente / Ao cabalo dado, non se lle mira o rabo / O cabalo regalado cólleo cos ollos pechados.

- **Tot bon cavall ensopega.** *prov.:* O mellor cabalo dá un tropezón.

CEGO, -A

- **a cegues.** *l.adv.:* ás cegas. *Com que no hi havia llum, em vaig haver d'atansar a la porta a cegues.* Como non había luz, tiven que me achegar á porta ás cegas.

CÈNTIM

- **fer-ne** [u.p.] **cinc cèntims** (d'alguna cosa) (*explicar-la breument*). *l.v.:* contar [u.p.] un pouco de algo. *Com que no teníem gaire temps només me'n va poder fer cinc cèntims, de la reunió.* Como non tiñamos moito tempo, só me puido contar un pouco da reunión.
- **no donar** [u.p.] **cinc cèntims** (per alguna cosa). *l.v.:* non dar [u.p.] un carallo (por algo) / unha cadela / unha landra / unha mincha / un pataco. *Per aquest cotxe no en donaria ni cinc cèntims, que no veus que és més vell que l'anar a peu?* Por este coche eu non

daba unha cadela: non ves que é máis vello que andar a pé?

- **no valer** [u.c.] **ni cinc cèntims**. *l.v.*: non valer [u.c.] un carallo / unha cadela / unha landra / unha mincha / un pataco. *Aquest cotxe no val ni cinc cèntims*. Este coche non vale un carallo.

CLAU

- **fotre** [d.p.] **un clau** (*fer el coit*) (*vulg.*). *l.v.*: botar [d.p.] un canivete / un ferrete / un foguete. *Et juro que aquesta nit no me n'aniré a dormir sense haver fotut un clau*. Xúroche que esta noite non me hei de ir deitar sen botar un foguete.
- **no valer** [u.c.] **un clau**. *l.v.*: non valer [u.c.] un carallo / unha cadela / unha landra / unha mincha / un pataco. *Aquest menú no val un clau, a casa hauré de tornar a dinar*. Este menú non vale un carallo, na casa vou ter que volver xantar.

COLL

- **a coll**. *l.adv.*: ao ombreiro (*ou* ao ombro) / no ombreiro / nos ombreiros. *Duien el nen a coll perquè estava cansat*. Levaban o meniño nos ombros porque estaba canso.

COLLIBÈ

- **a collibè**. *l.adv.*: ao ombreiro (*ou* ao ombro) / no ombreiro / nos ombreiros. *Duien el nen a collibè perquè estava cansat*. Levaban o meniño aos ombreiros porque estaba canso.

COLLÓ

- **de collons** (*molt bo*). *l.adj.*: de carallo. *Un apartament de collons*. Un apartamento de carallo.

- **de collons** 1 (*molt bé*). *l.adv.*: de carallo. *Li ha quedat de collons*. Quedoulle de carallo. | 2 (*molt*): de carallo. *Fa un sol de collons*. Fai sol de carallo.

COLZE

- **aixecar** [u.p.] **el colze** (*beure alcohol*). *l.v.*: cargar [u.p.] de través / o carro / o carro para Navia. *En veure'l entrar per la porta ja m'he adonat que havia aixecat massa el colze*. Cando o vin entrar pola porta xa me dei de conta de que cargara de máis o carro.

CONTENT, -A

- **content com un gos amb un os / com unes pasqües / més content que un gínjol**. *l.adj.*: ledo (*ou* contento) como (*ou* coma) micho con axóuxere / como un cuco / como un rulo / como unhas pascuas (*ou* páscoas). *Quan va veure que els reis li havien dut el que havia demanat, es va posar més contenta que un gínjol*. Cando viu que os reis lle levaran o que pedira, púxose contenta como un cuco.

CONYA

- **de conya** (*molt bo*). *l.adj.*: de carallo. *Un sopar de conya*. Unha cea de carallo.
- **de conya** 1 (*de broma*). *l.adv.*: de carallada / de brincadeira. *Ho dius de veritat o de conya?* Estalo dicindo de veras ou de carallada? | 2 (*molt bé*): de carallo. *Balla de conya*. Baila de carallo.

CORCÓ

- **ésser** (*o* ser) [u.p.] **un corcó**. *l.v.*: ser [u.p.] un enfexo. *Aquest estudiant és un corcó: no es perd cap hora de visita per mirar d'esgarrapar algun punt!* Este estudante é un enfexo: non hai hora de visita que non veña para tentar rabuñar algún punto!

CORDA

- **ésser** (o ser) [d.p.] **la corda i el poal**. *l.v.*: ser [d.p.] uña e carne / carne e uña / carne e sangue. *Eren la corda i el poal, però ara no es parlen*. Eran uña e carne, pero agora non se falan.

CORT

- **ésser** (o ser) [u.ll.] **una cort de porcs / semblar una cort de porcs**. *l.v.*: estar [u.l.] como (ou coma) o cortello dos porcos / parecer [u.l.] o cortello dos porcos. *Aviam si endreces una mica la teva habitació, que últimament sembla una cort de porcs!* A ver se arrombas un pouco o teu cuarto, que ultimamente parece o cortello dos porcos!

COSTAR

- **costar** [u.c.] **Déu i ajuda** a algu. *l.v.*: custar [u.c.] fame, ferro e fariña / ferro e fariña / ferro e fouce a alguén. *Al final vam poder fer l'espectacle, però ens va costar Déu i ajuda convèncer els programadors que el tindriem a punt el dia de l'estrena*. Ao final puidemos facer o espectáculo, pero custounos ferro e fariña convencer os programadores que o iamos ter a punto o día da estrea.

CUA

- **de cua d'ull**. *l.adv.*: de esguello / de enxergo / ao biés. *Em mirava de cua d'ull, pensant-se que no me n'adonava*. Miraba para min de esguello, pensando que non me daba de conta.
- **marxar** (o fugir) [u.p.] **amb la cua entre cames**. *l.v.*: fuxir (ou liscar, marchar) [u.p.] co rabo entre as pernas. *Es van ficar tant amb ells que no els va quedar cap altre remei que marxar*

amb la cua entre cames. Metéronse tanto con eles que non lles quedou outro remedio que fuxir co rabo entre as pernas.

CUCA

- **Morta la cuca, mort el verí**. *prov.*: Morto o can, morta a rabia.

CUL

- **ésser** (o ser) [d.p.] **cul i camisa / cul i merda**. *l.v.*: ser [d.p.] uña e carne / carne e uña / carne e sangue. *Eren cul i merda, però ara no es parlen*. Eran uña e carne, pero agora non se falan.

DALT

- **de dalt a baix**. *l.adv.*: de riba abaixo. *Una mirada que li va recórrer tot el cos de dalt a baix*. Un ollar que lle percorreu o corpo todo de riba abaixo.

DESAGRAÏT

- **De desagraïts, l'infern n'és ple**. *prov.*: Está o inferno cheo de mal agradecidos / De mal agradecidos, está o inferno cheo.

DESCOSIT

- **parlar** [u.p.] **pels descosits**. *l.v.*: falar [u.p.] os sete falares / polas orellas / polos cóbados / darlle [u.p.] á lingua. *No se sap estar callada: parla pels descosits*. Non sabe estar calada: fala polos cóbados. *Aquell sempre xerra pels descosits!* Ese sempre lle está dando á lingua!

DESFERRA

- **fet una desferra**. *l.adv.*: feito un cristo. *Després de l'accident, el pobre va quedar fet una desferra*. Despois do accidente, o coitado quedou feito un cristo.

DETTALL

- **al detall** (*venda*). *l.adv.*: polo miúdo. *En aquells magatzems també venen al detall.* Naqueles almacéns tamén venden polo miúdo.

DÉU

- **Déu n'hi do** (*o Déu n'hi doret*) 1 (*més que suficient*). *fórm.*: *l.v.* Chegarlle ben [u.c.] a algo ou a alguén. *—N'hi ha gaires? —Déu n'hi do, vuit banderes. —Hai moitas? —Chégalle ben, oito bandeiras. Déu n'hi do, aquest semáfor.* Chégalle ben, a este semáforo (*referíndose ao tempo que tarda en mudar da luz vermella para a verde*). | 2 (*ponderació d'algú o d'alguna cosa*): *l.v.* ser [u.c.] moito / moitiño. *Déu n'hi do, París.* É moito, París. *Déu n'hi do com parlava.* É moito como falaba.

- **que Déu n'hi do** (*o que Déu n'hi doret*) (*ponderació d'algú o d'alguna cosa*). *fórm.*: que mete medo / que é moito (*ou que é moitiño*). *Beu alcohol que Déu n'hi do.* Bebe alcol que mete medo. *Una pluja que Déu n'hi do.* Unha chuvia que era moito.

DIR

- **Dit i fet / Tal dit, tal fet.** *fórm.*: Dito e feito / Meu dito, meu feito.
- **ara diu** [u.p.] **pa, ara diu peix.** *loc verb.*: dar [u.p.] o dito por non dito. *No te'n pots refiar: quan li convé, ara diu pa, ara diu peix.* Non te podes fiar: cando lle convén dá o dito por non dito.

DIT

- **estar** (*o ser*) [u.c.] **per llepar-se'n els dits.** *l.v.*: estar (*ou ser*) [u.c.] de lambar os dedos / os beizos / os bicos / os fociños. *Uns rovellons a la planxa per*

llepar-se'n els dits. Unhas carneiras á prancha de lambar os dedos.

- **llepar-se'n** [u.p.] **els dits** (*per alguna cosa molt bona*). *l.v.*: lambar [u.p.] os dedos / os beizos / os bicos / os fociños. *Amb aquestes postres te'n lleparàs els dits.* Con esta sobremesa has lambar os dedos.

DOGAL

- **estar** [u.p.] **amb el dogal al coll / tenir** [u.p.] **un dogal al coll.** *l.v.*: estar [u.p.] co barazo / coa auga / coa corda ao pescozo / estar [u.p.] coa auga ata (*ou até*) a boca / chegar a alguén a auga á boca. *El vam haver d'ajudar perquè estava amb el dogal al coll.* Tivemos de lle axudar porque estaba co barazo ao pescozo.

DOJO

- **a dojo** (*en abundància*). *l.adv.*: á envorca / a embute / a esgalla / a esgallo / a varrer / a varrisco / a pote / a fartar / á fartura. *L'aigua brollava a dojo per les escletxes de la roca.* A auga abrollaba á envorca polas gretas da rocha.

DOLLS

- **a dolls** (*en abundància*). *l.adv.*: á envorca / a embute / a esgalla / a esgallo / a Deus dar / a Cristo dar. *Guanyen diners a dolls.* Gañan diñeiro a embute.

DONAR

- **Tant se me'n** (*o te'n*, etc.) **dóna.** *fórm.*: Tanto me (*ou che, etc.*) ten / dá. *Tant se me'n dóna aquest día com un altre.* Tanto che me dá ese día como outro.

DORMIR

- **dormir** [u.p.] **com el guix / com una rabassa / com un soc / com una soca / com un tronc.** *l.v.:* durmir [u.p.] como (*ou coma*) un cepo / como un lirio / como un peixe / como unha pedra. *Abans d'apagar el llum ja dorm com un soc.* Antes de apagar a luz xa dorme coma un lirio.

DRAP

- **a tot drap.** *l.adv.:* a todo filispín / á toda / a máis non dar. *Vam haver de marxar d'aquell lloc a tot drap per no rebre.* Tivemos que marchar de aquel lugar a todo filispín para non levar.
- **deixar** [u.p.] **algú com un drap brut.** *l.v.:* pór (*ou poñer*) [u.p.] a alguén a pan pedir / a pingar. *Durant el congrés el van deixar com un drap brut, però ni tan sols es va voler defensar.* Durante o congreso puxérono a pan pedir, pero nin sequera se quixo defender.

DRET, -A

- **no aguantar-se** [u.p.] **dreta.** *l.v.:* non se ter [u.p.] de pé. *No s'aguanta dret de mamat com va.* Non se ten en pé do bévedo que vai.

DUR

- **ésser** (*o ser*) [u.p.] **dura de cap / de clepsa / de closca / de testa / ésser** (*o ser*) [u.p.] **un cap dur / tenir** [u.p.] **dur el cap** (*o dura la clepsa / la closca / la testa*). *l.v.:* ser [u.p.] chousa de entendemento. *L'hi hauràs de repetir vint vegades perquè és una mica dur de closca.* Vas ter que llo repetir vinte veces porque é algo chouso de entendemento.

EIXAM

- **a eixams** (*sembrar*). *l.adv.:* ao chou. *Els espinacs se sembren a eixams i, un pic broten, cal aclarir-los.* As espinacas seméntanse ao chou e, así que brotan, hai que rarealas.

EMPIPAR-SE

- **empipar-se** [u.p.] **com una mona.** *l.v.:* pórse (*ou poñerse*) [u.p.] como (*ou coma*) un bispo / como (*ou coma*) as brasas / feita unha fera. *Es va empipar com una mona quan li vaig dir que més aviat em feia llàstima.* Púxose feito unha fera cando lle dixen que antes ben me daba mágoa.

ENGANXAR

- **enganxar-se** [u.p.] **com una paparra** a algu. *l.v.:* pegárselle [u.p.] como (*ou coma*) a la de gato / como un isqueiro a alguén. *Mira que li vaig dir cops que hi volia anar sol, però res, se'm va enganxar com una paparra.* Mira que lle dixen ben veces que quería ir só, pero nada, pegóuseme como un isqueiro.

ENGINY

- **Val més enginy que força.** *prov.:* Máis vale habelencia que forza sen ciencia.

ENGRÒS

- **a l'engròs** (*venda*). *l.adv.:* por xunto. *En aquells magatzems només venen a l'engròs.* Naqueles almacéns só venden por xunto.

ENSOPEGAR

- **no ensopegar-ne** [u.p.] **ni una.** *l.v.:* non acertar [u.p.] unha / non facer [u.p.] cousa con cousa. *Mira que hi havia proves fàcils, i tot i així no en va*

ensopegar ni una. Mira que había probas fáciles, e mais non acertou unha.

ENSOPIR-SE

- **ensopir-se** [u.p.] **com un lluç.** *l.v.:* aburrirse [u.p.] como (*ou coma*) un can / como unha pataca. *Quan no hi ha festes m'ensopeixo com un lluç.* Cando non hai festas abúrrome como un can.

ENTENEDOR, -A

- **A bon entenedor, poques paraules.** *prov.:* A bo entendedor, curto falador / A bo entendedor, pouca parola.

ESBIAIXADA

- **d'esbiaixada.** *l.adv.:* ao biés. *Hem de travessar el riu d'esbiaixada.* Temos que cruzar o río ao biés.

ESCABETXADA

- **fer** [u.p.] **una escabetxada.** *l.v.:* facer [u.p.] unha desfeita. *Com que van atacar per sorpresa, a la nit, van fer una escabetxada entre les tropes enemigues.* Ao atacaren por sorpresa, de noite, fixeron unha desfeita entre as tropas inimigas.

ESCREIX

- **amb escreix.** *l.adv.:* ás cheas /ben ás cheas. *Van superar amb escreix les expectatives.* Superaron ben ás cheas as expectativas.

ESPASA

- **entre l'espasa i la paret.** *l.adv.:* entre a bigornia e o martelo / entre o eixo (*ou eixe*) e a roda. *Les declaracions de la directora general han posat el ministre entre l'espasa i la paret.* As declaracións da directora xeral

puxeron o ministro entre a bigornia e o martelo.

ESPATLLA

- **arronsar-se** (*o encongir-se*) [u.p.] **d'espattes / arronsar** (*o encongir*) [u.p.] **les espattes.** *l.v.:* encoller [u.p.] os ombros. *Sense saber què dir, es va encongir d'espattes i se'n va anar.* Sen saber que dicir, encolleu os ombros e foise de alí.
- **fer espalla** (*o espattes*) / **posar** [u.p.] **l'espalla** a algú. *l.v.:* dar [u.p.] cheda a alguén. *Sempre que m'ha calgut m'ha fet espalla: és una bona amiga.* Sempre que o precisei deume cheda: é unha boa amiga.

ESQUENA

- **d'esquena.** *l.adv.:* de costas. *Té costum de dormir d'esquena.* Ten costume de durmir de costas.

ÉSSER (O SER)

- **no ésser-hi** [u.p.] **tota / del tot.** *l.v.:* non estar [u.p.] no seu acordo / non rexe [u.p.] ben / non ter [u.p.] os cinco sentidos ben asentados. *No hi és tot, pobrissó, per això no s'entén gran cosa del que diu.* Non rexe ben, coitadiño, por iso non se lle entende moito do que di.

ET

- **amb tots els (seus) ets i uts.** *l.adv.:* polo miúdo / punto por punto. *Em va explicar la situació amb tots els ets i uts i em vaig fer càrrec de les tremendes dificultats que afrontàvem.* Explicoume a situación polo miúdo e fixenme cargo das tremendas dificultades que afrontabamos.

FAMA

- **Agafa (o cria) fama i posa't a jeure.** *prov.: Colle boa fama e bótate (ou déitate) a durmir.*

FEBRER

- **Aigua al febrer, civada al graner / Si plou al febrer, tot va bé.** *prov.: Auga de febreiro fai bo palleiro / Cando non chove en febreiro, nin bo prado nin bo celeiro.*
- **Febreret curt, amb vint-i-vuit dies en surt.** *prov.: Febreiriño curto cos seus vinte e oito, se dura máis catro non deixa can nin gato nin sapiño no burato.*
- **Qui sembra al febrer, collita té.** *prov.: Sementa avea en febreiro, se queres sacar diñeiro.*

FER

- **fer aire / vent.** *col.: facer (ou ir) aire / vento. No surtis, que fa molt d'aire. Non saias, que vai moito aire.*
- **fer calda / calor.** *col.: facer (ou ir) calor. Fa tanta calor que es podria fer un ou ferrat a terra. Vai tanta calor que se podería facer un ovo frito no chan.*
- **fer fred.** *col.: facer (ou ir) frío. Fa un fred que gela. Vai un frío que leva os dentes.*
- **Tant [u.p. /u.c.] me (o et, etc.) fa.** *fórm.: Tanto [u.p. /u.c.] me (ou che, etc.) ten / dá. A tu tant te fa una cosa com l'altra, oi? A ti tanto che ten unha cousa como a outra, non é?*
- **anar [u.p.] fent.** *l.v.: ir [u.p.] indo. –I la teva mare? –Doncs va fent. –E a túa mai? –Pois vai indo.*

FERA

- **posar-se [u.p.] feta una fera.** *l.v.: pórse (ou poñerse) [u.p.] como (ou coma) un bispo / como as brasas / feita un can da rabia / feita unha fera / fera coma un can doente. Vaig aparcar davant d'un gual permanent i en arribar al cotxe l'amo de la casa es va posar fet una fera. Aparequei diante dunha pasaxe permanente e cando cheguei ao coche o dono da casa púxose feito unha fera.*

FETGE

- **El que és bo per al fetge és dolent per a la melsa.** *prov.: O que é bo para o bazo é malo para o figado.*

FIGA

- **fer figa les cames (els braços, els genolls)** a algú. *l.v.: abalarlle / acanearlle as pernas (os brazos, os xeonllos) a alguén. Li fan figa les cames de l'esforç. Acanéanlle as pernas do esforzo.*
- **pesar [u.p.] figures** (fer capcinades per la son). *l.v.: pescar [u.p.] pombos. A aquestes hores no li truquis que segur que pesa figures. A estas horas non o chames que seguro que está a pescar pombos.*
- **ésser (o ser) [u.c.] figures d'altre sostre / d'un altre paner.** *l.v.: ser [u.c.] fariña doutra muiñada / fariña doutro fol / viño doutra cepa. T'ho explicaria, però trobo que ara no ve a tomb: són figures d'un altre paner. Contar contábacho, pero coído que agora non vén a rego: é fariña doutro fol.*

FIL

- **fil per randa.** *l.adv.: polo miúdo / punto por punto. Em va explicar la*

situació fil per randa i em vaig fer càrrec de les tremendes dificultats que afrontàvem. Explicoume a situación polo miúdo e fixenme cargo das tremendas dificultades que afrontabamos.

FILAR

- **filar** [u.p.] **prim.** *l.v.:* fiar [u.p.] fino / miúdo. *No t'acceptarà el treball si no és perfecte: és un home que fila molt prim i costa d'accontentar-lo.* Non che vai aceptar o traballo se non está perfecto: é un home que fia moi miúdo e custa contentalo.

FLOR

- **Una flor no fa estiu.** *prov.:* Unha andoriña soa non fai verán.

FOC

- **fugir** [u.p.] **del foc i caure a les brases.** *l.v.:* fuxir [u.p.] da cinza e caer nas brasas. *Va aconseguir escapar-se de la presó, però fora l'esperaven els col·legues que havia delatat: va fugir del foc i va caure a les brases.* Conseguiu escapar do cárcere, pero fóra esperábano os colegas que delatara: fuxiu da cinza e caeu nas brasas.

FOSC, -A

- **ésser (o ser)** [u.ll.] **com la gola del llop / fosc com una gola de llop.** *l.v.:* estar [u.l.] escuro como (*ou* coma) boca de lobo / como a boca dun lobo / como a boca do lobo. *Aquella cova era fosca com la gola del llop, sort que dúiem una lot.* Aquela cova estaba escura como a boca dun lobo, aínda ben que levabamos unha lanterna.

FOTRE

- **Tant** [u.p. /u.c.] **se me'n (o te'n, etc.) fot.** *fórm.:* Tanto [u.p. /u.c.] me (*ou* che, etc.) ten / dá. *Tant se me'n fot el resultat.* Tanto che me ten o resultado.
- **fer-se fotre** [u.p.]. *l.v.:* amolarse. *Doncs si no hi estàs d'acord, t'hauràs de fer fotre.* Pois se non estás de acordo, vas ter que te amolar.
- **fotre** [u.p.] alguna cosa **a mar / al rec / a la bassa / a les escombraries.** *l.v.:* tirar [u.p.] cunha cousa ao río. *Et juro que si no ho endreces t'ho fotré a mar.* Asegúroche que se non o pos no seu sitio tíroche con iso ao río.
- **fotre** [u.p.] **el camp.** *l.v.:* tomar / coller [u.p.] o andante / marchar [u.p.]. *Anem, au, que aquí no ens hi volen.* Marchamos, anda, que aquí non nos queren. *Com que no ens hi volien, vam haver de fotre el camp.* Como non nos querían alá, tivemos de coller o andante.

FÚRIA

- **feta** [u.p.] **una fúria.** *l.adv.:* feita [u.p.] unha furia. *Quan se'n va assabentar, es va posar fet una fúria.* Cando o soubo, púxose feito unha furia. *Era a la barra, feta una fúria perquè no sé qui li havia cantat les veritats.* Estaba na barra, feita unha furia porque non sei quen llas cascara fervendo.

FURT

- **a furt.** *l.adv.:* a furto / ás furtadelas. *No permetien de pescar en aquell rierol i va fer-ho a furt, esquivant la vigilància.* Non permitían pescar naquel regato e fixoo a furto, esquivando a vixilancia.

FUGIR

- **fugir** [u.p.] **del foc i caure a les brases.** *l.v.: fuxir [u.p.] da cinza e caer nas brasas. Va aconseguir escapar-se de la presó, però fora l'esperaven els col·legues que havia delatat: va fugir del foc i va caure a les brases.* Conseguiu escapar do cárcere, pero fóra esperábano os colegas que delatara: fuxiu da cinza e caeu nas brasas.

GALL

- **posar-se** [u.p.] **com un gall** (molt empipat). *l.v.: pôrse (ou poñerse) [u.p.] como (ou coma) as brasas / como un bispo. Vaig aparcar davant d'un gual permanent, i en arribar al cotxe l'amo de la casa es va posar com un gall amb mi.* Aparquei diante dunha pasaxe permanente, e cando cheguei ao coche o dono da casa púxose coma un bispo comigo.
- **Cada gall canta en son galliner / Cada gall en son galliner canta molt bé.** *prov.: Cada galo canta no seu galiñeiro / Cada galo canta no seu galiñeiro; e o que é bo, no seu e no alleo.*
- **Dos galls en un galliner no canten bé** *prov.: Dous galos nun galiñeiro non cacarexan ben.*

GAMBADA

- **a gambades.** *l.adv.: ás alancadas. Caminava a gambades pel pati de casa.* Camiñaba ás alancadas polo patio da casa.

GARROFA

- **guanyar-se** [u.p.] **les garrofes.** *l.v.: gañar [u.p.] o caldo / o pan / o pan de cada día. Per sort, tot i la crisi,*

em guanyo les garrofes honradament.
Por sorte, malia a crise, gaño o caldo honradamente.

GAT

- **Gat escaldat, de l'aigua freda fuig.** *prov.: Gato escaldado, da auga fría foxe.*
- **Gat maulador és poc ratador / Gat maulador, mal caçador / Gat que miola no caça.** *prov.: Gato berrador, mal murador / Gato miador (ou maiador) non é bo cazador / Gato que moito miaña poucos ratos caza.*
- **Quan el gat no hi és, les rates ballen.** *prov.: Na casa na que non hai gatos, campan os ratos.*

GATZONETA

- **a la gatzoneta.** *l.adv.: a (ou ao, de) cachoupiño / de crequenás / en crequenás. Vam fer aquell tros a la gatzoneta perquè no ens veiessin des del taulell.* Fomos aquel cacho de crequenás para que non nos visen desde o mostrador.

GAVADAL

- **a gavadals** (*en abundància*). *l.adv.: a cachón / a esgalla. A la llengua catalana i a la llengua gallega hi ha refranys a gavadals.* Na lingua catalá e na lingua galega hai refráns a esgalla.

GENER

- **Al gener, tanca la porta i encén el braser.** *prov.: En xaneiro, bon braseiro.*
- **De la flor de gener, ningún n'omple el graner.** *prov.: Da flor de xaneiro ninguén enche o celeiro.*

- **Pollastre de gener, cada ploma val un diner.** *prov.:* Pito de xaneiro, cada pluma un diñeiro.
- **Trons de gener, pagès, estintola el graner / Trons en giner, fica sitges al graner (val.) / Trons pel gener, desembarassa el graner.** *prov.:* Cando trona en xaneiro, millo por todo o eido.

GIMNÀSTICA

- **barrejar (o confondre) [u.p.] la gimnàstica amb la magnèsia.** *l.v.:* mesturar (*ou* confundir) [u.p.] allos con bugallos / allos con cascallos / sapos con bolboretas. *No li pots explicar res perquè quan ho diu a algú sempre barreja la gimnàstica amb la magnèsia.* Non lle podes contar nada porque cando llo di a alguén sempre mestura allos con bugallos.

GOIG

- **fer [u.c.] goig a algú (agradar).** *l.v.:* dar [u.c.] xenio a alguén. *Fa goig veure'ls.* Dá xenio velos. *Amb els nous pinzells fa més goig.* Cos novos pinceis dá máis xenio.

GOS

- **A gos flac, tot són puces.** *prov.:* A can fraco, todo se lle volven pulgas / A cadelo fraco, todo son pulgas.
- **Gos lladrador no és caçador / gos que lladra no mossega.** *prov.:* Can ladrador, mal cazador / Can que ladra nin morde nin caza / Can que ladra non trava.
- **Quan els gossos lladren, alguna cosa senten.** *prov.:* Cando as pitas cacarexan, algo senten / Cando o galo cacarexa algo pasa na eira.

GRÀCIES

- **Encara gràcies! / Doncs encara gràcies!** *fórm.:* Aínda ben! / Pois aínda ben!

GRAPA

- **de grapes / de quatre grapes.** *l.adv.:* a gatiñas / de gatiñas. *Tot i que encara és molt petit, ja camina de quatre grapes.* Aínda que é moi cativo, xa anda de gatiñas.
- **caure-hi [u.p.] de quatre grapes / pots.** *l.v.:* entrar [u.p.] á gaiola / na gaiola. *Mira que et vaig avisar que era una estafa, però tu hi has tornat a caure de quatre grapes.* Mira que te avisei de que era unha estafa, pero ti volviches entrar á gaiola.

GRAPAT

- **a grapats (en abundancia).** *l.adv.:* ás mans cheas / a mancheas. *No sé com s'ho deu haver fet per haver guanyat diners a grapats l'any passat i ara haver de tancar el negoci.* Non sei como faría para o ano pasado ter gañado diñeiro ás mans cheas e agora ter que fechar o negocio.

GRILL

- **ésser (o ser) / semblar [u.ll.] una olla de grills.** *l.v.:* parecer / ser [u.l.] un niño de ratos / un saco de ratos. *El Parlament, d'ençà que s'han jubilat els polítics de vocació, ha esdevingut una olla de grills.* O Parlamento, desde que se xubilaron os políticos de vocación, tornouse un niño de ratos.

HORT

- **baixar / venir [u.p.] de l'hort.** *l.v.:* andar [u.p.] na horta / nas uvas / nas patacas. *Noi, sembla que baixis de l'hort, si n'han parlat tots els mitjans!* Rapaz,

parece que andes na horta, se todos os medios teñen falado diso!

JULIOL

- **Al juliol, la falç al coll / Al juliol, la forca al coll.** *prov.:* No mes de Santiago, fouciño ao agro.
- **Si vols bons naps, pel juliol sembrats.** *prov.:* Polo Santiago, seméntase o nabo.

JUNY

- **Al juny, la falç al puny / En juny, corbella en puny** (*val.*). *prov.:* Cando xuño chega, colle a fouce e limpa a eira / En san Xoán, fouce na man / En xuño, fouce no puño.
- **Al juny, la pluja està lluny, i si plou, cada gota és com el puny / Juny plujós, graner polsós.** *prov.:* Chuvias en san Xoán, quitan o viño e non dan pan.

LATA

- **clavar (o donar)** [u.p.] **la lata** a algú. *l.v.:* dar [u.p.] a lata / a leria / o lerio a alguén. *Cada cop que em troba em dóna tant la lata que acabo amb mal de cap.* Cada vez que me atopa dáme tanto a lata que acabo con dor de cabeza.

LLADRE

- **Pensa el lladre que tothom roba.** *prov.:* O gato lambón pensa que todos son da súa condición / Pensa o ladrón que son todos da súa condición.

LLANA

- **anar** [u.p.] **per llana i tornar tos.** *l.v.:* ir mallar e vir mallado. *Va voler desacreditar el president revelant detalls de la seva vida íntima, però*

aquest s'hi va tornar amb dades molt més comprometedores sobre ell: el pobre va anar per llana i va tornar tos. Quixo desacreditar o presidente revelando detalles da súa vida íntima, mais este retrucoulle con datos moito máis comprometedores sobre el: o coitado foi mallar e veu mallado.

LLARG

- **anar** [u.c.] **(per) llarg.** *l.v.:* ir [u.c.] para tempo. *La recuperació anirà per llarg, així que no et posis nerviosa.* A recuperaciún vai ir para tempo, de modo que non te poñas nerviosa.

LLAUNA

- **Quina llauna!** *fórm.:* Que lerio! *Renoi, quina llauna de pel·lícula!* Ai, que lerio de película!
- **clavar (o donar)** [u.p.] **la llauna** a algú. *l.v.:* dar [u.p.] a lata / a leria / o lerio a alguén. *Cada cop que em troba em dóna tant la llauna que acabo amb mal de cap.* Cada vez que me atopa dáme tanto o lerio que acabo con dor de cabeza.

LLEI

- **ésser (o ser)** [u.c.] **lleí de vida.** *l.v.:* ser [u.c.] lei de vida. *Tothom es mor un dia o altre: és llei de vida.* Todo o mundo morre algún día: é lei de vida.

LLETRA

- **La lletra pel cul entra / per les anques entra.** *prov.:* Non hai razón como (*ou coma*) a do bastón.

LLEUGER, -A

- **fer** [u.p.] alguna cosa **a la lleugera / de lleuger.** *l.v.:* facer [u.p.] algo sen xeito nin modo. *Com que tenia pressa ho va fer a la lleugera i, és clar, ara en*

paga les conseqüències. Como tiña prèsa fíxoo sen xeito nin modo e, claro, agora paga as consecuencias.

LLOP

- **El llop muda les dents, però no els pensaments.** *prov.:* O lobo muda o pelo, mais non o vezo.
- **Llops amb llops no es mosseguen.** *prov.:* Nunca o lobo mata o lobo / Un corvo a outro non lle tira os ollos.
- **Qui amb llops va, s'amostra a aüllar.** *prov.:* Quen con lobos anda, a ouvear aprende.
- **Quan la carn ha de ser del llop, ella mateixa s'hi porta.** *prov.:* O porco que é para o lobo, non hai santo Antón que o garde.

LLUM

- **estar [u.p.] com un llum.** *l.v.:* estar [u.p.] como (*ou coma*) unha cachapa de grilos / como unha esport de grilos. *Quan el vegis fent-ne de les seves t'adonaràs que està com un llum.* Cando o vexas facendo das súas decataraste de que está como unha esport de grilos.

MÀ

- **donar [u.p.] un cop de mà a algú.** *l.v.:* botar / dar [u.p.] unha man a alguén. *Em va demanar que li donés un cop de mà amb el trasllat i el vaig anar a ajudar amb la furgoneta.* Pedume que lle botase unha man coa mudanza e funo axudar coa furgoneta.
- **ésser (o ser) [u.p.] la mà dreita d'algú.** *l.v.:* ser [u.p.] a man dereita de alguén. *Malgrat que no és conseller, el president el considera la seva mà dreita.* Malia non ser conselleiro, o

presidente considérao a súa man dereita.

- **fer [u.p.] mans i mànigues** (*fer tot el possible*). *l.v.:* arrancar [u.p.] pedras cos dentes / botar [u.p.] toda a auga ao muíño / botar [u.p.] a aña fóra. *Vaig fer mans i mànigues per aconseguir una altra entrada, però no hi va haver manera, em sap greu.* Arranquei pedras cos dentes para conseguir outra entrada e mais non houbo maneira, dáme pesar.
- **fotre [u.p.] mà a algú.** *l.v.:* dar [u.p.] un tento a alguén. *En aquestes festes tan multitudinàries s'ha d'anar amb compte: sempre hi ha algú que aprofita per fotre mà.* Nestas festas tan multitudinarias hai que andar con coidado: sempre hai alguén que aproveita para dar un tento.

- **tenir [u.p.] la mà foradada.** *l.v.:* ser [u.p.] un acabador / gastar [u.p.] cartos como (*ou coma*) sarabia. *Té la mà foradada: cobra molt, però mai no arriba a fi de mes.* É un acabador: cobra moito e mais non dá chegado á fin do mes.

MAIG

- **Llauri qui no llaurà, que el mes de maig entrà.** *prov.:* Cava, labor e barbeito, en maio han de estar feitos.
- **Maig humit fa el pagès ric / pluges de maig, garrofes a raig.** *prov.:* Auga de maio, pan para todo o ano.
- **Pel maig, floreix el faig i canta el gaig.** *prov.:* Touro e galo, troita e barbo, todo en maio.

MAL

- **anar [u.p./u.c.] a mal / de mal en pitjor.** *l.v.:* ir [u.p./u.c.] de mal a peor / de

mal en peor. *El negoci va de mal en pitjor: cada dia té més pèrdues.* O negocio vai de mal en peor: cada día ten máis perdas.

- **saber [u.p.] de quin mal pateix** algu. *l.v.*: saber [u.p.] onde lle magoa / manca o zapato / o zoco a alguén. *Cadascú sap de quin mal pateix.* Cada un sabe onde lle manca o zoco.

MARÇ

- **El sol de març es coneix set anys a la cara / març marcer, sol carasser.** *prov.*: Sol de marzo queima as donas no pazo.
- **Març, marçó: al matí cara de gos i al vespre galant i minyó.** *prov.*: Marzo, marzal: á mañá cara de sol e á tarde cara de can.
- **Mes de març, pigards / pel març, pigues i barbs.** *prov.*: En marzo, espigarzo.

MARE

- **fer sortir / fer treure [u.p./u.c.] algu de mare.** *l.v.*: pôr (*ou* poñer) [u.p./u.c.] alguén fóra dos eixes (*ou* eixos). *No el vull ni veure: és tan saberut que em fa sortir de mare.* Non o quero nin ver: é tan sabichón que me pon fóra dos eixes.

MARXA

- **a marxes forçades.** *l.adv.*: a marchas forzadas. *Vam haver d'avançar a marxes forçades per acabar l'etapa en el termini estipulat.* Tivemos que avanzar a marchas forzadas para terminar a etapa no prazo estipulado.

MATEIX, -A

- **per ell mateix.** *l.adv.*: de seu / por el mesmo. *Tot i que no s'hi veu gaire,*

es val per ell mateix. Aínda que non ve moito, válese de seu.

MENJAR

- **menjar [u.p.] com un bou / com un llop / com un trabuc.** *l.v.*: comer [u.p.] como (*ou* coma) un abade / como un bazuncho / como un boi / como un burro [*ou* unha burra] / como un crego / como un frade / como un lobo / como unha vaca. *Té fama de menjar com un llop; si el convidem ens sortirà car, el sopar.* Ten fama de comer coma un crego; se o convidamos vainos saír cara a cea.
- **menjar [u.p.] com un ocellet / com un pardalet / com un pinsà.** *l.v.*: comer [u.p.] como (*ou* coma) un paxariño / como un pisco / como un pito. *Tota la vida ha menjat com un ocellet.* Toda a vida comeu como un paxariño.
- **menjar [u.p.] com un ogre.** *l.v.*: comer [u.p.] como (*ou* coma) un urco / unha urca. *Vaig adonar-me que ja estava bo quan el vaig veure menjar altre cop com un ogre.* Decateime de que xa estaba ben cando o vin comer de novo coma un urco.
- **menjar [u.p.] com una llima.** *l.v.*: comer [u.p.] como (*ou* coma) a pedra dun afiador / como limas xordas. *Menja com una llima: plat que li posis, plat que devora fins l'última molla.* Come como a pedra dun afiador: prato que lle poñas, prato de que devora ata a derradeira faragulla.
- **menjar [u.p.] més que un mal lleig.** *l.v.*: comer [u.p.] como (*ou* coma) unha frieira. *Aquest vailet és una ruïna, menja més que un mal lleig!* Este rapaz é una ruína, come como unha frieira!

MERDA

- **importar** [u.c.] **una merda** a algu. *l.v.*: importar [u.c.] un carallo a alguén / un farrapo de gaita / un fento / unha merda. *M'importa una merda que no tinguís ganas d'anar-hi: hi vas i punt.* Impórtacheme unha merda que non che apeteza ir: vas e punto.
- **a tota merda.** *l.adv.*: a todo filispín / á toda / a máis non dar. *Vam haver de marxar d'aquell lloc a tota merda per no rebre.* Tivemos que marchar de aquel lugar a todo filispín para non levar.

MERDER

- **fer** [u.p.] **merder.** *l.v.*: meter [u.p.] balbordo. *No facis merder; que em desconcentres.* Non metas balbordo, que me desconcentras.

MIRAR

- **mirar(-se)** [u.p.] **algu de dalt a baix.** *l.v.*: mirar / ollar [u.p.] alguén por riba do ombro / de riba abaixo. *Què et passa? Et penses que perquè tens més diners ja em pots mirar de dalt a baix o què?* Que tes? Pensas que por ter máis diñeiro xa me podes mirar por riba do ombro, ou?

MISSA

- **No es pot ser a missa i repicant.** *prov.*: Soprar e sorber, non pode ser.

MONA

- **empipar-se** [u.p.] **com una mona.** *l.v.*: pórise (ou poñerse) [u.p.] feita un can da rabia / fera como (ou coma) un can doente. *Quan li vaig dir el que en pensava, d'ella, es va empipar com una mona.* Cando lle dixeran o

que pensaba dela púxose feita un can da rabia.

- **Encara que es vesteixi de seda, la mona mona es queda.** *prov.*: Aínda que a mona se vista ben, mona era e mona é / Aínda que a mona se vista de seda, se mona era, mona queda.

MORIR

- **morir** [u.p.] **com una gossa.** *l.v.*: morrer [u.p.] como (ou coma) un can (sarnento). *Vivien i morien com gossos, aquella pobra gent.* Vivían e morrían como cans, aquela xentiña.
- **morir-se** [u.p.] **d'avorriment.** *l.v.*: morrer de aburrimiento. *Quan no hi ha festes em moro d'avorriment.* Cando non hai festas morro de aburrimiento.

MORT

- **carregar** [u.p.] **el mort** a algu. *l.v.*: cargarlle [u.p.] o morto a alguén. *No sé com m'ho faig, però sempre que hi ha algun problema em carreguen el mort a mi.* Non sei como o fago, pero sempre que hai algún problema cárganme o morto a min.

MOS

- **fer** [u.p.] **un mos.** *col.*: comer [u.p.] un bocado. *Vam aprofitar que hi havia cinc minuts de pausa per anar a fer un mos.* Aproveitamos que había cinco minutos de pausa para comer un bocado.

MUNT

- **a munt** (*en abundància*). *l.adv.*: a (ás) moreas / a (aos) montóns / a cachón. *Hi havia llardons, cócs i creps a munt.* Había roxóns, biscoitos e filloas ás moreas.

MUNTÓ

- **a muntó** (*en abundancia*). *l.adv.*: a (ás) moreas / a (aos) montóns / a cachón. *Hi havia llardons, cócs i creps a muntó.* Había roxóns, biscoitos e filloas aos montóns.

NADAL

- **Per Nadal, cada ovella al seu corral.** *prov.*: Polo Nadal, cada ovella ao seu curral.

NAP

- **Tant se me'n** (*o te'n*, etc.) **dóna naps com cols.** *fórm.*: Tanto me (*ou che*, etc.) ten cardos como (*ou coma*) leitarugas / xabón como fio negro. *Tria les assignatures a la babalà: que no ho veus, que la carrera no li agrada i tant se li'n dóna naps com cols?* Escolle as materias ás toas: e logo non o ves, que a carreira non lle gusta e tanto lle ten cardos como leitarugas?
- **barrejar** (*o confondre*) [u.p.] **naps amb cols.** *l.v.*: mesturar (*ou confundir*) [u.p.] allos con bugallos / allos con cascallos / sapos con bolboretas. *No li pots explicar res perquè quan ho diu a algú sempre barreja naps amb cols.* Non lle podes contar nada porque cando llo di a alguén sempre mestura allos con bugallos.

NEDAR

- **nedar** [u.p.] **i guardar la roba** (*no arriscar-ho tot*). *l.v.*: xogar [u.p.] con pan vello. *S'ha acabat això de nedar i guardar la roba: és el moment de fer un salt decidit cap endavant.* Xa chega de tanto xogar con pan vello: é o momento de dar un salto decidido cara a diante.

NEGRE

- **ésser** (*o ser*) [u.c./u.ll.] **fosc / negre com gola de llop.** *l.v.*: estar [u.c./u.l.] negro como (ou coma) a boca dun lobo / como a boca do lobo / como boca de lobo. *La nit era fosca com una gola de llop.* Estaba a noite negra como a boca do lobo.

NINA DELS ULLS

- **ésser** [u.p.] **la nina** [o *la nineta*] **dels ulls** d'algú. *l.v.*: ser [u.p.] a meniña dos ollos de alguén. *La filla petita era la nina dels seus ulls.* A filla pequena era a meniña dos seus ollos.

NOVEMBRE

- **De novembre enllà, agafa la manta i no la deixis estar.** *prov.*: Se no mes de novembro sen abrigo vas, ou moi pobre es ou moi mal estás.

NYAP

- **feta** [u.p.] **un nyap.** *l.adv.*: feita [u.p.] un cristo. *Després de l'accident, el pobre va quedar fet un nyap.* Despois do accidente, o coitado quedou feito un cristo.

OBRIR

- **obrir** [u.p.] **la boca.** *l.v.*: abrir [u.p.] a boca. *Només va obrir la boca per dir-los que eren unes sangoneres miserables.* Soamente abriu a boca para lles dicir que eran unhas sambesugas miserables.

OCELL

- **Cada ocell al seu niu.** *prov.*: Cada moucho no seu souto / Cada rato ao seu burato / Cada galo ao seu galiñeiro / Cada galo ao seu galiñeiro e cada pola ao seu poleiro.

OLI

- **ésser** (o ser) [u.c.] **oli en un llum**. *l.v.*: ser [u.c.] como (ou coma) a auga que apagou o lume / dar [u.c.] a vida a alguén / valer [u.c.] a vida a alguén. *La pomada que em vas recomanar em va anar de conya: oli en un llum!* A pomada que me recomendaches foime moi boa: valeume a vida!

OR

- **fer-se** [u.p.] **(la barba) d'or**. *l.v.*: facerse [u.p.] de ouro. *Des que va idear un sistema per enganyar les màquines escurabutxaques, s'ha fet d'or*. Des que ideou un sistema para enganar as máquinas comecartos, fíxose de ouro.

ORENETA

- **Una oreneta no fa estiu**. *prov.*: Unha andoriña soa non fai verán.

ORNI

- **fer-se** [u.p.] **l'orni**. *l.v.*: facerse / chamarse [u.p.] de Covas. *Quan li he demanat els diners que em devia, s'ha fet l'orni*. Cando lle pedín o diñeiro que me debía, fíxose de Covas.

ORRI

- **anar-se'n** [u.c.] **en orri** (o en orris). *l.v.*: irse [u.c.] ao (ou para o) cadoiro / á (ou para a) cañeira / ao (ou para o) nabo. *Per culpa de la maleïda crisi, els plans d'expansió se n'han anat tots en orris*. Por culpa do raio da crise, os plans de expansión foron todos para o nabo.

OU

- **confondre** (o barregar) [u.p.] **els ous amb els cargols**. *l.v.*: mesturar (ou confundir) [u.p.] allos con bugallos

/ allos con cascallos / sapos con bolboretas. *No li pots explicar res perquè quan ho diu a algú sempre barreja els ous amb els cargols*. Non lle podes contar nada porque cando llo conta a alguén sempre mestura allos con cascallos.

OVELLA

- **Ovella de molts, el llop se la menja**. *prov.*: Cousa de moitos, cómea o lobo / Ovella de moitos, cómea o lobo.

PA

- **a pa i aigua**. *l.adv.*: a pan e auga. *Estic a pa i aigua perquè el metge m'ha dit que m'he d'aprimar*. Estou a pan e auga porque me dixo o doutor que teño que enmagrecer.

- **per un tros de pa** (per ben poca cosa, per un preu molt baix). *l.adv.*: por un anaco de pan. *S'han venut el país per un tros de pa: amb aquesta classe política no es pot anar endavant*. Venderon o país por un anaco de pan: con esta clase política non se pode ir para diante.

- **ésser** (o ser) [u.c.] **de pa sucate amb oli**. *l.v.*: ser [u.c.] de pouca sonada / de cagar entre o millo. *Unes instal·lacions i un servei de pa sucate amb oli*. Unhas instalacións e un servizo de pouca sonada.

- **ésser** (o ser) [u.p.] **un tros de pa**. *l.v.*: ser [u.p.] un anaco de pan. *Tens un fill que és un tros de pa*. Tes un fillo que é un anaco de pan.

- **guanyar-se** [u.p.] **el pa**. *l.v.*: gañar [u.p.] o caldo / o pan / o pan de cada día. *Per sort, tot i la crisi, em guanyo el pa honradamente*. Por sorte, con todo e a crise, gaño o pan honradamente.

- **guanyar-se** [u.p.] **el pa amb la suor del seu front.** *l.v.:* gañar [u.p.] o pan coa suor da súa testa / da súa fronte. *El meu fill, des que se'n va anar de casa, s'ha guanyat el pa amb la suor del seu front.* O meu fillo, desde que marchou da casa, gañou sempre o pan coa suor da súa testa.
- **necessitar** [u.c.] **com el pa / com el pa que es menja.** *l.v.:* ser [u.c.] como (ou coma) o pan da boca. *Necessitava la droga com el pa que es menja.* Precisaba da droga coma o pan da boca.
- **no tenir** [u.p.] **un pa a la post.** *l.v.:* faltar o pan a alguén. *No té un pa a la post, però si no ho sabessis no ho diries pas.* Fáltalle o pan, pero se non o soubeses non o dirías.
- **A falta de pa, bona és la coca.** *prov.:* A falta de pan, boa é a bola de millo / A falta de pan, cómese bica.
- **Al pa, pa, i al vi, vi.** *prov.:* Dicar (ou falar) pan por pan / Dicar (ou falar) pan por pan e viño por viño.
- **Pa blanet passa collet.** *prov.:* Pan mole de seu se engole.
- **Poc pa i mal cuit / poc pa i florit, i rosegat de rata.** *prov.:* Pouca la e polas silveiras.

PALADA

- **a palades.** *l.adv.:* a pote / a (ás) carradas / a fartar / á fartura / a varrer / a varrisco. *Hi ha préssecs a palades: en pots agafar tants com vulguis.* Hai pexegos a varrer: podes levar todos os que queiras.

PALPENTES

- **a les palpentes.** *l.adv.:* ás apalpadas / ás apalpadelas / ás atoutiñadas / ás

atoutiñas. *Com que l'habitació era a les fosques hi van haver d'entrar a les palpentes.* Como o cuarto estaba ás escuras tiveron que entrar ás apalpadelas.

PALPES

- **a palpes.** *l.adv.:* ás apalpadas / ás apalpadelas / ás atoutiñadas / ás atoutiñas. *Com que l'habitació era a les fosques hi van haver d'entrar a palpes.* Como o cuarto estaba ás escuras tiveron que entrar ás apalpadas.

PALPONS

- **a palpons.** *l.adv.:* ás apalpadas / ás apalpadelas / ás atoutiñadas / ás atoutiñas. *Se'n va anar la llum i van anar a buscar les llanternes a palpons.* Marchou a luz e foron buscar os focos ás atoutiñas.

PAPARRA

- **ésser** (o ser) [u.p.] **una paparra.** *l.v.:* ser [u.p.] unha lendia. *El seu cosí, quina paparra: no te'l pots treure de sobre.* O seu curmán, que lendia: non o podes tirar de enriba.

PARAULA

- **deixar** [u.p.] **algú amb la paraula a la boca / amb mitja paraula a la boca.** *l.v.:* deixar u.p. alguén coa palabra na boca. *No em vol escoltar: sempre que li intento donar un consell se'n va i em deixa amb la paraula a la boca.* Non me quere escoitar: sempre que lle tento dar un consello marcha e déixame coa palabra na boca.
- **A paraules folles, orelles sordes.** *prov.:* A palabras tolas, orellas xordas.

PARE

- **De tal pare, tal fill.** *prov.: De tal pano, tal saia / de tal pau, tal racha.*

PARLAR

- **parlar** [u.p.] **clar / clar i català / clar i net.** *l.v.: falar [u.p.] sen papas na boca. No sol obrir gaire la boca, però quan ho fa, a fe de Déu que parla clar / clar i català / clar i net. Non acostuma abrir moito a boca, però cando o fai, abofé que fala sen papas na boca.*
- **parlar** [u.p.] **pels descosits.** *l.v.: falar [u.p.] polas orellas / polos cóbados / polos cotobelos. No se sap estar callada: parla pels descosits. Non sabe estar calada: fala polos cóbados. Aquell sempre xerra pels descosits! Ese sempre fala polas orellas!*

PASSAT, -ADA

- **anar** [u.p.] **passada (de voltos)** (*per l'acohol o per altres drogues*). *l.v.: ir [ou andar, vir] [u.p.] mazada. Aquella nit anaven molt passats. Aquella noite ían moi mazados.*

PASTAR

- **engegar** [u.p.] **algú a pastar (fang).** *l.v.: mandar [u.p.] a alguén á boria / a buscar herba para a bicicleta / aos biosbardos. Vam intentar estar-nos-en, però el vam acabar engegant a pastar fang. Tentamos evitalo, pero acabamos mandándoo a buscar herba para a bicicleta.*

PELL

- **deixar-hi** [u.p.] **la pell 1** (*morir-hi*). *l.v.: dar [u.p.] os fíos á tea / a alma. Durant la guerra molts soldats hi van deixar la pell. Durante a guerra*

moitos soldados deron a alma. | 2 *fig (esforçar-s'hi al màxim): deixar [u.p.] o coiro / a pel / a alma. Si cal, hi deixarem la pell, per guanyar el campionat. Se é preciso, habemos deixar a alma para gañarmos o campionato.*

PENCAIRE

- **ésser** (o **ser**) / **estar feta** [u.p.] **una pencaire.** *l.v.: andar / estar [u.p.] feita unha azacana / ser [u.p.] unha azacana. Tots li deien que era una pencaire, i era veritat. Diciánlle todos que era unha azacana, e era verdade.*

PENJAMENT

- **dir** [u.p.] **penjaments** d'algú. *l.v.: botar / dicir [u.p.] cobras e lagartos / sapos e lagartos de alguén. És una mala persona: tothom en diu penjaments. É unha má persoa: todo o mundo di cobras e lagartos del.*

PENQUES

- **ésser** (o **ser**) [u.p.] **una penques.** *l.v.: ser [u.p.] unha cara lavada / unha escachada. El seu germà sempre ha estat un penques, no l'he vist treballar ni un sol dia. Seu irmán foi sempre un cara lavada, non o teño visto traballar un só día.*
- **tenir** [u.p.] **penques.** *l.v.: ter [u.p.] pancada. Mira que arribes a tenir penques: després de tot el que m'has fet i encara t'atreveixes a demanar-me diners? Mira que chegas a ter pancada: despois do que me fixeches e aínda es quen de me pedires diñeiro?*

PENSAMENT

- **fer** [u.p.] **un pensamento** (*aixecar-se i marxar d'un lloc*). *l.v.: ir [u.p.]*

indo. *Fem un pensament?* Imos indo? *Hauriem de fer un pensament.* Habará que ir indo.

PES

- **treure** [u.p./u.c.] **un pes de sobre** a algú. *l.v. fig.:* sacar / tirar [u.p./u.c.] un peso de encima / de enriba a alguén / tirar / botar [u.p./u.c.] unha ansia a un lado / fóra / á parte a alguén. *Si els ho dius, els trauràs un pes de sobre.* Se llelo dis, haslles sacar un peso de encima.
- **fer** [u.c./u.p.] **el pes** a algú (convèncer, satisfacer, agradar, inspirar confianza). *l.v.:* dar [u.c./u.p.] xeito a alguén. *És un actor que no m'acaba de fer el pes.* Éche un actor que non me acaba de dar xeito. *Haver de fer-ho així no em fa gens el pes.* Ter que facelo así non che me dá xeito ningún.

PET

- **anar** [u.p.] **pet**. *l.v.:* ir / andar [u.p.] peneque / afumada / chumada / chuzas / chea / cargada / calcada / areada. *Amb dues birres ja va pet.* Con dúas birras xa vai cheo.
- **fer** [u.p./u.c.] **un pet com una gla**. *l.v.:* estoupar [u.p./u.c.] como (ou coma) un sapo. *Si no fas una mica de règim, acabaràs fent un pet com una gla.* Se non fas un pouco de réxime, vas estoupar como un sapo.
- **no aguantar-se** [u.p.] **els pets** (*ser molt vell, repapiejar*). *l.v.:* non poder [u.p.] coas zocas / cos pés. *Ja fa anys que aquell homenet no s'aguanta els pets.* Xa hai anos que ese homiño non pode coas zocas.
- **no saber aguantar-se** [u.p.] **un pet** (*ser un bocamoll*). *l.v.:* ser [u.p.] un cu aberto / unha agra aberta. *Cullera,*

és que no et saps aguantar un pet! Carballo, é que es un cu aberto!

- **no valer** [u.c.] **un pet de conill**. *l.v.:* non valer [u.c.] un rabo de can. *Aquella pel·lícula no valia un pet de conill.* Aquela película non valía un rabo de can.

PEU

- **a peu**. *l.adv.:* a pé. *Els uns hi han anat a peu i els altres amb autobús.* Uns foron a pé e os outros no autobús.
- **a peu coix**. *l.adv.:* á perna manquiña. *Es van passar l'hora del pati fent curses a peu coix.* Pasaron o recreo botando carreiras á perna manquiña.
- **a peu dret** (dempeus). *l.adv.:* de pé. *Com que ja no hi havia cadires lliures, vam haver de veure el concert a peu dret.* Como xa non había cadeiras libres, tivemos que ver o concerto de pé.
- **de cap a peus**. *l.adv.:* dos pés á cabeza / da cabeza aos pés. *Va arribar a casa xop de cap a peus.* Chegou á casa pingando dos pés á cabeza.
- **anar** [u.p.] **amb peus de plom**. *l.v.:* andar (ou ir) [u.p.] con pés de la / con pés de manteiga. *Per entrar-hi sense que ens vegin haurem d'anar amb peus de plom, que hi ha molta vigilància.* Para entrar sen que nos vexan teremos que ir cos pés de la, que hai moita vixilancia.
- **conèixer / saber** [u.p.] **de quin peu es dol** algú. *l.v.:* saber [u.p.] de que pé coxea / onde lle magoa / onde lle manca o zapato / o zoco a alguén. *No et preocupis que no ens la fotrà: sé molt bé de quin peu es dol.* Non teñas medo que non nola vai meter: ben sei onde lle manca o zoco.

- **ficar-se** [u.p.] **de peus a la galleda.** *l.v.:* meter [u.p.] o pé na argola / a zoca (até [ou ata] o pescozo). *Ja m'he tornat a ficar de peus a la galleda: no m'he recordat que la festa era sorpresa i l'hi he explicat.* Xa volvin meter o pé na argola: non me lembrei de que a festa era sorpresa e díxenllo.
- **llevar-se** [u.p.] **amb el peu esquerre.** *l.v.:* erguerse / levantarse [u.p.] co pé esquerdo. *Aquest matí m'he llevat amb el peu esquerre.* Esta mañá erguinme co pé esquerdo.
- **no tenir** [u.c.] **ni cap ni peus.** *l.v.:* non ter [u.c.] pés nin cabeza. *L'argument d'aquella pel·lícula no té ni cap ni peus, no entenc per què em vas dir que hi anés.* O argumento daquela película non ten pés nin cabeza, non entendo por que me dixeches que fose.
- **parar** [u.p.] **els peus a algú.** *l.v.:* pórllle (ou poñerlle) [u.p.] couto / freo a alguén. *Si no li pares els peus, encara será pitjor.* Se non lle pos couto, aínda ha ser peor.
- **tenir** [u.p.] **un peu a la fossa / a la tomba.** *l.v.:* estar [u.p.] cos pés na cova / cun pé na cova. *No m'estranya que s'hagi mort: ja feia temps que tenia un peu a la fossa.* Non me estraña que morrese: xa había tempo que estaba cos pés na cova.

PILA

- **a piles.** *l.adv.:* a pote / a (ás) carradas / a fartar / á fartura / a varrer / a varrisco. *Hi ha préssecs a piles: en pots agafar tants com vulguis.* Hai pexegos a pote: podes levar todos os que queiras.

PINETELL

- **Pinetells i rovellons s'amaguen pels racons.** *prov.:* Sombra de lateiro, fungo da muña no abeiro.

PIU

- **no dir** [u.p.] **ni piu.** *l.v.:* non dar [u.p.] (un) chío / (un) pío. *És ben estrany, el teu amic: en tota l'estona no va dir ni piu.* É ben raro, o teu amigo: en todo o tempo non deu un chío.

PLAT

- **per un plat de lleties** (per ben poca cosa, per un preu molt baix). *l.adv.:* por un anaco de pan. *S'han venut el país per un tros de pa: amb aquesta classe política no es pot anar endavant.* Venderon o país por un anaco de pan: con esta clase política non se pode ir para diante.

PLEPA

- **ésser** (o ser) [u.p.] **una plepa.** *l.v.:* ser [u.p.] unha lendia. *El seu cosí, quin plepa: no te'l pots treure de sobre.* O seu curmán, que lendia: non o podes tirar de enriba.

PLOURE

- **fer** [u.p.] **com qui sent ploure.** *l.v.:* facer como (ou coma) quen oe chover. *No crec que faci el que li has demanat: sempre fa com qui sent ploure.* Non creo que faga o que lle pediches: sempre fai como quen oe chover.
- **Mai no plou a gust de tothom.** *prov.:* Nunca chove ao gusto de todos.
- **Plou i fa sol, les bruixes es pentinen.** *prov.:* Chove e vai sol, estanse a peitear as bruxas / Chove e vai sol, están as bruxas a peitearse.

POC

- **Entre poc i massa.** fórm.: Nin tanto alá nin tanto acá. *Entre poc i massa! Li vam demanar que assumís les reivindicacions del poble, no que se n'apropriés i les exhibís com un mèrit personal!* Nin tanto alá nin tanto acá! Pedímoslle que asumise as reivindicacións do pobo, non que se apropiase delas e as exhibise como un mérito persoal!

POLLEGUERA

- **fer sortir / treure** [u.c./u.p.] **algú de polleguera.** *l.v.:* pór (ou poñer) [u.c./u.p.] alguén fóra dos eixes (ou eixos). *No el vull ni veure: és tan saberut que em treu de polleguera.* Non o quero nin ver: é tan sabichón que me pon fóra dos eixos.

POR

- **fer** [u.c./u.p.] **por** a **algú.** *col.:* dar / meter / pór (ou poñer) [u.c./u.p.] medo a alguén. *A la nit, qualsevol sorollet em fa por.* Pola noite, calquera ruidiño me mete medo.
- **ésser** (o ser) [u.p.] **de por.** *l.v.:* ser [u.p.] o demo. *Aquest nen és de por; no para de fer dolenteries.* Este neno é o demo: non para de facer trasnadas.

PORC

- **A cada porc li arriba / li ve el seu sant Martí.** *prov.:* A cada porco chégalle o seu san Martiño / Cada porco ten o seu san Martiño.
- **Per sant Tomàs, agafa el porc pel nas.** *prov.:* Día de san Tomé, ao porco polo pé / Polo san Tomé, colle o porco polo pé.

- **Quan la carn ha de ser del llop, ella mateixa s'hi porta.** *prov.:* O porco que é para o lobo, non hai santo Antón que o garde.

PORTAR

- **portar-se** [d.p.] **bé** (*entendre's*). *l.v.:* levarse [d.p.] ben / levarse como (ou coma) o pan e o leite. *Es porten la mar de bé, el teu pare i la meva mare, no trobes?* Lévanse coma o pan e o leite, teu pai e miña nai, non che parece?

POTA

- **caure-hi** [u.p.] **de quatre potes.** *l.v.:* entrar [u.p.] á gaiola / na gaiola. *Mira que et vaig avisar que era una estafa, però tu hi has tornat a caure de quatre potes.* Mira que te avisei de que era unha estafa, pero ti volviches entrar á gaiola.
- **ficar** [u.p.] **la pota.** *l.v.:* meter [u.p.] a pata / o pé na argola / a zoca / a zoca até (ou ata) o pescozo. *No n'hi haves d'haver dit res: has ficat la pota.* Non lle tiñas que ter dito nada: metiches a pata.

PRIMAVERA

- **tenir** [u.p.] **primaveres** (*anys*). *col.:* ter [u.p.] primaveras. *Té dinou primaveres.* Ten dezanove primaveras.

PREGUNTA

- **a l'última pregunta** (*arruinat*). *l.adv.:* a pan pedir. *Li han robat tot el que tenia, l'han deixat a l'última pregunta.* Roubáronlle canto tiña, deixárono a pan pedir.

PRÉSSEC

- **fer** [u.p.] **el préssec** (*fer el ridícul*). *l.v.*: pintar / facer [u.p.] o parvo / o pampo / o pimpín. *La intenció era bona, però em fa l'efecte que hem fet el préssec.* A intención era boa, pero dáme a impresión de que pintamos o parvo.

PROFIT

- **Bon profit et faci!** *fórm.*: Que che preste!

PROMETRE

- **prometre** [u.p.] **el món i la bolla / la Bíblia (en vers) / la lluna en un cove** a algú. *l.v.*: prometer [u.p.] montes e moreas a alguén / mundos e fundos / mundos e parafundos. *Li va prometre el món i la bolla, si es casava amb ell.* Prometeulle montes e moreas se casaba con el.

PUNTA

- **a punta de día**. *l.adv.*: á cantada do galo / ao abrir / raia / romper o día. *Em vaig llevar a punta de dia perquè tenia molta feina.* Levanteime á cantada do galo porque tiña moito que facer.

PUNYETA

- **Vés / vés-te'n a fer punyetes!** *fórm.*: Vaina rañar! / Vai rañala (por aí)! *Un altre cop amb la mateixa cançoneta? Vés-te'n a fer punyetes!* Outra vez co mesmo conto? Vai rañala por aí!
- **enviar (o engegar)** [u.p.] **algú a fer punyetes**. *l.v.*: mandar [u.p.] a alguén á boria / a buscar herba para a bicicleta / aos biosbardos. *Vam intentar estar-nos-en, però el vam acabar engegant a fer punyetes.* Tentamos evitalo, pero acabamos mandándoo aos biosbardos.

QUART

- **no tocar** [u.p.] **(ni) quarts ni hores**. *l.v.*: non estar [u.p.] no seu acordo / non rexe [u.p.] ben / non ter [u.p.] os cinco sentidos ben asentados. *D'ençà de l'accident que em fa l'efecte que no toca pas ni quarts ni hores.* Despois do accidente, dáme a impresión de que non rexe ben.

RAIG

- **a raig / a raig fet**. *l.adv.*: ás cuncas / a Deus dar / a Cristo dar. *Tota la tarda que va caure aigua a raig.* Durante toda a tarde caeu auga a Cristo dar.

RÀPID, -A

- **ràpid com un llamp**. *l.adj.*: rápido / breve / veloz como (*ou* coma) centellas / como un corisco / como unha centella. *Aquest gos és ràpid com un llamp, sempre guanya totes les curses.* Este can é rápido coma unha centella, gaña sempre todas as carreiras.

RAS

- **clar i ras / ras i curt / tot ras**. *l.adv.*: ás claras. *T'ho diré ras i curt: no em caus gens bé i no vull saber res de tu.* Voucho dicir ás claras: non me caes nada ben e non quero saber nada de ti.

RAVE

- **importar** [u.c.] **un rave** a algú. *l.v.*: importar [u.c.] un carallo / un farrapo de gaita / un fento / unha landra / unha mincha / un pataco / un rabo de can a alguén. *M'importa un rave, que em trobis a faltar: haver-t'ho rumiat abans.* Impórtame unha landra, que me botes de menos: pensáralo antes.

- **no valer** [u.c.] **un rave**. *l.v.*: non valer [u.c.] un carallo / unha cadela / unha landra / unha mincha / un pataco. *Aquest menú no val un rave, a casa hauré de tornar a dinar.* Este menú non vale un carallo, na casa vou ter que volver xantar.

REBECA

- **fer** [u.p.] **una rebeca**. *l.v.*: botar [u.p.] unha sonada / unha soneca. *Com que se'm tancaven els ulls, vaig fer una rebeca.* Como se me pechaban os ollos, botei unha soneca.

REM

- **ficar** [u.p.] **el rem**. *l.v.*: meter [u.p.] a pata / a zoca (até (ou ata) o pescozo) / o pé na argola. *No n'hi haves d'haver dit res: has ficat el rem.* Non lle tiñas que ter dito nada: metiches a pata.

RENOU

- **fer** [u.p./u.c.] **renou**. *l.v.*: meter [u.p./u.c.] balbordo. *No facis renou, que em distreus.* Non metas balbordo, que me distraes.

RES

- **no fer** [u.p.] **res de bo** (*no prosperar, no sortir-se'n en una situació difícil*). *l.v.*: non saír [u.p.] do día en que naceu. *D'ençà que es va divorciar que no ha fet res de bo.* Desde que se divorciou non saíu do día en que naceu.

REÜLL

- **de reüll**. *l.adv.*: de esguello / de enxergo / ao biés. *Em mirava de reüll, pensant-se que no me n'adonava.* Miraba para min de esguello, pensando que non me decatava.

RIURE

- **caragolar-se / desfer-se / desllorigar-se / partir-se / petar-se / pixar-se** [u.p.] **de riure**. *l.v.*: escarallarse / esmendrellarse / mexarse [u.p.] coa risa / da risa. *Cada cop que obre la boca, la resta de comensals es deslloriguen de riure.* Cada vez que abre a boca, o resto de comensais escarállanse coa risa.
- **fer-se** [u.p.] **un tip de riure**. *l.v.*: rir [u.p.] ás cachas / ás cachizas / ás gargalladas. *La veritat és que mirant aquesta sèrie et fas un tip de riure.* A verdade é que vendo esta serie ris ás cachizas.
- **riure** [u.p.] **pels colzes / per les butxaques**. *l.v.*: rir [u.p.] ás cachas / ás cachizas / ás gargalladas. *Encara ric pels colzes, recordant la nit que vas caure al riu.* Aínda río ás gargalladas lembrando a noite que caíches ao río.

ROBA

- **haver-hi roba estesa**. *l.v.*: haber zocas debaixo da cama / roupa ao sol / roupa estendida. *Ara no t'ho puc dir que hi ha roba estesa.* Agora non cho podo dicir que hai zocas debaixo da cama.

RONYÓ

- **costar** (o **valer**) [u.c.] **un ronyó**. *l.v.*: custar [u.c.] os ollos da cara / os dentes da boca / sete mundos. *Però com t'ho has fet per comprar-te aquesta bossa? Si val un ronyó!* E logo como fixeches para mercar este bolso? Sei que custa os ollos da cara!

RUC, -A

- **ésser (o ser) [u.p.] més ruca que feta d'encàrrec / que un sabotot.** *l.v.:* ser [u.p.] máis parva ca pouco / que os pelos do cu. *Aquest gat és més ruc que fet d'encàrrec: ja l'han atropellat tres cops, però ell continua travessant la carretera pel revolt.* Este gato é máis parvo que os pelos do cu: xa o atropelaron tres veces, pero el segue a cruzar a estrada pola curva. *No en farem res, d'aquest vailet: és més ruc que un sabotot.* Non hai nada que facer con este raparigo: é máis parvo ca pouco.

RUIX

- **a ruix.** *l.adv.:* ao chou. *Els espinacs se sembren a ruix i, un pic broten, cal aclarir-los.* As espinacas seméntanse ao chou e, así que brotan, hai que rarealas.

SABATA

- **amb una sabata i una espardenya.** *l.adv.:* cunha man diante e outra atrás. *Vam emigrar amb una sabata i una espardenya, però ens en vam sortir.* Emigramos cunha man diante e outra atrás, pero fomos para diante.
- **pixar-se [u.p.] a la sabata.** *l.v.:* non poder [u.p.] coas zocas / cos pés. *Ja fa temps que el professor, fa uns anys tan brillant, es pixa a la sabata: són coses de l'edat.* Xa hai tempo que o profesor, tan brillante uns anos aí atrás, non pode coas zocas: sonche cousas da idade.

SALAT

- **fer [u.p.] salat (fer tard).** *l.v.:* non dar [u.p.] chegado a algures. *Val més que ens*

afanyem, o farem salat. Máis vale que apuremos, ou non damos chegado.

SÀTRAPA

- **viure [u.p.] com un sàtrapa.** *l.v.:* vivir [u.p.] como (ou coma) un maraxá. *Des que va traspasar el negoci i es va jubilar que viu com un sàtrapa.* Desde que traspasou o negocio e se xubilou vive coma un maraxá.

SEMALADA

- **a semalades (ploure).** *l.v.:* a cachón / a caldeiros / a canados / a regos / ás caldeiradas / ás cuncas / coma quen envorca. *Al cap de cinc minuts de sortir ha començat a ploure a semalades i he hagut de tornar a agafar el paraigua.* Aos cinco minutos de saír comezou a chover a cachón e tiven que dar volta para vir coller o paraugas.

SENTIT

- **costar [o valer] [u.c.] un sentit.** *l.v.:* custar [u.c.] os ollos da cara / os dentes da boca / sete mundos. *Però com t'ho has fet per comprar-te aquesta bossa? Si costa un sentit! E logo como fixeches para mercar este bolso? Sei que custa os ollos da cara!*

SENY

- **perdre [u.p.] el seny.** *l.v.:* perder [u.p.] o siso. *De vegades, quan hom està enamorat, perd el seny i fa coses que no hauria de fer.* Ás veces, cando un está namorado, perde o siso e fai cousas que non debería facer.
- **posar [u.p.] seny.** *l.v.:* apousentar / asentar [u.p.] a cabeza. *Després de molts anys fent animalades, sembla que ha posat seny.* Despois de moitos

anos facendo animaladas, parece que asentou a cabeza.

SEU, SEVA

- **anar** [u.p.] **a la seva**. *l.v.*: andar [u.p.] ao seu. *Va a la seva, la resta no li importa*. Anda ao seu, o resto non lle importa.

SI

- **per si mateix**. *l.adv.*: de seu / por el mesmo. *Tot i que no s'hi veu gaire, es val per si mateix*. Aínda que non ve moito, válese de seu.

SOBEC

- **fer** [u.p.] **un sobec**. *l.v.*: botar [u.p.] unha sonada / unha soneca. *Estic cansat: me'n vaig a fer un sobec*. Estou canso: vou botar unha soneca / unha sonada.

SOGA

- **veure's** [u.p.] **amb la sogal coll**. *l.v.*: estar [u.p.] co barazo / coa auga / coa corda ao pescozo. *El vam haver d'ajudar perquè ja es veia amb la sogal coll*. Tivemos que lle axudar porque estaba co barazo ao pescozo.

SON

- **tenir** [u.p.] **son**. *col.*: ter [u.p.] sono. *Tinc molta son, així que me'n vaig a jeure*. Teño moito sono, así que voume deitar.
- **agafar** [u.p.] **el son**. *l.v.*: prender [u.p.] no sono. *Després de donar moltes voltes, finalment, va agafar el son*. Despois de dar moitas voltas, por fin prendeu no sono.
- **agafar son** a algu. *l.v.*: dar / pegar o sono [a alguén]. *Va parar perquè li agafava son*. Parou porque lle pegaba o sono.

- **caure** [u.p.] **de son**. *l.v.*: caer [u.p.] co sono / de sono. *És millor que la posem al bressol, que cau de son*. É mellor que a poñamos no berce, está caendo de sono.

SOPA

- **com una sopa / feta una sopa**. *l.adv.*: como (ou coma) o viño / un can / un pelello / unha prea. *Sempre que s'ajunta amb els antics companys de l'institut acaba la nit borratxo com una sopa*. Sempre que se xunta cos antigos compañeiros do instituto acaba a noite borracho coma un pelello.

SOU

- **Per quins cinc sous / set sous....** *form.*: Por que carga de auga... / por que carga de allos... / a que ton... / a que son... *I per quins set sous se suposa que t'ho hauria de dir, això, a tu?* E por que carga de auga se supón que cho tería de dicir, iso, a ti?

SORTIR

- **sortir-se'n** [u.p.] 1 (*d'una situació difícil*). *l.v.*: saír [u.p.] adiante. *Tot i que semblava impossible, al final se'n va sortir i va poder tornar a fer vida normal*. Aínda que parecía imposible, ao final saíu adiante e puido volver levar unha vida normal. | 2 (*enfer una petita feina*): darlle [u.p.] un xeito a algo. *No sap planxar gaire, però encara se'n surt*. Pasar o ferro moito non sabe, pero aínda lle dá un xeito.

SURO

- **ésser (o ser)** [u.p.] **un suro**. *l.v.*: ser [u.p.] unha torda (ou un torda). *És un suro, no s'adona que només el volen fer enrabiar*. É un torda, non se decata de que só o queren facer rabiar.

TALL

- **venir** [u.c.] **a tall**. *l.v.*: vir [u.c.] ao caso / a rego / a tergo / a xeito / ao xeito. *T'ho explico després, que ara no ve a tall*. Cóntocho despois, que agora non vén ao caso.

TAP

- **ésser** (*o ser*) [d.p.] **tap i carbassa**. *l.v.*: ser [d.p.] uña e carne / carne e uña / carne e sangue. *Eren tap i carbassa, però ara no es parlen*. Eran uña e carne, pero agora non se falan.

TAULA

- **asseure's** / **posar-se** [u.p.] **a taula**. *l.v.*: sentarse [u.p.] á mesa. *Quan els pares van haver arribat de treballar, es van asseure tots a taula*. Cando os pais chegaron de traballar, sentáronse todos á mesa.

TELA

- **haver-hi tela per tallar** / **tenir** [u.p.] **tela per a estona** (per acabar alguna cosa, perquè canviï una situación). *l.v. imp.*: haber carabela. *Van començar les obres fa cinc anys i encara tenen tela per a estona*. Comezaron as obras hai cinco anos e aínda che hai carabela.

TEMPS

- **haver-n'hi per temps**. *l.v. imp.*: ir [u.c.] para tempo. *Ens en sortirem aviat o n'hi haurà per temps? És que no crec que pugui seguir gaire més així*. Imos saír desta axiña ou vai para tempo? É que non creo que poida continuar moito máis así.

TENTINES

- **fer** [u.p.] **tentimes**. *l.v.*: facer [u.p.] cambelas. *Com que havia begut*

massa, se'n va anar cap a casa fent tentines. Como bebera de máis, marchou para a casa facendo cambelas.

TERCERA

- **La tercera és la bona**. *prov.*: Ás tres, hai vez.

TOCAR

- **no tocar** [u.p.] **pilota**. *l.v.*: non acertar [u.p.] unha / non facer [u.p.] cousa con cousa. *Mira que hi havia proves fàcils, però no va tocar pilota: al final va quedar l'última*. Mira que había probas doadas, pero non acertou unha: ao final quedou a última.
- **tocar** [u.p.] **el botet** / **el crostó** / **el que no sona** / **el voraviu** a algú. *l.v.*: tocar [u.p.] o nabizo / a zanfona / o corno a alguén. *Deixa'l estar: que no veus que només ho fa per tocar el botet?* Déixao: e logo non o ves, que o fai só por tocar o nabizo?
- **tocar** [u.p.] **el dos**. *l.v.*: levantar [u.p.] os tarecos / levantar (o) campamento. *A les dues en punt toquen el dos: no els hi trobaràs mai cinc minuts més tard*. Ás dúas en punto levantan os tarecos: de alí a cinco minutos xa non os vas encontrar nunca.
- **tocar** [u.p.] **el pirandó**. *l.v.*: tocar [u.p.] a cachea / sacar [u.p.] o formigo dos pés / chamar [u.p.] aos pés compañeiros. *Quan va entrar al bar i els va veure lligant a la barra, va decidir que era millor tocar el pirandó*. Cando entrou no bar e viunos alí na barra a mocear, decidíu que mellor lle era sacar o formigo dos pés.

TOIX, -A

- **ésser** (o **ser**) [u.p.] **toixa**. *l.v.*: ser [u.p.] unha torda (ou un torda). *Mira que és toixa, li has de repetir les coses cinquanta vegades.* Mira que é torda, tes que lle repetir as cousas cincuenta veces.

TOMB

- **venir** [u.c.] **a tomb**. *l.v.*: vir [u.c.] ao caso / a rego / a tergo / a xeito / ao xeito. *T'ho explico després, que ara no ve a tomb.* Cóntocho despois, que agora non vén ao caso.

TORTUGA

- **a pas de tortuga**. *l.adv.*: a paso de boi. *Va recórrer tot el camí a pas de tortuga.* Percorreu todo o camiño a paso de boi.

TOTXO, -A

- **ésser** (o **ser**) [u.p.] **una totxa** (o **un totxo**). *l.v.*: ser [u.p.] unha torda (ou un torda). *És un totxo, no hi ha manera que s'apregui la lliçó.* É un torda, non hai maneira de que aprenda a lección.

TRAÇA

- **tenir** [u.p.] **traça** (*fent alguna cosa, emprant una eina*). *col.*: dar [u.p.] xeito a algo / ter [u.p.] xeito. *Té molta traça a fer vestits, és un gran sastre.* Ten moito xeito facendo traxes, é un gran xastre.
- **fer** [u.p.] alguna cosa **amb traça**. *l.v.*: dar [u.p.] xeito a algo. *Mena la màquina ella sola i ho fa amb molta traça.* Leva a máquina ela soa e dálle moito xeito.
- **Més val traça que força**. *prov.*: Máis vale habelencia que forza sen ciencia.

TRACTAR

- **tractar** [u.p.] **algú com un gos**. *l.v.*: tratar [u.p.] alguén como (ou coma) un can. *Em tracta com un gos, sempre a crits i empentes.* Trátame coma un can, sempre aos berros e aos empurróns.

TRENC

- **a trenc d'alba**. *l.adv.*: á cantada do galo / ao abrir / raia / romper o día. *Em vaig llevar a trenc d'alba perquè tenia molta feina.* Levanteime á cantada do galo porque tiña moito que facer.

TRES

- **Tres són curtes i quatre són llargues**. *prov.*: Nin tanto “arre” que fuxa nin tanto “xo” que pare.

TRET

- **sortir el tret per la culata** a **algú**. *l.v.*: saír a conta furada / as contas furadas a alguén. *Jo no m'hi arriscaria, no fos cas que et sortís el tret per la culata.* Eu non me arriscaría, non sexa que che saian as contas furadas.

TRIGAR

- **trigar** [u.p./u.c.] **anys i panys** (*molt de temps*). *l.v.*: tardar [u.p./u.c.] os inquirios. *Van trigar anys i panys a declarar la zona parc natural, però al final ho van fer.* Tardaron os inquirios en declarar a zona parque natural, mais ao final fixérono.

ULLADA

- **donar** [u.p.] **una ullada** a **alguna cosa**. *l.v.*: dar / botar [u.p.] unha ollada / unha olladela a algo. *Deixa'm l'article damunt la taula que més tard vull donar-hi una ullada.* Deixame o

artigo enriba da mesa que máis tarde hei de lle botar unha ollada.

ULL

- **a ull / a bell ull.** *l.adv.:* a ollo. *Així, a ull, diría que hi deu haver unes mil persones.* Así, a ollo, diría que debe haber unhas mil persoas.
- **a ulls clucs.** *l.adv.:* a pechaollos / a fechaollos. *Faria el que em demanés a ulls clucs.* Faría o que me pedise a fechaollos.
- **en un batre d'ulls / en un girar d'ulls / en un tancar (i obrir) d'ulls.** *l.adv.:* nun chiscar de ollos / nun virar de ollos / nun volver de ollos. *Fa tot el que li demano en un tancar i obrir d'ulls.* Fai todo o que lle pido nun chiscar de ollos.
- **clavar / posar [u.p.] els ulls en algú / en / damunt alguna cosa.** *l.v.:* botar [u.p.] o ollo a alguén / a algo. *Des que va posar els ulls en aquella noia que no pensa en res més.* Des que lle botou o ollo a aquela rapaza non pensa en máis nada.
- **costar [u.c.] un ull (de la cara).** *l.v.:* custar [u.c.] os ollos da cara / os dentes da boca / sete mundos. *Però com t'ho has fet per comprar-te aquesta bossa? Si costa un ull de la cara!* E logo como fixeches para mercar este bolso? Sei que custa os dentes da boca!
- **donar / fer [u.p.] un cop d'ull** a alguna cosa. *l.v.:* dar / botar [u.p.] unha ollada / unha olladela a algo. *Deixa'm l'article damunt la taula que més tard hi faré un cop d'ull.* Déixame o artigo enriba da mesa que máis tarde lle hei botar unha ollada.
- **menjar-se [u.p.] algú / alguna cosa amb els ulls.** *l.v.:* comer [u.p.] alguén / algo cos ollos. *Per més que ho intentava no es podia estar de mirar-se'l: se'l menjava amb els ulls, quan el tenia a la vora.* Por máis que o intentaba non podía deixar de miralo: comíao cos ollos cando o tiña á beira.
- **no poder [u.p.] aclucar l'ull / els ulls.** *l.v.:* non pechar / fechar [u.p.] ollo. *No vaig poder aclucar l'ull en tota la nit.* Non puiden fechar ollo en toda a noite.
- **no perdre [u.p.] d'ull** algú. *l.v.:* non sacarlle / tirarlle [u.p.] o ollo a algo / a alguén. *M'han contractat perquè no el perdi d'ull i és el que penso fer.* Contratáronme para que non lle tirase o ollo e é o que penso facer.
- **no treure [u.p.] els ulls de sobre** a algú / a alguna cosa. *l.v.:* non sacarlle / tirarlle [u.p.] o ollo a algo / a alguén. *M'han contractat perquè no li tregui els ulls de sobre i és el que penso fer.* Contratáronme para que non lle tirase o ollo e é o que penso facer.
- **obrir [u.p.] els ulls.** *l.v.:* abrir [u.p.] os ollos. *Sembla que després de molt de temps negant-se a acceptar la realitat, ha obert els ulls i s'ha adonat que l'enganyaven.* Parece que despois de moito tempo negándose a aceptar a realidade, abriu os ollos e decatouse de que o enganaban.
- **obrir [u.c./u.p.] els ulls** a algú. *l.v.:* abrírlle [u.c./u.p.] os ollos a alguén. *A la fi vam aconseguir obrir-li els ulls i que s'adonés que vivia enganyat.* Por fin conseguimos abrírlle os ollos e que se decatase de que vivía enganado.
- **tenir [u.p.] ull.** *l.v.:* ter [u.p.] ollo. *Té molt ull, per aquestes coses: al cap d'un*

moment de conèixer algu ja sap si se'n pot refiar o no. Ten moito ollo para estas cousas: ao momento de coñecer alguén xa sabe se se pode fiar del ou non.

ULLET

- **fer / picar** [u.p.] **l'ullet** a algu. *l.v.*: chiscarlle [u.p.] o ollo a alguén. *Sempre que passo per davant seu empica l'ullet: i si li agrado? Sempre que paso por diante dela me chisca o ollo: e se lle gusto?*

VELL, -A

- **ésser** (*o ser*) [u.p.] **més vella que Adam / que Matusalem / ser** [u.c.] **més vella que cagar ajupit / que el mal pa /**

que el pixar a terra / que l'escopir a terra / que l'anar a peu / que l'arna / que la picor. *l.v.*: ser [u.p.] máis vella que (*ou ca*) Adán / que Matusalén / ser [u.c.] máis vella que a sarna / que a catedral de Compostela / que a torre de Hércules / que andar a pé / que o aceite con vinagre / que o aceite nas tendas / que o meu chapeu / que os camiños / que un carballo vello. *El truc que ens ha ensenyat és més vell que l'anar a peu, però continua sent impressionant, oi? O truco que nos ensinou é máis vello que andar a pé, pero continúa sendo impresionante, non si?*

5. Conclusións

O establecemento das equivalencias fraseolóxicas entre unha lingua e outra non é unha tarefa doada ou, cando menos, non o foi entre a lingua galega e a catalá ao longo da elaboración deste artigo. É necesario ter o máximo coñecemento da fraseoloxía das dúas linguas, para o que foi preciso consultar moitas fontes bibliográficas, algunhas delas novas para os autores e outras xa coñecidas mais que cumpría revisar. O achado de novas UUFF que non se tiveran previamente en consideración fixo que constantemente houbera unha relectura e unha reformulación das novas opcións posibles con significado semellante e unha análise dos contextos, para escoller aquelas que se correspondesen coa máxima equivalencia formal e semántica e na maior variedade de contextos de uso. A procura dese coñecemento exhaustivo, a análise da nova información e a revisión do xa establecido até o momento fixeron que o proceso para atinxir a correspondencia adecuada entre as UUFF das dúas linguas non fose branco e migado.

A arbitrariedade das linguas engade tamén certa dificultade á tarefa de establecer esas equivalencias, no sentido de que ás veces non é doado atopar unha correspondencia única. Unha UF pode ter matices diversos nunha lingua que impliquen o uso de diferentes UUFF na outra lingua. No que respecta a este artigo, isto comportou maior traballo de análise e reflexión para poder achegar varias solucións satisfactorias para os diferentes matices e contextos de uso (lémbrese o caso, por exemplo, das correspondencias galegas para a fórmula catalá *Déu n'hi do* ou *Déu n'hi doret*).

Por outro lado, do punto de vista lexicográfico, pensándonos nun proxecto de dicionario xeral bilingüe (non só fraseolóxico) e pensándonos tamén nunha persoa usuaria cun nivel medio de coñecementos sobre a lingua, a elaboración deste artigo levounos a concluír que sería aceptable non presentar algunhas UUFF baixo unha única entrada, senón presentalas en varias entradas. Coidamos que do punto de vista práctico sería mesmo aconsellable. Esta idea xurdiu ao debatermos se sería máis idóneo incluírmos *comer como unha frieira* na entrada “comer” (é unha locución verbal e equivale a “comer dunha maneira determinada”) ou na entrada “frieira” (para os usuarios pode ser tanto ou máis útil atopala nestoutra entrada, ben por lembraren só este substantivo da UF, ben porque desexasen coñecer información semántica ou expresiva que estea referida ou que inclúa “frieira”). O mesmo poderíamos pensar con outros exemplos, como por exemplo *quen moito enfeixa pouco ata* (na entrada “enfeixar” ou na entrada “atar”) ou *ésser negre com gola de llop* (na entrada “negre”, na entrada “llop” ou na entrada “gola”).

Por último, tamén a modo de conclusión, queremos salientar que este traballo nos levou a unha redescuberta da riqueza expresiva das nosas linguas e a sermos máis conscientes da necesidade de termos medios que poñan este tesouro ao dispor da sociedade usuaria de maneira clara (no que atinxe ao seu uso) e doada (no que atinxe ao modo de achar estes recursos).

6. Referencias bibliográficas

- ABRIL, Joan (1996): *Diccionari de Frases Fetes Català-Castellà, Castellà-Català*. Barcelona: Edicions 62.
- ALCOVER, Antoni María e MOLL, Francesc de Borja (1926-1962): *Diccionari català-valencià-balear*, I-X. Editorial Moll, Palma.
- BALBASTRE, Josep (1977): *Nou recull de modismes i frases fetes català-castellà / castellà-català*. Barcelona: Ed. Pòrtic.
- COLECTIVO MANUEL LEIRAS PULPEIRO (2000): *Diccionario fraseolóxico galego*. Vigo: Edicións A Nosa Terra.
- CONCA, Maria (1998): “Os estudos de fraseoloxía catalana: realidades e proxectos” en FERRO, Xesús (ed.): *Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades / Xunta de Galicia; 139-167.
- CONDE, Germán (2001): *Diccionario de refráns*. Vigo: Editorial Galaxia.
- CORPAS, Gloria e MORVAY, Károly (2002): “Los estudios de fraseología y fraseografía en la Península Ibérica (Breve presentación y orientación bibliográfica)” en *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, Sectio Linguistica* XXV; 165-184.
- Diccionari Anglès-Català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1983.
- Diccionari Castellà-Català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1985.
- Diccionari Català-Anglès*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986.
- Diccionari Català-Castellà*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1987.
- Diccionari Català-Hongarès*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1990.
- Diccionari Català-Portuguès*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1989.
- Diccionari de la Llengua Catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1982.
- Diccionari Hongarès-Català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1996.
- Diccionari Portuguès-Català*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1985.
- Diccionari de frases fetes, refranys i locucions, amb l'equivalència en castellà*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000.
- ESPINAL, María Teresa (2004): *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Barcelona / València: Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona / Publicacions de la Universitat de València / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FABRA, Pompeu (1932): *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona: EDHASA, 1977¹⁶.
- Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1998.
- FERRO, Xesús (2006): “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 8, 2006; 179-264.
- (2007): “Cando chove e dá o sol... ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 9, 2007; 67-94.
- GROBA, Fernando (2010): “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 12, 2010; 317-372.

- HAENSCH, Gunther (1997): *Los diccionarios del español en el umbral del siglo XXI*. Salamanca: Ediciones de la Universidad de Salamanca.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995): *Diccionari de la Llengua Catalana*. Barcelona / Palma / València: Edicions 62 / Moll / Edicions 3 i 4.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2009²): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- LÓPEZ, Carme e SOTO, María Rosario (1995): *Así falan os galegos. Fraseoloxía da lingua galega. Aplicación didáctica*. A Coruña: Galinova.
- (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega*. Vigo: Edicións Xerais.
- MORVAY, Károly (1995): "Problemes de fraseologia i fraseografia catalanes" en *Caplletra* 18, 1995; 211-220.
- (2004a) "Notas sobre fraseoloxía comparada" en *Cadernos de fraseoloxía galega* 6, 2004; 159-168.
- (2004b): "Por unha metafraseografía peninsular" en *Cadernos de fraseoloxía galega* 6, 2004; 169-189.
- OTERO, Aníbal (1977): "Vocabulario de San Jorge de Piquín" en *Verba* (anexo 7).
- PENA, Xosé Antonio (2001): *Diccionario Cumio de expresións e frases feitas castelán-galego*. Vigo: Edicións do Cumio.
- (2011): *Diccionario fraseolóxico bilingüe castelán-galego*. Santiago de Compostela: Meubook.
- PENÍN, Dorinda (2008): "Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo" en *Cadernos de fraseoloxía galega* 10, 2008; 255-264.
- PERRAMON, Sever (1979): *Proverbis, dites i frases fetes de la llengua catalana*. Barcelona; Editorial Millà. Col·lecció «Llengua viva», núm. 2.
- PLA, Josep (1966): *El quadern gris. Un dietari*. Barcelona: Destino.
- RASPALL, Joana; MARTÍ, Joan (1984): *Diccionari de Locucions i de Frases Fetes*. Barcelona: Edicions 62.
- RIVAS, Francisco (2005): *Diccionario fraseolóxico do mar*. Vigo: Edicións A Nosa Terra.
- RODRÍGUEZ, Eladio (1958-1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. Vigo: Editorial Galaxia.
- RODRÍGUEZ-VIDA, Susana (1997): *Diccionari Temàtic de Modismes*. Barcelona: Edicions 62.
- RUIZ, Leonor (1997): "Aspectos de fraseología teórica española" en *Cuadernos de Filología*. Anejo 24, 1997. Valencia: Universitat de València.
- SANTAMARINA FERNÁNDEZ, Antón L. (coord.) (2006-2012): *Diccionario de diccionarios* [<http://sli.uvigo.es/ddd/index.html>].
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia e RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar.
- SOTO, María Rosario (2003): "Achegas a un dicionario de refráns galego-castelán castelán-galego" en *Cadernos de fraseoloxía galega* 3, 2003. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; 347páxs.

- TORRAS, Josep *et al.* (1998): *Gran diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- TORRENT-LENZEN, Aina (2007): “El *Diccionario español-alemán de fraseologismos idiomáticos* de Colonia: un proyecto en curso” en *Estudis Romànics* XXIX; 279-289.
- (2008c): “El proyecto *Diccionario de locuciones español-alemán* de Colonia: una presentación” en *Actas del II Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica*. Alacant: Universitat d’Alacant, CD-ROM.
- (2009): “Lema, categoría e “definiens” na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 11, 2009; 229-256.
- (2010): “La ejemplificación fraseográfica en el proyecto *Diccionario español-alemán de fraseologismos idiomáticos* de Colonia/Hamburgo” en AYALA, Marta C. e MEDINA GUERRA, Antonia M. (eds.): *Diversidad lingüística i diccionario*. Málaga: Universidad de Málaga; 373-395.
- VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.
- VÁZQUEZ, Francisco (2003): “Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 5, 2003. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; 1067 páxs.
- WOTJAK, Gerd (1998): “Cómo tratar las unidades fraseológicas (UF) en el diccionario” en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt am Main / Madrid: Vervuert / Iberoamericana; 307-321.

Na procura do mínimo paremiolóxico grego¹

Searching for the Greek paremiological minimum

Carlos Alberto Crida Álvarez²

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών³

Resumo: Este estudo presenta a investigación levada a cabo para establecer o mínimo paremiolóxico grego. A introdución fai fincapé na utilidade das coleccións e os estudos sobre proverbios gregos para preservar e transmitir a tradición popular grega. Por outra banda, confirma a ausencia de investigación verbo da capacidade paremiolóxica actual dos gregos. Saliéntase o erro cometido na última procura de equivalentes entre proverbios gregos e españois consistente en non ter en conta a frecuencia. Finalmente, preséntanse os criterios e a metodoloxía empregada para realizar un cuestionario que, tras recadar un número razoable de enquisas completadas, será a base sobre a que se poderá establecer o mínimo paremiolóxico grego.

Palabras clave: paremioloxía, mínimo paremiolóxico, proverbios gregos.

Abstract: *This paper presents the research that is being carried out with the purpose of determining the Greek paremiological minimum. The introduction emphasizes in the interest that Greek proverb collections and studies put on preserving and transmitting the popular Greek tradition. On the other hand, it confirms the absence of research on the paremiological capacity that Greeks have in the present. It is important to underline the mistake that has been done in the past in the search of equivalents for Greek and Spanish proverbs: frequency has not been taken into account. And finally, the criteria and methodology used setting up a questionnaire are presented; which, after collecting a reasonable number of completed questionnaires, will be the base on which we will be able to determine the Greek paremiological minimum.*

Keywords: *paremiology, paremiological minimum, Greek proverbs*

Data de recepción 28.6.2013. Data de aceptación 27.9.2013.

¹ Unha versión previa e distinta deste traballo foi presentada en idioma grego como comunicación no *4rd International Congress of Karpathian Folklore*, que tivo lugar na illa de Kárpáthos do 8 ao 12 de maio de 2013. O autor garante que a versión que agora ve a luz en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* é un orixinal diferente e inédito. De igual xeito, este traballo inscríbese dentro do Proxecto de Investigación I+D+i PAREMIASTIC FF12011-24962 (2012-2014), financiado polo Ministerio de Ciencia e Innovación, actualmente Ministerio de Economía y Competitividad.

² Membro do Grupo de Investigación UCM 930235 *Fraseología y paremiología* (CEI Campus Moncloa, Clúster de Patrimonio).

³ Universidade Nacional e Kapodistriaca de Atenas.

1. Introducción

Nas últimas décadas aumentou en Grecia o interese polas paremias e isto deu na publicación dun número importante de coleccións e estudos das paremias gregas. Inspirador e creador deste interese xeral foi “o paremiólogo grego por excelencia”⁴, tal como o caracterizou Aristidis Doulaveras (1994: 15), que foi quen reuniu e estudou as publicacións paremiolóxicas do memorable Dimitrios Loukatos (1908-2003).

Nas coleccións de paremias gregas publicadas nos últimos anos⁵ observamos que estas se basean principalmente en anteriores coleccións de renome, como a de Politis ou a de Venizelos, entre outras. A finalidade dalgunhas delas é reunir o maior número posible de paremias gregas para conservar “un gran tesouro intelectual da nosa Tradición Popular” –como escribiu Giannis Smyrniotakis (2008: 9) no prólogo da súa última edición– e para entregalo “aos máis novos, para que o coñezan e o preserven”; xa que “co cultivo da nosa tradición nacional e a proxección da nosa cultura popular podemos consolidar a nosa cultura neohelénica, [...que,] cos valores diacrónicos e universais da nosa tradición nacional, debe ser a achega do noso país a Europa e ao mundo”, segundo declara Kostas Stratigakis (2005: 16) na súa introdución.

Outras coleccións céntranse na interpretación das paremias, xa que, segundo Ina Anagnostopoulou e Lía Bousouli-Gkesoura (2007: 11), “debemos [...] coñecer o seu sentido e, en consecuencia, a situación na que se poden usar”. Noutras palabras, as coleccións de paremias gregas aspiran a conservar e transmitir, así como a comprender aquelas que lles resultan opacas, en maior ou menor medida, ás novas xeracións.

Con todo iso, polo de agora non se realizou ningunha investigación (ata onde sabemos) para comprobar a competencia paremiolóxica dos gregos de hoxe, tanto a competencia pasiva coma a activa. É dicir, que aínda non se estableceu cientificamente qué paremias coñece o falante grego contemporáneo, cales usa e en que situacións.

É ben sabido que a competencia paremiolóxica se reduciu nas sociedades actuais, que evolucionaron de agrarias a urbanas (Sevilla - Cantera 2002: 255-263, Sevilla - Barbadillo 2004: 195). Moitas paremias non son de uso frecuente e, peor aínda, os falantes non as recoñecen como tales porque na vida actual resultan ineficaces, inútiles ou porque conteñen conceptos non compartidos na actualidade, como *Γυναίκα με λυχνάρι αν δεις, γελασμένος θε να βγεις* (Venizelos, Γ107) [“Se ves muller con candil, burlado queres saír”] ou *Τρία Κάπα κάκιστα, δύο Μι παγκάκιστα, Κρήτη, Κύπρος και Κεφαλονιά, Μυτιλήνη και Μοριάς* (Venizelos, T606) [“Tres Kapas, moi malo; dous Mi, completamente malo: Creta, Chipre e Cefalonia, Mitilene e Morias”]⁶. Isto non quere

⁴ Neste artigo ofrecemos a versión galega de todas as citas tomadas do grego.

⁵ A modo de exemplo citamos a de K. Stratigakis; a de A. Ferentinou; a de G. Smyrniotakis e G. Sifakis; e a de I. Anagnostopoulou e L. Bousouli-Gkesoura.

⁶ Curiosamente Venizelos, cando comenta este refrán, dá unha versión diferente e antiga das tres kapas: *Οι δε αρχαίοι έλεγαν. “Κάρες, Κύλικες, Καππαδόκες”*. É dicir “Os [gregos] antigos dicían: ‘Carios, Cilices, Capadocios’” (que eran pobos de tres rexións de Asia Menor, actual Turquía: Caria no SO, Cilicia no SE e Capadocia no Centro). Este dito permite ver que as tres kapas xa se asociaban antigamente ó malo (το κακό) e á maldade superlativa.

dicir que non se empreguen as paremias, xa que, na opinión de Meraklís (1985: 31) e de Doulaveras (2010: 69), as paremias “son os elementos máis dinámicos e vivos da nosa tradición popular, que sobreviven e funcionan eficazmente aínda hoxe, axeitándose admirablemente a circunstancias novas”.

2. O mínimo paremiolóxico dunha lingua

Ademais de conservar e transmitir a tradición diacrónica existe a cuestión sincrónica (Mieder, 1995): ¿Cales son as paremias que coñecemos e usamos? ¿Cantas son? ¿Cal é o corpus de paremias en uso hoxe en día? A resposta a estas preguntas dáa a delimitación do menor número de paremias que se atopan en uso a día de hoxe por parte da maioría de falantes nativos dunha lingua, independentemente do sexo, idade, condición social e educativa; ou, noutras palabras, a resposta dáa o mínimo paremiolóxico dunha lingua.

O sintagma *mínimo paremiolóxico* (*paremiological minimum* en inglés) introduciuno en lingua rusa o lingüista e folclorista ruso Grigorii L’vovich Permiakov (1919-1983), que realizou unha orixinal investigación da lingua rusa neste eido, na década dos 70 do século XX (Permiakov 1989, Čermák 2003, Sardelli 2009).

Segundo Permiakov (1989: 92), para que se poida comprender plenamente a lingua rusa actual, coma calquera outra lingua, *in addition to grammar, one must have a mastery not only of specific word selection and phraseological locutions but of a certain minimum of widely-used paremiological clichés as well*. E engade que non só se deben recoñecer os “clixés”, en calquera das súas transformacións orais, senón que tamén se deben asimilar as paremias do mínimo paremiolóxico, posto que pertencen ao coñecemento común dos falantes dunha lingua e, por iso, téñenas en conta consciente e inconscientemente no seu trato diario.

De momento lévanse feito investigacións para establecer o mínimo paremiolóxico do ruso (Permiakov), do ucráino (Vyshnya), do alemán (Čermák), do checo (Tarnovska, Sevilla-Zurdo), do polaco (Szpila), do inglés dos EE.UU. (Haas, Mieder), do galego (Vidal Castiñeira), do español de España (Tarnovska, Sevilla-Zurdo), do italiano (Sardelli), así como doutras linguas.

Julia Sevilla Muñoz e María Teresa Zurdo Ruiz-Ayúcar dirixen, dende o 2005, programas de investigación na Universidade Complutense de Madrid, que teñen como obxectivo delimitar o mínimo paremiolóxico europeo e mundial. Neste marco estanse a realizar investigacións do español, alemán, francés, galego, inglés, portugués e grego moderno.

¿E cal é a utilidade de determinar o mínimo paremiolóxico grego? En primeiro lugar, serve para coñecer o grao de competencia básica en paremias que posúe o falante nativo da lingua cotiá. Polo tanto, serve para conservar e transmitir o segmento de tradición recorrente nas nosas relacións cotiás, que se repite idéntico, cambiado, cortado, adaptado, etc.

Por outra banda, o mínimo paremiolóxico grego será unha ferramenta proveitosa no ensino do idioma grego, tanto como lingua nai coma estranxeira. Do mesmo xeito, será útil a súa incorporación nos dicionarios, xa sexan monolingües, bilingües ou multilingües, xa que as que se inclúan serán paremias que realmente estean en uso. De igual xeito axudará aos tradutores e intérpretes, entre outros.

¿E que debe incluír o mínimo paremiolóxico dunha lingua? Seguindo a Permiakov, coidamos que non só debía conter refráns, senón todo tipo de *paremias* en uso: termo xa imposto en paremioloxía como hiperónimo (Corpas 1996: 135) ou arquilexema (Sevilla 1988: 231) das unidades lingüística que compoñen o universo paremiolóxico, que engloba termos comúns como proverbio, refrán, máxima, sentenza, frase proverbial, adaxio, dialoxismo, etc.

3. O criterio da frecuencia de uso

Čermák (2009) subliña que os *paremiologists often seen to discard frequency as a criterion, in some cases they even disregard the synchrony-diachrony division cherishing proverbs that are not much in use any longer*. Confeso *mea culpa* xa que empreguei na procura de equivalentes entre o grego moderno e o español os principais refraneiros gregos, sen ter en conta a frecuencia de uso das paremias hoxe en día. As miñas edicións de equivalentes paremiolóxicos entre o grego moderno e o español (Crida 1999, Crida-Zoras 2005) adoecen deste mal, xa que todas as paremias gregas rexistradas presentan o seu equivalente semántico en español, pero non todas as paremias gregas rexistradas están en uso hoxe en día e moitas delas non son coñecidas polos mozos gregos; coma, por exemplo, *Μικρή τρύπα βουλιάζει μεγάλο καράβι* (Venizelos M235) [“Burato pequeno afunde barco grande”], que aínda que non presenta dificultade semántica, xa non se usa. Polo tanto, non é a mellor equivalencia para a paremia española *No hay enemigo pequeño*, a pesar de que ambas as dúas alertan do que considerado insignificante pode causar un dano grande. Non é unha equivalencia útil para o ensino/a aprendizaxe da lingua nin para a tradución, xa que o aprendiz grego de español non terá a paremia grega rexistrada no seu lexicón, polo que non poderá facer uso da *competencia fraseolóxica en su lengua materna para interpretar los refranes en la lengua extranjera, con mayor o menor competencia* (Recio 2013: 194). Ou, viceversa, o aprendiz español de grego ou o tradutor dun texto español ao grego non poderá usar a paremia grega do exemplo, posto que non a recoñecerán como tal os falantes nativos de grego.

Este defecto foi superado, en parte, no *Refranero Multilingüe* (Sevilla-Zurdo 1997-2013) coa inclusión de marcadores de frecuencia para cada paremia e as súas equivalencias. Aínda así, parécenos que unha colección multilingüe de equivalencias paremiolóxicas sería realmente útil só se determinase equivalencias a partir dos mínimos paremiolóxicos das linguas comparadas. De aí o noso interese en establecer o mínimo paremiolóxico grego para comparalo co mínimo paremiolóxico español.

4. A metodoloxía

¿Cal debería ser a metodoloxía para establecer o mínimo paremiolóxico dunha lingua? Sen dúbida, imponse a investigación estatística. Tal como di Mieder (1995), en 1931 o sociólogo estadounidense William Albig usou por primeira vez métodos demográficos coas paremias, e dende a vangardista investigación de Permiakov úsanse os cuestionarios. A investigación a través de cuestionarios adoita incluír dúas partes: primeiro mídese a competencia paremiolóxica activa dun grupo de persoas (que xeralmente son estudantes, xa que son os máis dispoñibles), ás que se lles solicita que escriban as paremias que poidan lembrar durante un espazo de tempo. Logo mídese a súa competencia pasiva mediante a presentación aos enquisados dunha listaxe concreta de paremias para pedirllas que indiquen as paremias que coñecen (Sardelli: 194). Falando disto, Mieder (1995) sinalou a dificultade que temos para mencionar paremias fóra dunha situación comunicativa concreta; igual que Čermák (2009), que propón como método máis firme de investigación a explotación de grandes corpóra representativos. Con todo, recoñece que esta metodoloxía presenta o problema da diferenza entre lingua escrita e lingua oral e, aínda máis, que non resolve o problema do descubrimento de paremias descoñecidas ata agora.

5. Proposta para establecer o mínimo paremiolóxico grego

Para determinar o mínimo paremiolóxico grego, dende o 2009 estamos levando a cabo unha investigación que pretende xuntar o maior número posible de informantes, coa idea de delimitar o mínimo número de paremias que coñece e usa hoxe a maioría de falantes nativos de grego. Os criterios e a metodoloxía que vimos aplicando son os seguintes:

Solicitamos de 8 estudantes do Departamento de Lingua e Literaturas Hispánicas da Universidade de Atenas (dos que a maioría cursara a materia Fraseoloxía e Paremioloxía Españolas) que cada un por separado preparase unha lista con paremias gregas que coñecese e lembrase, sen usar bibliografía. Déuselles o espazo de tempo dalgunhas semanas e a posibilidade de solicitar axuda a persoas do seu círculo, só para que refrescasen a súa memoria.

Despois de arrecadar 7 listas (dúas irmás chipriotas traballaron xuntas na preparación dunha lista común), mediuse a frecuencia de aparición de cada paremia, para crear un corpus de paremias gregas. Para a formación dese corpus, ademais, tivemos en conta o noso propio coñecemento das paremias gregas –adquirido durante 30 anos de permanencia en Grecia– e as paremias incluídas nun libro para nenos e mozos (Gialouris *et alii* 1992). Con este material preparamos un cuestionario que comprende dúas partes. A primeira parte cobre os datos do informante: sexo, ano de nacemento, lugar de orixe da familia, lugar de permanencia durante a infancia, lugar de permanencia durante os últimos cinco anos, nivel educativo e profesión. A segunda parte comprende 496 paremias, entre as que prevalecen os refráns e as frases proverbiais, pero tamén hai dialoxismos, aforismos, proverbios bíblicos e dísticos, decapentasilabos, cunha temática principalmente de carácter didáctico-moral, mais hai

paremias temporais, meteorolóxicas, supersticiosas, médicas, económicas, etc. Cada paremia está acompañada por cinco posibilidades, das que o informante debe elixir: se coñece esa paremia e se a usa, se a coñece e se a usa pouco, se a coñece pero non a usa, se non a coñece, e se a coñece con outra variante e, neste caso, dáselle a posibilidade de rexistrar a súa variante. Tamén se lle dá opción a completar a lista con paremias que coñece e usa pero que non están incluídas no corpus do cuestionario.

O cuestionario está dirixido a persoas maiores de 15 anos, gregos e chipriotas que sexan falantes nativos da lingua grega, que vivan en Grecia ou en Chipre, para que o cubran de maneira persoal. Repartiuse en formato electrónico e impreso en papel, e pretendíase que a súa difusión seguise unha progresión xeométrica: é dicir, repartiuse entre persoas do noso medio (estudantes, colegas e amigos) pedíndolles que non só o cubrisen senón que tamén o difundisen entre outras persoas. Polo de agora levamos recollidos 190 cuestionarios completados en forma electrónica e 60 en papel, é dicir, un total de 250. Este número de mostras é moi pequeno se temos en conta que “as actuais demoscopias para a investigación de tendencias a nivel panhelénico usan mostras de 1.000-3.000 persoas” (Mikrós 2008: 228) e que o número de mostras, segundo a poboación actual de Grecia (arredor de 11 millóns) debería ser de 1.100, mais outras 100 mostras procedentes da parte libre de Chipre (cunha poboación de 1 millón de habitantes), para obter unha imaxe satisfactoria e o máis exacta posible.

Utilízanse informantes gregos e chipriotas porque investigamos o mínimo paremiolóxico do grego como lingua nacional e non só como lingua do Estado grego.

A última fase da investigación para establecer o mínimo paremiolóxico grego será a comparación das paremias que os cuestionarios indicasen como as máis coñecidas e usadas con testemuños escritos. Nesta fase serán moi valiosas as investigacións que realizou Minás Alexiadis verbo do discurso paremiolóxico dos políticos gregos, tal como se presenta nos medios comunicativos impresos, así como as investigacións verbo dos chamados anti-proverbios, ou sexa, paremias que sufriron manipulación por parte da prensa diaria ateniense.

6. Conclusións

Pretendemos presentar unha investigación non concluída senón en pleno proceso de realización, xustificar os motivos da súa realización e expoñer a metodoloxía e criterios empregados; de aí que estas conclusións resulten parcas ou, en realidade, non sexan tales. As verdadeiras conclusións só as poderemos deducir en delimitando o mínimo paremiolóxico grego coa enquisa que estamos a realizar.

Os cuestionarios darannos información, entre outras cousas, de qué persoas prefiren usar determinadas paremias segundo o seu xénero, condición social ou cultural, en qué rexións prefiren unhas paremias máis ca outras, cal é a temática parémica preferida polos gregos, qué paremias usadas polos maiores xa non usan os máis novos e mesmo as descoñecen, que tipoloxía parémica é a preferida.

7. Referencias bibliográficas

- ALEXIADIS – ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Μηνάς Αλ. (2008²-2006): “Δημοσιογραφικός λόγος και παροιμία” στο *Νεωτερική Ελληνική Λαογραφία*. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα; 93-112.
- (2011): “Έντυπα μέσα επικοινωνίας και λαϊκός πολιτισμός. Νεωτερικά λαογραφικά”. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου – Α. Καρδαμίτσα.
- (2012): “Antiproverbios en periódicos atenienses” en *Erytheia* 33, 2012; 299-312.
- ANAGNOSTOPOULOU – ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ίνα; ΜΠΟΥΣΟΥΛΗ-ΓΚΕΣΟΥΡΑ, Λία (2010). *1.864 παροιμίες και γνωμικά. Ξέρουμε τι σημαίνουν;* Αθήνα: Μεταίχμιο.
- ČERMAK, František (2003): “Paremiological Minimum of Czech: The Corpus Evidence”. [ucnk.ff.cuni.cz/doc/parmin.rtf]. [Data de consulta: 01.3.2013].
- (2009): “Frequent Proverbs and Their Meaning: A Proposal of a Linguistic Description (The Core and Paremiological Minima Described)”. *3rd Interdisciplinary Colloquium on Proverbs-ICP09*. Tavira (Portugal) 8 Nov 2009 - 15 Nov 2009. International Association of Paremiology (AIP-IAP).
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de Fraseología Española*. Madrid: Gredos.
- DOULAVERAS – ΔΟΥΛΑΒΕΡΑΣ, Αριστείδης Ν. (1994): *Η παροιμιολογική και παροιμογραφική εργογραφία του Δημήτριου Σ. Λουκάτου*. Αθήνα: Πορεία.
- (2010): *Νεοελληνικός παροιμιακός λόγος*. Αθήνα: Σταματούλης Αντ. εκδ. οίκος.
- FERENTINOU – ΦΕΡΕΝΤΙΝΟΥ, Αθηνά (2007): *Έτσι το λέει ο λαός. Παροιμίες*. Αθήνα: Εκδόσεις Ενάλιος.
- GIALOURIS – ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ, Θ; ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, Γ.; ΚΟΡΜΠΟΥ Μ. (1992): *Παροιμίες για παιδιά και για νέους*. Αθήνα: Εκδόσεις Ανασταδιάδη.
- HAAS, Heather A. (2008): “Proverb Familiarity in the United States: Cross-Regional Comparisons of the Paremiological Minimum” en *Journal of American Folklore* 481, 2008; 319-347.
- MERAKLÍΣ – ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μιχαήλ Γ. (1985): *Παροιμίες Ελληνικές και των άλλων βαλκανικών λαών*. Αθήνα: Πατάκης.
- MIEDER, Wolfgang (1995): “Paremiological minimum and cultural literacy” en *De Proverbio* 1, 1995. [<http://www.deproverbio.com/display.php?a=3&r=1>].
- (2004): “Empiricism and paremiological minima” στο *Proverbs: handbook*. Westport London: Greenwood Press.
- MIKRÓS – ΜΙΚΡΟΣ, Γεώργιος (2008): *Η ποσοτική ανάλυση της κοινωνιογλωσσολογικής ποικιλίας. Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- PERMIAKOV, Grigori L'novich (1989-1982): “On the question of a Russian paremiological minimum” en *Proverbium* 6, 1966; 91-102.
- POLITIS – ΠΟΛΙΤΗΣ, Νικόλαος (1965-1899): *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού. Παροιμίες*. 4 τόμοι. Αθήνα: Εργάνη. Φωτοτυπική ανατύπωση της πρώτης έκδοσης (Αθήνα: Π.Δ. Σακελλαρίου).
- RECIO ARIZA, María Ángeles (2013): “El enfoque cognitivista en la fraseología” en *Revista de Lingüística y Letras Aplicadas* 8, 2013; 187-197.

- SARDELLI, María Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do *mínimo paremiolóxico* italiano” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 11, 2009; 191-209.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (1988): *Hacia una aproximación conceptual de las paremias francesas y españolas*. Madrid: Editorial Complutense.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2002): *Pocas palabras bastan*. Salamanca: Centro de Cultura Tradicional - Diputación de Salamanca.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e BARBADILLO DE LA FUENTE, María Teresa (2004): “Valor didáctico del refrán” en *Premia* 13, 2004; 195-204.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e ZURDO RUIZ-AYÚCAR, María Teresa, dir. (1997-2013): *Refranero multilingüe (español, alemán, catalán, francés, gallego, griego antiguo, griego moderno, inglés, italiano, polaco, portugués, rumano, ruso y vasco)*. [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>].
- SMYRNIOTAKIS – ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ, Γιάννης; ΣΗΦΑΚΗΣ, Γιάννης (2008): *17.000 ελληνικές παροιμίες ταξινομημένες θεματικά*. Αθήνα: Γιάννης Σμυρνωτάκης.
- STRATIGAKIS – ΣΤΡΑΤΗΓΑΚΗΣ, Κώστας (2005): *Παροιμίες, Ρητά, Γνωμικά: Νεοελλήνων – Βυζαντιών - Αρχαίων*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.
- SZPILA, Grzegorz (2002): “Minimum paremiologiczne języka polskiego - badanie pilotażowe” en *Język Polski* 1; 36-42. [<http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/ShowDocument.do?documentId=377204>] [Data de consulta: 24.06.2013].
- TARNOVSKA, Olga (2003): *Consideraciones acerca del mínimo paremiológico español*. Tese doutoral dirixida por Juan Idelfonso Bellón e Antonio Pamies. Granada: Universidad de Granada.
- VENIZELOS – BENIZEΛΟΣ, Ι. *Παροιμίες δημόδεις* (χ.η.-1867). Αθήνα: Επικαιρότητα. Φωτοτυπική ανατύπωση της πρώτης έκδοσης (Ερμούπολη: Πατρίς).
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 2003 ; 79-116.
- VYSHNYA, Natalia (2008): “Mínimo paremiológico ucraniano y peculiaridades de su traducción” en *Premia* 17, 2008; 101-109.

Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza

'To be ~ to seem ~ to feign to be from Angrois'. Class relations and phraseological expiry in stereotypes of ignorance and indifference

Xesús Ferro Ruibal ¹

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

Resumo: Análise sociocéntrica de fraseoloxismos galegos e doutras nove linguas cos que os falantes denigran os membros doutros 55 grupos sociais de menor nivel económico (rurais, periféricos ou inmigrantes) definíndoos como parvos, como insolidarios ou como persoas que se desentenden das súas responsabilidades. Este tipo de fraseoloxismos expresan e executan verdadeiras relacións de clase. O exemplo de partida (Angrois, Santiago de Compostela) revela que unha acción colectiva heroica e de alto valor ético (24.7.2013) pode cambiar radicalmente en poucos días a semántica dunha locución. Isto demostra que a fixación pode manter contidos que xa resultan inmotivados ou falsos; pero tamén que esa fixación ten data de caducidade. Poucas veces, coma neste caso, é posible comprobalo.

Palabras clave: fraseoloxía galega, sociocentrismo, locucións denigratorias, cambio semántico.

Abstract: Sociocentric analysis of phraseologisms in Galician, and in other nine languages, used by speakers to denigrate members of other 55 social groups of lower economic status (from rural areas, from the periphery or immigrants), defining them as stupid, unsupportive, or as people who avoid their responsibilities. These phraseologisms express and establish real class relations. The initial example (Angrois, Santiago de Compostela) reveals how a collective heroic and highly ethical action (24.7.2013) can radically change in a few days the semantics of an idiom. This shows that phraseological fixation can keep contents which already seem to be motiveless or false; but it shows as well that this fixation has an expiry date. It is very seldom possible, as in this case, to confirm it.

Keywords: Galician phraseology, sociocentrism, denigrating idioms, semantic change.

Data de recepción 31.08.2013. Data de aceptación 3.10.2013.

¹ Este artigo de urxencia sería irrealizable se ilustres amigos e amigas non me acudisen con informacións preciosas (nalgún caso mesmo de linguas que non coñezo, como o alemán ou o grego moderno). A todos eles e elas vai a miña expresa gratitude.

Este artigo de urxencia pretende ser unha reivindicación do bo nome de Angrois e de tódolos lugares do mundo ós que a petulancia urbana ou metropolitana lles coloca, coma a Angrois, epítetos denigratorios de modo arbitrario, que o uso conserva por simple rutina. Certos fraseoloxismos testemuñan ou establecen relacións de clase social. Aínda que aquí só se amenten 55 lugares denigrados, o fenómeno podería ser universal; podería ser un *widespread idiom* deses que con tanta erudición estuda Elisabeth Piirainen ². Quero dicir tamén que no caso de Angrois asistimos en xullo de 2013 a unha redención repentina, porque o comportamento de altísimo valor ético dos veciños de Angrois puxo á luz a arbitrariedade e iniquidade destes fraseoloxismos, destruíu en poucas horas a fixación ancestral e converteu os denigrados en admirados. Todo isto é unha acelerada mutación fraseolóxica, á que poucas veces é posible asistir en tan curto período de tempo, e xustifica esta nota de urxencia.

A fraseoloxía non sempre é visión especialmente perspicaz, fantástica e creativa da realidade; non todo nela é ameno. No que chamamos motivación fraseolóxica hai tamén a súa dose de crueldade; hai aspectos algo tenebrosos. O sociocentrismo, concepto acuñado por Caro Baroja (1990: 277-306) ³, que consiste en crer que un grupo humano é o máis digno de terse en conta, morde noutros seres humanos e fainos sufrir. Miguel Herrero xa analizou en 1922 como vilipendia a literatura culta castelá do século de ouro a case tódolos pobos da península ibérica (Herrero 1922-1966) ⁴. A fraseoloxía, por veces, tamén é crueldade refinada coa que o falante busca reequilibra-la súa psique e compensa-las súas frustracións; e conségueo cando encontra (ou fabrica) alguén a quen sentirse superior. Hai quen di que o éxito dos pallasos radica en que se presentan como inxenuos e parvos ⁵ e isto ó espectador permítelle rir porque se sente superior ó pallaso. É o que outros chaman *a síndrome do "último mono"*, que se dá xa nos animais: ter alguén detrás fai que un se sinta importante e, por iso, non é raro que, canto máis brután ou acomplegado é alguén, con máis virulencia busca o seu último mono. Velaí unha raíz antropolóxico-biolóxico. Pero hai tamén, como veremos, a necesidade de defini-lo que é o propio grupo por contraste cun *grupo de referencia negativo*, terminoloxía que prefere Marcial Gondar e que tamén veremos na epígrafe 5.1.

² [<http://www.widespread-idioms.uni-trier.de/?p=umfragen&lang=en>].

³ Ángel Iglesias Ovejero e os seus colaboradores da revista P.R.O.H.E.M.I.O. teñen dende o inicio unha clara inclinación por esta análise dos materiais de tradición oral. É, para min, o enfoque máis humano de todo este noso traballo. Modélico o seu recente libro *Blasones populares de Ciudad Rodrigo y su antiguo partido en prosa y verso* (IGLESIAS 2013).

⁴ Cito pola edición de 1966. Este libro suscitou diferentes extractos (máis ou menos ampliados) do capítulo referido ós galegos (Teijeiro Fuentes 1996: 203-246; Caramés Martínez: 1993). Pero non esgotou o tema, porque xa en 1954 publicara Taboada Chivite datos complementarios (Taboada 1954: 105-127) e sobre todo porque datos inéditos foinos sacando á luz José Luís Pensado Tomé en breves ensaios que viron a luz no xornal La Voz de Galicia e que despois formaron dous volumes (Pensado 1985 e Pensado 1991) e deixou preparado un terceiro volume aínda inédito. Diferente é a tese subxacente na literatura popular e na fraseoloxía: para o binomio galego - castelán véxase Barreiro (2003-2007); para o binomio galego - portugués véxase Grygierzec-Ferro (2009).

⁵ Prescindo doutros significados negativos, como a carencia de personalidade que se expresa coa palabra composta *remendafoles*. Tal é o que en Coristanco din da aldea veciña de Baldaio (en San Mamede de Andoio, Tordoia): *Aldeña de Baldaio, / aldea de poucos homes, / a aqueles poucos que quedan / chámánlle remendafoles*. Lémbrame esta cantiga, moi ó caso, Ramón Lorenzo.

Pero a fraseoloxía é interacción; e a mordida do tópico non sempre é inocua para a parte vilipendiada, porque moitas veces ten dous efectos. Primeiro, o aludido séntese mal ⁶. Segundo, o aludido interioriza esa opinión e convéncese de que é un ser inferior ou, polo menos, irremediabilmente inferiorizado ⁷, de xeito que, por veces, o que encontramos é unha fórmula que anima a non ser dun lugar co valor de non ser tímido, retraído, cocón e anima a ser valente.

No concello de Tomiño, do que forma parte esta parroquia de San Salvador de Tebra, corría a fórmula ¡Non sexas de Tebra! para animar a non ser tímido, non ser retraído, para subliñar inferioridade ou situacións un tanto escasamente mundanas ⁸.

Velaí a relación de clase, que non sempre o vilipendiado dá subvertido. Poucas veces hai un terceiro efecto: o inferiorizado rebélase e demostra que está ó mesmo ou superior nivel: neste artigo veremos algúns casos (3.7. e 6.3.2.-6.3.3).

1. Angrois na fraseoloxía galega

1.1 *Ser de Angrois ~ parecer de Angrois*

Angrois, aldea ⁹ situada nun alto, a escasos 2 km da muralla medieval de Santiago de Compostela, non se ve dende a cidade porque está detrás dun couto, mirando ó sur, e ó pé dun castro. Forma parte da parroquia extramuros de Sar (igreja románica de columnas espectacularmente inclinadas) e a súa existencia xa se fai constar nun documento de 1147 do rei Afonso VII (precisamente o esposo de Berenguela). Que estea ó pé dun castro indica que Angrois é núcleo de existencia bimilenaria e por Angrois entra un dos camiños medievais que vindo do sur chegan a Santiago ¹⁰.

Estas características (lugar alto, pero que non se ve dende a cidade, de economía rural de subsistencia) conforman o substrato no que nas cidades adoitan nace-los estereotipos

⁶ Os galegos non nos sentimos a gusto cos chistes de galegos en Arxentina, como direi en 2.2.10.

⁷ *Tense dito, por exemplo, que o tópico (fabricado por Hollywood con certos personaxes de Marilyn Monroe) da "roxa parva" ten ese efecto humillante nalgunhas mulleres que teñen o pelo da cor do ouro.*

⁸ Información de Xosé Luís Franco Grande, precisamente de Tebra.

⁹ O lector non galego debe saber que nos 29.574 km² que ocupa Galicia a poboación non se concentra (coma en xeral en España) en cidades ou *pueblos*, senón que, ademais das cidades ou vilas ("pueblos") existen unhas 36.000 aldeas diseminadas, que se agrupan, mesmo civilmente, en 3.778 parroquias; e estas en 314 concellos (municipios) e 4 provincias. O núcleo primario en Galicia é a aldea e o segundo é a parroquia: o municipio é o terceiro. Nisto a asimetría co resto de España é intensa. Só nas cidades a parroquia é un referente secundario en simetría co resto de España. O lector deberá ter isto en conta porque *aldea* e *parroquia* teñen en Galicia (e neste artigo) unha funcionalidade e unha significación moi específica. E case sempre os lugares galegos que cito neste artigo son lugares de nivel inferior ó municipal (unha parroquia ou, como é o caso de Angrois, unha aldea). Este dato é significativo porque espella o diferente rango social de quen di (a cidade ou a vila, sempre capital municipal) e de quen se di (normalmente unha parroquia rural ou unha aldea). No caso que nos ocupa, Santiago (cidade e capital de Galicia) di ou dicía despectivamente *ser de Angrois* (que é unha aldea, un núcleo rural), marcando así coa palabra relacións de clase.

¹⁰ Pode verse a información que a Wikipedia ofrece sobre este lugar da parroquia de Sar [http://gl.wikipedia.org/wiki/Angrois,_Sar,_Santiago_de_Compostela], que ten unha igrexa románica de columnas tan inclinadas coma a Torre de Pisa.

de grupo humano que a cidade considera atrasado por non participar do ritmo urbano e que non se emociona polas cousas que emocionan os urbanitas. Observación esencial: a cidade nomea e cualifica; a aldea ou parroquia rural é nomeada e cualificada. Imos ver que certos fraseoloxismos expresan e executan relacións de clase.

Así naceu a locución *ser de Angrois* que significa “ser incapaz de entender, ser pouco intelixente, ser parvo”.

Unha variante, posiblemente nacida desta, é *parecer de Angrois* que significa “dar mostras de incompreensión dun asunto importante ou de indiferenza”. Esténdese, polo menos, ata 45 km de Santiago de Compostela ¹¹. Pero constatei que hai uns corenta anos corría en Vilanova de Arousa (a 57 km), en Melide ¹² (a 56 km) e en Ferrol (a 93 km) ¹³.

A outra variante, posiblemente nacida da anterior, *facerse de Angrois* significa “facerse o parvo; finxir non entender; manterse á marxe e adoptar unha actitude indiferente ou insolidaria ante un asunto que ós demais (os urbanitas) lles resulta palpitante ou non asumir responsabilidades en asuntos comúns”.

O *Diccionario enciclopédico gallego-castellano* de Eladio Rodríguez González, publicado postumamente entre 1958-1961, dálle entrada propia ó topónimo *Angrois* pola presenza na fraseoloxía galega. Di así:

ANGROIS. *Nombre de una aldea próxima a la ciudad de Santiago, que ha dado lugar a la formación de varias frases y locuciones muy gallegas, fundadas en un supuesto pueblo imaginario de habitantes rudos.*

¿Coidas que son de Angrois?, ¿crees que soy tonto y me engañas?

Non veño de Angrois, y también non vimos de Angrois, dícenlo aqueles que no quieren pasar plaza de cándidos, de inocentes o de poco avisados.

Parece que vés de Angrois, se dice al que da señales de estar abobado o de tener corto entendimiento.

¿Seica somos de Angrois, ou qué?, suele objetarlo el que cree que lo toman por inexperto o por torpe ¹⁴.

O que non di Eladio Rodríguez pero din algúns dos meus informantes é que a difusión dos ditos de Angrois por boa parte de Galicia podería deberse a que os levaban consigo

¹¹ “Eu si oín a frase despectiva *pareces de Angrois*. Dixéronllo á miña muller nunha xoiería da vila coruñesa onde vivimos, situada a 45 quilómetros de Santiago, haberá uns catro ou cinco anos. A “señora” que llo dixo, que era a propietaria do establecemento, parecéunos moi bruta, aínda que polo seu tono non especialmente agresiva; cando a vexo pola rúa sempre me acordo daquel seu dito e dende agora moito máis; o meu pensamento e o meu abrazo agarimoso para todos eses defuntiños e as súas familias”. [<http://perfectoconde.blogspot.com.es/2013/07/os-de-angrois.html>]. [Data de consulta: 31.7.2013].

¹² Aquí tería o significado de “parecer bruto, ignorante” e o informante di que era frase que os estudantes de Santiago traían consigo.

¹³ Información de Luis Alonso Girgado.

¹⁴ Véxase a glosa de Marina Mayoral.

os mozos e mozas que viñan estudar a Santiago, ou ó seminario ou á universidade (aínda que falta, en cambio, en moitos outros sitios, coma tal Lugo).

1.2 *Facerse de Angrois*: silencio estratéxico + inhibición

Facerse de Angrois é unha locución de uso local pero que expresa un asunto importante da psicoloxía social en Galicia e que, como tal, ten graos. O primeiro é o que podemos chamar **silencio estratéxico**. O silencio é un elemento moi elocuente da comunicación dos galegos. Por un atavismo secular (debido quizais a que a historia nos fixo un pobo que vive á defensiva), en calquera diálogo nós tendemos a adiviñar sempre a motivación e a intención das preguntas que nos fan. Hai xente non galega que se sorprende pero a nós resúltanos pertinente, imprescindible e mesmo un aforro de tempo. Non é que non nos interese a pregunta: é que por veces sabemos anticipadamente que ó interlocutor non lle interesa a nosa resposta. Así que, sempre que percibimos que, por un motivo ou outro, a nosa resposta vai ter un resultado nulo, porque a pregunta é malintencionada ou porque calquera resposta non conduce a nada, tendemos a calar. Deste silencio estratéxico imos ver un claro exemplo bíblico en 4.4. Iso é *facerse de Angrois*: unha maneira de economizar tempo e palabras. Aínda que poida parecer un paradoxo, o silencio estratéxico tamén se realiza respondendo cunha fórmula refinada: *Por un lado, ti xa ves; e, por outro ¿qué queres que che diga?*

Só, cando non temos certeza da nosa propia impresión, afrontamos directamente a posible trampa dialéctica preguntando de forma explícita *¿E por que mo pregunta(s)?* Máis directo non se pode ser. Sabemos que esta práctica dialéctica existe nalgún outro pobo rural do mundo.

Facerse de Angrois ten como primeira acepción ese silencio estratéxico.

O segundo grao ou acepción de *facerse de Angrois* expresa verdadeira indiferenza: inhibirse. Isto é común a calquera sociedade, rural ou urbana: o falante desenténdese de algo ou finxe que non entende o que lle din para non se comprometer ou para non asumir responsabilidades. Vicente Llópiz nun refraneiro inédito que podemos datar en 1954 recolle este refrán no seu capítulo de *Ferías* (257 a): *O bon vendedor faise de Angrois*. Polo tanto, neste segundo grao *facerse de Angrois* equivale a *facerse de fóra*, e é sinónimo de *cruzarse de brazos*; *encolle-los ombreiros*; *entrarlle [algo] por unha orella e saírlle pola outra*; *oír [algo] coma se cantara un carro*; *darlle a un igual rodas arriba que rodas abaixo*; *nin irlle nin virlle* [algo a alguén]. En definitiva, indiferenza: a malicia disfrazase de ignorancia, porque a ignorancia, por veces, é de proveito.

Esta indiferenza pode verbalizarse en fórmulas coma *¡Éntrame por un oído e saíame polo outro!* Pero o desentendemento máis eficaz é o silencio; silencio tamén estratéxico.

1.3 Gradación e matices de uso das locucións de Angrois

Como se ve, existe unha gradación semántica nestas tres locucións denigratorias: a) *ser de*: incapacidade permanente (e tribal) de comprensión, é dicir, ser veciño dun lugar no que habitan persoas de poucas luces; b) *parecer de*: puntual indiferenza ou

incomprensión; c) *facerse de*: desconexión voluntaria que pode ser xustificada, neutra ou insolidaria.

Supoño que esta é a dirección da gradación, porque *parecer de Angrois* implica a preexistencia de *ser de Angrois* cun significado negativo; e, sobre todo, porque *facerse de Angrois* xa é unha simulación intelixente, finxindo unha torpeza que non existe para conseguir un resultado positivo. É pura renartería: pero a renartería implica que a torpeza está na base semántica de *ser de Angrois*, do mesmo xeito que en portugués *fazer-se saloio* (“facerse parvo”) (Simões - Teletin 2011: 352) implica que a estima social do aldeán ou labrego (*saloio*¹⁵) *non é precisamente moi alta. Hai un refrán que di: Faite o parvo, está calado, e terás moito logrado*. Recólleo Moreiras Santiso e coméntao con outro refrán paralelo: Aconsella a discreción, pois “*O parvo, si é calado, pasa por ben asisado*”. El mesmo recolle isto, que máis ben parece fórmula, *Fágome o bobo e como de todo*; e fai este comentario: “Dise do que fai a vista gorda e vai somentes ás súas comenencias” (Moreiras 1977: 56 e 173).

Pola contra, a expresión *¡Non veño de Angrois!*, segundo Eladio Rodríguez, é frase coa que o falante advirte ó interlocutor de que el non é parvo nin inxenuo (1,173). Claro: isto implica que *ser de Angrois* ou *vir de Angrois* significa “ser pouco intelixente ou practica-la indiferenza”. Máis ou menos iso era o que significaba na miña adolescencia en Compostela.

Eu, que vivín en Compostela entre 1948 e 1965, dou fe de que estes tres valores, maiormente o primeiro e o segundo, estaban vivos, aínda que (detalle non menor) sempre se usaban referidas a persoas que non eran de Angrois. Eran *un dicir*, unha frase figurada que non tiña sentido real, por iso eran referencias que se usaban *in absentia*: nunca lembro que un veciño real de Angrois fose considerado efectivamente torpe ou menosprezado por ser de Angrois. Angrois era o paradigma e levaba o estigma, case como un signo lingüístico arbitrario.

Na acordanza da xente do meu tempo¹⁶ está tamén que era un núcleo de economía plenamente rural (a 2 km da cidade) pero tamén unha sociedade compacta que administraba con moita atención a súa permeabilidade social: dicíase que non era doado emparentar nunha aldea con personalidade tan marcada. Ignoro en qué medida esta impresión externa tiña fundamento ou era simple proxección urbana sobre Angrois.

Esta impermeabilidade, á que a cidade reacciona denominándoa *ser de Angrois*, acaba significando para os outros “non estar ó día do que a cidade-metrópole considera actual e moderno, non estar *à la page*”. Pero, nesta nota de homenaxe, tamén interesa

¹⁵ *Saloio* en portugués era inicialmente o labrego dos arredores de Lisboa (que inclúe mesmo as terras de Sintra e Mafra e Torres Vedras); como segunda acepción, labrego en xeral, persoa da aldea; pero a súa terceira acepción é xa “Que ou quem é grosseiro, revela falta de educação, de civilidade ou de bom gosto” [<http://www.priberam.pt/dlpo/default.aspx?pal=saloio>]. Sempre a cidade marcando o que é correcto, positivo, moderno e elegante.

¹⁶ E así como corrobora Encarna Otero, especialista na historia oral de Compostela.

a terceira acepción “manterse á marxe e adoptar unha actitude indiferente, distante ou insolidaria ante un asunto que ós demais (os urbanitas) lles resulta palpitante”.

2. *Ser ~ parecer de Anglois* en Galicia, en Europa e en América

Fagamos unha paseata vendo como se *é de Anglois* polo mundo adiante.

2.1. *Ser de Anglois* en Galicia: xenéricos

2.1.1. *Ser un carneiro* significa “ser persoa que por vivir terra adentro (non na beira do mar) quedou estancada no seu modo e medio de vida e desconectada da evolución do mundo”. Úsano, case sempre cun ton humorístico, os mariñeiros ou xente da beira do mar para se referiren xenericamente ós que nacemos e vivimos terra adentro, sen o contacto directo e profesional co mar. É un feito que os núcleos máis modernos e dinámicos de Galicia están na beira do mar ou en zonas planas (fosen vales ou chairas altas). A terra require tamén destrezas específicas pero o mar é unha porta aberta a tódolos mares do mundo: o transporte e as comunicacións a distancia xa en época romana se facían por vía marítima e fluvial (moito máis rápida e segura cás sonadas vías); por mar chegaron a maior parte das novidades a Galicia ¹⁷ e os mariñeiros, por seren navegantes, en certa medida xa hai séculos que viven niso que hoxe chamamos *globalización*. Non é de estrañar, polo tanto, que os mariñeiros nos chamen ós de terra adentro, cun certo desprezo cariñoso, *carneiros*: nome que designa o conxunto de lugares interiores de Galicia ¹⁸.

2.1.2. *Ser ~ vir do monte, ser da montaña*. Fronte á costa chea sempre de dinamismo, o interior tamén ten diferentes graos de vitalidade. Os núcleos urbanos ou semi-urbanos consideran que os que viven no monte *son do monte*, e iso significa “ser persoa inculta, silvestre, non refinada ou que non se comporta co estilo do lugar urbano de quen fala”. O interior de Galicia é todo el territorio ondulado, montañoso, no que só destacan tres chairas: a Terra Cha e a Terra de Lemos (na provincia de Lugo) e A Limia (na de Ourense). En xeral, os núcleos máis dinámicos do interior están en vales e á beira dun río (antiga vía de comunicación). Os montes, en cambio, son lugares solitarios nos que o medio de vida é a cría de gando bovino, equino ou lanar, o cultivo e aproveitamento da madeira e outros arbustos de utilidade agrícola. É un ámbito de vida brava coma a do mariñeiro (cando o lobo ataca as reses), con moitas horas de soidade e require unha dedicación absoluta. Economicamente é puro sector primario. E, aínda que é o máis imprescindible economicamente e socialmente, aínda que dos montes baixaron elementos indispensables da alimentación urbana e tamén delicadísimos elementos da cultura popular (melodías, tradicións máxicas etc.), quen vive no monte está desconectado do pulso urbano ou do mariñeiro, porque este sector non recibe un retorno

¹⁷ A tradición di que o cristianismo chegou con Santiago por mar a Padrón (“en barca de pedra”). E Europa soubo que América existía cando por mar arribou ó porto galego de Baiona o 1.3.1493 a carabela Pinta de Martín Alonso Pinzón.

¹⁸ A isto temos que engadir que na beira do mar tiñan un nome despectivo para as mulleres que cos seus fillos baixaban no verán á costa a toma-los baños. En Marín chamábanlles *pouvanas*; e na Coruña, *Catalinas* (Ventín 2007: 259).

proporcional dos outros sectores da sociedade que alimenta. O monte asóciase a rudeza, atraso, inxenuidade; tamén á falta de versatilidade e da picardía urbana ou mariñeira: esta distancia cultural dispara a ollada despreciativa dos urbanos e dos mariñeiros. O monte é o símbolo dos que perderon o tren da vida.

Os montes só se ía vivir en casos de emerxencia (tal aconteceu aínda na invasión francesa) pero a emerxencia foi algo recorrente na historia de Galicia, porque aínda hoxe hai máis de 440 lugares habitados e 2.300 non habitados que se chaman *O Castro*, *Castrelo* ou variantes, sempre situados en lugares altos (que en moitos casos conservan restos de muros defensivos bimilenarios); e aínda hai outros 215 lugares que se chaman *O Monte* ou variantes (*Montecelo*, *Montealto*, *Montemaior*, *Montefurado*, *Montealegre...*).

Monte equivale a silvestre. Por iso, se miramos denominacións paralelas, vemos que *besta do monte* é a non estabulada, a que dorme ó ventimperio, *bicho do monte* é o lobo; *cabra do monte* é a cabra montesa, *carrizo do monte* é un paxaro máis grande e que pon máis ovos có carrizo común que aniña preto das casas, *cocho / porco do monte* é o xabarín, *pita do monte* é o urogalo; *uva do monte* é o arando. Metaforicamente *besta do monte* é persoa zafia e ruda, *fillo do monte* é o fillo de muller solteira. A forma máis hiperbólica podería se-la que se di en Vigo, *ser máis do monte có toxo* ¹⁹: *o toxo* (http://gl.wikipedia.org/wiki/Ficheiro:Ulex_europaeus4.jpg) é o nome común de diversas especies do xénero *Ulex*. Aínda que na primavera o toxo tingue de ouro os montes de Galicia coa súa flor dourada, é un arbusto tan cheo de pinchos que é imposible tocalo sen pincharse e, por parte, en Galicia medra espontaneamente nos montes e lugares non cultivados: todo axudou a convertelo no símbolo das persoas apartadizas, xotas, ariscas e montaraces, mesmo se queren aparentar outra cousa.

Así se entende que *ser do monte* xenericamente, aplicado a unha persoa ou a un colectivo, sexa unha forma de dicir “silvestre, non refinado”. E, como se verá, moitos dos pobos que polo mundo adiante cargan cunha semántica denigratoria residen en lugares altos; en montes.

Ser do monte é, en consecuencia, a locución xenérica, a máis estendida e a que se usa en lugares nos que non se especifica ningún topónimo (porque non o hai, porque puntualmente non se quere especificar ou porque as novas xeracións xa non o lembran). *O monte* é un hiperónimo de todos eses lugares que están topograficamente máis altos cá “metrópole” e frecuentemente están do outro lado do monte. Este último é o caso das cidades de Pontevedra e de Lugo: aquí a maior parte dos meus informantes, xa adultos, din que só se usa *ser do monte* ou que se lle pregunta

¹⁹ Información de Ramón A. Martins Seixo, Mª Fernanda García Collazo e Gerardo Lago Rivero. Fálase dunha muller que vai de fina e de clase ben alta, desprezando ós demais, e o home remata dicindo: pero ¿quen se cre que é? ¿Se é máis de monte có toxo!

retoricamente ó interlocutor *¿Seica vés do monte?*²⁰ *E tamén se usaba a advertencia recíproca: ¿Pensas que son do monte?*²¹

2.1.3. Ser da aldea. Velaí outra denominación xenérica, usada para denigrar persoas ou grupos de persoas de calquera núcleo urbano ou semiurbano que non se precisa: alude neste caso a carencia das formas de comportamento, de vestir e de vivir que nese momento predominan na cidade. En 3.1. veremos que nesta locución *ser do monte* pervive o *esse rusticus* dos antigos romanos. Pero debe repararse en que este valor denigratorio só se aplica a persoas, porque, en cambio, a etiqueta *da aldea*, revaloriza na estimación e no mercado os produtos cárnicos, os ovos, os lácteos ou os hortofrutícolas, porque se recoñece que non proceden da produción manipulada característica da industrialización: sen usa-la palabra, considéranse a priori ecolóxicos. Veremos en 2.3.1. (*ser de Cotá dos queixos*) un exemplo de escasa estima da xente e de alta estima dos produtos agrícolas que esa xente leva ó mercado.

2.2. Ser de Angrois en Galicia: específicos da provincia da Coruña

Ademais dos xa referidos a Angrois, hai ou houbo os que mento a continuación.

2.2.1. Ser doutor (en burroloxía) pola Universidade de Cacheiras. Cada unha das cidades de Galicia ten o seu *Angrois*. Incluso a propia Compostela ten un segundo *Angrois* que é Cacheiras. Situada tralo monte denominado Montouto, no concello de Teo, a aldea de Cacheiras é hoxe unha vila-dormitorio, de bastante calidade, habitada por científicos, executivos e funcionarios, pero ata hai uns cincuenta anos era unha das parroquias esencialmente agrícolas que alimentaban cos seus produtos a sempre magnífica *praza* ou mercado diario de Compostela. Que a cabeza dun porco (despois de despezado) en galego se chame *cacheira*, posiblemente deu lugar a que se crease na fantasía popular compostelá unha teórica *Universidade de Cacheiras*, aparente alternativa da Universidade de Santiago, e naquela era onde os parvos se licenciaban e doutoraban *en burroloxía*. Humoristicamente era frecuente a frase *¡Ti es doutor (en burroloxía) pola Universidade de Cacheiras!* *¡Falou o doutor en burroloxía pola Universidade de Cacheiras!* Fraseoloxismo vivo a mediados do século XX, coido que case ninguén lembra xa a existencia desa tal “universidade” e é sintomático, porque a actividade predominante en Cacheiras cambiou de agrícola a residencial de certa calidade: isto, que veremos que se repite noutras cidades galegas, permítenos sospeitar que na orixe destas locucións está o menosprezo urbano da economía do seu entorno rural e o menosprezo da xente dese entorno rural. Mesmo se un ten terras herdadas, o ideal urbano é deixalas e, se tiver capacidade, triunfar na capital do Estado: expresábao ben en 1928 este fragmento dunha novela de Otero Pedrayo:

Aquilo progresa. O ceo, as mulleres, os teatros. Non entendo como hai quen non desexe ir aló. Si vira a Porta do Sol, un día de pronunzamento! Toda a opinión da España faise alí. Niste Sant-Iago os estudantes andan emporcallándose

²⁰ Comentario de Xerardo Vidal. [<http://perfectoconde.blogspot.com.es/2013/07/os-de-angrois.html>]. [Data de consulta: 31.7.2013].

²¹ Información de Darío Xohán Cabana.

nas tabernas. E logo, ¡que tono! Non crea nistes sábeos locais. A súa sona non pasa de Cacheiras ou todo máis do Padrón. Vosté herdará terras; siga o meu consello: deixas que pra traballálas estánlle os labregos. Vosté en Madri podese adicar á profesión, facer boas amizades, e cun pouquiño de política e periodismo anunciarlle unha carreira farta. (OTERO 1928: 84).

2.2.2. Ser de Coirós. Usábase en Betanzos que está no fondo dunha ría ²². Coirós é un concello limítrofe, situado uns 2 km terra adentro e en lugar máis alto. Na cidade da Coruña, portuaria e funcionarial, que adoitaba ir toma-los viños a Betanzos, tamén se dicía *ser de Coirós*, que lle queda a 20 km. Da desmotivada escolla dun topónimo darei unha hipótese en 5.2.

2.2.3. Ser de Cambás. Cambás é parroquia do concello interior de Aranga e úsase en Betanzos, que está a uns 20 km na beira do mar. A distancia ó mar parece a desculpa. Pero tamén se usa en Guitiriz, máis interior ca Cambás (a outros 20 km. terra adentro); pero Guitiriz é zona balnearia, é dicir, un chisco menos rural. A área de difusión acada uns 40 km.

2.2.4. Ser de Montecuruto / de Caamouco / de San Mateo. Úsanse en Ferrol, outra cidade portuaria e militar, centro da construción naval. Montecuruto é un lugar (de Santo Antonio da Cabana) e é monte (en realidade é un topónimo tautolóxico, porque *curuto* tamén significa “parte alta dun monte”). Ademais de ser monte, conta o feito de que dende a cidade non se ve, porque a cidade está orientada ó mar. San Vicente de Caamouco está no concello de Ares, polo tanto noutra ría e tampouco se ve dende Ferrol ²³. Aquí, e coma no caso da Canicouva en Pontevedra, poida ser que a opacidade do topónimo sumada ó ditongo *ou* dea a orixe a unha sensación de arcaísmo. San Mateo de Trasancos está no concello estremeiro de Narón, na pequena zona interior que este concello ten entre o Atlántico e o fondo da Ría de Narón. Xaquín Campo, sacerdote dedicado a tódolos necesitados (vellos, presos e pobres) dime que estas denominacións forman parte da condición humana: criar un chibo no que descargar tódalas nosas malas consciencias. Por iso me engade que en Ferrol tamén se di *ser das Sindicais*, barrio obreiro sufrido e pouco acariñado pola sociedade.

2.2.5. Ser de Régoa / ser do Rabadán. Dise en Cedeira ²⁴, porto de mar nunha ría que leva o seu nome (Ría de Cedeira), ría alta, e os dous lugares pertencen a este mesmo concello mariñeiro: Santa María de Régoa é parroquia e Rabadán é un lugar da parroquia de Santalla de Cervo. É significativo que tanto Régoa como Rabadán son lugares de montaña, polo tanto de economía agrícola, fronte á economía mariñeira da capital do municipio onde se usan estas dúas locucións. Estamos, unha vez máis, na antítese mariñeiros-agrogandeiros.

²² Debo esta información a Xosé Luís Couceiro e Afonso Vázquez Monxardín.

²³ Caamouco aparece nun refrán de serie devaluatoria de vilas veciñas: En Ares non te pares, en Redes non te quedas, e en Camouco, tampouco (Saco:345). En Ares non te pares, en Redes non te quedas, en Camouco para pouco (RODGO3:085)

²⁴ Información de Xaquín Campo Freire.

2.3. *Ser de Angrois* en Galicia: específicos da provincia de Lugo

2.3.1. *Ser do Picato / ser un fazai / parecer de Cheda ~ de Garabolos ~ de Cotá (dos queixos) ~ de Piúgos.* A pesar do dito en 2.1.2, segundo un informante en Lugo en tempos dicíase *ser do Picato*. O Picato é o monte que está ao sur da cidade de Lugo, na estrada que vai a Santiago. Nestes lugares recoñécese un certo atraso socioeconómico e unha especial resistencia.

*“Contaba meu sogro o chiste de que chegou un do Picato a barbearse en Lugo e a preguntas do barbeiro de onde era, ao saber que era do Picato, díxolle que eles estilaban afeitarse en seco. E así comezou a facelo o barbeiro. E a cada navallada que lle baixaba polas fazulas, unhas bágoas de door ían mollando a cara do bon do home. E foi daquela que lle dixo: Mire, señor barbeiro, será mellor que non me afeite en seco, porque eu sonlle do Picato a un lado”*²⁵.

Ser uns fazais é a forma plural de *ser un fazai*, que converte en adx. o topónimo *Fazai*, aldea da parroquia de San Martiño de Carballido, no concello de Lugo, na saída cara á Fonsagrada.

Outro informante²⁶ di lembrar dos seus anos de estudante en Lugo a loc. *ser ~ parecer de Cotá / ser de Cotá dos queixos*. Cotá é aldea e parroquia de San Martiño de Cotá, no concello estremeiro de Friol, atravesada polo río Narla: *Cotá dos queixos* é denominación popular pola calidade e sabor dos queixos que os de Cotá vendían na súa feira, que en tempos foi importante²⁷. Un terceiro informante²⁸ di ter oído en Lugo dúas locucións con este significado: *pareces da Cheda* e *pareces de Garabolos* (quizais xa en desuso). Cheda é barrio costento, obreiro, xa medio fóra de Lugo, que nestes últimos anos se urbanizou algo, pero non moito; Garabolos está no norte da cidade, ó final da avenida da Coruña, pero hoxe está totalmente urbanizado. *Ser ~ parecer de Piúgos*²⁹ alude á parroquia rural de Santiago de Piúgos (concello de Lugo), afastada uns 6 km ó sur da muralla romana, que, como é lóxico, contén o centro da cidade de Lugo.

2.3.2. *Ser de Lanzós.* Dise co mesmo significado en Vilalba. Lanzós é unha parroquia do propio concello de Vilalba³⁰.

2.3.3. *Ser do Cadramón.* Usábase en S. Miguel de Roás (Cospeito)³¹ pero tamén na Fonsagrada³². Refírese ó monte Cadramón, un dos máis altos da Serra do Xistral e

²⁵ Información de Ramón Villares e Pegerto Saavedra.

²⁶ Información de Antón Santamarina.

²⁷ *Cotá dos queixos* é a forma que me facilita Isabel González.

²⁸ Información de Darío Xohán Cabana.

²⁹ Información de Isabel González.

³⁰ Información de Xaquín Campo Freire.

³¹ Información de Darío Xohán Cabana, que me matiza que se refiren ó monte, que é o que ven dende Roás, non á parroquia de san Xurxo do Cadramón, no concello do Valedouro (Lugo).

³² Información de Isabel González.

que carece totalmente de árbores³³. O aspecto deste monte quizais explique que *ser un cadramón* sexa na provincia de Lugo “ser unha persoa inculta e salvaxe”.

2.3.4. Ser de Lindín / de Estelo. Dise en Mondoñedo³⁴ e os dous nucleos están no propio Mondoñedo: Santiago de Lindín é parroquia; Estelo é lugar da parroquia dos Remedios. Todo o concello é montañoso con grandes desniveis. Mondoñedo, a cidade episcopal coa súa catedral e co seu seminario, está chegando ó fondo do val; os lugares citados están no alto: Lindín ó sueste e Estelo ó oeste. Na relación de Lindín e de Estelo con Mondoñedo súmanse dúas antíteses: monte-val e rural-urbano.

2.3.5. Ser de Ferreiros. Ser parvo: esa é a consideración que recolle Camilo J. Cela para os veciños da parroquia de San Salvador de Ferreiros no concello lugués da Pobra do Brollón. Mesmo recolle a fórmula *Somos os de Ferreiros e no nos podemos negar*. (Álvarez 2011) [<http://ilg.usc.es/ditados/?l=1&m=5021>] [7.8.2013].

2.3.6. Ser de Berbetouros. *Os de Berbetouros, burriqueiros* (San Miguel de Berbetouros é parroquia de Palas de Rei).

2.4. Ser de Angrois en Galicia: específicos da provincia de Ourense

2.4.1. Parecer de Rouzós. Era o que se dicía en Ourense co mesmo significado de *parecer de Angrois*. Tamén neste caso se trata dun lugar máis alto cá cidade de Ourense (cousa non difícil por estar Ourense nun fondón, á beira do Miño, e ter por iso case sempre as temperaturas máis alta de Galicia). Rouzós é lugar e parroquia (San Cibrao de Rouzós) no concello de Amoeiro. Cando alguén facía unha falcatrúa ou parvada a xente dicía: *Ise parece de Rouzós*³⁵. Na cidade de Ourense *parecer de Rouzós* era sinónimo de ser basto ou bruto. En Rouzós naceu a miña bisavoa, leiteira ela³⁶:

‘Parece de Rouzós’. Cada vez que oía isto para desmerecer a alguén desacougábame. Primeiro porque non entendía que a pertenza a un lugar ou a outro fose elemento tan definitorio -todo é xente no mundo- e ese fermoso lugar de Amoeiro non cría eu que tivese nada especial, nin augas nin ventos, que fixesen xente parva, bruta ou atravesada. E segundo, e se cadra principal, porque unha bisavoa miña que non coñecía, María Pérez, a nai do meu avó Tono, era de alí. Ou sexa que naquel camposanto rural repousa unha das oito espirais de ADN con que se teceron os xenes de quen lles escribe e non quería eu figurar entre os vilipendiados por ser, dalgún xeito, nun oitavo, da nación rouzosá (Vázquez-Monxardín 2010).

2.4.2. Parecer de Chandrexa de Queixa. Tamén se dicía en Ourense co mesmo significado. Chandrexa de Queixa é zona de serra a uns 50 km da cidade de Ourense cunha temperatura media anual de 10° e escaseza de terreo agrícola³⁷.

³³ [<http://www.adelaleiro.com/gestion/descargas/docs/ruta-Cadram%C3%B3n-Xistral.pdf>]

³⁴ Información de Xaquín Campo Freire.

³⁵ Información de Antón Pulido, natural de Amoeiro.

³⁶ Información de Afonso Vázquez Monxardín.

³⁷ Información de Xosé Mª Gómez Clemente.

2.4.3. Ser limiao. Co mesmo significado despectivo usábase en Xunqueira de Ambía para desprestixia-los veciños dunha parroquia do mesmo concello, a parroquia de Padroso. Aquí reproducéase o mesmo escenario. *A vila*, é dicir, o lugar capital do concello, cunha colexiata medieval, está nun lugar baixo na conca do río Arnoia. Pero a parroquia de Padroso, dese mesmo concello, está nun lugar alto e na nacencia doutro río, un río internacional, O Limia, que chega ó mar en Viana do Castelo (Portugal). Esta diferenza topográfica era suficiente para que *os da vila* lles chamasen despectivamente *limiaos*, co significado consabido de xente bruta, silvestre e inculta. “Para nós –di Bieito Ledo Cabido, natural de Padroso– era ferinte. E defendíámonos cunha represalia verbal dicindo que *Fan máis festa os da Vila* [capital do concello de Xunqueira de Ambía] *cunha gaseosa ca nós, os da Limia, cun garrafón de viño*”. Con isto dicían que a importancia da vila era gas, fluflú inconsistente ³⁸.

2.4.4. Os parvos de Grou. Alcume recollido por Camilo J. Cela referido á parroquia de San Mamede de Grou, no concello ourensán de Lobios (Álvarez: <http://ilg.usc.es/ditados/pdfs/x077.pdf>). De Grou publicouse nesta revista un refraneiro que poucos anos antes de morrer me fixera chegar o por tantas cousas brillante e meritorio Bieito Fernandes do Palheiro (Ferro 2008): só o exemplo de vida e intelixencia desta persoa é abondo para amosa-la ridiculez deste e de tantos dicterios como estamos referindo e analizando.

2.4.5. Parecer de Correchouso

“Na miña terra, para indicar que unha persoa era media parva, medio aleilada (como dicimos nós), ou que non tiña educación, nin cultura, dicía meu avó pareces de Correchouso. Correchouso –como se pode ver nunha foto de Google Earth– é unha aldea do concello de Laza, que está no medio da serra, rodeada de grandes montañas, furadas polos camiños de ferro. Meu avó traballou nesas vías do tren e, se cadra, trouxo o dito de cando traballaba nos túneles desta zona” ³⁹.

Dicía meu avó indica que a xente de Correchouso debía ter daquela esa maneira de ser –ou parecerllo así ós obreiros foráneos– pero que o dito xa non circula na actualidade, xa non ten vixencia. O lector obxectivo debe ter presente que por forza teñen que estar provisionalmente estupefactos os habitantes dunha aldea destas características, tranquila e silenciosa, que se ve invadida por xente estraña que, con máquinas xigantescas e ruidosas e con estruendosa dinamita, fura os seus montes e transforma radicalmente o seu hábitat. Posteriormente a adaptación a unha nova situación (o simple paso dos trens) fai que a durabilidade da locución fose curta.

2.5. Ser de Angrois en Galicia: específicos da provincia de Pontevedra

2.5.1. Ser de Cuspedriños, ser ~ parecer da Canicouva, ser do monte. Son locucións específicas da cidade de Pontevedra. Cuspedriños é un lugar da parroquia de San Xorxe

³⁸ Debo esta información oral ó editor xunqueirán-vigués Bieito Ledo Cabido.

³⁹ Información de Vicente Feijoo Ares, do Riós.

de Sacos, no concello de Cotobade, que tiña unha importante feira de gando. Está en lugar montañoso a case 20 km de Pontevedra e a malintencionada escolla desta afastada aldea como referente posiblemente teña que ver con que o topónimo Cuspedriños, sendo opaco, evoca o substantivo *cuspe* (saliva) e o verbo *cuspir*. A Canicouva é unha parroquia do concello de Pontevedra, situada a algunha distancia do mar e a 11 km da cidade: aínda que nesa parroquia (A Canicouva) se desenvolveu parte da primeira gran derrota das tropas napoleónicas nos días 7-9.6.1809 (a batalla de Ponte Sampaio) e aínda que hai unha *Rocha dos franceses* (onde di que están enterrados moitos) segue sendo unha referencia negativa. Darío Xohán Cabana ofréceme estes exemplos de uso: *pareces da Canicouva, ¡Nin que foran da Canicouva! ¡Eu non che son da Canicouva!* e, sendo lugués, sorpréndese de que por alí xa consideren que un sitio é *da montaña* en canto non senten as ondas do mar. Pero que esta locucion chegue viva á aldea de Caritel, que está a 25 km do mar e a 450 m de altitude (é dicir, xa é monte; e é máis monte cá Canicouva), faime pensar que a escolla deste topónimo quizais teña que ver coa opacidade do topónimo ou que mesmo sexa un caso de fonosimbolismo, cousa ben subxectiva. *Ser do monte* xa o comentei en 2.1.2.

2.5.2. Ser de Petelos. Úsase na cidade portuaria e industrial de Vigo. San Mamede de Petelos é parroquia do concello de Mos, situada tralo Alto do Meixueiro mirando dende Vigo: é, polo tanto, un lugar próximo a Vigo (11 km) no que está a sede do Concello de Mos pero que non se ve dende Vigo. En Petelos dáse a mesma invisibilidade e barreira orográfica de Angrois, de Cuspedriños e da Canicouva en relación ás cidades denominantes.

2.5.3. Ser de Berbetouros / ser de Berredo

Os de Berredo, burros; os de Órrea, gorriós; Ventosinos, cadelos finos, patacas e zucha metidas na ucha; os de Brántega, croeiros; os de San Paio, lagarteiros; os de Artoño, fariñeiros... Son todas parroquias do concello pontevedrés de Agolada. Ventosinos é deformación de San Xulián de Ventosa. Nestes fragmentos de recitados os habitantes dunhas aldeas caracterizan da maneira máis descritiva e humorística os veciños da redonda. Deben de ser, logo, entre tódolos que cito, os únicos casos nos que a creación non procede dun núcleo urbano superior que degrada un núcleo máis rural.

3. Ser ~ parecer de Angrois fóra de Galicia (resto de Europa e América)

3.1. Un mal antigo: *esse rusticus* / *εἶναι Βοιωτός* (“ser beocio”) ou *εἶναι Ἀβδηρίτης* (“ser de Abdera”)

O mal xa é antigo. Para os antigos romanos “ser parvo” dicíase igual que “ser da aldea”, do mundo rural (*esse rusticus*). Nada menos que nas *Églogas* de Virxilio (2,56) xa aparece este significado: *Rusticus es, Corydon, nec munera curat Alexis* (“Ti es parvo, Coridón: dos teus regalos Alexis non fai caso ningún”). Aínda que *rusticus* ten como primeiro valor “rural, da aldea” coma en *rustica vox* (“acento da aldea”), tamén significa “groseiro” (*convitia rustica; rusticus sermo*), ou ben “torpe, pouco hábil” (*rusticae manus*) ou, xa directamente, “parvo”: L. Pomponio (I aC) escribiu

unha comedia con este título e significado. Esta polisemia xa devaluaba máis de medio mundo. Velai, á vista, a vella raíz que aínda hoxe xermina. Pero os romanos tiñan por especialmente desinformados (torpes) os bátavos (aproximadamente os actuais holandeses) e Marcial (*Epigr.* 72,6) testemuña que en Roma a esta torpeza chamábanlle *auris Batava*: contra esta e outras infundadas simplificacións escribiu o P. Feixoo unha das súas *Cartas eruditas* (Feijoo 1750: XIII,2) ⁴⁰.

Para os antigos atenienses, que eran comerciantes e algo cosmopolitas, os da rexión agrícola de Beocia, calquera que fose o lugar no que habitasen, eran todos parvos, e de nada servía que de alí saísen poetas coma Hesíodo, historiadores coma Plutarco, heroes coma Hércules, ou que alí, no monte Helicón, residisen as Musas: *beocio* para os atenienses era sinónimo de “simple, parvo”; e tanto durou o tópico que a palabra francesa *béotien* aínda hoxe significa “ignorante”. Os antigos atenienses estendían este menosprezo mesmo ós habitantes da cidade tracia de Abdera; e de nada servía que dela saísen filósofos coma Protágoras, Leucipo e Demócrito. Por suposto, os gregos antigos cargaban de connotacións negativa a tódolos que falaban linguas que eles non entendían (βάρβαροι: bárbaros): lección que axiña aprenderon os romanos.

3.2. Un mal moderno: *να είσαι βλάχος* (“ser valaco”) / *να είσαι πόντιος* (“ser do Ponto”)

O mal é moderno. Os gregos do século XXI utilizan para os seus chistes, paremias e locucións ós βλάχοι (habitantes da antiga Valaquia, situada ó norte do Danubio e ó sur dos Montes Cárpatos pero tamén lles chaman así ós pastores montańeses do Epiro e ten o senso de groseiro, rudo, bruto). Outro tanto fan cos πόντιοι (gregos que habitaban as costas do Ponto Euxino ou Mar Negro). O que non lles atribúen é a suplementaria indiferenza ante os problemas dos demais ⁴¹.

⁴⁰ Carta XIII. Responde el Autor a un Tertulio, que deseaba saber su dictamen en la cuestión de si en la prenda del Ingenio exceden unas Naciones a otras [http://filosofia.org/bjf/bjfc413.htm]. [5.8.2013].

⁴¹ Información de Carlos Crida, que tamén me facilita as correspondentes entradas e traducións do *Diccionario de la Nueva Lengua Griega*, de G. Babiniotis:

Βλάχος (ο), **Βλάχα** (η) [μεσν.] 1. Ο δίγλωσσος Έλληνας που μιλά Βλάχικα (βλ. κ. λ. *Αρωμόνοι, Κουτσόβλακος, Καραγκούνης*). 2. (γενικότ.) κάθε ορεσίβιος βοσκός τής ηπειρωτικής Ελλάδας. TRAD.: **Valavo** (ο), **Valaca** (α) [medieval] 1. O grego bilingüe que fala valaco (ver tamén os lemas *Aromunos, Kutsovalacos, Karangumi*). 2. (xeralmente) cada pastor montańés da Grecia epirótica.

βλάχος (ο), **βλάχα** (η) (ως μειωτ. χαρακτηρισμός) 1. Επαρχιώτης, πρόσωπο που έχει εμφάνιση, συμπεριφορά και ομιλία χωριάτη, ο άξεστος. ΦΡ. (σκοπτ.) (α) *εμείς οι βλάχοι όπως λάχει* οι ανοικοκύρευτοι άνθρωποι ενεργούν με πρόχειρο, ανοικοκύρευτο τρόπο, συχνά λέγεται αυτοειρωνικά από κάποιον που θέλει να δείξει ότι βολεύεται εύκολα παντού, σε οποιοδήποτε συνθήκες: *Μην ψάχνεις τώρα για κάθισμα! Κάσε χάμο!* ~! (β) *πονηρός ο βλάχος!* κυρ. για επαρχιώτη, που αποδεικνύεται έξυπνος, πονηρός, ενώ τον θεωρούσαν αφέλη. TRAD.: **Valavo** (ο), **valaca** (α) (como característica humillante) 1. Provinciano, persoa que ten aparencia, comportamento e fala aldeá, o bruto. Frase (burlesca) (α) *nós os valacos, onde sexa* as persoas desordenadas actúan de maneira improvisada, sen orde: adoita dicilo quen quere amosar que se acomoda fácilmente en calquera lado ou circunstancia, para facer burla de sí mesmo: *¡Non busques agora onde sentar! ¡Senta no chan!* ~! (b) *¡Pícaro o valaco!* principalmente dito do aldeán, que se amosa intelixente, cando o consideraban parvo.

3.3. *Ser de Paio Pires / da Lourinhã /alentejano* (Portugal continental)

O gran fraseólogo portugués Carvalho Costa, que entre 1982 e 1985 recollou e comentou en seis tomos moitos fraseoloxismos portugueses, testemuña que en Portugal existen –ou, mellor, existiron– estes dous paralelos portugueses.

É conhecido tal modo de dizer, na aceção de “ser parvo”. Parece que é por serem considerados, pelo menos, noutro tempo (hoje é tudo esperto), uns pategos e ignorantes. Na verdade, desconheço a razão, porque assim apelidam os habitantes daquelas localidades. É certo que muitas vezes tenho ouvido dizer –“Tu julgas que SOU DE PAIO PIRES (isto é, da Aldeia de Paio Pires) ⁴² OU DA LOURINHÃ ⁴³, enganas-te” (CARVALHO 1982: I,3; 177).

Outro informante asegúrame que co mesmo significado óese hoxe en Lisboa *Tu julgas que sou alentejano?* ⁴⁴

3.4. *Ser de Agualva ~ de S. Mateus ~ da Ribeirinha ~ de Rabo de Peixe* (Açores) / *comer aletria de Abrantes*

“Da minha lembrança, na cidade de Angra, na ilha Terceira, diz-se o seguinte: quando alguém é “burro”, diz-se que é da Agualva; quando alguém é “bruto”, que é de S. Mateus (porto piscatório); quando alguém é mal educado, que é da Ribeirinha. Agualva, S. Mateus e Ribeirinha são freguesias desta ilha.

Em S. Miguel, os habitantes de Rabo de Peixe_(porto piscatório) têm a “fama” de serem “brutos” e agressivos” ⁴⁵.

comer aletria de Abrantes significa “ser burro” (Simões – Teletin 2011: 352).

3.5. *Venir ~ baixar d’Arbeca*

Adóitase dicir en Cataluña cando alguén chega despistado a algún lugar, coma se viñese de estar incomunicado ou hibernado. Antigamente tiña o significado de “ser persoa rústica ou pouco coñecedora dos costumes da cidade”.

Quan Barcelona celebrà el quart centenari del descobriment d’Amèrica, l’any 1892, entre els festeigs d’aire popular figurà una cursa amb valuosos premis. Hi prengueren part gran nombre de corredors professionals vinguts de molts indrets, i entre ells els d’Arbeca. Tothom vestia més o menys la indumentària pròpia dels esportius d’aquelles temps, excepte els d’Arbeca, que corrien amb

⁴² Aldeia de Paio Pires é unha freguesia portuguesa do concello do Seixal, fronte a Lisboa, que medrou moito dende que alí se instalou a Siderurgia Nacional en 1970. O nome garda memoria de Paio Peres Correa, un guerreiro do século XIII destacado na reconquista contra os árabes. (Wikipedia).

⁴³ A Lourinhã é cidade e concello marítimo situado a 63 km ó N. de Lisboa, con 25.735 habitantes (2011). Hoxe é zona turística polas súas praias (Praia da Areia Branca) e por ser zona rica en restos de dinosauros (*Capital Portuguesa dos Dinossauros*). No 21.8.1808, tivo lugar na freguesia do Vimeiro unha das batallas da Guerra entre a coalición luso-inglesa e as tropas napoleónicas que deu como resultado obriga-los franceses a saíren de Portugal (Wikipedia).

⁴⁴ Información de Joaquim Azevedo Mendes.

⁴⁵ Información de João Saramago.

calçotets llargs de temarell. La presència d'aquells rústecs corredors entremig d'aquell bé de Déu excità la curiositat i la gent preguntava humorísticament qui eren aquells paguesos i es feu la contesta general: –Han vingut d'Arbeca. (<http://etimologies.dites.cat/2009/01/venir-darbeca.html>).⁴⁶

3.6. Parecer pasiego

Na España castelánfalante hai diversos lugares nos que a fala tradicional sitúa unha especial concentración de persoas de pouco brío intelectual. En xeral, estas localizacións son de curto alcance xeográfico; só circulan no ámbito comarcal ou provincial. O chamado *Valle de Vega de Pas* está en Cantabria, protexido por montes cántabros e montes burgaleses. As vilas dese val están hoxe moi coidadas e socialmente rehabilitadas pero na capital (Santander) á xente urbana aínda lle sorprende moito a maneira de ser dos pasiegos: responden preguntando, non responden si ou non, danlle voltas a pregunta etc.: é dicir, teñen certo parecido cos labregos galegos na súa forma de socializar. Por iso se di en Cantabria *Pareces un pasiego; ¡No seas pasiego!*⁴⁷

3.7. Bobo de Coria, Bobo Perales, ser de Lepe ~ de Almendralejo ~ de Tomelloso⁴⁸

Antigamente para moitos casteláns eran estremeños os parvos máis sobranceiros: coma tal, o Bobo de Coria e mailo Bobo Perales⁴⁹. Boa parte da provincia de Salamanca conta con estudos exhaustivos que se achegan ó remate do século XX (Iglesias 2006; Iglesias 2013).

No cambio de milenio, por influxo de certos humoristas con fácil acceso a algúns medios de comunicación, boa parte de España púxose a contar chistes de Lepe, coma se

⁴⁶ Información de Víctor Pàmies i Riudor. Na *Enciclopèdia Catalana* (s. v. 'Arbeca') dáse outra posible explicación: *El 1552 Arbeca continuava essent la població més gran de les Garrigues. A aquest fet contribuï sens dubte que el lloc fos elegit pels poderosos Cardona com a residència predilecta. Ja hi fêu obres (1475), acabada la guerra contra Joan II, Joan Ramon Folc (III) de Cardona (que morí el 1486), però l'impuls definitiu el donà el primer duc de Cardona, Joan Ramon Folc (IV), casat amb Aldonça Enríquez (tia de Ferran II), que continuà tenint dins la cort el poder i la influència de què havia gaudit el seu pare (morí el 1513), i al qual hom atribueix la construcció del castell palau d'Arbeca, celebrat a l'època com un dels més bells de Catalunya. El 1585 passà pel castell Felip II de Castella en el seu viatge per terres lleidatanes. En recull l'estada el seu cronista Enrique Cock, que formava part del seguici, el qual afirma que el duc era l'únic gran d'Espanya autoritzat a encunyar moneda (efectivament es feren diverses encunyacions, com l'autoritzada el 1595). En aquesta època (segle i mig) que els poderosos ducs de Cardona habitaren al luxós castell podria tenir origen la coneguda frase "Jo vinc d'Arbeca", que en ser requerits a intervenir en la complexa i conflictiva política del moment (lluites per al domini de la paeria de Lleida, Germanies, etc.) haurien adduït els ducs com a excusa o distanciament. Font: Joan Amades i Gelat (1951a): *Refranyer català comentat*. Barcelona: Ed. Selecta. || Ed. Selecta - Catalònia, 1990: segona edició dins la col·lecció «Club de Butxaca», núm. 20.*

⁴⁷ Información de Perfecto Pereiro Lázara.

⁴⁸ Na comarca de Ciudad Rodrigo (Salamanca) tamén se chatan de bobos, brutos, burriqueros, burricones, paletos, paletones ou pendejos diversos pueblos (Iglesias 2013: 60).

⁴⁹ Aparecen xa en Correas coa peculiaridade de careceren de conciencia moral e cun instinto sexual desenfreado: *El Bovo de Koría, ke empreñó a su madre i a sus ermanas i preguntava si era pecado* (Correas 97b). *Bovo Perales o Bovo de Perales ... de un kriado de monxas ke uvo en Perales de Estremadura, ke las empreñó a todas. Más parece matraka a los de Perales ke verdad* (699a). Citado por Iglesias 2006: 373; onde se poden ver máis como *Tenebrón, burricón* (389) ... *Y mocitos paletones Gallegos y la Alameda* (392).

en Lepe (Huelva) estivesen tódolos papanatas de España e coma se tódolos habitantes de Lepe actuasen sempre con absoluta falta de lóxica ou fosen incapaces de entendelo sentido figurado. Os chistes eran moi breves, case sempre no formato de pregunta e resposta, sempre impunemente ofensivos e eran centos, quizais milleiros. Cada día oíase un novo. Un sintomático era este: *—¿Cuántos chistes hay de Lepe? —Dos. Los, demás son casos reales.* (<http://gabo-javi.blogspot.com.es/2007/10/chistes.html>).

Como direi en 3.11, os chistes de Lepe poderían ser unha importación serodia dos chistes alemáns á conta dos Frisios orientais. Foi unha moda tan intensa e inícuca como fugaz: hoxe, en 2013, xa ninguén conta chistes de Lepe.

Pero os chistes de Lepe (Huelva), que teñen un paralelo nos de Almendralejo (Badajoz) e nos de Tomelloso (Ciudad Real), quizais iniciados na respectiva capital da provincia, teñen a peculiaridade de procederen non do desprezo senón da envexa: é coma se fose difícil dixerir que un núcleo rural, desenvolvendo intelixentemente a súa economía rural, despegue economicamente e, en vez de perder poboación, que a aumente e mesmo dea traballo a inmigrantes. Neste caso, mentres os chistes pregoan que “son os máis parvos”, os resultados económicos parecen dicir que “son os máis listos”⁵⁰.

“En Badajoz solemos hacer chistes de nuestros queridos amigos de Almendralejo aunque, influenciados por la caja tonta, algunos hacen ya chistes de Lepe. Curiosamente, muchos de estos pueblos tienen en común que su nivel de vida es más alto que el de sus vecinos. En Lepe la fresa, en Almendralejo el vino, ... ¿Algún tipo de envidia malsana? No sé. Sin embargo, recordemos que los franceses hacen chistes de suizos y belgas. Es decir, gente semejante a ellos, más ricos y que no quisieron integrarse en la grey francesa”⁵¹.

No ámbito hispano merece verse *El arte del insulto* (Luque – Pamies – Manjón 1997). Nela observan que neste asunto son moi activos os dialectos, porque con frecuencia trátase de *pueblos* que só se coñecen preto dunha cidade, que é a que crea o nexo entre o estereotipo negativo do campesiño e o *pueblo* en cuestión: en Granada corren chistes, refráns ou alcumes despectivos contra os de Loja, de Alhendín, de Motril, etc. pero ninguén os coñece e usa en canto se cambia de provincia: os de Úbeda contra os de Baeza e viceversa. Moitos son plaxios adaptados, outros baséanse máis na rima do que na experiencia, e son medias verdades cargadas de maldade... pero moi representativas da historia local⁵².

3.8. *Être belge, béotien, cul-terreux*

Como xa queda dito (3.1), os franceses conservan vivo o adxectivo despectivo *béotien*. O significado de paleta vai ligado ó *cul-terreux*⁵³. Pero para moitos franceses os belgas son a fonte de moitos chistes ridiculizantes, nos que os seus veciños, que, en parte, falan

⁵⁰ [<http://www.celtiberia.net/verrespuesta.asp?idp=3549#ixzz2dGMda32f>]

⁵¹ [<http://www.celtiberia.net/verrespuesta.asp?idp=3549>]

⁵² Información de Antonio Pamies.

⁵³ Información de Christine Joly.

a propia lingua francesa, son os parvos do mundo. (<http://www.blablagues.net/blagues-belges.html>). Algúns sosteñen que estes chistes floreceron na época de inmigración a Francia. Con todo, é unha evidencia que, a pesar das tensións, a sociedade dos belgas ten moito máis pensado (e, se cadra, mellor encamiñado ca moitos países do mundo) o espiñento problema da diversidade cultural dentro dun mesmo Estado (⁵⁴).

3.9. *Essere di Sant'Oreste*

É frase usada na cidade de Roma co significado de “ser estúpido”. Úsana as persoas maiores, por veces con feitura de fórmula (*Ma che sei di Sant'Oreste?!!*), e co valor de “¿Pero ti es parvo ou que?” (*Ma sei stupido?!!*). Sant'Oreste é unha localidade próxima a Roma (35 km), duns 3.800 habitantes, situada no alto do Monte Soratte ⁵⁵. Tamén aquí se cumpre o dato de lugar montañoso e próximo.

3.10. *To be from Kerry* [Ciarraí] en Irlanda / *to be Polish ~ Pole ~ Poles* en EEUU / *ser gallego* en Arxentina

Ademais do visto, a lista podería aumentarse. Algúns irlandeses fan a risa doutros irlandeses, os de *Ciarraí* (en inglés Kerry) un *county* do sur-oeste, provincia de Munster, que vive da gandería ovina e bovina e que segue falando gaélico ⁵⁶. En certas partes dos EEUU fan a risa dos inmigrantes polacos (*Polish jokes*) ⁵⁷. Algúns canadianos consideran parvos ós de Terranova. E, por suposto, en Arxentina faise a risa dos inmigrantes galegos: no 1994 o Centro Galego de Buenos Aires protestou oficialmente pola publicación dun libro titulado *Los más inteligentes chistes sobre gallegos* ⁵⁸.

3.11. Ser frisio oriental

Do mesmo xeito que os humoristas andaluces, con porta franca nos medios de comunicación, fixeron circular centos de chistes de Lepe, en Alemaña xa se contaban dende 1960 parecidos ou idénticos chistes á conta dos habitantes da Frisia oriental. Mesmo é posible que os chistes de Frisia sexan a fonte dos chistes andaluces de Lepe, porque aqueles son anteriores e teñen o mesmo formato: 1. Pregunta *¿Por que os de Frisia fan tal cousa?* 2. Resposta disparatada que deixa en presunta evidencia o parvos que presuntamente son. Coma tal: *-¿Cantos frisos se precisan para muxir unha vaca? -Vintecatro: catro (un para cada teto) e vinte para poder ergue-la vaca en peso.*

Aínda que as afirmacións son tan hipérbolicas, que se destrúen por si mesmas, o obxectivo de facer rir á conta dos frisos chega ó extremo de falar dun precedente

⁵⁴ Véxase un de tantos prantexamentos en *Qu'est-ce qu'être belge?* [<http://www.lalibre.be/debats/opinions/qu'est-ce-qu-etre-belge-51b8bd79e4b0de6db9bbb5f5>]

⁵⁵ Información de Simona Brunetti. Véxase [http://it.wikipedia.org/wiki/Sant%27Oreste_%28Italia%29].

⁵⁶ Información de Tania Mouriño Mosquera e de Thomas Meade.

⁵⁷ Información de Fernando Pazó Fernández.

⁵⁸ [http://elpais.com/diario/1994/04/12/cultura/766101602_850215.html]. A inmigración galega foi tan intensa que nalgúns países da América hispana engloban no nome de *gallego* a tódolos inmigrantes procedentes de España.

prehistórico que sería o *Homo ostfrisiensis*. Pode verse [http://en.wikipedia.org/wiki/East_Frisian_jokes] ou, en alemán, [<http://de.wikipedia.org/wiki/Ostfriesenwitz>] /⁵⁹.

3.12. Ser de Offenbach (OF= ohne Führerschein)

Ademais da hilaridade alemá á conta dos frisios e dos austríacos, os habitantes de Frankfurt am Main, que se consideran moi superiores ós outros, critican especialmente os automobilistas da cidade próxima de Offenbach am Main que teñen na matrícula do seu vehículo o indicativo (Kfz-Kennzeichen: OF). A interpretación que fan os de Frankfurt é que ese OF non quere dicir *Offenbach* senón *ohne Führerschein* (“sen permiso de conducir”). A razón que dan é que, como os condutores de Offenbach non coñecen ben as rúas de Frankfurt, atravesan a cidade conducindo de vagar, con medo, ollando á dereita e á esquerda, cambiando de carril de repente etc. coma un estranxeiro perdido nunha gran cidade. Por iso a xente de Frankfurt di dunha maneira arrogante: “Seguro que non ten carnet”: OF = ohne Führerschein⁶⁰.

3.13. Einen Schildbürgerstreich begehen / das ist ein richtiger Schildbürgerstreich

Estas locucións equivalen a “(ser) unha trapallada; non ter pés nin cabeza”. As historias dos habitantes de Schilda, en alemán *Schildbürger*, remontan ó século XVI (1597) e contan as parvadas dos seus habitantes, coma tal a construción dunha nova Casa do Concello sen fiestras. É unha referencia que anda nos libros escolares e que aínda hoxe se emprega para critica-las obras de arquitectos encargados de obras públicas cando deixan unha ponte perdida na paisaxe, unha piscina sen aseos ou unha escola sen suficiente calefacción⁶¹.

3.14. Aus Dummsdorf sein

É o xenérico “ser da aldea” ou mellor “ser da aldea do ‘estúpido/burro’/...”. *Dummsdorf* é unha palabra composta do adx. *dumm* (“estúpido”) + -s, letra que combina este adx. co subst. *Dorf* (“aldea”): significaría “a aldea da estupidez! ou “do estúpido (en xeral)””; esta é quizais a tradución que mellor indica o sentido⁶².

4. Facerse de Angrois. Algúns estereotipos de indiferenza ligados a topónimos

O terceiro concepto polo que aparecía Angrois na fraseoloxía santiaguesa era o que na epígrafe 1.2. chamei *silencio estratéxico*. Pero tamén pode expresar que o falante se desentende de algo, ou finxe que non entende o que lle din para inhibirse, para non se comprometer, para non asumir responsabilidades.

Ignórase cal puido se-lo episodio que deu lugar a esta locución. Puido ser algo de pouca importancia pero significativo a nivel rural, porque a sociedade rural (máis alá da visión

⁵⁹ Información de Stefan Ettinger.

⁶⁰ Información de Stefan Ettinger.

⁶¹ Información de Stefan Ettinger.

⁶² Información de Hans Schemann.

superficial e periférica que dela ten a cidade) ten códigos non escritos de obrigado cumprimento e puido haber un fallo que involucrase un veciño de Angrois, arrastrando ó paradigma a aldea enteira. A tradición oral non garda memoria. Pero tan importante coma iso é a observación, certamente non banal, de que na case totalidade dos casos nos que se usaba esta locución, a persoa que mantiña esa actitude de inhibición non era de Angrois: podía ser e de feito era de calquera outro lugar de Galicia máis ou menos próximo a Compostela.

Vexamos outros lugares ós que se vincula este mesmo concepto.

4.1. ¡A min plin, eu son de Lalín ~ Marín!

En Galicia hai varios lugares ós que se asocia esta actitude: o máis coñecido é Lalín, concello situado case no centro de Galicia. A fórmula que o expresa é esta actitude. ¡A min plin, eu son de Lalín! ou ¡A min plin, que son de Lalín! Este coñécese e úsase en toda Galicia e ignoro a súa orixe. En castelán o CORDE documenta ¡A mi, plin! dende 1917 pero carece da segunda parte galega que xustifica a nula importancia que se lle dá a algo no feito de ser de Lalín ⁶³. En galego o TILG documenta esta mesma fórmula dende 1901:

Podíanselle en troques cantar as do barqueiro, que nunca chove como trona, nin nunca choveu que non escampase ... e xa ela lle buscaría as voltas que pra algo lle había de valer os anos i o ser de donde era, que xa il vería como así que tivera os cartos na man, lle había de decir como os rapaces do seu pobo

- Ai, señor; a min , plin que son de Lalín (Pérez Placer 1901: 13).

En 1908 editao como refrán Uxío Carré Aldao nesta forma: *A min plin, que son de caballería e gasto espolín (A Nosa Terra 39, 1908; 5).*

Esta mesma fórmula de indiferenza tamén a teño rexistrada en Marín, co topónimo Marín, e en Lindín. Nestes casos quizá sexa unha apropiación por teren idéntica rima, pero no caso de Lalín (ó revés de Marín e Lindín) é coherente con outros fraseoloxismos que manifestan a potente autoestima dos lalinenses, coma tal estes desafiantes: ¡Viva Lalín, con razón ou sin ela! O que me dea un pau doulle un peso e, se é de carballo, trinta réas” e tamén ¡Eu son de Lalín: o que me dea un pau, doulle un peso; e, se é de carballo, vinte réas! É dicir, os de Lalín ofrecen pagar a quen sexa capaz de golpealos. O desafío está en que *dar un pau* era “golpear [a alguén]” e golpear cun pau de carballo era máis doloroso, porque é unha das madeiras máis duras que se crían en Galicia.

⁶³ Segundo o CORDE da RAE, tamén se rexistra en castelán pero a primeira versión recollida é *pa mí ¡plin!* que aparece en 1916 en México na obra de Mariano Azuela *Los de abajo* (*Sargento, mi botella, mi botella de tequila. Chata, estás muy lejos; arrímate a echar un trago. ¿Cómo que no?... ¿Le tienes miedo a tu... marido... o lo que sea?... Si está metido en algún agujero dile que salga..., pa mí ¡plin!*... *Te aseguro que las ratas no me estorban*). Pero no ano seguinte (1917) xa aparece no sainete de Carlos Arniches titulado *Los neutrales. Sainetes del Madrid castizo* (*Saco yo mis banderitas y le contesto: “A mí, plin”, *y acelero la marcha. Entonces va ella y me profiere esa cosa fea que tiene por costumbre, y voy yo, me incomodo, y, ¡zas!, la embisto de proa; pero la muy ladrona me se sumerge, y, ¡cataplum!... Un torpedo en la línea de flotación. Total: que si no me agarro al chaleco salvavidas, me ahogo*).

Cómpre lembrar que *peso* que ofrece é polisémico: pode ser unha peza metálica⁶⁴ ou unha moeda (antes do euro, un peso equivalía a cinco pesetas; e vinte réas, eran as mesmas cinco pesetas). A constante devaluación das moedas non dá idea do que, a principios do século XX significaba ese *peso*: daquela era diñeiro.

Polo tanto, o *¡A min plin, eu son de Lalín!* ou *¡A min plin, que son de Lalín!* encaixa co carácter destemido e desafiante que os de Lalín se atribúen a si mesmos. *¡A min plin!* indica neste caso absoluta indiferenza; indica que ó asunto en cuestión non se lle concede a máis mínima importancia.

4.2. *Facerse de Covas ~ o de Covas*

Co mesmo significado de *facerse de Angrois* (“desentenderse de algo no que un ten ou debería ter responsabilidade; finxir ignorancia ou despiste”)⁶⁵, existe a locución *facerse de Covas* en dúas zonas mariñeiras: Ferrol e Cambados⁶⁶ que distan entre elas uns 140 km. En Ferrol coa variante *facerse o de Covas*. San Martiño de Covas é unha parroquia ferrolá á beira do Atlántico, onda o cabo Prior: está no territorio municipal de Ferrol pero non se ve dende a cidade. En Cambados hai dous Covas próximos (un lugar chamado Covas de Lobos (no concello de Cambados) e un Covas (no concello de Meaño). Pero é máis probable que sexa o mesmo Covas de Ferrol, porque tódolos mozos de Cambados, por seren mariñeiros, ían face-lo período de instrución militar a Ferrol. Que sexa o mesmo topónimo tanto en Ferrol coma en Cambados e que nun lado e noutro se descoñeza a motivación é sorprendente. ¿Quedarán nestes topónimos algunha motivación arcaica e oculta ligada ó valor semántico da palabra común *cova*? Se así for, nada tería que ver cos actuais habitantes dos dous lugares chamados Covas en Ferrol e en Cambados.

4.3. *Facerse de Muros*

É locución sinónima propia de Vigo, segundo me informa Ramón A. Martins Seixo. Sorprende que se faga en Vigo, a cidade portuaria máis grande de Galicia, esta referencia a Muros, porque, aínda que Vigo e Muros son portos de mar, son de moi diferente importancia e están en rías diferentes e entre a ría de Vigo e a Ría de Noia e Muros aínda están a ría de Marín e maila ría da Arousa. A locución *facerse de Muros* co significado de “desentenderse de algo; finxir ignorancia ou despiste” evoca en nós inmediatamente unha coñecida e enigmática fórmula que se usa en toda a Galicia

⁶⁴ Peza metálica con peso determinado, que serve para comprobar o que pesan as cousas, comparándoas con ela nunha balanza; ou que, pendurada dunha corda, serve para mover algúns reloxos ou para axudar a subir e baixar unha cousa, compensando o peso.

⁶⁵ Confirmámonos esta información Xaquín Campo Freire, Henrique da Costa e Ramón Anxo Martins Seixo.

⁶⁶ Cantos máis galóns teñan no partido, máis recurso ao refraneiro e a *facerse de Cobas*: Que cada pau aguante a súa vela; o que a fai a paga; chegar ata o final «caiga quen caiga»... ou outras similares que comparten co patio da miña casa o feito de ser particular (un problema particular). (Domingo Tabuyo. Diario de Arousa 24.1.2013. [<http://www.socialistascambados.com/web/2013/01/as-mesmas-frases-feitas/>] [Data de consulta: 24.1.2013]. Deste xeito, pídenlle que “demostradas as irregularidades” incoe un expediente sancionador a estas empresas, no ámbito das súas competencias autonómicas, ou dito doutro xeito “movede o cú e non facerse de Cobas”).

costeira: *¡Somos todos galegos, menos o patrón que é de Muros!* Ninguén conseguiu explicala e nela parece que se intúe que, sendo Muros parte de Galicia, o patrón *de Muros* ponse de parte do conxunto: en certa medida a locución e a fórmula parece que vehiculan un concepto parecido. Agradezo ó historiador Ramón Villares esta explicación: “os de Muros teñen fama de ser especiais, como a teñen os maragatos ou os xitanos. Pero non sei se é porque, como mariñeiros, eran bos patróns ou porque non facían parcería con ninguén ou non querían depender de poderes externos (gremios ou confrarías). En Muros hai inmigración (francesa, entre outras) e tamén emigración que se concentra na costa oriental dos EE.UU. (New Jersey, sobre todo): así que é frecuente que saiban francés polos que chegaron e inglés polos que saen”. A fraseoloxía galega di que os de Muros son especiais e diferentes, aínda que hoxe non se perciba en que o son.

4.4. *Fer ~ fer-se l'andorrà*

En catalán atribúese esta indiferenza calculada ós habitantes de Andorra, quizais nacida da necesidade histórica de manter a súa soberanía entre dous poderosos Estados veciños. E cóntase que un seminarista o utilizou dunha vez traducindo aquel episodio no que Xesús estivo calado (*Iesus autem tacebat*) diante do tribunal cando os seus inimigos o acusaban en falso e o forzaban a que dixese dunha vez se el era ou non era Cristo, o fillo de Deus, o Mesías. Lémosto en Mateo (26,63) e polo paralelo de Lucas 22,67 vemos que é un deses casos paradigmáticos nos que calquera resposta positiva ou negativa é inútil ⁶⁷:

“fer (o fer-se) l'andorrà” s'aplica a les persones que dissimulen, no s'impliquen i no se sap què pensen, és a dir, que es fan el boig o el suec:

Aquesta peculiaritat dels habitants és tan coneguda que a Catalunya de fer l'orni se'n diu fer l'andorrà. Una vegada un estudiant de tocant a la frontera, a l'hora d'ingressar en un seminari espanyol, fou cridat per traduir el Nou Testament. Quan arribà a les paraules Jesús autem tacebat les va traduir, amb tota bona fe, per Jesús feia l'andorrà [...] El Manual Digest ja esmenta aquesta característica dels andorrans, que cal atribuir a la necessitat històrica de mantenir la sobirania a cavall dels dos poderosos estats veïns.” (Bayard Taylor. *La República dels Pirineus*. Andorra, 1867).

[http://reflexionsencatala.blogspot.com/2007_09_01_archive.html] [29.08.2013] ⁶⁸

4.5. *¡Yo, argentino!*

Debo ó profesor uruguayo de Atenas Carlos Crida a información de que en Uruguay para expresar indiferenza ante un asunto, para dicir que un se desentende dalgo do que se fala ou das consecuencias dun problema, para manifestar que non intervén, que non quere da-la súa opinión, usan a fórmula *Yo, argentino!* E engádeme que no *Diccionario del español del Uruguay de la Academia Nacional de Letras* (Montevideo: Ediciones de la Banda Oriental, 2011, páx. 97) no lema *argentino*, -a. di o seguinte:

⁶⁷ “Se vos digo que sí, non me ides crer; se vos fago preguntas, non me ides responder” (Lc 22, 67-68).

⁶⁸ Información de Joan Anton Rabella i Ribas.

¡yo, argentino! fr. esp. *Fórmula con que se advierte a alguen el desentendimiento de las consecuencias de un problema. Morf.: El adjetivo concuerda con el género del referente.*

Neste caso, parece que se coñece a motivación inicial segundo me comunicaba o propio Prof. Carlos Crida:

“Ayer, una compatriota uruguaya me informó de que la expresión yo, argentino había surgido en la Argentina, cuando sus ciudadanos eran detenidos por la policía y se identificaban como tales para diferenciarse de los inmigrantes italianos anarquistas. Explicación muy lógica y que concuerda con el uso de esta expresión por los mismos argentinos, tal como me dijeron dos colegas de la Universidad de Rosario, con el mismo sentido que tiene en Uruguay”.

Se esta explicación é, como supoño, a correcta, percíbese unha rápida derivación semántica da motivación inicial. Tamén isto é normal na vida dos fraseoloxismos.

4.6. Hacerse el sueco

É moi común en castelán e o DRAE defínea como “Desentenderse de algo, fingir que non se entiende”. Corren dúas motivacións. A primeira, que este *sueco* ten que ver con *zueco* (galego *zoco*, do latín *soccus*) e que é un zapato rústico con piso de madeira que aínda se usa en Galicia e do que posiblemente proceda a palabra *zoquete* (“tarugo de madeira corto e groso”) pero que tamén designa unha persoa torpe. A segunda motivación que corre é que os mariñeiros suecos que atracaban en portos españois aproveitaban o seu descoñecemento do idioma local para entenderen só o que lles interesaba ⁶⁹. Sexa unha destas ou sexa outra, en definitiva esta loc. expresa unha ignorancia finxida, interesada, teatral.

5. ¿Cales son os elementos en que se apoia esta proscripción dos habitantes de certos núcleos habitados?

5.1. Sociocentrismo e grupos de referencia negativos

O sociocentrismo tal como o define Caro Baroja (1990: 277-306) consiste en crer que un grupo humano é o máis digno de terse en conta. Isto internamente axuda a definir e cohesiona-lo grupo étnico, xeográfico, social ou político (principio de identidade) e externamente axuda a diferencialo doutros grupos equivalentes (principio de contraste).

Pero, aínda que o pareza, os elementos xeográficos, os recursos económicos, os produtos, o carácter e a historia non son os únicos elementos que configuran a imaxe social dun grupo. Importa moito (e por veces máis) o relato resultante de cada grupo. Marcial Gondar observa agudamente que, como ninguén pode vivir sen unha identidade colectiva, todo grupo perfila a súa identidade utilizando ou creando un *grupo de*

⁶⁹ [<http://www.muyinteresante.es/cultura/arte-cultura/articulo/icual-es-el-origen-de-la-expresion-hacerse-el-sueco>]

referencia negativo, que considera paradigma do que non se debe ser nin facer (Gondar 1993: 16-25).

Gondar observa que a utilización do outro grupo como negativo do noso grupo, coma a outra cara da mesma moeda, desprestixia o alleo para exalta-lo propio. Pero isto pon á vista que somos nós os que construímo-la imaxe do outro grupo; os que o facemos ser unha unidade compacta e homoxénea (“Todos os cataláns, andaluces, portugueses... son...”).

Canto máis incentivemos esa dimensión negativa, máis convertemos o outro na quintaesencia da maldade. Se temos en conta que os opostos pertencen sempre ao mesmo xénero, canto máis denigramos o de fóra, máis nos ensalzamos a nós mesmos en canto que pasamos a encarnar a característica contraria. Como se ve, cando parecía que estabamos a falar simplemente do outro, no fondo, estamos referíndonos a nós mesmos (Gondar 1993: 19).

Na elaboración desa imaxe grupal conta moito a historia (o que a ese grupo lle vai acontecendo) e conta a economía (un grupo pobre terá peor imaxe ca un grupo rico). Pero, como queda dito, contan sobre todo os outros grupos equivalentes: os mesmos feitos acaban tendo relatos moi distintos e interpretacións moi diferentes “dentro e fóra da casa”. A imaxe exterior que proxecta un grupo rico, eficiente e poderoso ten un eco que potencia a autoestima do grupo. A imaxe exterior que proxecta un grupo pobre (mesmo sendo equivocada ou intencionadamente falsa) potencia o sentimento de inferioridade do grupo. O delicado deste proceso é que un adquire unha imaxe (de virtudes e de defectos naturais) que non son froito da propia conduta senón que se adquiriron por nacer ou residir nun determinado lugar (ou ter unhas certas características físicas).

Estados, nacións, grandes corporacións empresariais e algunhas grandes cidades teñen hoxe organismos que coidan a “marca” do grupo, gastan importantes cantidades de diñeiro nela e a ela condicionan a súa política interna e externa. Eventualmente poñen en marcha accións xurídicas ante os Tribunais para defende-la “marca” ou o honor do grupo.

Nos grupos pequenos nada diso existe ou é moi difícil conseguir que exista: a consecuencia é que neste nivel os grupos secundarios (ou economicamente perdedores) teñen peor imaxe externa e, por veces, tamén interna, porque acaban interiorizando o relato hostil alleo ⁷⁰.

De todo isto resulta que, en boa medida, nós sómo-lo que outros fixeron de nós; que as identidades son estratexias e que esas presuntas fotografías do outro grupo, se ben se mira, son armas para enfrontarse a el (Gondar 1993:20-22).

Baixando ó nivel que nos interesa e referíndonos exclusivamente ó material galego, vexamos agora cales son os elementos que simbolicamente se utilizan como degradantes.

⁷⁰ Véxase o dito na n. 6.

5.2. Posibles elementos lingüísticos

¿Por que os de Pontevedra atravesan máis de 20 km de montañas para iren encontrar na aldea de Cuspedriños (coa que non teñen relación funcional habitual) un referente de grupo humano pouco intelixente? ¿Por que se fixan nese, que está a 20 km, e non noutro máis próximo ou por que non van un pouco máis lonxe? A escolla non parece estar motivada pola distancia.

Sendo arbitrario o signo lingüístico, non habería por que encontrar unha motivación. Pero, necesitando formular algunha hipótese, coido que, en primeiro lugar, podería selo opacidade semántica do topónimo, pensando quizais, caprichosamente, que sitio de nome raro = sitio de xente rara. *Cuspedriños* non corresponde a ningunha palabra do léxico galego común; ninguén sabe o que significa: dende logo nada ten que ver con nenos de nome *Pedro* (afectuosamente Pedriños) e podería ser unha aférese de (*mar*)*cos petrinos* (“marcos de pedra”) ⁷¹. Ante esta opacidade, que sempre é un desafío para o falante, quizais alguén asociou erroneamente este topónimo coa palabra *cuspe* (saliva) e co verbo *cuspir* (“expulsar da boca [saliva ou outra substancia]”), feito feo que, se cadra, axudou a degradala. A asociación caprichosa é un elemento activo na evolución lingüística pero, para tomar esta hipótese en serio, habería que demostrala.

Outras veces a arbitrariedade pode vir de que un topónimo evoque algún significado negativo dunha palabra da lingua común. Algún dicionario galego define a palabra común *coirón* como “Vocablo de befa y de escarnio que se aplica a la persona entregada al libertinaje”. Podería ser que alguén asociase esa palabra co topónimo *Coirós*. As evocacións que suscita unha palabra común son subxectivas e incontrolables pero, para tomar esta hipótese en serio, tamén a habería que demostrar.

Outras veces a arbitrariedade podería vir de evocacións que suscita a fonética. Nos topónimos *A Canicouva* (Pontevedra), *Caamouco* (Ferrol) e *Correchouso* (en San Pedro do Castro de Laza) a opacidade únese a un elemento fonético (o ditongo *ou*) que a algunha xente lle resulta escuro e pouco elegante. Puido ser que as sutilezas subxectivas do fonosimbolismo (coas que, por veces, xogan os poetas) actuasen aquí como elementos subxectivamente degradantes dun topónimo. No terceiro exemplo puido influír tamén a semántica de *chouso* que significa “cerrado”.

Con todo, teño a sensación de que a eficacia denigrante destes elementos é secundaria, porque precisa o impulso previo doutros elementos sociolóxicos máis potentes.

5.3. Elementos sociolóxicos: nostalxia (finxida) e menosprezo (real) do sector primario

No material examinado vemos que a dignidade se gradúa coma nunha pirámide: arriba está a cidade que actúa de metrópole ⁷². Nun nivel medio está a beira do mar, tamén

⁷¹ O sintagma *marcos petrinos* (“marcos de pedra”) encóntrase en documentación medieval (*quomodo vadit in prono per illos marcos petrinos*: Braga 1057) aínda que non sexa referida a este lugar.

⁷² Menos frecuente é o caso no que a metrópole é a devaluada. Rabelais no cap. 7 do seu *Pantagruel* di que a xente de París *est sot par nature, par bequare et par bemol* (“é parva por natureza, por becuadro

dinámica que, por veces, actúa de metrópole fronte a niveis considerados inferiores. Na base da pirámide social está a aldea rural e na base da base, está a montaña. Pero internamente as cidades reproducen tamén esa pirámide e os barrios obreiros están na base padecendo o menosprezo das zonas consideradas céntricas, ricas e elegantes e, por iso, receptoras dos mellores servizos públicos.

En case tódolos casos examinados vese unha constante: quen carga de significado negativo o topónimo alleo é sempre alguén que vive nun núcleo diferente e goza dunha posición económica de (relativo) dominio. Son sempre núcleos máis urbanos ou máis desenvolto economicamente, porque viven da industria, do comercio, da cultura, da relixión, da multiforme burocracia urbana ou dunha aleación destes elementos. Pola contra, os que padecen unha denominación degradante son sempre núcleos de menor nivel económico e de menor presenza social. É obvio, polo tanto, que na creación e no uso destes fraseoloxismos funcionan relacións de poder.

Poñerei como exemplo os alcumes que tiñan no século XIX os lugares da parroquia de Santa Balla de Ponte Caldelas. Case tódolos lugares son directamente degradantes ou de oficio pouco digno; curiosamente o lugar de Caldelas, no que se sitúa a igrexa parroquial (e tamén a capital do municipio) leva o lustroso nome de *rexedores* (é dicir, “os que gobernan”): sería inverosímil que non fose dese lugar o autor anónimo desta lista de dicterios:

Ricos porcos, de Parada. Porcallóns, de Paradela. Cabriteiros, de Gradín. Probes de esprito, de Cuñas. Perfeitiños, os de Pazos. Triquillóns, de Caritel. Campadeiriños, da Fraga. Carrexóns, de Porto Souto. Raposos, os de Leixoso. Rexedores, de Caldelas (Ventín 2007: 263).

Estes núcleos con poder teñen en común o menosprezo dos que viven no sector primario. Este menosprezo, máis ou menos encriptado, é perfectamente compatible coa utilización do produto dese sector en beneficio propio (transformación, comercialización ou consumo directo). Pode parecer un paradoxo pero é inevitable, porque o sector primario rural e mariñeiro é o principio e alimento imprescindible de toda a economía, de toda a sociedade. Nunha situación extrema a humanidade podería sobrevivir sen lingüistas, sen banqueiros, sen enxeñeiros, sen futbolistas, pero non pode existi-la humanidade sen labregos e mariñeiros que día por día saquen da terra e do mar alimento suficiente para todos e para tódolos días.

É difícil encontrar un principio máis certo e indubitable en toda a teoría económica. Sen sector primario non pode haber sociedade. A pesar desta evidencia os que nunca viviron outra vida que a vida urbana, orgullosos dos seus “saberes” exclusivos de urbanitas, sempre tenderon a considerar inferiores as persoas do sector primario porque

e por bemo!”) (cit. por Ugarte 2011:169). Se esta cita pode ser de autor (e non popular), aínda hoxe no Morrazo é común designar como *fodechinchos* a tódolos turistas do centro de España (especialmente madrileños), porque coa súa demanda elevan tanto o prezo do chincho ou xurelo pequeno, que as familias dos mariñeiros teñen que privarse de comer peixe tan sabroso nesa época (Castro 2005: 45). A nivel municipal vimos outro exemplo de retruque periférico en 2.4.2.

aparentemente carecen do refinamento urbano. Lémbrese o dito en 3.1. verbo do significado de *rusticus* en latín e percíbase a malevolencia terminolóxica que hai en que as nosas palabras *cortesía* e *urbanidade* veñan de *corte* e de *urbe* e eu pregúntome cómo se podería denominar a boa crianza rural, tantas veces máis delicada có habitual comportamento urbano: velaí como o secundario e adxectivo (saberes e estilo de vida) se converte en esencial e prioritario.

É certo que, por veces, do sector beneficiario saen expresións de simpatía ó sector primario mais non sempre son sinceras. Moitas veces se ten citado o poema de Horacio *Beatus ille*, no que se loa dende a cidade a vida rural: pero case nunca se di que ese poema acaba con estes versos

*haec ubi locutus faenerator Alfius,
iam iam futurus rusticus,
omnem redegit idibus pecuniam,
quaerit kalendis ponere* (Horatius 2,67-70).

que veñen dicir máis ou menos así: *En dicindo isto* [as marabillas da aldea], *o usureiro Alfio, que a pouco máis métese labrego, foi correndo recolle-lo diñeiro todo* [que emprestara] *e buscaba a quen emprestarlo o primeiro do mes seguinte*: é dicir, Horacio sabía ben que na cidade moitos teñen algunha vez un ataque de amor ó campo pero sen maiores consecuencias: coma a Alfio, o que realmente os move son os rápidos beneficios que se poden obter na vida urbana.

O propio turismo, que a nivel mundial traslada ciclicamente moitos millóns de persoas a zonas de sector primario, non deixa de ser un moderno *Beatus ille*.

Se ben se mira, o que provoca a minusvaloración da aldea é o feito de que o traballo rural e mariñeiro é duro e mal pago. Na cidade corre máis o diñeiro; e na aldea, menos. Por iso a cidade vale máis cá aldea. O diñeiro é o metro social; o criterio de valoración dos grupos humanos. A lingua é un espello desta fractura social e actúa como poderosa ferramenta de poder; aínda que tamén sexa espello de impulsos humanísticos que hai no corazón humano.

No contraste terra-mar, fronte á connotación negativa equivalente á que os mariñeiros lle poñen ós *do monte*, non percibo que a xente *de terra adentro* vexa a da beira do mar de forma tan negativa. Só perciben que é *máis rachada falando* (*vende o seu peixe con menos circunloquio*); que o baile tradicional é na costa máis brincado e menos maino; que a roupa da muller é alí máis curta pero non parece haber máis negatividade. Por iso me sorprende que haxa connotacións negativas asociadas a portos de mar nos Acores: quizais o carácter insular e volcánico non permita un verdadeiro rural.

5.4. Elementos políticos: inmigrantes, barrios obreiros, etnias viciñas.

Hai unha antítese social que é capital-periferia (que case nunca consegue disfrazar de xeografía o que é política económica) e unha antítese social que é indíxena-inmigrante

(esta menos eufemizada). Dentro das propias cidades hai tamén estereotipos negativos ⁷³ que, sistematicamente, afectan a certos barrios obreiros, como vimos en 2.2.4. e 2.3.1. Contra 1960 moitas cidades denominaban *barrio de Corea* un barrio urbano que oficialmente tiña e ten outro nome. Nel situaba a opinión común a conflitividade primaria e iso, dalgún xeito, marcaba a tódolos veciños dese barrio. Criado ese *chibo expiatorio*, a sociedade descargaba nel toda a súa mala conciencia. Pero nunca lle deu mal nome a barrios elegantes nos que asentan as direccións de entidades bancarias que executaron sen escrúpulo unha brutalidade *de guante blanco* que provocou enorme sufrimento a moita xente, que nalgúns casos chegou á desesperación e ó suicidio.

Paradoxalmente a intelixencia, o rigor e a eficacia no traballo non admiten nin tanta variedade nin tanta espontaneidade popular. Como dixen en 4. eses conceptos están privatizados ou nacionalizados e teñen poderosos organismos que coidan de que esas marcas luzan sempre inmaculadas e que identifiquen sempre positivamente; con elas non se admiten nin bromas nin chistes: facelos sería descato ou crearía inmediatamente un conflito diplomático ou comercial. Son palabras maiores. A entidade identificada está por riba de todo.

Aínda que en Galicia, país de emigración, o volume de inmigrantes é baixo, a nivel global canto queda dito é aplicable ós inmigrantes, vítimas secundarias de fraseoloxía denigratoria. Tamén aquí se precisa dicir unha palabra. A emigración é o indicio certo dunha situación de extrema gravidade no país de orixe. Nesa situación os que saltan fóra, arriscando cegamente a súa vida, son os máis valentes, dinámicos, capaces. Iso significa que a emigración é unha sangría para o país de orixe (sempre marchan os mellores) e unha transfusión de sangue novo para o país receptor. É tamén é ben coñecido que moitos dos grandes innovadores teñen detrás, nalgún momento, a transfusión de sangue inmigrante. Pero ese sangue novo nunca se recoñece ata que triunfa.

Finalmente, os pobos veciños tenden a converte-la etimolóxica *rivalidade* en menosprezo. É cousa vella que xa se percibía no propio mundo bíblico. Os xudeus de Xerusalén, Belén ou Emaús (severos no litúrxico pero pactistas con Roma no político) menosprezaban os galileos de Nazareth ou Tiberíades (pouco interesados nas sutilezas teóricas e litúrxicas da Torah pero máis levantiscos no político). Para un veciño de Xerusalén Galilea era un territorio degradante, porque ademais falaba arameo. No evanxeo de Xoán cóntase que, cando Filipe quedara marabillado pola potente personalidade de Xesús, convidou o seu amigo Natanael a ilo coñecer. A reacción inicial de Natanael foi típica do que vimos falando: *—¿Pero de Nazaret pode saír algo bo?* (Xoán 1,46). Ser galileo non abría portas en Xerusalén. Pero entre Xudea e Galilea aínda estaba a rexión de Samaría, un territorio difícil para os do norte e para os do sur cando pasaban ⁷⁴: cando Xesús baixa a Xudea (Lc 9,51-56), prodúcense sorpresas en Samaría; e cando da Xudea sobe a Galilea (Xn 4, 1-42) prodúcense sorpresas en Samaría; pero Xesús, o galileo, en Lc 10,

⁷³ Nin podemos esquecer que nas cidades hoxe hai estereotipos negativos, pero moi activos, entre siareiros de diferentes equipos de fútbol que personifican cidades ou barrios enteiros.

⁷⁴ Lémbrese que Galilea, Samaría e Xudea era rivais, mesmo no sentido etimolóxico de *rivales* “que teñen que compartí-las augas do mesmo río (*rivus*)”, neste caso o río Xordán.

25-37 acaba poñendo de modelo de humanidade precisamente unha persoa samaritana: encontrara tirado nun camiño un home a quen roubaran e deixaran medio morto; e el fíxolle as primeiras curas, levouno a unha pousada e pagou a hospitalización. Antes pasaran un sacerdote e un clérigo e fixeran coma quen que non viran nada.

5.5. A historia xera arbitrariedade

Pero todos estes elementos precisan a forza implacable do paso do tempo que, do mesmo xeito caprichoso que esquece a maior parte do que acontece no mundo, tamén caprichosamente garda memoria das chatas de certos individuos, caprichosamente esténdelas a todo o colectivo do que formaron parte e caprichosamente mantén viva esa marca colectiva. O uso mantén o ditame social sobre un colectivo pero, tempo andando, xa ninguén coñece a motivación (¿por qué os bátavos? ¿por qué os beocios? ¿por qué os de Angrois?): é dicir, a cualificación negativa é absolutamente arbitraria.

No seguinte cadro trato de sintetiza-los elementos que en Galicia negativizan un grupo.

Elementos negativos	Lingüísticos	Opacidade semántica	Cuspedriños, A Canicouva, O Cadramón, Petelos, Angrois, Cambás, O Picato, Fazai, Lanzós, Estelo, Rouzós, Correchouso.
		Evocacións semánticas	Cuspedriños Cacheiras, Coirós.
		Fono-simbolismo	A Canicouva, Caamouco, Correchouso, Rouzós, Berbetouros.
	Sociolóxicos	Sector primario	Case tódolos topónimos galegos citados, entran, dun xeito ou doutro, neste concepto. Máis negativo o rural có mariñeiro.
		Montaña	A Canicouva, Angrois, Cuspedriños, Cacheiras, O Cadramón, Lindín, Estelo, Rouzós, Limiaos Correchouso.
		Lonxanía	Muros , Cuspedriños, O Cadramón, Petelos, Coirós, Cambás, Montecuruto, Rouzós.
		Invisibilidade	
		Barrios	As Sindicais, A Cheda, Garabolos, Piúgos.
		Inmigración	Belgas (F), Polacos (EEUU), Galegos (AR)
		Rivalidade económica	Rivalidades económicas múltiples.

6. A fixación fraseolóxica ten data de caducidade: o sintomático caso de Angrois

Se ata aquí este artigo non fixo máis ca constatar realidades tristes, dobremente tristes por seren universais, o que segue está escrito con esperanza, porque a fixación fraseolóxica non é para sempre.

6.1. Obsolescencia das locucións referidas a Angrois

En case tódolos fraseoloxismos galegos que citei observei esta constante: a xente menor de 40 non os usa ou mesmo os descoñece ⁷⁵. Mesmo en Compostela a xente de mediana idade xa descoñecía que Angrois arrastrase entre os maiores esa mala imaxe.

Como dicía o outro, o mellor amigo do home non é o can, senón o chibo expiatorio, porque a todos nos gusta ter sempre un a man. Estas xeografías case imaxinarias, que chegaron a nós antes pola fala e por prexuízos que por coñecemento do terreo, están xa en trance de desaparición, como todo, de non teren acadado vida propia no mundo da hipercomunicación mediática [...]. Destas xeografías imaxinarias escribiu unha vez Xavier Alcalá. Non sei se sería na revista de boa memoria e pouca vida, 'Animal'. O caso é que non a atopo e desde aquel momento as circunstancias cambiaron. Daquela as expresións estaban vivas. Ultimamente teño feito a experiencia cos meus alumnos e case ningún lle di nada o de 'pareces de Rouzós'. Si, pola contra, sonlle familiares os chistes sobre os de Lepe, ou os prexuízos nacionais -e mesmo autonómicos- por teren acadado esa vivencia mediática, catódica ou plásmica de arestora (Vázquez-Monxardín: 2010).

A moitas persoas que teñen menos de 40 anos só lles resultan vivos, como di Vázquez Monxardín, os que perviviron ou se crearon nos modernos medios de comunicación (os de Lepe). Pero esa falta de información verbo dos arredores das cidades xa é unha resposta valiosa; moi valiosa, porque indica que estes tópicos de clase (rural-urbano) felizmente caeron en desuso. Algo aconteceu que os fixo inoperantes e os retirou da circulación. ¿Que é ese algo? ¿Por que desaparecen do uso?

6.2. A transformación da aldea

Os lugares de estereotipo negativo son aqueles onde a xente vive inevitablemente pobre. É unha lóxica inhumana pero é lóxico. Ten a súa dignidade a pobreza pero todo o mundo aspira naturalmente a un razoable benestar.

Mais tamén hai un segundo elemento: a incomunicación. A abundancia de fontes e ríos e a política monástica de arrendamento de terras en foro transmisíble a fillos e netos provocou que a xente en Galicia non vivise agrupada en núcleos urbanos senón (coma en Bretaña e en Irlanda e en menor medida na España cantábrica) dispersa e ó pé das pezas de terra que cultivaba. Por iso moitos núcleos habitados de Galicia non chegaban nin chegan ás seis vivendas. Ben pois ata 1960, máis ou menos, moitas das 36.000 aldeas de Galicia carecían dunha estrada que permitise a chegada dun automóbil e a moitas aínda non chegaba a electricidade. Aldea era sinónimo de vida austera e de incomunicación. Contra 1950 en Padroso (Xunqueira de Ambía) aínda se consideraba un matrimonio moi vantaxoso *casar para o pé da carretera* e o mesmo acontecía en Garabás (Maside) con *casar na carretera* ⁷⁶ e *casar a carón da carretera*

⁷⁵ Os mecanismos de degradación verbal entre a mocidade actual son outros: as filias e fobias deportivas, as de grupo social, cultural ou político.

⁷⁶ Información que debo a Víctor Estévez.

(Rubinos 2013:491), locucións nas que curiosamente se usa o nome castelán da *estrada*. Esta incomunicación era a que permitía que a aldea tivese comportamentos asimétricos coa vila (o máis chamativo, o lingüístico ⁷⁷).

Pero entre 1965 e 1985 os 36.000 lugares rurais de Galicia pagaron a chegada da electricidade e construíron con prestación veciñal (e algunha axuda pública procedente dos impostos pagados) unha estrada que os conectou á “civilización” e que, no peor dos casos, permitiu que un automóbil chegase ata calquera aldea. Este artigo estase redactando nunha aldea que aínda hoxe segue tendo as súas cinco vivendas, pero á que chegan o pan e peixe antes das nove da mañá e na que estou conectado á internet.

A aldea cambiou moito. Tanto que as aldeas próximas ás cidades estanse convertendo en lugares residenciais de alto nivel. A xente nova xa non ve o que aínda se vía hai cincuenta anos. E, faltando os referentes, iso afecta á lingua. Angrois non é hoxe o que era en 1950 ⁷⁸.

6.3. Angrois destrúe a semántica dos fraseoloxismos nos que figura

6.3.1. ¡Vai feita unha Berenguela!

En boa parte de Galicia no inicio deste século XXI aínda se mantén vivo o costume, considerado celta, de que os días de festa teñen o seu inicio e punto forte na noite anterior. Así é aínda hoxe nas grandes romarías galegas. E, por esa razón, tamén a festa de Santiago (25 de xullo) ten en Compostela boa parte da súa dilatada intensidade na noite do 24 ó 25. Contra a medianoite abarrotan a praza do Obradoiro os espectáculos de pirotecnia (*os Fogos do Apóstolo*, nos que curiosamente se queima un simulacro de catedral) e tamén os de luz e son. Despois a festa musical e gastronómica dura unha noite sen fin e, segundo abre día, vai engadindo pasarrúas musicais e manifestacións relixiosas, políticas e culturais, converténdose no *Día de Galicia*. É un dos días no que se concentran en Santiago máis cidadáns de toda Galicia pero tamén é un dos días no que hai máis peregrinos, máis turistas, máis autoridades estatais e, consecuentemente, máis forzas de seguridade.

Unha tradición xa algo esquecida di que esa noite as mulleres irradian en Santiago máis beleza ca nunca en todo o ano. A vella tradición merece contarse porque callou nun fraseoloxismo santiagués.

A emperatriz Berenguela (1116-114) ⁷⁹, esposa de Afonso VII o Emperador, enterrada na capela das reliquias da catedral de Santiago, foi muller de beleza senlleira. Otero Pedrayo di que o acredita a proverbial fermosura, recato do rostro e elegancia do

⁷⁷ A aldea era monolingüe galega, mentres que a vila ou a cidade eran bilingües con exclusivos e indiscutibles privilexios para a lingua oficial do Estado.

⁷⁸ Un recentísimo artigo de Neira Vilas (Neira 2013) dá conta de que hai sesenta anos veciños de Angrois traballaban como carreiros de grandes pesos e non pequenas distancias nos seus característicos carros romanos de dous eixes, case únicos en Galicia.

⁷⁹ Trátase de Berenguela de Barcelona, filla de Ramón Berenguer III, conde de Barcelona, e de Dulce de Provenza; irmá, polo tanto, de Ramón Berenguer III, conde de Barcelona. Casada con Afonso VII o Emperador, foi nai dos reis Fernando II de León e de Sancho III de Castela.

tocado e indumentaria da súa estatua xacente (Otero 1964: 595). Unha vella tradición oral compostelana asegura que ten permiso de Deus para saír do seu sartego unha vez por ano, precisamente nesa noite dos Fogos do Apóstolo, e pasear entre a xente; e que Deus tamén lle dá o poder máxico de, esa noite, contaxia-la súa elegante beleza ás santiaguesas que esa noite vemos máis intensamente elegantes e garridas ca nunca. De feito o máis grande piropo que se lle pode botar en Santiago a unha moza que pasa é o de *¡Vas feita unha Berenguela!*

6.3.2. *Ser / parecer / facerse de Angrois*: iníciase o cambio semántico

Neste ano 2013, cando eran as 20:41 do 24 de xullo e Santiago fervía de xente a punto de inicia-la súa gran noite, a noite da beleza das berenguelas en Compostela, aconteceu unha inmensa desgraza, a tres quilómetros da estación de ferrocarril: un tren híbrido Alvia, de alta velocidade, que viña de Madrid con destino Ferrol con 218 pasaxeiros e 4 tripulantes, colleu a curva da Grandeira, en Angrois, ó dobre da velocidade permitida e descarrilou aparatosamente. Das 222 persoas que viaxaban no tren, preto de 140 resultaron feridas e 79 morreron ⁸⁰.

Traio a esta revista o dato porque nos vai permitir asistir en vivo a unha transformación fraseolóxica, fenómeno que non sempre se pode detectar, porque, como xa escribín noutro lado

As linguas son códigos milenarios e para explicar unha palabra case sempre temos que dar explicacións que nos remontan a mil, dous mil ou tres mil anos atrás. Só excepcionalmente témo-la ocasión de asistir a un feito lingüístico chamado a quedar para sempre na lingua. Coido que este é o caso das locucións que encabezan esta nota e merece explicarse.

<http://portaldaspalabras.org/noticia/ser-de-angrois> [5.8.2013].

Nesa hora 20:41 do 24 de xullo de 2013 os tradicionalmente deostados veciños de Angrois sentiron unha enorme explosión e un fume que fixo pensar nunha bomba. Pero axiña se decataron de que no campo da festa había unha parte dun tren con feridos dentro que pedían auxilio ⁸¹. Asomáronse e na vía, que alí pasa profunda, viron o resto da catástrofe: un dos vagóns estaba ardendo. Inmediatamente deron a alerta ás autoridades pero na primeira e trágica media hora eles foron a única conexión coa vida para moitos dos viaxeiros. Sen pensalo máis, sen pensar en se na vía había electricidade ou se por outra vía podía aparecer outro tren, baixaron a axudar a saír do tren ós que estaban dentro atrapados e indemnes ou feridos ou xa mortos ⁸². No vagón que ardía entraron a axudar a saca-los feridos.

⁸⁰ [http://gl.wikipedia.org/wiki/Accidente_ferroviano_de_Angrois_de_2013].

⁸¹ Entre os innumerables datos humanos desta traxedia está que nese primeiro vagón que saltou ó alto e caeu no medio da aldea de Angrois viña Ana Belén Leis, santiaguesa de 37 anos, residente en Villena (Alicante) e que viña precisamente a Angrois onda os seus pais e a quen os solidarios veciños recoñeceron inmediatamente e axudaron a saír con ben.

⁸² “Como xa dixen no do Funambulista Coxo, ás veces danse reaccións a medio camiño entre o instintivo (dar axuda sen pensar) e o racional (solidariedade)”. Comentario de Xerardo Vidal. [<http://perfectoconde.blogspot.com.es/2013/07/os-de-angrois.html>]. [31.7.2013].

Facía falta de todo e os veciños de Angrois baleiraron as súas casas de toallas, de sabas, de mantas e de botellas de auga e mesmo desmontaron as portas dos armarios para podelas utilizar como primeiras padiolas. Houbo quen non parou de facer infusións en potas de caldo. E quen non podía facer outra cousa, simplemente acariñaba un ferido no chan ⁸³; un destes feridos, que era un neno, só dicía: *¡Señora, non me marche, por favor!* A alerta axiña mobilizou o auxilio de bombeiros, sanitarios e forzas de orde. Os testemuños gráficos enchen numerosas páxinas de internet ⁸⁴ e o accidente xa ten entrada propia en 38 idiomas da Wikipedia.

En canto empezaron a chegar medios técnicos, os veciños puxeron á disposición as súas hortas para que as ocupasen grúas, ambulancias e mesmo medios de comunicación. O relato que os medios de comunicación empezaron a facer desta xenerosidade empezou a contaxiarse e moita xente mobilizouse en toda Galicia: médicos, enfermeiros e psicólogos presentáronse voluntariamente nos hospitais para axudar; os bombeiros suspenderon a folga que mantiñan; milleiros de persoas presentáronse a doar sangue (as *berenguelas* de Compostela, as primeiras): vímolos na TV. E cando o servizo quedou nas mans do profesionais, os veciños de Angrois discretamente retiráronse.

Angrois foi durante días a antítese da indiferenza ou da pouca intelixencia. Angrois foi unha explosión contaxiosa de solidariedade total e de intelixencia superlativa. Angrois foi o que tódolos galegos queríamos ser. Angrois foi o mellor que hai en nós.

6.3.3. Prodúcese un cambio semántico radical

Diante daquela explosión de intelixencia e xenerosidade á que moitos asistimos conmovidos pola radio primeiro e pola TV despois, os que xa temos algúns xaneiros empezamos a preguntarnos ¿pero *ser de Angrois* non era ser parvo? ¿e *facerse de Angrois* non era inhibirse e ser insolidario?

Constatei que en diferentes lugares de Galicia a xente menor de trinta anos, que xa non oíra en vivo estes fraseoloxismos, estábase facendo esta mesma pregunta. Preguntaban mesmo os xornalistas que non eran de Compostela. A traxedia de Angrois, na curva da Grandeira, confrontounos a moitas preguntas.

Non faltaron nos días seguintes expertos que, como quitándolle mérito, dixesen que aquela explosión de xenerosidade dos veciños de Angrois era a habitual nestes casos. Estou seguro que no mundo rural, si (polo menos no galego ⁸⁵) pero xa non estou tan seguro de que sexa tan habitual no mundo urbano, aínda que tamén se viron casos así o

⁸³ [<http://www.abc.es/local-galicia/20130726/abci-vecino-angrois-tras-accidente-201307261040.html>].

⁸⁴ Simplemente con poñe-la palabra “Angrois” no buscador de imaxes de Google, o lector poderá encontrar, entre moitas fotos innecesarias, imaxes de solidariedade e ternura superlativa.

⁸⁵ Na Galicia rural, cando acontece unha desgraza ou unha perda, normas non escritas de obrigado cumprimento prescriben a axuda mutua compensatoria. Poñerei un caso que se acaba de vivir na aldea de Caritel nestes días de agosto de 2013, nos que redacto esta nota de urxencia. O raposo entrou pola noite no poleiro de Delia Malvar e matoulle as galiñas todas. Sen necesidade de asemblea veciñal ningunha, ó outro día entraron pola porta de Delia os veciños e déronlle cadansúa galiña ata repoñeren a cantidade de galiñas que Delia tiña. Este código non está promulgado no Diario Oficial de Galicia pero o cumprimento é seguro.

11.3.2004 en Madrid. Pero hai un exemplo recente: doce días antes, o 12.4.2013, 28 km ó sur de París (Notre-Dame), en Bretigny-sur-Orge tamén se producira un accidente de tren con seis mortos e trinta feridos; e segundo publicou a prensa francesa a Policía queixouse de que a xente que estaba por alí, en vez de socorre-los feridos, dedicouse a facer fotos e vídeos cos seus teléfonos móbiles; e de que mesmo houbo quen aproveitou para roubar maletas e teléfonos que quedaran polo chan ⁸⁶. O de Angrois foi excepcional ⁸⁷.

A altura ética percíbese en como os protagonistas foxen da prensa e como algúns chegaron a sentirse molestos da insistente presenza dos micrófonos.

Aquí pasou o que pasou. Todos somos un: pasa algo arriba e imos alá arriba. Pasa abaixo, e marchamos para abaixo. Fixémo-lo que puidemos. Non hai máis que contar nin máis que falar. Agora só desexamos que os feridos melloren e poder volver á normalidade. O malo é non podermos durmir coa lembranza do que vimos e vivimos.

[<http://www.sermosgaliza.com/artigo/galiza/angrois-existia-antes-do-24-x/20130803072702017857.html>]

En Angrois todo o mundo ten horta e animais na casa ⁸⁸. Tamén hai algúns xardíns. Nas hortas e xardíns das casas de Angrois situáronse cámaras de TV de medio mundo. E alí á vista do mundo Angrois lavou unha imaxe arbitraria (ou de motivación esquecida) e apareceu ó mundo radiante e cargada de connotacións positivas: xente compasiva, solidaria, xenerosa e intelixente. Nas redes sociais falábase de maneira unívoca de Angrois e esa univocidade contradecía abertamente a semántica que aínda recollían publicacións de 1970. Constatei que moita xente, maiormente universitarios doutras

⁸⁶ No día seguinte [13.7.2013], Le Monde citaba testemuños segundo os cales *une trentaine de jeunes venus des environs auraient tenté de 'voler' des effets des victimes, sacs, portables ou autres et caillassé les pompiers qui intervenaient, avant d'être évacués hors du périmètre par les CRS.* // 19.7.2013 Brétigny-sur-Orge : T'as trouvé quoi dans les bagages? Christophe Crépin, porte-parole du syndicat, qui était sur place, parle d'«une quarantaine de voyous. Il y avait des gens qui étaient en train de perdre leurs bras ou leur jambe, et d'autres sont venus voler leur montre ou leur portable! (Christophe Crépin. Unsa-police) (Le Figaro (19.7.2013). A 17h30, alors que nos collègues interviennent, ils voient un groupe de jeunes [] présents pour dépouiller les victimes et notamment les premiers cadavres. (Slate.fr 19.7.2013).

⁸⁷ Obviamente, pola miña cabeza non pasa establecer un contraste Angrois-Bretigny nin, menos aínda, Galicia - Île-de-France: chégame con ve-los terribles, reiterados e absurdos incendios forestais de Galicia, que case nunca vin nas *forêts* francesas, para comprender que o mal vai en nós sempre como unha posibilidade tentadora e destrutora. Pero si coído que a aldea e a cidade teñen un pulso humano moi diferente. Cristina Sánchez Carretero (*La Voz de Galicia* 24.10.2013), antropóloga especialista en duelos, dicía que actualmente se está consolidando o tabú da morte que substitúe o tabú do sexo: distanciámonos da morte, apartámo-los nenos, e deixamos este asunto nas mans de profesionais en tanatorios. Estase en contacto a través dos outros, da televisión. Os rituais de duelo limítanse á familia e poucos amigos. En cambio nos atentados ou catástrofes a xente non espera que as institucións lle digan en que lugar hai que reunirse: monta altares onde considera que aí desapareceu a vida. En Angrois tamén houbo estes altares pero non duraron porque eran de xente de fóra. A diferenza é que os veciños de Angrois sentiron a morte de xente descoñecida coma se fose propia, coma se fose a dun familiar directo. E precisaron respostas e atención psicolóxica intensa.

⁸⁸ “Gando hai menos. Ao que houbo! Agora hai un rapaz con seis vacas pero antes en cada casa había dúas ou tres. Galiñas e porcos hai en todas” [<http://www.sermosgaliza.com/artigo/galiza/angrois-existia-antes-do-24-x/20130803072702017857.html>].

partes de Galicia, descubriron neses dous días os vellos fraseoloxismos e impuxeron co uso a nova semántica que podíamos sintetizar así:

	Valor semántico polo menos ata 1970	Nova semántica dende 24.7.2013
<i>ser de Angrois</i>	Ser parvo, tosco, inexperto.	Ser rápido en reaccionar, xeneroso, solidario, “unha das cousas máis decentes, máis nobres e máis emocionantes que se pode ser en Galicia.”
<i>parecer de Angrois</i>	Parecer parvo, tosco, inexperto.	Ser rápido en reaccionar, xeneroso, solidario.
<i>facerse de Angrois</i>	Facerse o parvo; finxir non entender para inhibirse; desentenderse das obrigas.	Comprometerse de maneira inmediata e sen reservas na axuda que outros precisan.

6.3.4. A consumación do cambio fraseolóxico: agora todos queren ser de Angrois. O espírito de Angrois.

Nunca puidemos asistir a unha tan repentina destrución da fixación fraseolóxica e a un tan repentino e radical cambio semántico. Foi determinante a publicidade do feito, que tivo inmediato alcance mundial por radio, por TV e polas redes sociais. Inmediatamente empezaron a chegar de todo o mundo mensaxes eloxiosos para esta aldea de nome único. Os de Angrois son os novos samaritanos. En poucos días na prensa saíron titulares que desmontaban para o mundo enteiro un fraseoloxismo de ámbito local: Angrois é un símbolo mundial positivo. Con estes elocuentes testemuños remata esta homenaxe:

Accident ferroviaire: les habitants de Angrois toujours sous le choc
Le Monde. [<http://fr.euronews.com/2013/07/26/accident-ferroviaire-les-habitants-de-angrois-toujours-sous-le-choc/>] [26.7.2013]

Agora todo o mundo quere ser de Angrois
[<http://www.elcorreogallego.es/portada/ecg/agora-todo-mundo-quere-ser-angrois/idEdicion-2013-07-29/idNoticia-819312/>] [29.7.2013]

El orgullo de ser de Angrois (Andrés Guerra)
[<http://www.revistavanitfair.es/articulos/el-orgullo-de-ser-de-angrois/17876/>] [31.7.2013]

Yo quiero ser de Angrois (Juan Jose Almagro)
[http://cincodias.com/cincodias/2013/07/31/economia/1375287809_763266.html] [31.7.2013]

Angrois: Premio Príncipe de Asturias de la Concordia 2014 (Salvador Caracuel Rubio)
[<http://www.change.org/es/peticiones/angrois-premio-principe-de-asturias-de-la-concordia-2014>] [31.7.2013]

Petición dirigida a: Xunta de Galicia. XUNTA DE GALICIA: MEDALLA DE GALICIA VECINOS ANGROIS por labor #solidaria en #tragediatren

[<http://www.change.org/es/peticiones/xunta-de-galicia-medalla-de-galicia-vecinos-angrois-por-labor-solidaria-en-tragediatren>] [31.7.2013]

El BNG pide que se retire de una enciclopedia la definición de los vecinos de Angrois como «parvos». La Gran Enciclopedia Gallega atribuye ese significado a frases como «parece que ves de Angrois» o «¿coidas que son de Angrois?»

[<http://www.lavozdegalia.es/noticia/galicia/2013/08/22/bng-pide-retire-enciclopedia-definicion-vecinos-angrois-parvos/00031377188255113227848.htm>] [23.8.2013]

Pese a que se dice que la sociedad está cada vez más deshumanizada, yo no vi eso allí, sino todo lo contrario. Vi una sobredosis de humanidad.

José Ramón Sánchez. Xefe de Bombeiros de Santiago. Faro de Vigo 24.8.2013; pág. 20.

[La ciudad de] San Fernando entrega el próximo viernes la Medalla de la Ciudad a los vecinos de Angrois [...]”El suceso de aquel 24 de julio no se nos olvidará jamás, pero tampoco desaparecerá de la memoria colectiva de La Isla la actitud solidaria, la humanidad y el pundonor de los vecinos de esa parroquia de Santiago de Compostela”.

[<http://www.diariodecadiz.es/article/sanfernando/1616627/san/fernando/entrega/proximo/viernes/la/medalla/la/ciudad/los/vecinos/angrois.html>]

El Tribunal Supremo, Sara Baras y los vecinos de Angrois, entre los homenajeados el 24-S [por la ciudad de San Fernando en el 203 aniversario de las Cortes de la Isla de 1810]

[<http://www.diariodecadiz.es/article/sanfernando/1601880/tribunal/supremo/sara/baras/y/los/vecinos/angrois/entre/los/homenajeados/s.html>]

El príncipe apela al ‘espíritu’ solidario de Angrois para “superar la adversidad”

<http://www.rtve.es/noticias/20131025/principe-apela-espíritu-solidario-angrois-para-superar-adversidad/777220.shtml>

Angrois significa solidaridad. La Enciclopedia Gallega revisará el texto peyorativo sobre este lugar

http://www.lavozdegalia.es/noticia/santiago/2013/12/01/angrois-significa-solidaridad/0003_201312S1P16991.htm

Mesmo naceu un novo sintagma: *o espírito de Angrois*, que tres meses despois tería xa 9820 citas en Google, e que consistiría precisamente neste socorrismo instantáneo, espontáneo e colectivo ante unha traxedia, sen facer preguntas, sen facer diferenzas, sen esperar polos técnicos profesionais destas cousas, sen perder tempo en analizar causas e buscar culpables; un socorrismo que pon o 100% da súa atención e dos seus recursos nos feridos; un socorrismo non profesional que pode chorar sen disimulo cos feridos pero que lles dá tal dose de calor humana que fai que sobrevivan ata a chegada dos curadores profesionais. Coido que é o 31.7.2013, sete días despois, cando entra en circulación este sintagma ⁸⁹. É sorprendente que no momento en que os representantes

⁸⁹ También coincide con la explicación que nos da Paco Vázquez para ese ‘espíritu de Angrois’: “Las imágenes de la gente ayudando no me extrañaron. En Galicia continúa una forma de vida, tres generaciones en una misma casa, que en las grandes urbes ha desaparecido. Los pueblos siguen siendo familias en donde se conocen todos... Si pienso en el mío, sé que todos hubiesen hecho lo mismo. Ese vídeo de Youtube

políticos utilizaron ese sintagma empezou a ser obxecto de controversia semántica (¿solidariedade espontánea e salvadora ou ascensión do pobo organizado porque os mecanismos do Estado desapareceron?) e pragmática (¿con que intención se apela a ese espírito?). Ese radical desacordo no contido e función do sintagma fai que aí mesmo iniciase o descenso no uso constatable na Rede.

Pero este *espíritu de Angrois*, que se ten por característico de sociedades insuficientemente urbanizadas e aínda non anónimas, sería algo menos localizado: sería *ante litteram* a mesma marea de solidariedade con que Galicia loitou para salva-la Costa da Morte cando o petroleiro Prestige afundi fronte ás costas galegas o 19.11.2002, producindo unha inmensa marea negra que afectou as costas entre o norte de Portugal e as Landas francesas pero que concentrou a catástrofe ecolóxica nas costas galegas. Daquela tamén se puxo en marcha unha marea humana de salvamento ecolóxico da costa. O *espírito de Angrois* sería, máis aló da materialidade do significante, a unión decidida de seres humanos que aprazan calquera diferenza ou discusión lexítima, para se concentraren na solución do problema; a unión de toda a sociedade na solución dun problema puntual grave.

Como se ve, o *espírito de Angrois* sería o grao máximo de civismo nunha sociedade harmonicamente e solidariamente vertebrada. Estamos, en consecuencia, na antítese radical do que ata o 24.7.2013 significaba *facerse de Angrois*. E podemos datar exactamente o cambio semántico ou, se se quere, o nacemento dun neofrasoeloxismo: 31.7.2013.

6.3.5. Coda

A traxedia de Angrois, na curva da Grandeira, confrontounos como lingüistas a iso que chamamos *fixación fraseolóxica*. É moi relevante no caso de Angrois, coma en case tódolos paralelos mentados, o feito de que ignoramos cal foi o episodio que creou o dito e que lle deu unha fixación plurisecular. Consultei os mellores historiadores de Galicia e ningún me soubo lembrar un episodio que puidese motiva-la orixe destas locucións estudadas. A desmotivación bordea o arbitrario. ¿En que se funda esa fixación? ¿Canto dura? ¿Cando caduca? Ou, mellor ¿cando debe caducar, se a lingüística e as Academias forman parte diso que chamamos humanismo? Sabemos como funciona e canto costa a industria da boa imaxe. Pero ¿cando se libera un pobo da mala imaxe que a fraseoloxía dun veciño máis poderoso lle impón como un pecado orixinal?

A historia rexistra moitos casos nos que unha palabra que durante tempo feriu unha comunidade acaba converténdose nun título glorioso, coma se trala cruz estivese sempre a resurrección. Só amentarei dous casos: pasou co *tertium genus*, co que alcumaban os cristiáns no século II (Tertuliano: *Ad nationes* 1,1,8)⁹⁰; pasou co alcume de *charros* con

en que alguen se desmaya y la gente lo rodea y sigue caminando, eso en Galicia no pasa" [<http://www.revistavanitfair.es/articulos/el-orgullo-de-ser-de-angrois/17876>] [31.7.2013].

⁹⁰ *tertium genus deputamur* (non nos consideran romanos nin xudeus, "considéranos unha raza de terceira") e eles convertérono en motivo de orgullo "a terceira raza", "a terceira xeración", é dicir, a novidade, o futuro que por fin chegou. (PL:641).

que galegos e portugueses designaban despectivamente os salmantinos ata mediados do s. XVI (Iglesias 2006: 374-375). Moitos dos grandes Estados de hoxe naceron de erguer como bandeira o que antes era motivo de ludibrio colectivo.

O 24.7.2013 tiven a impresión de que tamén caducaban uns fraseoloxismos da miña infancia compostelá. E alegreime por Angrois, que son os nosos samaritanos. Pero alegreime por Angrois e Cacheiras; e por Cuspedriños e A Canicouva; e por Petelos; e por Coirós e Cambás; e por Montecuruto, Caamouco e San Mateo; e por Régoa e O Rabadán; e por Lanzós; e polo Picato e Fazai e Cheda e Garabolos e Cotá e Piúgos; e polo Cadramón; e por Lindín e Estelo; e por Rouzós; e polos limiaos de Xunqueira; e por Correchouso; e por Berbetouros e Berredo.

Pero tamén me alegreí polos valacos de Grecia; e polos de Paio Pires, da Lourinhã, os alentejanos; os de Aigualva, de S. Mateus, da Ribeirinha e de Rabo de Peixe en Portugal; e polos de Arbeka en Cataluña; e polos pasiegos, os de Lepe, os de Almendralejo e de Tomelloso na España castelán-falante; e polos belgas en Francia; e polos de Sant'Oreste en Roma; e polos de Ciarraí en Irlanda; e polos polacos nos EEUU; e polos galegos en Arxentina; e polos frisios orientais, os de Offenbach e os de Schilda en Alemaña, incluídos os de Dumsdorf, estea onde estea; en calquera parte do mundo en que estea.

E finalmente alegreime polos de Lalín e de Marín, e polos de Covas; e polos de Muros; e polos andorranos e polos arxentinos e os suecos. E por tantos que padecen o mesmo mal arbitrario pero non entraron neste curto relato.

7. Bibliografía

7.1. Bibliografía primaria

- CARVALHO COSTA, Alexandre de (1982): *Gente de Portugal. Sua linguagem - seus costumes*. Edición da Assembleia Distrital de Portalegre. I (1,2,3),1982; II,1983; III,1984; IV, 1985. O primeiro díxito indica o volume; o segundo, o tomo; os últimos, a páxina.
- CASTRO OTERO, Salvador e outros (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Xunta de Galicia, Museo Massó, s.l.
- CORDE Real Academia Española. *Corpus Diacrónico del Español* (CORDE). [<http://corpus.rae.es/cordenet.html>].
- MAYORAL, Marina (2013): “¿Seica somos de Angrois? En *La Voz de Galicia* 24.8.2013.
- MOREIRAS SANTISO, Xosé (1977): *Os mil e un refrás galegos do home*. Lugo: Edición do autor, 1977. Os tres últimos díxitos indican a páxina.
- OTERO PEDRAYO, Ramón (1928): *O estudante*. Da triloxía *Os camiños da vida*. A Cruña: Nós.
- PÉREZ PLACER, Heraclio (1901): *Contos da veira do lar (Cuentos gallegos)*. Santiago: Ed. José Galí Camps, Santiago.
- RODGO2: RODRIGUEZ GONZALEZ, Eladio (1960): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. TomoII. Vigo: Galaxia, 1960, 666 páxs.

- SACO2: SACO Y ARCE, Juan Antonio (1881-1887): *Literatura Popular de Galicia. Colección de coplas, villancicos, diálogos, romances, cuentos y refranes gallegos recogidos por Edición e estudio preliminar de Juan Luís Saco Cid*. Vigo: Servicio de Publicacións, Diputación Provincial de Ourense. [Esta edición corresponde ó manuscrito que se estaba imprimindo en 1881 cando o autor morreu].
- SIMÕES MARQUES, Isabel e TELETIN, Andreea (2011): “Quando os portugueses se vêem gregos ou a questão dos estereótipos culturais em expressões idiomáticas portuguesas e francesas” en *Textos Seleccionados, XXVI Encontro da Associação Portuguesa de Linguística*, Lisboa, APL; 343-357. Universidade de Coimbra / Centro de Linguística da Universidade Nova de Lisboa1 Pós-Doutoramento FCT / Centro de Linguística da Universidade do Porto2.
- TILG Instituto da Lingua Galega. *Tesouro informatizado da lingua galega*. Creado e dirixido por Antón Santamarina. [http://www.ti.usc.es/tilg/].
- VAN HOOFF, Henri (1999): “Les noms de pays, de peuples et de lieux dans le langage image” en *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, 44, 2, Montréal: Les Presses de l'Université de Montréal; 312-370.
- VÁZQUEZ-MONXARDÍN, Afonso (2010): “O esvaecemento das xeografías imaxinarias” en *La Región*. [http://www.laregion.es/opinion/9086/257/]. [Data de consulta: 28.8.2010].
- VENTÍN DURÁN, José Augusto (1942-2007): *Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica [dos manuscritos que deixou á súa morte en 1942] realizada por Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades - Real Academia Galega. *Cadernos de Fraseoloxía Galega*. Anexo 1: 2007.

7.2. Bibliografía secundaria

- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso; SUÁREZ VÁZQUEZ, Damián e RODRÍGUEZ LORENZO, David (2010): “Unha aproximación ós ditados tópicos coruñeses nos materiais do ‘Diccionario geográfico popular de España’” en *El Extramundi* XVI/ 61, 2010; 149-164.
- (2010): “Unha aproximación ós ditados tópicos lugueses nos materiais do ‘Diccionario geográfico popular de España’” en *El Extramundi*, XVI/62, 2010;139-160, il. | [Ed. en liña n.v.]: [Santiago de Compostela], Universidade de Santiago, Instituto da Lingua Galega, Portal de ditados tópicos galegos, [2011], [http://ilg.usc.es/ditados/pdf_pages/extramundi_lug.pdf],
- (2010): “Unha aproximación ós ditados tópicos ourensáns nos materiais do ‘Diccionario geográfico popular de España’” en *El Extramundi*, XVI/63, 2010; 141-160, il. | [Ed. en liña n.v.]: [Santiago de Compostela], Universidade de Santiago, Instituto da Lingua Galega, Portal de ditados tópicos galegos, [2011], [http://ilg.usc.es/ditados/pdf_pages/extramundi_our.pdf],

- (2010): “Unha aproximación ós ditados tópicos pontevedreses nos materiais do ‘Diccionario geográfico popular de España’” en *El Extramundi*, XVI/64, 2010;139-162, il. | [Ed. en liña n.v.]: [Santiago de Compostela], Universidade de Santiago, Instituto da Lingua Galega, Portal de ditados tópicos galegos, [2011], [http://ilg.usc.es/ditados/pdf_pages/extramundi_pon.pdf].
- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Afonso (dir.); RODRÍGUEZ LORENZO, David e SUÁREZ VÁZQUEZ, Damián (2011): *Portal de ditados tópicos galegos*. Ed. en liña [<http://ilg.usc.es/ditados/>]. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, Instituto da Lingua Galega, 2011.
- BARREIRO FERNÁNDEZ, Xosé R. (2003): “Galicia e Castela: orixe, evolución e fracaso do mito anticastelán” en GONZÁLEZ FERNÁNDEZ, Helena e LAMA LÓPEZ, María Xesús (eds.) (2007): *Mulleres en Galicia [e] Galicia e os outros pobos da Península. Actas VII Congreso Internacional de Estudos Galegos*. Barcelona 28-31.5.2003. Sada: Edicións do Castro; 25-38.
- CARAMÉS MARTÍNEZ, J. (1993): *A imaxe de Galicia e os galegos na literatura castelá*. Vigo: Galaxia; 268 páx.
- CARO BAROJA, Julio (1957): *Razas, pueblos y linajes*. Madrid: Revista de Occidente; 358 páxs. // (1990) Murcia: Universidad de Murcia; 372 páxs.
- FEYJOO Y MONTENEGRO, Fr. Benito Jerónimo (1750): *Cartas eruditas, y curiosas, en que, por la mayor parte, se continúa el designio del Teatro critico universal, Impugnando, ó reduciendo á dudosas varias opiniones comunes / Escritas por el Mui Ilustre Señor D. Fr...* tomo terceiro (1750). Texto tomado da edición de Madrid 1774 (Imprenta Real de la Gazeta; tomo segundo (nueva impresión), páxs. 1-10. Edición dixital en [<http://www.filosofia.org/bjf/bjfc301.htm>]. [Data de consulta: 5.8.2013].
- FERRO RUIBAL, Xesús (2008): “Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, 2008; 241-253.
- GONDAR PORTASANY, Marcial (1993): *Crítica da razón galega. Entre o nós-mesmos e o nós-outros*. Vigo: Edicións A Nosa Terra; 253 páxs.
- GRYGIERZEC, Wiktoria e FERRO RUIBAL, Xesús (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 11, 2009, 81-111. [http://www.cirp.es/pub/docs/cfg/cfg11_04.pdf] [4.8.2013].
- HERRERO GARCÍA, Miguel (1922¹; 1966²): *Ideas de los españoles del siglo XVII*. Biblioteca Romanica Hispanica. II Estudios y Ensayos. Madrid: Gredos; 694 páxs.
- HORATIUS. *Quinti Horatii Flacci Epodon Liber*. [http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lsante01/Horatius/hor_en00.html].
- IGLESIAS OVEJERO Ángel e GIRAUD Françoise (2006): “Cuán necios y cornudos son los otros en El Rebollar y otras partes: ‘Portuguesis, Serranus’ y ‘Farinatus’ en el refranerillo xenófobo rebollano, extremeño y castellano” en *Cahiers du P.R.O.H.E.M.I.O.* 8, 2006; 363-400.

- IGLESIAS OVEJERO, Ángel (2013): *Blasones populares de Ciudad Rodrigo y su antiguo partido en prosa y verso. Nombres, sobrenombres, matracas, dichos, cantares y leyendas de la crónica oral*. Salamanca: Instituto de las Identidades. Diputación de Salamanca; 166 páxs.
- LUQUE, Juan de Dios, PAMIES, Antonio e MANJÓN, Fco. José (1997): *El arte del insulto. Estudio Lexicográfico*. Barcelona: Ediciones Península. Col Atalaya; 204 páxs.
- NEIRA VILAS, Xosé (2013): “Os carreteiros de Angrois” en *El Correo Gallego* 8.9.2013 [<http://www.elcorreogallego.es/opinion/ecg/carreteiros-angrois/idEdicion-2013-09-08/idNoticia-825450/>].
- OTERO PEDRAYO, Ramón (1964): *Guía de Galicia*. Galaxia, Vigo.
- PENSADO TOMÉ, J.L. (1985): *El Gallego, Galicia y los gallegos a través de los tiempos*. La Coruña: La Voz de Galicia; 365 páxs.
- (1991): *Galicia en su lengua y sus gentes*. La Coruña: La Voz de Galicia; 649 páxs.
- RUBINOS CONDE, Manuel (2013): “‘Da roda para a piola’: refráns e frases do sur de Galicia” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 15, 2013, 487-502.
- SIMÕES MARQUES, Isabel e TELETIN, Andrea (2011): “Quando os portugueses se vêem gregos ou a questão dos estereótipos culturais em expressões idiomáticas portuguesas e francesas” en *Textos Seleccionados, XXVI Encontro da Associação Portuguesa de Linguística*, Lisboa, APL, 2011; 343-357.
- TABOADA CHIVITE, J (1954): “La descalificación de Galicia en la literatura y en el pueblo” en *Douro-Litoral* 7-8, 1954; 105-127.
- TEIJEIRO FUENTES: Miguel Ángel. “Galicia y los gallegos en la literatura española del Siglo de Oro” en *Scriptura* 11, 1996; 203-246. [<http://www.raco.cat/index.php/Scriptura/article/viewFile/94748/142662>]. [4.8.2013].
- TERTULLIANUS, Q. SEPT. FLORUS : *Ad nationes libri duo*. (MIGNE. *Patrologia latina* 001). [http://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0160-0220,_Tertullianus,_Ad_Nationes,_MLT.pdf]. [Data de consulta: 1.8.2013].
- UGARTE I BALLESTER, Xus (2011): “Le bon vin d’Orleans, le punays lac de Sorbone et la mode de Bretagne: sociocentrisme lúdic i ambivalència als blasons populars del Pantagruel de Rabelais, amb mostres de versions en diferents llengües” en *Quaderns. Revista de traducció* 18, 2011, 165-177. [<http://www.raco.cat/index.php/QuadernsTraduccio/article/view/245283>]. [Data de consulta: 10.8.2013].

Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso

Translation procedures of adverbial idioms in colloquial language (Italian, German and Spanish): A case study

Jorge Leiva Rojo¹
Universidad de Málaga
leiva@uma.es

Resumo: Nos últimos anos xurdiron diversos traballos nos que se tratan os procedementos que son de aplicación para a tradución de unidades fraseolóxicas. Na maioría destes traballos, o compoñente coloquial ou está ausente ou non recibe o tratamento que pensamos que merece. Un dos obxectivos do presente artigo é estudar a forma en que se traducen as unidades fraseolóxicas, en concreto as locucións adverbiais, nun texto de carácter coloquial. Para iso, fundaméntase este traballo na análise de todas as locucións adverbiais presentes no TO, a novela italiana *Mai sentita così bene*, e a forma na que abordan a súa tradución os tradutores de tal texto ao alemán e ao español. Os resultados desta análise son relevantes; na tradución alemá é frecuente o recurso á paráfrase –aínda que cun interesante procedemento de compensación mediante a selección léxica– e na tradución española, máis convencional, prima o recurso á *équivalence*. Mediante a análise da novela citada, e como conclusión fundamental, pódese apreciar que é determinante a formación en competencia fraseolóxica dos tradutores e que, polo menos para a tradución de textos coloquiais, precisase revisar qué procedementos de tradución de unidades fraseolóxicas debemos considerar bos ou malos.

Palabras clave: Tradución, procedementos de tradución, locucións adverbiais, rexistro coloquial.

Abstract: Over the past few years studies have been published on the applied strategies when translating phraseological units. In most of those contributions, the colloquial component is either absent or has not been correctly approached. One of the goals of this article is to analyse how phraseological units, more specifically adverbial locutions, are translated in a colloquial text. To do so, this article is based on the analysis of all the adverbial locutions present in the ST –the Italian novel *Mai sentita così bene*– and how translators rendered such locutions into German and Spanish. The findings

Data de recepción 5.5.2013. Data de aceptación 30.7.2013.

¹ O autor agradece a axuda que lle prestou o Dr. Carsten Sinner e os valiosos comentarios e suxestións que realizaron os pares que efectuaron a dobre revisión anónima.

have been significant: the German translation frequently uses paraphrase –although compensating interestingly with a word selection technique; on the contrary, the Spanish translation is much more conventional with prevalence of the equivalence technique. The main conclusion out of this study of the Italian novel and its two translations indicates that phraseological competence is clearly crucial for the translation of locutions and, regarding the translation of colloquial texts, a division of the right and wrong translation strategies of phraseological units is required.

Keywords: Translation, translation strategies, adverbial locutions, colloquial language.

1. Rexistro coloquial, fraseoloxía e tradución

O compoñente fraseolóxico desempeña un papel relevante na caracterización do rexistro coloquial pola carga expresiva que contén. No caso que nos ocupa –un estudo das locucións adverbiais na novela *Mai sentita così bene*, da autora italiana Rossana Campo (Xénova 1963)–, a fraseoloxía e máis concretamente as locucións ocupan un lugar máis que destacado na linguaxe que crea a súa autora. E é que mencionar a Campo supón falar obrigatoriamente de diálogos, conversas e, en definitiva, oralidade, o que fixo que, por algo, recibira o apelativo de “maestra del romanzo conversazione” (Recanati 2001). Aínda que son algúns os investigadores que consideran que un texto escrito non pode reflectir con total fidelidade os trazos propios do discurso coloquial, consideramos que neste caso si é posible tomar unha obra escrita como base para un estudo do rexistro coloquial, na liña do manifestado por autores do talle de Briz Gómez (2001 [1998]: 29), que afirma que “hay numerosos ejemplos [...] en que se aproximan el modo de escritura y la oralidad, en concreto, coloquial”². Igualmente, o texto analizado cumpre os requisitos mínimos que se poderían establecer para poder inscribirse no rexistro coloquial, xa que presenta polo menos 58 dos trazos máis frecuentes deste rexistro no que á lingua italiana se refire (Leiva Rojo 2005) –o catálogo é amplísimo, pois, salvo trazos fonéticos, están representados elementos pertencentes ao resto de niveis posibles: ortográfico, morfosintáctico e léxico–. A isto axuda, sen lugar a dúbidas, unha suposta ausencia de planificación, resultado, precisamente, dunha planificación case milimétrica³. Por último, Campo ten unha forma de escribir cun estilo particularísimo que se inscribe, como dixemos, no rexistro coloquial raiando en ocasións no vulgar, pero con multitude de referencias –cinematográficas, musicais e literarias– dun nivel elevado; isto, mailo feito de que recibira críticas moi negativas dende o principio da súa produción literaria pola súa forma de escribir⁴ non fan senón apuntalar a nosa opinión de que *Mai sentita così bene* constitúe un marco adecuado para levar a cabo un estudo da fraseoloxía que se emprega no rexistro coloquial.

² Véxase a este respecto tamén a nota a rodapé número 11 do citado traballo de Briz Gómez (2001 [1998]: 31), onde se mentan autores que abordaron a oralidade e coloquialidade en textos escritos en xeral e literarios en particular.

³ A redacción desta novela levoulle dous anos a Rossana Campo –reescribiuna en catorce ocasións (Conte 2000: 77)–, o que demostra que a sinxeleza da súa estrutura non é máis que aparente. Así o manifesta a propia Campo, ao afirmar que “[a]ll’ apparenza è molto semplice, ma non è stato facile scriverlo. Volevo, e così è stato, che fosse tutto un dialogo” (Campo, apud Bo, 1995).

⁴ Valla como exemplo só a afirmación de Colasanti cando apareceu a segunda novela “Rossana Campo non sa scrivere” (Colasanti 1993).

Ao mesmo tempo, este traballo intenta axudar a suplir un baleiro existente nos estudos de fraseoloxía das tres linguas implicadas. Dunha parte, é evidente que se tratou bastante a forma na que se debe tratar a tradución de UUFF –sirvan a modo de exemplo os traballos de Sevilla Muñoz (2004), Molina Plaza (2008), Quitout (2009), Pastor Lara (2010) ou Ruiz Quemoun (2011), todos eles aparecidos en números anteriores desta revista–. Doutra, o rexistro coloquial contemplouse de forma exhaustiva nunha das linguas (a italiana)⁵, suficiente noutra (a española)⁶ e de forma parcial na outra das linguas estudadas aquí, a alemá⁷. Pero, se nos referimos aos estudos que analizan a fraseoloxía que se produce en textos coloquiais, as referencias caen en picado – aínda que hai traballos exhaustivos e de calidade, como o de Ruiz (1998)–; pero máis escasos, practicamente inexistentes, son aínda os que estudan a forma na que se traduce a fraseoloxía dos textos coloquiais, con multitude de erros e imprecisións.

2. As locucións adverbiais nun texto do rexistro coloquial

Como queda dito, neste traballo pretendemos facer un estudo das locucións adverbiais que aparecen na novela italiana *Mai sentita così bene* (Campo 2002/1996), co orixinal en lingua italiana que denominaremos no sucesivo *TO*, e da forma en que se afrontou a súa tradución nos dous integrantes restantes do trinomio textual que chamaremos *MSCB*: a súa tradución á lingua alemá, *Lippenstift und Ladyshave* (Campo 1997; tradución que realizou Bruno Genzler baixo o pseudónimo de Hilde Brunow) e a súa tradución á lingua española, *Mai sentita così bene ≈ Nunca me he sentido tan bien* (Campo 1999; tradución de Pablo Zamora Muñoz) ou, o que é o mesmo, *TD1* e *TD2* respectivamente. Seleccionamos as locucións adverbiais, e non outras, por non pertenceren ao grupo de locucións prototípicas de todo estudo fraseolóxico que se precie⁸, a pesar do frecuentes que son, como se verá máis adiante. Ao mesmo tempo debemos considerar que este tipo de locucións é un elemento moi destacado da caracterización do discurso coloquial, por empregarse como vehículo para, entre outros, a conexión de elementos (*tra l'altro*⁹, que aparece en sete ocasións no *TO*), a intensificación (*da matti*¹⁰, con nove aparicións) ou a atenuación (*più o meno*¹¹, con tres aparicións).

⁵ Véxanse, por exemplo, os traballos de Berruto (1985), Holtus e Radtke (1985), Sabatini (1985), Berretta (1993) e Simone (1993).

⁶ Cf. as contribucións de Beinhauer (1991/1964), Payrató (1996), Narbona Jiménez (2000) e, sobre todo, Briz (1995, 1996a, 2001/1998).

⁷ Especialmente destacables son os traballos de Fleischer et al. (2001), Schwitalla (2003/1997) e Fiehler et al. (2004).

⁸ Este feito ven refrendado por Ruiz (1998: 15), que no seu coñecido traballo sobre a fraseoloxía do español coloquial estuda fundamentalmente as locucións adverbiais por tratarse dunha das locucións menos estudadas ata hoxe.

⁹ ‘per giunta, in sovrappiù, tra le altre cose’, ZIN.

¹⁰ ‘moltissimo, in modo straordinario’, DISC.

¹¹ ‘non molto, così così’, GAR.

2.1. Locucións adverbiais no TO de MSCB

O estudo do TO do trinomio textual MSCB permitiunos identificar nas 162 páxinas do TO 122 locucións adverbiais distintas –coas dificultades de delimitación que isto presenta (cf. García-Page 2007: 137)– que aparecen nun total de 414 ocasións. Isto quere dicir que en cada páxina figura un promedio de 2,55 locucións adverbiais ou, dito doutra forma, que de cada 39 palabras do TO unha é integrante dunha locución adverbial, cifra esta última que consideramos que pon de relevo o frecuente que é este tipo de locucións no texto obxecto de estudo e que vén, ademais, a refrendar a afirmación de Corpas Pastor (2000b: 108) de que non é tan certo como se pensa que os falantes teñan liberdade plena á hora de construír os seus discursos. En calquera caso, e como é de esperar, o reparto de frecuencias de uso non é nin moito menos equitativo, posto que, do total de 122 locucións que aparecen no TO, as dez máis frecuentes representan o 45,16 % das aparicións totais, mentres que, como se pode ver no gráfico 1, a nada desprezable cifra de 58 locucións –isto é, o 47,54 % do conxunto de locucións adverbiais– aparecen só nunha ocasión no TO.

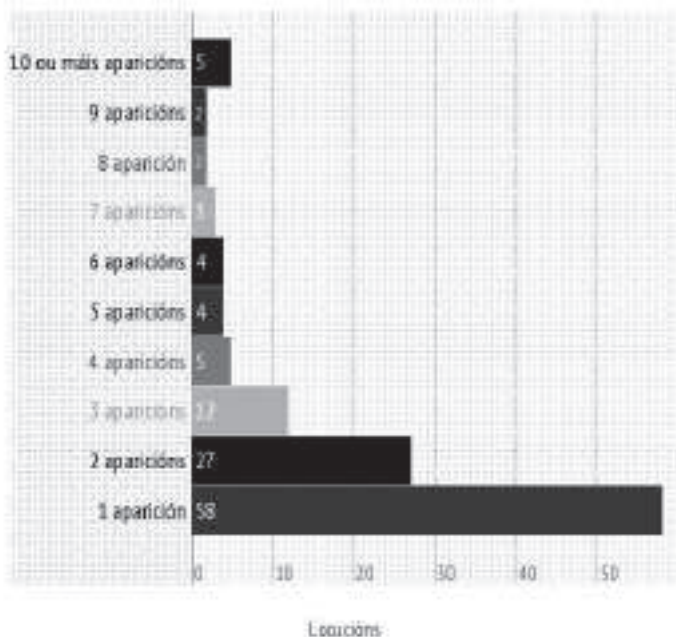

Gráfico 1. Clasificación de locucións segundo as repeticións no TO

No que respecta ás locucións adverbiais máis frecuentes do TO de MSCB, destaca sobre todo o emprego da locución *un po*¹² –e a súa variante *un bel po*–, que aparece en 73

¹² ‘1 non molto, leggermente [...] 2 per qualche tempo, per un lasso di tempo non troppo lungo [...] 3 senza un significato preciso, con valore rafforzativo’, GAR.

ocasións. A moita distancia dela atópase a locución *in giro*¹³ e, moi por debaixo, o resto de locucións adverbiais. Da lectura do gráfico que amosamos máis abaixo (gráfico 2), destaca ademais o feito de que só cinco locucións –as xa mencionadas *un po’* e *in giro*, ademais de *di nuovo*¹⁴, *sul serio*¹⁵ e *ogni tanto*¹⁶– aparecen no TO dez ou máis veces¹⁷. Este é un feito bastante significativo, xa que, na maioría dos casos, as cinco locucións máis frecuentes empréganse ben como modalizadores, ben practicamente desprovistas de significado, a modo case de retrousos que lle permiten ao falante gañar tempo para seguir armando o discurso. Este feito, como se verá máis adiante, influirá decisivamente na súa tradución.

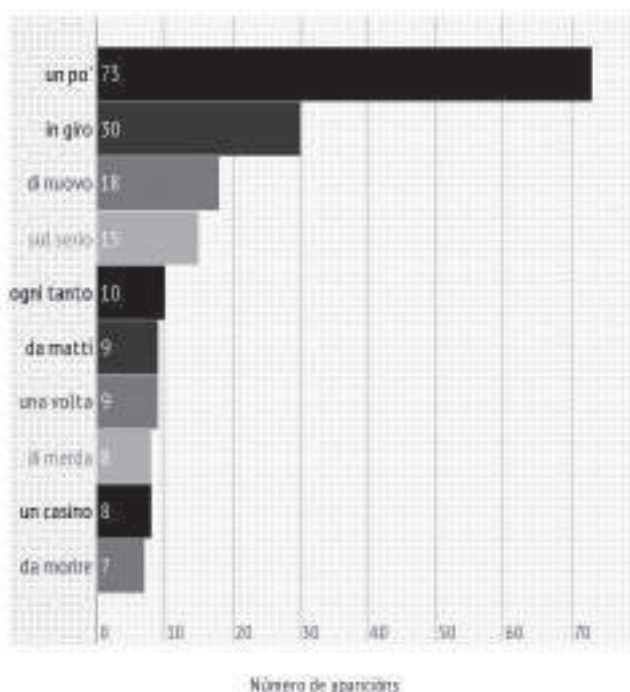

Gráfico 2. Locucións máis frecuentes no TO

No lado oposto encóntrase unha cantidade inxente de locucións que aparecen en moi contadas ocasións no TO (cf. tamén o gráfico 1) e que, en oposición ás locucións adverbiais *desemantizadas*, empréganse co claro propósito de achegarlle significado,

¹³ '1 in cerchio; all'intorno, nello spazio circostante [...] 2 a spasso, a zonzo; lontano da casa [...] 3 in circolazione; in mezzo alla gente', GAR.

¹⁴ 'nuovamente, ancora, un'altra volta', ZIN.

¹⁵ 'davvero, certamente, non per scherzo, con valore asseverativo', DISC.

¹⁶ 'di tanto in tanto', GAR.

¹⁷ Para consultar o listado de todas as locucións adverbiais rexistradas no TO de MSCB e o número de veces que aparece cada unha, véxase o Apéndice.

expresividade e cor á narración. Referímonos, entre moitas outras, a locucións como *all'impazzata*¹⁸, *dalla mattina alla sera*¹⁹, *di nascosto*²⁰ ou *in blocco*²¹.

2.2. Procedementos de tradución de locucións adverbiais nos TD1 e TD2

Enumeradas as locucións adverbiais que aparecen no TO de MSCB, pasemos a ver a forma na que se traduciron nas dúas versións que analizamos. Para isto, vimos un por un os procedementos de tradución para as 414 aparicións de locucións adverbiais que aplicaron Genzler e Zamora Muñoz no TD1 e no TD2 respectivamente. Os procedementos posibles, segundo a clasificación de Corpas Pastor (2000b, 2001b), poden ser indirectos (*équivalence*, paráfrase, omisión e compensación) ou directos (préstamo, calco e *pseudoéquivalence*). Aínda así, non todos estes procedementos están presentes na análise que ofrecemos aquí: a compensación queda fóra do presente artigo porque non se rexistraron casos dese procedemento, debido á natureza mesma do noso estudo, xa que a análise realizámola partindo dos casos de locucións adverbiais do TO e comparándoos co TD1 e o TD2. Con todo, isto non impide que se dean casos de compensación tanto no TD1 como no TD2, como se dá no exemplo número 1, no que o adverbio *veramente*²² do TO se traduce mediante as respectivas locucións adverbiais –a alemá *im Ernst*²³ e a española *de verdad*²⁴– no TD1 e TD2²⁵:

(1) **TO** *Ho avuto una storia con una mia prof. Mi giudici male?*

Eh, da morire.

Veramente?

Stai calma, era una battuta. (MSCB, 36)

TD1 *Ich hab etwas mit meiner Professorin an der Uni angefangen. Verurteilst du mich deswegen?*

Ja, selbsverständlich.

Im Ernst?

Beruhig dich, es war ironisch gemeint. (MSCB, 40)

TD2 *He tenido un rollo con una profesora mía ¿Me juzgas mal?*

Eh, fatal.

¿De verdad?

Estate tranquila, era una gracia. (MSCB, 63)

¹⁸ ‘precipitosamente, in maniera pazza, senza riflettere’, ZIN.

¹⁹ ‘tutto il giorno, continuamente’, GAR.

²⁰ ‘senza farlo sapere, capire, vedere e sim. ad altri’, ZIN.

²¹ ‘tutt’insieme, nell’insieme’, DISC.

²² ‘1 Realmente [...] 2 In frasi interrogative, esprime dubbio, meraviglia, incredulità e sim. (anche iron.) [...] 3 A dire il vero, però (in funzione limitativa, attenuativa, avversativa’, ZIN. No exemplo que nos ocupa, a acepción correspondente é a que está marcada co número 2.

²³ ‘verwendet, um auszudrücken, dass etw. tatsächlich so (gemeint) ist, auch wenn es unwahrscheinlich erscheint’, LAN.

²⁴ ‘para asegurar la certeza y realidad de algo’, DRAE.

²⁵ Nos exemplos que aparecen ao longo deste traballo empregouse a letra negra para identificar con maior claridade as locucións adverbiais do TO e os procedementos de tradución empregados no TD1 e TD2. Téñase en conta, ademais, que a transcripción do texto é literal e que se optou por non empregar o adverbio sic coa intención de facer máis sinxela a lectura dos fragmentos do trinomio textual MSCB.

Noutra orde de cousas, non se rexistra ningún caso de préstamo nin no TD1 nin no TD2, situación que coincide coa afirmación de Corpas Pastor (2000a: 508) de que se trata dun procedemento de tradución pouco empregado. Aínda así, o feito de que non se utilice o préstamo para traducir locucións adverbiais non quere dicir que non se faga uso deste procedemento para a tradución doutras UUFF no trinomio MSCB –na maioría deses casos, polo demais, con obxecto de dar un toque extranxeirizante ao texto.

En relación co resto de procedementos empregados, a primeira análise destes procedementos, meramente cuantitativa, ilustra o gráfico 3:

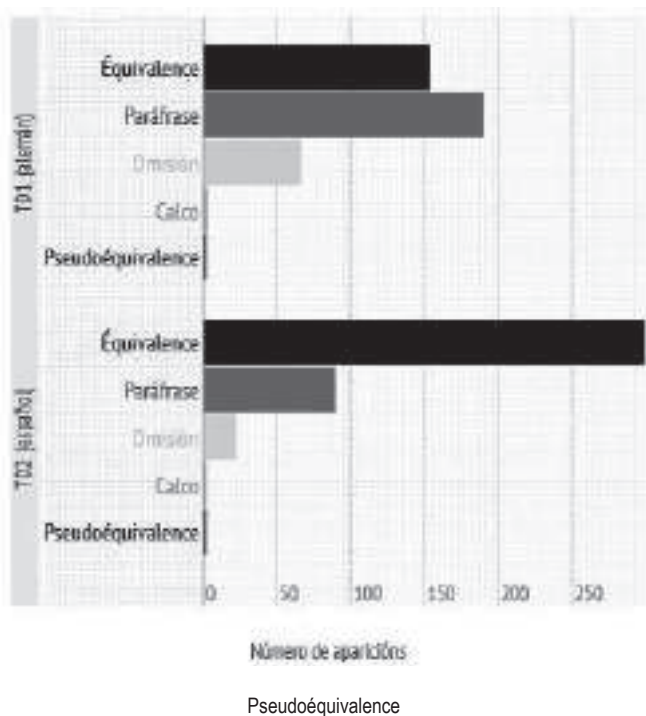

Gráfico 3: Procedementos de tradución de locucións adverbiais empregados no TD1 (alemán) e TD2 (español)

En primeiro lugar, obsérvase unha distribución practicamente idéntica entre procedementos directos e indirectos, xa que se rexistran 409 procedementos indirectos no texto alemán e 410 no texto español, fronte aos 5 e 4 casos de procedementos directos do TD1 e TD2 respectivamente. Esta aparente igualdade mantense nas cifras do calco e da *pseudoéquivalence* en ambas as dúas traducións pero rompe ao analizar en detalle cada un dos procedementos indirectos: no TD1 advírtese un maior equilibrio entre a *équivalence* e a paráfrase –aínda que cun sorprendente predominio da paráfrase–, mentres que no TD2 dáse un dominio absoluto da *équivalence*, con 210 casos máis que a paráfrase. Tamén son significativas as diferenzas no uso do procedemento de omisión

entre o texto alemán (66 casos) e o texto español (22 casos). Nos apartados que seguen veranse con máis detalle aspectos referentes a cada un destes procedementos.

2.2.1. *Équivalence*

O procedemento por excelencia para a tradución de UUFF, a *équivalence*, defíneo Corpas Pastor como o procedemento consistente na substitución dunha UF no TO por outra UF supostamente equivalente no TD –como se verá máis adiante, en dous graos de equivalencia posible, plena ou parcial–, ou por unha unidade léxica simple no TD cando sexa o único equivalente posible –é dicir, cando se dá equivalencia non fraseolóxica– (Corpas Pastor 2000a: 491 e 503; 2001b: 783). Trátase, ademais e con moito, do procedemento de tradución de UUFF máis empregado (Corpas Pastor 2001a: 68). Esta afirmación é válida de forma incuestionable para o TD2, onde se advirte un predominio moi marcado da *équivalence*, xa que as 299 ocasións en que Zamora Muñoz opta por este procedemento fan que sexa o procedemento ao que recorre en máis ocasións, cun 72,22% do total dos casos. O TD1, pola súa banda, non coincide coa afirmación previa, xa que o 36,95% dos casos que colleita fai que se encontre a bastante distancia do 45,89% da paráfrase, o procedemento máis empregado na versión alemá, e isto pode afectar, sen dúbida, a expresividade do TD1.

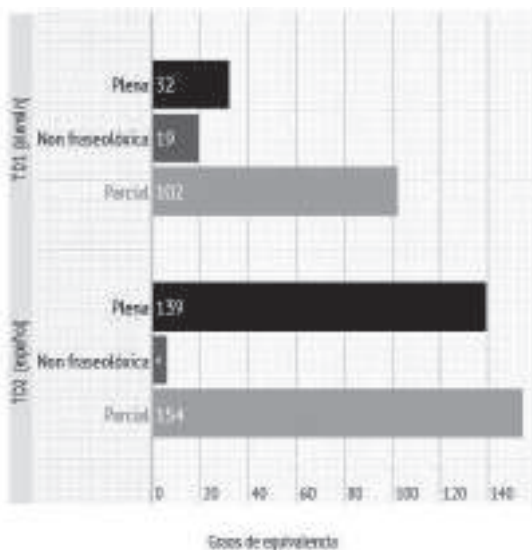

Gráfico 4: Graos de equivalencia en locucións adverbiais traducidas mediante *équivalence*

Como se puido ver na definición do procedemento da *équivalence*, este procedemento non supón que o grao de equivalencia existente entre a unidade do TO e a do TD sexa sempre o mesmo, senón que pode variar, froito da escala gradual de equivalencia de UUFF da que falan Koller (1994: 357; 2007: 605) e Corpas Pastor (2000a: 490 e ss.; 2000b: 113). Desta forma, nun dos extremos da escala encontramos a equivalencia

plena, que é a que se produce cando a unha UF da LO lle corresponde outra UF na LD “que tiene el mismo significado denotativo y connotativo, una misma base metafórica, una misma distribución y frecuencia de uso, las mismas implicaturas convencionales y similares connotaciones (restricciones diastráticas, diafásicas y diatópicas)” (Molina Plaza 2004: 430). No extremo oposto encóntrase a equivalencia nula, que se dá naquelas UUFF que non contan con equivalentes noutras linguas debido a que, polo xeral, “expresan una realidad sociocultural sin parangón en la cultura [de destino]” (Corpas Pastor 2000a: 492), e nese caso, polo tanto, a *équivalence* non sería posible, polo que o tradutor debería optar por outro procedemento de tradución. A metade de camiño entre a equivalencia plena e a nula, aínda que con límites non claramente definidos, atopamos a equivalencia parcial, motivada por diverxencias entre a UF do TO e a do TD que poden ser de base metafórica; de frecuencia e distribución; ou de contido semántico (Corpas Pastor 2000a: 491).

Se atendemos aos graos de *équivalence* que presentan no trinomio MSCB as traducións de locucións adverbiais realizadas mediante o procedemento da *équivalence*, volveremos observar datos chamativos (véxase o gráfico 4). En primeiro lugar, destaca o feito de que, nos 153 e 299 casos de *équivalence* rexistrados no TD1 e no TD2 respectivamente, son maioritarias as locucións adverbiais traducidas que presentan un grao parcial de *équivalence* con respecto á súa locución correspondente no TO. Isto non vén senón a confirmar a opinión de Copras Pastor (2000a: 491) de que se trata do grao de equivalencia máis frecuente na tradución de UUFF. En segundo lugar, apréciase unha descompensación moi significativa entre ambas versións do TO, posto que a equivalencia parcial –da que forma parte a equivalencia non fraseolóxica, definida anteriormente– está presente no 79,08% dos casos de equivalencia do TD1, fronte ao 53,51% dos casos do TD2, onde é moi significativo o equilibrio entre equivalencia parcial e equivalencia plena.

As razóns para esta descompensación poden ser de diversa índole. Dunha parte, o feito de que a lingua italiana e a alemá pertencen a ramas distintas fai que as diverxencias sexan moito máis acusadas entre elas que no caso do italiano e o español –o que non asegura nin moito menos que haxa UUFF equivalentes entre estas dúas linguas en todo momento (Grünewal 2012: 121)–. Esta mesma razón xustifica parcialmente o feito de que os casos de equivalencia non fraseolóxica sexan máis numerosos –mesmo en termos absolutos– no TD1 (19 casos) do que son no TD2 (6 casos). Por outra banda, parécenos que a formación dos tradutores e a maneira na que afrontan a tradución é a xustificación fundamental desta situación. No caso do TD2, Zamora Muñoz tende a utilizar en todo momento a *équivalence*: nótase que el realizou numerosos estudos sobre UUFF dende o punto de vista contrastivo e pode verse, a modo de exemplo, Zamora Muñoz (1999, 2005). No TD1, en cambio, parece que Genzler non ten formación específica na tradución de UUFF e que as traduce de maneira practicamente intuitiva: isto presenta as súas vantaxes, porque en ocasións o seu texto flúe con maior naturalidade que o TD2, pero non está exento de inconvenientes, sendo o principal a perda de información e expresividade que supón o recurso excesivo á omisión e á paráfrase, como veremos máis adiante.

A pesar das diferenzas sinaladas, atopamos algúns casos nos que se dan niveis de equivalencia plena entre a locución da LO e a de cada LD. En consonancia co manifestado por Baker (1992: 74) e, en parte, Grünewal (2012: 120), non son moi abundantes, xa que só se rexistran 18 casos en todo o texto, aínda que serven para poñer de manifesto que, a pesar das diferenzas que existen entre as linguas italiana, alemá e española, existe un “extraordinario paralelismo [...] entre los sistemas fraseolóxicos de las distintas linguas” (Corpas Pastor 2000a: 484). Un dos casos correspondentes a este fenómeno é o que aparece no exemplo número 2, onde, para a locución adverbial italiana *in coro*²⁶ proporciónanse equivalentes plenos nas linguas alemá e española –*im Chor*²⁷ e *a coro*²⁸ respectivamente–.

(2) **TO** Buuuuu... fanno le amiche **in coro**.

No, per me hai fatto bene, dice la Betty, unica voce fuori dal coro. (MSCB, 55)

TD1 Buuuuhhh, rufen meine Freundinnen **im Chor**.

Nein, ich denk, du hast richtig gehandelt, meint Betty, die einzige, die sich dem Chor nicht angeschlossen hat. (MSCB, 61)

TD2 Buuuuu... dicen las amigas **a coro**.

No, para mí has hecho bien, dice Betty, la única voz dispar del coro. (MSCB, 85)

Por último, no tocante a este procedemento de tradución, debe terse en conta que o recurso á *équivalence* non é sempre sinónimo de acerto, xa que se dan casos nos que a UF do TD non é coincidente co significado da locución adverbial do TO, caso do exemplo número 3, onde a locución verbal alemá *in die Kiste hüpfen/springen*²⁹, combinada co sintagma *mit jedem Kerl*, é moito máis expresiva e explícita que a locución adverbial *in giro* como modificador de *prenderne*. Noutras ocasións, a locución adverbial equivalente no TD é basicamente axeitada, porque o tradutor a identificou correctamente e a interpretou no seu contexto, pero, por contaminación ou outros factores, non deu ofrecido o equivalente pertinente. Isto é o que acontece no exemplo número 4, onde atopamos un caso de desviación (cf. a este respecto Mena Martínez 2003), xa que Zamora Muñoz ofrece *a malas penas* como equivalente da locución italiana *a stento*³⁰, probablemente pola combinación das locucións *por las malas*³¹ ou *a una mala*³² e *a duras penas*³³, locución esta última que presenta o mesmo contido semántico que a locución italiana do TO. En calquera caso, cómpre recoñecer que as traducións consideradas erradas ou non acertadas que se derivan do recurso á *équivalence* non son numerosas, posto que rexistramos só 4 e 6 casos de *équivalence* incorrectas no TD1 e TD2 respectivamente.

²⁶ ‘insieme, a una voce’, GAR.

²⁷ ‘gemeinsam, alle zusammen’, DUD.

²⁸ ‘Unánimemente’, DFEM.

²⁹ ‘Geschlechtsverkehr haben’, GLOSBE.

³⁰ ‘a fática, a malapena’, DISC.

³¹ ‘A: Forzadamente, contra voluntad [...] B: Con malas intenciones, aviesamente’, DFEM.

³² ‘Expresión coloquial que equivale a “en caso de que las cosas no ocurran como se espera o surja una dificultad y haya que adaptarse”’, DUE.

³³ ‘Con gran dificultad’, DFEA.

- (3) **TO** *No, però io penso anche un'altra cosa, fa la Ale, penso che tu non lavori, non fai un cazzo tutto il giorno, e secondo me ti annoi e per questo che vai a prenderne **in giro**.* (MSCB, 105)

TD1 *Wei ich auch nicht, meint Ale, aber ich denk noch etwas anderes. Ich denk nmlich, da du nicht arbeitest und den ganzen Tag Dumchen drehst, und deshalb langweilst du dich und **hpfst** mit jedem Kerl **in die Kiste**.* (MSCB, 120)

- (4) **TO** *Lui parlava e io **a stento** riuscivo a far finta di articolare qualche parola.* (MSCB, 87)

TD2 *l hablaba y yo **a malas penas** lograba fingir que articulaba alguna palabra.* (MSCB, 123)

2.2.2. Paráfrase

O procedemento para a tradución de UUFF máis frecuente cando a *quivalence* non é posible segundo Baker (1992: 74) éo tamén no TD2 –onde supón o 21,49% dos casos–, pero non así no TD1, no que, como se indicou no gráfico 3, trátase do procedemento maioritario, cun 45,89% do total de procedementos de tradución. No estudo do trinomio MSCB advírtese que o recurso á paráfrase é moi frecuente cando a locución adverbial do TO presenta dificultades de tradución. De todos os casos de paráfrase que identificamos, as maiores complicacións atópanse á hora de traducir locucións adverbiais que se empregan a modo de retrouso como intensificadores ou atenuadores con obxecto de modificar ou reducir a forza da enunciación e regular a posición do falante con respecto ao expresado (Schwitalla 2003/1997: 153; Fiehler et al. 2004: 217). Destaca de maneira moi especial a tradución da locución *un po'*, que presenta múltiples matices no que ao seu significado se refire, algúns deles intraducibles, como se encargan de sinalar os repertorios lexicográficos –véxase a terceira acepción en GAR: “senza un significato preciso, con valore rafforzativo”–. Esta situación supón nalgúns casos perdas de significado no TD, aínda que noutras ocasións os tradutores resolven axeitadamente esta dificultade ofrecendo coa paráfrase unha solución tan expresiva como a do TO: véxase no exemplo número 5 que na tradución que dá Zamora Muñoz de *un po'* acompañado do xerundio *ballando*, o verbo *bailotear*³⁴ transmite perfectamente o contido do orixinal italiano.

- (5) **TO** *Dai, non sintetizzare, descrivi per filo e per segno dice la Ale **ballando un po'** sulla sedia al ritmo dei Lady Smith Black Mombazo.* (MSCB, 93)

TD2 *Venga, no sinteticas, describe con pelos y señales dice Ale **bailoteando** en la silla al ritmo de los Lady Smith Black Mombazo.* (MSCB, 129)

Un caso moi semellante ao anterior, ante a perda que supón traducir unha locución adverbial mediante unha paráfrase de contido semántico-pragmático, consiste en optar no TD por unha solución na que prime a selección léxica de carácter coloquial. Esta tendencia non é moi frecuente no TD2, cousa lxica porque os casos de paráfrase son menos do que son no texto alemán; pero si o é no TD1, con 24 casos rexistrados, como

³⁴ ‘Bailar de cualquier manera, con poca atención’, DUE.

se amosa no exemplo número 6 no que a tradución que se dá de *a pezzi*³⁵ é o adxectivo *ramponiert*³⁶, marcado como *coloquial* polos repertorios lexicográficos. O feito de que este recurso sexa tan frecuente na versión alemá lévanos a pensar que Genzler é totalmente consciente da perda de significado que supón o recurso á paráfrase e que por ese motivo aplica un mecanismo de compensación non fraseolóxica que intenta suplir esta carencia.

(6) **TO** *La Lucia dice: A parte il fatto che avevo le gambe come un budino e la schiena a pezzi... no, è che mi era presa una specie di euforia [...].* (MSCB, 133)

TD1 *Lucia erzählt weiter: Mal abgesehn davon, daß meine Beine wie Pudding waren und mein Kreuz **ramponiert** war, ging es mir super. Ich war richtig euphorisch.* (MSCB, 154)

Relacionado co exemplo anterior está o recurso aos intensificadores ou atenuadores como elemento de reforzo ou mitigación da carga significativa dunha locución no texto orixe, o que produce casos de paráfrase nos que o compoñente coloquial está moi presente ou mesmo casos de compensación se non se circunscribe o concepto de equivalencia só ao nivel da oración. Inclúiríanse aquí as partículas modais da lingua alemá *denn, doch, aber, ja, mal, eben/halt, auch, schon, wohl* e *eigentlich*, entre outras (Fleischer et al., 2001: 272; Schwitalla, 2003/1997: 153-155), e, en canto á lingua española, tanto intensificadores –morfolóxicos (*cuerpazo, de muerte*), sintácticos (*que no veas*), léxico-semánticos (*tarde tarde*) ou fraseolóxicos (*a punta pala*)– como atenuadores –modificación interna (diminutivos) ou externa (cuantificadores)– (Briz 1996a: 53-55; 1996b: 16-22; Briz e Val. Es.Co. 2000: 35). De todos os casos atopados no trinomio analizado, destacamos o que se amosa a continuación (exemplo número 7), no que Genzler expresa a frase elativa do TO *che non ti dico*³⁷ no TD1 mediante a partícula *aber*³⁸ en conxunción co adverbio *richtig*³⁹, o que permite obter unha carga semántica moi similar á do orixinal italiano.

(7) **TO** *Be', abbiamo cominciato a baciarci **che non ti dico**, lì nell'acqua, un sacco di tempo, mi girava la testa.* (MSCB, 63)

TD1 *Wir haben angefangen, uns zu küssen, **aber richtig**, minutenlang, mir war richtig schwindlig.* (MSCB, 71)

Noutra orde de cousas, como é de esperar, non todos os casos de paráfrase son positivos, posto que en numerosas ocasións o recurso a este procedemento supón unha perda evidente de significado, como acontece no exemplo número 8, onde a mesma locución adverbial do exemplo número 6, *a pezzi*, ten como equivalente no TD1 o verbo *schmerzen*⁴⁰, non marcado diafasicamente. Máis flagrantes son outras situacións nas que a paráfrase supón transmitir no TD unha mensaxe sensiblemente distinta á do TO. Esta situación, exclusiva

³⁵ '1 in parti [...] 2 nella condizione di chi o di ciò che è distrutto o in rovina', GAR.

³⁶ 'gespr; in schlechtem Zustand', LAN.

³⁷ 'de padre y señor mío', TAM.

³⁸ 'drückt eine Verstärkung aus', DUD.

³⁹ 'ganz so, wie man es sich vorstellt od. wünscht', LAN.

⁴⁰ 'körperlich wehtun, Schmerzen verursachen', DUD.

do TD1 que nos ocupa – e bastante frecuente, con 17 casos, un 8,94% de todos os rexistros de paráfrases–, apréciase claramente no exemplo número 9, no que a locución italiana *un casino*⁴¹ se traduciu mediante a proposición alemá, de significado non coincidente, *ich kann so nicht leben*.

- (8) **TO** *No, dopo un po' il tipo si sveglia, tutto bello ringalluzzito, io sconvoltissima invece, con l'alito da ammazzare qualcuno, la schiena **a pezzi** e a lui che gli vengono le idee di fare porcherie, capito?* (MSCB, 29)

TD1 *Nein, nach einiger Zeit wacht der Typ auf und lächelt mich strahlend an. Ich hingegen fühl mich wie gerädert, mein Kreuz **schmerzt**, und mit meinem Mundgeruch hätte ich jemanden umbringen können.* (MSCB, 30)

- (9) **TO** *Sì, però io ci sono stata male **un casino**, fa la Nadia rattristandosi tutta, cazzo, io sono innamorata di quel ciccone!* (MSCB, 98)

TD1 *Trotzdem, **ich kann so nicht leben**, meint Nadia und wird auf einmal todtraurig, verdammt noch mal, ich liebe diesen Dickwanst eben!* (MSCB, 113)

2.2.3. Omisión

Os casos de omisión, estratexia de tradución reivindicada, entre outros, por Zuluaga (1999: 540) e que se adoita pasar por alto nos estudos sobre procedementos de tradución de UUFF, teñen unha incidencia moi diversa nos dous TD, non só en termos cuantitativos –a omisión supón o 15,94% dos casos no TD1 e o 5,31% no TD2–, senón tamén dende o punto de vista cualitativo. Deste xeito, a análise dos 66 casos de omisión na versión alemá de *Mai sentita così bene* desvela o feito rechamante de que case un terzo destas omisións se dan na tradución da locución *un po'* (21 casos). No que respecta ás outras locucións máis frecuentemente omitidas, atopamos *di nuovo* (7 casos) e *a occhio e croce*⁴², *in fondo*⁴³ e *ogni tanto*, con 3 casos cada unha.

Aínda que menos numerosos no TD2, os casos de omisión que localizamos son igualmente significativos, xa que se advirte que a gran maioría deles se dan á hora de traducir algunhas das locucións máis desprovistas de significado. Estámonos referindo ás traducións de *sul serio* (1 caso), *in giro* (4) e, sobre todo e de novo, *un po'*, con 15 casos de omisión. A razón para esta omnipresenza de *un po'* nos exemplos de omisión é a mesma que no procedemento anterior: trátase dunha locución adverbial con matices moi complicados de expresar en ambas LD mediante calquera outro procedemento, paráfrase incluída (cf. a este respecto Baker 1992: 77). Trátase de locucións que ás veces son difíciles de traducir e isto percíbese en que é frecuente atopar omisións do mesmo caso de locución nos dous TD, como acontece no exemplo 10, no que a locución *un po'* aparece claramente omitida nos dous, coa conseguinte perda de expresividade. E iso a pesar de que en ocasións a omisión podería evitarse facilmente se, no TD1, o tradutor engadise a partícula modal

⁴¹ 'molto, moltissimo', ZIN.

⁴² 'all'incirca', DISC.

⁴³ 'tutto sommato (anche ripetuto)', GAR.

alemá *einfach*⁴⁴ (“Und er: Erzähl ihm **einfach**, was du willst!”): deste xeito non só se evitaria a omisión –estaríamos ante un caso de paráfrase–, senón que tamén se lograría unha expresión do imperativo menos forzada que a presente no TD1.

- (10) **TO** *Io gli dicevo: merda domani arriva Gajanan. Porca troia che gli dico? E lui: digli **un po'** il cazzo che vuoi. Stava di un male!* (MSCB, 75)

TD1 *Ich sag zu ihm: Scheiße, morgen kommt Gajanan zurück. Verflucht noch mal, was soll ich ihm denn sagen? Und er: Erzähl ihm, was du willst! Es ging ihm wirklich nicht gut.* (MSCB, 85)

TD2 *Yo le decía: mierda mañana llega Gajanan. Me cago en la leche ¿qué le digo? Y él: dile lo que te salga de las pelotas. ¡Estaba de un mal!* (MSCB, 107)

En calquera caso, as situacións máis chamativas de omisión atopámolos xeralmente no TD1, como pasa no exemplo número 11, no que se aprecia como ao omitir a locución adverbial italiana *da un momento all'altro*⁴⁵ e ao cambiar o tempo verbal na tradución de *mi molli* varía o expresado no TD1. Unha vez máis, a formación en fraseoloxía do tradutor parécenos clave para xustificar as diverxencias entre os dous TD. Máis rechamante se cabe é o exemplo número 12, no que a omisión da locución italiana *d'ora in poi*⁴⁶ non é senón consecuencia da supresión dun turno completo da conversa. Trátase esta dunha tendencia á simplificación que inexplicablemente se repite en máis ocasións no TD1 e que afecta non só outras UUFF, senón tamén a propia caracterización do rexistro coloquial, ademais de desvirtuar o estilo propio de Rossana Campo.

- (11) **TO** *E per di più io sto qua a pensare che **da un momento all'altro** mi molli (sempre la Lucia).* (MSCB, 136)

TD1 *Und ich häng hier rum und denk, daß du mich verlassen hast (erzählt Lucia).* (MSCB, 158)

- (12) **TO** *E poi ti sei ammalata?*

No, ero troppo caricata energeticamente, avrei potuto anche baciare uno con la peste che non me la prendevo.

D'ora in poi *parlerai sempre in questo modo? No, avvertici, perché è bene saperlo...*

Dunque, pensieri chiari non ne avevo con Raul, ero eccitata di aver trovato una persona simpatica, intelligente. (MSCB, 83)

TD1 *Bist du denn wirklich wieder krank geworden?*

Nein, ich war energetisch zu geladen, ich hätt auch einen Pestkranken küssen können, ohne mich anzustecken. Auf alle Fälle war ich mir über meine Absichten

⁴⁴ ‘<Partikel; meist unbetont> drückt eine [emotionale] Verstärkung einer Aussage, einer Behauptung, eines Wunsches aus’, DUD.

⁴⁵ ‘molto presto [...]; improvvisamente, inopinatamente’, ZIN.

⁴⁶ ‘da questo momento in poi, per tutto il tempo futuro’, GAR.

mit Raul nicht so recht im klaren, ich war einfach aufgekratzt, weil ich einen sympatischen, intelligenten Menschen kennengelernt hatte [...] (MSCB, 95)

No que respecta ao TD2, é digno de sinalar o caso de omisión do exemplo número 13, no que a frase elativa italiana *della Madonna*⁴⁷ (*della madonna* no TO) aparece omitida. Atopámonos ante unha locución adverbial que non está presente na tradución deste fragmento no TD2 porque pensamos que debeu de supor grandes dificultades de tradución repetidas veces para Zamora Muñoz, xa que este tradutor, que amosa gran sistematicidade e regularidade na tradución de locucións adverbiais no TD2 –ante unha locución que aparece máis dunha vez adoita optar polo mesmo equivalente–, ofrece para as seis aparicións da locución *della madonna* tres equivalentes –*del quince*⁴⁸, *que no veas*⁴⁹ e *de tres pares de narices*⁵⁰–, ademais do caso de omisión que nos ocupa.

(13) TO [...] *e all'inizio tutte dicevamo: ma come ha fatto la Nadia così tappina e rotonda a cuccarsi un superbono della madonna come quello?!* (MSCB, 47)

TD2 [...] *y al principio nos decíamos todas: ¡¿pero cómo ha podido Nadia tan tapón y rechoncha ligarse a un tío superbueno como ése?!* (MSCB, 73)

2.2.4. Calco

O primeiro dos procedementos directos de tradución de UUFF analizado, considerado inviable en liñas xerais por Larson (1994: 116) e identificado en ocasións e de forma exclusiva coa tradución literal (cf. Motallebzadeh e Tousi 2011: 3) –a pesar de que a equivalencia plena entre UUFF consiste moitas veces en traducións palabra por palabra–, presenta resultados moi semellantes en ambas as dúas versións do TO, como vimos anteriormente. Trátase, aínda así, dun procedemento marxinal no conxunto de procedementos para a tradución de locucións adverbiais de *Mai sentita così bene*, xa que supoñen o 0,72% e o 0,48% dos casos no TD1 e TD2 respectivamente. É rechamante este número de aparicións, en primeiro lugar por ser tan reducido –en contra da afirmación de Corpas Pastor (2000a: 510) de que o calco é un procedemento de gran difusión na tradución de UUFF– e, en segundo lugar, polo equilibrio entre os TD1 e TD2, xa que o número de casos de calco é moi semellante.

Dos casos de calco que se dan na versión alemá destacamos o exemplo número 14, no que Genzler traduce a locución adverbial italiana *con la bava alla bocca*⁵¹ como *mit Geifer*

⁴⁷ ‘moltissimo, grandissimo, eccezionale’, ZIN.

⁴⁸ Todo parece indicar que *del quince* é unha UF aparente, posto que non o puidemos atopar en ningún repertorio lexicográfico. No que respecta aos corpora de textos, a súa aparición é moi exígua, con senllas aparicións de *del quince* con valor non literal no Corpus de referencia do español actual –onde aparece como parte de *del quince y medio*– (Real Academia Española), no Corpus do español (Davies 2002) e no Corpus del español actual (Subirats e Ortega 2012).

⁴⁹ No dicionario, baixo o lema *no ver* (‘Se usa para ponderar el alto grado en que se tiene una sensación. Gralm. en la constr. consecutiva que no veo’, DFEA)

⁵⁰ ‘Extraordinario o sumamente grande’, DFEA.

⁵¹ (‘1. grande rabbia. 2. grande desiderio’, GAR). Figura nos dicionarios consultados como locución substantiva, *bava alla bocca*, aínda que todos os exemplos que se dan aparecen acompañados da preposición *con*.

vor dem Mund, que non aparece como tal nos dicionarios, pero que si aparece no corpus de textos de *Die Zeit* (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften 2013). Por outra banda, nos repertorios lexicográficos queda claro que a base metafórica presente no TD1 existe, xa que se recollen tanto o verbo *geifern*⁵² como a locución verbal *Schaum vor dem Mund haben*⁵³, na que *Schaum*⁵⁴ é sinónimo de *Geifer*⁵⁵. Dende un punto de vista léxico podíase pensar que é un caso de *équivalence*, posto que a locución do TD1 coincide cunha das acepcións do TO, a primeira; aínda así, a análise da locución en contexto deixa claro que a acepción que emprega Campo no orixinal italiano é a segunda (cf. nota a rodapé número 52), na que se alude á atracción que sente unha das protagonistas da novela por un dos personaxes secundarios, sentido que, pensamos, non se infire da locución que emprega Genzler no TD1, xa que, atendendo aos dicionarios consultados e aos corpora de textos⁵⁶, a locución que se emprega na versión alemá fai referencia a perder a paciencia unha persoa ou mesmo a falar mal de alguén, e isto lévanos a considerar que estamos ante un caso de calco.

(14) **TO** *No, no, guarda, giovanissimo, a occhio e croce, diciotto dicianannove anni. Io e Teresa addosso a lui che ce lo guardiamo come due tonne, e lui che fa: e chi siete voi, due fate da cardiopalma? Io sono Gimmy! Ehi, ciao Gimmy, fa la Teresa con la bava alla bocca. E lui, ah, italiane!* (MSCB, 50)

TD1 *Jedenfalls total jung, vielleicht achtzehn oder neunzehn. Teresa und ich hängen an ihm und starren ihn an wie zwei Thunfische, und er meint: Wer seid ihr beiden denn. Zwei scharfe Feen? Ich bin Gimmy! Ciao Gimmy, antwortet Teresa mit Geifer vor dem Mund. Und er, ach Italienerinnen.* (MSCB, 55)

Igualmente rechamantes son os dous casos de calco do TD2. No primeiro deles (exemplo número 15), a locución adverbial italiana *in pratica*⁵⁷ traducíuse como *en práctica* –por influencia, pensamos, non só da locución do TO, senón tamén da locución verbal española *poner en práctica*⁵⁸, cando a forma correcta en lingua española é *en la práctica*⁵⁹. No segundo dos casos (exemplo número 16), pola súa parte, o calco non se produce por influencia do TO, onde a locución que aparece é *in fondo*, senón que Zamora Muñoz a

⁵² Utilizado habitualmente en combinación con *gegen jemanden*: ‘mit wütenden u. gehässigen Worten über j-n schimpfen’, LAN.

⁵³ Rexistrada en dous dicionarios: ‘echar espumarajos’ (PONS) e ‘espumajear’ (SLA, acompañado da aclaración “vor Zorn usw.”).

⁵⁴ ‘2. schaumiger Speichel; Geifer’, DUD.

⁵⁵ ‘1. aus dem Mund fließender [schäumender] Speichel. 2. (gehoben abwertend) Anzahl gehässiger, wütender Worte’, DUD.

⁵⁶ Sirvan a modo de exemplo os resultados de buscar a cadea *Schaum vorm Mund* no Corpus da Universidade de Leipzig (Deutscher Wortschatz 2012), con nove aparicións, todas elas con significado idiomático e matiz de rabia ou ira.

⁵⁷ ‘praticamente, sostanzialmente’, ZIN.

⁵⁸ ‘Realizar intenciones, planes, etc.’, DUE.

⁵⁹ ‘En el terreno de los hechos o en la realidad’, DUE.

traduce como *al máximo* –en lugar de *como máximo*⁶⁰– tendo como referente a locución italiana *al massimo*⁶¹, que coincide parcialmente co significado da locución adverbial do TO.

(15) **TO** *Ce l'hai il ragazzo?*

Il ragazzo! Io in pratica sono sposata, faccio piuttosto compiaciuta. Vivo con uno da tre anni. (MSCB, 40)

TD2 *¿Tienes chico?*

¡Chico! Yo en práctica estoy casada, digo muy satisfecha. Vivo con uno desde hace tres años. (MSCB, 65)

(16) **TO** *Credo di no, in fondo devo averlo visto solo un paio di volte, credo.* (MSCB, 116)

TD2 *Creo que no, al máximo he tenido que haberle visto un par de veces, creo.* (MSCB, 157).

2.2.5. Pseudoéquivalence

O último dos procedementos directos tratados aquí, a *pseudoéquivalence*, consiste en crear no TD o efecto dunha UF real equivalente –de forma parcial ou plena–á do TO pero que, tras un exame máis detallado, se descobre como unha UF aparente que se construíu tomando como base outras UUFF da LD (Corpas Pastor e Leiva Rojo 2005: 67). Trátase dun procedemento moi criticado por Dobrovol'skij e Piirainen (2009: 181) ao consideraren que, fronte á *pseudoéquivalence* ou ao calco, sempre será mellor optar pola paráfrase. En calquera caso, a *pseudoéquivalence* é moi pouco empregada nos dous TD de *Mai sentita così bene*, con dúas aparicións en cada un deles –0,48% do total–. Aínda así, son bastante ilustrativos os casos que se rexistran deste procedemento, como pasa co exemplo número 17, no que Genzler interpretou a locución adverbial *in giro* como parte integrante dunha locución verbal inexistente, *esserci pollastre in giro*, na que *pollastra* tería o significado de “ragazza piacente e sempliciotta” (GAR). Sobre a base desta locución ficticia construíu unha suposta locución alemá, *Hühner an/in seinem Hof haben*, na que *Huhn* se refire a unha persoa de sexo feminino –como pasa, por exemplo, nas locucións substantivas *hysterisches Huhn* ou *dummes Huhn*⁶²–, e *Hof*⁶³, ás persoas que rodean a alguén importante ou famoso.

(17) **TO** *Adesso no, adesso devo farlo innamorare di me, devo capire se lui fa sul serio, se ci sono altre pollastre in giro, se faccio bene a mollare Hervé per mettermi con lui eccetera eccetera eccetera.* (MSCB, 96)

TD1 *Und jetzt denk ich, daß ich ihn in mich verliebt machen muß, daß ich dahinterkommen muß, ob er es ernst mit mir meint, ob es noch andere Hühner*

⁶⁰ ‘Siendo [algo] el límite o el punto máximo previsible o calculado’, DFEA.

⁶¹ ‘tuttalpiù con valore ipotetico-limitativo’, DISC.

⁶² ‘verwendet, um e-e Frau zu bezeichnen, die man für dumm hält’, LAN.

⁶³ ‘Gesamtheit der zur Umgebung, zum Gefolge eines Fürsten gehörenden Personen’, DUD.

in seinem Hof gibt, ob es richtig ist, Hervé den Laufpaß zu geben, um mit ihm zusammenzusein und so weiter. (MSCB, 111)

No tocante ao TD2, atopamos o seguinte caso (exemplo número 18), no que Zamora Muñoz traduce a locución adverbial *una volta o l'altra*⁶⁴ mediante a suposta locución *un día u otro*, que se constrúe, pensamos, tomando como modelo inconscientemente a locución *de un día a otro*⁶⁵, cando en realidade as locucións equivalentes na LD son *el día menos pensado*⁶⁶, *cualquier día*⁶⁷ ou, sobre todo, *más tarde o más temprano*⁶⁸. Neste caso, a proposta de Zamora Muñoz, aínda que claramente intelixible para o lector, peca de non ser tipicamente fraseolóxica, posto que inclúe un elemento, a conxunción disxuntiva *u*, pouco frecuente en UUFF en lingua española, xa que, aínda que as anomalías ou restricións fraseolóxicas son posibles, frecuentes e en ocasións definitivas (Burger 1998: 20-25; Grünewal 2012: 102-103), *un día u otro* non presenta trazos mnemotécnicos (cf. Burger 1973: 55), imprescindibles para favorecer a reprodución dunha UF dada e, polo tanto, a súa pervivencia.

(18) **TO** *Io a questa una volta o l'altra la faccio secca, fa la Nadia.* (MSCB, 162)

TD2 *Yo a ésta un día u otro la dejo en el sitio, dice Nadia.* (MSCB, 215)

3. Conclusións

O estudo da novela de Rossana Campo *Mai sentita così bene* e das súas dúas traducións publicadas ata hoxe demostrou ser un terreo idóneo para a análise das locucións adverbais italianas e a súa tradución ás linguas alemá e española. En primeiro lugar, a extracción das locucións presentes no TO deu como resultado a identificación de 122 locucións, que aparecen nun total de 414 ocasións. O exame destas locucións do TO, pola súa parte, leva a conclusións interesantes. Deste xeito, pódese apreciar como as locucións máis empregadas por Campo se presentan practicamente desprovistas de significado —é paradigmático o caso de *un po'*— e axudan á caracterización do TO como texto coloquial, mentres que as que se empregan en menos ocasións se utilizan coa finalidade de daren sentido á narración, aínda que mantendo o ton informal. Esta división interna afectará moito as estratexias de tradución empregadas polos tradutores das dúas versións, a alemá e a española.

Da análise dos procedementos de tradución que se estudaron aquí, tanto indirectos —*équivalence*, paráfrase e omisión— como directos —préstamo, calco, *pseudoéquivalence*—, extraíanse resultados relevantes: en primeiro lugar, o predominio absoluto dos procedementos indirectos sobre os directos, de forma que estes son case anecdóticos nos dous TD, aínda que non deixan de presentar casos rechamantes. Igualmente, ponse de manifesto que o

⁶⁴ 'prima o poi', ZIN.

⁶⁵ 'para expresar la prontitud con que se espera un suceso', DRAE.

⁶⁶ 'Cuando menos se piensa', DFEM.

⁶⁷ 'Cualquier día imprevisto', DFEA.

⁶⁸ 'Necesariamente alguna vez', DFEA.

préstamo, con ausencia total de casos nas dúas traducións, non é un procedemento habitual na tradución de locucións adverbiais neste tipo de textos. Ao contrario do expresado por Casares –“La traducción es una aduana por la que pasa, si los oficiales no están alertas, más contrabando de expresiones extranjeras que por cualquier otra frontera lingüística” (Casares, citado en Vázquez-Ayora 1977: 393)–, non parece que ningún dos procedementos indirectos supoña unha vía de entrada de neoloxismos no que ás locucións adverbiais se refire. Coidamos, por outra parte, que non afecta á tradución de locucións adverbiais esa falta de precisión que achacan Ettinger (2007: 897), Torrent-Lenzen (2008: 1435; 2009: 535-536) e Torrent-Lenzen e Uría Fernández (2009: 19-20), entre outros, aos repertorios lexicográficos á hora de definiren as UUFF en xeral e as locucións en particular; e para isto baseámonos na incidencia no TD1 e no TD2 dos tres procedementos directos. Tan escasa incidencia considerámola sinal, dunha parte, da adecuada competencia fraseolóxica, activa ou non, dos seus dous tradutores e, doutra, de que, agás excepcións, non urxen incorporacións ao catálogo de locucións adverbiais do alemán ou do español por atopárense ben definidas e asentadas e, probablemente como consecuencia disto, adecuadamente rexistradas nos repertorios lexicográficos, coa salvedade de que o límite entre locucións adverbiais e verbais non resulta claro nalgúns casos.

O exame en profundidade dos procedementos indirectos, pola súa banda, presenta diferenzas moi acusadas en función do TD que se analice. Desta forma, no texto español os procedementos máis empregados son, por esta orde, a *équivalence*, a paráfrase e a omisión. A priori, estes datos non presentan elementos chamativos, xa que a *équivalence* adoita ser o procedemento máis empregado, e a incidencia dos dous procedementos restantes –sobre todo a omisión– non é digna de destacar. No caso do texto alemán advírtese un nada frecuente predominio da paráfrase, seguido da equivalencia e, a maior distancia, da omisión. Este predominio da paráfrase, como se puido ver, afecta a expresividade do TD1, o que, unido ao maior recurso á omisión, fai que a perda de información sexa en ocasións clamorosa. Entre as razóns para esta discrepancia entre o TD1 e o TD2 apuntamos as particularidades sintácticas e morfolóxicas das linguas, así como a distancia existente entre o alemán e o italiano, maior que entre o italiano e o español, pero, sobre todo, a competencia fraseolóxica dos seus tradutores: o estudo do TD2 permite ver que Zamora Muñoz, polos seus coñecementos fraseolóxicos, traduce as UUFF de forma sistemática, mentres que en Genzler, tradutor do TD1, advírtese unha maior intuición á hora de abordar a súa tradución, o que, en ocasións e curiosamente, produce resultados positivos.

Noutra orde de cousas, apréciase que a *équivalence* non garante o éxito na tradución de UUFF –este procedemento non sempre é positivo, especialmente en textos coloquiais–, pero si consegue un índice de acerto maior que con outros procedementos. A paráfrase, na liña do expresado por Newmark (1988: 112), demostrou ser un bo recurso cando a *équivalence* dá como resultado traducións que non encaixan na situación informal ou conversacional que se narra no TO, pero o seu abuso, unido á presenza da omisión –téñase en conta que, cunha análise no nivel da oración, no TD1 o 61,83% das locucións adverbiais do TO ou están omitidas ou se traduciron mediante paráfrase–, deriva nunha homoxeneización excesiva, e isto constitúe un dos deméritos da tradución alemá. Dicimos

homoxeneización porque, ademais das perdas de información, o texto resultante é menos expresivo e está menos marcado diafasicamente. Desta perda de información, pensamos, son conscientes tanto o tradutor do TD2 como, sobre todo, o do TD1, posto que se advirte unha preocupación por parte dos dous de que o léxico empregado en todos os procedementos, mesmo na *pseudoéquivalence*, sexa marcadamente coloquial; idéntica razón, na nosa idea, xustifica o feito do emprego de partículas modais maiormente no TD1, que trascende a equivalencia sintáctica e fraseolóxica e axuda a mitigar, polo menos en parte, a perda de expresividade e coloquialidade aludida.

Por último, cómpre destacar que non hai unha norma única que sexa de aplicación en todo momento para abordar correctamente a tradución de locucións adverbiais nun texto coloquial. A este respecto, concordamos con Larson, que indica que cómpre que o tradutor “develop a sensitivity to the use of idioms in the receptor language and use them naturally to make the translation lively and keep the style of the source language” (Larson 1984: 116). Polo tanto, cómpre que os tradutores atopen o equilibrio entre os distintos procedementos de tradución, o que supón deixar atrás unha tradución en ocasións un tanto encorsetada, a ofrecida no TD2, na que se aplica, se se admite o similar, o *ollo por ollo* fraseolóxico —a cada locución adverbial no TO correspóndelle outra no TD— e reducir o recurso excesivo á paráfrase e omisión do TD1, polas evidentes perdas que isto supón.

Apéndice. Locucións adverbiais rexistradas no TO

No seguinte listado figuran as locucións adverbiais rexistradas no TO de MSCB, agrupadas segundo o número de veces que aparecen e con idéntica grafía á empregada por Campo no orixinal italiano (*madonna, dio*).

10 ou máis aparicións

un po' (73)

in giro (30)

di nuovo (18)

sul serio (15)

ogni tanto (10)

9 aparicións

da matti

una volta

8 aparicións

di merda

un casino

7 aparicións

da morire

in fondo

tra l'altro

6 aparicións

a tutt'andare

della madonna

di più

per niente

5 aparicións

a occhio e croce

alla fine

in più

per dire

4 aparicións

a momenti

a posto

in piedi

per ora

un attimo

3 aparicións

a pezzi

a piedi

alla grande

che non ti dico

da impazzire

di colpo

in fretta

in pratica

per caso

più o meno

tutt'intorno

una volta tanto

2 aparicións

a memoria

a tutto spiano

al momento

all'inizio

all'insù

all'orecchio

ben bene

come si deve

con la bava alla bocca

<i>con la bocca aperta</i>	<i>a stento</i>	<i>in anticipo</i>
<i>da favola</i>	<i>a testa</i>	<i>in blocco</i>
<i>da spararsi</i>	<i>a tiro</i>	<i>in braccio</i>
<i>da un momento all'altro</i>	<i>a turno</i>	<i>in continuazione</i>
<i>del cazzo</i>	<i>al volo</i>	<i>in evidenza</i>
<i>di brutto</i>	<i>alla disperata</i>	<i>in faccia</i>
<i>di corsa</i>	<i>all'impazzata</i>	<i>in giù</i>
<i>di meno</i>	<i>allo scoperto</i>	<i>in grande</i>
<i>d'ora in poi</i>	<i>col cavolo</i>	<i>in miniatura</i>
<i>in coro</i>	<i>come dio comanda</i>	<i>in pieno</i>
<i>in genere</i>	<i>con l'occhio sgranato</i>	<i>in realtà</i>
<i>in paranoia</i>	<i>contro natura</i>	<i>in ritardo</i>
<i>in quattro e quattr'otto</i>	<i>da capo</i>	<i>in tutto</i>
<i>per aria</i>	<i>da non dire</i>	<i>nel frattempo</i>
<i>per filo e per segno</i>	<i>da presa per il culo</i>	<i>nemmeno morto</i>
<i>su di giri</i>	<i>da stenderti secca</i>	<i>per bene</i>
<i>un mondo</i>	<i>dalla mattina alla sera</i>	<i>per forza</i>
<i>un sacco</i>	<i>dall'alto in basso</i>	<i>per le lunghe</i>
1 aparición	<i>davanti ai tuoi occhi</i>	<i>per modo di dire</i>
<i>a cazzo</i>	<i>del cavolo</i>	<i>per niente al mondo</i>
<i>a dirotto</i>	<i>di fronte</i>	<i>per una volta</i>
<i>a pecorina</i>	<i>di nascosto</i>	<i>tutt'al più</i>
<i>a proprio agio</i>	<i>di scatto</i>	<i>una merda</i>
<i>a ripetizione</i>	<i>di traverso</i>	<i>una volta o l'altra</i>
<i>a smorzacandela</i>	<i>d'un fiato</i>	<i>una volta per tutte</i>
<i>a squarciagola</i>	<i>fino in fondo</i>	

4. Referencias bibliográficas

- BAKER, Mona (1992): *In other words: A coursebook on Translation*. Londres / Nueva York: Routledge.
- BEINHAEUER, Wener (1991/1964³): *El español coloquial*. Madrid: Gredos.
- BERLIN-BRANDENBURGISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN (2013): *Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache*. [<http://www.dwds.de/>]. [Data de consulta: 26.07.2013].
- BERRETTA, Monica (1993): “Morfologia” en SOBRERO, Alberto A. (a cura di): *Introduzione all'italiano contemporaneo. Le strutture*. Roma / Bari: Laterza; 193-245.
- BERRUTO, Gaetano (1985): “Per una caratterizzazione del parlato: l'italiano parlato ha un'altra grammatica?” en HOLTUS, Günter e RADTKE, Edgar (eds.): *Gesprochenes Italienisch in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen: Narr.; 120-153.
- BO, Mariagiuseppina (1995): “Rossana: dalle pagine al set” en *La Nazione* (12.9.1995; 10).

- BRIZ, Antonio (coord.) (1995): *La conversación coloquial (materiales para su estudio)*. (Anexo XVI de *Cuadernos de Filología*). Valencia: Universidad.
- (1996a): *El español coloquial: situación y uso*. Cuadernos de Lengua Española. Madrid: Arco Libros.
- (1996b): “Los intensificadores en la conversación coloquial” en BRIZ, Antonio; GÓMEZ, José e MARTÍNEZ, M.ª José; Grupo Val.Es.Co. (eds.): *Pragmática y gramática del español hablado. Actas del II Simposio sobre análisis del discurso oral*. Valencia: Universidad / Pórtico; 13-36.
- (2001/1998): *El español coloquial en la conversación: esbozo de pragmagramática*. Ariel Lingüística. Barcelona: Ariel, 1998¹.
- BURGER, Harald (1973): *Idiomatik des Deutschen*. Germanistische Arbeitshefte 16. Tübingen: Max Niemeyer.
- (1998): *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt.
- CAMPO, Rossana (1997): *Lippenstift und Ladyshave* (trad. de Hilde BRUNOW, seud. [Bruno GENZLER]). München: Wilhem Goldmann.
- (1999): *Nunca me he sentido tan bien ≈ Mai sentita così bene* (trad. de Pablo Zamora Muñoz). Biblioteca Italiana. Murcia: Diego Marín.
- (2002/1996): *Mai sentita così bene*. Universale Economica. Milano: Giangiacomo Feltrinelli, 1996¹⁰.
- COLASANTI, Arnaldo (1993): “Scrivere un libro non vuol dire fare un carosello di luoghi comuni” en *Avanti!* [?] (30.7.1993).
- CONTE, Giulio (2000): *Lo stile di Rossana Campo: un’analisi linguistica*. Berlin: Freie Universität Berlin (memoria de licenciatura [Magister-Hausarbeit] inédita).
- CORPAS PASTOR, Gloria (2000a): “Acerca de la (in)traducibilidad de la fraseología” en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Las lenguas de Europa: Estudios de fraseología, fraseografía y traducción*. Granada: Comares; 483-522.
- (2000b): “Fraseología y traducción” en SALVADOR, Vicent e PIQUER, Adolfo (eds.): *El discurs prefabricat: Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*. Castellón de la Plana: Universitat Jaume I; 107-138.
- (2001a). “La creatividad fraseológica: efectos semántico pragmáticos y estrategias de traducción” en *Paremia* 10, 2001; 67-77.
- (2001b): “La traducción de unidades fraseológicas: técnicas y estrategias” en DE LA CRUZ CABANILLAS, Isabel; TEJEDOR MARTÍNEZ, Cristina e VALERO GARCÉS, Carmen (eds.): *La lingüística aplicada a finales del siglo XX. Ensayos y propuestas*, vol 2. Alcalá de Henares: Universidad; 779-787.
- CORPAS PASTOR, Gloria e LEIVA ROJO, Jorge (2005): “La oralidad del discurso escrito: la traducción de unidades fraseológicas en *Während meine Schöne schläft*”, LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada: Atrio; 41-56.
- DAVIES, Mark. (2002): *Corpus del español*. [<http://www.corpusdelespanol.org>]. [Data de consulta: 26.7.2013].

- DEUTSCHER WORTSCHATZ (2012): *Wortschatz Universität Leipzig* [<http://corpora.informatik.uni-leipzig.de/?dict=de>]. [Data de consulta: 26.7.2013].
- DFEA = SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia e RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual: locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar Lexicografía; 1084 páxs.
- DFEM = VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos; 296 páxs.
- DISC = SABATINI, Francesco e COLETTI, Vittorio (1997): *DISC. Dizionario Italiano Sabatini Coletti*. Florencia: Giunti.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2009): *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte*. Tübingen: Stauffenburg.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): *Diccionario de la lengua española*. 22.^a ed. Madrid: Real Academia Española / Espasa Calpe.
- DUD = DUDEN (2001): *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. 4.^a ed. revisada y ampliada. Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag.
- DUD11 = DROSDOWSKI, Günther e SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner (1992): *Duden: Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten*, vol. 11. Mannheim / Leipzig / Wien / Zrich: Dudenverlag.
- DUE = MOLINER, María (2007): *Diccionario de uso del español*. 4.^a ed., 2 vols. Madrid: Gredos.
- ETTINGER, Stefan (2007): "Phraseme im Fremdsprachenunterricht" en BURGER, Harald; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; KÜHN, Peter e NORRICK, Neal R. (eds.): *Phraseologie — Phraseology. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung — An international handbook of contemporary research*, vol. 2. Berlin/New York: DeGruyter; 893-908.
- FIEHLER, Reinhard; BARDEN, Birgit; ELSTERMANN, Mechthild e KRAFT, Barbara (2004): *Eigenschaften gesprochener Sprache*. Studien zur deutschen Sprache 30. Tübingen: Gunter Narr.
- FLEISCHER, Wolfgang; HELBIG, Gerhard e LERCHNER, Gotthard (eds.) (2001): *Kleine Enzyklopädie – Deutsche Sprache*. Frankfurt am Main / Berlin / Bera / Brussel / New York / Wien: Peter Lang.
- GAR = PALOTA, Giuseppe (dir.) (2007): *Il grande dizionario Garzanti della lingua italiana*. Milano: Garzanti Linguistica.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2007): "Esquemas sintácticos de formación de locuciones adverbiales" en *Moenia* 13; 121-144.
- GLOSBE = *Glosbe - das mehrsprachige Online-Wörterbuch* [<http://de.glosbe.com/de/es/in%20die%20Kiste%20springen>] [Data de consulta: 26.7.2013].
- GRÜNEWAL, Mathias (2012): "Phraseologie und Phraseodidaktik (1)" en *The Annual Report on Cultural Science* 137, 2012; 85-136.
- HOLTUS, Günter e RADTKE, Edgar (eds.) (1985): *Gesprochenes Italienisch in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen: Narr.

- KOLLER, Werner (1994). “Phraseologismen als Übersetzungsproblem” en SANDIG, Barbara (ed.): *Europhras 92: Tendenzen der Phraseologieforschung*. Bochum: N. Brockmeyer; 351-373.
- KOLLER, Werner (2007). “Probleme der Übersetzung von Phrasemen” en BURGER, Harald; DOBROVOL’SKII, Dmitrij; KÜHN, Peter e NORRICK, Neal R. (eds.): *Phraseologie — Phraseology. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung — An international handbook of contemporary research*, vol. 1. Berlin/New York: DeGruyter; 605-613.
- LAN = GÖTZ, Dieter; HAENSCH, Günter e WELLMANN, Hans (coords.) (2003): *Langenscheidt Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache*. Berlin / München / Wien / Zürich / New York: Langenscheidt.
- LARSON, Mildred L. (1984): *Meaning-based translation. A guide to cross-language equivalence*. Lanham / New York / London: University Press of America.
- LEIVA ROJO, Jorge. (2005): *La recepción de la obra de Rossana Campo en España y Alemania: la traducción de los componentes oral y fraseológico de Mai sentita così bene*. Tese de doutoramento.
- MENA MARTÍNEZ, Florentina (2003): “En torno al concepto de desautomatización fraseológica: aspectos básicos” en *Tonos Digital 5*. [<http://www.um.es/tonosdigital/znum5/estudios/H-Edesautomatizacion.htm>]. [Data de consulta: 26.7.2013].
- MOLINA PLAZA, Silvia (2004): “La traducción de las unidades fraseológicas inglés-español: el caso de las colocaciones y las frases idiomáticas” en GONZÁLEZ, Luis e HERNÚÑEZ, Pollux (eds): *Las palabras del traductor: Actas del II Congreso «El español, lengua de traducción». 20 y 21 de mayo, 2004. Toledo*. Brussel: Esletra.
- (2008): “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, 2008; 207-219.
- MOTALLEBZADEH, Khalil e TOUSI, Seika (2011): “Employing compensation strategy in translation of idioms: A case study of the translation of Mark Twain’s *Adventures of Huckleberry Finn* in persian” en *International Journal of Linguistics*, 3(1), 2011; 1-9.
- NARBONA JIMÉNEZ, Antonio (2000): “Sintaxis coloquial” en ALVAR, Manuel (dir.): *Introducción a la Lingüística española*. Ariel Lingüística. Barcelona: Ariel; 463-478.
- NEWMARK, Peter (1988): *A textbook of translation*. Nueva York: Prentice Hall.
- PAR = Baiotto, Elena (al cuidado de) (2005): *Espasa Paravia. Il dizionario spagnolo/italiano italiano/spagnolo*. Torino: Paravia.
- PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseológicas especializadas e tradución” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 12, 2010; 195-208.
- PAYRATÓ, Lluís (1996): “Variación lingüística y modalidades de la lengua oral” en BRIZ, Antonio; GÓMEZ, José e MARTÍNEZ, M.ª José; Grupo Val.Es.Co. (eds.):

- Pragmática y gramática del español hablado. Actas del II Simposio sobre análisis del discurso oral.* Valencia: Universidad / Pórtico; 177-192.
- PONS = PONS (2005): *Großwörterbuch Spanisch-Deutsch Deutsch-Spanisch*. Barcelona: Ernst Klett.
- QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 11, 2009; 163-171.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Banco de datos (CREA)* [<http://corpus.rae.es/creanet.html>]. [Data de consulta: 26.7.2013].
- RECANATI, Maso (2001): “Fuori di cuore” en *Gazzetta di Parma*. 23.9.2001; 21.
- RUIZ QUEMOUN, Fernande (2011): “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 13, 2011; 263-277.
- RUIZ, Leonor (1998): *La fraseología del español coloquial*. Ariel Practicum. Barcelona: Ariel.
- SABATINI, Francesco (1985): “L’italiano dell’uso medio. Una realtà tra le varietà linguistiche italiane” en HOLTUS, Günter e RADTKE, Edgar (eds.): *Gesprochenes Italienisch in Geschichte und Gegenwart*. Tübingen: Gunter Narr; 154-184.
- SCHWITALLA, Johannes (2003/1997): *Gesprochenes Deutsch. Eine Einführung*. Grundlagen der Germanistik 33. Berlin: Erich Schmidt, 1997².
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiolóxica” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6, 2004; 221-229.
- SIMONE, Raffaele (1993): “Stabilità e instabilità nei caratteri originali dell’italiano” en SOBRERO, Alberto A. (a cura di): *Introduzione all’italiano contemporaneo. Le strutture*. Roma / Bari: Laterza; 41-100.
- SLA = SLABÝ, Rodolfo J.; GROSSMAN, Rodolfo e ILLIG, Carlos (1989): *Diccionario de las lenguas española y alemana*, vol. 2, 9.ª ed. Barcelona: Herder.
- SUBIRATS, Carlos; ORTEGA, Marc (2012): *Corpus del español actual* [<http://sfncorpora.uab.es/CQPweb/cea/>]. [Data de consulta: 26.7.2013].
- TORRENT-LENZEN, Aina (2008): “Aspectos de fraseografía bilingüe español-alemán: la equivalencia frente a la definición” en BERNAL GALLÉN, Elisenda e DECESARIS WARD, Janet (eds.): *Proceedings of the XIII Euralex International Congress (Barcelona, 2008)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada; 1433-1443.
- (2009) : “Internet: reto y revolución. Las definiciones de las locuciones en los diccionarios y su verdadero significado fraseológico” en CANTOS GOMEZ, Pascual e SÁNCHEZ PÉREZ, Aquilino (eds.): *Panorama de investigaciones basadas en corpus*. Murcia: Asociación Española de Lingüística del Corpus; 534-547.
- TORRENT-LENZEN, Aina e URÍA FERNÁNDEZ, Lucía (2009): “Los niveles de significado recto y traslaticio en el *Diccionario fraseológico documentado del español actual* de Seco et al” en *Lingüística en la Red (LinRed)* 5, 2009; 1-24. [http://www.linred.es/articulos_pdf/LR_articulo_28012009.pdf].

- VÁZQUEZ-AYORA, Gerardo (1977): *Introducción a la traductología*. Washington, D. C.: Georgetown University Press.
- ZAMORA MUÑOZ, Pablo (1999): “Otro intento de clasificación y delimitación de unidades fraseológicas italianas” en LADRÓN DE GUEVARA, Pedro Luis; ZAMORA, Antonio Pablo e MASCALI, Giuseppina (eds.): *Homenaje al profesor Trigueros Cano*, vol. 2. Murcia: Universidad; 733-750.
- (2005): “Fraseología periférica e non solo” en ALMELA, R.; RAMÓN TRIVES; E. e WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Murcia: Universidad; 65-80.
- ZIN = ZINGARELLI, Nicola (2008/1922): *Lo Zingarelli 2009. Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli*. Bologna: Zanichelli, 1922¹².
- ZULUAGA, Alberto (1999): “Traductología y fraseología” en *Paremia* 8, 1999; 537-549.

A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica¹

Distinction between conjunctions and discourse connectives and their phraseological manifestation

Manuel Martí Sánchez

Universidad de Alcalá

manuel.marti@uah.es

Lo que hace un problema de un problema es que contiene una contradicción (Ortega y Gasset: La España invertebrada).

Resumo: Os problemas terminolóxicos conteñen a miúdo problemas de fondo. Con esta idea, o propósito do artigo é examinar as causas lingüísticas e metalingüísticas da confusión que rodea as categorías da conxunción e os conectores discursivos (e os seus correlatos fraseolóxicos), incrementada tras a irrupción dos segundos na bibliografía especializada. Sobre este exame, propónse unha caracterización destas dúas clases de palabras, para diferencialas e tamén para sinalar as súas zonas de indistinción. A oposición entre conxunción e conector discursivo crúzase coa existente entre palabra e unidade fraseolóxica, pois moitos dos conectores e algunhas conxuncións son locucións. Aquí radica unha clave para entender o significado procedemental destas unidades.

Palabras clave: Clases de palabras, conxunción, conector discursivo, pragmagramática, locucións adverbiais, locucións conxuntivas, sintaxe.

Abstract: Terminological disputes often contain underlying problems. With this in mind, the aim of this paper is to examine the linguistic and metalinguistic causes of confusion around conjunction

Data de recepción 1.3.2013. Data de aceptación 6.5.2013.

¹ A versión preliminar deste artigo presentouse como comunicación no II Coloquio Internacional “Marcadores discursivos en las lenguas románicas. Un enfoque contrastivo” (Buenos Aires, 5, 6 e 7 de decembro de 2011). Este traballo está vinculado ao Grupo de Investigación UCM 930235 “Fraseología y Paremiología” (PAREFRAS); enmárcase no Proxecto de Investigación “Estrategias para aplicar las TIC al proceso de adquisición de la competencia paremiológica en el marco de la enseñanza/aprendizaje de lenguas” (Paremiastic, FFI2011-24962, 2012-2014, Ministerio de Ciencia e Innovación). Para pechar esta primeira nota, quero agradecerlle a Inmaculada Penadés unha vez máis os seus sabios e profundos comentarios, que tanto me axudan sempre.

categories and discourse connectives –as well as their phrasal counterparts. Such confusion has increased since the latter burst into specialised bibliography. In examining the mentioned causes, both parts of speech are characterised in order to distinguish them and to identify coinciding areas. The opposition between conjunction and discourse connective intersects with that between word and idiom, since many connectives and some conjunctions are in fact idioms. Here lies a key to understand the procedural meaning of these units.

Key words: Parts of speech, conjunction, discourse connective, pragmagrammar, adverbial idioms, conjunction idioms, syntax.

1. Introducción

1.1. Presentación do problema

Dende os gregos, a clasificación das palabras (μέρη λόγου) foi tarefa prioritaria para a Gramática². Así aconteceu ata tal punto que se dixo que a historia da lingüística occidental está marcada pola transmisión dun modelo centrado en torno ás clases de palabras (Swiggers 1999: 23). Polo menos ata case mediados do século XIX, a unidade fundamental da análise gramatical foi a palabra (Gómez Asencio 2003: 329-330).

Unha vez máis, os gregos realizaron un gran traballo que serviu de base para a clasificación das locucións (Penadés 2012: 75; Montoro del Arco 2006: 100-105, 112-113). Isto foi moitos séculos despois, porque nin nestes nin na gramática *tradicional* se deu un recoñecemento explícito das locucións, confundidas con unidades pluriverbais libres inferiores á oración (Gómez Asencio 2003, 2004 e 2006) e outras UUFF (cfr. García Romero 1999 e 2001; Montoro del Arco 2005: 1464 e ss.).

Xa con Aristarco de Samotracia (século II a. C.), o seu discípulo Dionisio de Tracia (séculos II-I a. C.) e Apolonio Díscolo (século II d. C.), estableceuse o canon que, coa inclusión da interxección e a eliminación do participio, quedou formado por nome, artigo, adxectivo, verbo, adverbio, preposición, conxunción e interxección. Así seguiron as cousas ata o presente, malia as reformas que se propuxeron xa dende os comezos (Lallot 2001: 265 e 266. Cfr. Auroux 1992; Colombat 1999); algunhas sumamente radicais (Lagarde 1988; Portine 2001: 240-241) e interesantes como a de E. Benot (de comezos do século XX), cun funcionalismo extremo que o leva a afirmar que na Gramática non hai partes da oración, senón *expresiones o entidades elocutivas propias para determinadas funciones* (Hurtado 2002: 84). Con outras palabras, para Benot, ningunha palabra pertence *per se* a unha determinada clase; só se pode situar nunha clase a través do seu uso concreto.

A gramática grega non só transmitiu a base taxonómica senón que tamén transmitiu os seus principais problemas. Por exemplo, o daquelas clases con subgrupos que *dan lugar a clases cruzadas* (RAE-AALE 2009: 43). É o caso do adxectivo, o adverbio e o pronomes. Seguramente, esta última sexa a máxima expresión destas clases superpostas a outras,

² Escribimos con maiúscula o nome da disciplina para distinguila do seu obxecto, a gramática (con g minúscula). O mesmo faremos no caso da Sintaxe.

sempre entre a súa condición mostrativa (compartida polo menos con determinantes e adverbios) e a nominalidade das mostras pronominais máis representativas (Lallot 2001: 269-274; Barrenechea 1969).

A RAE y Academias de la Lengua Española (2009: 46-52) foron máis alá coas chamadas *clases transversais* (adxectivo de moda) que atravesan algunhas das clases tradicionais de palabras, agora concibidas como *clases sintácticas*³. Froito da reagrupación de subclases compartidas por clases sintácticas tradicionais, son as seguintes clases transversais: cuantificadores, demostrativos, relativos, interrogativos e exclamativos. Aínda que non se inclúan nesta relación, poderían engadirse tamén as palabras negativas.

Tamén encaixaron, de feito, nas clases transversais os marcadores do discurso, pero xa non como clase sintáctica, senón como unha *clase discursiva que puede estar formada por adverbios, preposiciones, conjunciones o incluso por segmentos más complejos* (RAE-AALE 2009: 53). Xa veremos a importancia de adverbios e estes últimos *segmentos más complejos* como fonte fundamental da nova clase. Agora o interesante é que, para a gramática académica, unha unidade pode ser marcador discursivo e, ao mesmo tempo, tamén pertencer a unha clase sintáctica.

Nas clases discursivas, ou funcionais se preferimos a denominación de Martín Zorraquino (2010: 93-94), a transversalidade é diferente do que nos referidos cuantificadores, demostrativos, relativos, interrogativos e exclamativos. *Un millón* é un cuantificador e un nome. É un caso de policategorización (unha forma pertence a dúas ou máis clases de distinta natureza). Aínda así, nos marcadores do discurso hai policategorización, pero tamén descategorización (abandónase unha clase e pásase a outra) (Colombat 1988: 8-9). Os marcadores discursivos non son unidades primarias, senón o resultado dun cambio categorial, frecuentemente incompleto. Deste xeito, nun marcador discursivo concorren unha antiga categoría residual e a dobre pertenza a unha clase sintáctica (máis ou menos, no caso, p.e., da interxección) e á clase discursiva dos marcadores.

En (1) *Hombre* xa non é propiamente un substantivo, aínda que conserve algunhas das súas propiedades. O que parece ser conxuntamente é unha interxección e un marcador discursivo, dúas clases transversais. É interxección polo seu illamento e por dar lugar a un acto verbal. É marcador discursivo pola súa función coordinadora no intercambio discursivo, a súa perda de contido léxico así como pola súa independencia sintáctica e fónica.

1. A: -No aguanto a mi suegra. B: -¡*Hombre*, no será para tanto!

³ Esta é a denominación preferida por Bosque e Gutiérrez Rexach (2008: 101) e RAE-AALE (2009: 43), acorde coa idea maioritaria actual de que as palabras se clasifican en grupos sintácticos (RAE-AALE 2009: 46) e incompatible coa idea tradicional de que esta cuestión era tarefa da análise morfolóxica, aínda presente en Martín Zorraquino (2010). Esta posición actual non desterroa os tradicionais criterios morfolóxicos, semánticos, funcionais (dos que formaría parte o sintáctico) e metalingüísticos (Auroux 1992: 583-585. Cfr. RAE-AALE 2009: 43). Para a clasificación das palabras na tradición gramatical española seguen sendo fundamentais Gómez Asencio (1981) ou Calero Vaquera (1986).

En (2), o proceso e maila transversalidade propia de *en cambio* son distintos:

2. *Abraham y Moisés se saludaron afectuosamente; en cambio, Abelardo y Eloísa ni se miraron.*

Aquí a descategorización non afecta ás clases de palabras, senón ao paso dun sintagma libre á locución *en cambio*. A transversalidade maniféstase na dobre pertenza de *en cambio* aos conectores discursivos (dentro dos marcadores) e, seguramente, aos *adverbiais*⁴.

Deixando para § 4.3. a relación de conectores discursivos e adverbiais, a irrupción dos conectores discursivos (CD), como subclase dos marcadores, afectou bastante á identificación das conxuncións, independentemente de que admitamos ou non a transversalidade dos CD no sentido académico que abre a porta a que poida haber unidades simultaneamente CD e conxuncións.

Dende unha perspectiva historiográfica, o problema é vello (nada hai novo baixo o sol). Xa aparece coa dobre función que a gramática tradicional dende os gregos lle atribúe á conxunción: enlace de palabras e ordenación discursiva, pé para a presenza no inventario conxuntivo de unidades como *por consiguiente*, *por último*, *es decir*, *no obstante*... A estas refírese Gómez Asencio (2004: 7) nun artigo imprescindible como *unidades especialmente molestas que se desplazan*: ‘*unidades*’ *tránsfugas*, *almas en pena que vagan de clase en clase sin encontrar reposo categorial*.

Máis recentemente, cando no último terzo do século XX a Sintaxe se abre ao pragmático-discursivo e ao oral, o problema faise evidente. Na época das gramáticas transoracionais, esta evolución levou, nun primeiro momento, á extensión das conxuncións na mesma liña da gramática tradicional aínda que de forma máis consciente. Nunha segunda etapa, levou ao repregue das conxuncións en beneficio da nova clase emerxente dos CD. Tamén favoreceu o pulo dos CD o desenvolvemento paralelo de disciplinas como a Sociolingüística interaccional e a Pragmática. Adoptando a terminoloxía de Lakatos, hoxe diríamos que os CD se comportan como unha categoría *progresiva* e que as conxuncións se comportan como unha categoría *regresiva* (ver, máis abaixo, n. 11).

1.2. Interese para a Fraseoloxía

Movidos polos problemas de descrición e de aplicación docente que xera a confusión entre conxuncións e CD, queremos mellorar a comprensión de ambas categorías para non confundilas, polo menos conceptualmente, pero tamén para indagar nas causas lingüísticas e metalingüísticas de que así poida acontecer. Con isto, avanzaremos na liña dun noso anterior traballo (Martí 2011b).

Dado que a maioría dos CD e bastantes conxuncións son locucións, o obxectivo que nos propoñemos afecta á Fraseoloxía –en dous sentidos: un terminolóxico e outro, icónico e xenético– na medida en que a abundancia de CD que son locucións proporciona

⁴ Empregaremos este termo da gramática inglesa como o hiperónimo de adverbios, locucións adverbiais e oracións adverbiais (Leech 1989: 24).

información sobre a súa natureza e o mecanismo decisivo para a súa constitución. O exame destes dous puntos será un motivo máis para sentir a forte interrelación entre marcadores discursivos en xeral e UUFF, tamén en xeral. Será tamén o recoñecemento da luz que achegan os fraseólogos a este asunto.

1.2.1. Dimensión terminolóxica

Na distinción conxunción / CD danse os tres tipos de problemas da terminoloxía lingüística sinalados por Swiggers (1999: 12-14):

- a) Historiográfico, relacionado coa formación das dúas categorías metalingüísticas.
- b) Metodolóxico, centrado nos requisitos para a súa formación e uso. Ademais da sistematicidade derivada do *Principio de empirismo* de Hjelmslev⁵, Swiggers (1999: 30-31) fala das esixencias formais de transparencia, adecuación, coherencia e economía.
- c) Epistemolóxico, relativo á súa correspondencia co obxecto observacional.

Dos tres tipos de problema, o b) será o que teña unha maior presenza nestas páxinas, porque queremos explorar a posibilidade dunha definición operativa de conxunción e CD como categorías da análise gramatical, baixo a forma de ideas claras e distintas, nun senso próximo a Descartes⁶, aínda que bastante modesto. Se a Lingüística quere ser unha ciencia rigorosa, a súa terminoloxía debe selo (cfr. Lazard, 1999).

Como xa se dixo, numerosos CD son locucións cun estatuto que nunca estivo claro, como sinala Penadés (2012: 176 e 162), isto desencadea que tampouco estea claro o estatuto das locucións conxuntivas (cfr. Montoro del Arco 2006: 149-151). Non o estaba na tradición española cos seus problemas de identificación e clasificación destas unidades complexas, nun barullo no que, ás veces, algunhas delas se adscribían dobremente ás expresións, locucións ou modos conxuntivos e ás locucións ou modos adverbiais (Gómez Asencio 2004: 7-9).

Con tanta investigación (e se cadra a causa dela), a natureza destas locucións segue sen estar clara na actualidade, pois persisten as discrepancias, se é que non se agudizaron. As dúas posturas máis interesantes represéntanas as persoas que, por un lado, defenden que son locucións marcadoras (Ruiz Gurillo 2010), dentro da macrocategoría das locucións particulares (Montoro del Arco 2006: 241-270); e por outro, como a nova gramática académica que di que son adverbiais. Dende os conceptos de clase transversal e discursiva da nova gramática académica (ver, arriba, § 1.1), a diferenza destas dúas

⁵ *La descripción habrá de estar libre de contradicción (ser autoconsecuente), ser exhaustiva y tan simple como sea posible. La exigencia de falta de contradicción tiene preferencia sobre la de exhaustividad. La exigencia de exhaustividad tiene preferencia sobre la de simplicidad* (Hjelmslev, 1974[1943]: 23-24).

⁶ Claras, no sentido de que se presentan como evidencias a unha persoa atenta; e distintas, no sentido de que non se confunden coas categorías veciñas. *La connaissance sur laquelle on peut établir un jugement indubitable doit être non seulement claire, mais aussi distincte. J'appelle claire celle qui est présente et manifeste à un esprit attentif; et distincte, celle qui est tellement précise et différente de toutes les autres, qu'elle ne comprend en soi que ce qui paraît manifestement à celui qui la considère comme il faut* (Descartes 1644: I, 45).

posicións redúcese moito posto que unha destas unidades pode ser á vez marcadora e adverbial (ver, abaixo, § 4.3).

Un exemplo recorrente deste problema taxonómico, comentado por autores como Corpas, García Page ou Ruiz Gurillo, é o de *sin embargo*. Locución adverbial no Dicionario panhispánico de dudas, locución adverbial e conector discursivo adverbial na nova gramática académica; pero segue aparecendo como locución conxuntiva adversativa no DRAE. *Antes bien, ahora bien* ou *ahora que* son, para García-Page (2008: 133), locucións conxuntivas; mentres que as dúas primeiras para a nova gramática académica son adverbiais e CD. No seu dicionario de locucións adverbiais, Penadés (2005) non recolle *antes bien, ahora bien, ahora que* ou *sin embargo*; pero faíno con outros conectores contraargumentativos como *al contrario, por el contrario* ou *en cambio*.

1.2.2. Dimensión icónica e xenética

En segundo lugar, a cuestión que nos ocupa é de interese fraseolóxico porque a distinción entre conxuncións e CD é parcialmente unha oposición entre categorías funcionais / categorías léxicas e formas simples / formas complexas. As conxuncións contan con formas xeralmente máis simples e gramaticais, mentres que a maior parte dos CD son locucións (cfr. Montoro del Arco 2006: 243-244) e están máis próximos ao léxico. Esta diferenza posúe un carácter icónico. Apelando á iconicidade da cantidade, esta diferenza entre CD e conxuncións reflicte o carácter marcado⁷ e o residuo conceptual dos primeiros. Non parece casualidade que as conxuncións léxicas, as máis próximas semanticamente aos CD, sexan tamén maioritariamente locucións (Pavón 2003: 211-213). Este predominio fraseolóxico de CD e conxuncións léxicas apunta ao núcleo do noso problema e á función das UUFF.

O feito de que a maior parte de CD e conxuncións léxicas sexan locucións obriga a reparar no proceso metonímico constitutivo para o que se propuxeron diversos termos: gramaticalización, lexicalización ou pragmaticalización (cfr. Estellés 2009: 16-33). Nós preferimos falar de pragmalexicalización e pragmagramaticalización. *Pragma-*, porque o proceso en moitos casos non está concluído, de modo que coexisten lecturas fraseolóxicas e literais; e *-lexicalización* ou *-gramaticalización*, polo destino do cambio. No caso dos CD, o devandito residuo conceptual e a súa vinculación co adverbio (ver, abaixo, § 3.1 e 4.3) lévanos a compartir a opinión de Elvira (2009: 220-227) que afirma que o proceso que constitúe os CD non é gramatical, senón léxico (ver embaixo n. 22).

⁷ O carácter marcado destas formas preséntase moi ben en Timofeeva (2012: 112). Nos procesos de cambio semántico, Geeraerts (1997: 92) observa dúas grandes causas: a expresividade e a eficiencia. A eficiencia apunta ao papel que exercen no proceso constitutivo as necesidades xerais de mellora do conxunto da lingua, satisfacendo novas necesidades ou solucionando problemas de homonimia e sinonimia. A expresividade continúa polos mesmos camiños de mellora da lingua, pero explícase máis que polas consideracións abstractas desta, por necesidades comunicativas concretas, basicamente, interpersoais, relacionadas coa actividade discursiva. O que parece suceder no proceso constitutivo dos CD é unha combinación de eficiencia e expresividade, onde esta última, pola súa relación coa subxectividade, parece máis básica e explica o seu carácter marcado.

1.3. ¿Problema ou pseudoproblema?

Conclúe esta introdución cunha cuestión de principio. A distinción entre conxuncións e CD está por resolver. Aínda que o habemos de comprobar con máis detalle deseguido en § 2.3., xa se infere cando se alude ao *límite muy escurridizo* entre certos usos conxuntivos e conectores (RAE y Asociación de Academias de la Lengua Española, 2009: 2365) ou cando se presenta a distinción como *una cuestión de especial complejidad* (Pons Rodríguez 2010: 535).

Aínda así, non parece que se estean consagrando moitas enerxías á distinción entre conxuncións e CD nas áreas disciplinares onde máis se esperaría o esforzo, se o comparamos co esforzo realizado na Fraseoloxía, e iso é motivo de reflexión.

Aínda que a condición transversal e discursiva dos CD lanzou algunha luz abrindo a posibilidade da dobre pertenza dunha unidade a dúas categorías, a situación parécese á dos anos oitenta cando xurdiu o debate (cfr. Fuentes, 1987a: 41-45), se é que non queremos remontarnos á gramática tradicional.

Todo feito ten a súa lóxica e esta falta de avance tamén. Os gramáticos formalistas declaran moi popperianamente que *las desavenencias de terminología y nomenclatura son poco menos que espuma hueca* (Bosque 1997. Cfr. Lazard 1999: 111-112) e instan a que a investigación se libere da *continua vuelta a los fundamentos* (Bosque e Gutiérrez-Rexach 2008: 6). Xa na súa primeira etapa e nunha orde distinta, os chomskianos referíanse despectivamente ao distribucionalismo como *lingüística taxonómica*⁸.

Tampouco se ve unha particular preocupación nas filas funcionalistas, nas que se sitúan os máis dos estudosos dos marcadores discursivos. Nelas o problema atenúase, se non desaparece, cando se propugna *partir de las funciones, y no de las formas* (Borreguero e López Serena 2011: 177. Cfr. Fuentes 1987a: 51). Sobre todo se, entre esas funcións, están a cosubordinación (ver, abaixo, n. 11) ou a hipotaxe. E esta última, tanto se se entende como *subordinación semántica* (Portine 2001: 242), relación interoracional entre a independencia e a subordinación (Espinosa 2010: 292-296), como se se entende directamente como relación pragmático-discursiva (López García 1999: 3517-3518).

Esta actitude, común a formalistas e funcionalistas, fortalécese cos supostos de que conxuncións e CD desempeñan funcións distintas e de que o que define os segundos é precisamente a función, como corresponde ao seu carácter discursivo. En consecuencia, non pode suscitar tanto problema a distinción: conxuncións e CD son categorías de natureza distinta que non entran en colisión ao se moveren en territorios diferentes.

E, para máis, hai que contar coa tendencia tan humana de non romper a cabeza, racionalizada entre os lingüistas con macrocategorías como as partículas (Martí Sánchez 2011b: 10, n. 13) ou co tópico do centro e a periferia e as categorías intermedias como as *medioconxuncións* (*half conjunctions*) (Cuartero 2002: 31) ou os *adverbios conxuntivos* de Greenbaum (Fuentes 1987b: 62; Conti 2012) (ver, abaixo, § 4.3). Outro bo recurso

⁸ Coa vista posta nas clases tradicionais, Colombat (1988: 3-4) preguntase pola esterilidade de estudar as partes do discurso. A súa resposta é que, polo menos, existen razóns de tipo práctico que o xustifican.

para sortear a distinción é o argumento de Humboldt de que toda acción terminolóxica é un *acto de violencia* sobre a lingua ordinaria (Trabant 1992: 91-107), en consecuencia, contra a realidade lingüística.

Aínda así, coidamos que existe un problema que é importante e que, en consecuencia, cómpre solucionar (polo menos, intentalo), porque as discusións terminolóxicas non sempre son bizantinas.

En primeiro lugar, porque unha actividade científica precisa unha terminoloxía sistemática, transparente, adecuada, coherente e económica (ver, arriba, § 1.2.1) que satisfaga a súa triple función de *distinguir, clasificar e nomear* (Portine 2001: 239). Ende mal, a metalinguaxe gramatical está lonxe destas esixencias (Lazard 1999: 113-114).

En segundo lugar, hai un problema porque os termos metalingüísticos representan a guía para conceptualizar e ordenar o universo factual. Máis que como *flatus vocis*, compórtanse como ideas no sentido platónico. Mentres conservan a súa capacidade categorizadora e a pesar de posibles modificacións na súa intensión e extensión, seguen servindo para clasificar unha mostra dentro dunha categoría.

Finalmente, existe un problema importante que hai que solucionar (polo menos, intentalo) porque, para nós, CD e conxuncións son obxecto de estudo da Gramática, tal e como a entendemos, aínda que operen en niveis diferentes⁹. A Gramática debe diferenciar e estudar uns e outras nos enunciados. Se cadra cando alguén considera única e individualmente os CD como marcadores discursivos, abóndalle con constatar que ás veces as tradicionais conxuncións “marcadorízanse”, sen entrar en máis detalles, porque estas son unha categoría gramatical e, polo tanto, allea aos seus intereses.

2. Exame

2.1. Escena do conflito

A confusión terminolóxica e, en consecuencia, conceptual entre conxuncións e CD déixase sentir nas tres ordes do traballo lingüístico: teórico, descritivo e aplicado¹⁰. É lóxico: as terminoloxías son sistemas, polo que calquera cambio nel, por exemplo, a introdución dun novo membro, afecta aos demais e ao conxunto enteiro¹¹.

⁹ Para nós a Gramática é a disciplina que estuda o sistema polo que os falantes constrúen e interpretan eficientemente os enunciados. Dentro dela, os marcadores discursivos son unha categoría propia do nivel pragmagramatical, espazo no que se convencionan os efectos da explotación pragmática da gramática. O nivel das conxuncións é o gramatical estrito (Martí Sánchez 2011a).

¹⁰ No Plan Curricular del Instituto Cervantes, concorren como CD conxuncións prototípicas como *y, pero* ou *porque*, conectores con usos adverbiais e conxuntivos como *como*, xunto a claros adverbios como *también, tampoco* ou *asimismo*. É unha manifestación da posición funcional aludida en § 1.3 e dunha confusión multiseccular (ver, arriba, § 1.2.1). Todo isto é aceptable se se aplica dun modo coherente a todos os fenómenos lingüísticos; pero isto, curiosamente, é o que non se fai, xa que alternan como ferramentas básicas de análise funcións e clases formais.

¹¹ Non é esta a única fronte aberta ás conxuncións. Outros dous feitos alteraron bastante o inventario tradicional conxuntivo na mesma liña do seu debilitamento. O primeiro é a irrupción de *complementante* como equivalente de conxunción subordinante funcional das subordinadas substantivas (*que, si*) (Bosque e

O problema sitúase na discriminación das categorías situadas no continuo constituído polas conxuncións subordinantes (funcionais e léxicas) (3 e 4), coordinantes e cosubordinantes (5 e 6)¹², non marcadas e marcadas (7 e 8)¹³, e os CD máis estritos. Isto é, aditivos (9), contraargumentativos (10) e consecutivos (11) (se cadra algún máis), que dan lugar ás relacións argumentativas (Martín Zorraquino e Portolés 1999) ou, se se prefere, lóxicas de causa-efecto (Halliday 1994[1985]: 310, 323-327):

3. *Le ha contado que se le olvidó llamarlo.*
4. *Como no estabas, se lo dije a Laura.*
5. *Está en la oficina o visitando a un cliente.*
6. *Ya que me obligas, se lo dejaré.*
7. *Aunque lo maten, no lo hará.*
8. *No dirá la verdad así lo cuelguen de un palo.*
9. *Antonio está enfermo. Además, no va bien su matrimonio.*
10. *Me quedaré en casa, eso sí, estaré disponible si me necesitas.*
11. *Papá está dormido, por tanto, dejad de hacer ruido.*

O seguinte esquema reflicte este complexo onde se aliñan as devanditas categorías:

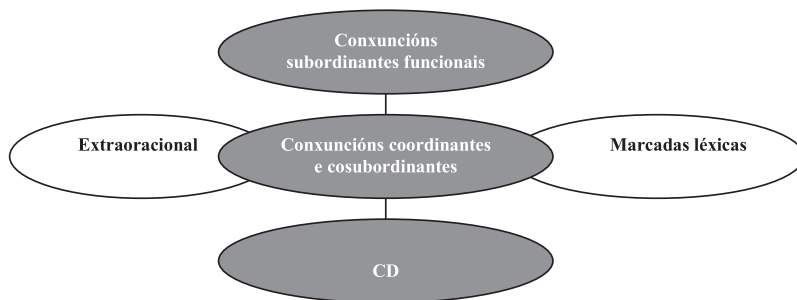

Figura 1

Gutiérrez-Rexach 2008: 192-193). O segundo, a disolución das conxuncións subordinantes léxicas nunha preposición ou outra unidade inicial (*porque, para que, puesto que...*), tomadas como núcleo dun sintagma complementante (Pavón 2003: 301-302).

¹² Este último termo procede do concepto de *cosubordinación* de van Valin e LaPolla (1997: 450. Cfr. Espinosa 2010: 249-251 e 292 n. 96). A cosubordinación é asimilable á interdependencia de Hjelmslev e á hipotaxe no sentido de § 1.3. As conxuncións léxicas (*apenas, como, conque, dado que, luego, mientras, puesto que, si condicional...*) son aquelas que conservan un residuo conceptual do seu significado orixinal (Pavón 2003: 204-205, 220-225 e 302-305). Moitas destas conxuncións son cosubordinantes, pois forman parte desas construcións explicativas, ilocutivas ou ilativas, tan resistentes á análise sintáctica e non por casualidade. Na análise de *pues* que se fará en § 2.3.2. volveremos sobre os problemas das ilativas. Verbo desta cuestión é moi recomendable a análise de *de manera que* feita por Montoro del Arco (2006: 228-238) e o cadro de García Izquierdo (1998: 48-49).

¹³ Esta cuestión é importante na tarefa que nos ocupa, pois as conxuncións e locucións conxuntivas marcadas cárganse de valores pragmático-discursivos que as achegan aos CD. A oposición entre formas neutras / marcadas superponse á existente entre conxuncións funcionais e léxicas, e, parcialmente, á que se dá entre conxuncións e locucións conxuntivas. De aquí extráese unha interesante observación: as conxuncións máis próximas aos CD son as marcadas e léxicas, que son locucións. En § 4.1 volverase a esta cuestión, á que xa se aludiu en § 1.2.2., n. 7.

Afinando, o problema concéntrase na fronteira na que coliden adverbios que cumpren funcións conectoras (12 e 13), conxuncións e locucións conxuntivas léxicas (14-16), conxuncións con usos pragmáticos e extraoracionais (17-24), así como as combinacións incompletamente fixadas que cumpren unha función cohesiva (25-28):

12. A: - *Laura ha llamado para decir que su padre está enfermo.* B: -Entonces, ¿no viene?
13. A: - *Laura ha llamado para decir que su padre está enfermo.* B: -Luego no viene.
14. Ya que estamos en el centro, podemos aprovechar para hacer unas compras.
15. Isabel no dio de comer a los periquitos y eso que lo había prometido.
16. En aquellos meses de verano apenas si pensó en algo más, de ahí que aceptara el papel de esperar (RAE-AALE 2010: 894).
17. Pero, ¡qué interesante es lo que acabas de decir!
18. ¡Pero si no he abierto la boca!
19. A: -*Prometiste venir a la fiesta.* B: -*Ya, pero*, no sabía que empezaba tan tarde.
20. Es impresionante ver que muchas universidades forman a cientos de profesionales en áreas en las que no hay trabajo. Y así mucha gente está trabajando en funciones para las cuales no estudiaron y eso ha producido frustración [exemplo adaptado dunha entrevista a un profesor chileno].
21. ¿Conque fumando?
22. A: - *Los hombres no mienten.* B: -¿Que los hombres no mienten?
23. Dice que qué puede hacer.
24. A: -*Tu hermano está ya casado y con dos hijos.* B: -¿Y?
25. Hacía mucho calor. Aun así, seguimos andando.
26. A pesar de todo, pudo llegar a tiempo al aeropuerto.
27. Se me rompió la computadora y perdí toda la información del disco duro. Por añadidura / Por si fuera poco, era un día antes del comienzo del congreso.
28. Por eso, rompimos nuestra amistad.

2.2. Diferenza de análise: gramática académica e estudos sobre conectores discursivos

Non hai acordo na análise destes exemplos. En concreto, detéctase un certo enfrontamento entre a nova gramática académica e os especialistas en marcadores discursivos. Unha das novidades da primeira foi a inclusión nela dos CD, mais mantendo con máis firmeza que os especialistas en marcadores discursivos a separación entre os CD e as conxuncións. Curiosamente, a firmeza académica é menor que nalgúns expertos en marcadores á hora de rexeitar como CD complexos léxicos que desempeñan funcións semellantes¹⁴. Detrás disto, sen dúbida, está a postura académica de considerar os CD como unha área marxinal da gramática (ver, máis abaixo, § 3.1).

¹⁴ Esta postura laxa da gramática académica é aínda maior nalgúns expertos en CD como Santos Río (2003), sobre todo, ou Fuentes (2009).

Para a nova gramática académica, en (12) o adverbio *entonces* funciona como un CD consecutivo (RAE-AALE 2009: 2366)¹⁵. Aínda así, *luego* é só unha conxunción ilativa en (13) (RAE-AALE 2009: 2397 e 3514)¹⁶. Non se entra nas razóns da distinta análise. Posiblemente, o criterio subxacente para consideralo como adverbio sexa a maior independencia de *entonces* fronte a *luego*, que adoita escribirse sen coma (ver § 4.1.)¹⁷. Que este non é un criterio totalmente seguro demostrao, primeiro, que se inclúa o temporal *luego* entre os adverbios que funcionan como CD de ordenación (RAE-AALE 2009: 2359 e 2369). Segundo, que se denomine consecutivo o *luego* e partícula o *conque* (RAE-AALE 2009: 3514).

En (14) *ya que* analízase como locución conxuntiva causal en RAE-AALE (2009: 3464), así se procedeu habitualmente en Sintaxe. Con todo, para Domínguez (2007: 148-149) ou Borzi e Detges (2011), *ya que* é un CD causal, como o é *porque*. En opinión das dúas últimas investigadoras, *ya que* é un marcador polifónico coa misión de “xustificar ou lexitimar actos de falantes” (Borzi e Detges 2011: 264). En (15) (*y eso que* é unha locución conxuntiva concesiva, para a nova gramática académica ou para Montoro del Arco (2006: 259); mentres que é un CD de oposición para Domínguez (2007: 120-121). Esta locución non debe confundirse con (*y eso* (*Empezó a contar sus muchas actividades y eso*) que analiza como marcador discursivo Montoro del Arco (2006: 262-267) ou co que suma un argumento de maior forza negativa a outro do mesmo signo (*Adopta un silencio negativo en las reuniones y eso cuando no le da por criticar a la gente*).

En (16) *de ahí que* é unha locución conxuntiva ilativa segundo a RAE-AALE (2010: 894). Martín Zorraquino e Portolés (1999: 4072, 4103-4104) e Portolés (2007 [1998]) considéranos, en cambio, CD consecutivo. Pola súa banda, Domínguez (2007: 167-170) vea como un CD dubidoso, non porque poida ser unha conxunción, senón porque conserva a súa literalidade.

Boa proba das dificultades que presenta esta locución é que, na análise académica, *de ahí que* remite como forma máis básica a *de ahí*, que se segue situando entre as locucións conxuntivas ilativas. Ante exemplos como (29-31), a gramática académica defende con

¹⁵ Este é o mesmo parecer de Martín Zorraquino e Portolés (1999) e Portolés (2007). Admitindo esta condición adverbial, os problemas da análise de (12) non acaban aquí. *Entonces* presenta un contido anafórico que o habilita para funcionar como un sintagma condicional fáctico (‘en ese caso’, ‘siendo esto así’), representante da causa que xustifica a consecuencia que introduce (Pavón 2003: 208, n. 13). Tal contido conduce á dúbida de por qué non é un CD condicional e non consecutivo.

¹⁶ Esta análise choca coa de Domínguez (2007), que o considera CD de causalidade.

¹⁷ Seguramente, a independencia sintáctica é o criterio para tomar *así* como conxunción ilativa (*Además, cuando come no conoce a nadie, así que por favor dime qué le pasa*) (RAE-AALE 2010: 894) ou conxunción concesiva en (8). A pausa parece ser tamén a razón para que *así que* sexa, para a gramática académica, unha locución conxuntiva e *así pues*, locución adverbial e CD. Un problema desta análise é o que presentan exemplos como este do DRAE en que a conxunción *así* vai precedida doutra conxunción: *Nadie quiso ayudarlo, y así tuvo que desistir de su noble empeño*. Estes exemplos son distintos destoutros nos que poden concorrer dúas conxuncións (*Dice que si viene tu hermano*) ou unha conxunción e outro complementante, neste caso, un interrogativo coma nos exemplos (22-23). A pesar das diferenzas, a impresión que se ten é que se é unha conxunción éo de xeito máis débil (cfr. Demonte e Fernández Soriano 2007).

boas razóns que a locución é realmente *de ahí* e que a conxunción *que* introduce unha subordinada en función de suxeito, polo que non formaría parte da locución ilativa:

29. *Le dijeron que tenía que repetir el trabajo, de ahí su enfado.*

30. *De ahí, que muchos, cuando se encuentran en presencia de un rostro nuevo, es como si de pronto, tuvieran ante los ojos un mapa* (RAE-AALE 2010: 894).

31. *En aquellos meses de verano apenas si pensó en algo más, de ahí se sigue que aceptara el papel de esperar* (RAE-AALE 2010: 894).

A análise convéncenos, o que nos custa máis traballo é aceptar que *de ahí* sexa unha locución conxuntiva. Máis ben parece unha locución desas que as academias consideran adverbiais e que funcionan como CD, maiormente se despois marcamos unha pausa, como no pouco normativo (21).

Nos exemplos (12-16), que acaban de examinarse, obsérvase a xa aludida diferenza entre académicos e expertos en marcadores discursivos. Fronte á tendencia dos gramáticos a limitar a extensión dos CD verbo das conxuncións, érguese o expansionismo dos segundos. Como se viu tamén, tal posición por parte dos gramáticos non supón un rexeitamento da categoría de CD. Máis ben sucede todo o contrario. Na súa renovada gramática, as Academias non só contemplan os CD, senón que afirman que algúns, como clase transversal, poden ser tamén conxuncións (RAE-AALE 2010: 595). É grande o número de *expresiones que pueden caracterizarse como conectores discursivos* (RAE-AALE 2009: 2357)¹⁸.

Así pois, as conxuncións son simultaneamente CD cando funcionan como *enlaces extraoracionales* (RAE-AALE 2009: 2405)¹⁹. É o que acontece en exemplos como (17) e (18), en que *pero* inicia un enunciado independente que funciona como reacción ante unha información implícita.

Para (17) e (18), a nova gramática académica sinala que '*pero*' se usa como *conector discursivo* (RAE-AALE 2009: 2454). O mesmo podería dicirse de *y* ou *o* en exemplos como:

32. *A: -Los compañeros quieren cambiar la fecha del examen. B: -¿Y qué quieres que haga?*

33. *Si esto no dijo (...), no es culpa mía, sino de él... Q será culpa de los dos* (RAE-AALE 2009: 2447).

En (17-18) e en (32-33), a gramática académica cre que *y*, *o*, *pero* funcionan como CD e como conxuncións (RAE-AALE 2009: 2399 e 2454).

¹⁸ É interesante na cita o emprego do termo Expresión pola continuidade dunha vella tradición académica (Gómez Asencio 2004: 14) e pola imprecisión que reflicte á hora de referirse a UUFF, neste caso, as locucións que funcionan como conxunción ou CD (ver, arriba, § 1.2.1).

¹⁹ O termo procede de S. Gili Gaya e recupérase deste modo esporádico a gramática académica. É un exemplo máis da fermosa tendencia do máximo responsable da nova gramática académica, I. Bosque, de recuperar vellos termos da nosa tradición. Tamén é signo de que a terminoloxía non está completamente fixada.

Non sabemos se o *pero* de (19) entraría neste grupo de conxuncións CD, dado o seu carácter anómalo. Entre pausas e equivalendo ao CD contraargumentativo *sin embargo*, non parece moi afastado do *pero* adverbial arcaico (Seco 2011 [1961]: 467).

Deixando á parte este exemplo, parece que para as academias e moitos outros a ruta que leva as conxuncións aos CD é a función extraoracional. Como veremos, non é este o camiño principal cara aos CD para os académicos, nin un camiño moi seguro. Testemuñao o feito de que no *conque* de (21) RAE-AALE (2010: 517) só ve conxunción ilativa e non tamén CD, malia o seu evidente carácter extraoracional.

Por outra banda, (21) serve de transición entre os usos extraoracionais e pragmáticos dunha conxunción (22-24). No caso de *conque*, estes usos pragmáticos baséanse nas instrucións que contén para procesar como marcado afectivamente (pola ironía ou a sorpresa) o enunciado que introduce.

Ante exemplos como (21) ou (24), a gramática académica sostén que o valor de conector da conxunción

se atenúa en estos contextos, de forma que las expresiones que introduce pueden expresar reticencia, ironía o contrariedad, entre otros valores (RAE-AALE 2009: 2405).

O recoñecemento deste fenómeno non conduce ás academias a analizar, como entidade propia nin en relación co problema taxonómico que nos ocupa, estes usos pragmáticos das conxuncións, nos que se modalizan e se afastan do seu emprego habitual conectivo (10-13) (Porroche 2003; Martín Zorraquino 2010: 115-120)²⁰.

En (22-23) atopámonos ante eses exemplos nos que adoitan reparar os cultivadores da hipótese cartográfica (Escandell 2012: 642). Segundo esta hipótese, a conxunción *que* sitúase na periferia esquerda do enunciado dende a que realiza funcións pragmáticas que orientan verbo da intención do falante. Significativamente, Demonte e Fernández-Soriano (2007) evitan o termo conxunción en favor do de partícula, nun importante estudo dedicado a esta.

Os problemas continúan nos últimos exemplos da lista (25-28). Con todo, nestes obsérvase unha maior tolerancia nas academias á hora de admitir os CD. En (25) *aún así* é un CD concesivo para a RAE-AALE (2009:2364), a pesar de conservar certa composicionalidade e de que esta clase de CD non existe en moitas taxonomías dos CD, o que non parece importarlles aos académicos.

O estatuto de *a pesar de que* tamén é complexo. Para García Negroni e Ramírez Gelbes (2010: 927), *a pesar de que* é un conector propio dos discursos transgresores. De maneira

²⁰ Se a idea de que as conxuncións se converten en CD cando funcionan como ligazóns extraoracionais suscita, como se verá, en nós reserva, coincidimos coa postura académica de que en (10-13) non se fale de CD. Ao ser o eido da conxunción un só membro discursivo, se se converteu nun marcador discursivo, só pode ser nun operador pragmático. A semellante conclusión chega Alarcos (1994: 230) cando, referíndose, a exemplos con *y* ou *ni* (*Pepi, ¿y mamá?*; *Iban con mucha prisa. Ni se detuvieron un momento*), sostén que as conxuncións “se convierten en unidades enfáticas con función adverbial”.

semellante Montolio (2001: 54) consideráralo dentro dos CD contraargumentativos, como unha expresión (ou secuencia) conectiva especializada en introducir argumentos débiles. Máis complexa é a postura da nova gramática académica. Para esta, *a pesar de todo*, que vemos en (26), é un CD parcialmente lexicalizado (RAE-AALE 2010: 374) que, se cadra por isto, non aparece na relación de CD (RAE-AALE 2009: 2361). Pola súa parte, *a pesar de* analízase como locución prepositiva nas construcións concesivas. Esta distinta análise de *a pesar de todo* e *a pesar de* non é necesariamente contraditoria, porque non son estritamente a mesma forma e porque sempre é posible apelar á transversalidade dos CD. Máis contraditorio é que *a pesar (de)* se califique de locución conxuntiva no DRAE, da mesma maneira que *pese a*. Neste *Diccionario panhispánico de dudas de la lengua española*, tamén académico, fálase máis prudentemente só de locución, sen adxectivos.

En (27), a gramática académica inclúe *por añadidura* e *por si fuera poco* entre os conectores discursivos que introducen información engadida á xa presentada (RAE-AALE 2009: 2362). Martín Zorraquino e Portolés (1999: 4096-4097) só consideran o primeiro entre os CD aditivos. Este é o mesmo parecer de Fuentes (2009: 260-261), quen, con todo, admite o *por eso de* (28) como CD consecutivo “incompletamente gramaticalizado”. Tamén o recollen no seu dicionario de partículas Briz, Pons e Portolés (coords.) (2000). Nin na gramática académica nin en Martín Zorraquino e Portolés (1999) aparece na nómina dos CD.

2.3. A análise de *pues*

Para concluír o exame do problema da separación de conxuncións e CD a través destas análises, queríamos deternos nalgúns exemplos de *pues*. Facémolo porque é a única conxunción recollida no inventario académico dos conectores discursivos adverbiais; pero é unha inclusión enganosa, porque o que escolle non é a conxunción senón o adverbio *pues*.

Efectivamente, nesta partícula, distínguense o adverbio e a conxunción²¹. Pola súa tonicidade e posición parentética, o adverbio *pues* adoita considerarse maioritariamente, entre os que falan deles, como un CD consecutivo (34):

34. *Está nevando fuera, no podremos, pues, salir a pasear.*

Aínda que non se declare, esta análise do *pues*, tónico e parentético, como adverbio e como CD parece fundamental na postura académica de relacionar adverbiais e CD.

Verbo de *pues* conxunción, cómpre distinguir entre os seus usos causais explicativos (35) e ilativos (36-37). Nos segundos, os lazos sintácticos aos que dá lugar debílanse progresivamente e pásase do oracional ao discursivo, de modo significativo cando inicia unha reacción nunha intervención conversacional.

35. *Animála, pues acaban de darle una mala noticia.*

²¹ No DRAE non se segue a distinción, pero fálase tamén dun *pues* interxectivo para estes empregos enfáticos nos que introduce un enunciado independente (*¡Pues, lo que yo había dicho! ¡Pues, se salió con la suya!*).

36. *Si no estás de acuerdo, pues vete.*

37. *A: -He estado tomando un café con Beatriz. B: -¡Pues antes no podías ni verla!*

En (38) *pues* establécese unha relación entre o tópico, que funciona tamén como suxeito, e o seu comentario, ao que enfatiza (RAE-AALE 2009: 3524):

38. *A: -¿Qué tal tu hijo? B: -El chico, pues, intentando abrirse camino.*

Existe vacilación e imprecisión terminolóxicas na análise de exemplos como os de (36-38). Así pódense escoitar ou ler *conector (discursivo) ou partícula*. A RAE-AALE (2009) alternan a denominación de *partícula ilativa* coa de *conjunción ilativa*. Os editores do Archivo Gramatical de la Lengua Española de Salvador Fernández Ramírez (AGLE, <http://cvc.cervantes.es/lengua/agle/>) denominano *partícula conectiva* e analízano como CD. Como vemos, algunhas cousas non cambiaron en séculos (ver, arriba, § 1.2.1), por algo será.

3. Causas

O exame que realizamos proporcionounos as suficientes evidencias de que estamos ante un problema, tamén as pistas para a súa comprensión. Identificado o problema, cómpre profundar máis na realidade factual sobre a que se fundan as categorías de conxunción e CD, así como no modo de coñecelas. Por iso, falaremos dos factores lingüísticos e metalingüísticos do problema. De paso, faremos un balance do que observamos en § 2.

3.1. Factores lingüísticos

As dificultades á hora de distinguir entre conxuncións e CD debenlle moito á indubidable intersección entre ambas categorías. Esta intersección prodúcese, en primeiro lugar, pola semellanza estrutural das relacións de coordinación e cosubordinación dentro das oracións compostas e as que se dan entre os enunciados independentes que se suceden no discurso (cfr. López García 1994: 30; Garrido Medina 2009: 227-233). Unha manifestación moi clara desta semellanza e das súas consecuencias na distinción entre as dúas clases é o concepto de conxunción na gramática sistémica como procedemento de cohesión, non como clase sintáctica (Halliday 1994[1985]: 310).

Á semellanza dalgunhas relacións oracionais e as extraoracionais súmase outro factor para escurecer aínda máis as cousas. Como consecuencia da natureza mixta, entre a gramática e a pragmática, dos enunciados (López García 1994: 12), dáse nestes a superposición das relacións sintácticas sobre as pragmático-discursivas. Isto tradúcese en que un mesmo constituínte poida funcionar en ambos niveis.

É o que cremos que ocorre con algunhas das unidades obxecto da nosa análise, claros exemplos de polifuncionalidade sintagmática. Detrás das discrepancias nas análises de § 2.2., sentimos este feito. *Ya que* en (14) é un bo exemplo. Ademais de introducir un adxunto periférico (función sintáctica), presenta este como un argumento que xustifica a enunciación do primeiro membro (función pragmático-discursiva). Outro exemplo é o da locución conxuntiva condicional *a menos que*:

39. *No asistiré a menos que me lo pidan.*

En (39) *a menos que* tamén introduce un adxunto periférico, pero, ao mesmo tempo, comunica que a condición que introduce constitúe un requisito imprescindible. En § 4.1 hase de tratar este asunto con motivo do significado procedemental de CD e conxuncións léxicas.

Non sempre se produce a superposición que dá lugar á polifuncionalidade sintagmática, senón a xuxtaposición de unidades e funcións como en (40) con *pero* e *sin embargo*, onde o segundo realiza un comentario sobre a primeira:

40. *No parecía que su lesión fuera muy importante, pero sin embargo le va a impedir jugar* (CREA).

Exemplos como (40) constituíron un argumento clásico para diferenciar conxuncións e CD, así como para defender que a función primaria dos CD non é a conectora (Portolés 2007[1998]: 31). Con todo, non pode deixar de comentarse cómo estes CD poden chegar a substituír a conxunción á que acompañan funcionando como esta:

41. *No parecía que su lesión fuera muy importante, sin embargo, le va a impedir jugar.*

Esta é a orixe das conxuncións adversativas *más*, *pero* ou *sino*, historicamente adverbiais (Espinosa 2010: 281, 288).

Tampouco pode obviarse o caso de presuntas conxuncións como *así* combinadas con outra conxunción como en (42) na posición propia dos CD, o que compromete a análise como conxunción da primeira, ao ocupar a posición propia do CD:

42. *Nadie quiso ayudarlo y así tuvo que desistir de su noble empeño* (ver, arriba, n. 17).

O que acaba de dicirse con motivo de (41) conduce a unha nova causa lingüística das dificultades relativas á distinción entre conxuncións e CD. Trátase da inestabilidade estrutural do sistema lingüístico que se manifesta, no noso caso, na permeabilidade das fronteiras entre as categorías do complexo de § 2.1. Tras esta borrosidade dos límites, descóbrese o movemento de unidades que se afastan do centro da súa categoría para se achegaren ao doutra, que exerce de *atractor*, se se nos permite este emprego analóxico do termo matemático.

Aquí hai que falar das rutas do cambio lingüístico. Algo se dixo en §1.2.2 con motivo das locucións que poden ser CD e conxuncións. A nosa opinión, coincidente coa da nova gramática académica, é que a ruta fundamental para a creación de CD non son as conxuncións, senón os adverbiais (volveremos a isto en § 4.3). Xa sexan adverbios, xa sexan, maioritariamente, sintagmas libres que, en virtude do seu carácter anafórico (RAE-AALE 2009: 2366-2367. Cfr. Rodríguez Ramalle 2005: 75) e despois dun proceso de fraseoloxización, cumpren funcións cohesivas de deixe discursiva.

Que os adverbiais sexan a ruta privilexiada ilumina o referido escaso interese da gramática académica polas conxuncións que funcionan como CD e que na nova

gramática das Academias alternen como sinónimas as denominacións de CD e de *conectores discursivos adverbiales*²².

Moitas conxuncións e locucións conxuntivas teñen tamén unha orixe adverbial total (*si, luego, pues*) ou parcial (*ya que, antes que, siempre que...*). Aínda así, o destino en ambas rutas é diferente como estamos intentando amosar, así como o maior grao de conclusión do cambio nas conxuncións.

3.2. Factores metalingüísticos

Como categorías metalingüísticas, conxuncións e CD son construtos teóricos que xurdiron a partir dunha intuición fundada nunha realidade cunha complexidade en gran medida mental que xa coñecemos. Esta intuición categorizadora, que xorde e se desenvolve dentro dunha tradición, supón fixarse nalgúns aspectos do universo de mostras considerado e deixar fóra outros. Ás consecuentes diferenzas de postura que disto se derivan hai que engadir a distorsión que experimenta necesariamente toda intuición cando se transforma nunha categoría teórica. Por se for pouco, a actuación dos investigadores está mediatizada por séculos de confusión terminolóxica. *Conjunción, partícula* (estudada por Haßler 2011), *CD, conector, enlace* ou *nexo* foron sempre termos afectados por unha notable indefinición, que serviron non só de axuda, senón tamén de obstáculo no traballo gramatical rigoroso²³.

4. Proposta de solución

Chegamos á hora da verdade, a da definición de conxunción e CD. Se unha definición é *una proposición que expone con claridad y exactitud los caracteres genéricos y diferenciales de algo* (DRAE), esta definición debe establecer límites entre ambas categorías para que sexan ferramentas seguras e estables en análises. O reto é facelo sobre unha realidade, lingüística e metalingüística, tan endiañadamente complexa que empurra a confundir o que nós precisamos separar.

Para isto o medio non pode ser outro que unha definición *modesta*, que non oculta a súa limitación, pero tampouco a súa aspiración de proporcionar ideas claras e distintas (ver, arriba, § 1.2.1). A súa modestia vén obrigada por dúas razóns. Por un lado, depende dun marco teórico e do prototipo dende o que se analizan e axustan os feitos. Por outro, é unha definición factorial constituída por un feixe de criterios graduais. É o que sucede en calquera categoría, fóra das ciencias formais, sobre todo, das ciencias do home. En

²² Esta sinonimia está ligada á afirmación académica de que o estudo dos CD afecta unicamente *de modo tangencial a la gramática (en cuanto que no se considera objetivo de esta disciplina la descripción del léxico), pero es sumamente pertinente para analizar la estrecha relación que existe entre la gramática y el diccionario* (RAE-AALE 2009: 2357). Percíbese aquí o interese académico por separar conxuncións e CD e, por outro lado, a súa despreocupación por marcar o límite entre as locucións que funcionan como CD e as combinacións léxicas menos convencionlizadas, próximas a estas.

²³ Á ambigüidade orixinaria do termo *conjunción* (§ 1.1) e das locucións que funcionan como CD e conxuncións (§ 1.2.1), hai que sumarlle o seu emprego especial en influíntes autores e escolas, p.e., a gramática sistémica de Halliday, como se indicou no subapartado. Recordemos que inicialmente as conxuncións *y, pero, pues...* foron os CD prototípicos (Portolés 2007 [1998]: 51), cousa que agora, dende logo, non se pensa (Briz 2011: 86).

canto se descende ao mundo dos fenómenos, é unha evidencia o principio cognitivista de que, xunto aos prototipos, existen os malos exemplos e subclases fronteirizas.

Feita esta declaración, relevante só na medida en que limita o alcance da nosa proposta, o suposto de partida é que, sendo ambos conectores (ver § 4.2), a conxunción constitúe unha clase sintáctica, polo tanto, gramatical; e os CD, unha clase discursiva (ou funcional), consecuentemente, pragmagramatical (ver Martí Sánchez 2011a). De aquí derívanse as propiedades que aparecerán no esquema do próximo subapartado e a relación dos CD cos adverbiais (ver § 4.3) e, na que destaca polo seu valor distintivo a independencia sintáctica e fónica. Coas limitacións derivadas da modestia desta caracterización, o conxunto formado polo suposto de partida e mais estas propiedades conforma unha categoría coherente que ordena e dá sentido suficiente á maioría das mostras.

4.1. Criterios distintivos

Dende estes presupostos, asignamos a cada categoría un conxunto de propiedades distribucionais, semánticas e funcionais, que representamos no esquema da figura 2.

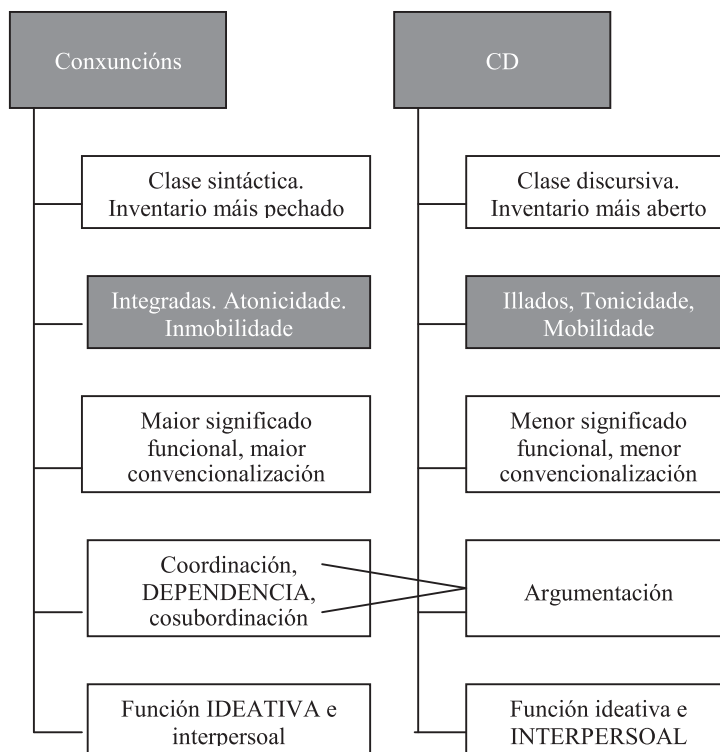

Figura 2

Os CD constitúen unha clase pragmagramatical. Isto advirte dunha insuficiente fixación e, polo tanto, de posibles problemas de indeterminación de inventario. Dada a condición sintáctica das conxuncións, a súa lista é máis precisa, aínda que non debemos ignorar as dificultades de fixar tamén o paradigma das conxuncións léxicas. Como vimos insistindo, os dous problemas de identificación son en gran medida debedores do feito de que a maioría dos CD e conxuncións léxicas son locucións.

De todas estas propiedades e malia o que observamos en § 2.2 con motivo de *entonces*, *luego* ou de *de ahí que*, a de aplicación máis evidente e, polo tanto, máis concluínte para a discriminación entre unha e outra categoría é a que xira en torno á independencia fónica e sintáctica das distintas mostras. A integración destas co membro que introduce é indicio claro de que é conxunción; o illamento, de que é CD²⁴. Ambas propiedades únense ao carácter átono da primeira e ao tónico dos CD.

As conxuncións pertencen á sintaxe, mentres que os CD é unha categoría pragmagramatical. De aquí derivanse outras importantes consecuencias sobre a identidade de ambas as dúas categorías, pero tamén sobre a súa fronteira, cunha interrelación que garante, entre todas as propiedades, a forza entre estas do criterio de independencia sintáctica e fónica, e o suposto de partida sobre a distinta natureza de ambas categorías.

As conxuncións funcionan no ámbito da oración, a unidade sintáctica por excelencia e representación do suceso que conforma a proposición semántica. Deste xeito, as relacións que establecen son as propias da sintaxe, a coordinación e, sobre todo, a dependencia. Aínda que isto suscite algún conflito coas preposicións (ver, arriba, n. 11), xa sabemos que as conxuncións máis claras son as que interveñen na relación de dependencia, que, non por casualidade, se circunscribe aos límites oracionais sen invadir posiblemente o do enunciado oracional, onde caben tamén os constituíntes periféricos.

Pola contra, cando as conxuncións dan lugar a relacións de coordinación e cosubordinación (ver, máis arriba, n. 12), xorde o conflito cos CD. Sobre todo, se a conexión se produce entre enunciados independentes. Este problema pode resolverse se a relación conxuntiva se describe, nestes casos, en termos formais, os máis propios da sintaxe; e se se describe a relación dos CD, pragmática e discursivamente, como ben sinala Montoro del Arco (2006: 249-250). A este respecto, a relación argumentativa é fundamental (ver, arriba, § 2.1).

²⁴ A pesar do comentado en § 2.2, este criterio é válido ata cando o CD se integra por medio da completiva *que* (*Encima, que me calle; Haz lo quieras, ahora, que no cuentes con mi apoyo*), pois entre CD e conxunción existe unha pausa, inexistente nas locucións conxuntivas con *que*: *La coherencia que da origen a los conceptos verbales (incluyendo palabras y oraciones) es el resultado de una selección darwiniana supuesto que las muchas asociaciones que se establecen compiten entre sí y son seleccionadas solo las de más calidad* (CREA). Que tras o CD haxa unha pausa se cadra reflicte que os libera dunha función conectiva, e iso axudaría, sen dúbida, a distinguilos das conxuncións. Non é nada seguro, con todo, que este sexa un bo argumento. Na alternancia construcións asindéticas / sindéticas, a pausa na xuxtaposición parece desempeñar unha función semellante á da conxunción (Espinosa 2010: 255-256). Isto é certo, pero tamén o é que cando a conxunción se combina con CD, non aparece tras este (na pausa), senón diante del.

Desa condición pragmagramatical dos CD dedúcese tamén a conservación parcial dun contido conceptual orixinario que o habilita para transmitir contidos interpersoais. Neste residuo conceptual, radica gran parte das instrucións dos CD que caracterizan o seu significado procedemental. Ademais, é unha posible pista sobre o seu carácter adverbial (§ 4.3).

Tamén as conxuncións son signos procedementais, pero a gradualidade sinalada hai un momento maniféstase no modo no que esa condición varía segundo o tipo conxuntivo do que se trate (3-8). A procedementalidade non é igual nas conxuncións funcionais que actúan como complementantes, en conxuncións como *pero*, exemplo típico de implicatura convencional, ou nas conxuncións léxicas. Nestas últimas, sobre todo, cando a conxunción léxica é unha locución conxuntiva que constitúe a forma marcada dunha oposición (p.e., a que se dá entre as causais *porque* e *conque*) e que dá lugar a relacións de coordinación e cosubordinación.

Nas conxuncións léxicas obsérvase un contido da mesma natureza có descrito nos CD, onde as instrucións que caracterizan o seu significado procedemental dependen bastante do contido conceptual que quedou como residuo. Podémolo ver en (43), onde a locución conxuntiva *siempre que* introduce un requisito que debe satisfacerse para cumprir certo estado de cosas considerado posible, factible o deseable (RAE-AALE 2010: 913):

43. *Podrán ir a la fiesta, siempre que dejen arregladas antes sus habitaciones.*

Estas conxuncións e locucións conxuntivas que comparten cos CD este contido procedemental con residuo conceptual non son as conxuncións que funcionan como ligazón extraoracional (arriba, § 2.1). Por outra banda, seguen sendo unidades integradas no enunciado no que se insiren. Ambos os dous datos favorecen a distinción conxunción / CD no terreo dos feitos concretos.

4.2. A condición conectora de conxuncións e conectores discursivos

Conxuncións e CD son conectores, pola súa condición de marca dunha determinada relación entre dous segmentos e a súa capacidade de habilitala. Verbo desta última, case nunca nin unhas nin, sobre todo, outros son condición necesaria para a existencia da relación, como manifesta a existencia do asíndeto e a xuxtaposición. A existencia de ambas é un poderoso argumento para xustificar conxuncións e CD pola necesidade de guiar a tarefa interpretativa do destinatario nos casos nos que o emisor sente que debe ser máis explícito.

Como xa falamos da distinta natureza das relacións asociadas a conxuncións e CD, queremos dicir algo sobre a posición de ambos nas construcións das que forman parte. Seremos moi breves.

Na sintaxe formal, as conxuncións que se recoñecen como tales (ver, arriba, n. 11) son núcleos funcionais do seu sintagma. Existen bos argumentos para admitilo. En cambio, os CD e as conxuncións debilmente conectoras como as dos exemplos (22-23) sitúanse na periferia esquerda do membro que introducen (cfr. Rodríguez Ramalle 2005: 76, 83 e

87). Dende tal posición de inciso, os CD realizan unha dobre función en relación cos dous membros cun procesamento conxunto que esixe para dar lugar a unha función superior descrita en termos argumentativos. Co primeiro membro, a relación determínase grazas á deixé discursiva que establece pola súa condición anafórica. O segundo modifícaa mediante un contido procedemental derivado do significado conceptual orixinario, que o faculta para a transmisión de contidos intersubxectivos (ver, arriba, § 4.1).

4.3. Conectores discursivos e locucións adverbiais

O último asunto que nos queda é a relación entre os CD e os adverbiais, especialmente sentida pola nova gramática académica e non tanto, dende logo, polos gramáticos do texto nin polos expertos en marcadores discursivos. Se os primeiros sentiron a relación entre os CD e a conxunción, os expertos en marcadores defenden a independencia dos CD como categoría discursiva funcional (ver, arriba, § 1.1). Semellante foi o proceder dos fraseólogos, do que é proba o concepto xa referido de locucións marcadoras (ver, arriba, § 3.1).

Detrás das dúas posicións subxacen dúas razóns. A primeira é que quen fala de locucións marcadoras considera no seu conxunto todos os marcadores discursivos (Montoro del Arco 2006: 250-256): isto favorece a idea do carácter pouco definido da clase e, ao mesmo tempo, a necesidade de constituír con esta unha clase locucional e así controlala (Montoro del Arco 2006: 158-169). Fronte a estes, a nova gramática académica só se centra nos CD: isto favorece, dende logo, un tratamento máis unitario que permita relacionalos con algunha clase sintáctica dada a condición que teñen de clase transversal (ver, arriba, § 1.1). A segunda razón estriba, xustamente, en que os fraseólogos postuladores das locucións marcadoras non manexan esta categoría de clase transversal.

Naturalmente, é imposible terzar na relación entre os CD e os adverbiais sen unha definición rigorosa da categoría adverbial e, a partir desta, das locucións adverbiais. Para os académicos, os adverbios carecen de flexión e modifican outras categorías (RAE-AALE 2010: 575). Tal postura é apta para cubrir *la gran versatilidad sintáctica del adverbio y la considerable heterogeneidad que presentan sus variedades* (RAE-AALE 2010: 575). Aínda así, é insuficiente para incluír os CD nos adverbiais.

Para conseguilo, hai que recorrer a propostas máis comprehensivas do adverbio como as de Greenbaum e Quirk (2005:190) ou Fuentes (1987a e b), nos que caben os adverbios conxuntivos como o do exemplo (12), dentro da categoría de *adverbios de frase*.

O problema é que esta solución é altamente circular. Posto que os adverbios conxuntivos son o mesmo que os CD, os adverbios conxuntivos presentan loxicamente as propiedades destes. Ademais de circular, a solución non permite ningún avance, pois condúcennos ao punto no que nos atopamos verbo dos elementos que teñen en común conxuncións e CD. O único bo é que a propia etiqueta (adverbio conxuntivo) achega os CD aos adverbios e afástaos da categoría, as conxuncións, da que queremos separar. Ende mal, é todo o que podemos dicir.

5. Final

Estas páxinas escribíronse dada a necesidade de *distinguir, clasificar e nomear* as expresións examinadas representadas polas mostras (3-8 e 12-28). A mellor opción que atopamos foi manter o vello termo de conxunción e o novo de CD, como os atractores en torno aos que se ordena o continuo da figura 1.

Para isto houbo que realizar un notable esforzo, tendo en conta que conxunción e CD son termos que padecen unha ambigüidade inicial, que non sorprende dada a súa orixe intuitiva e o entrecruzamento no que se formularon, cunha complexidade que aumentaron os avances actuais en Sintaxe, Análise do discurso ou Pragmática.

O exame das causas lingüísticas e metalingüísticas do problema levounos a propoñer como solución unha caracterización factorial das categorías da conxunción e os CD. Nas propiedades que se lle atribúen a cada unha, segue sendo a dependencia ou a independencia, fónica e sintáctica, o criterio distinguidor máis evidente. Nisto coincidimos todos, pero neste escrito defendemos tamén diferenzas na natureza da conexión á que dan lugar. Aquí xa non atopamos o mesmo apoio, porque hai moitos que senten que as relacións de coordinación e cosubordinación oracionais e extraoracionais son semellantes (Cuartero 2002: 31). En consecuencia, dende esta perspectiva, non inflúe na natureza da relación que a represente unha conxunción ou un CD.

As diferenzas no contido de ambas as dúas clases, unha sintáctica e a outra pragmagramatical, serviunos para sentir con máis forza a relación entre os CD cos adverbiais, pero non para diferencialos das conxuncións máis marcadas e léxicas, que son case sempre locucións.

Este artigo preséntase nunha revista de Fraseoloxía. Aínda que as UUFF non foron o seu foco de atención, é imposible ocuparse de conxuncións e CD sen ter en conta as UUFF, posto que a maioría de CD e conxuncións son locucións. Así o sentiron moitos fraseólogos (Ruiz Gurillo 2010). Este feito ten que ver coas rutas constitutivas de ambas as dúas clases, así como co contido de CD e dalgunhas conxuncións. Estas importantes coincidencias, con todo, non conducen á fusión de ambas clases, senón á súa posible separación.

6. Referencias bibliográficas

- ASCHENBERG, Heidi e LOUREDA, Óscar (eds.) (2011): *Marcadores del discurso: de la descripción a la definición*. Madrid: Iberoamericana-Vervuert.
- AUROUX, Sylvain (1992): “Appendice: Les parties du discours et leurs critères” en *Histoire des idées linguistiques*, 2. Lieja: Mardaga; 581-589.
- BARRENECHEA, Ana María (1969): “El pronombre y su inclusión en un sistema de categorías semánticas” en BARRENECHEA, Ana María e MANACORDA Mabel V. (eds.): *Estudios de gramática estructural*, Buenos Aires: Paidós, 27-70 [http://www.biblioteca.org.ar/libros/300151.pdf]. [4.11.2011].
- BORREGUERO, Margarita e LÓPEZ SERENA, Araceli (2011): “Marcadores discursivos, valores semánticos y articulación informativa del texto: el peligro del enfoque lexicocentrista” en ASCHENBERG, Heidi e LOUREDA, Óscar (eds.); 169-210.

- BRIZ, Antonio; PONS, Salvador e PORTOLÉS, José (coords.) (2000): *Diccionario de partículas discursivas del español*. [http://www.textodigital.com/P/DDPD/]. [22.12.2012].
- BOSQUE, Ignacio (1997): *La búsqueda infinita: sobre la visión de la gramática en Salvador Fernández Ramírez. Discurso de ingreso en la RAE* [http://www.rae.es/rae/gestores/gespub000001.nsf/(voAnexos)/arch1B73167E0ECFA765C125714700389E0D/\$FILE/bosque.htm]. [29.12.2012].
- BOSQUE, Ignacio e GUTIÉRREZ-REXACH, Javier (2008): *Fundamentos de sintaxis formal*. Madrid: Akal.
- BORZI, Claudia e DETGES, Ulrich (2011): “*Ya que*, un marcador polifónico” en ASCHENBERG, Heidi e LOUREDA, Óscar (eds.); 263-281.
- BRIZ, Antonio (2011): “Lo discursivo de las partículas discursivas en el Diccionario de partículas discursivas del español (DPDE)” en ASCHENBERG, H. e LOUREDA, Ó. (eds.) (2011); 77-108.
- CALERO VAQUERA, M. L. (1986): *Historia de la gramática española; 1847-1920*. De Bello a Lenz. Madrid: Gredos.
- COLOMBAT, Bernard (1988): “Présentation: Éléments de réflexion pour une histoire des parties du discours” en *Langages* 92; 5-10.
- (1999): “Les tribulations de la terminologie grammaticale latine: spécialisation, adaptation, déformation, (re)motivation” en *La terminologie linguistique (Mémoires de la Société de Linguistique de Paris VI)*, Lovaina: Peeters; 69-97.
- COLOMBAT, Bernard e MARIE SAVELLI (eds.) (2001): *Métalangage et terminologie linguistique, Orbis supplementa* 17, Lovaina: Peeters.
- CONTI, Luz (2012): “Los adverbios conjuntivos en griego antiguo. Análisis de ἄρα en Homero, Platón y Jenofonte” en *Emérita, Revista de Lingüística y Filología Clásica* LXXX 1; 45-68.
- CUARTERO SÁNCHEZ, Juan Manuel (2002): *Conectores y conexión aditiva. Los signos incluso, también y además en español actual*. Madrid: Gredos.
- DEMONTE, Violeta e FERNÁNDEZ SORIANO, Olga (2007): “La periferia izquierda oracional y los complementantes del español” en CUARTERO, Juan e EMSEL, Martine (eds.): *Vernetzungen: Kognition, Bedeutung, (kontrastive) Pragmatik*. Frankfurt am Main: Peter Lang [http://www.uam.es/personal_pdi/filoyletras/fsoriano/perif.pdf]. [25.2.2013].
- DESCARTES, René (1644): *Les Principes de la Philosophie*. [http://fr.wikisource.org/wiki/Les_Principes_de_la_philosophie]. [22/11/2013]
- DOMÍNGUEZ GARCÍA, María Noemí (2007): *Conectores discursivos en textos argumentativos breves*. Madrid: Arco/ Libros.
- ELVIRA, Javier (2009): *Evolución lingüística y cambio sintáctico*. Bern: Peter Lang.
- ESCANDELL-VIDAL, Victoria (2012): “Speech Acts” en HUALDE, José Ignacio OLARREA, Anxon e O’ROURKE, Erin (eds.) (2012): *The Handbook of Hispanic Linguistics*. Malden: Wiley-Blackwell; 609-652.
- ESPINOSA ELORZA, Rosa María (2010): *Procesos de formación y cambio en las llamadas ‘palabras gramaticales’*. S. Millán de la Cogolla: Cilengua.

- ESTELLÉS ARGUEDAS, María (2009): *Gramaticalización y gramaticalizaciones. El caso de los marcadores del discurso de digresión en español*. Tese doutoral dirixida por S. Pons. Valencia: Universidad de Valencia. [<http://tdx.cat/bitstream/handle/10803/9830/estelles.pdf?sequence=1>]. [28.10.2010].
- FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (1987a): *Enlaces extraoracionales*. Sevilla: Alfar.
- (1987b): “El Adverbio de Frase” en *Revista Española de Lingüística Aplicada* 3, 1987; 55-74
- (2009): *Diccionario de conectores y operadores del español*, Madrid: Arco/ Libros.
- GARCÍA IZQUIERDO, Isabel (1998): *Mecanismos de cohesión textual: los conectores ilativos en español*. Castellón de la Plana: Universidad Jaime I.
- GARCÍA NEGRONI, María Marta e RAMÍREZ GELBES, Silvia (2010): “Falsos gerundios: una mirada desde la Teoría de los Bloques Semánticos” en CASTEL, Víctor M. e CUBO DE SEVERINO, Liliana (eds.) (2010): *La renovación de la palabra en el bicentenario de la Argentina. Los colores de la mirada lingüística*. Mendoza: Editorial FF y L, UN de Cuyo; 925-931 [http://mendoza-conicet.gob.ar/institutos/incihusa/ul/csal12/Negroni_y_Gelbes_71_CSAL12.pdf]. [3.11.2011].
- GARCÍA ROMERO, Fernando (1999): “Sobre la etimología de ‘paroimia’” en *Paremia* 8, 1999; 219-223.
- (2001): “Varia Paroemiographica Graeca”. *Cuadernos de Filología Griega* 11, 2001; 241-253.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- GARRIDO MEDINA, Joaquín (2009): *Manual de lengua española*, Madrid: Castalia.
- GEERAERTS, Dirk (1997): *Diachronic Prototype Semantics. A Contribution to Historical Semantics*. Oxford/New York: Clarendon Press Oxford.
- GÓMEZ ASENCIO, José Jesús (1981): *Gramática y categorías verbales en la tradición española 1771-1847*. Salamanca: Universidad de Salamanca.
- (2003): “El modelo Delante de, Cerca de en la tradición gramatical española” en *Estudios de Lingüística de la Universidad de Alicante* 17, 2003; 329-343.
- (2004): “Conjunciones, conjunciones compuestas y locuciones conjuntivas en antiguas gramáticas del español” en *Revista Española de Lingüística* 34.1, 2004; 1-38.
- (2006): “El tratamiento de los adverbios nominales en la tradición gramatical española” en *Filología y Lingüística: Estudios ofrecidos a Antonio Quilis*, 2. Valladolid: MEC, CSIC, UNED y Universidad de Valladolid, 1763-1778.
- HALLIDAY, Michael e KIRKWOOD, Alexander (1994 [1985]): *An introduction to Functional Grammar*. London: E. Arnold2.
- HÄBLER, Gerda (2011): “Adverbios españoles, marcadores discursivos alemanes: ¿un problema terminológico o un desafío para la lingüística contrastiva?” en ASCHENBERG, Heidi e LOUREDA, Óscar (eds.) (2011); 247-262.
- HJELMSLEV, Louis (1974[1943]): *Prolegómenos a una teoría del lenguaje*. Versión española de J.L. Díaz de Liaño. Madrid: Gredos.
- HURTADO VALERO, Pedro (2002): *Eduardo Benot: una aventura gramatical*. Madrid: Verbum.

- LAGARDE, Jean-Pierre (1988) : “Les parties du discours dans la linguistique moderne et contemporaine” en *Langages* 92; 93-108.
- LALLOT, Jean (2001): “L’enjeu de la terminologie : le(s) nom(s) grec(s) du pronom” en COLOMBAT, Bernard e SAVELLI, Marie (eds.) (2001); 265-274.
- LAZARD, Gilbert (1999): “Pour une terminologie rigoureuse : quelques principes et propositions” en *La terminologie linguistique (Mémoires de la Société de Linguistique de Paris VI)*. Loven: Peeters; 111-133.
- LEECH, Geoffrey (1989): *English grammar & Usage* (autores asociados: Benita Cruickshank e Roz Ivanič). London/ Melbourne/ Auckland: Edward Arnold.
- LÓPEZ GARCÍA, Ángel (1994): *Gramática del español. 1. La oración compuesta*. Madrid: Gredos.
- (1999): “Relaciones paratácticas e hipotácticas” en BOSQUE, Ignacio e DEMONTE, Violeta (dirs.) (1999): *Gramática descriptiva de la lengua española*, 3. Madrid: Espasa; 3507-3547.
- LOUREDA, Óscar e ACÍN, Esperanza (coords.) (2010). *Los estudios sobre marcadores del discurso en español, hoy*. Madrid: Arco/ Libros.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2011a): “Entre la gramática y la pragmática (sobre a pragmagramática)” en BUSTOS TOVAR, José Jesús; CANO AGUILAR, Rafael; MÉNDEZ GARCÍA, Elena de Paredes e LÓPEZ SERENA, Araceli (coords.) (2011), *Sintaxis y Análisis del Discurso Hablado en Español. Homenaje a Antonio Narbona*. Sevilla: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Sevilla; 827-841.
- (2011b): “Los conectores discursivos (entre los otros marcadores discursivos y los otros conectores)” en *Lingüística en la Red*, IX. [http://www.linred.es/articulos_pdf/LR_articulo_30102011.pdf]. [13.5.2012].
- MARTÍN ZORRAQUINO, María Antonia (2010): “Los marcadores del discurso y su morfología” en LOUREDA, Óscar e ACÍN, Esperanza (coords.) (2010); 93-181.
- MARTÍN ZORRAQUINO, María Antonia e PORTOLÉS, José (1999): “Los marcadores del discurso” en BOSQUE, Ignacio e DEMONTE, Violeta (dirs.) (1999): *Gramática descriptiva del español*, 3. Madrid: Espasa; 4057-4082.
- MONTOLÍO, Estrella (2001): *Conectores de la lengua escrita*. Barcelona: Ariel.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (2006): “Sobre la valoración de la fraseología: perspectiva historiográfica” en ROLDÁN, Antonio; ESCAVY, Ricardo; HERNÁNDEZ, Eulalia; HERNÁNDEZ, José Miguel e LÓPEZ, Mª Isabel (eds.): *Caminos actuales de la Historiografía Lingüística*, II. Murcia, CAM, Fundación Séneca y CajaMurcia; 1463-1477.
- (2006): *Teoría fraseológica de las “locuciones particulares”: las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras en español*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- PAVÓN, María Victoria (2003). *Sintaxis de las partículas*. Madrid: Visor.
- PENADÉS, Inmaculada (2005): *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco/ Libros.

- (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.
- PONS RODRÍGUEZ, Lola (2010): “Los marcadores del discurso en la historia del español” en LOUREDA, Óscar e ACÍN, Esperanza (coords.) (2010); 523-615.
- PORROCHE, Margarita (2002). “Las llamadas conjunciones como elementos de conexión en el español conversacional: *pues/pero*” en *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 9 (CLAC) [<http://www.ucm.es/info/circulo/no9/porroche.htm>]. [2.09.2011].
- PORTINE, Henri (2001) : “*Connecteurs et marqueurs: quels tems métalinguistiques?*” en COLOMBAT, Bernard e SAVELLI, Marie (eds.) (2001); 239-349.
- PORTOLÉS, José (2007 [1998]): *Marcadores del discurso*. Barcelona: Ariel⁴.
- GREENBAUM, Sidney e QUIRK, Randolph (2005): *A student's grammar of the English language*. Indiana: Pearson Education.
- RAE-AALE: RAE y ASOCIACIÓN DE ACADEMIAS DE LA LENGUA ESPAÑOLA (2009). *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa.
- (2010): *Nueva gramática de la lengua española* (versión manual). Madrid: Espasa.
- RODRÍGUEZ RAMALLE, Teresa María (2005): “Los conectores entre la sintaxis, la semántica y la pragmática” en *Círculo de lingüística aplicada a la comunicación* 24 (CLAC); 74-90 [<http://pendientedemigracion.ucm.es/info/circulo/no24/ramalle.pdf>]. [Data de consulta: 22.2.2013].
- RUIZ GURILLO, Leonor (2010): “El tratamiento de la fraseología en el *Diccionario de Partículas Discursivas del Español*” en MELLADO BLANCO, Carmen; BUJÁN, Patricia; HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely e MANSILLA, Ana (eds.): *La fraseografía del S. XXI: nuevas propuestas para el español y alemán*. Berlin: Frank & Timme; 211-230
- SANTOS RÍO, Luis (2003): *Diccionario de partículas*. Salamanca: Luso-Española de Ediciones.
- SECO, Manuel (2011 [1961]): *Diccionario de dudas y dificultades de la lengua española*. Barcelona: Espasa.
- SWIGGERS, Pierre (1999): “Pour une systématique de la terminologie linguistique: Considérations historiographiques, méthodologiques et épistémologiques” en *La terminologie linguistique (Mémoires de la Société de Linguistique de Paris VI)*, Loven: Peeters; 11-49.
- TIMOFEEVA, Larissa (2012): *El significado fraseológico. En torno a un modelo explicativo y aplicado*. Madrid: Liceus.
- TRABANT, Jurgén (1992): *Humboldt ou le sens du langage*. Liège: Mardaga.
- VAN VALIN, Robert D. e LAPOLLA, Randy J. (1997): *Syntax: Structure, Meaning, and Function*. Cambridge: Cambridge University Press.

Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano

Culturological analysis of plant metaphors in Spanish and Italian

Carmen Navarro

carmen.navarro@univr.it

Elena Dal Maso

Università degli Studi di Verona

elena.dalmaso@univr.it

Resumo: Pese a que o mecanismo de proxección metafórica se considera universal, é certo que as distintas comunidades lingüísticas producen metáforas lexicalizadas que poden, en ocasións, presentar trazos semánticos e formais diverxentes. Esta falta de correspondencia explícase supoñendo que a dimensión corpórea e cotiá da nosa existencia está flanqueada, na produción lingüística, por valores e símbolos que poden variar bastante dunha cultura a outra. Co fin de investigar a relación que se establece entre os procesos de proxección metafórica e a nosa maneira de falar, propónse no presente artigo, como metodoloxía de traballo, unha análise contrastiva e culturolóxica dunha serie de metáforas lexicalizadas españolas e italianas que se caracterizan por expresaren algúns trazos e comportamentos tipicamente humanos, e por incluíren entre os seus compoñentes internos polo menos o nome dunha planta. De aí que os obxectivos sexan, en primeiro lugar, poñer de relevo a importancia dos factores culturais e experienciais na conceptualización da realidade e na súa expresión lingüística, e en segundo lugar, detectar congruencias e diverxencias estruturais, léxicas e semánticas nas metáforas lexicalizadas do español e do italiano. De aí que sexa posible individuar distintos niveis de equivalencia entre os respectivos sistemas fraseolóxicos.

Palabras clave: metáfora lexicalizada, cognitivismo, equivalencia semántica.

Abstract: Although the mechanism of metaphoric projection is considered to be universal, speech communities make use of lexicalized metaphors that may present diverging semantic and formal features. This lack of correspondence can be explained by assuming that language is influenced not only by the bodily and day-to-day scope of our existence but also by values and symbols which can vary significantly from one culture to another. This work presents a contrastive and cultural

Data de recepción 7.4.2013. Data de aceptación 6.7.2013.

analysis of a series of Spanish and Italian lexicalized metaphors which express types of human behaviour and human characteristics and include at least one name of a plant. The aim of the investigation is to emphasize first of all the importance of experiential and cultural factors in both the conceptualization of reality and in its linguistic representation; secondly, it shall be attempted to detect structural, lexical and semantic correspondences as well as differences among Spanish and Italian lexicalized metaphors, thus defining different levels of equivalence between the respective phraseological systems.

Key words: lexicalized metaphor, cognitivism, semantic equivalence.

1. Introducción

Nos anos 80 do século pasado, a teoría cognitivista da metáfora supuxo un cambio radical na concepción da relación entre linguaxe, sistema cognitivo, cultura e experiencia directa. Evidenciando o vínculo de mutua dependencia que se establece entre estes elementos, o cognitivismo de Lakoff e Johnson reavalía a importancia dalgúns procesos lingüísticos tradicionalmente considerados peculiares do estilo poético e retórico, entre os que destaca, pola súa universalidade, a metáfora. Como resultado, a que no pasado se definía como unha figura da linguaxe convértese agora, grazas ás ideas cognitivistas, nunha figura de pensamento, un mecanismo de expansión conceptual que produce unha proxección parcial de propiedades e trazos dun concepto básico e directo a outro máis complexo e abstracto. Expresións como *meterse en un enebro*, *echar leña al fuego* e *buscar una aguja en un pajar* demostran que este proceso intervéen activamente na conceptualización da realidade e tamén na creación de metáforas lexicalizadas, é dicir, unidades pluriverbais cun significado denotativo figurado.

Aínda que o mecanismo metafórico se adoita considerar universal, é certo que as distintas comunidades lingüísticas producen metáforas lexicalizadas que poden, en ocasións, presentar trazos semánticos e formais diverxentes. Esta falta de correspondencia explícase supoñendo que a dimensión corpórea e cotiá da nosa existencia está flanqueada, na produción lingüística, por valores e símbolos que poden variar considerablemente dunha cultura a outra, de aí que na análise do universo fraseolóxico de dúas ou máis linguas sexa imprescindible adoptar unha perspectiva multidisciplinar que examine tanto os aspectos formais como a dimensión cultural da linguaxe e os procesos analóxicos que levan á produción de imaxes mentais e de conceptos estruturados en termos metafóricos¹.

A finalidade do noso traballo é, polo tanto, estudar a relación que se establece entre os procesos de proxección metafórica e a nosa maneira de falar. En concreto,

¹ Como é ben sabido, o estudo das UUFF require a intervención de numerosas disciplinas, entre as que destacan, pola súa importancia, a semántica, a lingüística cognitiva, a filosofía da linguaxe, a antropoloxía, a lingüística diacrónica e a pragmática. Todas estas disciplinas permiten analizar o conxunto fraseolóxico tomando en consideración os numerosos aspectos –formais, semánticos, icónicos, etc.– que o caracterizan e ofrecendo unha descrición que aborda tanto a dimensión cognitiva das proxeccións metafóricas subxacentes como a relación entre as UUFF de idiomas diferentes.

pretendemos presentar unha análise contrastiva e culturolóxica dunha serie de metáforas lexicalizadas españolas² e italianas que se caracterizan por expresaren algúns trazos e comportamentos tipicamente humanos, e por incluíren, entre os seus compoñentes internos, polo menos o nome dunha planta. Da mesma maneira, evidenciarase a importancia dos factores culturais e experienciais na conceptualización da realidade e na súa expresión lingüística, co fin de detectar congruencias e diverxencias estruturais, léxicas e semánticas nas metáforas lexicalizadas do español e do italiano.

Para levarmos a cabo esta análise contrastiva e culturolóxica aplicámoslle ao noso corpus³ as metodoloxías elaboradas por Iñesta e Pamies (2002), Dobrovolskij e Piirainen (2000, 2003, 2005), Pamies (2002, 2007, 2008, 2010, 2011, 2012), que marcan un paso significativo no estudo da linguaxe figurativa, posto que completan a teoría cognitivista da metáfora ofrecendo unhas ferramentas que prestan atención á motivación e ao compoñente cultural das UUFF.

² O noso corpus de metáforas lexicalizadas limitase ao español falado na Península Ibérica e prescinde das variedades características dos países hispanofalantes de América. Da mesma maneira, seleccionamos expresións metafóricas italianas que non pertencen a ningunha fala ou dialecto marcado diatopicamente.

³ As metáforas que presentamos no presente traballo forman parte dun corpus máis amplo que se elaborou no proxecto *La metáfora lessicalizzata: meccanismo linguistico e cognitivo e processi traduttivi* da Università di Verona. O devandito corpus inclúe aproximadamente 800 metáforas lexicalizadas, todas zoomórficas, da lingua española e da italiana e apóiase en numerosos dicionarios monolingües, bilingües e fraseolóxicos, que son: o *Diccionario De Uso Del Español Actual Clave* (CLAVE) (2006); o *Diccionario de uso del español de Moliner* (1983); o *Diccionario de la Lengua Española* (DRAE), 22ª edición; o *Grande dizionario italiano dell'uso* (GRADIT) de De Mauro (2003); Lo Zingarelli 2012. *Vocabolario della lingua italiana*; *Il grande dizionario di spagnolo*. *Dizionario spagnolo-italiano, italiano-español* de Arqués e Padoan (2012); o *Dizionario spagnolo-italiano. Diccionario italiano-español* de Sañé-Schepisi (2005); o *Dizionario spagnolo-italiano. Diccionario italiano-español* de Tam (2004); o *Diccionario de dichos y frases hechas* de Buitrago (2007); o *Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español* de Cantera Ortiz de Urbina e Gomis Blanco (2007); *El porqué de los dichos* de Iribarren (1995); o *Diccionario fraseológico documentado del español actual* de Seco, Andrés e Ramos (2004); o *Diccionario fraseológico del español moderno* de Varela e Kubarth (1994); *Modi di dire della lingua italiana* de Lapucci (1984); o *Dizionario dei modi di dire* de Lurati (2001); *Frase fatta capo ha*. *Dizionario dei modi di dire, proverbi e locuzioni di italiano* de Pittano (2009); o *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana. 10.000 modi di dire ed estensioni figurate in ordine alfabetico per lemmi portanti e campi di significato* de Quartu (1993); o *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana* de Sorge (2011). Ademais destas fontes lexicográficas, consultamos tamén as páxinas web dalgúns xornais españois (www.elpais.com, www.elmundo.es, etc.) e italianos (www.repubblica.it, www.corriere.it, www.ilsole24ore.com, etc.), dous sitios web que recollen córpora textuais –o CREA (<http://corpus.rae.es/creanet.html>) e Webcorp (www.webcorp.org.uk/live)–, e numerosos foros e outras páxinas web que recollen mostras de conversas coloquiais entre falantes. Todos estes recursos permitíronnos comprobar o uso efectivo das metáforas, xa que os dicionarios, sobre todo os fraseolóxicos, moitas veces recollen expresións caídas en desuso ou que os falantes consideran moi pouco usuais ou mesmo anticuadas. No presente traballo deterémonos só na análise dalgúns das expresións recollidas no corpus, en concreto as que consideramos exemplos significativos da interacción entre o noso sistema conceptual, a linguaxe e a cultura ou o coñecemento directo da realidade. Estas metáforas son: *ser como la mala hierba* ~ *essere come la gramigna*; *ser el perejil de todas las salsas* ~ *essere come il prezzemolo*; *ser una calabaza* ~ *essere una zucca vuota*; *non avere sale in zucca* / *avere poco sale in zucca*; *dar calabazas*; *avere la zucca dura*; *meterse en un berenjenal* ~ *mettersi in un ginepraio*; *meter / sembrar cizaña* 4~ *mettere / seminare zizzania*; *ponerse / estar / ser fuerte como un roble* ~ *essere diventare forte come una quercia*; *essere una vecchia quercia*; *ser la flor y la nata* ~ *ser la flor de la canela* ~ *essere il fior fiore*; *ser de buena cepa*; *ser de pura cepa*; *dormirse en los laureles* ~ *riposare sugli allori*; *llevarse la palma* ~ *ganar la palma* / *la palmeta* ~ *conquistare / conseguire / ottenere / riportare / meritare la palma*.

2. Supostos teóricos

É o estudo de Iñesta e Pamies, publicado no 2002, o que abre o camiño cara á profundización da teoría de Lakoff e Johnson (1980), grazas sobre todo á elaboración dunha nova nomenclatura xerarquizada e á aplicación das ideas cognitivistas á análise dun corpus multilingüe de metáforas lexicalizadas. Como é ben sabido, os dous autores engádenlles ás nocións de *dominio meta* e *dominio fonte*, xa introducidas por Lakoff e Johnson, as de *modelo icónico* e *arquimetáfora*. Esta nova ferramenta permite detectar a relación que se establece entre as expresións metafóricas, as imaxes que estas evocan e as asociacións mentais que crean unha parcial superposición entre conceptos distintos, de aí que chegue a ser posible identificar tamén as proxeccións metafóricas que se dan no noso sistema conceptual e que adoitan poñer en contacto unha noción máis abstracta con outra que procede da nosa experiencia directa ou dalgún coñecemento enciclopédico ou cultural⁴.

Outro traballo que marca un ulterior avance na análise da metáfora e do seu vínculo coa cultura e a conceptualización da realidade é a *Teoría da Linguaxe Figurativa Convencional*, elaborada por Dobrovol'skij e Piirainen (2005)⁵. O obxectivo que perseguen estes dous estudosos é, de feito, a análise da *conventional figurative language*, un conxunto do que forman parte todas as UUFF que posúen un significado figurativo no que intervén tamén a imaxe mental que as mesmas unidades evocan cos seus elementos léxicos. Para isto, elaboran unha metodoloxía que toma en consideración tanto a compoñente icónica e experiencial das metáforas conceptuais, coma a presenza, en cada cultura, de símbolos e valores específicos que poden influír na comprensión do mundo e tamén na produción das expresións figuradas. En concreto, a *Teoría da Linguaxe Figurativa Convencional* distingue tres tipoloxías de motivación detrás das distintas metáforas: a que se basea na presenza dun indicio (*index-based motivation*), a icónica (*iconic motivation*) e a simbólica (*symbol-based motivation*). Fixando a súa atención nas últimas dúas tipoloxías, Dobrovol'skij e Piirainen articulan unha nova proposta metodolóxica que se subdivide en tres clases distintas de instrumentos metalingüísticos:

1. A primeira clase é a que engloba a metalinguaxe elaborada pola teoría cognitivista da metáfora e que inclúe, polo tanto, nocións como *dominio fonte*, *dominio meta*, *proxección*, *metáfora conceptual*, etc., que facilitan a comprensión dos mecanismos metafóricos que se producen a nivel cognitivo.

2. A segunda clase de instrumentos metalingüísticos é a que procede da *Theory of Cognitive Modelling*, proposta por Dobrovol'skij e Piirainen (2005: 161-185) e que pretende completar a teoría cognitivista da metáfora mediante os conceptos de *marco*

⁴ O traballo de Iñesta e Pamies (2002: 234-252) ofrece tamén nocións moi interesantes sobre a direccionalidade da proxección metafórica e a relación entre a universalidade e a idiomaticidade. Concretamente nas metáforas analizadas no noso traballo a direccionalidade vai sempre do concreto ao abstracto e complexo pero, cando se analizan outras metáforas, pode observarse tamén un movemento na dirección oposta, coma no caso da personificación, que vai do dominio do humano ao dos obxectos inanimados.

⁵ Este novo enfoque pode considerarse como unha das formulacións máis recentes que conseguen enriquecer a concepción cognitivista e lingüística da metáfora lexicalizada.

fonte (source frame), marco meta (target frame), sub-marco (sub-frame), casiña (slot), contido da casiña (filler ou slot content), etc. Esta metalinguaxe, que permite analizar de maneira pormenorizada a proxección de estruturas, relacións e trazos dun dominio cognitivo a outro distinto, para nós, achégase moito aos modelos cognitivos idealizados (ICM) propostos xa en 1987 por Lakoff e reelaborados sucesivamente tamén por outros autores (cfr. Gibbs 1997, 2007).

3. A terceira clase é a que inclúe os medios metalingüísticos relativos á conexión entre a linguaxe figurativa convencional e a cultura nas súas distintas manifestacións semióticas; as nocións clave son, neste caso, as *de símbolo cultural (cultural symbol)*, *de convención cultural (cultural convention)*, *de códigos simbólicos (symbolic codes)*, *de funcións simbólicas (symbolic functions)*, *de dominio simbólico (symbolic domain)*, etc. Esta nomenclatura pon de relevo o papel que a cultura xoga no significado das unidades figurativas convencionais, en todas as súas manifestacións, a partir da cultura material ata chegar á interacción social, a intertextualidade e a simboloxía.

Da mesma maneira, Pamies, nos seus estudos máis recentes (2007, 2008, 2010, 2011, 2012), destaca que “los enfoques basados en la TCM⁶ ayudan a detectar grandes rasgos universales en los procesos metafóricos, mientras que el estudio del componente cultural permite resaltar y comprender lo específico de cada uno de ellos” (2007: 376). De aí que sexa necesario tomar en consideración ambos aspectos para poder recoñecer os trazos experienciais e/ou culturais que caracterizan a expansión léxica mediante proxeccións de tipo metafórico. Ademais da noción de metáfora conceptual, Pamies (2007: 377) analiza tamén os *culturemas*, que define como referentes culturais extralingüísticos, dado que “no son necesariamente verbalizados, y cuando lo son, ello ocurre siempre a posteriori, mediante una *doble codificación*, en el sentido lotmaniano, ya que la semiotización lingüística se superpone a una simbolización extra lingüística previa (cfr. Lotman et al. 1979)”⁷.

As achegas que lembramos brevemente neste apartado marcan un camiño progresivo dos estudos cognitivistas cara ao recoñecemento do papel esencial que representan na nosa linguaxe figurativa e no noso sistema conceptual os factores experienciais e culturais. Estes, como xa se evidenciou, poden intervir en metáforas diferentes ou chegar a confundirse nunha motivación simultaneamente icónica e simbólica. Convencidos da utilidade dun estudo que profunde nestes aspectos da creatividade metafórica, propoñemos a análise dalgunhas das expresións que forman parte do noso corpus, para podermos detectar así a orixe experiencial e/ou cultural que estas poden presentar e

⁶ Teoría cognitiva da metáfora.

⁷ O seu estudo das UUFF sobre a curuxa, por exemplo, subdivídese en dúas partes: unha parte dedicada á análise das metáforas conceptuais que latexan nas unidades que vehiculan trazos humanos ou ideas abstractas mediante a referencia a observacións directas e coñecementos supostamente fiables e obxectivos (como OLLOS GRANDES E FIXOS, VISIÓN NOCTURNA, SOIDADE, VORACIDADE, etc.); e outra na que o interese do estudoso se centra nos valores que as distintas culturas lle atribúen á imaxe da curuxa e que son o froito da sabeduría popular ou de crenzas e lendas antigas.

para podermos observar a existencia de símbolos ou imaxes mentais compartidas pola cultura española e a italiana.

3. O reino vexetal na linguaxe figurativa

Os nomes de plantas, flores e froitos, igual que os somatismos e os termos relativos ao mundo animal, realizan unha función moi importante nos procesos de conceptualización. Iso débese a que se trata dunha esfera da realidade coa que os seres humanos temos un contacto estreito e constante, de aí que a sabedoría sobre as demais formas de vida poida utilizarse de maneira proveitosa á hora de expresar conceptos abstractos e menos intuibles. Lémbrese que, maiormente no pasado, a poboación agrícola era preponderante porque a maioría da xente vivía do campo e no campo e tiña un coñecemento moi extenso das plantas, as flores e os froitos, posto que estes elementos vexetais formaban parte da súa realidade cotiá e constituían unha fonte privilexiada de traballo e comida. Como resultado, moitos aspectos do ser humano atópanse asociados metaforicamente ao reino vexetal e ao mundo agrícola, que na sociedade española e na italiana presenta ritmos e características moi parecidas, se cadra por unha cuestión de proximidade xeográfica e cultural. Deste feito deriva a presenza, no universo fraseolóxico destas dúas comunidades, de metáforas lexicalizadas nas que se observa unha proxección dende o dominio fonte do mundo vexetal cara a outros dominios meta máis articulados ou complexos, como por exemplo o do ser humano e dos seus comportamentos e estados de ánimo.

A pesar da súa difusa presenza nas UUFF de moitas linguas, as metáforas plantosémicas non foron, ata este momento, obxecto de análise profunda nin por parte dos estudos cognitivistas nin no ámbito da lingüística contrastiva. Se a isto engadimos os valores e símbolos que cada comunidade lle asocia aos compoñentes do reino vexetal, e que poden variar considerablemente ao pasar dunha cultura a outra, é doado deducir a importancia que supón un estudo das relacións metafóricas –culturais e/ou experienciais– que vinculan plantas, flores e froitos aos seres humanos. Verbo disto, coidamos moi interesantes as tres observacións que fan Dobrovol'skij e Piirainen (2005) cando estudan a metáfora zoomórfica e que, na nosa idea, son aplicables tamén ao estudo conceptual e contrastivo da metáfora plantosémica:

1. A primeira observación ten que ver co grao de familiaridade das unidades figurativas convencionais comparadas: porque non é certo que expresións moi parecidas pero de linguas distintas sexan coñecidas e utilizadas coa mesma frecuencia nas respectivas comunidades. Nalgúns casos, de feito, pode que unha destas unidades caese en desuso ou que lles soe obsoleta aos falantes de hoxe en día (Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 325): por exemplo, as locucións *meterse en un berenjenal* e *cacciarsi in un ginepraio* significan ambas as dúas “meter(se) en un asunto o situación complicados y dificultosos” (Seco), “mettersi in una situazione difficile e intricata da cui si esce solo con danno e fatica” (Lapucci), pero o uso da expresión española é, na actualidade, bastante frecuente, mentres que o equivalente italiano se utiliza moi pouco.

2. A posibilidade de interpretar algunhas expresións tanto a partir dos símbolos como da observación directa (Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 325) é outra cuestión que non deixa de presentar dúbidas clasificatorias, dado que nalgúns casos ambas alternativas son posibles e por iso “the psychological reality of these alternatives can only be described in terms of individual linguistic and cultural competence” (Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 326). Na nosa idea, aínda así, o feito de que unha determinada unidade poida ter unha base experiencial e/ou cultural non constitúe un problema, dado que entre estas dúas fontes do coñecemento humano non existe unha oposición senón máis ben un *continuum* que pode concretarse na copresenza das dúas explicacións. No caso de *apartar / separar el grano de la paja* e *dividere il grano dalla zizzania*⁸, por exemplo, as alusións bíblicas e a observación directa mestúranse nun único espazo semántico que xera unha imaxe clara e inmediata.

3. A última observación aféctalle, en cambio, á natureza dos símiles, que “differ from other types of idioms in so far as they display no real meaning shift because they are based on an explicit comparison” (Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 326). En moitos casos, “the ‘right part’ of the simile, i.e. the comparandum with the particles *as* or *like*, expresses intensification, to be interpreted semantically as ‘very’, ‘much’, or ‘big’” (Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 326); aínda así, cómpre destacar tamén que noutras ocasións a asociación dunha determinada propiedade a un vexetal ten unha base cultural e non obxectiva, polo que resulta conveniente atribuírle ao símil en cuestión un valor simbólico e non só enfático (Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 326). *Ser como la mala hierba / essere come la gramigna* son dous exemplos da asociación convencional e cultural que se pode producir entre un elemento vexetal e un concepto máis articulado e abstracto: neste caso específico, o comportamento molesto dunha persoa indiscreta, que se mete onde non debe e que se preocupa por asuntos alleos⁹.

4. Análise conceptual, culturolóxica e contrastiva da metáfora plantosémica

As ferramentas metodolóxicas que comentamos nos apartados anteriores ofrécennos un útil instrumento para o estudo da metáfora plantosémica, dado que nos permiten revelar a motivación que se esconde tras este tipo de UF e a súa orixe experiencial e/ou cultural. En concreto, coa observación atenta dos dominios fonte e meta, e coa análise das imaxes subxacentes e dos símbolos culturais que interveñen no noso sistema de coñecementos, puidemos observar que os vexetais interveñen nas dúas culturas para expresarmos de

⁸ As dúas expresións proceden da parábola evanxélica do trigo e o xoio (Mt. 13, 24-30), pero pódense considerar tamén o resultado da observación directa da realidade, posto que para obter fariña de boa calidade cómpre separar o trigo do xoio.

⁹ Xunto con estas cuestións, hai que engadir tamén outra observación de carácter lexicográfico relativa á lematización das metáforas lexicalizadas nos dicionarios monolingües, bilingües e fraseolóxicos. Consultando algunhas obras como por exemplo, o DRAE, o CLAVE, Moliner, o GRADIT, Zingarelli, Tam, Seco, Varela, Pittano, Sorge, etc., observamos a presenza de numerosas imprecisións semánticas e formais así como a lematización dalgunhas expresións metafóricas caídas en desuso, sen ningunha marca que indique o seu estado arcaico dende un punto de vista sincrónico da lingua en cuestión.

maneira figurada moitos aspectos da personalidade e do comportamento humano. Algúns destes posúen unha connotación positiva (por exemplo, o feito de sobresaír ou de ser forte fisicamente), outros negativa (como a habilidade para acrecentar unha discusión ou un problema). Da mesma maneira, en certos casos a motivación das expresións pode ser exclusivamente cultural, noutros, en cambio, pode derivar dos coñecementos, máis ou menos directos, que temos do mundo vexetal ou ser o resultado tanto de factores culturais como experienciais.

Cando, por exemplo, unha persoa é moi cargante e aparece en lugares ou situacións nos que a súa presenza resulta molesta, dise, en español, que *es como la mala hierba*, e en italiano que *è come la gramigna*. Nos dous casos faise referencia a plantas de dimensións reducidas que medran espontaneamente nos xardíns e no campo, substituindo pouco a pouco a progresión dos cultivos. A imaxe que evocan as dúas metáforas é, polo tanto, a dunha presenza inoportuna, algo innecesario, anoxoso e mesmo irritante. Dende un punto de vista contrastivo, estas dúas locucións comparten o mesmo significado e unha estrutura idéntica; a única diverxencia que se observa é de natureza léxica (*mala hierba* / *gramigna*), de aí que se poidan considerar un caso de equivalencia formal parcial.

Outro exemplo no que o mundo vexetal intervén no universo fraseolóxico español e italiano ten que ver co pirixel, que nas dúas culturas representa simbolicamente a persoa que está metida en moitos asuntos e está presente en calquera lugar ou evento, maiormente para informarse das cousas dos outros. As metáforas *ser el perejil de todas las salsas* e *essere come il prezzemolo* aluden, de feito, a “la persona que figura en todas partes o interviene en todos los asuntos” (Seco), que adoita “mettersi sempre di mezzo, intrufolarsi ovunque, intromettersi in tutto” (Quartu). Tamén neste caso, a motivación que podemos individuar detrás destas expresións procede da experiencia cotiá, posto que o pirixel é unha planta herbácea empregada a miúdo na cociña española e na italiana como condimento. As dúas metáforas posúen, ademais, un matiz despectivo e o seu uso enfatiza sobre todo o desexo de coñecer asuntos alleos. No tocante á forma citativa, obsérvanse algunhas diferenzas que lles afectan tanto aos compoñentes léxicos como á estrutura, aínda que o significado global coincida totalmente. Falaremos, polo tanto, dunha equivalencia formal parcial.

Dentro do conxunto das metáforas plantosémicas atópanse tamén algunhas expresións que aluden á cabaza como símbolo de pouca intelixencia e capacidade de razoar. En español pódese dicir, de feito, que unha persoa *es una calabaza*, o que corresponde ao italiano *essere una zucca vuota*. Nos dous idiomas, a referencia á cabaza débese a que este produto vexetal, redondo e normalmente de grandes dimensións, que polo seu aspecto pode asociarse á cabeza humana, adoitaba, na antigüidade, baleirarse e empregarse como recipiente para gardar sobre todo sal ou auga; de aí que a partir da metáfora conceptual O CORPO HUMANO É UN RECIPIENTE a cabaza se relacione coa cabeza baleira dunha persoa torpe e inepta. Como resultado, a cabaza adquire nas dúas culturas unha connotación negativa e as metáforas nas que aparece empréganse en moitas ocasións como aldraxes dirixidas a quen ten pouco xuízo e é pouco intelixente. Dende o punto de vista formal, as expresións que mencionamos, aínda compartindo o mesmo significado

denotativo e a mesma imaxe subxacente, presentan algunhas diverxencias estruturais e léxicas, polo que haberá que consideralas un caso de equivalencia formal parcial.

Da mesma maneira, nas dúas linguas o substantivo *calabaza* forma parte tamén doutras metáforas; en italiano, por exemplo, unha persoa de pouco xuízo, cun comportamento que demostra certa falta de raciocinio, defínese como alguén que *ha poco sale in zucca* ou que *non ha sale in zucca*. Esta locución, aínda así, non alude á cabaza fresca, senón que fai referencia, segundo o que sostén Lapucci, a “la zucca disseccata, vuota di semi e aperta da capo o nella pancia, entro la quale sogliono le massaie poverelle tenere il sale” (P. L. di Vassano)¹⁰. A esta expresión correspóndelle, en español, (*ser*) *un cabeza de chorlito*, que o DRAE define como “una persona ligera y de poco juicio” e Varela como unha “persona ligera y alocada”. Ambas metáforas son moi produtivas na actualidade e representan un caso de equivalencia semántica, posto que comparten o mesmo significado denotativo pero difiren na imaxe subxacente, na estrutura e nos compoñentes léxicos.

O español conta, ademais, con outra expresión plantosémica que é *dar calabazas a alguien*. En Varela e noutros dicionarios, esta locución asóciase a dúas acepcións distintas, “suspender a alguien / ser suspendido por alguien en un examen” e “rechazar a alguien / ser rechazado por alguien en sus pretensiones amorosas”. A primeira acepción pode ser que derive do costume antigo que consistía en aprender a nadar empregando as cabazas como flotadores; estas deixábanse despois na beira do río cando unha persoa empezaba a nadar autonomamente¹¹. *Dar calabazas* quere dicir, polo tanto, que alguén aínda non acadou o obxectivo preestablecido, precisamente como un estudante que non aproba un exame. A segunda acepción remonta, en cambio, á crenza dos antigos gregos de que a cabaza era un antiafrodisíaco. Na Idade Media, da mesma maneira, as pebidas de cabaza empregábanse nas contas do rosario para afastar os pensamentos impúdicos. A esta expresión, moi usual na fala cotiá, non corresponde ningunha UF italiana que vehicule ambas acepcións, de aí que se poida afirmar que se trata dun caso de equivalencia nula¹².

¹⁰ Este dicionario engade tamén que “il detto potrebbe fare riferimento anche alla cerimonia del battesimo, durante la quale viene posto sul capo del bambino il sale benedetto con la formula Accipe sal sapientiae (“recibe o sal da sabedoría”).

¹¹ Buitrago confirma esta hipótese e sostén que antigamente as cabazas “se usaban como flotadores”. En Iribarren cítase, en cambio, un fragmento do Alfabeto Tercero de Francisco del Rosal, no que a locución *dar / traer calabazas* se asocia á pouca importancia atribuída á cabaza mesma: *Dicen que trae calabazas al que le sale la esperanza vana. Dice con aquella antigüedad que cuenta Pierio (libro 58) que la calabaza fue jeroglífico de la esperanza frustrada y engaño acerca de los onocritas, por ser la calabaza barriguda, vacía y de poco seso* (1995:49). Correas ([1627]1967: 155), verbo da cabaza, recolle a expresión *echar la calabaza / las calabazas* para indicar que unha persoa pode facer algo sen ningún tipo de axuda, como os que abandonan as cabazan para nadar sen elas. *Llevar calabazas y espigón en el rabo* dise dos que non saen aprobados nos exames (Correas ([1627]1967: 755).

¹² No tocante á segunda acepción, son bastante frecuentes, en italiano, as locucións *dare un due di picche* e *ricevere un due di picche*, que aluden respectivamente ao feito de rexeitar un pretendente e de ser rexeitados pola persoa querida.

En italiano, outra metáfora que inclúe o substantivo cabaza é *avere la zucca dura*, que se emprega para describir unha persoa testana, obstinada e difícil de convencer. No caso de *avere poco sale in zucca*, a cabaza representa a cabeza do ser humano; o feito de que a parte exterior deste vexetal sexa moi dura facilita a súa asociación con quen é testán e non cambia de idea polas boas, demostrando así pouca flexibilidade e abertura cara ás ideas dos outros. Esta expresión equivale, en español, á metáfora zoomórfica *ser terco / tozudo como una mula* e *ser más terco / tozudo que una mula*, cun significado que é precisamente ser “muy terco” (Varela), “muy cabezota” (Buitrago). Como as dúas expresións difiren tanto na estrutura como no léxico e nas imaxes que evocan, poden considerarse un exemplo de equivalencia semántica.

Tamén a noción de dificultade se expresa, nas dúas linguas, mediante a referencia ao mundo vexetal. Cando unha persoa se mete nunha situación difícil e complicada, da que é probable que saia con danos e consecuencias negativas, utilízase, en español, a locución *meterse en un berenjenal*, e en italiano o equivalente *cacciarsi / mettersi in un ginepraio*. Aínda que nunha lingua se evoca un campo de berenxenas e noutra un campo de xenebreiros, a imaxe subxacente pódese considerar moi semellante, posto que se trata, nos dous casos, de zonas poboadas por moitas plantas da mesma clase e onde é dificultoso moverse con axilidade. Tanto a berenxena como o xenebreiro caracterízanse, ademais, polas súas follas grandes e punzantes, o que determina a asociación metafórica destas dúas plantas coas situacións complicadas e espiñosas. Como xa sinalamos anteriormente, o uso da expresión italiana, aínda así, é bastante reducido hoxe en día, a diferenza do seu equivalente español que segue utilizándose con frecuencia na fala cotiá e tamén nos recursos en liña. Posto que estas dúas metáforas comparten o mesmo significado e a mesma estrutura, podemos consideralas un caso de equivalencia formal parcial, ao presentaren só unha diverxencia de tipo léxico (*berenjenal / ginepraio*).

Outras metáforas relacionadas cun comportamento humano que podemos considerar negativo son as que teñen como núcleo a voz *cizaña* (xoio), que aluden, nas dúas linguas, ás nocións de discusión, discordia, desacordo, polémica, altercado, etc. Como resultado, dicir que *alguien mete / siembra cizaña* ou que *qualcuno semina zizzania* significa que pretende entorpecer unha relación creando un clima de conflito que non facilita a colaboración nin a confianza mutua. No tocante á orixe destas locucións, a imaxe subxacente das dúas procede das Sagradas Escrituras: a asociación do xoio á discordia e ao desacordo remonta, de feito, a unha parábola de Xesús recollida no Novo Testamento (Mt. 13, 24-30), na que se narra que:

El reino de los cielos es semejante a un hombre que sembró buena semilla en su campo; pero mientras dormían los hombres, vino su enemigo y sembró cizaña entre el trigo, y se fue. Y cuando salió la hierba y dio fruto, entonces apareció también la cizaña. Vinieron entonces los siervos del padre de familia y le dijeron: Señor, ¿no sembraste buena semilla en tu campo? ¿De dónde, pues, tiene cizaña? Él les dijo: Un enemigo ha hecho esto. Y los siervos le dijeron: ¿Quieres, pues, que vayamos y la arranquemos? Él les dijo: No, no sea que al arrancar la cizaña, arranquéis también con ella el trigo. Dejad crecer

juntamente lo uno y lo otro hasta la siega; y al tiempo de la siega yo diré a los segadores: Recoged primero la cizaña, y atadla en manojos para quemarla; pero recoged el trigo en mi granero.

Esta metáfora responde tamén á sabedoría popular segundo a que o xoio é unha planta gramínea que medra espontaneamente xunto ao trigo e que ten unha semente que produce fariña velenosa. Debido a isto, a súa presenza nas terras sementadas pode prexudicar a produción da máis prezada fariña de trigo. Destes coñecementos experienciais deducimos, polo tanto, que sementar xoio quere dicir introducir un elemento daniño que obstaculiza o éxito dalgún proxecto ou o desenvolvemento dunha relación positiva entre persoas, de aí que a devandita metáfora poida ser o resultado tanto da experiencia directa como do valor simbólico que esta planta adquiriu na relixión cristiá. Dende o punto de vista formal, entre o español e o italiano obsérvase unha coincidencia total no tocante aos elementos léxicos e á estrutura das dúas locucións; ao compartiren, ademais, o mesmo significado global poden considerarse un exemplo de equivalencia total. O uso na fala cotiá é moi recorrente, e as variantes que os falantes adoitan empregar con maior frecuencia son *meter cizaña* e *mettere zizzania*.

Tanto na cultura española como na italiana os vexetais non evocan só trazos e comportamentos humanos negativos. *Ponerse / estar / ser fuerte como un roble*, por exemplo, emprégase a miúdo para describir unha persoa moi forte e que goza de boa saúde. En italiano tamén se usa *essere / diventare forte come una quercia*, que ten un significado e unha estrutura que coinciden totalmente cos da expresión española. Sendo o carballo unha árbore perenne moi resistente, cunha madeira compacta e dura, é fácil intuír a orixe experiencial das dúas locucións, maiormente se temos en conta a presenza desta planta en case todo o territorio español e en numerosas rexións de Italia. En italiano, ademais, a imaxe de *una vecchia quercia* (literalmente “un carballo vello”) alude metaforicamente a unha persoa vella pero que segue mantendo unha constitución forte e robusta ou que continúa a representar un punto de referencia moral, comportamental, etc., para os máis novos.

Do mundo vexetal chégannos tamén imaxes que describen metaforicamente os seres humanos dignos de estima e aprecio. Cando unha persoa, por exemplo, encarna “lo mejor o más distinguido” (Seco) dunha comunidade ou un grupo, dise, en español, que *es la flor y la nata* ou *la flor de la canela*, e en italiano, que *è il fior fiore*. A noción de excelencia exprésase, por conseguinte, nestas tres locucións, mediante a referencia ás flores, que representan se cadra a etapa esteticamente máis fermosa do ciclo vital e reprodutor das plantas. Dende o punto de vista formal, estas expresións presentan algunhas diverxencias que lle afectan á estrutura e aos compoñentes léxicos, polo que haberá que clasificalas como un exemplo de equivalencia parcial no que coincide totalmente só o significado global. En español, da mesma maneira, alguén ou algo que sobresa e se considera o mellor do mellor pode definirse *como canela fina / en rama*.

En español emprégase tamén a expresión *ser de buena cepa* para subliñar a boa calidade ou a boa orixe de persoas ou cousas (por exemplo, un viño de boa cepa); en cambio,

utilízase *ser de pura cepa* cando se quere poñer de relevo que alguén ten os caracteres propios e auténticos da clase na que se encaixa: dirase, polo tanto, que alguén *es un andaluz de pura cepa*, *un riojano de pura cepa*, etc. A estas expresións, aínda así, non podemos asociar ningunha UF italiana; o mesmo significado transmítese, de feito, só grazas a adxectivos como *buono*, *autentico*, *doc*¹³, ou a sintagmas adxectivais como *di qualità*. Falaremos, neste caso, de equivalencia nula, posto que a unha metáfora lexicalizada dunha lingua non lle corresponde unha unidade do mesmo tipo na outra.

Nas dúas comunidades destacamos tamén o uso dalgúns locucións cunha orixe que se remonta a feitos e costumes antigos, relacionados sobre todo coa cultura grecorromana. Por exemplo, *dormirse en los laureles* / *riposare sugli allori* é unha metáfora cultural, cun significado que é “descuidarse o abandonarse en la actividad emprendida, confiando en los éxitos que ha logrado” (DRAE), “abandonarse o cesar en un esfuerzo después de haber conseguido un triunfo” (Moliner). O feito de que a cultura española e a italiana fagan referencia aos loureiros para expresar o cesamento ou a diminución dos esforzos e a actitude relaxada que se adoita adoptar despois dalgún éxito atopa a súa orixe na antigüidade grega, cando os loureiros se consideraban o símbolo da vitoria. De feito, entregábaselles a coroa de loureiro aos vencedores de probas atléticas ou competicións poéticas e tamén a emperadores ou militares vitoriosos. Deste costume deriva a asociación, que chegou ata os nosos días, do loureiro coa gloria e o poder. No tocante ao grao de equivalencia que se establece entre a locución española e a italiana, obsérvase unha correspondencia semántica total, posto que tamén en italiano denota unha persoa que “rimane inoperosa accontentandosi dei successi ottenuti” (GRADIT). Nótase, aínda así, o uso de verbos diferentes –*dormirse* en español, *riposare* (descansar) en italiano– e a presenza de preposicións distintas –*en* en español, *su* en italiano– polo que falaremos dunha equivalencia formal parcial. O uso da locución española na fala cotiá e nas fontes dixitais é moi abundante, como pode comprobarse tamén na prensa online, mentres que *riposare sugli allori*, aínda sendo bastante usual, non ten a mesma produtividade.

Outro exemplo de metáfora cultural son as expresións *llevarse la palma e conquistare / conseguire / ottenere / riportare / meritare la palma*, cun significado que é “ser el mejor o el más alabado en cualquier cosa” (Moliner), “sobresalir, llevar el primer premio, vencer” (Varela), “conseguire un successo, una vittoria, un trionfo, e in particolare vederselo riconoscere con l’attribuzione di un premio o simili” (Quartu). Coma na parella anterior, tamén aquí é probable que a orixe desta metáfora proceda do mundo grecorromano, no que se adoitaba entregarlles aos vencedores loureiros ou palmas para honralos e distinguilos dos perdedores¹⁴. As pólas destas plantas foron empregadas,

¹³ [N. de ed.] *doc* é unha palabra italiana xa común, nacida dunha sigla D[enominazione di] O[rigine] C[ontrollata] que se aplica a produtos alimenticios con denominación de orixe (un Chianti doc) e que se foi estendendo metaforicamente a outras realidades co significado de “auténtico, xenuíno” (milanesi doc, intelletuale doc), ou ben “de moita calidade ou mérito” (un film doc). Véxase ZIN. s.v. doc.

¹⁴ Quartu confirma que a locución italiana significa *conseguire un successo, una vittoria, un trionfo, e in particolare vederselo riconoscere con l’attribuzione di un premio o simili* e que *il ramo di palma era simbolo della vittoria già presso Greci e Romani*.

ademais, polos israelitas cando Xesucristo, o Domingo de Ramos, entrou en Xerusalén para dar inicio á súa paixón¹⁵; tamén neste caso, o uso das palmas e dos loureiros débese ao seu valor simbólico. Destes costumes derivan, como vimos, algunhas metáforas que forman parte dos acervos fraseolóxicos das linguas románicas e que se caracterizan por un alto grao de equivalencia interlingüística. Ás dúas metáforas que mencionamos, habería que engadir tamén *ganar la palma / la palmeta*, cun significado que é bastante complexo posto que, dependendo do contexto, pode aludir a tres feitos distintos: “1) Dicho de un niño: llegar a la escuela antes que los demás, con lo que ganaba el privilegio de aplicar a los otros el castigo con la palmeta; 2) Llegar antes que otra [persona] a una parte; 3) Anticiparse a otra [persona] en la ejecución de algo” (DRAE). Estas tres acepcións describen a quen sobresaie ou a quen se anticipa aos outros pero a súa orixe, como confirman o DRAE e outras fontes, non remonta á antigüidade grecorromana senón que ten que ver co costume moi difundido nas escolas, nas décadas pasadas, de empregar a palma para castigar os alumnos desobedientes ou torpes¹⁶. Neste caso, por conseguinte, estamos ante un exemplo de parcial superposición, no que os significados de dúas metáforas españolas moi parecidas dende o punto de vista estrutural e icónico solápanse pero sen chegar a coincidir de todo. En italiano, ademais, a motivación de *conquistare / conseguire / ottenere / riportare / meritare la palma* está relacionada co valor simbólico antigo que posuía esta planta, mentres que non se asocia nunca ao uso da palma como instrumento de castigo, a pesar de que tamén neste país existía este costume. Debido a isto, podemos afirmar que existe unha coincidencia total entre *llevarse la palma* e *conquistare / conseguire / ottenere / riportare / meritare la palma*, e que a estas dúas metáforas lles corresponde, pero só parcialmente, a locución *llevarse la palma*, cun significado máis amplo que o das outras dúas expresións. Polo que se refire ao uso, todas estas unidades adoitan empregarse con frecuencia; en italiano, en particular, as variantes máis usuais son *conquistare / ottenere / meritare la palma*. Da

¹⁵ Queremos lembrar que na simboloxía cristiá a palma simboliza tamén o martirio e asóciase polo tanto aos mártires e a todos os que morreron para defender a súa fe. En La Enciclopedia Católica online sostense, en efecto, que *en la época pre-cristiana la palma fue considerada como un símbolo de victoria* (Aulo Gelio, *Noctes Atticae*, III, VI). *Fue adoptado por los primeros cristianos, y se convirtió en símbolo de la victoria de los fieles sobre los enemigos del alma. La palma, dice Orígenes (In Joannem, XXXI), es el símbolo de la victoria en esa guerra librada por el espíritu contra la carne. En este sentido, se aplicó especialmente a los mártires, los vencedores por excellence sobre los enemigos espirituales de la humanidad; de ahí la frecuente aparición en las Actas de los Mártires de expresiones tales como que recibió la palma del martirio* [http://ec.aciprensa.com/wiki/Palma_en_el_simbolismo_cristiano].

¹⁶ Verbo da orixe da expresión, nas varias fontes dixitais consultadas afirmase que no pasado os mestres de escola tiñan sempre a man un instrumento de cana, con forma de palma, como as que se usaban para sacudir alfombras, co fin de impoñer disciplina na aula. Era a temida palmeta. En ocasións, o mestre cedíalle a algún dos seus alumnos o “privilexio” de aplicar un castigo de palmeta a un dos seus compañeiros. Esta sinistral práctica exemplifica moi ben un dos truísmos clásicos do opresor, é dicir, a súa habilidade para reclutar utilísimos colaboradores entre os oprimidos, sen os que a opresión atoparía obstáculos enormes para perpetuarse. Abonda pensar nos cárceres ou nos campos de concentración. Este “privilexio” de conseguir a palma, palmeta ou palmatoria para castigar sadicamente a un compañeiro outorgábaselle ao máis madrugador dos escolares, ao que primeiro chegaba ás clases do día. De aquí ven a expresión “llevarse la palma”. [<http://joludi.tumblr.com/post/39205051426/llevarse-la-palma-leo-ayer-en-un-un-periodicola>] e [<http://blogs.20minutos.es/yaestaellistquetodolosabe/tag/ganarse-la-palmeta/>] [Data de consulta: 07.03.2013].

mesma maneira, consultando os recursos en liña observamos que a miúdo, nas dúas linguas, faise referencia á palma para aludir ironicamente a quen a gaña por ser o peor¹⁷.

5. Conclusións

Co presente traballo intentamos botar algo de luz sobre un dos fenómenos máis debatidos e actuais en ámbito lingüístico e filosófico, referímonos ao fío invisible que une a nosa maneira de falar cos procesos cognitivos de conceptualización e o saber humano procedente da observación directa e da cultura. Nesta rede intrincada de relacións, a metáfora interpreta un papel esencial, posto que é un dos mecanismos cognitivos que permite crear un contacto entre coñecementos de tipo distinto e producir, a partir deste contacto, novas concepcións da realidade e de nós mesmos que se reflicten tamén na linguaxe. Precisamente o desexo de descubrir o que se agocha detrás das expresións metafóricas que usamos a cotío levounos a realizar a análise conceptual, culturolóxica e contrastiva que acabamos de presentar, na que tomamos en consideración dúas linguas afíns que se adoitan considerar moi parecidas tamén na súa fraseoloxía.

En particular, dos datos que presentamos podemos deducir que en español e italiano existen metáforas lexicalizadas que coinciden total ou parcialmente debido a algún coñecemento experiencial ou cultural compartido por ambas comunidades, pero que ademais destas expresións, as dúas linguas escollen en ocasións dominios fonte ou imaxes distintas para aludiren ao mesmo concepto, por razóns que poden ser relativas ao estilo de vida ou ao pasado das dúas comunidades. Nas metáforas lexicalizadas que analizamos os vexetais interveñen, de feito, como símbolos relacionados cunha visión do mundo específica ou ben como elementos da realidade cotiá. O grao de proximidade que caracteriza a relación entre as dúas comunidades en cuestión, así como a existencia de valores e coñecementos culturais compartidos, determina a presenza, nos dous sistemas fraseolóxicos considerados, dun número consistente de metáforas lexicalizadas idénticas ou moi semellantes (*meter cizaña* / *mettere zizzania*; *ser el perejil de todas las salsas* / *essere come il prezzemolo*). Outras expresións permiten observar, en cambio, algunhas diverxencias na conceptualización da realidade que lle afectan tamén á dimensión lingüística, coma no caso de *ser un cabeza de chorlito* e *non avere sale in zucca*, que son totalmente equivalentes dende o punto de vista semántico pero que evocan dúas imaxes e dúas entidades distintas (no primeiro caso un animal, e no segundo un vexetal). Isto confirma unha vez máis o vínculo da fraseoloxía co saber que deriva do contacto directo co mundo e o poder, non sempre perceptible, que exerce a cultura no

¹⁷ En ABC, por exemplo, un artigo leva este título: “Galicia se lleva la palma en siniestralidad laboral con un incremento de cerca del 3%” [http://www.abc.es/hemeroteca/historico-20-10-2005/abc/Galicia/galicia-se-lleva-la-palma-en-siniestralidad-laboral-con-un-incremento-de-cerca-del-3_611683874436.html]. E en Huelva Información (3.2.2009) Enrique Morán titula o seu artigo: “Urgencias se lleva la palma en denuncias de usuarios, que han crecido este año” [<http://www.huelvainformacion.es/article/huelva/341046/urgencias/se-lleva-la-palma/denuncias/usuarios/han/crecido/este/ano.html>]. De maneira semellante, en La Repubblica lese, nun artigo de Carlo Verdelli, que “Tra il 2008 e il 2012, il governo Berlusconi ha privilegiato altre emergenze, conquistando così la palma di Paese europeo col più alto spread tra aiuti promessi e promesse mantenute” [<http://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2013/02/19/litalia-che-ignora-lempio-bill-gates.html?ref=search>].

noso sistema conceptual. O influxo non sempre evidente destes coñecementos pódese detectar tamén nas expresións máis transparentes e non motivadas culturalmente: ¿por que, por exemplo, en español se di *meterse en un berenjenal* e en italiano *cacciarsi in un gineprajo*? ¿E cales son as razóns que determinaron a fixación da locución *dar calabazas* en español pero non en italiano? A falta de correspondencias explícase precisamente a partir do papel de filtro que desempeña a sabedoría idiosincrásica de cada comunidade lingüística. Disto dedúcese que non sempre a aparente semellanza entre dúas linguas implica automaticamente a congruencia total das súas unidades nin das imaxes que subxacen tras estas, o que pon de manifesto á súa vez a necesidade de profundar no estudo da metáfora lexicalizada adoptando unha perspectiva cognitivista e tamén contrastiva.

6. Referencias bibliográficas

6.1. Bibliografía primaria

- ARQUÉS, Rossend e PADOAN, Adriana (2012): *Il grande dizionario di spagnolo. Dizionario spagnolo-italiano, italiano-español*. Bologna: Zanichelli.
- BUITRAGO, Alberto ([2007]2009): *Diccionario de dichos y frases hechas*. Pozuelo de Alarcón (Madrid): Espasa Calpe.
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús e GOMIS BLANCO, Pedro (2007): *Diccionario de fraseología española. Locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español*. Madrid: Abada Editores.
- CORREAS, Gonzalo ([1627]1967): *Vocabulario de refranes y frases populares. Texte établi, annoté et présenté par Louis Combet*. Bordeaux : Institut d'Etudes Ibériques et Ibéro-Américaines de l'Université.
- DE MAURO, Tullio (1999; 2003): *Grande Dizionario Italiano dell'Uso* (Gradit). Torino: Utet.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): *Diccionario de la lengua española* (Drae). Madrid: Real Academia Española-Espasa Calpe, 22ª edición [www.rae.es].
- EDICIONES SM (2006): *Diccionario De Uso Del Español Actual Clave* (Clave), Madrid: Ediciones SM.
- IRIBARREN, José María (1995): *El porqué de los dichos: sentido, origen y anécdota de los dichos, modismos y frases proverbiales de España con otras muchas curiosidades*. Pamplona: Gobierno de Navarra.
- LAPUCCI, Carlo (1969 / 1984): *Modi di dire della lingua italiana*. Florencia: Valmartina Editore.
- LURATI, Ottavio (2001): *Dizionario dei modi di dire*. Milano: Garzanti.
- MOLINER, María (1983): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Editorial Gredos.
- PITTANO, Giuseppe (2009): *Frase fatta capo ha. Dizionario dei modi di dire, proverbi e locuzioni*. Bologna: Zanichelli.
- QUARTU, B. Monica (1993): *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana. 10.000 modi di dire ed estensioni figurate in ordine alfabetico per lemmi portanti e campi di significato*. Milano: RCS Rizzoli Libri S.p.A.

- SAÑÉ, Secundí e SCHEPISI, Giovanna (2005): *Dizionario spagnolo-italiano. Dictionario italiano-español*, Bologna: Zanichelli.
- SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia e RAMOS, Gabino ([2004]2005): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Santillana Ediciones Generales, S. L.
- SORGE, Paola (2011): *Dizionario dei modi di dire della lingua italiana*. Roma: Newton Compton Editori.
- TAM, Laura (2004): *Dizionario spagnolo-italiano, Dictionario italiano-español*. Milano: Hoepli Editore S.p.A.
- VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.
- ZINGARELLI, Nicola (2011): *Lo Zingarelli 2012. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

6.2. Bibliografía secundaria

- BOBES, Carmen (2004): *La metáfora*. Madrid: Editorial Gredos.
- BUSTOS, Eduardo de (2000): *La metáfora. Ensayos transdisciplinares*. Madrid: Fondo de Cultura Económica de España – Universidad Nacional de Educación a Distancia.
- CORPAS PASTOR, Gloria (ed.) (2000a): *Las lenguas de Europa: estudios de fraseología, fraseografía y traducción*. Granada: Editorial Comares.
- (2000b): “Acerca de la (in)traducibilidad de la fraseología” en CORPAS PASTOR, Gloria (ed.): *Las lenguas de Europa: estudios de fraseología, fraseografía y traducción*. Granada: Editorial Comares; 483-522.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij O. (2000): “La especificidad nacional y cultural en fraseología” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios, PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Trabajos de lexicografía y fraseología contrastivas*. Granada: Granada Lingvistica / Método Ediciones; 63-77.
- (2007): “Idiom semantics from a cognitive perspective” en PAMIES BERTRÁN, Antonio, LUQUE DURÁN, Juan de Dios (eds.): *Interculturalidad y lenguaje. El significado como corolario cultural*. Granada: Granada Lingvistica / Método Ediciones; 37-48.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij O. e PIIRAINEN, Elizabeth (2000): “Sobre los símbolos: aspectos cognitivos y culturales del lenguaje figurativo” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Trabajos de lexicografía y fraseología contrastivas*. Granada: Granada Lingvistica / Método Ediciones; 29-53.
- (2003): “Cognitive theory of metaphor and idiom semantics” en BURGER, Harald; HÄCKI BUHOFER, Annelies e GRÉCIANO, Gertrud (eds.): *Korpus, Statistik, Kookkurrenz. Lässt sich Idiomatisches ‘berechnen’? Flut von Texten – Vielfalt von Kulturen*. Baltmannsweiler: Schneider-Verl. Hohengehren; 7-35.
- (2005): *Figurative Language: Cross-Cultural and Cross-Linguistic Perspectives*. Amsterdam: Elsevier.

- IÑESTA MENA, Eva María e PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*. Granada: Granada Lingvística / Método Ediciones.
- LAKOFF, George e JOHNSON, Mark (1980): *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- (1989): *More than Cool Reason. A field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: the University of Chicago Press.
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2001): *Fraseología contrastiva del alemán y del español*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- LÓPEZ ROIG, Cecilia (2002): *Aspectos de fraseología contrastiva (alemán-español) en el sistema y en el texto*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- LOTMAN, Yuri e Escuela de Tartu (1979). *Semiótica de la cultura*. Madrid: Cátedra.
- LUQUE DURÁN, Juan De Dios (2001): *Aspectos universales y particulares del léxico de las lenguas del mundo*. Granada: Granada Lingvística / Método Ediciones.
- MELLADO BLANCO, Carmen (1999): “La relevancia de la metáfora en el proceso de formación de fraseologismos alemanes y españoles: las metáforas locales” en *Paremia* 8, 1999; 333-338.
- (2005): “Convergencias idiomáticas en alemán y español desde una perspectiva cognitivista” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones y fraseología*. Granada: Granada Lingvística; 73-95.
- (2007): “La Biblia como fuente de idiomatización en alemán y español” en PAMIES BERTRÁN, Antonio e LUQUE DURÁN, Juan de Dios (eds.): *Interculturalidad y lenguaje. El significado como corolario cultural*. Granada: Granada Lingvística / Método Ediciones; 99-108.
- NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva*. Verona: Fiorini Editore.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): “Modelos icónicos y archimetáforas: algunos problemas metalingüísticos en el ámbito de la fraseología” en *Language Design*, 4; 9-20. [http://elies.rediris.es/Language_Design/LD4/pamies.pdf].
- (2007): “El lenguaje de la lechuga: apuntes para un diccionario intercultural” en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje: El significado como corolario cultural*. Granada: Granada Lingvística / Método, vol. 1; 375-404.
- (2008): “Productividad fraseológica y competencia metafórica (inter)cultural” en *Paremia*, 17, 2008; 41-58.
- (2012): “Zoo-symbolism and metaphoric competence” en SZERSZUNOWICZ, J. e YAGI, K. (eds.): *Focal Issues on Phraseological Studies*. Bialystok: University of Bialystok (Poland) e Kwansei Gakuin University, Osaka; 291-314.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio e LUQUE DURÁN, Juan de Dios (eds.) (2007): *Interculturalidad y lenguaje. El significado como corolario cultural*. Granada: Granada Lingvística.

- PAMIES BERTRÁN, Antonio, LUQUE-NADAL, Lucía e PAZOS, José Manuel (eds.) (2011): *Multi-lingual Phraseography*. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio e DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij O. (eds.) (2011): *Linguo-cultural competence and phraseological motivation*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren.
- QUIROGA, Paula (2006): *Fraseología italo-española: aspectos de lingüística aplicada y contrastiva*. Granada: Granada Lingvistica / Método Ediciones.

Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía

Diatopy, variability and synonymy in phraseology

Francisco Núñez Román

Universidad de Sevilla

fnroman@us.es

Resumo: O obxectivo deste traballo é analizar a posición que ocupan as unidades fraseolóxicas rexionais (UFReg) dentro do sistema fraseolóxico, partindo das UFReg que contén o *Dizionario di Fraseologia dell'Italiano Regionale* (DFIR), que recolle os xeofraseoloxismos presentes nun amplo corpus de dicionarios de italiano. Para isto, faise unha breve presentación do tratamento das variantes diatópicas nos diversos estudos fraseolóxicos. A continuación, pásase a avaliar os diferentes criterios utilizados para establecer as sutís diferenzas entre os conceptos de variante en sentido estrito e variante en sentido amplo, e as diferenzas entre variante e sinónimo en fraseoloxía, así como a validez destes criterios ao se aplicaren a un corpus concreto de fraseoloxismos marcados diatopicamente. O resultado é a configuración dun sistema cuatripartito no que as UFReg desempeñan a función de variantes ou sinónimos non só respecto ás UF da lingua estándar (UFSt), senón tamén en relación a outras UFReg pertencentes a outras variedades diatópicas da mesma lingua. Finalmente, propónse unha diferenciación terminolóxica que dea conta de todas as relacións posibles entre as UFReg e as UFSt.

Palabras clave: fraseoloxía rexional, variación diatópica, sinonimia fraseolóxica.

Abstract: The aim of this paper is to analyse the position held by Regional Phraseology (UFReg) within the Phraseological System, based on the UFReg contained in the Dizionario di Fraseologia dell'Italiano Regionale (DFIR), which collects the UFReg present in a large corpus of Italian dictionaries. To this end, we make a brief presentation of the status of the diatopic variants covered by diverse phraseological studies, in order to subsequently evaluate the different criteria used to establish the subtle differences between the concepts of variant in a strict sense and of variant in a broader sense; and the differences between variant and synonymous in phraseology. The validity of these criteria is also considered as being applied to a particular corpus of diatopically marked phraseologisms. The result is the configuration of a four-party system in which the UFReg can function as a variant or synonym, not only regarding the phraseology of the Standard Language (UFSt), but also in relation to other UFRegs belonging to other diatopical varieties of the same

Data de recepción 1.4.2013 Data de aceptación 30.5.2013

language. Finally, a terminological differentiation is proposed, which accounts for all possible relationships between UFRags and UFRSts.

Keywords: Regional phraseology, diatopical variation, phraseological synonymy.

1. Introducción

As variantes sociolingüísticas pouco se estudaron en fraseoloxía, xa que este tipo de variantes consideráronse tradicionalmente secundarias verbo do resto de variantes (morfolóxicas, léxicas, sintácticas, etc.). Deste xeito, as variantes diatópicas (coas diafásicas e diastráticas, principalmente) colocáronse na periferia da variabilidade fraseolóxica (con outros aspectos como as denominadas variantes connotativas), cando en realidade se trata dunha variedade de lingua que pode presentar os mesmos tipos de variantes que se dan na variedade estándar. Dende o noso punto de vista, as variedades sociolingüísticas adquiren unha importancia fundamental á hora de analizar a variabilidade fraseolóxica, xa que se configuran como exemplos da realización efectiva desta. Cando se teñen en conta unicamente as variantes fraseolóxicas dende un punto de vista non marcado sociolingüísticamente, estamos excluindo unha parte fundamental do uso da lingua. Como sinala Penadés Martínez (2012: 48)

[...] de ese modo [excluyendo las variedades sociolingüísticas de la lengua al estudiar las variantes fraseológicas] no se llega a obtener un auténtico análisis de la realidad de la lengua, que varía, cambia, se modifica, con el paso del tiempo, con el tránsito de una zona a otra, por los distintos hablantes (jóvenes, adultos, hombres, mujeres, con estudios, sin estudios, etc.) que la usan en diferentes situaciones comunicativas (formal, informal, etc), y con distintas modalidades (oral, escrita, etc.).

Por iso coidamos que o estudo das variantes diatópicas debe ocupar un maior espazo nos estudos sobre a variabilidade en fraseoloxía, maiormente tendo en conta que ao falarmos da variación diatópica estámonos referindo, exclusivamente, a unha maior ou menor expansión xeográfica (situación que pode modificarse co tempo e permitir que un rexionalismo chegue a formar parte da lingua estándar). Este tipo de variantes parece ter menos restricións de uso, a diferenza das variantes diafásicas (a UF vulgar *mandare a fanculo* fronte á UF estándar -UFRSt- *mandare al diavolo* ‘mandar al diablo’) ou as variantes diastráticas (como a UF xergal *fare una grigia* e a UFRSt *fare una brutta figura* ‘quedar mal’), que non se poden conmutar no discurso sen que afecte de maneira notable ao seu significado connotativo. As variantes fraseolóxicas diatópicas, pola súa banda, e se non existe ningún outro tipo de restrición diastrática ou diafásica, pódense utilizar no mesmo nivel de lingua estándar. Así, as UUFF rexionais -UFRReg- *fare forza* (toscano), *salare la scuola* (centrosetentrional) ou *fare sega* (central) ‘hacer novillos’, poden substituír libremente a UFRSt *marinare la scuola* sen que teñan ningún tipo de connotación diastrática ou diafásica, senón simplemente unha menor expansión xeográfica que en numerosas ocasións é alterable. Neste sentido, unha UFRReg estaría ao mesmo nivel de calquera rexionalismo (a elección entre o romanesco *mondezza* ou o estándar *spazzatura* ‘lixo’

en Roma é decisión do falante, e non por iso lle confere ningún matiz específico ao enunciado). Dende o noso punto de vista, as variantes diatópicas actúan en ocasións como variantes non restrinxidas dunha UFSt, xa que é posible usalas nos mesmos contextos e co mesmo significado, fronte ao resto de variantes sociolingüísticas, que se configuran como variantes en distribución complementaria.

Estreitamente relacionado coa variabilidade en fraseoloxía está o fenómeno da sinonimia. Neste sentido, as variantes diatópicas xogan tamén un papel importante, posto que moitas delas poden configurarse ben como variantes ou ben como sinónimas dunha UFSt. Consideramos a variabilidade e a sinonimia fraseolóxica dous fenómenos diversos aínda que estreitamente relacionados (ata o punto de que a esta última se lle pode chamar variabilidade sinonímica), xa que a súa difusa fronteira se situou, fundamentalmente, no maior ou menor número de elementos que comparten as UUFF implicadas. Neste traballo vanse recoller algunhas das diferentes posturas sobre as relacións entre a variabilidade e a sinonimia en fraseoloxía e vaise expor onde se situaron as variantes diatópicas nas diferentes clasificacións da variabilidade que se propoñen.

Todo isto vaise exemplificar con UFFReg extraídas do *Dizionario di Fraseologia dell'Italiano Regionale* (Núñez Román 2013), un dicionario que recolle 711 fraseoloxismos do italiano rexional extraídos dun corpus de dicionarios da lingua italiana. Cómpre facer notar que a lingua italiana é rica en rexionalismos (e por extensión en fraseoloxismos rexionais ou xeofraseoloxismos) debido non a unha grande extensión xeográfica como pode ser o caso do español, senón á presenza dos diferentes dialectos sobre o territorio italiano, que manteñen unha estreita relación coa lingua estándar e á que lle achegaron (e aínda hoxe lle achegan aínda que en menor medida) un enorme caudal léxico que forma xa parte do italiano. Por outra banda, esta menor extensión xeográfica do italiano favorece que estes rexionalismos poidan superar máis facilmente as súas fronteiras e convertérense en palabras de ámbito nacional.

2. Diatopía e variabilidade en fraseoloxía

Unha das características principais das UUFF, utilizada para determinar a súa natureza dentro do sistema da lingua, é a fixación. Esta enténdese como a conversión dunha secuencia libre de palabras nunha unidade estable (fixación morfolóxica ou estrutural) cun significado unitario (fixación semántica). Aínda así, esta característica fundamental queda limitada en numerosas ocasións nas que unha UF admite unha serie de transformacións (léxicas, morfolóxicas ou sintácticas) que non afectan o seu significado. Falamos, neste caso, do concepto de variabilidade ou variación. No ámbito fraseolóxico, a fixación e a variabilidade son dous trazos intimamente relacionados, aínda que só podemos falar de variación naqueles casos nos que estas modificacións estean perfectamente delimitadas e institucionalizadas (García-Page Sánchez 2008: 219) e estean limitadas a un número reducido de compoñentes do fraseoloxismo (un ou, por veces, dous ou máis). Polo tanto, a fixación e a variabilidade son os dous extremos dun mesmo *continuum* no que se inserta a forma canónica dunha UF. Como afirman Corpas Pastor e Mena Martínez:

La relevancia de la variabilidad en el sistema fraseológico queda demostrada desde el momento en el que ésta afecta a sus rasgos más inherentes, lo cual implica

la necesidad de incluirla dentro de las definiciones como una característica más de las unidades que conforman el universo fraseológico. (Corpas Pastor-Mena Martínez 2003: 184)

Consideramos variante fraseolóxica, en sentido amplo, unha UF que comparta o mesmo significado e presente unha modificación codificada e institucionalizada dun ou dalgúns elementos prefixados. Deste xeito, serán variantes as seguintes UUFF entre si (non entraremos a discutir cal é a UF variante e cal é a UF canónica, feito que adoita estar determinado fundamentalmente pola frecuencia de uso):

Avere il cervello in fondo ai piedi | *Avere il cervello nelle scarpe* ‘tener poco discernimiento’
Avere la lingua lunga | *Avere la lingua tagliente* ‘tener la lengua afilada’
Mandare al diavolo | *Mandare a quel paese* ‘mandar al diablo’
In un attimo | *In un amen* | *In un baleno* | *In un lampo* ‘en un momento’
Nuovo di zecca | *Nuovo di conio* ‘nuevo flamante’
Panino imbottito | *Panino ripieno* ‘bocadillo’

Estas variantes supoñen cambios ou modificacións de diferentes tipos, dende fónico-gráficas, a modificacións léxicas (as máis comúns), morfolóxicas (diminutivos ou aumentativos, etc.), sintácticas (cambio de réxime preposicional, etc.) ou estruturais (que colocan a UF no límite entre a variante e o sinónimo). Coa intención de presentar todos estes posibles tipos de variantes fraseolóxicas propuxéronse diversas taxonomías da variabilidade fraseolóxica, nas que a cuestión diatópica adoita aparecer, como veremos a continuación, de maneira secundaria.

A primeira análise sistemática da variabilidade fraseolóxica atopámola en Zuluaga (1980: 106), que coloca as variantes rexionais ou diatópicas dentro das “variaciones o variantes en sentido amplio”, fronte ás “variantes en sentido estricto”, que están determinadas por unha serie de parámetros ben definidos (pertenza á mesma lingua funcional, non presentar diferenzas de significado, identidade parcial de estrutura e compoñentes e substitución prefixada dalgúns dos seus elementos). As variacións ou variantes en sentido amplo, aínda así, son as transformacións ou modificacións (*tomar el pelo-tomadura de pelo*; *echar una cana al aire-echar una canita al aire*), as series, que considera expresións diferentes (*de buena fe-de mala fe*), as variacións socioculturais (*me importa un chorizo* como variación popular de *me importa un bledo* en Colombia e Venezuela), as variacións diafásicas (*me importa un culo* como variación vulgar de *me importa un bledo*) e as UUFF con casas baleiras (*a mis/tus/sus... anchas*). Zuluaga inclúe as variacións rexionais ou diatópicas dentro desta categoría por seren linguas funcionais diferentes (unha das características fundamentais para que unha UF sexa considerada unha variante ou unha variación). Pon como exemplo de variacións rexionais *hacer vaca* e *hacer novillos*, que significan ‘faltar a la escuela’ en Perú e en España respectivamente, ou *del tiempo de la cocoa* e *del tiempo de Maricastaña*, utilizadas en Chile e España respectivamente. Ao tratárense de linguas funcionais diferentes, Zuluaga non fala de variantes dunha mesma UF, senón de UUFF equivalentes.

Corpas Pastor (1996), seguindo a Zuluaga, non considera as variantes diatópicas un tipo de variante das UUFF, senón que as estuda dende unha perspectiva semántica, considerándoas unha das clases de significados connotativos que poden expresar as UUFF. Os significados deste tipo engádense ao significado denotativo da UF para enriquecelo con compoñentes afectivos e expresivos, engadíndolles “connotaciones valorativas, codificadas, intersubjetivas, y, por lo tanto, institucionalizadas” (Corpas Pastor 1996: 125). Exemplos de connotacións xeográficas son *hacer dedo* do español peninsular e *ir al dedo* usada no español de América. Ademais das connotacións xeográfico-sociais, que engloban non só as variacións diatópicas senón tamén as diastráticas, Corpas diferencia as connotacións estilísticas (determinadas polo estilo e a situación: *en virtud de, ad libitum, darle a uno la gana, estar en el quinto coño*), as connotacións histórico-culturais (determinadas por acontecementos históricos ou aspectos culturais: *por la puerta grande, estar entre Pinto y Valdemoro*) e mais as connotacións expresivas (que reflicten o estado emocional do falante: *estirar la pata, de puta madre*).

Unha visión diferente das variantes diatópicas é a de Burger (2000), que pon especial atención nas variedades sociolingüísticas en fraseoloxía por entender a variación como unha “variabilidad sociocomunicativa”. Este autor indica a posibilidade de estudar os fraseoloxismos segundo as diferentes variedades dunha lingua, aínda que recoñece que este tipo de aproximacións á fraseoloxía daquela aínda non se estudara con atención. Deste xeito, as variedades diacrónicas, diastráticas e diafásicas da lingua permitirían dar conta de numerosos fenómenos de variabilidade fraseolóxica. No tocante ás variedades diatópicas, e servíndose dun corpus de helvetismos fraseolóxicos, subliña que só podemos falar de variedades naqueles casos nos que estea presente un fraseoloxismo equivalente na lingua estándar (no seu caso o alemán estándar), mentres que aquelas UUFF propias dunha variedade diatópica da lingua que non teñan equivalente na lingua estándar deben entenderse como elementos da fraseoloxía “autónoma” desa variedade. Tendo isto en conta, clasifica as posibles variantes diatópicas dun fraseoloxismo segundo as características gramaticais dos compoñentes ou a súa colocación léxica e destaca:

Específico de la fraseología es el hecho de que la variante sólo afecta a una parte, un componente, del fraseologismo, a un elemento con significado incluido en un signo complejo (o a varios componentes al mismo tiempo) mientras que la propia variación no está limitada al fraseologismo. Las características fraseológicas de la estructura pluriverbal hacen de este tipo de variantes un fenómeno que no tiene correspondencia en otros campos de la lengua, a excepción de la formación de palabras. (Burger 2000: 107)

Burger (2000: 108) tamén estuda dende un punto de vista diafásico as relacións entre os fraseoloxismos rexionais e os seus equivalentes na lingua estándar e distingue tres posibilidades: fraseoloxismos dialectais que permaneceron no contexto estándar como dialectalismos; fraseoloxismos dialectais que se traduciron literalmente á lingua estándar compoñente a compoñente; e dialectalismos propiamente ditos (“helvetismos” no caso del), é dicir, as expresións aceptadas como rexionais na lingua estándar e recollidas como tales nos dicionarios. Trátase dunha diferenciación útil que pon en primeiro plano as

relacións (activas e con consecuencias palpables no uso por parte dos falantes) entre as diferentes variedades dunha lingua. A súa análise encaixa mellor naquelas comunidades lingüísticas diglóticas (ou bilingües), como a helvética ou a italiana, que teñen á súa disposición unha lingua estándar (ou varias linguas cooficiais) e unhas variedades rexionais fortemente influenciadas pola presenza doutras linguas ou dialectos históricos a nivel sustrático.

Ortega Ojeda e González Aguiar (2005) tamén analizan a variación fraseolóxica. Estes investigadores, autores dun *Diccionario de expresiones y de refranes del español de Canarias*, consideran que “la variación fraseológica es un hecho que, en cierto modo, invalida parcialmente el criterio contrastivo” e mediante este preséntanse como dialectais todos aqueles fraseoloxismos con alteracións (Ortega Ojeda e González Aguiar 2005: 96). As variantes diatópicas, por conseguinte, deben formar parte das variantes fraseolóxicas institucionalizadas dunha lingua, aínda que as remiten a un segundo nivel de variación, o das variantes habituais ou condicionadas (segundo nisto a concepción de variante condicionada de Zuluaga), situadas entre un primeiro nivel de variantes en sentido estrito ou non condicionadas e un terceiro nivel de UUFF que comparten un esquema fraseolóxico e, polo tanto, permiten unha ampla gama de variantes que poden completar a UF (como o esquema *no meterse alguien [donde no lo llaman/donde nadie lo llama/en lo que no le importa/en lo que no le va ni le viene, etc.]*).

Montoro del Arco (2004, 2006: 58-66) diferencia dous tipos de variabilidade, as “variantes”, consistentes na substitución dun elemento da UF (variantes léxicas, morfo-léxicas e gramaticais) e as “variaciones estructurales”, que se producen ao realizar outro tipo de cambios na UF (inserción ou modificación dalgúns dos seus compoñentes). Estas dúas categorías pódense dar no marco de dous “sistemas”. Así, Montoro del Arco distingue entre a “variación fraseolóxica interna” (“Sistema A”), se esta se dá dentro da mesma lingua funcional, e a “variación fraseolóxica externa” (“Sistema B”), na que inclúe as variacións pertencentes a linguas funcionais diferentes e nas que enmarca as variacións diatópicas. A clasificación de Montoro del Arco permite dar conta, no seo da variabilidade diatópica e rexional, das diferentes variantes (substitucións) e variacións estruturais (modificacións) destas. Así, dende un punto de vista diatópico, son variantes *ser alguien uña y carne* (español peninsular) e *ser alguien uña y diente* (República Dominicana), mentres que serían variacións estruturais *nada más+infinitivo* (español peninsular) e *no más+infinitivo* (América Central). Aínda así, reconece que “este sistema B está incompleto a falta de estudios descriptivos y contrastivos que concreten las características de uso de cada unidad en las diversas normas del español” (Montoro del Arco 2006: 64).

García-Page Sánchez (2008: 253-255), pola súa banda, tamén considera as variantes diatópicas ou xoelectais auténticas variantes, aínda que a un nivel distinto do resto, xa que, como xa apuntara Corpas Pastor (1996), poden achegar diferentes valores connotativos (xunto ás variantes diastráticas e diafásicas). Considera fundamentalmente as variantes xoelectais como variantes léxicas, que poden chegar a provocar transformacións semánticas, por medio da restrición ou a xeneralización do seu significado. Con todo, é posible atopar tamén variantes xoelectais de tipo gramatical (*meterse en camisa de once*

varas en España fronte a *meterse a camisa de once varas* en Guatemala) ou a combinación de ambas (*hacer dedo/ir a dedo*).

Por último, Penadés Martínez (2012: 55) diferencia entre a “variación no marcada” e a “variación marcada”. Á primeira correspóndelle establecer a forma canónica dunha UF fronte ás súas variantes léxicas ou morfosintácticas, polo que é fundamental no ámbito lexicográfico. Á “variación marcada”, aínda así, aféctanlle os aspectos diacrónicos, diatópicos, diatráticos e diafásicos da fraseoloxía. Esta autora destaca tamén que a variación marcada pode á súa vez presentar as mesmas clases da variación non marcada, posto que unha UF diatopicamente marcada pode presentar á súa vez modificacións léxicas ou morfolóxicas, entre outras.

Un aspecto que destacan a maioría dos autores é a falta de estudos específicos sobre a fraseoloxía rexional dunha lingua e, en concreto, sobre as características principais da variación diatópica. Esta carencia advírtese, en especial, se analizamos as características que se utilizaron para excluír as variantes diatópicas da clase de variantes en sentido estrito, xa que observamos que esas mesmas características pódenselles aplicar tamén ás UFReg:

1) As UFReg non constitúen variantes ao non pertenceren á mesma lingua funcional das UFSt. Mencionamos con anterioridade que as UFReg poden usarse en substitución dunha UFSt con menores restricións que o resto de variantes sociolingüísticas, polo que a pertenza á mesma lingua funcional deixa de ter sentido na maioría dos casos e a cuestión límitase a unha simple elección por parte do falante que teña a disposición esta variedade de lingua no seu repertorio. Ademais do exemplo citado (a UFReg centrosetentrional *salare la scuola* fronte á UFSt *marinare la scuola* ‘hacer novillos’), podemos engadir outros moitos exemplos nos que unha UFReg e unha UFSt poden utilizarse nos mesmos contextos de maneira libre: UFReg *smorzare la fame/la sete*-UFSt *acquietare/appagare/cavarsi/levarsi/togliersi/trarre la fame/la sete* ‘saciar el hambre/la sed’; UFReg setentrional *bruciare il paglione*-UFSt *bruciare il pagliaccio* ‘dejar plantado; faltar a la palabra’; UFReg *nuovo di trinca*-UFSt *nuovo di zecca* ‘nuevo flamante’, etc.

2) As variantes diatópicas deben ter o mesmo significado que as UFSt. Evidentemente esta característica é *conditio sine qua non* para poder considerar dúas UUFF variantes ou sinónimas. No caso das UFReg, engadiuse o concepto de “significado connotativo” (Corpas Pastor 1996: 126) ou o de restrición ou xeneralización do seu significado (García-Page Sánchez 2008) para indicar o posible cambio semántico dunha UFReg verbo dunha UFSt equivalente. Trátase, con todo, dos mesmos procesos semánticos que se poden dar entre dúas ou máis UFSt. Pénsese na diferenza existente entre as UFSt *dare a vedere* ‘mostrar’ e *dare a dividere* ‘mostrar claramente’, marcadas pola existencia dun matiz intensivo na segunda UF. Este tipo de connotacións semánticas, aínda así, é difícil de distinguir e adoita pasar desapercibido no uso.

3) As variantes diatópicas deben presentar unha identidade parcial nos seus compoñentes coas UFSt. Se consideramos que a diferenza entre unha variante e un sinónimo vén marcada polo maior ou menor número de elementos comúns entre as dúas UUFF, observamos que as variantes diatópicas se comportan como o resto de variantes en sentido estrito. Xunto

ás variantes estándar *uscire di cervello*, *uscire di senno* e *uscire di testa* ‘enloquecer’, encóntrase a variante diatópica meridional *uscire pazzo*; as UFSt *andare al Creatore*, *andare all’altro mondo* ou *andare in paradiso* ‘morir’ teñen como variante diatópica na Toscana *andare a Babborivegoli*. Unha UFReg só se considerará unha variante dunha UFSt se presenta unha identidade parcial con ela, do mesmo xeito que calquera variante estándar.

4) Os elementos que se poden substituír nunha UFSt están prefixados. Tamén as variantes diatópicas adoitan restrinxir as posibilidades de conmutación dos seus compoñentes verbo das UFSt equivalentes. Sirvan como exemplo os que se propoñen no apartado anterior, aos que podemos engadir outros, como a UFReg toscana *panino gravido* e as UFSt *panino imbottito* e *panino ripieno* ‘bocadillo’, nas que cambia o adxectivo, ou a UFReg central *rompere le saccocce a qno* fronte á estándar *rompere le scatole/le tasche* ‘dar la lata’, na que unicamente é posible cambiar o substantivo; non existen as UFReg **sandwich imbottito/ripieno* ou **spezzare/spaccare le scatole/tasche* nin as UFSt **panino pieno* ou **rompere i contenitori/i sacchetti*.

As UFReg cumpren, polo tanto, os requisitos que se aplican ás consideradas variantes en sentido estrito. Por isto, a variación diatópica, dentro do marco máis xeral da variación sociolingüística dos fraseoloxismos, debe adquirir un papel fundamental na descrición da fraseoloxía da lingua. Para Burger, e máis recentemente para Montoro del Arco ou Penadés Martínez, as variantes diatópicas forman parte dun “sistema” ou variedade que determina o resto de variantes fraseolóxicas, polo que o estudo das UFReg se enriquece ao ser posible analizar tamén os seus aspectos diafásicos (as relacións entre UFReg e os seus equivalentes na lingua estándar, así como os posibles matices diafásicos e diastráticos que poden presentar as UFReg) ou as súas características morfosintácticas (as “variantes” e “variaciones estructurales” de Montoro del Arco). Esta concepción permite dar conta tamén daquelas UFReg que non teñen equivalentes na lingua estándar e polo tanto deben estudarse segundo a súa situación no universo fraseolóxico da variedade rexional á que pertencen e doutras variantes rexionais. É o caso das UFReg *scrollata di pioggia* (setentrional) e *scossa di pioggia* (toscano) ‘aguacero, chaparrón’, que non teñen equivalente fraseolóxico en italiano estándar, polo que han de estudarse autonomamente dentro dun sistema fraseolóxico independente da variedade estándar.

Este feito pon de manifesto que a variabilidade diatópica non se presenta unicamente respecto a unha UFSt senón tamén respecto ás UFReg pertencentes ás diferentes variedades diatópicas da lingua común, polo que nos atopamos ante un mesmo fenómeno que afecta os dous tipos de unidades diferentes. Os parámetros que nos serven para distinguirmos as UFReg das UFSt están baseados no uso e quedan plasmados na tradición lexicográfica da lingua mediante a marca de rexionalidade, polo que estes serán os criterios principais que nos permitan dar conta das relacións entre as UUFF obxecto de análise. Deste xeito, poderemos establecer os vínculos que unen unha UFSt coas súas posibles variantes rexionais (UFSt vs. UFReg A, UFReg B, UFReg C, etc.) e tamén examinar as relacións que se crean entre UFReg que non posúen unha variante estándar (UFReg A vs. UFReg B vs. UFReg C, etc.). Dende o punto de vista metodolóxico, a análise das relacións entre

UFReg de ámbitos diatópicos diferentes debe seguir as mesmas pautas que a análise entre unha UFReg e unha UFSt equivalente. Aínda así, a cuestión terminolóxica podería supoñer un problema. Para solventalo, propoñemos a seguinte terminoloxía, que busca dar conta tamén das relacións entre UFReg pertencentes a ámbitos xeográficos diferentes dunha mesma lingua:

	UF estándar (UFSt)	UF rexional B (UFReg B)
UF Rexional A (UFReg A)	Variante diatópica ou xeolectal UFR A napol. <i>fare ammuina</i> UFSt it. <i>fare confusione</i>	Variante interdiatópica ou interxeolectal UFR A napol. <i>fare ammuina</i> UFR B region. <i>fare un fricandò</i>

Se a UFReg napolitana *fare ammuina* ‘armarse un lío’ é unha variante diatópica ou xeolectal da UFSt *fare confusione* en canto difire formalmente desta de maneira parcial, o mesmo pode dicirse respecto á súa relación coa UFReg rexional *fare un fricandò*. Se ao primeiro tipo de relación a denominamos “variante diatópica ou xeolectal” posto que a UF está determinada dende o punto de vista diatópico respecto á UFSt, o segundo tipo de relación deberíase denominar de xeito diferente, xa que ambas UUFF están marcadas en diatopía. Neste caso, optamos por denominalas “variantes interdiatópicas ou interxeolectais”.

Este sistema permítenos clasificar dunha maneira máis precisa grupos de fraseoloxismos como *avere le buggere* (UFReg romanesco) e *avere la piva* (UFReg setentrional) respecto a *avere le madonne* e *avere le paturnie* (UFSt) ‘estar de mala leche’, pois as primeiras son variantes xeolectais ou diatópicas das segundas mentres son variantes interxeolectais ou interdiatópicas entre elas, con independencia da existencia ou non dos seus equivalentes estándares.

3. Variación e sinonimia en fraseoloxía

Os especialistas aínda non resolveron de maneira definitiva a diferenza entre variante e sinónimo en fraseoloxía. Carneado Moré (1985: 270) xa facía referencia a este problema, ao afirmar que “los lingüistas dedicados a la fraseología no tienen una opinión única sobre cómo diferenciar las variantes de los sinónimos de las unidades fraseológicas”. A liña fundamental que divide o territorio da variabilidade do da sinonimia fraseolóxica estivo determinada polo número de compoñentes idénticos que dúas UUFF deben compartir, mentres que nos últimos anos estase asentando a noción de sinonimia fraseolóxica como un tipo de variabilidade. Se consideramos as variantes fraseolóxicas unha modificación codificada e institucionalizada dun ou dalgúns elementos prefixados da UF, serán sinónimas aquelas UUFF que presenten unha diferenza formal total -entendida esta como o uso de elementos léxicos diferentes e mesmo unha estrutura sintáctica diversa-, que compartan o mesmo significado e poidan usarse nos mesmos contextos. Exemplos, polo tanto, de UUFF sinónimas son os seguintes:

Passare a miglier vita | *Tirare le cuoia* ‘morir’
Darla a bere | *Mostrare la luna nel pozzo* ‘engañar a alguen’
Nudo come un verme | *In costume adamitico* ‘completamente desnudo’
A testa e croce | *A santi o palle* ‘a cara o cruz’

Donna da marciapiede | *Bella di notte* ‘prostituta’
Con riluttanza | *Di malavoglia* ‘de mala gana’
A goccia a goccia | *Lemme lemme* ‘lentamente, sin prisa’

En numerosas ocasións, aínda así, a distinción entre variantes e sinónimos fraseolóxicos non é tan clara e é difícil decidir se nos atopamos ante un fenómeno ou outro. Un claro exemplo disto observámolo nas locucións adverbiais que adoitan responder ao esquema Prep+Subst/Adx, como *di traverso* ‘oblicuamente’, e nas que a substitución dun dos seus elementos xa supón modificar o 50% da UF: *di traverso-di sghembo-di sbieco*. ¿Trátase de variantes ou sinónimos? ¿Podiamos falar de variante se o núcleo da UF se substitúe por un sinónimo? Pero, se o cambio se realiza por outro elemento léxico sen ningunha relación semántica, ¿debiamos falar de sinónimos, como na parella *di nascosto-di sottecchi* ‘furtivamente’, na que os núcleos non gardan ningunha relación semántica? ¿E se os elementos intercambiábles non son sinónimos pero gardan certa relación semántica? Pensemos na parella *a bracaloni-a cacaiola* ‘con los pantalones por debajo de la cintura’, na que o adxectivo *bracalone* se substitúe polo substantivo *cacaiola* ‘disentería’, en referencia ao xesto, por parte dos enfermos de disentería, de ter que baixar os pantalóns continuamente.

Por outra banda, a identidade estrutural, xunto coa relación semántica dos compoñentes, é outro dos factores que algúns autores consideran fundamental para catalogar dúas UUFF como variantes e non como sinónimas (Zuluaga 1980: 109, García-Page Sánchez 2008: 224). Deste xeito, as UUFF *salire in cattedra* e *montare in pulpito* ‘sentar cátedra’, a pesar de non conteren ningún elemento en común, non serían UUFF sinónimas, senón variantes, baseándose na súa identidade estrutural e a relación semántica de sinonimia dos seus compoñentes.

Como podemos observar, as nocións de variante e sinónimo en fraseoloxía non resultan facilmente discernibles, sendo posible catalogar a relación entre dúas UUFF dentro de ambas categorías segundo os criterios que queiramos resaltar: a identidade formal total ou parcial, a identidade estrutural, a sinonimia dos compoñentes conmutables, etc. Dende o noso punto de vista, con todo, consideraremos sinónimas unicamente aquelas UUFF que presenten notables transformacións léxicas e (eventualmente) estruturais; e consideraremos exemplos de variante o resto de posibles modificacións (incluídas as adicións, conmutacións e expansións sintagmáticas, etc.).

Se a atención prestada á diatopía no marco da variabilidade fora escasa, o concepto de sinónimo rexional ou xeosinónimo correu peor sorte entre aqueles estudosos que abordaron o asunto da sinonimia en fraseoloxía, sendo este ademais un argumento relativamente recente nos estudos fraseolóxicos.

Corpas Pastor (1996: 112) indica que as UUFF poden presentar relacións de sinonimia ben dentro da propia locución (do tipo *de golpe y porrazo*) ou ben entre as súas distintas variantes (en concreto as variantes estruturais *-irse de/a picos pardos-*, as variantes léxicas *-poner alguien las peras a cuarto/ocho-* ou a combinación destas *-alzar/levantar pendón/*

pendones). Aínda así, non relaciona as variantes diatópicas coa sinonimia, en canto as considera, como xa vimos, un tipo de significado connotativo das UFSt.

García-Page Sánchez (1998, 2008: 397-407) distingue unha “sinonimia interna o intrafraseolóxica” (a que se dá entre dous constituíntes léxicos dunha UF: *por cuenta y riesgo*) e unha “sinonimia externa o interfraseolóxica” (a que se dá entre dúas locucións formalmente distintas: *a trompa y talega / sin orden ni concierto*). Esta última, precisamente, pode presentar restricións sociolectais ou xeolectais ou ben de tipo semántico (unha leve modificación do seu significado que lle confira un matiz determinado: intensivo, estilístico, etc.). Neste sentido, os sinónimos interfraseolóxicos estarían estreitamente emparentados co fenómeno da hiponimia ou da parasinonimia, xa que as devanditas restricións indicarian unha especialización semántica da UF verbo da UF non marcada.

Penadés Martínez (2012), pola súa banda, considera que a sinonimia non é un tipo de relación semántica, senón un tipo de variación determinada pola identidade parcial ou total da UF (no seu caso, aplicada ao estudo concreto das locucións). Deste xeito, dúas UUFF serían variantes se se dá unha identidade formal parcial, como é o caso de *dar el alma a Dios* e *dar su alma a Dios*, mentres que serían sinónimas se hai unha diferenza formal total, como en *descansar en la paz de Señor* e *llamar el Señor a su presencia*. Esta autora, de feito, propón a conveniencia de reflexionar sobre os termos “sinonimia en distribución libre” (non determinada polo contexto sintagmático, e polo tanto, con posibilidade de conmutación, como *al lado* e *a un tiro de piedra* no sentido de ‘muy cerca’) e “sinonimia en distribución complementaria” (determinada polo contexto sintagmático e polo tanto con restricións de conmutación: como *a gloria* e *sobre ruedas* ‘de maravilla’, que veñen determinadas polo verbo: *saber a gloria*-**ir a gloria* / **saber sobre ruedas* - *ir sobre ruedas*).

Esta visión da sinonimia como un tipo de variación tamén a comparte Rodríguez-Piñero Alcalá (2012), que resalta que a sinonimia se produce se hai identidade, non semellanza significativa, entendendo identidade como “un único significado representado por diversas expresiones fónicas, por lo que entre dichas variantes, no hay oposición semántica, y por consiguiente, no constituiría una relación semántica, entendida esta última como la conexión existente entre dos o más significados” (Rodríguez-Piñero Alcalá 2012: 232). Aínda así, exclúe do ámbito sinonímico aquelas UUFF en distribución complementaria e restrinxo o concepto de sinonimia unicamente a aqueles casos de variantes en distribución libre, polo que os exemplos prototípicos de sinonimia son as variantes tradicionalmente denominadas estruturais (gráficas: *a troche moche*-*a troche y moche*; morfolóxicas: *tener las horas contadas*-*tener sus horas contadas*; e léxicas: *clamar en el desierto*-*predicar en el desierto*) e aqueles tipos de locucións que non responden a ningunha das variacións anteriores pero son semanticamente equivalentes (*hacer buenas migas*-*llevarse bien*). Neste sentido, as variantes diatópicas, xunto coas diafásicas, diastráticas e diacrónicas, quedarían excluídas da sinonimia en canto que as UUFF marcadas dende o punto de vista sociolingüístico serían exemplos de variantes en distribución complementaria (e non intercambiables no contexto), como o caso de *por la fuerza* e *por los cojones*, usadas en diferentes rexistros da lingua (formal ou informal).

A sinonimia en fraseoloxía é, como vemos, un concepto basicamente funcional, non semántico, de tal maneira que dúas UUFF serán sinónimas se, ademais dunha diferenza formal importante que impida consideralas variantes, poden utilizarse nos mesmos contextos sen que se produzan cambios significativos no significado do enunciado. Neste sentido, moitas UFFReg poden presentarse como sinónimas dunha UFSt, posto que, como indicamos anteriormente, unha UFFReg pode substituír unha UFSt sen que cambie en absoluto o significado do enunciado. Un exemplo disto serían a UFFReg toscana *dare la monna a qlno* e a UFSt *prendere in giro* ‘tomar el pelo, burlarse de alguen’: non existe coincidencia formal e poden utilizarse nos mesmos contextos sen engadir nin perder significado. Non serían sinónimas, non obstante, a UFFReg toscana *pezzo di mota* e a UFSt *figlio di puttana* ‘persona desprezable’, xa que esta última ten un matiz vulgar que lle impide ser utilizada nos mesmos contextos da primeira; aínda así, *pezzo di mota* si é sinónima da UFSt *figlio di buona donna*, xa que ambas as dúas se usan eufemisticamente.

De igual modo que o concepto de variabilidade diatópica implica ter en conta tamén as relacións entre dúas ou máis UFFReg, cando nos atopamos ante sinónimos delimitados xeograficamente podemos estar ben ante unha UFSt e unha UFFReg ou ben ante dúas UFFReg de ámbitos xeográficos diferentes. Se a noción de sinónimo dialectal ou xeosinónimo se aplicou tradicionalmente a aqueles sinónimos restrinxidos diatópicamente, como acontece entre a UFFReg toscana *buttare giù la buffa* e a UFSt *togliere la maschera* ‘quitar la careta a alguen’, non podemos denominar da mesma maneira a relación que se dá entre dúas UFFReg determinadas diatópicamente, como é o caso da UFFReg toscana *fare cilecca* e a setentrional *bruciare il paglione* ‘faltar a una promesa o dar plantón’. Nestes casos, chamámoslle a este tipo de relación “sinonimia interdiatópica ou interxeolectal”.

	UF estándar (UFSt)	UF rexional B (UFFReg B)
UF Rexional A (UFFReg A)	Sinónimo xeolectal ou xeosinónimo UFR A tosc. <i>buttare giù la buffa</i> UFSt it. <i>togliere la maschera</i>	Sinónimo interdiatópico ou interxeolectal UFR A tosc. <i>fare cilecca</i> UFR B sett <i>bruciare il paglione</i>

A nosa proposta terminolóxica, aínda así, non está exenta dos mesmos problemas que axexan as relacións entre UUFF da lingua estándar. Se tomamos en consideración a parella UFFReg toscana *a biscia* - UFSt *a iosa* ‘en abundancia’, ¿que tipo de relación se dá entre ambas UUFF? ¿Trátase dunha variante, pois comparten unha mesma estrutura e a identidade formal é case total, ou polo contrario, son sinónimos, xa que podemos considerar tamén que existe unha importante diferenza formal entre elas? O mesmo sucede coas variantes e os sinónimos interxeolectais: a UFFReg toscana *a biscia* e a UFFReg centrosetentrional *a macca*, ¿son variantes ou son sinónimos interxeolectais? Trátase, en definitiva, dunha cuestión aínda por resolver no ámbito da variabilidade fraseolóxica e que afecta tamén ás relacións entre UFSt e UFFReg.

4. Conclusións

Como puidemos observar, as relacións entre as UFSt e as súas variantes e sinónimos diatópicos ofrecen interesantes puntos de vista sobre os nexos entre as diferentes variedades sociolingüísticas dunha lingua. A presenza de UFFReg sen equivalentes estándar, por

exemplo, implica que nos atopamos ante un sistema autónomo que desvela á súa vez novos vínculos entre UUFF de ámbitos diatópicos diferentes que precisan dunha definición máis precisa.

Cremos, ademais, que a distinción proposta entre variantes e sinónimos xeolectais e interxeolectais pode aplicarse tamén ás voces simples da lingua. A diferenza entre a UFReg toscana *a bacchio* e a UFSt *a casaccio* ‘sin ton ni son’ é a mesma que se establece entre o romanesco *pennolone* e o estándar *penzolini* ‘colgando’ (o primeiro é unha variante xeolectal deste último), mentres que a relación entre a UFReg toscana *a bacchio* e a UFReg napolitana *a schiovere* reflíctese na parella *pennolone* (romanesco) - *pendoloni* (toscano), que se configuran como variantes interxeolectais. Da mesma maneira, o toscano *trombaio* é sinónimo xeolectal do estándar *idraulico* ‘fontanero’, pero establece unha relación de sinonimia interxeolectal co romanesco *stagnaro*.

Unha primeira aproximación á variabilidade e sinonimia diatópica ofreceunos un novo cadro das relacións entre os diferentes tipos de variantes e sinónimos fraseolóxicos:

		UF estándar (UFSt)	UF rexional B (UFReg B)
UF Rexional A (UFReg A)	Diferenza formal parcial	Variante xeolectal ou diatópica UFR A tosc. <i>a bacchio</i> UFSt it. <i>a casaccio</i>	Variante interxeolectal ou interdiatópica UFR A tosc. <i>a bacchio</i> UFR B napol. <i>a chiavere</i>
	Diferenza formal total	Sinónimo xeolectal ou xeosinónimo UFR A tosc. <i>buttare giù la buffa</i> UFSt it. <i>togliere la maschera</i>	Sinónimo interxeolectal ou interdiatópico UFR A tosc. <i>fare cilecca</i> UFR B sett. <i>bruciare il paglione</i>

Por este motivo, podemos establecer a diferenza entre variantes e sinónimos fundamentalmente nunha cuestión formal entre UUFF que comparten un mesmo significado e que deben usarse nos mesmos contextos: consideraranse variantes aquelas UUFF que posúen unha diferenza formal parcial mentres que se tratarán de sinónimos se as diferenzas formais son totais (ou polo menos maioritarias comparadas ás coincidencias). Polo tanto, as potenciais modificacións que pode presentar unha UF e que varios autores determinaron e numeraron profusamente (Corpas Pastor 1996; Corpas Pastor e Mena Martínez 2003; Ortega Ojeda e González Aguiar 2005; Montoro del Arco 2006; García-Page Sánchez 2008) constitúen as subcategorías nas que poden dividirse as variantes xeolectais e interxeolectais, mentres que os sinónimos xeolectais e interxeolectais se identificarán por presentar unha diferenza formal total.

Por último, cómpre resaltar que, aínda que todas as características que definen as variantes en sentido estrito son perfectamente aplicables ás variantes diatópicas, aínda non se realizou un estudo pormenorizado das clases de modificacións que se dan nas UFReg verbo das UFSt, o que nos permitiría obter un cadro completo das relacións entre estes tipos de variantes e determinar qué tipo de variantes son as máis produtivas na fraseoloxía rexional e qué tipo de UUFF son as máis propensas a aceptar variantes e sinónimos rexionais.

5. Referencias bibliográficas

- BURGER, Harald (2000): “El concepto de variación en fraseología” en PAMIES BERTRÁN, Antonio e LUQUE DURÁN, Juan de Dios (eds.): *Trabajos de lexicografía y fraseología contrastivas*. Granada: Método Ediciones / Granada Lingvistica; 105-117.
- CARNEADO MORÉ, Zoila (1985): “Notas sobre las variantes fraseológicas” en *Cuadernos L/L* 16, 1985; 269-277.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- CORPAS PASTOR, Gloria e MENA MARTÍNEZ, Florentina (2003): “Aproximación a la variabilidad fraseológica de las lenguas alemana, inglesa y española” en *Estudios de Lingüística* 17, 2003; 181-201.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (1998): “Expresión fija y sinonimia” en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt am Main / Madrid: Vervuet / Iberoamericana; 83-95.
- (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (2004): “La variación fraseológica y el diccionario” en BATTANER, Paz e DECESARIS, Janet (coords.): *De lexicografía: Actes del I Symposium Internacional de Lexicografía (Barcelona, 16-18 de maig de 2002)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada - Universitat Pompeu Fabra; 591-604.
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (2006): *Teoría fraseológica de las locuciones particulares. Las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras en español*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): *Dizionario di Fraseologia dell’Italiano Regionale*. Roma: Aracne Editrice. (En prensa)
- ORTEGA OJEDA, Gonzalo e GONZÁLEZ AGUIAR, Mª Isabel (2005): “En torno a la variación de las unidades fraseológicas” en ALMELA PÉREZ, Ramón; RAMÓN TRIVES, Estandislo e WOTJAK, Gerd (eds.): *Fraseología contrastiva con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Murcia: Servicio de publicaciones de la Universidad de Murcia; 91-109.
- PENADES MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá de Henares.
- RODRÍGUEZ-PIÑERO ALCALÁ, Ana Isabel (2012): “Variación y sinonimia en las locuciones” en *Revista de Lingüística y Lenguas Aplicadas* 7, 2012; 225-238.
- ZULUAGA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main / Bern: Peter Lang.

Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés

Approach to the phraseology of “saying” in French

Ana María Ramos Sañudo

Universidad de Sevilla

aramos5@us.es

Resumo: Neste traballo preséntase a primeira fase dun proxecto máis amplo consistente nunha análise pormenorizada da fraseoloxía francesa do “dicir”, que desemboque na elaboración dun repertorio lexicográfico destas unidades e as súas correspondentes equivalencias en castelán. Reflexiónase, nestas páxinas, sobre o proceso de selección das unidades que constitúen a fraseoloxía do “dicir” en francés, selección que se leva a cabo despois da consulta duns dez dicionarios da lingua francesa. Abórdanse tamén cuestións como a identificación deste tipo de secuencias fixas, diferenciándoas das secuencias libres e considerando as propiedades esenciais que definen o fenómeno fraseolóxico, é dicir, o grao de fixación e a idiomaticidade. Destácase ademais a existencia de variantes fraseolóxicas e tamén algunhas peculiaridades que se observan no tratamento lexicográfico da fraseoloxía do “dicir”. Da mesma maneira, propónse unha primeira clasificación destas unidades atendendo aos criterios de *fixación*, *idiomaticidade* e *funcionamento*, así como outra máis específica para as unidades que presentan un significado metaenunciativo, operando nas zonas modal e enunciativa previas ao nivel dital.

Palabras clave: Fraseoloxía, fixación, idiomaticidade, (meta)enunciación, lexicografía.

Abstract: This paper presents the first stage of a larger project consisting in a detailed analysis of the French phraseology of “dire” (saying). This results in the development of a lexicographic catalog of these units and their equivalences in Spanish. The constituents of the phraseology have been selected from a set of eleven French dictionaries. Other questions addressed are, for example, the identification of such fixed expressions, differentiating them from free expressions and paying attention to the essential characteristics which determine the phraseological phenomenon, i.e. the degree of fossilization and the idiomaticity. Furthermore, it is considered the existence of phraseological variations together with some peculiarities regarding the lexicographic treatment of the phraseology of “dire”. Finally, an initial classification of the units is proposed based on the criteria of fossilization, idiomaticity and function, as well as some other more specific for the units that have a meta-enunciative meaning, operating on both modal and enunciative zones previous to dictum.

Keywords: Phraseology, fossilization, idiomaticity, (meta)enunciation, lexicography.

Data de recepción 16.4.2013. Data de aceptación 24.7.2013.

1. Introducción

Cando oímos calquera tipo de discurso en francés, tanto oral como escrito, observamos a presenza de UUFF con distintos graos de fixación e idiomaticidade; e cando nos detemos nelas advertimos que o verbo *dire* é un dos lexemas máis produtivos na formación destas unidades fixas. Chama a atención que un verbo tan usual e aparentemente neutro dese lugar a un número tan elevado de expresións fixas. Por iso nos pareceu pertinente levar a cabo este estudo previo no que reflexionaremos sobre a súa recompilación e clasificación¹.

Así, despois de consultar uns dez dicionarios franceses monolingües, tanto xerais como especializados en Fraseoloxía, establecemos unha lista dunhas trescentas UUFF do francés que teñen como base o verbo *dire*. Desta lista partiremos para levar a cabo un achegamento á fraseoloxía do “dicir”, analizando as claves desta fixación ao redor do verbo de enunciación por excelencia.

A decisión de reunir todas estas unidades baixo a etiqueta *fraseoloxía do “dicir”* ten a súa orixe nos traballos de Le Bel (2008, 2009) e responde a diversas razóns. Por unha banda, a Fraseoloxía² estuda as expresións fixas da lingua. Agora ben, é un campo no que existe unha ausencia de definicións rigorosas e unha importante vacilación terminolóxica³. De feito, o propio termo “fraseoloxía” é polisémico, xa que se pode referir tanto a unha disciplina⁴ coma ao obxecto de estudo da devandita disciplina (o conxunto de combinacións fixas dunha lingua)⁵, ou ben a un dominio terminolóxico determinado (xerga ou linguaxe de especialidade) (González Rey 2002: 33). Unha mostra da polisemia deste termo é a definición que recolle o DRAE, da que tomamos a cuarta acepción para forxar o termo *fraseoloxía do “dicir”*: “Conxunto de frases hechas, locuciones figuradas, metáforas y comparaciones fijadas, modismos y refranes, existentes en una lengua, en el uso individual o en el de algún grupo”.

Por outra banda, o verbo “dicir” utilízase nesta etiqueta –*fraseoloxía do “dicir”*– cun dobre sentido. Refírese non só ao lexema *dire* que está presente na estrutura formal

¹ Este traballo forma parte dun proxecto de investigación máis amplo no que pretendemos elaborar un repertorio lexicográfico da fraseoloxía do “dicir” en francés, coas súas correspondentes equivalencias en español. Dadas as deficiencias detectadas nalgúns dicionarios e a ausencia dun estudo contrastivo franco-español en profundidade da fraseoloxía do “dicir”, este repertorio podería converterse nunha ferramenta de utilidade para o tradutor, o lexicógrafo ou o profesor de francés como lingua extranxeira.

² Segundo González Rey (2002: 20), hai que remontarse a 1778 para atopar a primeira atestación do termo “fraseoloxía”, o que se refería tanto ás expresións propias dunha lingua, unha disciplina, un individuo, etc., como ás expresións baleiras da palabrería e a verborrea e, por último, ao conxunto de frases feitas, proverbios, locucións, idiomatismos, etc. dunha lingua.

³ Esta vacilación terminolóxica ten o seu reflexo na gran cantidade de nomes que poden recibir as UUFF, e moitos deles recolléronos Martins-Baltar (1997: 23-24) e González Rey (2002: 48).

⁴ Para un panorama histórico detallado dos estudos de Fraseoloxía, cfr. Ruiz Gurillo (1997).

⁵ *Pensamos más bien que fraseología es una etiqueta adecuada para referirnos al estudio específico de las unidades fraseológicas, esto es, un ámbito de estudio, pero no que sea parangonable a etiquetas como gramática o pragmática, en tanto en cuanto no se refiere a un dominio o parcela de la ‘competencia comunicativa’, ni opera con unidades o entidades específicas de un nivel (como – en general – la morfología opera con morfemas, la sintaxis con sintagmas o la lexicología con unidades léxicas)* (Mendivil Giró 1998: 50).

de todas e cada unha das unidades estudadas, senón tamén ao “dicir” que subxace a todo enunciado, representante do plano enunciativo, e ao que apuntan moitas destas unidades. Polo tanto, o “dicir” non só designa o constituínte formal común a todas estas UUFF e ao redor do que se forxaron, senón tamén o acto de enunciación en sí.

Neste traballo aclararemos, en primeiro lugar, o proceso que seguimos para seleccionarmos as unidades que conforman a fraseoloxía do “dicir” en francés, atendendo á distinción secuencia libre / secuencia fixada e ás propiedades esenciais que definen o fenómeno fraseolóxico. Trataremos, ademais, a cuestión das variantes fraseolóxicas, así como algunhas peculiaridades con respecto ao tratamento lexicográfico da fraseoloxía do “dicir”. Finalmente, faremos dúas propostas de clasificación: unha segundo as categorías fraseolóxicas xerais; e outra, segundo o comportamento das unidades que posúen un significado metaenunciativo.

2. Selección de unidades

En principio, para reunirmos as unidades que forman parte da fraseoloxía do “dicir” en francés confeccionamos unha lista de unidades a partir de repertorios lexicográficos xa existentes. Concretamente, consultamos os dez dicionarios franceses que aparecen na bibliografía e aos que, de agora en diante, faremos referencia mediante as súas respectivas siglas.

A lista que obtivemos, sen pretendemos que sexa definitiva, supón un sólido punto de partida. A nosa intención é poder completala progresivamente mediante a incorporación de novas unidades que, a pesar de non figuraren nos dicionarios⁶, si están presentes nos textos como secuencias en proceso de fixación.

2.1. Secuencia libre / secuencia fixada

O primeiro problema que se nos presentou á hora de seleccionarmos as UUFF do “dicir” foi asegurarnos de que as expresións que escollemos presentaban, realmente, algún tipo de fixación. Tivemos, polo tanto, que excluír todas aquelas secuencias libres que non constitúen un elemento da fraseoloxía. Pero, ¿como diferenciar unha secuencia libre dunha fixada?, ¿como establecer qué é unha UF e qué non?, ¿onde están os límites?

Os límites da UF foron sempre causa de controversia entre os especialistas. Así, pode considerarse –dende unha concepción ampla da Fraseoloxía– que o límite superior o constitúen os refráns e as frases proverbiais ou –dende unha concepción máis restrinxida– excluír as paremias. En canto ao límite inferior, este adoita fixarse en estruturas con polo menos dúas palabras. É o que se coñece como *polilexicalidade*: “La première condition nécessaire pour qu’on puisse parler de figement est que l’on

⁶ [...] la fraseología no es un inventario cerrado de locuciones sino que, por el contrario, es una actividad creativa en la que, en cualquier momento, un hablante puede producir una nueva variante o crear una invención personal. Tales invenciones, sin embargo, son entendidas por los interlocutores puesto que participan de ese mismo fondo cultural que el creador del fraseologismo. Para el lingüista o el traductor no es, pues, suficiente el diccionario – por completo que sea – puesto que éste nunca podrá poner todas las variantes o cruces posibles ni incluir las innovaciones al día (Luque Durán y Manjón Pozas 1998: 152).

soit en présence d’une séquence de plusieurs mots et que ces mots aient, par ailleurs, une existence autonome” (Gross 1996: 9).

En consecuencia, a coexistencia dun mínimo de dous constituíntes asúmese como imprescindible para poder considerar unha unidade como fraseolóxica. Aínda así, algúns autores que parten desta concepción e admiten a polilexicalidade como trazo definitorio das UUFF, sinalan a posibilidade de que existan algunhas que sexan monoléxicas. Por exemplo, unha única palabra podería constituír unha UF se, por cuestións pragmáticas, o seu uso se fixou en certo tipo de situación comunicativa (*Adieu!*, *Félicitations!*). O problema xorde ao considerar a natureza das palabras compostas aglutinadas (*malheureux*) ou separadas por guións (*porte-plume*) ou con apóstrofes (*aujourd’hui*), xa que, segundo algúns autores⁷, podería tratarse de UUFF de *status* similar ao das construcións poliléxicas graficamente separadas por espazos.

Por outra banda, a distinción secuencia libre e secuencia fixada é un aspecto fundamental nos estudos lingüísticos e, en especial, nos de Fraseoloxía. Como recolle Gross (1996), Jespersen xa sinalaba no seu libro *Philosophy of Grammar* (1924) a existencia de dous principios opostos nas linguas: a liberdade combinatoria e a fixación. O propio Gross (1996: 6) define o grupo libre como “séquence générée par les règles combinatoires mettant en jeu à la fois des propriétés syntaxiques et sémantiques, comme, par exemple, les relations existant entre les prédicats et leurs arguments”. As UUFF, pola contra, estarían a medio camiño entre o lexema e o sintagma: “No son ni lexemas ni sintagmas libres, sino sintagmas fijos con comportamento de lexemas” (Ruiz Gurillo 1998: 13)⁸.

Tamén Bally destacou a frecuencia de uso e a repetición como factor clave na formación do que el denominaba “locutions phraséologiques”. Deste xeito, as palabras pódense agrupar libremente ou formaren combinacións máis ou menos fixas en función da súa frecuencia de uso:

On peut donc dire que la combinaison des mots entre eux varie d’aspect dans les limites formées par deux cas extrêmes: 1) l’association se désagrège aussitôt après sa formation, et les mots qui la composaient recouvrent leur entière liberté de se grouper autrement; 2) les mots, à force d’être employés ensemble pour l’expression d’une même idée, perdent toute autonomie, ne peuvent plus se séparer et n’ont de sens que par leur réunion. On comprend qu’entre ces deux extrêmes il y a place pour une foule de cas intermédiaires qui ne se laissent ni préciser ni classer (Bally 1951: 67-68).

Polo tanto, as agrupacións de palabras poden ser pasaxeiras ou pódense fixar como locucións en función da repetición: “Ces groupements ont tantôt un caractère passager

⁷ Aínda que o debate sobre a monolexicalidade na Fraseoloxía é bastante antigo, citaremos aquí un recente traballo de Petit (2008), que considera que o proceso de fixación dunha UF non se ten por que limitar só ás combinacións poliléxicas, entendendo por poliléxico: *toute séquence composée de plusieurs unités lexicales, quels que soient par ailleurs leur format et leur degré d’autonomie* (Petit 2008: 134). Para este autor existirían, polo menos, dous tipos de fixación: sintagmática e morfolóxica.

⁸ Nós preferimos falar de secuencias libres ou fixas, en lugar de sintagmas, pois cremos que poden existir combinacións de palabras fixas superiores ao sintagma, como son os enunciados fraseolóxicos.

et fugitif; ils se désagrègent aussitôt après s’être formés; tantôt ils ont plus de fixité, et sont d’autant plus stables qu’ils sont plus souvent répétés” (Bally 1951: 67).

No que respecta á fraseoloxía do “dicir” en francés, a distinción das secuencias libres das fixadas non nos resultou especialmente complicada, xa que algúns dicionarios (AM, D, LA, R e RCH) son específicos de fraseoloxía. Mesmo no caso dos dicionarios xerais, a propia nomenclatura proposta polo dicionario serviunos de apoio para facer unha primeira criba. Deste modo, puidemos comprobar que anotacións como “locution”, “proverbe” ou “expression” designan explicitamente unha determinada unidade como fraseolóxica.

A complexidade xorde ao enfrontármonos a unidades nas que ningunha abreviatura nos dá pistas de se estamos realmente ante unha secuencia fixada, sendo preciso determinar se se trata dunha secuencia propiamente fraseolóxica ou, polo contrario, constitúe un simple exemplo do uso do verbo *dire* en determinado contexto. Así, as secuencias de tipo *dire à l’oreille*, *dire bonjour*, *dire des bêtises*, *dire entre ses dents*, *dire la bonne aventure*, *dire ses prières*, *dire sur tous les tons* son todas resultado de diversos procedementos de fixación como, por exemplo, a fixación gramatical do número plural (?*dire une bêtise*), do artigo definido (?*dire une bonne aventure*) ou do determinante posesivo (?*dire des prières*); a fixación léxica dos constituíntes (**dire à la bouche*, **dire entre ses mains*, ?*dire sur tous les registres*)⁹; ou a restrición paradigmática (*dire bonjour*, fronte a *dire bonne nuit*)¹⁰.

A fixación fraseolóxica é un fenómeno gradual que se manifesta como un *continuum* non discreto¹¹. Noutras palabras, entre a secuencia libre e a secuencia fixada existe unha serie de graos intermedios: “il existe donc des degrés de figement dans les langues, un continuum entre les séquences libres et celles qui sont entièrement contraintes” (Gross 1996: 17). En consecuencia, para podermos distinguir as combinacións libres das fixas, debemos ter en conta os graos intermedios¹² existentes entre elas. Coñecer as propiedades fraseolóxicas axudaranos a discernir o grao de fixación dunha unidade.

⁹ Dende o punto de vista do sistema da lingua, algunhas das secuencias mencionadas poderían ser correctas. Aínda así, constituirían simples combinacións libres de palabras. Ademais, algunhas delas producirían un cambio de sentido. Outras, en cambio, resultarían incorrectas (son as marcadas co asterisco).

¹⁰ A UF *dire bonjour* vai máis alá do paradigma utilizado para desexar bos días, boas tardes, boas noites, etc., e no que se intercambia o complemento en función da hora do día (*bonsoir*, *bonne nuit*, etc.). *Dire bonjour* acadou un maior grao de fixación, podendo chegar a usarse desligada do contexto temporal situacional, por exemplo nun enunciado como *dis-lui bonjour de ma part*. Ese *bonjour* pode transmitirse en calquera momento, non necesariamente durante o día, polo que sería preferible traducilo por “salúdalo/a de mi parte”, en lugar de “dile buenos días de mi parte”.

¹¹ Partindo do modelo de centro e periferia da Escola de Praga, Ruiz Gurillo (1998) propón unha clasificación non discreta das locucións do español, establecendo distintos grupos en función do grao de presenza das propiedades fraseolóxicas esenciais (fixación e idiomaticidade) e dunha serie de trazos fraseolóxicos secundarios (vacilacións gráficas, palabras diacríticas, invariabilidade sintáctica, tropoloxía ou iconicidade, entre outros).

¹² Para unha explicación máis detallada do concepto “degré de figement”, cfr. Mejri (2005).

2.2. As propiedades fraseolóxicas

Aínda que a identificación dunha UF se pode facer a partir da comparación cunha lingua estranxeira, o mellor é extraer as características que permitan recoñecelas dende o interior mesmo da lingua materna:

En effet, c’est surtout lorsqu’on étudie une langue étrangère que l’on est conscient de l’existence de combinaisons figées impossibles à traduire mot à mot sans commettre une incongruité sémantique. Une fois rendu à l’évidence de la présence d’unités phraséologiques au sein de la langue étrangère, on est naturellement amené, à rebours, à en prendre conscience dans la langue maternelle, et cela par une procédure comparative. Or, il est nécessaire toutefois d’en extraire les caractéristiques qui les font reconnaissables de l’intérieur même de la langue en question (González Rey & Lago Garabatos 2000: 125)

As propiedades esenciais que definen o fenómeno fraseolóxico son a fixación e a idiomaticidade¹³ que, concebidas como graduais, xeran todo un conxunto de trazos que contribúen a identificar unha unidade como fraseolóxica (Ruiz Gurillo 1998: 14).

2.2.1. A idiomaticidade

Algunhas UUFF presentan un significado peculiar, unha forma de significado lingüístico chamada *idiomaticidade*. Agora ben, o termo “idiomático” non é unívoco e claro. Existen principalmente dúas concepcións. A primeira delas utiliza este termo para referirse a “lo que es propio y peculiar de una lengua” (Zuluaga 1980: 121). Tomadas estritamente neste sentido, todas as unidades dunha lingua serían idiomáticas. A outra concepción da idiomaticidade ten que ver coa *non composicionalidade* do significado dunha expresión: “Le sens global d’une unité phraséologique ne correspond pas à la somme des signifiés de ses formatifs” (González Rey 2002: 56).

Dende un punto de vista interpretativo, o concepto de idiomaticidade aplicado á fraseoloxía implica, ademais da non composicionalidade semántica á que acabamos de aludir, a inferencia do significado idiomático a partir do contexto. Podemos concluír que as expresións idiomáticas posúen un sentido non composicional e, polo tanto, non deducido, senón máis ben inferido grazas á situación de comunicación. Pola contra, o sentido das expresións non idiomáticas é composicional e refire directamente á realidade en cuestión (González Rey 2002: 69).

Como apuntamos anteriormente, a idiomaticidade ou opacidade semántica é un fenómeno gradual. De feito, esta gradación pódese relacionar coa perda da motivación das expresións idiomáticas: “Se puede hablar de grados de idiomaticidad, como de grados de pérdida u ‘oscurecimiento’ de la motivación originaria” (Zuluaga 1980: 134). O progresivo abandono do sentido literal en favor dun novo sentido, idiomático, fai que unha expresión se volva opaca. Por iso algúns autores consideran que a opacidade

¹³ Non nos deteremos aquí a analizar outros aspectos fundamentais no proceso de formación das UUFF como son a repetición e a institucionalización. Remitimos, para isto, a Zuluaga (1980: 24-26) e a González Rey (2002: 56), respectivamente.

semántica é unha consecuencia da non composicionalidade das expresións idiomáticas. Unha secuencia opaca recoñécese, entre outras cousas, pola dificultade que xera a súa comprensión por parte dun falante non nativo: “Dans les langues, il existe un grand nombre de suites qu’un étranger ne peut pas interpréter littéralement, même s’il connaît le sens habituel de tous les mots qui les composent” (Gross 1996: 11). Dentro da fraseoloxía do “dicir” en francés atopamos expresións idiomáticas como *cela va sans dire*; *dire blanc, puis noir*; *dire pis que pendre*; *en dire de belles*; *en dire de vertes et de pas mûres*; *mon petit doigt me l’a dit*; *ne pas l’envoyer dire à quelqu’un*; *ne pas se le faire dire deux fois*; *savoir ce que parler veut dire*, cun sentido opaco que se opón á lectura transparente, produto do seu sentido composicional, doutras UUFF non idiomáticas.

A propósito da *composicionalidade*, non podemos esquecer que un considerable número de UUFF son simplemente fixas e, polo tanto, non presentan ningún tipo de idiomaticidade. A composicionalidade dunha UF permite descompoñer o seu sentido facilmente, xa que este se deduce da suma dos elementos que a forman: “Le sens d’une séquence est le produit de celui des éléments composants” (Gross 1996: 10). Isto acontece moi especialmente no caso do noso obxecto de estudo: a fraseoloxía do “dicir”. Así, moitas das nosas unidades presentan fixación pero non idiomaticidade: *à dire d’expert*, *ce qui est dit est dit*, *comme on dit*, *dire son avis*, *il n’y a rien à dire*, *je ne te dis que ça*, *ne dire mot*, *pour mieux dire*, *si je puis dire* ou *tout est dit* son só algúns exemplos. Le Bel (2008) considera, aínda así, que moitas destas expresións aparentemente composicionais son en realidade semi-idiomáticas xa que o seu significado, sen ser literal, non presenta unha desmotivación completa.

Así pois, se consideramos a idiomaticidade como o sentido non composicional que presentan algunhas UUFF, resulta curioso atopar unidades como *tenez-vous-le pour dit*, *mettez que je n’ai rien dit* ou *comme dit le proverbe*¹⁴ en dicionarios dedicados exclusivamente ás expresións idiomáticas (AM e LA). A explicación desta aparente contradición atopámola no feito de que nestes dicionarios “idiomático” non se refire ao sentido non composicional da unidade, senón máis ben a que a devandita secuencia é propia dunha lingua, neste caso do francés. “Idiomático” sería equivalente a termos como *modismo*, *idiotismo* ou, máis precisamente no noso caso, *galicismo*.

2.2.2. A fixación

A *fixación*, pola súa banda, defínese como “la propiedad que tienen ciertas expresiones de ser reproducidas en el hablar como combinaciones previamente hechas [...]” (Zuluaga 1975: 230). A repetición é o factor constitutivo das UUFF¹⁵. Dito doutro xeito, a fixación dunha secuencia depende do seu uso frecuente por parte dunha comunidade lingüística: “[Las unidades fraseológicas] nacen en el uso, se fijan en el mismo y

¹⁴ Estes tres exemplos son composicionais dende o punto de vista semántico e non posúen, polo tanto, un sentido idiomático.

¹⁵ [La repetición] conduce a la fijación de la expresión en una forma determinada, quedando excluidas por la norma lingüística social otras formas que, según el sistema, también serían (y pueden seguir siendo) posibles (Zuluaga 1980: 95).

adquieren toda una serie de matices y significados adicionales gracias a su utilización frecuente" (Timofeeva 2007: 1030).

A fixación das UUFF é, polo tanto, resultado da repetición¹⁶. Cando os compoñentes dunha secuencia se reproducen sempre na mesma orde, é a frecuencia de coaparición destes a que provoca a fixación formal, distinguindo esta secuencia fixada das libres. Ademais desta fixación formal, existe unha fixación pragmática que depende da frecuencia de aparición dunha unidade nun determinado contexto, é dicir, do seu uso nun tipo de situación comunicativa en concreto (González Rey 2002: 53-54). Esta autora distingue un terceiro tipo de fixación, a semántica, producida cando, nunha secuencia, "leur sens global reste inchangé quels que soient l'époque ou le milieu" (González Rey 2002: 54). Esta fixación semántica parécenos menos frecuente en comparación cos outros dous tipos presentados xa que, dada a tendencia das linguas a evolucionar e a diversificarse, é difícil asegurar que o sentido global dunha expresión non cambiara (nin vaia cambiar) no espazo ou no tempo.

Aínda que á hora de identificarmos unha UF se poida botar man, como xa apuntabamos anteriormente, da comparación cunha lingua extranxeira, resulta aínda así máis conveniente analizar as súas propiedades fraseolóxicas dentro da propia lingua. Para isto, dispoñemos dunha serie de *probos* que adaptamos partindo dos traballos de Zuluaga (1980) e Gross (1996), que nos poden axudar a determinar o maior ou menor grao de fixación formal dunha unidade¹⁷:

1. *Permutación*: se ao alterar a orde dos compoñentes dunha secuencia o resultado perdeu a coherencia semántica ou cambiou de significado é que a devandita secuencia está fixada. Pola contra, se é posible realizar algún cambio na orde dos compoñentes é porque a fixación é menor.

Por exemplo, a unidade *à vrai dire* (AF, AM, GR, PR) tamén pode adoptar a forma *dire vrai*. De feito, algúns dicionarios recollen estas dúas realizacións (LE, RO, TLF). O seu grao de fixación formal é menor có doutras unidades como *comme dit l'autre*, que aparece baixo a mesma forma en todos os dicionarios consultados (AF, AM, D, GR, LE, PR, RCH) e cuns elementos constituíntes que non poden alterar a súa orde (**comme l'autre dit*).

2. *Commutación*: unha unidade que permita substituír un dos seus compoñentes por un sinónimo (ou un elemento do mesmo paradigma) estará menos fixada ca unha unidade na que esta substitución non sexa posible porque entraña a creación dunha secuencia incongruente.

¹⁶ O proceso de repetición que dá lugar á fixación dunha secuencia está relacionado coa súa progresiva inscrición na memoria colectiva. Se esta inscrición non se produciu por completo, o resultado é a semifixación (Lamiroy e Klein 2005: 137).

¹⁷ Á hora de someter as distintas UUFF a estes tests, débese ter en conta a idiosincrasia delas. Así, por exemplo, *una locución verbal podrá o no admitir que su verbo aparezca en pasiva y, en consecuencia, reflejará un menor o mayor grado de fijación, pero la misma prueba será irrelevante para una locución adverbial* (Ruiz Gurillo 1998: 15). Non todas as probas poderán aplicarse indistintamente a todas as UUFF.

Así, *ne pas se le faire dire deux fois* (AF, AM, GR, LA, LE, PR, RCH, TLF) presenta un maior grao de fixación que *dire des bêtises* (AF, GR), xa que é posible dicir *dire des absurdités / âneries / balivernes / conneries / idioties / inepties / sornettes / sottises* mantendo o mesmo sentido, pero non **ne pas se le faire dire quatre fois*.

A conmutación dun dos compoñentes dunha unidade por un elemento do mesmo paradigma dá lugar a unha serie fraseolóxica. Aínda que a estrutura da unidade permaneza estable, o significado variará en función do elemento do paradigma que seleccionemos, ao contrario do que sucede coa substitución por sinonimia. Ademais, mentres que as unidades que permiten a conmutación por un sinónimo son potencialmente infinitas, as series fraseolóxicas son grupos pechados con restricións en canto ao elemento que se pode insertar. Por exemplo, a serie fraseolóxica *c'est beaucoup / peu / trop / tout dire* estrutúrase exclusivamente ao redor do paradigma dos adverbios de cantidade.

3. *Inserción*: a inseparabilidade dos compoñentes dunha unidade é un indicio do seu alto grao de fixación. A posibilidade de intercalar elementos externos, en cambio, reflicte un grao de fixación menor.

Polo tanto, *c'est (bien) le cas de le dire* (RCH) ou *dire à quelqu'un ses (quatre) vérités* (RCH) están algo menos fixadas ca *en dire de belles* (AF, AM, GR, LE, RCH) ou *vous m'en direz des nouvelles* (AF, PR, RCH, TLF), que non permiten a inserción de ningún elemento externo (**en dire de très belles*, **vous m'en direz bientôt des nouvelles*).

4. *Transformacións morfolóxicas*: unha UF que poida sufrir modificacións de tempo, persoa, número ou xénero está menos fixada ca unha unidade que non permita ningún tipo de transformación morfolóxica.

Por exemplo, o enunciado fraseolóxico *dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es* (LE, TLF) presenta unha gran fixación formal, xa que non permite cambiar nin o tempo verbal (**dis-moi qui tu hantes, je te dis qui tu es*) nin a persoa (**dites-moi qui vous hantez, je vous direz qui vous êtes*). No caso de *mettons que je n'ai rien dit* (GR, RCH), pola contra, si poden atoparse variacións da persoa ou do tempo, aínda que de maneira moi restrinxida: *mettez que je n'ai rien dit* (AM), *mettons que je n'aie rien dit* (AF).

5. *Transformacións sintácticas*: a posibilidade de efectuar certas transformacións sintácticas está ligada a unha fixación débil, mentres que o bloqueo das devanditas transformacións demostra unha gran fixación.

Entre as operacións sintácticas máis frecuentes para comprobar a fixación dunha unidade encóntrase a pronominalización. Trátase da imposibilidade de substituír un dos compoñentes dunha UF por un pronome. Por iso, a pesar de que hai secuencias como *ne pas l'envoyer dire à quelqu'un* (AM, LA, RCH, RO) ou *pour le dire en un mot* (AF) nas que a pronominalización forma parte da estrutura fixada, outras como *dire son mea culpa* (R, RCH) ou *comme dit le proverbe* (AF, AM, GR) non permiten substituír ningún complemento por pronomes (**le dire*, **comme il dit*) sen que haxa un cambio radical de significado.

Outra transformación sintáctica que se emprega moito como proba da fixación dunha unidade é a pasivación. Consiste en converter a estrutura dunha unidade de activa a pasiva. Por exemplo, resultaría moi forzado dicir **si ce que je veux dire est vu par toi*, en lugar de *si tu vois ce que je veux dire* (RCH). Aínda así, algunhas unidades conservaron a súa estrutura pasiva no proceso de fixación: *ce qui est dit est dit* (AF, AM, GR, PR, RCH), *entre nous soit dit* (AM, AF, GR, PR, RCH, RO, TLF), *la messe est dite* (PR).

Aínda que sabemos da existencia doutros tests aplicables ás UUFF, coidamos que os que recollemos neste traballo resultan máis adecuados para a análise da fraseoloxía francesa do “dicir”, constituíndo índices perfectamente fiables para determinar o grao de fixación dunha unidade. Realmente, as probas analizadas permiten identificar tanto as unidades máis próximas á fixación absoluta como aquelas que presentan variantes e posúen unha fixación máis débil.

2.3. Variantes

En vista do que queda exposto, podemos considerar como un indicio da fixación dunha unidade o feito de que figure en practicamente todos os dicionarios baixo a mesma forma, como acontece con *autrement dit*, *c’est moi qui vous le dit*, *ne pas se le faire dire deux fois* ou *pour ainsi dire*. Con todo, pode ocorrer que unha unidade se estableza no uso lingüístico pero teña unha forma menos fixa. Atopamos entón distintas variantes da mesma unidade, sendo algunhas máis predominantes ca outras¹⁸.

Por exemplo, a maior parte dos dicionarios que consultamos recolle a forma *il n’y a pas à dire* (AF, AM, LE, PR, RCH, RO, TLF), a excepción de Dontchev, que prefere a forma *y a pas à dire*, e do Grand Robert, que recolle as dúas posibilidades¹⁹. A secuencia *y a pas à dire* é unha variante sociolingüística pertencente a un rexistro familiar ou popular²⁰. É o resultado dunha relaxación na pronunciación da forma estándar da unidade, o que demostra que o seu uso se estende a todos os rexistros da lingua.

Outro exemplo desta multiplicidade de variantes formais dunha mesma unidade é *à ce qu’on dit*. As catro posibilidades que atopamos son moi similares entre si, pero difiren entre elas nalgún punto da súa estrutura sintáctica: *à ce qu’on dit* (RCH), *à ce que l’on dit* (RO), *à ce qu’il dit* (GR), *à ce que dit X* (AF). A pesar de estar algo menos fixada formalmente, esta locución mediativa presenta unha restrición paradigmática no referente ao autor da enunciación que está sendo evocada. Deste xeito, a fonte dese discurso supostamente producido só pode ser unha terceira persoa, xa sexa unha voz

¹⁸ Nestes casos, reteremos a variante que cremos máis extendida como entrada dun futuro repertorio de UUFF do “dicir”.

¹⁹ Pola nosa parte, decidimos manter como entrada do repertorio a forma estándar da unidade: *il n’y a pas à dire*.

²⁰ Non hai que esquecer que para as UUFF existen tantos niveis de lingua como para calquera outro signo lingüístico: *Il faut donc renoncer à considérer le registre familial ou populaire comme une caractéristique propre aux expressions figées* (González Rey 2002: 59).

anónima e colectiva (*on*), ou unha voz allea pero individualizada mediante o pronome correspondente (*il*) ou mediante a alusión directa (*le maire, mon frère, les journaux...*).

Da mesma maneira, a existencia de variantes dunha mesma unidade podería vir motivada pola forma de presentación da construción sintáctica en cuestión, maiormente no tocante á explicitación ou non das súas posibles expansións. Podemos citar o caso de *dire pis que pendre* (RCH), que na maioría dos dicionarios aparece baixo a forma *dire pis que pendre de quelqu'un* (AF, AM, GR, LE, R), especificando o complemento indirecto necesario nesta locución.

Podemos concluír que, en liñas xerais, canto maior é a posibilidade de variación, menor é o grao de fixación dunha UF: “[...] las unidades más fijadas son aquéllas que no permiten variaciones, ya se trate de variaciones libres, ya de variaciones previamente establecidas” (Ruiz Gurillo 1998: 25).

2.4. Tratamento lexicográfico

A miúdo acontece que os dicionarios que consultamos non só difiren na forma da unidade, senón tamén no tratamento que fan dela. Así, poden darse diferenzas en canto ao propio significado, como no caso das formas imperativas *dites donc, dis (donc)*. As distintas definicións que atopamos son:

- AF: *interjection ou appel marquant l'étonnement, la surprise, etc.*
- AM: (fam.) *expression servant à apostropher.*
- GR: *à l'impératif, 'dis, dites' s'emploient comme interjection, ou pour renforcer une question, etc. On l'emploie aussi pour demander une confirmation, pour faire avouer.*
- LE: (fam.) *expressions servant à apostropher ou à traduire le mécontentement, l'incrédulité, la prière, etc.*
- PR: *à l'impératif, comme interjection, pour renforcer une question, etc.*
- TLF: *suivi de 'donc, dire' permet toutes formes d'expression de sentiment (emportement, agacement...) manifestées à propos du dire d'un interlocuteur.*

Dende unha marca de reforzo dunha pregunta ata un simple interpelación, pasando pola expresión de toda unha serie de sentimentos (sorpresa, descontento, incredulidade, irritación...), *dis donc* é unha UF altamente polisémica que, como vemos, recibe tratamentos lexicográficos dispares.

Antes de concluír con esta presentación do proceso que seguimos para a selección das UUFF do “*dire*” en francés, non podemos deixar de sinalar que a súa presenza é importante en todo tipo de dicionarios. Chama especialmente a atención o feito de que nos dicionarios xerais como o Grand Robert, unha boa parte da entrada dedicada ao verbo *dire* estea reservada a UUFF: isto dános unha idea, por unha parte, da importancia que teñen as expresións fixas no conxunto dunha lingua e, por outra, da gran cantidade de secuencias que se fixaron en torno a este verbo de enunciación.

É posible que a principal razón de que o verbo *dire* servise como base para a formación de tantas UUFF se atope na súa propia natureza. Como sabemos, trátase do verbo

de enunciación por excelencia, que os falantes utilizan de forma espontánea e neutra en todo tipo de situacións comunicativas para se referiren precisamente ao acto de enunciar un discurso, sexa este propio ou alleo, real ou virtual²¹. Non é estraño, polo tanto, que entre a fraseoloxía do “dicir” existan marcas coa función de explicitar ou incidir na devandita enunciación. Son os denominados operadores enunciativos, cun funcionamento ligado ao verbo “dicir” que subxace en todo enunciado e que supera os límites oracionais. Por iso, ao estudar os conectores e operadores²², fálase de unidades que funcionan nun nivel supraoracional da linguaxe²³, máis alá das funcións sintácticas tradicionais referidas aos constituíntes da oración.

Un indicio de que moitas das unidades da fraseoloxía do “dicir” teñen un funcionamento supraoracional atopámolo ao detérmonos nas definicións de cada unha delas. Deste modo, non nos sorprende atopar nos dicionarios este tipo de definicións: “s’emploie comme correctif, pour introduire une expression nouvelle, plus exacte” (*pour mieux dire*, GR); “question insérée dans le discours et traduisant une hésitation, un certain embarras” (*comment dire?*, RO); “s’emploie pour renforcer une affirmation” (*c’est moi qui vous le dit*, GR); “formule pour introduire une confidence” (*entre nous soit dit*, RO); etc.

Estas definicións teñen un carácter máis pragmático ca semántico; parecen indicar a situación de comunicación na que certa unidade pode ser empregada e as repercusións que terá sobre o conxunto do discurso, en lugar de limitarse a unha simple descrición do seu significado²⁴. A través da definición, podemos de feito intuír se a unidade serve, por exemplo, para que o falante amose como está construíndo a súa mensaxe (*que dis-je?*: “introduit un correctif renforçant ce qui vient d’être dit”, LE) ou a actitude que ten ante esta²⁵ (*ce n’est pas peu dire*: “c’est une chose remarquable”, AM), ou ben se, polo contrario, o seu funcionamento se inscribe dentro das marxes oracionais, obedecendo ás regras sintáctico-semánticas tradicionais (*dire des sornettes*: “conter mille balivernes, dire des choses stupides”, R; *en dire de toutes les*

²¹ Khatchatourian (2008: 32) describe a semántica do verbo *dire* da seguinte maneira: ‘dire’ signifie que le locuteur extériorise (rend public) ce qu’il a à dire (sa représentation) en lui donnant une forme, c’est-à-dire en le mettant en mots.

²² Seguindo a Anscombe e Ducrot (1983), precisaremos que mentres que os conectores serven para unir dous ou máis enunciados, os operadores teñen o seu campo de aplicación dentro do enunciado no que aparecen, aínda que non teñen función sintáctica ningunha, por non formaren parte do plano oracional ou dital deste.

²³ Sostemos a existencia de dous niveis de análise lingüística: o oracional e o supraoracional. É importante distinguir estes dous niveis e non confundilos, xa que *al pasar de la oración entramos en las unidades discursivas, en un plano completamente distinto, con una sintaxis propia* (Fuentes Rodríguez 1996: 43).

²⁴ Neste sentido, relaciónanse co que Perrin denomina “formules”:

[Les formules] ne servent nullement à décrire, à représenter conceptuellement ce qu’elles expriment, comme le font les expressions lexicales ordinaires. Même si certaines formules conservent une force descriptive déchiffrable, cette dernière est alors plus ou moins affaiblie, si ce n’est tout à fait étrangère à ce qu’elles représentent, qui concerne leur propre énonciation. Les formules ne décrivent pas, mais plutôt constituent, incarnent, et ce faisant exposent, jouent leur énonciation (et celle de l’énoncé dont elles relèvent). Elles montrent que cette dernière est pourvue de telle ou telle fonction émotive, pragmatique ou discursive (Perrin 2006: 83).

²⁵ *Les expressions métadiscursives rendent explicite l’état de conscience et de réflexion des locuteurs à l’égard de leur production langagière* (Vincent e Martel 2001: 142).

couleurs: “prononcer des paroles qui surprennent ou choquent”, AF). En definitiva, cando a definición dunha UF sobrepasa as fronteiras da estrita semántica e entra na consideración de aspectos pragmáticos, facendo máis fincapé no seu uso ca no seu significado propiamente dito²⁶, isto adoita ser un sinal de que estamos ante un marcador discursivo.

3. Cara a unha clasificación da fraseoloxía do “dicir”

Tendo en conta o anterior e con vistas á futura e desexable elaboración dun repertorio lexicográfico das unidades que conforman a fraseoloxía francesa do “dicir”, convén e cómpre levar a cabo unha revisión da cuestión que poñen un pouco de orde a este *continuum* ao que nos enfrontamos. Neste sentido, elaboramos dúas propostas de clasificación. A primeira delas consiste en organizar as unidades de acordo cunha tipoloxía fraseolóxica que estableceremos previamente. A segunda centrarase exclusivamente naquelas unidades que presentan un significado metaenunciativo.

3.1. Segundo as categorías fraseolóxicas

As clasificacións das UUFF que foron aparecendo nas últimas décadas son moi numerosas. A nosa intención non é outra que a de retomar as categorías fraseolóxicas tradicionais e aplicalas ás unidades obxecto do noso estudo, adoptando, para isto, o *criterio funcional* como punto de partida.

Deste xeito, ademais da *fixación* e a *idiomaticidade*, teremos en conta o *funcionamento*²⁷ como terceiro eixe de clasificación. O valor funcional dunha unidade fai referencia ás “funciones que pueden ser expresadas por las unidades fraseológicas al ser empleadas en el discurso” (Zuluaga 1980: 138). Para a nosa idea, estas funcións correspóndense, esencialmente, co sintagma e coa oración, dependendo da relación que se estableza co contexto lingüístico.

Para podermos aplicar un criterio funcional á clasificación das nosas unidades, precisamos ter en conta o *contexto*²⁸ no que estas se insiren pois, como sabemos, o contexto determina a función dunha unidade: “Determinar la funcionalidad de una unidad lingüística consiste, en gran parte, en establecer el tipo de contextos requeridos por dicha unidad al ser empleada y constituida como tal en el discurso” (Zuluaga 1980: 167).

Agora ben, para entendermos adecuadamente algunhas UUFF, cómpre deterse a analizar non só o contexto lingüístico, senón tamén o extralingüístico, prestando atención ás circunstancias que rodean unha instancia enunciativa concreta. Por

²⁶ Trátase de unidades que teñen unha identidade semántico-pragmática de modalización contextual, no marco dunha actividade discursiva interactiva, metaenunciativa ou de actos de fala determinados (Le Bel 2009: 103).

²⁷ Entendemos o funcionamento (ou función) dunha unidade como a súa relación cos demais elementos do discurso: *Función es el significado de la relación establecida entre los componentes* (Zuluaga 1980: 138).

²⁸ Poderíamos definir o contexto como *el conjunto de factores que determinan el sentido del signo en el habla* (Zuluaga 1980: 167).

unha banda, o contexto situacional resulta de grande axuda para entender o sentido idiomático dunha expresión que, de non ser así, permanecería seguramente opaco e difícil de descifrar. Por outra, a situación de enunciación en ocasións determina a fixación pragmática dunha unidade que, a por de usarse repetidamente nese contexto, acaba por fixarse²⁹.

En consecuencia, consideramos que o contexto é un factor determinante non só para a identificación dunha UF, senón tamén para a súa correcta interpretación. De maneira xeral, podemos constatar que as unidades lingüísticas nunca aparecen illadas, senón formando parte dun discurso situado nunhas circunstancias espazo-temporais concretas. Distinguimos, polo tanto, a existencia dun contexto lingüístico (ou cotexto) e un contexto extralingüístico (ou contexto propiamente dito)³⁰. Estes dous tipos de contexto están ligados polo acto de emisión dun discurso determinado. Dende o punto de vista da codificación da mensaxe imponen restricións na elección dunha unidade. En cambio, dende o punto de vista da súa descodificación supoñen unha axuda para entendermos a secuencia efectivamente producida. Por iso é tan importante ter en conta o contexto no que se inserta unha unidade, xa que só a partires da súa análise poderemos establecer unha tipoloxía fraseolóxica.

Polo tanto, cremos que o criterio que debe prevalecer ao clasificar as UUFF en xeral e as do “dicir” en particular é o *funcional*, ao que engadimos os de fixación –presente en todas as unidades, aínda que en distintos graos–, e de idiomaticidade –presente só nalgunhas delas. Disto resultan as seguintes categorías:

Enunciados fraseolóxicos: non precisan combinarse con ningún outro elemento, constitúen un enunciado por si sós, son equivalentes á oración. Presentan un alto grao de fixación e o seu sentido pode ser composicional ou non composicional, dependendo do caso. Baixo esta denominación inclúense tanto as paremias como as fórmulas rutineiras.

Algúns exemplos de enunciados fraseolóxicos da fraseoloxía do “dicir” en francés son: *bien faire vaut mieux que bien dire*; *ce qui est dit est dit*; *c’est plus facile à dire qu’à faire*; *dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es*; *il ne faut pas dire: “Fontaine, je ne boirai pas de ton eau”*; *je ne vous le fais pas dire*; *la messe est dite*; *que voulez-vous que je vous dise!*; *qui ne dit mot consent*; *toute vérité n’est pas bonne à dire*.

Locucións: precisan combinarse con outros elementos do cotexto para formaren unha oración, polo que soas non constitúen un enunciado. As máis delas son

²⁹ Zuluaga (1980: 200) distingue os enunciados fraseolóxicos funcionalmente libres, que non dependen de ningún tipo de contexto nin lingüístico nin extralingüístico para se entenderen, dos enunciados fraseolóxicos contextualmente marcados, os que dependen dalgún tipo de contexto, dalgún factor da fala, para adquiriren sentido completo, como as fórmulas e certos clichés e ditos. Os primeiros non presentarían fixación pragmática; pero os segundos, si.

³⁰ A comezos do século pasado, Bally (1951: 91-92) preocupouse pola descrición de todo aquilo que rodea a unidade lexicolóxica, isto é, o seu entorno. Segundo este autor, o entorno está esencialmente composto polo contexto, entendido como cotexto lingüístico, pero tamén pola situación (ou contexto extralingüístico), a entonación e a mímica.

sintagmas verbais lexicalizados. Presentan un alto grao de fixación e o seu sentido pode ser composicional ou non composicional e nese caso adoitan denominarse *expressions idiomáticas*.

Algúns exemplos de locucións da fraseoloxía francesa do “dicir” non idiomáticas son: *à vrai dire, au dire de, autrement dit, ceci dit, comme dit le proverbe, dire à l’oreille, dire des injures, dire la messe, dire sa leçon, ne pas savoir ce qu’on dit, pour ainsi dire, pour ne pas dire, pour tout dire, sans mot dire, si j’ose dire*.

Entre as idiomáticas podemos citar: *avoir son mot à dire, dire deux mots à quelqu’un, dire d’or, dire ses quatre vérités, dire quelque chose en l’air, en dire de toutes les couleurs, en dire de vertes et de pas mûres, ne dire ni œuf ni bœuf, ne pas l’envoyer dire à quelqu’un, se dire les sept péchés mortels*.

3.2. Segundo o significado metaenunciativo

Ao estudarmos as UUFF en contexto, decatámonos de que adoitan presentarse acompañadas dun tipo de fórmulas metalingüísticas que sinalan, precisamente, o seu aspecto fraseolóxico:

L’aspect fréquentiel des expressions idiomatiques est bel et bien démontré dans le fait qu’elles sont parfois accompagnées dans le discours de formules telles que comme on dit, si vous permettez l’expression, selon l’expression consacrée, etc. Il s’agit là de formules métalinguistiques ayant pour fonction de souligner la locutionnalité des expressions en faisant appel au savoir populaire (González Rey 2002: 229).

Ao estudarmos a fraseoloxía do “dicir” advertimos a existencia dun gran número de unidades *metaenunciativas*³¹ que explicitan a zona enunciativa ou modal e que fan referencia a un acto de enunciación, ben sexa propio ou alleo, real ou virtual. Antes de profundarmos nestas unidades cómpre que nos deteñamos un pouco nos conceptos de *plano enunciativo* e *plano modal* da linguaxe, coñecidos tamén como *marxes oracionais*.

Bally estableceu que toda comunicación formalizada lingüísticamente ten dúas partes: un *modus* e un *dictum*. O *modus* defínese como “l’expression de la modalité, corrélative à l’opération du sujet pensant” e o *dictum* como “le corrélatif du procès qui constitue la représentation” (Bally 1965: 36). O *dictum* podería resumirse, así, como o contido proposicional dun enunciado que ten certa relación coa realidade. O *modus*, pola súa parte, apunta ao falante e supón unha valoración deste dos contidos enunciados.

³¹ Authier-Revuz (1995) estuda algunhas destas unidades metaenunciativas dende a perspectiva da *auto-reflexión* que supón a autonomía (“autonymie”). A súa concepción teórica, enraizada no dialoxismo de Bakhtine e na psicoanálise de Lacan, opónse ás propostas que, dende a perspectiva comunicativa da Análise da Conversación, consideraron as marcas metadiscursivas como estratexias que rexen a interacción, como a presentada por Heisler, Vincent e Bergeron (2003).

Unha oración pasa a ser enunciado cando ese construto abstracto se emite dende a perspectiva dun falante, adquirindo unha determinada modalidade (Bally 1965: 36). A modalidade sitúase, logo, no nivel discursivo e pertence a un estrato externo á oración, pero ao unirse a esta constitúe o enunciado. Pode así dicirse que é definitiva e inseparable do enunciado.

En consecuencia, debemos subliñar a existencia de dous niveis anteriores á propia mensaxe, que poden ou non aparecer explicitamente reflectidos nela e que conforman a denominada *marxe oracional*. Un destes niveis é o *modal*, no que se sitúan todos aqueles fenómenos que manifestan a subxectividade do falante ante o comunicado. O outro nivel é o enunciativo, no que o falante constrúe a súa propia mensaxe. É frecuente que nun enunciado só se explicita o contido comunicado, o *dictum*, pero non debemos obviar que existen dous estadios previos a este: en primeiro lugar, o feito de exercer o acto comunicativo en si (nivel enunciativo) e, en segundo lugar, o de expoñer a actitude do falante ante o comunicado (nivel modal).

Dentro das unidades que denominamos metaenunciativas existen algunhas exclusivamente referidas ao falante (tipo 1), outras que apuntan á interlocución ou mesmo á enunciación do destinatario (tipo 2), outras que introducen unha voz allea individual ou colectiva (tipo 3) e, finalmente, outras non marcadas, neutras por así dicir, que poderían figurar en calquera dos tres tipos anteriores segundo o contexto no que están inseridas (tipo 4). A continuación presentamos algúns exemplos destes catro tipos de unidades metaenunciativas:

Unidades fraseolóxicas metaenunciativas			
Tipo 1	Tipo 2	Tipo 3	Tipo 4
<i>À vrai dire</i> <i>Autrement dit</i> <i>Ce n'est pas pour dire</i> <i>C'est moi qui vous le dis</i> <i>Comme je te le dis!</i> <i>Comment dirais-je?</i> <i>Je l'avais bien dit!</i> <i>Je me suis laissé dire</i> <i>Je ne te dis que ça</i> <i>Je ne vous le fais pas dire</i> <i>Je ne vous l'envoie pas dire</i> <i>Pour ainsi dire</i>	<i>À qui le dis-tu!</i> <i>C'est à vous de dire</i> <i>C'est celui qui le dit qui est</i> <i>C'est vous qui le dites</i> <i>Dis donc</i> <i>Que tu dis</i> <i>Qui vous dit que?</i> <i>Si tu vois ce que je veux dire</i> <i>Tu l'as dit!</i> <i>Tu m'en diras tant</i>	<i>À ce qu'on dit</i> <i>À dire d'expert</i> <i>Au dire de</i> <i>Comme dit</i> <i>l'autre</i> <i>Comme on dit</i> <i>Comme qui dirait</i> <i>Les mauvaises langues disent que</i> <i>Mon petit doigt me l'a dit</i> <i>On dirait</i>	<i>Ce n'est pas peu dire</i> <i>Ce n'est pas une chose à dire</i> <i>Ce n'est rien de le dire</i> <i>Ce qui est dit est dit</i> <i>Ce qui revient à dire que</i> <i>Cela en dit long!</i> <i>Cela va sans dire</i> <i>C'est beaucoup dire</i> <i>C'est bientôt dit</i> <i>C'est dit</i> <i>Il n'y a rien à dire</i>

Tipo 1	Tipo 2	Tipo 3	Tipo 4
<i>Pour le dire en un mot</i> <i>Pour ne pas dire</i> <i>Pour tout dire</i> <i>Que dire de plus</i> <i>Que dis-je?</i> <i>Qui eût dit?</i> <i>Si j’ose dire</i> <i>Soit dit en passant</i>	<i>Vous m’en direz des nouvelles!</i> <i>Vous n’avez qu’à dire</i>	<i>Quoi qu’on dise</i>	<i>Il y aurait beaucoup à dire</i> <i>On peut dire</i> <i>On peut pas dire</i> <i>Qu’on se le dise</i> <i>Tout est dit</i> <i>Voilà qui est dit</i>

Dentro de cada un destes catro tipos de unidades metaenunciativas podemos establecer diversos subgrupos segundo os principais valores observados en cada unidade. Estes valores poden, ademais, relacionarse cos distintos planos da linguaxe. Así, entre as unidades que inciden no nivel enunciativo, encontramos, por exemplo, algunhas que expresan reformulación³² (*autrement dit, ce qui revient à dire que, pour mieux dire*); outras negación ou rexeitamento cara ao “dicir” do interlocutor (*c’est celui qui le dit qui est, que tu dis*); tamén as hai que abren a conversación (*dis donc*) ou a pechan (*ce qui est dit est dit*), ou que marcan a continuación do discurso (*ce disant, que dire de plus, soit dit en passant*). Incluso algunhas delas constitúen unidades mediativas que indican a fonte dos coñecementos do locutor e introducen unha polifonía no discurso (*à ce qu’on dit, comme qui dirait, quoi qu’on dise*). Outras unidades teñen unha especial incidencia na zona modal, expresando dúbida, inseguridade ou aproximación (*comment dirais-je?, pour ainsi dire, si j’ose dire*); ou avaliando un enunciado (*c’est beaucoup dire*) ou un feito (*il n’y a rien à dire*).

Deste achegamento dedúcese que, contrariamente ao que puidese parecer a simple vista, non todas as unidades da fraseoloxía do “dicir” son potencialmente metaenunciativas. Polo tanto, aínda que a propia natureza do verbo *dire*³³ poderíanos facer crer que todas as expresións formadas en torno a el presentan un compoñente metaenunciativo no seu significado –xa que se trata dun verbo de locución que sempre indica a produción dun discurso–, só poden considerarse como metaenunciativas³⁴ as unidades que apuntan á zona enunciativa ou modal, explicitándoas ou modificándoas; independentemente de que conteñan o verbo *dire* como un dos constituintes dítais da expresión.

En consecuencia, quedan excluídas todas as unidades que só operan no *dictum*, como por exemplo: *aussitôt dit, aussitôt fait; ce qui fut dit fut fait; dire amen; dire bien de choses à quelqu’un; dire blanc, puis noir; dire deux mots à quelqu’un; la messe est*

³² Ao igual que ocorre en castelán, catalán ou alemán, en francés tamén se desenvolveron locucións marcadoras de reformulación (Robles i Sabater 2012) a partir do verbo de lingua por excelencia: *dire*.

³³ Pons Bordería (2008: 1424) demostra como, no verbo *dicir*, coexisten o significado conceptual e procedemental.

³⁴ Le Bel (2008) xa puxo de manifesto que unha boa parte destas realizan operacións de modalización do discurso indicando a avaliación dun enunciado por parte do falante.

dite; ne pas se le faire dire deux fois; se le faire dire deux fois; se le tenir pour dit. Podemos constatar que o significado de todas elas é léxico. Noutras palabras, o seu contido semántico é puramente proposicional, queda no nivel oracional, no *dictum*, e non vai máis alá. De non ser pola fixación producida polo uso, o verbo *dire* podería mesmo substituírse por algún outro verbo locutivo en moitas destas secuencias. En calquera caso, o que está claro é que ningunha destas unidades pode funcionar nun nivel supraoracional. Ningunha delas incide no plano enunciativo ou no plano modal, polo que non poderían considerarse unidades metaenunciativas.

Á hora de analizarmos o compoñente metaenunciativo presente no significado destas unidades pode axudarnos a forma mesma da UF. Así, atopamos casos nos que a propia estrutura sinala mediante deixe a quen apunta a unidade. Por exemplo, *si j’ose dire* indica explicitamente que se trata dunha unidade metaenunciativa de tipo 1, xa que o suxeito é o pronome persoal de primeira persoa *je*. Algo similar acontece coa expresión *dis donc*, correspondente ao tipo 2, aínda que esta vez o suxeito está implícito na forma verbal de imperativo. Noutros casos, en cambio, a forma non axuda a identificar o valor da unidade metaenunciativa, como ocorre, por exemplo, en *pour ainsi dire*, cun verbo que presenta unha forma non persoal (infinitivo) ou en *c’est celui qui le dit qui est*, que alude indirectamente ao interlocutor a través dunha forma xenérica de terceira persoa.

Pode acontecer que tanto a primeira persoa como a segunda (locutor e interlocutor) estean explicitadas na estrutura formal da unidade: *comme je te le dis!*, *je ne vous l’envoie pas dire*, *si tu vois ce que je veux dire*, *vous m’en direz des nouvelles*. Estes catro exemplos teñen en común a presenza, en cada un deles, dun pronome de primeira persoa e outro de segunda. Nas dúas primeiras unidades, o de primeira é o suxeito (*je*) e no de segunda o obxecto indirecto (*te*, *vous*), polo que as clasificamos no primeiro grupo. As outras dúas pertencen ao segundo tipo pero, mentres que a última segue o esquema anterior e presenta un pronome de segunda persoa como suxeito (*vous*) e un de primeira como obxecto indirecto (*m’*), *si tu vois ce que je veux dire* presenta a segunda persoa (*tu*) como suxeito e a primeira (*je*) como suxeito da subordinada completiva de obxecto directo.

Máis complexo é o caso de unidades que conteñen o pronome *on*. Por unha parte, este pronome pode designar unha colectividade máis ou menos xenérica, como en *comme on dit*, *on dirait* ou *quoi qu’on dise*. Por outra, o locutor e o interlocutor poden estar incluídos nese *on* colectivo, de aí a consideración de certas unidades como non marcadas (tipo 4). Deste xeito, *on peut dire*, *on peut pas dire*, *qu’on se le dise* inclúen o falante e mailo oínte na forma pronominal xenérica *on*.

Para concluír, podemos afirmar que, aínda que por veces a propia forma da unidade metaenunciativa axuda a clasificala dentro dun dos catro tipos establecidos, non sempre puidemos apoiarnos na súa estrutura para esclarecer a súa pertenza a un ou outro grupo. O criterio estritamente formal resulta insuficiente e debe estar sempre supeditado ao criterio funcional.

4. Conclusións

Ante a frecuencia e a abundancia de UUFF formadas en torno ao verbo *dire* en todo tipo de discursos en francés, coidamos pertinente emprender un estudo en profundidade destas. Partindo dunha recompilación dunhas trescentas expresións fixas, quixemos realizar un achegamento á complexa diversidade deste grupo de unidades que denominamos *fraseoloxía do “dicir”*.

A través da descrición do proceso de selección que seguimos fomos afondando en cuestións inherentes ao fenómeno fraseolóxico en xeral, como son a distinción entre *secuencia libre* e *fixa*, as propiedades fraseolóxicas e os tests que permiten recoñecelas, ou a existencia de variantes dunha mesma unidade; pero sempre aplicándollo ao caso concreto que nos ocupa co fin de ir discernindo as peculiaridades deste grupo de expresións fixas.

Tras esta primeira etapa na que tamén aludimos ao tratamento lexicográfico observado presentamos dúas propostas de clasificación da fraseoloxía do “dicir”. A primeira delas apóiase nos criterios de fixación, idiomaticidade e funcionamento para establecer dúas categorías fraseolóxicas básicas: os enunciados fraseolóxicos (*dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es*) e as locucións, con sentido composicional (*dire la messe*) ou non composicional (*en dire de toutes les couleurs*). A segunda proposta céntrase no compoñente metaenunciativo presente no significado de moitas destas unidades. Concretamente, establecemos catro grupos dependendo de se a unidade apunta ao locutor (*à vrai dire*), ao interlocutor (*vous m’en direz des nouvelles!*), a unha terceira persoa (*à ce qu’on dit*), ou ben se non están marcadas e poden funcionar en calquera dos tres tipos anteriores segundo o seu contexto de uso (*cela va sans dire*).

Por último, quixeramos incidir no feito de que o traballo que aquí presentamos constitúe a primeira etapa dunha pertinente e necesaria investigación sobre a fraseoloxía francesa do “dicir” dende unha perspectiva contrastiva co español. Ante as insuficiencias lexicográficas, a ausencia de equivalencias de tradución transparentes e as diferenzas no comportamento destas unidades nas dúas linguas, coidamos que só unha análise discursiva orientada á tradución ao español como o que pretendemos realizar podería resolver estas dificultades. Neste sentido, un repertorio lexicográfico da fraseoloxía do “dicir” en francés que inclúa as correspondentes traducións en español pode resultar de moita utilidade tanto para tradutores como para lexicógrafos e docentes.

5. Referencias bibliográficas

5.1. Bibliografía primaria

- AF = Académie française (1990). *Dictionnaire de l’Académie française*, 9e édition, fascicule 5. Paris: Imprimerie nationale.
- AM = ASHRAF, Mahtab e MIANNAY, Denis (1995): *Dictionnaire des expressions idiomatiques françaises*. Paris: Le livre de poche.
- D = DONTCHEV, Dontcho (2000): *Dictionnaire du français argotique, populaire et familier*. Monaco: Éditions du Rocher.

- DRAE = Real Academia Española de la lengua. *Diccionario de la lengua española*, 22ª edición [<http://lema.rae.es/drae/>] [Data de consulta: 30.3.2013].
- GR = Le Robert (1992). *Le grand Robert de la langue française. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, 2e édition dirigée par Alain Rey. Paris: Le Robert.
- LA = LAFLEUR, Bruno (1979): *Dictionnaire des locutions idiomatiques françaises*. Ottawa: Éditions du Renouveau Pédagogique.
- LE = DUBOIS, Jean (dir.) (2009/1979): *Le Lexis. Le dictionnaire érudit de la langue française*. Paris: Larousse.
- PR = REY-DEBOVE, Josette e REY, Alain (1967/2011): *Le nouveau Petit Robert*. Paris: Le Robert.
- R = RAT, Maurice (1999/1957): *Dictionnaire des expressions et locutions traditionnelles*. Paris: Larousse.
- RCH = REY, Alain e CHANTREAU, Sophie (1990): *Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris: Les Usuels du Robert.
- RO = ROGIVUE, Ernest (1965): *Le musée des gallicismes*. Genève: Librairie de l'Université Georg.
- TLF = IMBS, Paul (dir.) (1979): *Trésor de la langue française. Dictionnaire de la langue du XIXe et du XXe siècle (1789-1960)*, T. VII: désobstruer-épicurisme. Paris: CNRS.

5.2. Bibliografía secundaria

- ANSCOMBRE, Jean-Claude e DUCROT, Oswald (1983): *L'argumentation dans la langue*. Liège: Pierre Mardaga.
- AUTHIER-REVUZ, Jacqueline (1995): *Ces mots qui ne vont pas de soi: Boucles réflexives et non-coïncidences du dire*. Paris: Éditions Larousse.
- BALLY, Charles (1951/1909): *Traité de stylistique française*. Paris: Klincksieck.
- (1965/1932): *Linguistique générale et linguistique française*. Bern: Francke.
- FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (1996): *Aproximación a la estructura del texto*. Málaga: Editorial Librería Ágora.
- GONZÁLEZ REY, María Isabel e LAGO GARABATOS, Jesús (2000): "Analyse des caractéristiques des unités phraséologiques" en GASTÓN ELDUAYEN, Luis e CASCÓN MARCOS, Jesús (eds.): *Análisis del discurso*. Granada: Universidad de Granada; 119-136.
- GONZÁLEZ REY, María Isabel (2002): *La phraséologie du français*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.
- GROSS, Gaston (1996): *Les expressions figées en français*. Paris: Ophrys.
- HEISLER, Troy; VINCENT, Diane e BERGERON, Annie (2003): "Evaluative metadiscursive comments and face-work in conversational discourse" en *Journal of Pragmatics* 35, 2003; 1613-1631.
- KHATCHATOURIAN, Elisaveta (2008): "Les marqueurs de reformulation formés à partir du verbe *dire*" en LE BOT, Marie-Claude et al. (eds.): *La reformulation. Marqueurs linguistiques, stratégies énonciatives*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes; 19-33.

- LAMIROY, Béatrice e KLEIN, Jean René (2005): "Le problème central du figement est le semi-figement" en *Linx* 53, 2005, 135-154.
- LE BEL, Édith (2008): "Approche lexicographique et traductologique du 'dire/décir' dans la phraséologie française et espagnole" en *Actas del Congreso Internacional de Fraseología y Paremiología*, vol. 1. *Lexicografía y colocaciones*. Frankfurt/Main: Peter Lang.
- (2009): "Unités phraséologiques du 'dire': étude lexicographique" en BRUÑA CUEVAS, Manuel e RAMÍREZ GÓMEZ, Carmen (coord.): *Estudios de Filología francesa. Homenaje a la profesora Emilia Alonso*, vol. 1. Sevilla: Secretariado de publicaciones de la Universidad de Sevilla; 99-120.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios e MANJÓN POZAS, Francisco José (1998): "Tipología léxica y tipología fraseológica: universales y particulares" en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Léxico y fraseología*. Granada: Método ediciones; 139-153.
- MARTINS-BALTAR, Michel (1997): *La locution: entre langue et usages*. Fontenay/Saint-Cloud: ENS Éditions.
- MEJRI, Salah (2005): "Figement absolu ou relatif: la notion de degré de figement" en *Linx* 53, 2005; 183-196.
- MENDÍVIL GIRÓ, José Luis (1998): "Aspectos teóricos del estudio de las unidades fraseológicas: gramática, pragmática y fraseología" en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Madrid: Lingüística iberoamericana; 39-55.
- PERRIN, Laurent (2006): "Énonciation, grammaticalisation et lexicalisation" en *Cahiers de praxématique* 46, 2006; 81-102.
- PETIT, Gérard (2008): "Dénomination et figement" en BLUMENTHAL, Peter e MEJRI, Salah (eds.): *Les séquences figées: entre langue et discours*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag; 131-144.
- ROBLES I SABATER, FERRAN (2012): "As locucións marcadoras de reformulación con *decir*, *dir*, *sagen*" en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14, 2012; 219-244.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): *Aspectos de fraseología teórica española*, (Anexo XXIV, 1997 de *Cuadernos de Filología*). Valencia: Universitat de València.
- (1998): "Una clasificación no discreta de las unidades fraseológicas del español" en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Madrid: Lingüística iberoamericana; 13-37.
- TIMOFEEVA, Larissa (2007): "Sobre la traducción de la fraseología: un enfoque pragmático" en *Interlingüística* 17. 2007; 1029-1038.
- VINCENT, Diane e MARTEL, Guylaine (2001): "Particules métadiscursives et autres modes langagières: des cas de changement linguistique" en *Travaux neuchâtelois de linguistique* 34/35, 2001; 141-152.
- ZULUAGA, Alberto (1975): "La fijación fraseológica" en *Thesaurus* XXX, N° 2; 225-248.
- (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt: Peter Lang.

Sobre a marcación diafásica das locucións en español

About diaphasic marking of idioms in Spanish

Ana María Ruiz Martínez

Universidad de Alcalá

ana.ruiz@uah.es

Resumo: O obxectivo deste artigo consiste en ofrecer unha descrición, coas súas utilidades e coas súas limitacións, dos recursos que poden empregar os investigadores á hora de vincularmos as locucións cun estilo de lingua determinado. Para isto, en primeiro lugar, revísase o tratamento da información diafásica que proporcionan os dicionarios xerais de lingua sobre as locucións. En segundo lugar, analízase a natureza dos datos achegados por unha serie de dicionarios fraseolóxicos, coa finalidade de resaltar aqueles dicionarios que ao se consultar poidan resultar especialmente útiles para a marcación deste tipo concreto de unidade fraseolóxica. En terceiro lugar, examínase qué factores contextuais, dos que están presentes cando se emprega a lingua para a comunicación, poden ser orientativos á hora de vincular unha locución cun estilo de lingua determinado. As conclusións obtidas despois da descrición de cada un dos tres recursos citados resaltarán a súa utilidade para a marcación diafásica que actualmente se está a realizar dun corpus de locucións do español actual.

Palabras clave: fraseoloxía, unidade fraseolóxica, locución, diafasia.

Abstract: The aim of this paper is to provide a description –with its profits and its limitations– of the best resources for researchers in matching idioms with a particular language style. To this end, firstly, the diaphasic information about idioms provided by general language dictionaries will be reviewed. Secondly, it will be analyzed the nature of the diaphasic information contained in some of the phraseological dictionaries in order to highlight those whose query can result especially useful for marking this particular type of phraseological unit. Finally, contextual factors will be examined, which are present when language is used for communication and which can act as guides when ascribing an idiom to a particular language style. The conclusions obtained after describing each of the three resources listed will stress their utility for the diaphasic marking, which is nowadays being executed on a corpus of the current Spanish idioms.

Keywords: Phraseology, phraseological unit, idiom, diaphasy.

Data de recepción 1.3.2013. Data de aceptación 16.5.2013.

1. Introducción

Non é demasiado amplo o número de publicacións verbo da lingua española, á parte dos dicionarios xerais e dalgúns dicionarios fraseolóxicos, nas que haxa un interese específico pola marcación¹ das UUFF en relación coa súa vinculación a un estilo de lingua determinado². Se ben a discusión teórica ao redor da existencia da variación diafásica nas UUFF, e especialmente nas locucións, si sexa un tema abordado frecuentemente nos traballos monográficos dedicados á variación fraseolóxica³. O coñecemento do contexto e da situación comunicativa nos que pode usarse unha determinada UF é prioritario para o usuario de calquera lingua, no sentido de que este debe coñecer as posibles restricións de uso que un determinado fraseoloxismo poida ter para que o seu emprego ou comprensión se leve a cabo dunha maneira adecuada e eficaz. Este é o motivo polo que Roberts (1996: 115) defende a necesidade de contar con este tipo de información práctica nos dicionarios ao afirmar que: “Des commentaires métalinguistiques, généralement sous forme d’étiquettes, sont de rigueur pour marquer la situation de discours dans laquelle les collocations et surtout les expressions idiomatiques s’emploient”. Grazas a este tipo de descrición, o dicionario facilitaría que calquera falante estranxeiro utilizase unha UF adecuadamente “sin caer en ninguna trampa ni cometer ningún error” (Wotjak 1998: 309)⁴. As decisións sobre a inclusión das marcas comunicativas (diatópicas, diastráticas e diafásicas) han de tomarse tanto nos dicionarios xerais como nos dicionarios fraseolóxicos (Wotjak 1998: 311).

Polo que se refire ao estilo coloquial ou informal, son varias as investigacións que recollen a idea de que o uso das UUFF caracteriza o español coloquial (Cascón Martín 2000, Gaviño Rodríguez 2008 ou Vigara Tauste 1987)⁵. Mesmo algúns

¹ Seguindo a Fajardo (1996-1997: 31-32), ao longo deste traballo utilizaremos o termo marcación para referirnos ao “recurso o procedimientto que se utiliza en el diccionario para señalar la particularidad de uso, de carácter no regular, que distingue a determinados elementos léxicos. [...] La marcación cumple una función fundamental: caracterizar a un elemento léxico señalando sus restricciones y condiciones de uso y tiene su expresión en el empleo de distintos tipos de marcas”. Para a distinción e revisión dos diversos tipos de marcas identificadas nos artigos lexicográficos, vid. Porto Dapena (2002: 251-265).

² Aínda que o termo *rexistro* se utilice como sinónimo de *estilo*, para a nosa investigación aplicamos a recomendación de Moreno Fernández (2005: 98): “parece adecuado y conveniente hacer un uso diferenciado de ambos y evitar la confusión en las exposiciones teóricas”. Por esta razón, vincularemos o *estilo* ou a *variación estilística* cos usos lingüísticos que veñen determinados pola situación comunicativa, aínda que no seo da sociolingüística se relacionase o termo *rexistro* tanto co *estilo de lingua* (variedade diafásica) como coa lingua específica dun grupo profesional (xerga ou tecnolecto). Se facemos unha revisión das etiquetas que se manexaron para identificar o maior ou menor grao de formalidade na actuación lingüística dos falantes, as propostas chegaron a ser numerosas (*formal, elevado, solemne, neutro, informal, coloquial, familiar...*) e son un reflexo das diferentes metodoloxías empregadas (Casas Gómez e Escoriza Morera 2009: 168).

³ En Penadés Martínez (2012: 45-60) atopamos unha relación exhaustiva e actualizada de traballos que trataron a variación fraseolóxica dende diferentes fundamentos teóricos. Despois de revisar un bo número de investigacións, conclúe que “en el ámbito de la fraseología del español y de la cultivada en España, ha interesado más, en general, el análisis de la variación no marcada” (Penadés Martínez 2012: 56).

⁴ Ademais da importancia do estilo, Wotjak tamén fai alusión á necesidade de coñecer a xeografía, as peculiaridades semánticas, o uso diastrático e os xéneros de texto cos que pode asociarse unha determinada UF.

⁵ Segundo Santamaría Pérez (2000: 564), nun bo número de dicionarios as UUFF documentadas tamén están vinculadas maioritariamente co uso coloquial ou familiar da lingua. Esta caracterización pode explicarse

dicionarios, como xa indicou Penadés Martínez (2004: 2225), manifestan esta particularidade no propio título, tal e como pode comprobarse nas obras de Martín Sánchez (1997, *Diccionario del español coloquial. Dichos, modismos y locuciones populares*), Pérez-Rioja (1997, *Modismos del español. 3.500 modismos y locuciones familiares singularmente expresivos o representativos, vigentes en la lengua hablada y escrita*) ou Ramos e Serradilla (2000, *Diccionario Akal del español coloquial. 1492 expresiones y más*). Aínda así, convén puntualizar que algunhas investigacións destinadas especificamente a unha clase –ou subclase– de UUFF revelaron que non todos os fraseoloxismos amosan a mesma vinculación co estilo informal, pois fronte á importancia das locucións elativas na lingua falada máis coloquial (Ruiz Gurillo 1998), a presenza das locucións verbais (Penadés Martínez 2004), os sintagmas prepositivos fraseolóxicos (Ruiz Gurillo 2001: 95) e os refráns (Penadés Martínez 2006) ten unha baixa frecuencia e, polo tanto, estas UUFF son pouco significativas na conversa coloquial ou informal.

O noso interese pola marcación estilística (ou diafásica) das locucións⁶ comezou participando como investigadora colaboradora no proxecto *Fraseografía teórica y práctica. Bases para la elaboración de un diccionario de locuciones*⁷, que tivo como finalidade establecer as bases para a redacción dun diccionario de locucións do español peninsular. As persoas interesadas no ámbito xeral da Lexicografía, ou na área particular da Fraseografía, poderán constatar que a tradición lexicográfica española converteu nun costume a utilización dunha serie de marcas que veñen resultando algo imprecisas e pouco sistemáticas á hora de vincular unha locución –así coma outras clases de UUFF– cun estilo determinado⁸. Os desacordos prácticos que hai entre os dicionarios en canto á atribución e interpretación de marcas como *formal*, *informal*, *coloquial* ou *familiar* ás locucións que recollen é a razón pola que para o noso labor actual na marcación dun corpus de locucións⁹ procedemos da seguinte maneira:

se temos en conta a descrición que realiza Wotjak (2006: 185) cando afirma que “lo que parece ser una característica interlingual peculiar de virtualmente todas las UF idiomáticas es su mayor o menor grado de expresividad, el cual las ubica en los niveles estilísticos mayoritariamente subestándar, es decir, por debajo de lo neutral, sea como coloquial o familiar, sea incluso como vulgar o grosero, sin descartar totalmente que pueda tratarse también de UF consideradas por encima de lo neutral”.

⁶ Tomamos como definición de locución a proporcionada por Casares (1969: 170): “combinación estable de dos o más términos que funciona como elemento oracional y cuyo sentido unitario consabido no se justifica, sin más, como una suma del significado normal de los componentes”.

⁷ Deste proxecto foi investigadora principal Inmaculada Penadés Martínez e financiouno o Ministerio de Educación y Ciencia (HUM2007-60649).

⁸ A propósito das restricións referidas ao nivel de lingua e ao estilo, sirva de exemplo a enorme variedade de etiquetas recolectadas por Garriga (2003: 117) nos dicionarios: popular, rústico e rural; xuvenil e infantil; poético, literario, culto, elevado, afectado e formal; informal, coloquial e familiar.

⁹ O corpus que estamos a analizar procede do baleirado das locucións contidas no *Diccionario fraseológico documentado del español actual*, de Seco, Andrés e Ramos (2004). Consonte a información proposta polos autores do *Diccionario* no apartado que leva por título “Sobre este diccionario” (pp. XI-XVIII), todas as UUFF rexistradas pertencen ao uso contemporáneo do español e a súa existencia está acreditada con testemuños escritos da segunda metade do século XX. Para a presente investigación traballamos cun corpus de 1345 locucións verbais.

A) En canto ao uso das marcas, tomamos como punto de partida a distinción convencional –e tradicional– que adoita empregarse para falar dos dous extremos imaxinarios dun *continuum*, que vai dende unha fala totalmente espontánea (a persoa non presta atención á forma de elaborar o seu discurso) ata unha fala completamente coidada (López Morales 2010: 388). Entre os dous extremos atoparíanse os estilos intermedios. Consonte esta perspectiva, consideramos que a locución que conta coa marca *inf.* (*informal*) é a que se emprega en situacións cotiás, espontáneas e de confianza entre os interlocutores, independentemente do nivel da lingua que posúan, mentres que coa marca *for.* (*formal*) indicamos que a acepción é propia dun estilo elevado. Con relación ao estilo formal do discurso, consideramos a *formalidade* como “la conducta guiada por unos criterios de máximo respeto hacia las normas sociolingüísticas y hacia lo prestigioso” (Moreno Fernández 2005: 101)¹⁰. Por outro lado, a ausencia das marcas *inf.* e *for.* indica que a locución forma parte do uso normal dos falantes e é considerada neutra¹¹.

B) Verbo da vinculación das locucións cun estilo de lingua determinado, procedemos da seguinte maneira: en primeiro lugar, consideramos a información proporcionada polos dicionarios xerais de lingua e os dicionarios fraseolóxicos seleccionados. En segundo lugar, maiormente en caso de desacordo entre os dicionarios e cando non rexistran unha determinada locución, examinamos diferentes textos que documentan a locución en cuestión para determinar o estilo de lingua ao que corresponde. Para isto, consideramos os trazos lingüísticos e a caracterización dalgúns dos factores extralingüísticos que están presentes nos contextos comunicativos nos que se realiza a actuación lingüística dos falantes.

Tendo en conta a información que acabamos de presentar, o obxectivo deste traballo consiste en ofrecer unha descrición, coas súas utilidades e coas súas limitacións, dos recursos que podemos empregar os investigadores para vincularmos as locucións cun estilo de lingua determinado. Así, en primeiro lugar, revisaremos a información diafásica que proporcionan os dicionarios xerais de lingua e compararemos as marcas empregadas. En segundo lugar, analizaremos a natureza deste mesmo contido nunha serie de dicionarios fraseolóxicos e resaltaremos aquelas obras de consulta especialmente útiles para marcar as locucións. E en terceiro lugar, ademais de considerar os trazos lingüísticos dun texto, examinaremos qué factores contextuais (a situación de comunicación, o tema do discurso e o xénero discursivo) dos que están presentes cando se emprega a lingua cun fin comunicativo poden ser de interese á hora de vincularmos unha locución cun estilo de lingua concreto.

¹⁰ A vinculación da formalidade co parámetro social non implica que haxa unha relación necesaria e absoluta entre a formalidade e os trazos propios dos falantes dun nivel sociocultural alto, e entre a informalidade e os trazos propios dos falantes dun nivel sociocultural baixo.

¹¹ Este esquema reproduce o que se aplica nas “linguas modernas”, nas que, segundo Ettinger (1982: 387), “se distinguen *grosso modo* tres registros diafásicos, es decir, además de la norma recomendada, se distingue un registro que representa un nivel lingüístico más esmerado y otro que se encuentra por debajo de la norma (‘subestándar’) y que en la mayoría de los casos se llama ‘familiar’ o ‘popular’”.

2. A información diafásica sobre as locucións nos dicionarios xerais de lingua¹²

No capítulo que Olímpio de Oliveira Silva (2007: 201-272) dedica a “La marcación lexicográfica de las unidades fraseológicas” preséntase un estado da cuestión sobre o eido de aplicación que os termos *marcación* e *marca* teñen na lexicografía. De acordo coa información proporcionada podemos distinguir dúas concepcións principais:

- 1) unha concepción estreita, referida ás restricións de uso ou aos cambios no significado que experimentan determinadas unidades (diacrónica, diatópica, diafásica, diastrática, técnica ou connotativa);
- 2) unha concepción ampla, que recollería a información achegada polas marcas citadas xunto aos aspectos gramaticais.

No seo da lexicografía hispánica, sexa cal for o punto de vista adoptado, son moitos os investigadores que se ocuparon das dificultades e carencias que se observan na aplicación de certas marcas nos dicionarios españois (Gómez Martínez e Carriazo Ruiz 2010, Olímpio de Oliveira Silva 2007: 201-252). Esta situación intentouse explicar como unha consecuencia inexorable da dependencia que ten a lexicografía doutras disciplinas lingüísticas (Hartmann 2001: 34-36), e do feito de que algúns aspectos lingüísticos aínda non estean descritos dunha forma clara (Olímpio de Oliveira Silva 2007: 202).

Con relación ao tratamento específico que os dicionarios dan ás chamadas marcas de nivel (diastráticas) e de estilo (diafásicas)¹³, a bibliografía específica que veu ocupándose do tema insiste en que –independentemente de que a lexicografía veña recollendo indicacións relacionadas co uso da lingua na súa dimensión diastrática e estilística¹⁴– a inclusión sistemática e coherente deste tipo de marcación continúa sendo ata o día de hoxe un tema pendente para a práctica dicionarística xeral (tanto para a lingua española¹⁵ como

¹² Nunha comunicación presentada no XVI Congreso Internacional de la Asociación de Lingüística y Filología de la América Latina (ALFAL) revisamos o tratamento lexicográfico da marcación diastrática e diafásica das locucións nalgúns dicionarios monolingües do español (Ruiz Martínez 2012).

¹³ Consonte a información ofrecida por Zgusta (1988), o interese dos investigadores polas marcas de uso iníciase nos anos 60 tanto en Europa coma nos Estados Unidos, aínda que a súa consolidación se produce nas dúas décadas seguintes. En Garcés e Garriga (2010: 186-187) préstase atención aos inicios e á consolidación dos manuais lexicográficos nos que as marcas de uso tiveron un gran protagonismo.

¹⁴ Para unha revisión detallada dos procedementos utilizados pola lexicografía española á hora de proporcionar as marcas de nivel social e de uso estilístico, véxase Garriga (1997).

¹⁵ Wotjak (1994: 161) utiliza a metáfora do “campo fértil y poco descuidado” cando recorda que “en la propia teoría no abundan los análisis que más allá de la caracterización diatópica pretendan describir también marcas diastráticas (y en menor escala aún diafásicas) del léxico español”. Consonte este investigador, aínda falta moito por analizar verbo das marcas que informan do potencial comunicativo das unidades léxicas na lingua española, así como por incluír debidamente a totalidade destas marcas comunicativas no labor lexicográfico. Neste sentido, son moitos os investigadores que recoñeceron tanto a problemática que acarrea a escasa atención que a metalexicografía lle dispensou á marcación, como a falta de coherencia e unidade no sistema de marcación do léxico entre os dicionarios (Camacho Barreiro 2008, Fajardo 1996-1997, Garriga 1997 e 2003, Gómez Martínez e Carriazo Ruiz 2010, Gutiérrez Cuadrado 1996b e Rodríguez Marín 2003).

para outras linguas¹⁶) e fraseolóxica¹⁷. Aínda que se insista reiteradamente na escaseza de análises estilísticas sobre o léxico e na carencia ou relativa arbitrariedade dun método rigoroso para a aplicación das marcas; e aínda que se enumeren as causas que provocaron esta situación, é de xustiza recoñecer que o desenvolvemento consolidado da sociolingüística –en tanto que estuda a lingua no seu contexto social– manexa uns criterios coherentes e solventes á hora de propor marcas que viñeron a “ordenar y poner nombre a lo que los lexicógrafos, de una manera intuitiva, intentaban reflejar en los diccionarios a través de las marcas de uso” (Garcés e Garriga 2010: 204). Os dicionarios deberían considerar as achegas da disciplina sociolingüística á hora de proporcionaren diferentes tipos de información ligados aos aspectos sociais; como é o caso de: a pertenza da palabra a un rexistro específico (*estudiantil, infantil, policial*), a relación con determinado nivel sociocultural dentro do espectro sociolingüístico da comunidade estudada (*culto, popular*), a valoración social do termo que fai a propia comunidade (*presticioso, eufemístico, vulgar, tabú*) e a indicación do estilo de lingua ao que pertence a palabra (*esmerado, espontáneo*) (López Morales 2010: 386)¹⁸.

No tocante á identificación e medición dos estilos de lingua, debemos ter presente que non estamos ante unha tarefa doada, posto que:

Los límites entre unos estilos y otros son inexistentes o, al menos, imperceptibles [...] Cada hablante y cada grupo social se mueven en unos márgenes estilísticos propios, cuyos límites inicial y final son siempre dos puntos cualesquiera pertenecientes a la dimensión proyectada desde el plano sociolingüístico (Moreno Fernández 2005: 101).

A partir desta afirmación, sentimos a necesidade de insistir en dous feitos principais que a sociolingüística puxo ao descuberto:

¹⁶ Hausmann (1989, citado por Garcés e Garriga 2010: 172) afirmou que as variacións que presentan as linguas con relación ao uso en determinadas situacións presentan bastantes dificultades para a súa delimitación, pois dende o punto de vista teórico este tipo de variación non está claramente delimitada. Neste contexto, se consideramos a técnica lexicográfica que se aplicou noutras linguas (como por exemplo, para o francés (Binon et alii 2004: 62), para o portugués (Strehler (1998) ou para os dicionarios históricos do inglés (Garcés e Garriga 2010: 203)), observamos bastante similitude coa descrición proposta para a lexicografía española en canto á falta de sistematicidade nos dicionarios á hora de aplicar certas marcas de uso. Con relación ás convencións textuais adoptadas tradicionalmente polos dicionarios, as palabras de Béjoint (2000: 206-208) subliñaron que aínda que a tradición se convertese nun factor importante para o asentamento destas, imponse a urxente necesidade da revisión á luz dos resultados achegados polas novas investigacións lingüísticas.

¹⁷ Os fraseógrafos (ou lexicógrafos) baten con moitas dificultades á hora de informaren sobre as características comunicativas, pragmáticas e situativas das UUFF (Wotjak 2006: 185-186), pois aínda que se iniciaron traballos verbo do uso das UUFF nalgúns xéneros de texto, en determinados ámbitos especializados e en relación coas marcas diatópicas, diatráticas e diafásicas coas que poderían vincularse, “no se han reflejado debidamente estos análisis, que, una vez más, escasean todavía para el español en la práctica fraseográfica” (Wotjak 2006: 185). Polo que se refire á fraseoloxía contida nos dicionarios bilingües entre o español e outras linguas, a situación non parece máis esperanzadora (véxase Navarro (2008: 127-143) e as súas conclusións sobre a fraseoloxía nos dicionarios bilingües español / italiano).

¹⁸ Haberá que interpretar como socialmente neutros aqueles lemas ou acepcións que non leven ningunha das marcas que acabamos de enumerar.

1) Cada sociolecto terá a súa propia variación diafásica ou estilística, de maneira que o que é menos formal para un falante pertencente a un estrato sociocultural elevado pode ser neutro ou mesmo esmerado noutros falantes. Os estilos, polo tanto, non actúan independentemente, senón en relación cun determinado estrato sociocultural. Esta é a razón que leva a López Morales (2010: 388-389) a defender que:

Un lexema no puede ser calificado de usual en estilo ‘espontáneo’ o ‘esmerado’, si estas marcas no van acompañadas de otra que indique la categoría inmediatamente superior: el sociolecto al que pertenecen. [...] A esto solo hay una excepción: aquellos casos en que la palabra se usa solo en un determinado estilo en todos los sociolectos. Aquí, el sociolecto queda neutralizado, y solo se marca el estilo.

Ademais do sociolecto, a orixe xeolectal do falante tamén favorece que este adquira uns hábitos lingüísticos que poden dar lugar a expresións particulares dentro do ámbito do máis coloquial.

2) As diferentes maneiras que ten un falante á hora de expresarse situaríanse nun *continuum* que se estende dende unha fala completamente coidada ata outra totalmente espontánea. Aínda que non hai consenso á hora de utilizarmos unha única clasificación de estilos, establecer os seus límites e compartir unhas mesmas denominacións, unha das distincións máis utilizadas é aquela á que alude López Morales (2010) entre o estilo coidado (formal) e espontáneo (informal) nas manifestacións de fala. Por outra banda, e segundo os resultados ofrecidos por algunhas investigacións (Briz 2001: 26; López Morales 2010: 388), os estilos lingüísticos que manexarán os falantes dependerán principalmente da situación de comunicación, na que deberán considerarse unha serie de condicións para a produción e maila recepción dos discursos: a relación de proximidade entre os interlocutores, o seu saber e experiencias compartidas, o tema da conversa, a cotidianidade ou o grao de planificación do discurso.

Malia este importante avance teórico auspiciado pola disciplina sociolingüística con relación á organización da marcación sociolingüística, na práctica cómprenos recoñecer que non é doado manexar a idea de que o estilo é un exemplo de variación que depende das diferentes situacións comunicativas, pero que non deixa de estar intimamente relacionado coa caracterización xeográfica e sociocultural do falante, xa que aínda non contamos para a lingua española con estudos sociolingüísticos en toda a súa xeografía que nos permitan coñecer cómo é a variación diafásica ou estilística en cada sociolecto. A esta dificultade engádesse tamén que:

1) A creación dos termos *diastratía* e *diafasía* é relativamente recente (Casas Gómez 1993: 99), de maneira que as interferencias entre un tipo de variación e outro segue sendo hoxe unha realidade. Como exemplo dun caso intermedio entre o diastrático e o diafásico podemos propor a implicación mutua e os límites nada claros que hai entre o nivel de lingua popular e o estilo de lingua coloquial ou informal, pois as dúas variantes nalgunhas descrições poden significar simultaneamente tanto o social como o estilístico. Con todo, pensamos que o uso do termo *popular* como marca diafásica resulta inadecuado, xa que remite á marcación diastrática (Casas Gómez e Escoriza Morera 2009: 168).

2) A caracterización da diastratía e a diafasia non está totalmente establecida pola lingüística teórica. Como botón de mostra da complexidade que acarrea a delimitación da variación diafásica, poden consultarse os traballos de Casas Gómez (1993: 99-101) ou Casas Gómez e Escoriza Morera (2009: 157-158), nos que se ofrece unha relación das diferentes variantes que chegou a abarcar o termo na teoría lingüística, dependendo dos distintos investigadores: variantes en función dos estilos de lingua (*usual* ou *corrente*, *público* ou *solemne*, *vulgar*, *familiar* ou *coloquial*); variantes a partir da diferenciación entre a linguaxe falada e a linguaxe escrita (dimensión diamésica); variantes vinculadas con modalidades expresivas de orde estilística e pragmática (*pexorativa*, *afectiva*, *meliorativa*, *intensiva*, *eufemística*, *humorística* e *irónica*); variantes de carácter diasexual (diferenzas entre homes e mulleres) e diaxeracional (variación de acordo coa idade ou a xeración); variantes en función das diferentes linguaxes especializadas (*xergais*, *sectoriais* e *técnico-científicas*). Ante esta complexidade, Casas Gómez (1993: 101) conclúe que “estamos ante subsistemas dificilmente definibles por criterios homogéneos”¹⁹.

3) Os resultados obtidos pola investigación lingüística non sempre tiveron eco no avance da técnica lexicográfica. Neste sentido, as palabras de Garriga (1997: 102) son moi clarificadoras:

El avance de la teoría lingüística, con el desarrollo de disciplinas como la semántica y la dialectología, y la aparición de otras nuevas como la sociolingüística y la pragmática, solo han influido tímidamente en este aspecto de la lexicografía, que sistematiza un poco más esta información, pero que sigue nutriéndose de la técnica tradicionalmente consolidada, basada en la práctica intuitiva del lexicógrafo que echa mano de su propia competencia lingüística a la hora de valorar el uso de las unidades léxicas. En el caso del español, como se ha podido ver una vez más, esa tradición está encarnada por la Academia.

Consonte a información presentada, podemos concluír que: a) por unha banda, as acontacións diastráticas e diafásicas do léxico son difíciles de clasificar mediante a práctica de criterios rigorosos (Haensch 1982: 493), maiormente cando o uso da lingua se presenta en certas situacións (Garcés e Garriga 2010: 172, nota 1); b) por outra banda, as limitacións referidas á caracterización e atribución das marcas de estilo trasládanse de maneira inexorable aos dicionarios que nos prólogos e páxinas introdutorias non adoitan ofrecer explicacións claras sobre qué procedementos se aplicaron á hora de asignar as marcas diafásicas e, polo tanto, non se especifica cal é o valor que achega cada marca. E é neste contexto no que hai que comprender a tan comentada subxectividade do lexicógrafo, acentuada, maiormente, por estes dous feitos: a) que o redactor dun dicionario non se pode abstraer do seu entorno; b) e que este non conta coa información suficiente sobre a xeolingüística, a sociolingüística, a estilística e a pragmática da lingua española en toda a súa extensión (Moreno Fernández 2000: 166). Por este motivo, moitas das marcas de uso que aparecen nos dicionarios son froito da propia competencia lingüística do redactor do

¹⁹ Aínda que a teoría lingüística contribúa á heteroxeneidade e diversidade da diafasia, a sociolingüística límitaa e vincúlaa explicitamente coa situación de emprego comunicativo.

dicionario. Debemos ter presente, ademais, que o mencionado e criticado subxectivismo do lexicógrafo, así como a escasa sistematización do número de marcas, vinculouse moito máis coas indicacións sobre o uso social e estilístico ca con outros tipos de etiquetados (históricos, xeográficos, técnicos...).

Malia as dificultades prácticas que no seo da lexicografía hispánica implica a atribución das marcas difásicas, derivadas dos problemas teóricos da lingüística á hora de recoñecer a variación no emprego social dos termos (Lara 1997: 249), cremos que para calquera investigador interesado neste tema os dicionarios han de ser un punto de partida e de consulta obrigada. A consideración doutras posibles ferramentas servirannos, *a posteriori*, para constatar ou refutar a información proporcionada por aqueles. É por iso que no labor actual que estamos levando a cabo sobre a marcación diafásica dun corpus de locucións verbais, tomamos como punto de partida a información proporcionada por catro dicionarios monolingües do español: *Diccionario de la lengua española* (DRAE), 2001, 22ª ed; *Diccionario para la enseñanza de la lengua española* (DIPELE), Moreno Fernández (dir.), 1995; *Diccionario Salamanca de la lengua española* (SALAMANCA), Gutiérrez Cuadrado (dir.), 1996a; e *Gran diccionario de uso del español actual* (GDUEA), Sánchez Pérez (dir.), 2001.

A consulta da información contida nas páxinas introdutorias dos dicionarios, así como a análise dos procedementos empregados na súa microestrutura á hora de asignar marcas de uso permitíronnos, en primeiro lugar, comparar a información sobre a variación diafásica proporcionada e, en segundo lugar, cando os datos non foron discordantes, aproveitar esa información para vincular a locución cun estilo determinado; independentemente de que despois se confirmase ou non esta marcación inicial co manexo doutros criterios. A continuación, ofrecemos as conclusións que extraemos da análise dos catro dicionarios que tomamos como referencia.

En primeiro lugar, en canto á información diafásica proporcionada polas marcas utilizadas nos dicionarios, coa excepción do DIPELE e do SALAMANCA²⁰, os dicionarios non ofrecen nas súas páxinas introdutorias unha explicación previa sobre a aplicación na microestrutura dun determinado inventario de marcas. Da mesma maneira, no cadro de abreviaturas que inclúen recóllese só o equivalente dunha abreviatura sen definir o valor específico que cada dicionario atribúe a unha marca. Por esta razón, resulta difícil saber qué aproxima ou qué distingue dunha maneira clara ás locucións cando aparecen coas marcas ‘coloquial’ (DRAE, GDUEA, SALAMANCA), familiar (DIPELE) ou ‘informal’ (GDUEA), tal e como pode comprobarse nos seguintes exemplos:

aguantar mecha: coloquial (DRAE, SALAMANCA), familiar (DIPELE), informal (GDUEA)

alterar los nervios: coloquial (DRAE), familiar (DIPELE), informal (GDUEA)

²⁰ Estes dous dicionarios si reservan nas súas páxinas introdutorias unha atención á información sobre o uso, sobre todo o SALAMANCA. A propósito deste dicionario, cómpre lembrar que foi o único dos examinados que explica na súa “Introducción” o esforzo levado a cabo por sistematizar as informacións que teñen que ver co uso e que completan o significado das palabras.

cascarla: coloquial (DRAE, GDUEA, SALAMANCA), familiar (DIPELE)

Aínda que esta dificultade parece resolverse cando consultamos as acepcións e os exemplos que os dicionarios proporcionan para os lemas *coloquial*, *familiar* e *informal*, pois conseguen aclarar un pouco máis o alcance de cada unha das marcas.

DIPELE: **familiar** [...] 2 Que es sencillo y llano: *se tratan de un modo muy ~; con sus amigos siempre emplea un estilo ~ y cariñoso*.

DRAE: **coloquial** [...] 2. adj. Propio de una conversación informal y distendida. *Expresión coloquial. Tono, estilo coloquial*.

GDUEA: **coloquial** [...] adj. Se aplica a las palabras, expresiones, etc., que se usan en contextos o situaciones no formales, gen. en el lenguaje hablado (p. ej. en una conversación con un amigo): *Hablaba en tono coloquial y familiar*. **Informal** [...] 1. Se aplica a lo que es o se realiza de forma relajada y distendida, en oposición a aquello que requiere formalismo, convencionalismo o solemnidad.

SALAMANCA: **coloquial** [...] 2 [Lenguaje, expresión] que se utiliza normalmente en la conversación pero que también puede emplearse por escrito o en la literatura: *frase coloquial, giro coloquial. Elvira nos explicó sus ideas en un lenguaje coloquial. Este autor inserta expresiones coloquiales en un lenguaje culto*.

O coñecemento desta información permítenos afirmar que, por unha banda, as marcas *coloquial*, *familiar* e *informal* manteñen unha certa proximidade co valor que na nosa investigación reservamos para a marca *inf. (informal)*; e, por outra banda, que aínda que os dicionarios utilicen un sistema diferente de marcas, a comparación das súas acepcións evidencia que están ofrecendo, en termos xerais, unha información diafásica bastante parecida. Aínda así, pensamos que é nas páxinas introdutorias onde os dicionarios deberían incluír unha caracterización precisa sobre o contido das marcas, de maneira que calquera usuario coñecese previamente as restricións que implica a aparición dunha determinada marca na microestrutura do dicionario²¹. Por outro lado, o feito de que cada dicionario empregue o seu propio sistema de marcas evidencia a necesidade de acometer canto antes unha normalización de criterios no seo da lexicografía hispánica, se queremos que a asignación de valores diafásicos ás locucións se converta nunha práctica regular, sistemática e útil.

En segundo lugar, e con relación aos datos proporcionados polos dicionarios sobre as locucións que forman parte do noso corpus, puidemos comprobar que:

1) Hai exemplos de locucións para os que todos os dicionarios coincidiron á hora de vincularlos cun estilo de lingua concreto, como é o caso de:

aguantar mecha: coloquial (DRAE, GDUEA, SALAMANCA), familiar (DIPELE),
batir palmas: sin marca (DIPELE, DRAE, GDUEA, SALAMANCA)

²¹ Sobre todo cando un dicionario utiliza dúas etiquetas diferentes á hora de marcar as súas unidades e o contido que aquelas ofrecen resulta bastante próximo para o usuario. Este é o caso do GDUEA, no que unhas locucións aparecen como *coloquiales* (*buscarse los garbanzos, cantar las cuarenta, dar la espalda*) e outras como *informales* (*abrirse la boca, aflojar la mosca, brillar por su ausencia*).

crispar los nervios: coloquial (DRAE, SALAMANCA), familiar (DIPELE), informal (GDUEA)

Esta proximidade entre a información ofrecida polos dicionarios facilitounos, nesta primeira fase da investigación, marcar as locucións de acordo coa información que aqueles nos proporcionaban, de maneira que as locucións *aguantar mecha* e *crispar los nervios* aparecen inicialmente coa marca *inf.*, mentres que a locución *batir palmas* se considera neutra.

2) Noutros casos, a locución non sempre se recolle en todos os dicionarios e cando estes a rexistran non ofrecen unha información uniforme, de maneira que non queda realmente claro cal é o estilo de lingua co que podemos vincular a locución, tal e como pode comprobarse coas seguintes locucións:

afilarse las uñas: frase coloquial (DRAE), non rexistrada (DIPELE), sen marca (GDUEA, SALAMANCA)

apretarse el cinturón: coloquial (SALAMANCA), familiar (DIPELE), sen marca (DRAE, GDUEA)

bailar con la más fea: coloquial (SALAMANCA), non rexistrada (DIPELE, DRAE), sen marca (GDUEA)

3) Hai outras locucións que non aparecen documentadas en ningún dos dicionarios. Este é o caso de *bajar a los infiernos*, *dañar la vista* ou *caber en suerte*.

En virtude dos resultados obtidos, é evidente que para o caso concreto das locucións citadas en 2) e 3), e de todos os exemplos que queden incluídos nestes mesmos grupos, os dicionarios xerais de lingua non nos permitiron establecer unha vinculación inicial entre a locución e o seu uso estilístico.

3. As marcas de estilo nos dicionarios fraseolóxicos

Dende hai xa algunhas décadas viron a luz varios dicionarios que recollen entre as súas páxinas diferentes clases de locucións. Aínda que o termo *locución* aparece no título dunha boa parte deles, cómpre lembrar que non todos van ser compilacións exclusivas de locucións, posto que tamén documentan outros tipos de UUFF.

O noso interese pola marcación diafásica das locucións levounos, nunha segunda fase da investigación, a examinar diferentes dicionarios fraseolóxicos nos que se recolleron estas unidades²², e nos que se ofrece algún tipo de información vinculada co seu uso. En función do volume de locucións rexistradas e da natureza da información diafásica proporcionada, valoraremos se estas obras nos poden resultar útiles para a marcación que estamos levando a cabo no noso corpus. Coidamos que esta comenencia se exemplificará especialmente con aquelas locucións que non aparecen rexistradas nos dicionarios xerais e con aquelas outras para as que os dicionarios citados non comparten os datos ofrecidos. Da mesma maneira, os dicionarios fraseolóxicos tamén se utilizarán para constatar ou non

²² Todos os dicionarios consultados están restrinxidos ao español de España.

a vinculación que na primeira fase da nosa investigación propuxemos entre unha locución e o seu emprego estilístico.

Dada a singularidade de cada un dos dicionarios fraseolóxicos examinados, pareceunos oportuno presentalos en dous grupos diferenciados: 1) dicionarios específicos sobre locucións, 2) dicionarios nos que as locucións son unha clase máis do volume de UUFF recollidas.

3.1. Dicionarios específicos sobre locucións

Grazas ao labor de Penadés Martínez, contamos para a variedade peninsular do español actual coas únicas obras lexicográficas destinadas exclusivamente ás locucións. Cada un dos dicionarios centrouse nas seguintes clases de locucións: 1) locucións verbais (Penadés Martínez 2002), 2) locucións adverbiais (Penadés Martínez 2005) e 3) locucións nominais, adxectivas e pronominais (Penadés Martínez 2008).

Verbo da información diafásica proporcionada para as distintas clases de locucións, a autora manifesta explicitamente que cando as acepcións das locucións aparecen acompañadas da abreviatura *infor*: (informal) se está informando de que a acepción se emprega en situacións informais, familiares ou de confianza (*echarse al cinto*, *ligar bronce*, *ponerse morado*), e que as acepcións que non levan ningunha marca explícita corresponden a un uso normal ou estándar da lingua (*arrojar el guante*, *caer bien*, *cruzarse de brazos*).

Canto á utilidade da obra de Penadés Martínez para a nosa investigación²³, a súa consulta resultounos moi proveitosa porque ofrece, de maneira sistemática e sen ambigüidades, datos moi precisos sobre a diafasía. Ao comparar a información contida no DICLOCVER coa proporcionada polos dicionarios xerais de lingua puidemos constatar que:

1) hai locucións nas que os dicionarios xerais e o DICLOCVER coinciden:

abrir en canal (sen marca)
abrir la mano (sen marca)
aguantar mecha (informal)

2) noutros casos non hai unha correspondencia absoluta entre os dicionarios:

alzar la voz: coloquial (DRAE), informal (DICLOCVER), sen marca (GDUEA, SALAMANCA)
andarse por las ramas: coloquial (DRAE, SALAMANCA), informal (DICLOCVER), sen marca (DIPELE, GDUEA)
apretarse el cinturón: coloquial (SALAMANCA), familiar (DIPELE), informal (DICLOCVER), sen marca (DRAE, GDUEA)

3) o dicionario fraseolóxico recolle exemplos de locucións do noso corpus que non están documentadas no resto:

²³ Posto que as locucións que forman parte do noso corpus pertencen ao grupo das verbais, a consulta da obra de Penadés Martínez restrinxíuse ao *Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español* (DICLOCVER), 2002.

alterar la sangre (informal)
caer por tierra (sen marca)
dar cima (sen marca)

3.2. Dicionarios nos que as locucións son unha clase máis do volume de UUFF recollidas

Verbo da selección dos dicionarios que forman parte deste grupo, tomamos como punto de partida que o dicionario faga algún tipo de alusión ao estilo de lingua co que está relacionado o material fraseolóxico que contén; ou que inclúa algunha marca ou algún sistema de marcación que permita vincular as locucións cun valor diafásico determinado. Por este motivo consideramos os datos proporcionados polo título, as páxinas introdutorias, o índice de abreviaturas, a presentación de cada capítulo e a microestrutura do dicionario.

Diccionario fraseológico del español moderno, Varela e Kubarth (1994). Aínda que as locucións ocupan unha boa parte das entradas deste dicionario, tamén acolle complexos fraseolóxicos con casas baleiras (verbo + *que* (te/le) + verbo: *habla que te habla*) e expresións (*dicho sea de paso*). Todo o material fraseolóxico aparece acompañado por unha serie de abreviaturas que indican o seu ámbito de aplicación. Consonte as palabras utilizadas polos autores na “Introducción” (páx. 14), a abreviatura *f.* (*formal*) “se refiere a situaciones donde se debe o puede hablar oficialmente”. Con esta marca etiquetáronse, por exemplo, as locucións *echar abajo*, *hacer acto de presencia* ou *venirse abajo*. Pola súa banda, a abreviatura *inf.* (*informal*) “se refiere a un ámbito más limitado, como, por ejemplo, la familia o una amistad sin demasiadas confianzas donde la despreocupación se conjuga con un cierto respeto”. Este é o estilo co que aparecen vinculadas as locucións *esperar como el santo advenimiento*, *nadar en la abundancia* ou *no necesitar abuela*. E por último, a abreviatura *rest.* (*restringido*) “se refiere a todas aquellas situaciones en las que se pueden o quieren romper todas las barreras y contenciones que imponen las convenciones sociales”. Non é grande o número de locucións que levan esta marca (*cascársela*, *tener cojones* ou *tocar los cojones*).

A consulta do *Diccionario fraseológico del español moderno* evidencia que todas as UUFF van acompañadas sistematicamente por unha abreviatura; aínda que con este procedemento, como xa sinalou Penadés Martínez (2002-2003), o dicionario parece seguir os criterios do DRAE nos seguintes termos: cando o DRAE marca unha UF como *fam.* (*familiar*)²⁴, o *Diccionario* utiliza a marca *inf.* (*bailar el agua*, *bajar el diapasón* ou *bajar la cabeza*), e cando o DRAE non contén ningunha marca, o *Diccionario* emprega a marca *f.* (*bajar el tono*, *bajar la cerviz* ou *batirse en retirada*)²⁵. Tendo en conta a aplicación deste sistema de marcación, a consulta do *Diccionario fraseológico del español moderno* non resulta proveitosa para os obxectivos da nosa investigación, pois este reproduce unha parte da información que xa nos proporcionou o dicionario académico (co emprego da marca

²⁴ A partir da edición de 2001 utilízase a marca *coloq.* (coloquial).

²⁵ Esta maneira de proceder non se seguiu nalgúns casos, como en *barrer hacia adentro* (sen marca, DRAE; informal, *Diccionario fraseológico*) ou *bailar al son que le toca* (coloquial, DRAE; formal, *Diccionario fraseológico*).

informal) e cataloga sistematicamente como formais aquelas locucións que a Academia vincula cun estilo de lingua máis neutro.

Del hecho al dicho, Doval (1995). Aínda que no “Prólogo” da obra non se dedica ningunha atención específica ao tipo de lingua co que se vai relacionar o material fraseolóxico, no capítulo dedicado a “Modismos y locuciones” (páxs. 65-191) hai un número moi reducido de locucións coa marca *frase familiar* (*atar los perros con longaniza, hacer rancho aparte* ou *llegar y besar el santo*) ou *modismo coloquial* (*echar un polvo* ou *estar en bolas*). Aínda así, en ningún apartado se explica qué información achegan os termos *frase familiar* e *modismo coloquial*. Este dicionario reduce as dúas marcas citadas a moi poucos casos de locucións e non marca a maior parte das locucións que contén e que (segundo a información dos dicionarios monolingües e o DICLOCVER) teñen uso informal (*aflojar la mosca, armarse la gorda* ou *buscar tres pies al gato*); todo isto fai que a súa consulta non resulte significativa para os obxectivos da nosa investigación.

Diccionario del español coloquial. Dichos, modismos y locuciones populares, Martín Sánchez (1997). No “Prólogo” indícase que a colección fraseolóxica recolle, por palabras clave, “los dichos, modismos y locuciones populares más utilizados” (páx. 8), así como outros que están en desuso “pero que tuvieron una vigencia coloquial muy importante antaño” (páx. 8). Tanto polo título como por esta declaración de intencións, o lector pode pensar que os termos *coloquial* e *popular* comparten unha parcela común de significado e que todas as UUFF documentadas polo dicionario son propias da lingua informal²⁶. Por esta razón, o feito de que os dicionarios monolingües ou o DICLOCVER non ofrezan ningún tipo de restrición para as locucións que Martín Sánchez recolle como informais (como por exemplo, *cantar victoria, dar alas* ou *tomar buena nota*), lévanas a recoñecer o escaso proveito deste dicionario para o noso labor actual de marcación²⁷.

Modismos del español. 3.500 modismos y locuciones familiares singularmente expresivos o representativos, vigentes en la lengua hablada y escrita, Pérez-Rioja (1997). Ademais de adiantar no título que as UUFF recollidas están vinculadas co ámbito familiar, no “Prólogo” vólvese facer alusión a esta particularidade da obra e na “Introducción” ofrécese unha definición de *lengua coloquial* ou *familiar*: “el habla tal como brota, natural y espontánea, en la conversación diaria” (páx. 18). Xa que no título e nas páxinas introdutorias xa se di que o material recompilado no dicionario forma parte da lingua coloquial ou familiar, non se entende por qué para algunhas locucións concretas se inclúen as seguintes etiquetas²⁸: a) *expresión coloquial* (*partir por el eje*), b) *lenguaje coloquial* (*matar el gusanillo*), c) *expresión familiar* (*cortar por lo sano, helársele el corazón* ou *perder comba*), d) *frase familiar* (*morirse de risa, pagar la novatada* ou *ser todo el monte orégano*). Con relación ao uso coloquial ou familiar de todo o corpus de locucións recollido, detectamos neste

²⁶ A teor desta conclusión xeral, sorprende bastante que no índice de “Abreviaturas” se recolla explicitamente a marca *coloq.* (coloquialmente), aínda que despois se utilice cun número moi reducido de locucións (*apear el tratamiento, hacer un pie agua* ou *mear agua bendita*).

²⁷ Loxicamente non faltaron exemplos de locucións que os dicionarios monolingües e o DICLOCVER relacionan tamén co emprego informal da lingua (*aguar la fiesta, brillar por su ausencia* ou *bajar la cabeza*).

²⁸ Sobre elas non se ofrece ningún tipo de explicación ou aclaración.

dicionario o mesmo problema do dicionario de Martín Sánchez, posto que recolle un número significativo de locucións que os dicionarios monolingües ou o DICLOCVER vinculan cunha lingua neutra (*abrir boca, abrirse camino* ou *estar fuera de cuenta*)²⁹.

Diccionario Akal del español coloquial. 1492 expresiones y más, Ramos e Serradilla (2000). Os autores indican ao lector na “Introducción” que o dicionario ofrece “cuantas expresiones populares o coloquiales necesita adquirir, utilizar, consultar y puntualizar” (páx. 8). Por conseguinte, todas as locucións recolectadas están vinculadas cun estilo de lingua máis informal. Coma nos dous dicionarios anteriores, a consulta da obra de Ramos e Serradilla evidencia que xunto ás locucións que os dicionarios xerais de lingua e o DICLOCVER vincularan co uso informal (*ahuecar el ala, beber los vientos* ou *caérsele el alma a los pies*), hai outras moitas que non presentaban naqueles esa restrición (*abrir la mano, atar cabos* ou *ganarse la vida*).

Diccionario fraseológico documentado del español actual (DFDEA), Seco, Andrés e Ramos (2004). No apartado “Sobre este diccionario” (páxs. 16-17) os autores indican que a obra recolle os seguintes tipos de UUFF: locucións en sentido estrito (*meter las narices, a ojo de buen cubero*), locucións en sentido amplo (colocacións³⁰: *dar corte, prestar atención*; construcións de sentido comparativo: *más largo que un día sin pan, más lento que el caballo del malo*), fórmulas oracionais (*no hay más cera que la que arde, y adiós muy buenas*) e fórmulas expletivas (*ni gaitas, y todo eso*). Por outro lado, e cando a información así o require, despois da categoría inclúese unha serie de marcas sobre o “nivel de uso” (páx. 23) da locución no sentido en que se define. A ausencia destas etiquetas indícanos que a acepción en cuestión é normal ou xeral na lingua. As marcas que informan sobre o nivel de uso son as seguintes: *col* (coloquial), *pop* (popular), *vulg* (vulgar), *jerg* (jergal), *juv* (juvenil) e *lit* (literario). O dicionario ofrece o valor exacto de cada unha delas no “Glosario de términos lingüísticos utilizados” (páxs. 29-32). Verbo da información específica sobre o uso estilístico das locucións, esta proporcionouse grazas aos termos *coloquial* (“Uso propio de la conversación informal o de una situación distendida”, páx. 28): *darle a la colorada, echarla larga* ou *ir de cráneo*; e *literario* (“Uso propio, en general, de obras literarias, o de la lengua escrita, o de situaciones formales; en especial de la expresión voluntariamente elegante o elevada –aunque sea de nivel popular”): *acogerse a sagrado, alzar sobre el pavés* ou *pedir cotufas en el golfo*.

De todos os dicionarios fraseolóxicos que apareceron para a lingua española, sen lugar a dúbidas o DFDEA é a obra máis completa dende o punto de vista da praxe lexicográfica e a que compila o maior volume de UUFF³¹. Ademais, o dicionario ofrece información relativa ao uso estilístico das acepcións das locucións dunha maneira sistemática, o que o converte nunha obra de consulta obrigada para o coñecemento da lingua e para o noso labor actual de marcación. Se comparamos a información contida no DFDEA ca proporcionada polos dicionarios xerais de lingua e o DICLOCVER, podemos apreciar que:

²⁹ Xunto a estas hai outras locucións que os dicionarios citados presentan como informais (*cambiar de chaqueta, mandar a freír espárragos* ou *poner de vuelta y media*).

³⁰ Estas non se diferencian das locucións mediante unha marca determinada.

³¹ O número de unidades e variantes ascende a unhas 16.000.

1) os dicionarios xerais de lingua e o DICLOCVER coinciden co DFDEA na información ofrecida sobre o uso dalgunhas locucións:

aguantar mecha: coloquial

bajar la guardia: sin marca

dar cien patadas: coloquial

2) os dicionarios xerais de lingua e o DICLOCVER vinculan a locución cun estilo de lingua que non se corresponde co proporcionado polo DFDEA:

caérsele el alma a los pies: informal (dicionarios xerais e DICLOCVER), sen marca (DFDEA)

cerrar los ojos: coloquial (DFDEA), sen marca (dicionarios xerais e DICLOCVER)

dar alas: coloquial (DFDEA), sen marca (dicionarios xerais e DICLOCVER)

3) a información que ofrecen os dicionarios non é homoxénea:

caer chuzos de punta: coloquial (DFDEA, DRAE), informal (DICLOCVER) sen marca (DIPELE, GDUEA, SALAMANCA)

caerse redondo: coloquial (SALAMANCA), familiar (DIPELE), sen marca (DRAE, GDUEA, DFDEA)

caérsele la cara de vergüenza: coloquial (DFDEA, DRAE, SALAMANCA), informal (DICLOCVER), sen marca (DIPELE, GDUEA)

4) a locución rexistrada no DFDEA non está incluída no resto de dicionarios:

bajarse de la parra (coloquial)

caber en suerte (sen marca)

dañar la vista (coloquial)

Diccionario de fraseología española. Locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español. Su interpretación, Cantera Ortiz de Urbina e Gomis Blanco (2007). Na “Introducción” (páx. 8) os autores da obra adiantan que:

En este diccionario se recogen las expresiones de la lengua de todos los días: las que oímos de boca de la gente corriente o encontramos en la pluma de escritores cercanos al gran público. Prescindimos, en general, de las que pueden ser consideradas como casi exclusivas de la lengua muy elevada. [...] Lo mismo que las expresiones que llaman malsonantes, salvo las más frecuentes en la lengua normal de todos los días.

Tras a lectura desta cita, deducimos que as UUFF contidas na obra forman parte da lingua xeral, polo que os casos de locucións marcadas na microestrutura do dicionario coas etiquetas *familiar* (*calentársele el morro*, *hacérsele el culo agua* ou *hacérsele el culo pepsicola*) e *popular* (*cambiar el agua al canario* ou *mear agua bendita*)³² están ofrecendo ao lector información sobre o uso restrinxido destas. Con todo, o feito de que se utilicen as dúas marcas citadas en moi poucos exemplos –cando o dicionario contén un número

³² Os autores non ofrecen nun listado previo algunha explicación sobre o valor e o alcance destas marcas.

bastante significativo de locucións que os dicionarios xerais de lingua, o DICLOCVER e o DFDEA relacionan co emprego informal da lingua (*abrir el pico*, *aburrir hasta a las ovejas* ou *apearse del burro*)—lévanos a afirmar que o *Diccionario de fraseología española* non ten entre os seus obxectivos informar de maneira específica sobre os estilos de lingua cos que están vinculadas as locucións que neste se recollen³³. Esta é a razón pola que a súa consulta non resulta relevante para a marcación do corpus de locucións.

Diccionario de dichos y expresiones del español, Cantera Ortiz de Urbina (2011). Neste repertorio fraseolóxico teñen cabida algunhas locucións, aínda que o seu volumen no é comparable coa obra de Cantera Ortiz de Urbina e Gomis Blanco (2007). Na microestrutura non se cita ningunha marca específica, aínda que na “Introducción” se insista en que “Cada entrada recoge un dicho o una expresión de uso normal en español” (páx. 9). Unha vez máis, este concepto de “uso normal en español” dará entrada a moitas locucións que no noso corpus quedaron vinculadas cun estilo informal de lingua (*acordarse de Santa Bárbara cuando truena*, *agarrarse a un clavo ardiendo* ou *bailar el agua*), en virtude da información proporcionada polos dicionarios que estamos manexando para a súa marcación³⁴. Esta maneira de proceder xustifica que esta obra non se considerase significativa para os obxectivos da nosa investigación.

Tras a descrición e a análise que acabamos de presentar en 3.1. e 3.2., resulta evidente que só o DICLOCVER e o DFDEA teñen entre os seus obxectivos informar, de maneira eficiente e sistemática, verbo do uso estilístico das locucións que conteñen. E esta finalidade non só se explica de maneira clara nas páxinas introdutorias, senón que a corrobora despois a información proporcionada na microestrutura dos dous dicionarios. Por esta razón, estamos ante dous repertorios lexicográficos que están sendo de grande utilidade para a marcación do corpus de locucións que nestes momentos estamos levando a cabo, principalmente cando:

1) o DICLOCVER e o DFDEA confirman a marcación inicial que propuxeramos a partir da información ofrecida polos dicionarios xerais de lingua:

aguantar mecha (informal)
bajar la guardia (sen marca)
dar cien patadas (informal)

2) o DICLOCVER e o DFDEA recollen locucións que non estaban incluídas nos dicionarios xerais, e a súa coincidencia na información proporcionada permitiunos vincular o emprego da locución cun estilo determinado:

arrugársele el ombligo: coloquial (DFDEA), informal (DICLOCVER). Estilo de lingua: informal
caer por tierra: sen marca (DFDEA, DICLOCVER). Estilo de lingua: xeral

³³ No *Diccionario* aparecen outras locucións que os dicionarios xerais de lingua e os dous dicionarios fraseolóxicos que estamos utilizando para a marcación tamén relacionan coa lingua xeral. Este é o caso das locucións *abrir el fuego*, *arrojar el guante* ou *atar cabos*.

³⁴ Da mesma maneira, tamén documenta outras locucións que no noso corpus aparecen sen marca (*cantar la palinodia*, *cerrar filas* ou *cortarse la coleta*), aínda que o seu número é moi reducido.

cantar las verdades: informal (DICLOCVER), coloquial (DFDEA). Estilo de lingua: informal

3) o DICLOCVER e o DFDEA orientáronnos para tomar unha decisión en relación coa falta de homoxeneidade na información proporcionada polos dicionarios xerais:

caer chuzos de punta: a) dicionarios xerais: coloquial (DRAE), sen marca (DIPELE, GDUEA, SALAMANCA); b) dicionarios fraseolóxicos: coloquial (DFDEA), informal (DICLOCVER). Estilo de lingua: informal

caerse redondo: a) dicionarios xerais: sen marca (DRAE, GDUEA), coloquial (SALAMANCA), familiar (DIPELE); b) dicionarios fraseolóxicos: sen marca (DFDEA, DICLOCVER). Estilo de lingua: xeral

caérsele la cara de vergüenza: a) dicionarios xerais: coloquial (DRAE, SALAMANCA), sen marca (DIPELE, GDUEA); b) dicionarios fraseolóxicos: coloquial (DFDEA), informal (DICLOCVER). Estilo de lingua: informal

A teor da información ofrecida, todos os exemplos citados e o resto de locucións que poidan recollerse nos apartados 2) e 3) marcáronse nesta segunda fase da investigación, pois *a priori* a súa vinculación cun estilo de lingua concreto non se podía levar a cabo a partir única e exclusivamente dos datos que ofrecían os dicionarios xerais de lingua.

4. Os estilos lingüísticos e a súa vinculación co contexto de comunicación

Independentemente da utilidade práctica que nos está proporcionando o grupo de dicionarios seleccionados para o noso labor de marcación, a falta de documentación dunha locución ou a información tan heteroxénea que obtemos tras a súa consulta non nos permitiu determinar o estilo de lingua dalgunhas locucións. Esta afirmación podémola aplicar a aquelas locucións que quedan recollidas nos seguintes casos³⁵:

1) Os dicionarios xerais e fraseolóxicos non amosan acordo na información diafásica ofrecida cando rexistran unha locución. Esta situación constatámola na documentación das seguintes locucións: *abrir boca*, *afilarse las uñas*, *alzar la voz*, *andarse por las ramas*, *apretarse el cinturón*, *bailar con la más fea*, *batir(se) el cobre*, *caer chuzos de punta*, *caer en el vacío*, *caérsele el alma a los pies*, *caérsele la cara de vergüenza*, *caerse redondo*, *dar alas*, *echar un tupido velo* ou *estar al caer*.

2) A recollida das locucións limitouse a dous ou tres dicionarios (xerais ou fraseolóxicos) e os datos ofrecidos sobre o seu uso non coincidiron. Este é o caso das locucións *alzar el gallo*, *arrugársele el ombligo*, *bailar en la cuerda floja*, *besar el suelo que pisa*, *caer de pie*, *caer del cielo*, *caer en brazos de Morfeo*, *caer en la maldición*, *comerse un marrón*, *entrarle en la cabeza*, *estar con cien ojos*, *freír la sangre*, *hacer un traje (a la medida)*, *meter el hombro* ou *pillar el toro*.

³⁵ No listado de locucións que proporcionamos para os tres contextos que imos destacar aparecen incluídas as locucións coas que quedaron descritos os dicionarios nos apartados 2. e 3. Á parte das locucións xa citadas, pareceunos de interese aumentar a súa nómina, de maneira que a mostra sexa máis representativa en cada grupo.

3) As locucións están rexistradas unicamente no DFDEA e non podemos contrastar a información que proporciona co resto de obras lexicográficas. Exemplo deste caso son as seguintes locucións: *ahogar(se) con un pelo* (sen marca), *arreglar el mundo* (coloquial), *bajar a los infiernos* (coloquial), *buscar la boca* (coloquial), *dañar la vista* (coloquial), *dar aire* (sen marca), *caber en suerte* (sen marca) *empezar el melón* (coloquial), *empuñar las armas* (sen marca), *entrarle en la mollera* (coloquial), *estar a la sopa boba* (coloquial), *estar lampando* (informal), *estar mal* (sen marca), *hacer caer del burro* (coloquial), *hacer daño a la vista* (coloquial) ou *ir descaminado* (sen marca).

Para resolvermos os desaxustes, as carencias ou a falta de información que observamos nos datos que se presentaron nos dicionarios xerais e fraseolóxicos manexados, coidamos que pode ser de grande utilidade a consulta de córpora que recollen amplas mostras de lingua oral e escrita, co fin de coñecer en qué tipos de contextos comunicativos adoitan aparecer as locucións. Os textos que examinamos e que nos permitiron contextualizar as locucións proceden de tres córpora: o *Corpus de Referencia del Español Actual* (CREA) e o *Corpus Diacrónico del Español* (CORDE) do banco de datos da Real Academia Española³⁶, e o corpus DAVIES/NEH da Universidade de Brigham Young (Utah)³⁷. Os criterios manexados para a selección, ordenación e etiquetado do material que presentan os córpora utilizados permitiunos dispoñer de mostras totalmente representativas da lingua española e atopar a locución buscada perfectamente documentada, posto que os textos pertencen á lingua escrita e oral, son representativos de diferentes xéneros e subxéneros (novela, teatro, xornal, diálogo, concurso, entrevista...) e nestes desenvólvense diferentes temáticas (política, economía, ocio, astronomía, folclore, asuntos da vida diaria...). E a utilidade destas tres ferramentas lingüísticas³⁸ na nosa tarefa actual de marcación queda xustificada porque pensamos que a análise dos diferentes contextos nos que pode aparecer unha locución é fundamental á hora de tomar decisións sobre o estilo de lingua co que está relacionada, pois compartimos a idea de que o estilo vén determinado pola situación de uso da lingua e, en consecuencia, tanto a conduta lingüística do falante como a interpretación do interlocutor intentan axeitarse ao contexto comunicativo³⁹. Dende esta

³⁶ Os dous córpora son complementarios. O CREA é un corpus representativo do estado actual da lingua, e conta con máis de 160 millóns de formas procedentes de textos datados a partir de 1975. Os textos escritos, tomados de libros, xornais e misceláneas (prospectos, correos electrónicos, blogs...) abarcan materias moi distintas (saúde, artes, finanzas...). A lingua falada, pola súa banda, está representada por transcricións de documentos sonoros, que proveñen maioritariamente, da radio e a televisión. A estes únense tamén materiais procedentes de discursos políticos, conversacións telefónicas, mensaxes en contestadores, diálogos informais... O CORDE, en cambio, recolle preto de 300 millóns de rexistros dende as orixes da lingua ata 1974, e contén textos escritos de moi diferente xénero (en prosa e en verso): textos narrativos, líricos, dramáticos, científico-técnicos, xurídicos, relixiosos, xornalísticos... Os dous córpora están dispoñibles na páxina electrónica da Real Academia Española [<http://www.rae.es>]. A nosa consulta do CORDE limitouse aos textos do século XX.

³⁷ Este corpus creouno Mark Davies e contén máis de 100 millóns de palabras. Os 20 millóns que pertencen ao século XX proveñen de diversas fontes: enciclopedias, xornais, literatura e textos orais. O corpus está dispoñible na seguinte páxina electrónica: [<http://corpusdelespanol.org>].

³⁸ Cando a locución tivo unha documentación baixa nos tres córpora empregados, fixemos uso do buscador *google*, no que restrinximos a busca a textos producidos en España.

³⁹ Ás veces pode acontecer tamén que aínda que a actividade do falar estea adaptada ás particularidades da situación, o falante dea entrada a un estilo diferente. De aquí que tamén teñamos que ter presente que unha situación non implica necesariamente unha unidade estilística.

perspectiva a consulta de córpora lingüísticos resulta ser unha ferramenta imprescindible á hora de tomar calquera decisión sobre a natureza dos contextos nos que pode aparecer unha determinada locución; ademais doutros aspectos que poidan acaparar a atención dos estudosos⁴⁰. Diferentes investigadores (Granger e Meunier 2008: 19; Gries 2008: 15-18) salientaron que a utilización de córpora lingüísticos permitiu avances nos estudos fraseolóxicos nas últimas décadas, e é neste contexto no que as palabras de Sinclair (2008: 16) resultan certeiras:

Perhaps the main reason for the rapid increase in interest in phraseology is the present-day use of text corpora as the principal data-source for language analysis. Phraseology is the ideal point of contact between a corpus and a description, because it accepts surface phenomena, and this, initially, is what a corpus provides; no preprocessing is required, no abstractions, no information such as parts of speech added.

Con relación aos textos que configuraron a mostra que nos serviu de base para a marcación diafásica das locucións, queremos insistir no seguinte: 1) restrinximos ao español de España e ao século XX todos os textos que utilizamos; 2) non partimos dunha porcentaxe previa de tipoloxías textuais, pois analizamos todos os textos proporcionados polos córpora nos que se documentaba a locución en cuestión; 3) o fragmento que seleccionamos de cada texto responde a unha extensión diferente. Loxicamente, este feito é consecuencia dos criterios manexados na confección particular de cada corpus. Grazas á consulta dos tres córpora citados, á hora de relacionarmos unha locución cun uso formal, neutro ou informal, seguimos e combinamos as dúas canles de actuación das que damos conta deseguido.

En primeiro lugar, empregamos as investigacións que se interesaron polos trazos que son propios dun estilo de lingua concreto, coa finalidade de esclarecer se no texto examinado, e no que aparece unha locución, domina un estilo determinado. Aínda que este non é o lugar para ofrecer unha listaxe dos feitos lingüísticos que son propios da lingua formal, neutra ou informal, a consulta de diferentes traballos permitiunos observar que:

1) A maior parte das investigacións emprendidas para a lingua española centráronse na caracterización da lingua coloquial. Aínda que nestas se insista nas dificultades que se derivan dos intentos por definir o concepto de español coloquial ou informal, si que recollen un amplo abano de descricións nas que se ofrecen os trazos lingüísticos que son característicos do uso coloquial da lingua así como o seu funcionamento⁴¹;

⁴⁰ Por exemplo, sobre a aplicación dos córpora no estudo da fraseoloxía contrastiva ou da variación que presentan algunhas UUFF en inglés, véxase Colson (2008) e Philip (2008), respectivamente.

⁴¹ Véxanse, entre outros, os traballos de Briz (1996: 46-63), Briz (2001: 67-104), Cascón Martín (2000), Gaviño Rodríguez (2008) ou Vigaría Tauste (1987 e 1992). Ademais de ter en conta as regularidades lingüísticas que de acordo cos diferentes niveis de análises se propuxeron como características dun determinado estilo, prestamos atención a aqueles recursos que son especialmente produtivos na creación de UUFF e que se relacionan coa lingua coloquial. Neste sentido, e consonte os datos proporcionados por Briz (1996: 50-63), é frecuente no español coloquial o emprego dos intensificadores e a súa expresión a través de recursos sintácticos (*subirse por las paredes*, *estar que trina* ou *estar que muerde*) ou léxico-semánticos (metáforas da vida cotiá: *mearse de risa*). Da mesma maneira, en Ruíz Gurillo (1998: 63-64) recóllese que a intensificación ou elativización –característica da lingua oral coloquial– está presente nun bo número de

2) Canto á caracterización do estilo formal, puidemos constatar que vai sendo cada vez máis ampla a nómina de traballos destinados especificamente á descrición lingüística de xéneros discursivos vinculados coa lingua máis elevada⁴². Xunto a estes traballos, os trazos propios da lingua máis formal tamén se inclúen nalgunhas descrições sobre o español coloquial coa intención de amosar as diferenzas existentes entre os dous tipos de trazos contrastados⁴³.

En segundo lugar, consideramos tamén outros feitos de natureza extralingüística que se poñen en funcionamento en calquera situación de comunicación e que nos poden ofrecer algunha pista sobre a posible dominancia dun estilo nun contexto comunicativo⁴⁴. Os factores que examinamos son os seguintes: a situación de comunicación, o tema do discurso e o tipo de xénero. Aínda que non medísemos cuantitativamente o peso de cada un dos tres factores citados, o feito de que estean presentes na comunicación confirma a súa significación dende o punto de vista cualitativo ao identificarmos cal é o estilo de lingua co que podemos vincular un determinado texto. Cómpre ter presente, por unha banda, que os dintitos estilos (formal, neutro ou informal) veñen da relación entre os factores comunicativos; e por outra, que cada factor comunicativo reforza de maneira diferente o estilo dun discurso dependendo das circunstancias comunicativas. Aínda que quede moito por investigar para coñecermos realmente a importancia sobre o estilo de cada un dos factores comunicativos, os resultados dalgúns estudos sobre estes avalan a súa presenza nesta investigación.

A) A situación de comunicación. As diversas situacións nas que os falantes utilizan unha lingua determinan a súa conduta lingüística e extralingüística, na medida en que os falantes intentan axustar os seus actos comunicativos ás regras de situación (coma tal, unha consulta médica, a aula dunha universidade)⁴⁵. E isto é así “porque los hablantes asociamos determinadas organizaciones espaciotemporales a unos hechos comunicativos y no a otros” (Contreras Izquierdo 2008: 82). Por esta razón, se o uso lingüístico dun falante non se acomoda a unha situación comunicativa concreta, diremos que a conduta lingüística desa persoa non é a adecuada⁴⁶.

UUFF, de maneira que as categorías lingüísticas poden ter unha función intensificadora grazas aos seguintes mecanismos: comparacións (*más sordo que una tapia*), estruturas relativas (*que no veas*) ou sintagmas prepositivos (*de lo lindo* ou *a montón*).

⁴² A modo de exemplo, pode consultarse a análise de Briz (2011) sobre o xiúzo oral ou o desenvolvido por Sanz Álava (2007) sobre o español académico.

⁴³ O traballo de Briz (1996) é un claro exemplo deste tipo de investigacións.

⁴⁴ Aínda que non dispoñamos para a lingua española dunha caracterización exacta e unánime sobre os límites que separan o estilo formal, o estilo neutro e o estilo informal, dado que “las posibilidades estilísticas de una comunidad son tantas como puntos existen en la escala de la dimensión situacional” (Moreno Fernández 2005: 102), si podemos examinar o escenario no que ten lugar a comunicación e, por tanto, o xurdimento dunha locución determinada.

⁴⁵ A bibliografía que se ocupou do tema puxo de manifesto que o coñecemento e emprego dos distintos estilos adoita ser proporcional ao nivel de instrución do falante, de xeito que canto máis culto sexa un falante, maior dominio de estilos terá. Por outro lado, a correlación que existe entre os trazos situacionais e o emprego dun estilo non é uniforme, pois estaría matizada pola caracterización sociolectal e dialectal dos falantes. Dada a natureza dos corpóra que manexamos para a nosa investigación, non podemos ter acceso ao perfil social e xeográfico dos falantes que utilizaban as locucións examinadas.

⁴⁶ Pensemos, por exemplo, no caso dun aspirante a un posto de traballo que empregase un ton demasiado coloquial durante unha entrevista de traballo.

Tendo en conta que a situación é un factor determinante para a selección dos diferentes estilos –tanto no oral coma no escrito–, consideramos algunhas das variables manexadas polo grupo de investigación Val.Es.Co. da Universidade de Valencia (Briz 1996: 9; Briz 2001: 26, 42-43; Briz e Grupo Val.Es.Co. 2002: 18) para decidirmos se as situacións comunicativas que estabamos examinando nos córpora manexados daban entrada a un estilo formal, a un estilo neutro ou a un estilo informal. As tres variables consideradas son as seguintes:

1) O tipo de relación que existe entre os participantes nun proceso comunicativo. Segundo Contreras Izquierdo (2008: 82-83), o lugar que ocupe un interlocutor no espazo outorgaralle determinados “dereitos e deberes” con relación ao uso da palabra e informaranos sobre o papel que este pode estar exercendo. A isto hai que engadirlle tamén a relación (ou distancia) social –posición, relacións de subordinación, relacións amistosas, parentesco, grao de coñecemento mutuo, etc.– que haxa entre os participantes do intercambio comunicativo, pois esta reflectirase no emprego que fagan da lingua. Dende esta postura e consonte as descrições que se fixeron sobre o uso informal e formal da lingua española, podemos concluír que no uso coloquial oral, por exemplo, actívase unha relación de igualdade entre os interlocutores e dominan os parámetros de +solidariedade e -poder⁴⁷. Fronte a esta caracterización xeral, no uso formal oral adoita poñerse en funcionamento o parámetro de –relación de proximidade⁴⁸. A propósito deste factor, Moreno Fernández (1998/2005: 98) afirmou que:

En general, depende de cada lingua qué tipo de relación entre participantes son relevantes lingüísticamente y en qué medida se reflejan estas relaciones en la gramática y el léxico: cada hablante tiene a su disposición una escala continua de modelos y de unidades, de la cual selecciona, para cada situación, el modelo apropiado.

2) O grao de +/- cotidianidade que ten o discurso. Na modalidade de uso coloquial oral, por exemplo, o marco discursivo viría caracterizado pola relación de familiaridade que os interlocutores teñen nun espazo físico determinado. Pola súa parte, no estilo formal esa relación estaría caracterizada pola ausencia do trazo *familiar*.

3) O grao de +/- planificación do discurso. Se reparamos na conversa coloquial, esta tende a non estar planificada, e isto tradúcese nun escaso control na produción e na aparición de reinicios, vacilacións e voltas atrás. Con isto queremos dicir que os falantes se moven no terreo da espontaneidade e non recorren a discursos previamente elaborados e formalizados. Pola súa parte, na lingua formal domina o carácter planificado⁴⁹.

⁴⁷ A proximidade entre os falantes pode ser social (por exemplo, a establecida pola profesión ou o nivel sociocultural) ou funcional (por exemplo, a función de enfermos que desempeñan dúas persoas que, a pesar de pertenceren a estratos socioculturais moi afastados, comparten a mesma habitación nun hospital). De acordo con Moreno Fernández (2005: 100), os conceptos de *poder* e *solidariedade*, difundidos por Roger Brown dende 1960, resultaron ser uns instrumentos moi útiles para analizar o peso que a relación interpersoal ten sobre o estilo.

⁴⁸ Estreitamente ligado co tema da relación está tamén a actividade que desenvolven o falante e os seus interlocutores (por exemplo, tarefas domésticas / seminario académico).

⁴⁹ Pensemos, por exemplo, nun programa informativo de TV.

B) O tema do discurso. De acordo con Moreno Fernández (2005: 105), o tema dun discurso está moi relacionado co contexto no que este se desenvolve (só se fala dalgúñas cousas nalgúns contextos), coas características psicolingüísticas dos interlocutores e co tipo de relación que manteñen os interlocutores (só se fala dalgúns temas con algunhas persoas). Labov resaltou a importancia do tema, pois segundo Moreno Fernández (2005: 105), este investigador demostrou que hai temas que facilitan o uso dunha lingua máis formal (por exemplo, a corrección e a incorrección no emprego da lingua), mentres que outros dan entrada a unha lingua menos formal (por exemplo, o perigo de morte). Os resultados que achegan as investigacións que se ocuparon da conexión que hai entre o estilo e o tema tratado para a lingua española conclúen que mentres que no uso informal da lingua a temática está relacionada coa vida cotiá (ausencia de tecnicismos), o uso formal adoita estar vinculado con temas moito máis especializados (Briz 2001: 41).

C) O xénero discursivo. Este factor ten que ver coa maneira en que o discurso se manifesta. Os estilos dominantes na lingua oral e escrita tamén se vincularon co tipo de xénero. Polo que se refire especificamente á lingua falada, algunhas investigacións relacionan unhas determinadas modalidades con estilos concretos de lingua, tal e como recolle Moreno Fernández (2005: 106) nas seguintes conclusións tomadas de Labov: 1) o estilo pouco formal está presente na conversa rápida, o discurso monologado, a conversa semidirixida e a conversa bilateral libre; 2) o estilo máis formal obtense grazas ás conversas bilaterais dirixidas ou semidirixidas. E ao lado desta clasificación xeral atopamos outros traballos, como os de Briz (2001) e Briz e Grupo Val.Es.Co. (2002: 19), nos que se listan diferentes tipos de discursos orais vinculados tanto ao estilo informal (a conversa cotiá) coma ao estilo formal (o parladoiro, o debate, a entrevista, a mesa redonda, a consulta médica, o xuízo oral ou a conferencia). Con relación á lingua escrita, tamén se estableceu unha conexión entre diferentes tipos de textos e uns estilos de lingua determinados (Briz 2001; Gaviño Rodríguez 2008: 21). Así, por exemplo, mentres que as cartas familiares, a carta a un amigo, a nota persoal e as conversas escritas por chat ou *msn* formarían parte da modalidade de uso escrito coloquial⁵⁰, os textos legais e as cartas oficiais serían o prototipo discursivo do escrito formal. Aínda que algúns tipos de discursos ou textos poidan ordenarse, en liñas xerais, de acordo coa clasificación presentada, non podemos esquecer que en certas ocasións un tipo de discurso ou texto pode achegarse a un prototipo do que, en teoría, se encontraría bastante afastado. Briz (2001: 33) cita o caso concreto dos debates (con trazos do formal escrito: planificado, con reparto previo de papeis, control de turnos por parte do moderador) e a súa posible aproximación a unha conversa coloquial grazas á posta en escena dunha serie de parámetros (marco discursivo familiar, cotidianidade, saber compartido)⁵¹. Por outra banda, tamén hai xéneros vinculados tradicionalmente cunha lingua máis próxima á formalidade, aínda que é evidente nestes a inclusión de trazos

⁵⁰ Outros exemplos de uso escrito coloquial estarían representados naqueles xéneros literarios –o teatro e os textos narrativos, principalmente– nos que se recollen situacións comunicativas nas que domina un estilo informal.

⁵¹ Aínda que non é unha tarefa sinxela separar o que é propiamente coloquial e diferencialo tallantemente do que non o é, compartimos a opinión de Cascón Martín (2000: 12) cando afirma que “existen una serie de rasgos comunes que oponen esta modalidad comunicativa a otras como la narración, la exposición, la descripción, el diálogo culto, formalizado o literario, etc.”

lingüísticos propios do estilo coloquial ou informal, cunha finalidade estratéxica, expresiva ou pedagóxica. Pensemos, por exemplo, en certas narracións ou descricións xornalísticas, ou nos diálogos que aparecen nalgúns xéneros literarios e a entrada intencionada que nestes hai de léxico argótico, da xerga xuvenil ou de reguladores propios da conversa cotiá (*oye, mira*). Tamén convén ter en conta o labor dos textos teatrais ou certas novelas cun estilo máis coloquial nos que se tende a reproducir o uso máis espontáneo da lingua oral. Consonte a información que nos proporcionou a bibliografía manexada, imos ter en conta que o estilo formal e o estilo informal pódense presentar tanto no oral como no escrito; independentemente de que a modalidade escrita se relacione cun maior grao de formalidade (Briz 2001: 27). A existencia dun estilo informal en textos escritos (xornalísticos, novelísticos, epistolares...) dáse cando estes se converten en vehículos de expresión da lingua falada coloquial, de maneira que a eles se trasladan manifestacións propias da comunicación oral cos seguintes trazos situacionais: igualdade e proximidade entre os participantes, marco discursivo familiar e ton informal da comunicación (Briz 2001).

Consonte a información que acabamos de presentar, en cada un dos textos orais e escritos nos que documentamos algunha das locucións que forman parte do noso corpus determinamos, en primeiro lugar, se os trazos lingüísticos que aparecían neles eran propios dun estilo de lingua concreto (formal, neutro ou informal). En segundo lugar, e para completar a información anterior, examinamos o tipo de situación comunicativa, a temática e o xénero cos que podía estar vinculado o texto⁵². Unha análise cualitativa e conxunto de todos os factores orientounos á hora de decidir a información diafásica que debía acompañar a cada locución. Aínda que levamos a cabo este labor con todas as locucións do corpus, foi especialmente útil naqueles casos nos que a consulta dos dicionarios xerais de lingua e os fraseolóxicos non nos resultara proveitosa.

1) Polo que se refire ás locucións para as que os dicionarios xerais e fraseolóxicos non amosan un acordo na información diafásica ofrecida, a análise do contexto comunicativo permitiu relacionar cada unha destas locucións cos seguintes estilos de lingua: a) lingua xeral: *abrir boca, alzar la voz, batir(se) el cobre, caerse redondo, caer en el vacío, dar alas* ou *echar un tupido velo*; b) lingua informal: *afilarse las uñas, andarse por las ramas, apretarse el cinturón, bailar con ls más fea, caer chuzos de punta, caérsele el alma a los pies, caérsele la cara de vergüenza* ou *estar al caer*.

2) Cando a documentación das locucións se limitou a dous ou tres dicionarios (xerais ou fraseolóxicos) e os datos ofrecidos sobre o seu uso non coincidiron, o contexto de comunicación proporcionou a seguinte información diafásica: a) lingua xeral: *bailar en la cuerda floja, caer en la maldición, meter el hombro* ou *pillar el toro*; b) lingua informal: *alzar el gallo, arrugársele el ombligo, besar el suelo que pisa, caer de pie, caer del cielo, caer en brazos de Morfeo, comerse un marrón, entrarle en la cabeza, estar con cien ojos, freír la sangre* ou *hacer un traje (a la medida)*.

⁵² Loxicamente, a organización interna e determinada que ten cada texto non sempre nos facilitou unha análise completa de todos estes factores.

3) Naqueles casos nos que as locucións están rexistradas unicamente no DFDEA e, por conseguinte, non podemos contrastar a información que proporciona co resto de obras lexicográficas, a análise do contexto de comunicación puxo de manifesto dous feitos: a) por unha banda, confirmouse a información diafásica proposta polo dicionario, tal e como pode comprobarse nas seguintes locucións: *bajar a los infiernos* (coloquial), *buscar la boca* (coloquial), *caber en suerte* (sen marca) *empezar el melón* (coloquial), *empuñar las armas* (sen marca), *entrarle en la mollera* (coloquial), *estar a la sopa boba* (coloquial), *estar lampando* (informal), *estar mal* (sen marca), *hacer caer del burro* (coloquial) ou *ir descaminado* (sen marca); b) por outra banda, algunhas locucións quedaron vinculadas cun estilo de lingua que non cadra coa información contida no DFDEA, de maneira que as locucións *arreglar el mundo*, *dañar la vista* ou *hacer daño a la vista* aparecen relacionadas coa lingua xeral; en cambio, as locucións *ahogar(se) con un pelo*, *pegar el petardo* ou *dar aire* levan a marca informal.

Ademais, queremos amentar outro feito que nos pareceu de interese. Aínda que nun bo número de locucións a análise do contexto confirmou o uso que nos proporcionou inicialmente a consulta dos dicionarios, tal e como podemos exemplificar coas locucións *abrir en canal* (lingua xeral), *abrir la mano* (lingua xeral), *aguantar mecha* (informal), *bajar la guardia* (lingua xeral), *batir palmas* (lingua xeral), *crispar los nervios* (informal) ou *dar cien patadas* (informal), déronse algúns casos nos que o exame do contexto de comunicación levounos a modificar a marcación que propuxeramos inicialmente a teor dos datos contidos nos dicionarios. Por esta razón, as locucións *alborotar el avispero*, *arder Troya* ou *bajar de las nubes* acabaron quedando vencelladas a un estilo de lingua informal.

E por último, para exemplificar de qué maneira a análise do contexto comunicativo nos orientou á hora de vincularmos unha locución cun estilo de lingua, utilizaremos as locucións *caer en el vacío* (sen marca, lingua xeral) e *caérsele la cara de vergüenza* (informal) a modo de exemplos.

A) A locución *caer en el vacío* apareceu maioritariamente en textos nos que a lingua utilizada non recolle usos lingüísticos caracterizados como propios do estilo informal. Polo que se refire ao tipo de textos que documentaron a locución, estes pertencen principalmente á prensa escrita, ao ensaio e á descrición novelística, e neles non caracterizamos a temática como cotiá nin podemos calificar a relación entre os interlocutores co parámetro +proximidade.

Texto 1.

[...]- *¿Ha esperado en su fuero interno que le dieran el Nobel?*

- *No. Yo no soy escritor de Nobel.*

- *¿Por qué dice eso?*

- *Porque tienes que estar ahí presente y que las universidades recuerden tu candidatura entre un millar de escritores. Y luego, por los temas que toco y por el modo de escribir. En algunos aspectos soy un escritor difícil, aunque al hacerme viejo se van simplificando las cosas, y esto pasa con la temática y con la prosa también. Yo recuerdo que cuando publiqué el Don Juan, en el 63, tenía muchas esperanzas puestas en esa*

novela, que es quizá la que más me gusta. Sin embargo, fue un fracaso de público y crítica.

- ¿Le afectan esos fracasos?

- Nunca me planteo el éxito de una obra. Cuando ha llegado lo he recibido. Pero en aquella ocasión, no sólo fue por el fracaso del público, sino por los colegas. Cayó en el vacío y los pocos que se ocuparon de la obra no dijeron más que tonterías. Aquella vez sí me afectó.

- ¿Se arrepiente de haber ganado el Planeta y estar en la rueda comercial de los escritores millonarios?

- No. Sirvió para que me leyera mucha gente y, bueno, lo del dinero es mucho menos del que se supone. Hacienda se lleva el 56 por 100, o sea, que se queda en menos de diez millones [...] (CREA, prensa).

Texto 2.

[...] Como advertíamos al principio, cuando el ataque a una fortaleza tenida por inexpugnable alcanza éxito al primer ensayo, sigue el ariete en su obra destructora hasta reducirla a escombros. Esto parece acontecer después de cada una de las crisis periódicas que la Matemática sufre; pero, pasada la primera impresión, se observa que las columnas principales del edificio siguen en pie, como si éste hubiera resurgido de sus ruinas más perfecto y con nuevo vigor. Y es que en la evolución de la Ciencia no se destruye sistema ninguno que esté lógicamente construido, aunque lo haya sido con arreglo a normas ya abandonadas; cada renovación total de la Ciencia lo depura, eliminando impurezas y contradicciones; lo restaura con arreglo a las nuevas tendencias, y lo amplía, haciéndolo apto para resolver los nuevos problemas. Esto ha acontecido con la Geometría. El llamamiento de Klein no cayó en el vacío, y multitud de geómetras se dedicaron con ardor a investigar los cimientos, para dar a esta ciencia la base sólida de que antes carecía, siendo Pasch el primero que logra una edificación rigurosa [...] (CORDE, ensayo).

B) A locución *caérsele la cara de vergüenza* documentouse de maneira case absoluta en textos que proveñen da prensa, a novela e o teatro. Con relación á prensa, os temas que facilitan a aparición da locución están vinculados coa actualidade da sociedade española (a política, os deportes, a economía...) e na maior parte dos textos atópanse usos lingüísticos que son propios da lingua coloquial ou familiar. Canto aos textos pertencentes ao xénero novelístico e ao teatro, a locución adoita aparecer en escenas nas que se reproduce unha interacción informal, a relación entre os interlocutores é próxima e os temas desenvolvidos forman parte da vida cotiá.

Texto 1.

ADELA.- *¿Quieres orinar?*

SEGUNDO.- *(Mirando el gran tocho de papeles y libros.) Esto lo tiene que saber España entera. Todo, lo voy a explicar todo. Voy a conseguir que se haga justicia de una puñetera vez.*

ADELA.- *Tienes que orinar.*

SEGUNDO.- *Se le va a caer la cara de vergüenza a esa... inhumana. Todo el país sabrá que Antonia López García es una asesina de inválidos.*

ADELA.- *Toma.*

SEGUNDO.- *¿Qué me das?*

ADELA.- *El anillo.*

SEGUNDO.- *¿Para qué?*

ADELA.- *Póntelo, Segun, es de oro, es el de la boda. La televisión lo coge todo, ¿qué van a pensar si te ven sin el anillo de matrimonio? (CREA, novela).*

Texto 2.

[...] *Salieron Tolín y Trini. Ya en el pasillo, cogiendo él por el brazo a la otra, espetole iracundo: - ¿Has visto al muy canalla? ¡Y esto es un noble! Supongo que ahora no seguirás temiendo haberle desobedecido. Plantose Trini frente a Tolín y terciando el mantón, dijo trepidante: - ¡Qué temores ni qué narices, criatura! Contigo y tu Patro ha de ser el cachorro mil veces mejor que si mamara la leche de su ilustre familia. ¡Pesarme haber tirado por ahí solamente las ropas en que lo envolvieron los muy sin entrañas! ¡Arrepentirme de que tengáis en él vosotros dos el chavalillo con que soñabais en balde! ¡Maldita sea mi estampa si no se me hubiese caído la cara de vergüenza como tú y yo hubiésemos sido capaces de igualarnos a esta noble gente! (CORDE, novela).*

5. Conclusións

As reflexións e os resultados que fomos expoñendo ao longo deste artigo, a propósito dos procedementos que poden utilizarse para a marcación diafásica das locucións, tamén se poderían seguir á hora de vincularmos calquera UF cun estilo de lingua determinado.

Como froito do noso labor actual na marcación dun corpus de locucións do español peninsular, describimos ao longo do presente traballo cal está sendo a nosa maneira de proceder ao relacionarmos unha locución cun uso formal, neutro ou informal. Os diferentes recursos que manexamos ata o momento permitíronnos extraer as seguintes conclusións:

- 1) Non son moi numerosas as investigacións lingüísticas en español que se concibiran de maneira específica para asignar o uso que lle corresponde a unha locución determinada, coa excepción dos dicionarios xerais de lingua e dalgúns dicionarios fraseolóxicos.
- 2) A tradición lexicográfica española manexa, en termos xerais, unha serie de marcas que resultan imprecisas e pouco sistemáticas á hora de ofrecer información diafásica.
- 3) Son evidentes os desacordos prácticos que hai entre os dicionarios verbo da atribución ou ausencia deste tipo de contido sociolingüístico.
- 4) A revisión do tratamento da información diafásica que sobre as locucións proporcionan os catro dicionarios xerais de lingua examinados evidencia que: a) agás o DIPELE e o SALAMANCA, os outros dicionarios non ofrecen nas súas páxinas introdutorias unha explicación sobre a aplicación na microestrutura do inventario de marcas sobre o estilo; b) as acepcións para os lemas *familiar* e *coloquial*, que son as dúas marcas que

apareceron ata o momento de maneira exclusiva, poñen de manifesto que a información que comunican está moi próxima; c) resultan bastante numerosos os casos nos que non hai unha correspondencia entre os datos achegados polos diferentes dicionarios; e d) son moi poucos os exemplos de locucións nos que todos os dicionarios que os rexistraran coincidiran á hora de vinculalos cun estilo de lingua concreto.

5) A análise da natureza da información diafásica contida nunha serie de dicionarios fraseolóxicos evidencia que só o DICLOCVER e o DFDEA teñen como finalidade informar, dunha maneira sistemática, sobre o estilo de lingua ao que se pode vincular o corpus de locucións que conteñen.

6) O exame do contexto de comunicación no que ten lugar a ocorrencia dunha locución, grazas á consulta dunha serie de textos orais e escritos en tres corpóra de lingua (CREA, CORDE e DAVIES/NEH), está resultando unha ferramenta lingüística determinante para resolvermos algúns dos desaxustes e as carencias que observamos nos datos facilitados polos dicionarios xerais e fraseolóxicos consultados. A consideración dos trazos lingüísticos dos textos, o estudo cualitativo da situación de comunicación, a temática e o tipo de xénero estanos orientando dunha maneira eficiente á hora de decidirmos cal é o estilo de lingua que domina nun texto e, por esa razón, cal é o estilo que facilita a aparición dunha determinada locución verbal. Pensamos que o uso dos tres corpóra representativos da lingua española que manexamos foi un recurso fundamental na vinculación dunha locución co estilo de lingua que lle corresponde.

6. Bibliografía

6.1. Bibliografía primaria

- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2011): *Diccionario de dichos y expresiones del español*. Madrid: Abada Editores.
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús e GOMIS BLANCO, Pedro (2007): *Diccionario de fraseología española. Locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español. Su interpretación*. Madrid: Abada Editores.
- DFDEA = SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de e RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar.
- DICLOCVER = PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2002): *Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco/Libros.
- DIPELE = MORENO FERNÁNDEZ, Francisco (dir.) (1995): *Diccionario para la enseñanza de la lengua española*. Barcelona: Biblograf / Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá de Henares.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): *Diccionario de la lengua española*, Madrid: Espasa-Calpe. 22ª ed.
- GDUEA = SÁNCHEZ PÉREZ, Aquilino (dir.) (2001): *Gran diccionario de uso del español actual*. Madrid: SGEL.
- MARTÍN SÁNCHEZ, Manuel (1997): *Diccionario del español coloquial. Dichos, modismos y locuciones populares*. Madrid: Tellus.

- PÉREZ-RIOJA, José Antonio (1997): *Modismos del español. 3.500 modismos y locuciones familiares singularmente expresivos o representativos, vigentes en la lengua hablada y escrita*. Salamanca: Librería Cervantes.
- RAMOS, Alicia e SERRADILLA, Ana (2000): *Diccionario Akal del español coloquial. 1492 expresiones y más*. Madrid: Akal.
- SALAMANCA = GUTIÉRREZ CUADRADO, Juan (dir.) (1996a): *Diccionario SALAMANCA de la lengua española*. Madrid: Santillana.
- VARELA, Fernando e KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.

6.2. Bibliografía secundaria

- BÉJOINT, Henri (2000): *Modern Lexicography. An Introduction*. Oxford: OUP.
- BINON, Jean et alii (2004): “Tendances et innovations récentes en lexicographie pédagogique. La contribution des dictionnaires d'apprentissage” en BATTANER, Paz e DECESARIS, Janet (eds.): *De Lexicografía. Actes del I Symposium Internacional de Lexicografía (Barcelona, 16-18 de maig de 2002)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada. Universitat Pompeu Fabra; 53-79.
- BRIZ, Antonio (1996): *El español coloquial. Situación y uso*. Madrid: Arco/Libros.
- (1998/2001): *El español coloquial en la conversación. Esbozo de pragmagramática*. Barcelona: Ariel.
- (2011): “El juicio oral: un subgénero de lo +formal” en FANT, Lars e HARVEY, Ana María (eds.): *El diálogo oral en el mundo hispanohablante. Estudios teóricos y aplicados*. Madrid: Iberoamericana; 139-161.
- (2002): *Corpus de conversaciones coloquiales*. Madrid: Arco/Libros.
- CAMACHO BARREIRO, Aurora Magdalena (2008): “Las marcas sociolingüísticas en una muestra de la lexicografía cubana: tipología y evolución” en *Revista de Lexicografía XIV*, 2008; 43-58.
- CASARES, Julio (1950/1969): *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: CSIC.
- CASAS GÓMEZ, Miguel (1993): “Consideraciones sobre la variación diafásica” en *Pragmalingüística I*, 1993; 99-123.
- CASAS GÓMEZ, Miguel e ESCORIZA MORERA, Luis (2009): “Los conceptos de diastratía y diafasia desde la teoría lingüística y la sociolingüística variacionista” en CAMACHO TABOADA, María Victoria et alii (eds.): *Estudios de Lengua Española: Descripción, Variación y Uso. Homenaje a Humberto López Morales*. Madrid: Iberoamericana; 151-178.
- CASCÓN MARTÍN, Eugenio (1995/2000): *Español coloquial. Rasgos, formas y fraseología de la lengua diaria*. Madrid: Edinumen.
- COLSON, Jean-Pierre (2008): “Cross-linguistic phraseological studies: An overview” en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company; 191-206.

- CONTRERAS IZQUIERDO, Narciso (2008): *El diccionario de lengua y el conocimiento especializado en la sociedad actual*. Jaén: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Jaén.
- DOVAL, Gregorio (1995): *Del hecho al dicho*. Madrid: Ediciones del Prado.
- ETTINGER, Stefan (1982), “La variación lingüística en lexicografía” en HAENSCH, Günther et alii (eds.): *La lexicografía. De la lingüística teórica a la lexicografía práctica*. Madrid: Gredos; 359-394.
- FAJARDO, Alejandro (1996-1997): “Las marcas lexicográficas: concepto y aplicación práctica en la Lexicografía española” en *Revista de Lexicografía* III, 1996; 31-57.
- GARCÉS, María Pilar e GARRIGA, Cecilio (2010): “Las marcas de uso en un diccionario histórico” en GÓMEZ MARTÍNEZ, Marta e CARRIAZO RUIZ, José Ramón (coords.): *La marcación en lexicografía histórica*. San Millán de la Cogolla: Cilengua; 171-241.
- GARRIGA, Cecilio (1997): “Las marcas de uso en los diccionarios del español” en *Revista de Investigación Lingüística* 1, 1997; 75-110.
- (2003): “La microestructura del diccionario: las informaciones lexicográficas” en MEDINA GUERRA, Antonia María (coord.): *Lexicografía española*. Madrid: Ariel; 103-126.
- GAVIÑO RODRÍGUEZ, Victoriano (2008): *Español coloquial. Pragmática de lo cotidiano*. Cádiz: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz.
- GÓMEZ MARTÍNEZ, Marta e CARRIAZO RUIZ, José Ramón (coords.) (2010): *La marcación en lexicografía histórica*. San Millán de la Cogolla: Cilengua.
- GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (2008): “Introduction” en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company; 19-28.
- GRIES, Stefan (2008): “Phraseology and linguistic theory” en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company; 3-25.
- GUTIÉRREZ CUADRADO, Juan (dir.) (1996b): “Las marcas en los diccionarios para extranjeros” en DÍEZ DE REVENGA, María del Pilar e JIMÉNEZ CANO, José María (eds.): *Estudios de Sociolingüística. Sincronía y diacronía*. Murcia: DM; 95-106.
- HAENSCH, Günther (1982): “Aspectos prácticos de la elaboración de diccionarios” en HAENSCH, Günther et alii: *La lexicografía. De la lingüística teórica a la lexicografía práctica*. Madrid: Gredos.
- HARTMANN, Reinhard (2001): *Teaching and Researching Lexicography*. Harlow / England: Longman.
- LARA, Luis Fernando (1997): *Teoría del diccionario monolingüe*. México: El Colegio de México.
- LÓPEZ MORALES, Humberto (2010): “La marcación sociolingüística en la lexicografía dialectal” en CASTAÑER MARTÍN, Rosa María e LAGÜENS GRACIA,

- Vicente (eds.): *De moneda nunca usada. Estudios dedicados a José Mª Enguita Utrilla*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico (CSIC); 385-391.
- MORENO FERNÁNDEZ, Francisco (1998/2005): *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Madrid: Ariel.
- (2000): “Diccionario para el aprendizaje de lenguas extranjeras” en RUHSTALLER, Stefan e PRADO ARAGONÉS, Josefina (eds.): *Tendencias en la investigación lexicográfica del español. El diccionario como objeto de estudio lingüístico y didáctico*. Huelva: Universidad de Huelva; 151-191.
- NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano*. Verona: Edizioni Fiorini.
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2002-2003): “La elaboración del Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español” en *Revista de Lexicografía IX*, 2002; 97-129.
- (2004): “¿Caracterizan las locuciones el registro coloquial?” en VILLAYANDRE LLAMAZARES, Milka (coord.): *Actas del V Congreso de Lingüística General*, vol. 3. Madrid: Arco/Libros; 2225-2235.
- (2005): *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español*. Madrid, Arco/Libros.
- (2006): “El valor discursivo de los refranes” en *Estudios de Lingüística* 20, 2006; 287-304.
- (2008): *Diccionario de locuciones nominales, adjetivas y pronominales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco/Libros.
- (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alcalá.
- PHILIP, Gill (2008): “Reassessing the canon: ‘Fixed’ phrases in general reference corpora” en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company; 95-108.
- PORTO DAPENA, José Álvaro (2002): *Manual de técnica lexicográfica*. Madrid: Arco/Libros.
- ROBERTS, Roda (1996): “Le traitement des collocations et des expressions idiomatiques dans les dictionnaires bilingues” en BÉJOINT, Henry e THOIRON, Philippe (eds.): *Les dictionnaires bilingues*. Belgique: Duculot; 181-197.
- RODRÍGUEZ MARÍN, Rafael (2003): “Las marcas de variación lingüística en el Diccionario de la Real Academia Española” en MORENO FERNÁNDEZ, Francisco et alii (coords.): *Lengua, variación y contexto. Estudios dedicados a Humberto López Morales*, vol. I. Madrid: Arco/Libros; 395-412.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1998): *La fraseología del español coloquial*. Barcelona: Ariel.
- (2001): *Las locuciones en español actual*. Madrid: Arco/Libros.

- RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2012): “La marcación diastrática y diafásica de las locuciones en algunos diccionarios monolingües del español” en CESTERO, Ana María et alii (eds.): *La lengua, lugar de encuentro. Actas del XVI Congreso Internacional de la ALFAL*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá; 2143-2151.
- SANTAMARÍA PÉREZ, María Isabel (2000): “La fraseología en los diccionarios didácticos del español” en RUHSTALLER, Stefan e PRADO ARAGONÉS, Josefina (eds.): *Tendencias en la investigación lexicográfica del español. El diccionario como objeto de estudio lingüístico y didáctico*. Huelva: Universidad de Huelva; 559-571.
- SANZ ÁLAVA, Inmaculada (2007): *El español profesional y académico en el aula universitaria. El discurso oral y escrito*. Valencia: Tirant lo Blanc.
- SINCLAIR, John (2008): “Preface” en GRANGER, Sylviane e MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company; 15-18.
- STREHLER, René (1998): “Marcas de uso nos dicionários” en PINTO PIRES DE OLIVEIRA, Ana Maria e NEGRI ISQUERDO, Aparecida (eds.): *As ciências do léxico. Lexicologia, lexicografia, terminologia*. Campo Grande: Universidade Federal de Mato Grosso do Sul; 169-178.
- VIGARA TAUSTE, Ana María (1987): *Aspectos del español hablado*. Madrid: SGEL.
- (1992): *Morfosintaxis del español coloquial. Esbozo estilístico*. Madrid: Gredos.
- WOTJAK, GERD (1994): “Acerca del potencial comunicativo de las unidades léxicas (UL)” en *Voz y Letra* V/I; 155-173.
- (1998): “¿Cómo tratar las unidades fraseológicas (UF) en el diccionario?” en *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Madrid / Frankfurt am Main: Iberoamericana / Vervuert; 307-321.
- (2006): *Las lenguas, ventanas que dan al mundo*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- ZGUSTA, Ladislav (1988): *Lexicography Today: an annotated bibliography of the theory of lexicography*. Max Niemeyer Verlag, Tübingen; 1-18.

A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos¹

Elaboration of a paremiological corpus by native speakers of French

Julia Sevilla Muñoz

Universidad Complutense de Madrid

Grupo de Investigación UCM 930235 *Fraseología y Paremiología*

Marina García Yelo

Universidad Pontificia de Comillas

Grupo de Investigación UCM 930235 *Fraseología y Paremiología*

Resumo: Este estudo trata de averiguar a presenza do xénero proverbial na competencia do falante francés actual mediante un traballo de campo realizado no curso 2007-2008 cun grupo de informantes no marco da materia Gramática contrastiva (francés-español), impartida nos estudos de Licenciatura de Filoloxía Francesa. A metodoloxía empregada sufriu unha evolución a medida que avanzaban as nosas investigacións durante este tempo debido ao aumento de estudantes francófonos do programa Erasmus. Os obxectivos da actividade proposta no mencionado curso eran diversos: a) espertar o interese dos estudantes por un fenómeno lingüístico de natureza bastante complexa; b) aprender a localizar fenómenos lingüísticos directamente de fontes orais; c) constatar o grao presencial do xénero proverbial na competencia lingüística. O material paremiográfico recompilado constitúe, polo seu número e as súas diversas categorías paremiolóxicas, unha mostra representativa da competencia paremiolóxica francesa e belga actual, debido á idade e á procedencia xeográfica dos informantes.

Palabras clave: francés, paremiografía, mínimo paremiolóxico, refrán, frase proverbial.

Abstract: *This study intends to verify the presence of the proverbial genre in current French by means of a fieldwork carried out in 2007-2008 with a group of students of Contrastive Grammar (French-Spanish), from the Degree in French Philology. The methodology has been evolving due to the increase of francophone students from the Erasmus program. The objectives of the proposed*

Data de recepción 23.6.2013. Data de aceptación 31.7.2013.

¹ Este traballo inscribíase dentro do Proxecto de Investigación I+D+i PAREMIASTIC (2012-2014, FFI2011-24962, Ministerio de Ciencia e Innovación, actualmente Ministerio de Economía y Competitividad).

activity are several: a) waking the interest os students for a complex linguistic phenomenon, b) learning to locate linguistic phenomena directly from oral sources, c) confirming the degree of evidence of the proverbial genre in the linguistic competence. The paremiological material compiled constitutes, for its number and its diverse paremiological categories, a representative sample of the paremiological competence in current French, as a result of the age and the geographical origin of the informants.

Keywords: French, paremiography, paremiological minimum, proverb, proverbial sentence.

1. Introducción

Durante máis de quince anos impartimos a materia *Gramática contrastiva (francés-español)* nos estudos de Licenciatura de Filoloxía Francesa. Un dos temas do programa estaba dedicado ás paremias como complemento ás materias de lingua francesa, por ser un aspecto no que hai notables diferenzas de uso entre a lingua francesa e a española. A metodoloxía empregada para abordar este tema foi sufrindo unha evolución ante os resultados das nosas investigacións durante este tempo e, de modo moi especial, polo sucesivo aumento de estudantes francófonos do programa Erasmus. O número deles foi medrando ata acadar o 40 ou 45% do alumnado. Para eles resultaba moi interesante o tema das paremias, porque as atopaban tanto nos textos españois, principalmente nos textos clásicos, coma no discurso falado. Nos estudantes españois tamén espertaba interese este tema, por tratar un fenómeno lingüístico que lles resultaba coñecido. Por outra banda, pode nacer na clase o interese polas paremias ao descubrir os valores de tales enunciados sentenciosos e os seus problemas tradutolóxicos.

Desenvolvemos diversas actividades para ensinar a recollida de paremias e verificar a súa comprensión. No presente traballo describiremos unha das actividades realizadas durante o curso 2007-2008 en colaboración con Marina García Yelo².

En explicando na clase os trazos definitorios das paremias e mais as súas principais categorías e subcategorías, partimos dunha relación de paremias francesas integrada polas dúas categorías máis frecuentes nos repertorios paremiográficos: os refráns (*proverbes*) e as frases proverbiais (*phrases proverbiales*), co obxecto de captarmos o seu significado e buscarmos a súa correspondencia española.

Tras se familiarizaren co tema, proporcionamos as pautas para a realización da actividade “competencia paremiolóxica”. Durante varios meses, os alumnos debían recompilar paremias directamente de informantes do seu entorno próximo, indicando en cada caso o nome, o lugar e a data de nacemento de cada informante.

Varios eran os obxectivos desta actividade:

- espertar o interese dos estudantes por un fenómeno lingüístico de natureza bastante complexa;
- aprender a localizar fenómenos lingüísticos directamente de fontes orais;

² Por ser, naquela época doutoranda do Programa de Doutoramento da UCM “Estructura y función de las unidades lingüísticas estables: fraseologismos y paremias” e bolseira de investigación (Bolsa Predoctoral UCM), é membro do Grupo de Investigación UCM 930235 Fraseología y Paremiología.

-constatar o grao de presenza do xénero proverbial na competencia lingüística.

Tanto os estudantes franceses como os españois realizaron esta actividade e os dous grupos tiveron como lingua de traballo a súa lingua materna, polo que describiremos o efectuado polo grupo de estudantes francófonos.

2. Perfil dos estudantes

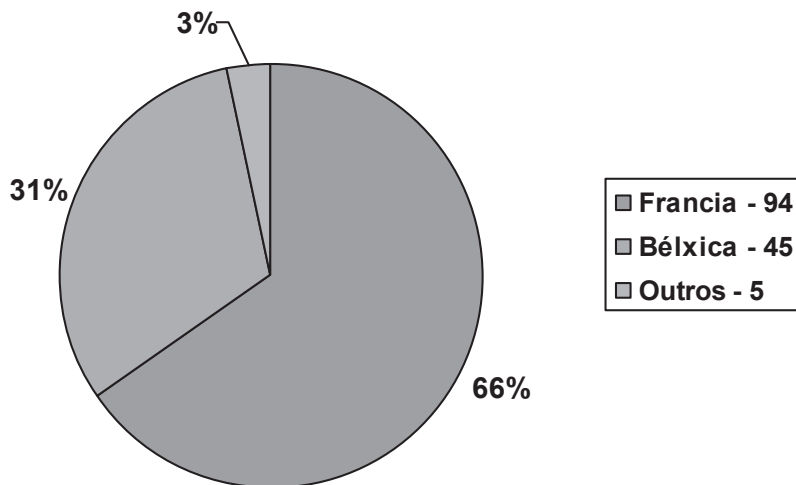
Os alumnos cos que traballamos durante o curso 2007-2008 foron doce francófonos: once franceses e un belga, estudantes de español que se atopaban en España para complementaren a súa formación universitaria. Tratábase dun grupo de doce estudantes, de idade bastante uniforme, xa que a idade de once deles estaba comprendida entre os 20 e os 23 anos.

De acordo co que se lles solicitou, cada un recompilou as paremias populares (refráns, frases proverbiais, dialoxismo etc.) que lles resultaban familiares, e solicitou do seu entorno máis próximo –membros da súa familia e amigos– as paremias coñecidas ou empregadas. Deste xeito, produciuse unha cadea de transmisión paremiolóxica que permitiu chegar a un total de 144 persoas de distintas idades, sexo e lugar de nacemento. Cada alumno consultou á súa vez unha media de once informantes; o número de informantes variaba dende os dous informantes consultados por un alumno aos 44 preguntados por outro.

Se atendemos á idade dos informantes, observamos que o grupo máis numeroso foi o da franxa de idades comprendidas entre os 21 e os 25 anos. Aínda así, a media de paremias achegadas por este grupo, aínda que elevada, situábase a case 8 puntos por debaixo da media achegada polos informantes que superaban os 65 anos.

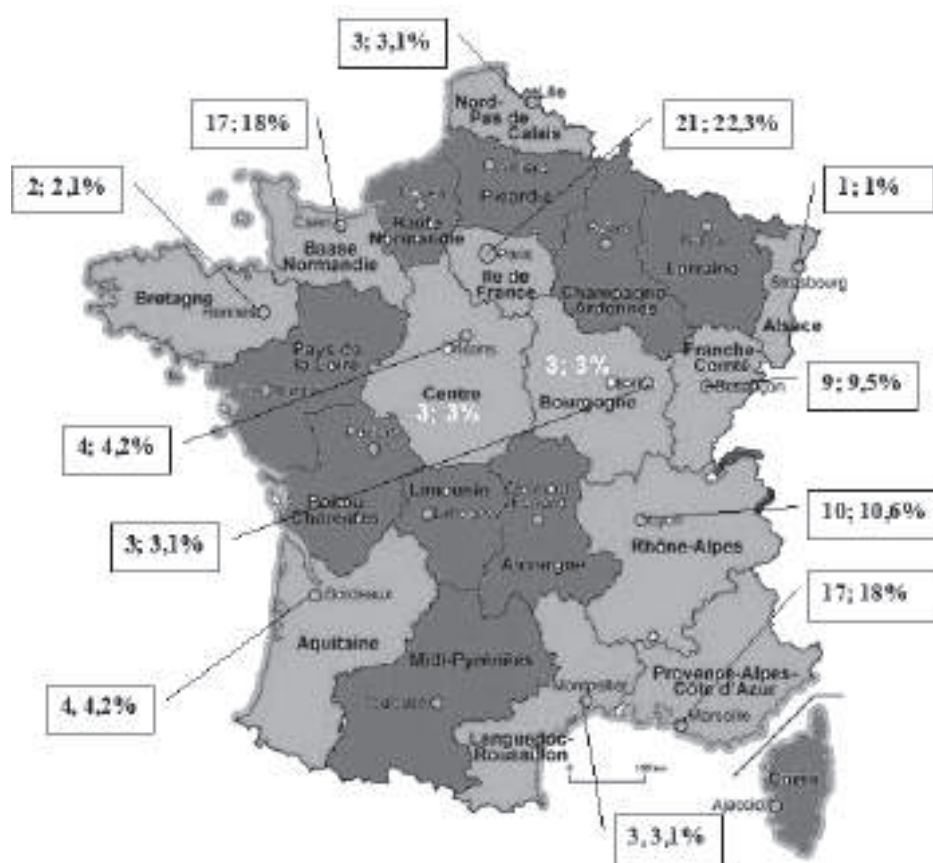
FRANXAS DE IDADES INFORMANTES	N.º INFORMANTES	N.º TOTAL PAREMIAS RECOMPILADAS	PAREMIAS RECOLLIDAS POR PERSOA
Ata 15 anos (1993-2008)	20	53	2,65
16-20 anos (1988-1992)	14	84	6
21-25 anos (1983-1987)	40	186	4,65
26-30 anos (1978-1982)	6	48	8
31-40 anos (1968-1977)	8	54	6,75
41-50 anos (1958-1967)	16	85	5,31
51-64 anos (1944-1957)	27	206	7,62
Máis de 65 (1943 e anteriores)	13	164	12,61
TOTAL	144 informantes	880	6,69/pers.

A procedencia xeográfica dos informantes foi moi diversa, na súa maioría eran franceses e belgas, aínda que había informantes de España e da Suíza francófona. A continuación amosamos un diagrama co número de informantes por país e a súa correspondente porcentaxe.

A porcentaxe máis elevada (66%) correspondía aos informantes de orixe francesa, 94 procedentes de 12 rexións distintas de Francia: do norte (Nord-Pas de Calais) e noroeste (Bretagne e Basse Normandie), do suroeste (Aquitaine) e do sureste (Languedoc-Roussillon Provence-Alpes-Côte d’Azur), pasando por rexións céntricas, como Centre, Bourgogne ou Île de France. De todas elas, as que achegaron maior número de informantes foron: Île de France (21 informantes), Basse Normandie (17 informantes) e Provence-Alpes-Côte d’Azur (17 informantes).

A continuación presentamos un diagrama das rexións de Francia coas porcentaxes de participación no estudo. As rexións coloreadas en ton máis claro son aquelas das que proceden os informantes que participaron no noso estudo.

O número de informantes de orixe belga (31%) ascendeu a 45, procedentes de 5 provincias (1 flamenca: Amberes e 4 valonas: Brabante, Namur, Luxemburgo e Liexa). Da mesma maneira, contamos coa colaboración dun informante da Suíza francófona.

Por último, a porcentaxe de informantes doutras nacionalidades quedou reducida ao 3%, polo que este estudo achegou unha visión de conxunto da paremioloxía na comunidade francófona máis importante de Europa.

3. Descrición do material paremiográfico

O número total de paremias recompiladas chegou a 143 para o corpus en francés de Bélxica e a 338 para as paremias recompiladas en Francia, case todas agrupadas dentro das paremias populares e pertencentes a varias categorías:

- refráns [*proverbes*] (*Qui aime bien châtie bien*),
- refráns meteorolóxicos [*dictons*] (*S'il tonne en février prépare ton grenier*),
- frases proverbiais [*phrases proverbiales*] (*Les bons comptes font les bons amis*),
- locucións proverbiais [*locutions proverbiales*] (*Bien faire et laisser dire*).

O maior número de paremias corresponde a frases proverbiais (191), seguidas dos refráns (150), os refráns meteorolóxicos (19), as locucións proverbiais (2) e as paremias cultas³ (9).

Dos 178 refráns, a maioría foron de orixe popular, como *Qui va à la chasse perd sa place*, *Rira bien qui rira le dernier* e algúns de orixe culta, como *Œil pour œil dent pour dent*, *Ne fais pas à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fasse*.

³ As paremias cultas nacen e empréganse no ámbito científico ou culto, como a máxima, o aforismo, o axioma (Sevilla 2002: 72).

Entre os refráns meteorolóxicos recompilados, os relacionados coa meteoroloxía, (*S'il pleut à la Saint Médard, il pleut quarante jours plus tard, A la Chandeleur, l'hiver s'en va ou prend vigueur, À la Saint Ignace, l'eau est de glace*) son máis numerosos que os alusivos ao tempo (*À la Sainte Catherine tous les arbres prennent racine, Août mûrit les fruits, septembre les cueille*). Recompilouse un refrán meteorolóxico que contén unha crenza (*dicton de la croyance*), isto é, unha desas paremias que expresan crenzas e mitos de orixe rural: *Araignée du matin chagrin, araignée du midi souci, araignée du soir espoir*. As frases proverbiais, en xeral, carecen de rima e son unimembres: *La nuit porte conseil, L'habit ne fait pas le moine, Les murs ont des oreilles, Tous les chemins mènent à Rome, L'argent ne fait pas le bonheur*. En ocasións, formulan unha orde ou mandato: *Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud, Il ne faut pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué, Il ne faut pas mettre la charrue avant les bœufs*. Os proverbios dialogados ou dialoxismos, tamén aparecen na competencia paremiolóxica dos informantes consultados, como o seguinte exemplo: *Il ne faut jamais dire: 'Fontaine je ne boirai jamais de ton eau'*. Na recompilación figuran *locutions proverbiales*⁴, unidades lingüísticas a cabalo entre as paremias e as locucións propiamente ditas, do tipo: *Bien faire et laisser dire, Diviser pour mieux régner*.

Finalmente tamén achamos algunhas expresións idiomáticas (*Il y a anguille sous roche, Il y a trois pelés et un tondu, Cela coûte les yeux de la tête*), locucións (*Avoir la puce à l'oreille, Tirer le diable par la queue, Faim de loup, Secret de polichinelle*) e comparacións (*Être frais comme un gardon, Être têtue comme une bourrique, Rire comme un bossu*). Non as imos tratar neste traballo, pero amosan a dificultade dos informantes para distinguilas con claridade.

Realizamos nun primeiro momento a diferenciación das paremias recompiladas nos dous países, xebrándoas para podermos observar así a presenza de variantes e determinar a coincidencia ou diverxencia no uso das paremias. Deste xeito puidemos concluír que existen variacións tanto no número de paremias recompiladas (moito menor en Bélxica) como na frecuencia de uso destas, sendo distintas as paremias máis frecuentes en cada caso. A continuación presentamos un cadro coas corenta paremias que máis empregan os nosos informantes para amosar as devanditas diverxencias e entre parénteses o número de mencións.

PAREMIAS RECOMPILADAS ENTRE INFORMANTES BELGAS	PAREMIAS RECOMPILADAS ENTRE INFORMANTES FRANCESES
1. <i>Qui va à la chasse perd sa place (18)</i>	1. <i>Il n'y a pas de feu sans fumée (19)</i>
a) <i>Qui part à la chasse perd sa place.</i>	a) <i>Il n'y a pas de fumée sans feu</i>
b) <i>Qui part à la chasse perd sa place, et quand le chasseur revient, il tue le lapin</i>	2. <i>Qui va à la chasse perd sa place (14)</i>
2. <i>Mieux vaut tard que jamais (16)</i>	a) <i>Qui part à la chasse perd sa place</i>

⁴ Sobre esta categoría paremiolóxica véxase Sevilla, Cantera e Sevilla 2005: 15.

a) <i>Il vaut mieux tard que jamais.</i>	3. <i>Après la pluie, le beau temps</i> (12)
3. <i>Tel père, tel fils</i> (15)	a) <i>Après la pluie vient le beau temps</i>
a) <i>Tel père tel fils</i>	b) <i>Après l'hiver, le printemps.</i>
b) <i>Telle mère, telle fille</i>	4. <i>La nuit porte conseil</i> (12)
4. <i>Après la pluie, le beau temps</i> (11)	5. <i>Il ne faut pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué</i> (10)
a) <i>Après la pluie vient le beau temps</i>	a) <i>Ne pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué</i>
b) <i>Après la pluie, le "bon" temps</i>	6. <i>Qui vole un œuf vole un bœuf</i> (11)
c) <i>Après la "vie", le beau temps</i>	7. <i>L'amour est aveugle</i> (7)
5. <i>Il n'y a que la vérité qui blesse</i> (11)	a) <i>L'amour rend aveugle</i>
6. <i>Le chat parti, les souris dansent</i> (11)	b) <i>L'amour est aveugle, le mariage rend la vue</i>
a) <i>Quand le chat est parti, les souris dansent</i>	8. <i>Mieux vaut tard que jamais</i> (10)
b) <i>Quand le chat dort, les souris dansent</i>	a) <i>Mieux vaut plus tard que jamais.</i>
c) <i>Le chat sort, les souris dansent</i>	9. <i>Passion qui passe, soupe à la grimace</i> (10)
7. <i>Chose promise, chose due</i> (10)	10. <i>Qui aime bien châtie bien</i> (10)
8. <i>Il n'y a pas de fumée sans feu</i> (10)	11. <i>Tout à vient à point à qui sait attendre</i> (10)
9. <i>Les bons comptes font les bons amis</i> (10)	12. <i>A chaque jour suffit sa peine</i> (9)
10. <i>Qui vole un œuf vole un bœuf</i> (9)	13. <i>Heureux au jeu, malheureux en amour</i> (9)
11. <i>L'appétit vient en mangeant</i> (8)	14. <i>L'argent ne fait pas le bonheur</i> (9)
12. <i>L'habit ne fait pas le moine</i> (8)	a) <i>L'argent ne fait pas le bonheur mais il y contribue</i>
13. <i>La nuit porte conseil</i> (8)	b) <i>La richesse ne fait pas le bonheur.</i>
14. <i>Qui fait le malin tombe dans le ravin</i> (8)	15. <i>Les bons comptes font les bons amis</i> (9)
15. <i>Qui se ressemble s'assemble</i> (8)	16. <i>Mieux vaut être seul que mal accompagné</i> (9)
a) <i>Qui se ressemble, s'assemble</i>	a) <i>Il vaut mieux être seul que mal accompagné</i>
16. <i>Qui s'y frotte s'y pique</i> (8)	b) <i>Vaut mieux être seul que mal accompagné.</i>
a) <i>Qui s'y frotte, s'y pique</i>	17. <i>Noël au balcon, Pâques aux tisons</i> (9)
17. <i>Plus on est de fou plus on rit</i> (7)	18. <i>Qui ne risque rien n'a rien</i> (9)
18. <i>Qui ne risque rien n'a rien</i> (7)	19. <i>Qui se ressemble s'assemble</i> (9)
a) <i>Qui ne tente rien n'a rien</i>	20. <i>C'est en forgeant qu'on devient forgeron</i> (7)
19. <i>Rira bien qui rira le dernier</i> (7)	a) <i>À force de forger on devient forgeron.</i>
20. <i>Un de perdu dix de retrouvés</i> (7)	21. <i>Jamais 2 sans 3</i> (8)
21. <i>Avec des "si" on mettrait Paris en bouteille</i> (6)	22. <i>La vengeance est un plat qui se mange froid</i> (8)
a) <i>Avec des "si", on mettrait Paris dans une bouteille</i>	23. <i>Loin des yeux loin du cœur</i> (8)

22. <i>Heureux au jeu, malheureux en amour (6)</i>	24. <i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse (8)</i>
23. <i>Qui aime bien châtie bien (6)</i>	25. <i>Toute vérité n'est pas bonne à dire (8)</i>
a) <i>Qui aime bien, châtie bien</i>	a) <i>Toutes vérités ne sont pas bonnes à dire</i>
24. <i>En avril ne te découvre pas d'un fil ; en mai fait* ce qu'il te plaît (5)</i>	26. <i>Aux grands maux les grands remèdes (7)</i>
a) <i>En avril, ne te dépouille pas d'un fil; en mai, fais ce qu'il te plaît</i>	27. <i>Ce n'est pas au vieux singe que l'on apprend à faire la grimace (7)</i>
25. <i>Les cordonniers sont les plus mal chaussés (5)</i>	a) <i>Ce n'est pas au vieux singe qu'on apprend à faire la grimace.</i>
a) <i>Ce sont toujours les cordonniers les plus mal chaussés.</i>	b) <i>Ce n'est pas aux vieux singes qu'on apprend à faire des grimaces</i>
26. <i>Les murs ont des oreilles (5)</i>	c) <i>On n'apprend pas au vieux singe à faire la grimace.</i>
27. <i>Loin des yeux, loin du cœur (5)</i>	d) <i>On n'apprend pas aux vieux singes à faire des grimaces</i>
a) <i>Loin des yeux, près du cœur</i>	e) <i>On n'apprend pas à un vieux singe à faire des grimaces.</i>
28. <i>Œil pour œil dent pour dent (5)</i>	28. <i>Il faut tourner la langue sept fois dans sa bouche avant de parler (7)</i>
29. <i>Qui a bu boira (5)</i>	a) <i>Avant de parler, il faut tourner sept fois la langue dans sa bouche.</i>
30. <i>Tous les chemins mènent à Rome (5)</i>	29. <i>Les grands esprits se rencontrent (7)</i>
31. <i>Un "tiens" vaut mieux que deux "tu l'auras" (5)</i>	30. <i>Mieux vaut prévenir que guérir (7)</i>
32. <i>Vouloir c'est pouvoir (5)</i>	31. <i>Œil pour œil dent pour dent (7)</i>
33. <i>A l'impossible, nul n'est tenu (4)</i>	32. <i>On ne fait pas d'omelette sans casser des œufs (7)</i>
34. <i>L'argent ne fait pas le bonheur (4)</i>	33. <i>Petit à petit l'oiseau fait son nid (7)</i>
35. <i>Pas de nouvelles, bonnes nouvelles ! (4)</i>	34. <i>Qui s'y frotte s'y pique (7)</i>
36. <i>Péché avoué est à demi pardonné (4)</i>	35. <i>Qui vivra verra (7)</i>
a) <i>Chose avouée est à demi pardonnée</i>	36. <i>Rira bien qui rira le dernier (7)</i>
b) <i>Péché avoué, à demi pardonné</i>	37. <i>Rien ne sert de courir il faut partir à point (7)</i>
37. <i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse (4)</i>	a) <i>Rien ne sert de courir, il faut partir à temps.</i>
38. <i>Qui sème le vent récolte la tempête (4)</i>	38. <i>Tel père, tel fils (7)</i>
a) <i>Qui sème à tout vent récolte la tempête</i>	a) <i>Telle mère telle fille</i>
39. <i>Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle casse (4)</i>	39. <i>Au pays des aveugles les borgnes sont rois (6)</i>
a) <i>Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle se brise</i>	a) <i>Au royaume des aveugles les borgnes sont rois</i>
40. <i>Beaucoup de bruit pour rien (4)</i>	b) <i>Au royaume des aveugles, le borgne est roi</i>
	40. <i>Chassez le naturel il revient au galop (6)</i>

Das corenta paremias presentadas existe coincidencia entre os dous países en 18 delas, e isto supón unha porcentaxe do 45% aínda que a frecuencia coa que se presentan difire lixeiramente. As devanditas paremias son:

Après la pluie, le beau temps.
Heureux au jeu, malheureux en amour.
Il n'y a pas de feu sans fumée.
L'argent ne fait pas le bonheur.
La nuit porte conseil.
Les bons comptes font les bons amis.
Loin des yeux loin du cœur.
Mieux vaut tard que jamais.
Œil pour œil dent pour dent.
Pierre qui roule, n'amasse pas mousse.
Qui aime bien châtie bien.
Qui ne risque rien n'a rien.
Qui s'y frotte s'y pique.
Qui se ressemble s'assemble.
Qui va à la chasse perd sa place.
Qui vole un œuf vole un bœuf.
Rira bien qui rira le dernier.
Tel père, tel fils.

Ao analizarmos os dous cónpora, descubrimos que, a pesar da falta de coincidencia na frecuencia de uso das primeiras 40 paremias nos dous países, si existe, pola contra, unha coincidencia do 80% entre o total de paremias recompiladas por informantes belgas e o corpus moito máis numeroso dos informantes franceses; isto é, o 80% das paremias recompiladas por informantes belgas atópase no corpus francés, aínda que a súa frecuencia de uso é distinta debido, se cadra, a diferenzas diatópicas e pragmáticas complexas de analizar.

Das paremias recompiladas por informantes belgas só 15 non están presentes no corpus francés, o que representa unha porcentaxe moi pequena do 10% das paremias en francés de Bélxica e un 4,4% do corpus de nativos franceses. As paremias son as seguintes:

-A tout Seigneur tout honneur.
-Belle de loin, mais loin d'être belle.
-C'est en tombant qu'on apprend.
-Des goûts et des couleurs, il ne faut pas discuter.
-Dis-moi qui tu hantes et je te dirai qui tu es.
-Entre l'arbre et l'écorce, il ne faut pas mettre le doigt.
-Il faut rendre à César ce qui appartient à César, et à Dieu ce qui est à Dieu.
-Le changement de viande excite l'appétit.
-Les conseillers ne sont pas les payeurs.
-Mariage demande ménage.
-Qui donne aux pauvres prête à Dieu.

- Qui donne vite donne deux fois.*
- Qui fait le malin tombe dans le ravin.*
- Qui veut la fin veut les moyens.*
- Quiconque se sert de l'épée périra par l'épée.*

Noutra ocasión estudaremos con máis detalle as semellanzas e diverxencias dos dous corpóra. Neste artigo só faremos unha aproximación cuantitativa dos dous conxuntos pero ao final ofreceremos o listado completo das paremias recompiladas por países coa presenza das súas variantes.

2.1. Presenza de variantes

Das paremias recompiladas, 76 posúen variantes formais; isto é, un pouco máis do 20% do total de paremias recollidas. O enunciado que máis variantes tivo é o refrán: *Qui va a la chasse perd sa place*:

- Qui va à la chasse perd sa place* (29 mencións).
- Qui part à la chasse perd sa place* (2 mencións).
- Qui part à la chasse perd sa place, et quand le chasseur revient, il tue le lapin* (1 mención).

Séguelle un enunciado considerado refrán meteorolóxico, aínda que co tempo adquiriu un sentido idiomático e emprégase tamén como se se tratase dun proverbio:

- Après la pluie le beau temps* (15 mencións).
- Après la pluie vient le beau temps* (5 mencións).
- Après la pluie, le "bon" temps* (1 mención).
- Après l'hiver, le printemps* (1 mención).
- Après la "vie", le beau temps* (1 mención).

Citaremos por último unha frase proverbial:

- L'argent ne fait pas le bonheur* (10 mencións).
- L'argent ne fait pas le bonheur mais il y contribue* (2 mencións).
- La richesse ne fait pas le bonheur* (1 mención).

Unha das variantes, a primeira, é en realidade a mesma paremia acompañada dunha apostila. A presenza de variantes non é moi elevada –un 20%– o que nos fai supoñer que o carácter semifixado ou fixado das devanditas unidades contribúe á súa conservación na competencia lingüística dos falantes. As variantes son de diversos tipos:

- Presenza/ausencia de caracteres gráficos como as comas:

Rien ne sert de courir il faut partir à point.

Rien ne sert de courir, il faut partir à point.

- Cambio na orde sintáctica dos compoñentes:

Il n'y a pas de feu sans fumée.

Il n'y a pas de fumée sans feu.

- Supresión da segunda parte da paremia:

Araignée du matin chagrin, araignée du midi souci, araignée du soir espoir.

Araignée du matin, chagrin.

- Modificación dun dos elementos por outro de significado ou fonética similar:

Au pays des aveugles les borgnes sont rois.

Au royaume des aveugles les borgnes sont rois.

- Adición dun intensificador:

Mieux vaut tard que jamais.

Mieux vaut plus tard que jamais.

- Modificación no número dalgún dos compoñentes (singular por plural e viceversa):

Ce n'est pas au vieux singe que l'on apprend à faire la grimace.

Ce n'est pas aux vieux singes qu'on apprend à faire des grimaces.

- Adición dunha apostila:

L'argent ne fait pas le bonheur.

L'argent ne fait pas le bonheur mais il y contribue.

Tras a análise dos corpóra de paremias recompiladas por informantes belgas e franceses podemos concluír que: aínda que a frecuencia de uso varía dun país a outro, sendo esta moito máis alta en Francia, existe unha coincidencia superior ao 80% na competencia paremiolóxica dos falantes dos dous países.

2.2. Frecuencia por número de informantes

De todas as paremias recompiladas, destacan vinte por seren as máis frecuentes e as que máis emprega o total de usuarios, a saber:

PAREMIA	TIPO DE PAREMIA	FRECUENCIA
<i>Qui va à la chasse perd sa place</i>	Refrán	29
<i>Mieux vaut tard que jamais</i>	Refrán	24
<i>Qui vole un œuf vole un bœuf</i>	Refrán	20
<i>La nuit porte conseil</i>	Frase proverbial	20
<i>Les bons comptes font les bons amis</i>	Frase proverbial	19
<i>Tel père tel fils</i>	Refrán	18
<i>Il n'y a pas de fumée sans feu</i>	Frase proverbial	17
<i>Qui aime bien châtie bien</i>	Refrán	15
<i>Chose promise, chose due</i>	Refrán	15
<i>Heureux au jeu, malheureux en amour</i>	Refrán	15
<i>Après la pluie, le beau temps</i>	Refrán meteorolóxico	15
<i>Il n'y a que la vérité qui blesse</i>	Frase proverbial	15
<i>Rira bien qui rira le dernier</i>	Refrán	14
<i>Qui se ressemble s'assemble</i>	Refrán	14

<i>L'habit ne fait pas le moine</i>	Frase proverbial	14
<i>Qui ne risque rien n'a rien</i>	Refrán	14
<i>Qui s'y frotte s'y pique</i>	Refrán	13
<i>L'appétit vient en mangeant</i>	Frase proverbial	13
<i>Œil pour œil dent pour dent⁵</i>	Refrán	12
<i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse</i>	Refrán	12

Destas vinte paremias, trece son refráns (*proverbes*); seis, frases proverbiais (*phrases proverbiales*) e unha é refrán meteorolóxico (*dicton*) ou refrán (*proverbe*) (*Après la pluie, le beau temps*), segundo se empregue en sentido directo ou figurado.

Como indicamos, dentro do corpus total de paremias recompiladas son as frases proverbiais as máis numerosas: 195 fronte aos 176 refráns (*proverbes*). Aínda así, ao realizarmos o estudo das vinte paremias máis frecuentes entre os nosos informantes, observamos que os refráns (*proverbes*) posúen unha maior frecuencia de uso, pois son 14 refráns –incluído o refrán de orixe culta– fronte a 6 frases proverbiais. Poida que esta supremacía no uso dos refráns fronte ás frases proverbiais sexa debido á existencia nos primeiros de máis elementos mnemotécnicos (rima, ritmo, estrutura bímembre).

2.3. Frecuencia por idades dos informantes

En canto ás paremias máis empregadas por idades, ativémonos ás dez primeiras. Se separamos por franxas de idades cada grupo de informantes, obtemos oito grupos de informantes:

PAREMIAS EMPREGADAS POR FRANXAS DE IDADES	
Ata os 15 anos (1993-2008)	<i>Qui va à la chasse perd sa place.</i> <i>Tel père, tel fils.</i> <i>Mieux vaut tard que jamais.</i> <i>Après la pluie, le beau temps.</i> <i>Le chat parti, les souris dansent.</i>
16-20 anos (1988-1992)	<i>Il n'y a que la vérité qui blesse.</i> <i>La nuit porte conseil.</i> <i>Qui s'y frotte s'y pique.</i> <i>Tel père, tel fils.</i> <i>Qui va à la chasse perd sa place.</i>
21-25 anos (1983-1987)	<i>Après la pluie le beau temps.</i> <i>Heureux au jeu, malheureux en amour.</i> <i>Les bons comptes font les bons amis.</i> <i>Qui va à la chasse perd sa place.</i> <i>Mieux vaut tard que jamais.</i>

⁵ Este proverbio ten a súa orixe na lei do Talión recollida na Biblia: A *lex talionis* atópase en tres textos do Antigo Testamento (Éxodo 21,23-24; Levítico 24,19-20; Deuteronomio 19,21). Trátase dunha parte da oración: *Pagarás vida por vida, ollo por ollo, dente por dente, man por man, pé por pé, lume por lume, ferida por ferida, contusión por contusión*. Curiosamente, nas distintas linguas dinse só as dúas primeiras partes: *Ojo por ojo, diente por diente*, en español; *Occhio per occhio, dente per dente*, en italiano; *Auge um Auge, Zahn um Zahn*, en alemán (Sevilla, Cantera 2002: 31).

26-30 anos (1978-1982)	<i>Qui aime bien châtie bien. Qui vole un œuf vole un bœuf. A la guerre comme à la guerre. Au royaume des aveugles les borgnes sont rois. C'est dans le besoin qu'on reconnaît ses vrais amis.</i>
31-40 anos (1968-1977)	<i>Il n'y a pas de fumée sans feu. L'appétit vient en mangeant. Les bons comptes font les bons amis. Les murs ont des oreilles. Qui aime bien châtie bien.</i>
41-50 anos (1958-1967)	<i>A chaque jour suffit sa peine. Aux grands maux, les grands remèdes. Avec des "si", on mettrait Paris en bouteille. Fais ce que je dis, ne fais pas ce que je fais. Il n'y a pas de fumée sans feu.</i>
51-64 anos (1944-1957)	<i>Il n'y a pas de fumée sans feu. Noël au balcon, Pâques au tison. Toute vérité n'est pas bonne à dire. En avril ne te découvre pas d'un fil en mai fais ce qu'il te plaît. Il ne faut pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué.</i>
Máis de 65 anos (1943 e menos)	<i>Pierre qui roule n'amasse pas mousse. Rien ne sert de courir il faut partir a point. Qui a bu boira. A l'impossible nul n'est tenu. Bien faire et laisser dire.</i>

Nas dúas primeiras franxas (ata os 20 anos) destaca o enunciado *Qui va à la chasse perd sa place*, ausente nos demais grupos, o que parece indicar que se trata dunha paremia propia da linguaxe infantil. Dous grupos coinciden en ter como paremia máis frecuente *Il n'y a pas de fumée sans feu*, o dos 31-40 anos e o dos 51-64 anos.

As paremias máis frecuentes son: *Mieux vaut tard que jamais*, presente en catro grupos; *Il n'y a pas de fumée sans feu*, *Les bons comptes font les bons amis*, *Qui aime bien châtie bien* e *Qui va à la chasse perd sa place* presentes en tres.

Resulta curioso achar o refrán metrolóxico *En avril ne te découvre pas d'un fil, en mai fais ce qu'il te plaît* nunha forma máis breve (*En avril ne te découvre pas d'un fil*) ou cun referente temporal distinto (*En mai, fais ce qu'il te plaît*).

Estas case catrocentas paremias presentes na competencia paremiolóxica dos informantes consultados constitúen un número considerable para tratarse da competencia paremiolóxica duns falantes que utilizan cada vez menos este tipo de enunciados.

2.4. Frecuencia de aparición en Internet

Tras obter o corpus de paremias máis empregadas en todos os grupos consultados, decidimos realizar unha incursión en Internet, para comprobar se se corresponden coas máis utilizadas na rede. Facémolo en dúas fases: na primeira introducimos a paremia entre aspas no buscador Google coa forma tal e como se recollera. Na segunda fase introducimos a mesma paremia pero esta vez sen aspas, para ampliar o campo de busca e localizar as posibles variantes que puidesen xurdir.

Efectuamos esta operación coas vinte paremias máis habituais comprobamos que a frecuencia de cada paremia aumenta loxicamente cando eliminamos as aspas.

Advertimos que esta consulta se fixo en marzo do 2009, porque a primeira paremia *Mieux vaut tard que jamais* pasou de 7.350.000 resultados (en 2009) a 8.500.000 (en 2013). Que o uso pragmático aumentase na rede indica que esta paremia (e quizais tamén outras) seguen vixentes no francés actual.

PAREMIAS MÁIS FRECUENTES EN INTERNET (entre aspas)	Resultados	PAREMIAS MÁIS EMPREGADAS DO CORPUS
<i>Mieux vaut tard que jamais</i>	7.350.000	<i>Qui va à la chasse perd sa place.</i>
<i>L'habit ne fait pas le moine</i>	2.550.000	<i>Mieux vaut tard que jamais.</i>
<i>Après la pluie le beau temps</i>	2.510.000	<i>Qui vole un œuf vole un bœuf.</i>
<i>Œil pour œil dent pour dent</i>	2.270.000	<i>La nuit porte conseil.</i>
<i>Qui aime bien châtie bien</i>	2.070.000	<i>Les bons comptes font les bons amis.</i>
<i>Qui s'y frotte s'y pique</i>	1.780.000	<i>Tel père tel fils.</i>
<i>Il n'y a pas de fumée sans feu</i>	1.630.000	<i>Il n'y a pas de fumée sans feu.</i>
<i>Qui ne risque rien n'a rien</i>	1.390.000	<i>Qui aime bien châtie bien.</i>
<i>La nuit porte conseil</i>	1.350.000	<i>Chose promise, chose due.</i>
<i>Rira bien qui rira le dernier</i>	1.240.000	<i>Heureux au jeu, malheureux en amour.</i>
<i>L'appétit vient en mangeant</i>	733.000	<i>Après la pluie le beau temps.</i>
<i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse</i>	440.000	<i>Il n'y a que la vérité qui blesse.</i>
<i>Il n'y a que la vérité qui blesse</i>	440.000	<i>Rira bien qui rira le dernier.</i>
<i>Tel père tel fils</i>	380.000	<i>Qui se ressemble s'assemble.</i>
<i>Les bons comptes font les bons amis</i>	375.000	<i>L'habit ne fait pas le moine.</i>
<i>Chose promise, chose due</i>	352.000	<i>Qui ne risque rien n'a rien.</i>
<i>Qui vole un œuf vole un bœuf</i>	313.000	<i>Qui s'y frotte s'y pique.</i>
<i>Qui se ressemble s'assemble</i>	234.000	<i>L'appétit vient en mangeant.</i>
<i>Qui va à la chasse perd sa place</i>	189.000	<i>Œil pour œil dent pour dent.</i>
<i>Heureux au jeu, malheureux en amour</i>	35.500	<i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse.</i>

Observamos que non existe coincidencia exacta de frecuencia entre as paremias que recolleron os alumnos e as mesmas en Internet. Pode que este feito se deba a que Internet é unha plataforma de comunicación que empregan fundamentalmente persoas novas, polo que se reduce bastante a presenza dos grandes grupos de usuarios das paremias, é dicir, aqueles con idades que superan os 50 anos. Aínda así, podemos deducir que a presenza de paremias populares na Rede resulta destacable, dado o alto número de páxinas e sitios Web nas que aparecen, dende os 7.350.000 de resultados da paremia *Mieux vaut tard que jamais* ata as 35.500 nas que figura *Heureux au jeu, malheureux en amour*.

3. Conclusións

O desenvolvemento dun traballo de campo centrado na recompilación de paremias presentes na competencia activa de falantes francófonos nativos constitúe unha mostra representativa válida para descubrir a devandita competencia paremiolóxica no francés actual debido á variedade de idades dos informantes e ás súas diversas procedencias xeográficas, sendo un 66% de orixe francesa e un 31% de orixe belga.

O material paremiográfico que achegaron resulta igualmente representativo, polo seu número e as súas diversas categorías paremiolóxicas. Recompilamos dous corpóra distintos, un de 144 paremias (recompiladas por informantes belgas) e outro de 338 (recollido por informantes franceses). Nos dous corpóra as frases proverbiais son as máis numerosas (*La nuit porte conseil*, *L'habit ne fait pas le moine*) seguidas dos refráns (*Rira bien qui rira le dernier*) e algúns refráns meteorolóxicos como *S'il pleut à la Saint Médard, il pleut quarante jours plus tard*. Aínda así, ao realizarmos o estudo das vinte paremias máis frecuentes entre os nosos informantes, observamos que os refráns posúen unha maior frecuencia de uso, isto pode ser debido á presenza de elementos mnemotécnicos (rima, ritmo, estrutura bímembre) que facilitan a súa memorización.

No que se refire ás paremias máis frecuentes destaca o enunciado *Qui va à la chasse perd sa place* entre os falantes de 20 anos e *Pierre qui roule n'amasse pas mousse* entre os informantes maiores de 65 anos.

A frecuencia de aparición en Internet desvélanos, como queda dito, que a paremia máis frecuente é *Mieux vaut tard que jamais* con 7.350.000 de resultados (8.500.000 en 2013) a moita distancia da seguinte en número de veces empregada *L'habit ne fait pas le moine*, con 2.550.000 (2.560.000).

A análise dos corpóra de paremias recompilados por informantes franceses e belgas permite extraer varias conclusións. Ambas comunidades lingüísticas comparten repertorio paremiolóxico aínda que difiran lixeiramente na frecuencia de uso e nas paremias que o conforman.

A presenza de variantes representa unha porcentaxe baixa con respecto ao total, un 20%, o que permite deducir que as paremias perviven no discurso de maneira fixa ou relativamente fixa cunhas modificacións mínimas que lle afectan especialmente á forma pero non ao contido que estas vehiculan.

O material recompilado é de suma utilidade para o ensino de paremias na clase de FLE. En efecto, trátase dun valioso material para realizar outras actividades encamiñadas a adiviñar cal sería o mínimo paremiolóxico francés.

O devandito corpus resulta de utilidade no só no deseño de actividades didácticas nas clases de FLE, senón tamén na realización de traballos comparados de tipo paremiolóxico, como o efectuado no *Refranero Multilingüe* do Centro Virtual Cervantes, isto é, a busca das correspondencias paremiolóxicas francesas máis adecuadas e en uso actual. Con este traballo queda patente a importancia de consultar fontes orais para a confección de

córpore de paremias, así como a utilidade das actividades paremiográficas que se poden coordinar dende a clase de lingua.

4. Corpus de paremias recompiladas por países

4.1. PAREMIAS RECOMPILADAS ENTRE INFORMANTES FRANCESES

1. <i>Il n'y a pas de feu sans fumée. (17)</i> a) <i>Il n'y a pas de fumée sans feu.</i>	20. <i>C'est en forgeant qu'on devient forgeron. (8)</i> a) <i>À force de forger on devient forgeron.</i>
2. <i>Qui va à la chasse perd sa place. (14)</i> a) <i>Qui part à la chasse perd sa place.</i>	21. <i>Jamais 2 sans 3. (8)</i>
3. <i>Après la pluie, le beau temps. (12)</i> a) <i>Après la pluie vient le beau temps.</i> b) <i>Après l'hiver, le printemps.</i>	22. <i>La vengeance est un plat qui se mange froid. (8)</i>
4. <i>La nuit porte conseil. (12)</i>	23. <i>Loin des yeux loin du cœur. (8)</i>
5. <i>Il ne faut pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué. (10)</i> a) <i>Ne pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué.</i>	24. <i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse. (8)</i>
6. <i>Qui vole un œuf vole un bœuf. (11)</i>	25. <i>Toute vérité n'est pas bonne à dire. (8)</i> a) <i>Toutes vérités ne sont pas bonnes à dire.</i>
7. <i>L'amour est aveugle. (10)</i> a) <i>L'amour rend aveugle.</i> b) <i>L'amour est aveugle, le mariage rend la vue.</i>	26. <i>Aux grands maux les grands remèdes. (7)</i>
8. <i>Mieux vaut tard que jamais. (10)</i> a) <i>Mieux vaut plus tard que jamais.</i>	27. <i>Ce n'est pas au vieux singe que l'on apprend à faire la grimace. (7)</i> a) <i>Ce n'est pas au vieux singe qu'on apprend à faire la grimace.</i> b) <i>Ce n'est pas aux vieux singes qu'on apprend à faire des grimaces.</i> c) <i>On n'apprend pas au vieux singe à faire la grimace.</i> d) <i>On n'apprend pas aux vieux singes à faire des grimaces.</i> e) <i>On n'apprend pas à un vieux singe à faire des grimaces.</i>
9. <i>Passion qui passe, soupe à la grimace. (10)</i>	28. <i>Il faut tourner la langue sept fois dans sa bouche avant de parler. (7)</i> a) <i>Avant de parler, il faut tourner sept fois la langue dans sa bouche.</i>
10. <i>Qui aime bien châtie bien. (10)</i>	29. <i>Les grands esprits se rencontrent. (7)</i>
11. <i>Tout à vient à point à qui sait attendre. (10)</i>	30. <i>Mieux vaut prévenir que guérir. (7)</i>
12. <i>A chaque jour suffit sa peine. (9)</i>	31. <i>Œil pour œil dent pour dent. (7)</i>
13. <i>Heureux au jeu, malheureux en amour. (9)</i>	32. <i>On ne fait pas d'omelette sans casser des œufs. (7)</i>
14. <i>L'argent ne fait pas le bonheur. (9)</i> a) <i>L'argent ne fait pas le bonheur mais il y contribue.</i> b) <i>La richesse ne fait pas le bonheur.</i>	33. <i>Petit à petit l'oiseau fait son nid. (7)</i>
15. <i>Les bons comptes font les bons amis. (9)</i>	34. <i>Qui s'y frotte s'y pique. (7)</i>
16. <i>Mieux vaut être seul que mal accompagné. (9)</i> a) <i>Il vaut mieux être seul que mal accompagné.</i> b) <i>Vaut mieux être seul que mal accompagné.</i>	35. <i>Qui vivra verra. (7)</i>
17. <i>Noël au balcon, Pâques aux tisons. (9)</i>	36. <i>Rira bien qui rira le dernier. (7)</i>
18. <i>Qui ne risque rien n'a rien. (9)</i>	37. <i>Rien ne sert de courir il faut partir à point. (7)</i> a) <i>Rien ne sert de courir, il faut partir à temps.</i>
19. <i>Qui se ressemble s'assemble. (9)</i>	

38. <i>Tel père, tel fils. (7)</i>
a) <i>Telle mère telle fille.</i>
39. <i>Au pays des aveugles les borgnes sont rois. (6)</i>
a) <i>Au royaume des aveugles les borgnes sont rois.</i>
b) <i>Au royaume des aveugles, le borgne est roi.</i>
40. <i>Chassez le naturel il revient au galop. (6)</i>
41. <i>Faute avouée est à demi pardonnée. (6)</i>
a) <i>Faute avouée est à moitié pardonné.</i>
b) <i>Péché avoué est à demi pardonné.</i>
42. <i>Il ne faut pas mettre la charrue avant les bœufs. (6)</i>
43. <i>L'habit ne fait pas le moine. (6)</i>
44. <i>La nuit tous les chats sont gris. (6)</i>
45. <i>La vérité sort de la bouche des enfants. (6)</i>
46. <i>Le malheur des uns fait le bonheur des autres. (6)</i>
47. <i>Les absents ont toujours tort. (6)</i>
48. <i>Les murs ont des oreilles. (6)</i>
49. <i>Quand le chat n'est pas là les souris dansent. (6)</i>
a) <i>Quand le chat part les souris dansent.</i>
b) <i>Le chat parti, les souris dansent.</i>
c) <i>Absent le chat, les souris dansent.</i>
50. <i>Tel est pris qui croyait prendre. (6)</i>
51. <i>Tous les chemins mènent à Rome. (6)</i>
52. <i>Un "tiens" vaut mieux que deux "tu l'auras". (6)</i>
a) <i>Mieux vaut un tien que deux tu l'auras.</i>
53. <i>Aide-toi et le ciel t'aidera. (5)</i>
54. <i>Chose promise, chose due. (5)</i>
55. <i>Cœur qui soupire n'a pas ce qu'elle désire. (5)</i>
a) <i>Femme qui soupire n'a pas ce qu'elle désire.</i>
56. <i>C'est la goutte d'eau qui fait déborder le vase. (5)</i>
a) <i>C'est la goutte qui fait déborder le vase.</i>
57. <i>Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud. (5)</i>
58. <i>Il n'y a que la vérité qui blesse. (5)</i>
a) <i>Il n'y a que la vérité qui fâche.</i>
59. <i>La parole est d'argent, le silence est d'or. (5)</i>
a) <i>La parole est d'argent mais le silence est d'or.</i>

b) <i>Si la parole est d'argent, le silence est d'or.</i>
c) <i>Le silence est d'or la parole est d'argent.</i>
60. <i>L'appétit vient en mangeant. (5)</i>
61. <i>L'union fait la force. (5)</i>
62. <i>Les chiens ne font pas des chats. (5)</i>
a) <i>Les chats ne font pas des chiens.</i>
63. <i>Les cordonniers sont toujours les plus mal chaussés. (5)</i>
a) <i>Le cordonnier est le plus mal chaussé.</i>
b) <i>Le cordonnier est souvent le plus mal chaussé.</i>
64. <i>La fin justifie les moyens. (5)</i>
65. <i>Les jours se suivent et ne se ressemblent pas. (5)</i>
66. <i>Ne fais pas à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fasse. (5)</i>
a) <i>Ne fais pas à autrui ce que tu ne voudrais qu'il te fasse.</i>
b) <i>Ne faites pas à autrui ce que vous n'aimeriez pas que l'on vous fasse.</i>
c) <i>Ne fais pas à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fit à toi-même.</i>
d) <i>Ne pas faire aux autres ce qu'on n'aimerait pas qu'on nous fasse.</i>
67. <i>Pas de nouvelles, bonnes nouvelles ! (5)</i>
68. <i>Qui ne dit mot, consent. (5)</i>
69. <i>Qui sème le vent récolte la tempête. (5)</i>
a) <i>Qui sème à tout vent récolte la tempête.</i>
70. <i>Toute peine mérite salaire. (5)</i>
a) <i>Tout travail mérite salaire.</i>
71. <i>Un homme averti en vaut deux. (5)</i>
a) <i>Homme averti en vaut deux.</i>
72. <i>Un de perdu dix de retrouvés. (5)</i>
a) <i>Pour un de perdu, dix de retrouvés.</i>
73. <i>A bon chat bon rat. (4)</i>
74. <i>A cœur vaillant rien d'impossible. (4)</i>
75. <i>A la guerre comme à la guerre. (4)</i>
76. <i>Adviene que pourra. (4)</i>
77. <i>Avec des "si" on mettrait Paris en bouteille. (4)</i>
78. <i>Bien mal acquis ne profite jamais. (4)</i>
79. <i>Charité bien ordonnée commence par soi-même. (4)</i>
80. <i>C'est l'hôpital qui se moque de la charité. (4)</i>

a) C'est l'hôpital qui se fou* de la charité.
81. Comme on fait son lit on se couche. (4)
82. Deux avis valent mieux qu'un. (4)
a) Deux précautions valent mieux qu'une.
83. En avril ne te découvre pas d'un fil, en mai, fais ce qu'il te plaît. (4)
84. Il n'y a que les imbéciles qui ne changent pas d'avis. (4)
85. Il faut faire contre mauvaise fortune bon cœur (4)
a) Faire contre mauvaise fortune bon cœur.
86. Il n'est pire eau que l'eau qui dort. (4)
a) Il n'y a pas pire eau que l'eau qui dort.
b) Méfiez-vous de l'eau qui dort.
87. Jeu de mains jeu de vilains. (4)
88. Mieux vaut faire envie que pitié (4)
a) Il vaut mieux faire envie que pitié.
89. On ne prête qu'aux riches. (4)
90. Patience et longueur de temps font plus que force ni que rage. (4)
91. Plus on est de fou plus on rit. (4)
92. Quand on parle du loup on en voit la queue. (4)
a) Quand on parle du loup, il sort du bois.
93. Quand il n'y en a plus, il y en a encore. (4)
94. Qui peut le moins peut le plus. (4)
95. Un malheur n'arrive jamais seul. (4)
96. Une fois n'est pas coutume (4)
97. Vouloir c'est pouvoir (4)
98. Araignée du matin chagrin, araignée du midi souci, araignée du soir espoir. (4)
a) Araignée du matin, chagrin.
b) Araignée du soir, bonsoir.
99. A bon entendeur, salut! (3)
100. Chacun voit midi à sa porte. (3)
101. Chien qui aboie ne mord pas. (3)
102. Donner c'est donner, reprendre c'est voler. (3)
103. Fais ce que je dis, ne fais pas ce que je fais. (3)
104. Il faut avoir deux cordes à son arc. (3)
105. Il faut garder une poire pour la soif. (3)
106. Il faut prendre le taureau par les cornes. (3)

107. Il faut que jeunesse se passe. (3)
108. Il ne faut jamais dire jamais. (3)
109. Il n'y a pas le feu au lac! (3)
a) Y'a pas le feu au lac.
110. Il n'y a pire sourd que celui qui ne veut entendre. (3)
a) Il n'est pire sourd que celui qui ne veut pas entendre.
111. Il ne faut pas mettre tous les œufs dans le même panier. (3)
a) Ne pas mettre tous ses œufs dans le même panier.
112. L'erreur est humaine. (3)
113. La curiosité est un vilain défaut. (3)
114. Le jeu n'en vaut pas la chandelle (3)
a) Le jeu en vaut la chandelle : ça en vaut la peine.
115. Le temps c'est de l'argent. (3)
116. Les petits ruisseaux font les grandes rivières. (3)
117. Méfiance est mère de sûreté. (3)
a) La méfiance est mère de la sûreté.
118. Nul n'est prophète en son pays. (3)
a) Nul n'est prophète dans son pays.
119. Paris ne s'est pas fait en un jour. (3)
120. Poules au poulailler, secrets bien gardés. (3)
121. Quand le vin est tiré, il faut le boire. (3)
a) Puisque le vin est tiré il faut le boire.
122. Quand on veut on peut. (3)
123. Qui a bu boira. (3)
124. Qui dort dîne. (3)
125. Qui trop embrasse mal étreint. (3)
126. Qui veut voyager loin ménage sa monture. (3)
127. Tout est bien qui finit bien. (3)
128. Un bienfait n'est jamais perdu. (3)
129. Une hirondelle ne fait pas le printemps. (3)
a) Une fleur ne fait pas le printemps.
130. A l'impossible, nul n'est tenu. (2)
131. Après moi le déluge. (2)
132. Au besoin, on reconnaît ses amis. (2)
a) C'est dans le besoin qu'on reconnaît ses vrais amis.

133. <i>Beaucoup de bruit pour rien. (2)</i>
134. <i>Bonne renommée vaut mieux que ceinture dorée. (2)</i>
135. <i>Ce que femme veut, Dieu le veut. (2)</i>
136. <i>Ce qui est fait est fait. (2)</i>
137. <i>Ce qui est fait n'est plus à faire. (2)</i>
138. <i>C'est le pot de fer contre le pot de terre. (2)</i> a) <i>C'est le pot de terre contre le pot de fer</i>
139. <i>Chacun pour soi et Dieu pour tous (2)</i>
140. <i>Ciel pommelé et femme fardée sont de courte durée. (2)</i> a) <i>Temps pommelé et femme fardée ne sont pas de longue durée.</i>
141. <i>De deux maux, mieux vaut choisir le moindre. (2)</i> a) <i>Entre deux maux il faut* choisir le moindre.</i>
142. <i>De la façon dont on juge, souvent l'on est jugé. (2)</i> a) <i>De la façon dont on juge, souvent on est jugé.</i>
143. <i>En parlant du loup on en voit la queue. (2)</i>
144. <i>Hirondelle volant bas pluie à grand fracas. (2)</i> a) <i>Hirondelle volant haut, le temps reste beau.</i>
145. <i>Il faut laver son linge sale en famille. (2)</i>
146. <i>Il faut manger pour vivre et non pas vivre pour manger. (2)</i>
147. <i>Il n'est jamais trop tard pour bien faire. (2)</i>
148. <i>Il n'y a pas de petites économies. (2)</i>
149. <i>Il n'y a point de plaisir sans peine. (2)</i>
150. <i>Il n'y a que les montagnes qui ne se rencontrent pas. (2)</i>
151. <i>Il ne faut jurer de rien. (2)</i>
152. <i>La pluie du matin n'arrête pas le pèlerin. (2)</i>
153. <i>L'air ne fait pas la chanson. (2)</i>
154. <i>L'avenir appartient à ceux qui se lèvent tôt. (2)</i>
155. <i>Les conseillers ne sont pas les payeurs. (2)</i> a) <i>Les beaux causeurs ne sont pas les bons payeurs.</i>
156. <i>Les goûts et les couleurs ne se discutent pas. (2)</i> a) <i>Les goûts et les couleurs, ça ne se discute pas.</i>
157. <i>Les apparences sont parfois trompeuses. (2)</i>

a) <i>Les apparences sont souvent trompeuses.</i>
158. <i>L'exception confirme la règle. (2)</i> a) <i>C'est l'exception qui confirme la règle.</i>
159. <i>L'espoir fait vivre. (2)</i>
160. <i>L'occasion fait le larron. (2)</i>
161. <i>L'union fait la force. (2)</i>
162. <i>La colère est mauvaise conseillère. (2)</i>
163. <i>Le mieux est l'ennemi du bien. (2)</i>
164. <i>Le ridicule ne tue pas. (2)</i>
165. <i>Les opposés s'attirent. (2)</i>
166. <i>Les paroles s'envolent, les écrits restent. (2)</i>
167. <i>Mains froides, cœur chaud. (2)</i> a) <i>Froid aux mains, chaud au cœur.</i>
168. <i>Mariage pluvieux, mariage heureux. (2)</i>
169. <i>On ne change pas une équipe qui gagne. (2)</i>
170. <i>On ne peut avoir le beurre et l'argent du beurre. (2)</i>
171. <i>On n'est jamais aussi bien servi que par soi-même. (2)</i> a) <i>On n'est jamais mieux servi que par soi-même.</i>
172. <i>On a souvent besoin d'un plus petit que soi. (2)</i> a) <i>On a toujours besoin d'un plus petit que soi.</i>
173. <i>On ne peut pas être à la fois au four et au moulin. (2)</i>
174. <i>Plaie d'argent n'est pas mortelle. (2)</i>
175. <i>Qui cherche trouve. (2)</i>
176. <i>Qui ne demande rien n'a rien. (2)</i>
177. <i>Qui rit vendredi, dimanche pleurera. (2)</i> a) <i>Tel qui rit vendredi dimanche pleurera.</i>
178. <i>Qui se méfie des renards se préserve des cafards. (2)</i> a) <i>Qui se méfie du renard se préserve des cafards.</i>
179. <i>S'il pleut à la Saint Médard, il pleut quarante jours plus tard. (2)</i> a) <i>S'il pleut à la Saint Médard, il pleuvra 40 jours plus tard, à moins que la Saint .</i>
180. <i>Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle casse. (2)</i>
181. <i>Tous les goûts sont dans la nature. (2)</i>
182. <i>Tout n'est pas rose dans la vie. (2)</i>
183. <i>Toutes les bonnes choses ont une fin. (2)</i>

a) Toutes les meilleures choses ont une fin.
184. Tout ce qui brille n'est pas d'or. (2)
a) Tout ce qui brille n'est pas or.
185. Ventre affamé n'a pas d'oreille. (2)
186. A chaque saint sa chandelle.
187. A la Chandeleur, l'hiver s'en va ou prend vigueur.
188. A la Saint Ignace, l'eau est de glace.
189. A la Sainte Catherine tous les arbres prennent racine.
190. A malin, malin et demi.
191. A sottes paroles, sourdes oreilles.
192. Amis de tous, amis de personne.
193. Août mûrit les fruits, septembre les cueille.
194. Après l'effort, le réconfort.
195. Automne en fleur, hiver plein de rigueur.
196. Autre temps, autres mœurs.
197. Aux innocents les mains pleines.
198. Bien dire fait rire, bien faire fait taire.
199. Bien faire et laisser dire.
200. Bien fou qui s'inquiète de l'avenir.
201. Blanc puis rouge, rien ne bouge.
202. Bon nageurs sont souvent noyés.
203. Bon sang ne peut mourir.
204. C'est double plaisir que de tromper le trompeur.
205. C'est l'intention qui compte.
206. C'est la raison du plus fort qui est toujours la meilleur.
207. Ce n'est pas parce que tu ne peux pas y goûter que tu ne peux pas regarder le menu.
208. Ce n'est pas tous les jours dimanche.
209. Ce qui est dit est dit.
210. Ce qui ne tue pas rend plus fort.
211. Chacun son métier et les vaches seront bien gardées.
212. Chat échaudé craint l'eau froide.
213. Ciel rose au couchant, mistral au levant.
214. Clé d'or passe partout.
215. Contre mauvaise fortune, bon cœur.
216. Dans le doute abstiens-toi.
217. Diviser pour mieux régner.
218. En amour comme à la guerre, tous les coups sont permis.

219. En tout bien tout honneur.
220. En toute chose, il faut considérer la fin.
221. Faire et défaire c'est toujours travailler.
222. Faute de grives on mange des merles.
223. Femme au volant, mort au tournant.
224. Femme qui rit, a moitié dans ton lit.
225. Fol est qui perd bon ami pour femme.
226. Fume, avant que la vie ne te fume.
227. Honni soit qui mal y pense.
228. Il est avis au renard que chacun mange les poules comme lui.
229. Il fait bon vivre et ne rien savoir.
230. Il faut caresser le tronc pour avoir les fruits.
231. Il faut être pris pour apprendre.
232. Il faut laisser couler l'eau sous les ponts.
233. Il faut laisser le temps au temps.
234. Il faut le voir pour le croire.
235. Il faut mieux laisser son enfant morveux que lui arracher le nez.
236. Il faut mieux s'adresser à Dieu qu'à ses saints.
237. Il faut prendre les gens comme ils sont, les choses comme elles viennent.
238. Il faut se garder de juger les gens sur la mine.
239. Il faut souffrir pour être belle.
240. Il faut travailler pour vivre et non vivre pour travailler.
241. Il faut vaincre le mal par le mal.
242. Il faut vieillir ou mourir jeune.
243. Il faut vivre d'amour et d'eau fraîche.
244. Il faut voir plus loin que le bout de son nez.
245. Il n'y a pas de bonne fête sans lendemain.
246. Il n'y a que le premier pas qui coûte
247. Il ne faut jamais dire : "Fontaine je ne boirai jamais de ton eau".
248. Il ne faut pas aller chercher midi à quatorze heures.
249. Il ne faut pas courir deux lièvres à la fois.
250. Il ne faut pas cracher dans la soupe.
251. Il ne faut pas donner de confiture aux cochons.
252. Il ne faut pas mélanger les torchons et les serviettes.
253. Il vaut mieux avoir à faire à Dieu qu'à ses saints.
254. Il vaut mieux tenir que courir.

255. <i>L'amour a ses raisons que la raison ignore.</i>
256. <i>L'argent est un bon serviteur et un mauvais maître.</i>
257. <i>L'argent sert l'homme sage et gouverne le sot.</i>
258. <i>L'exactitude est la politesse des rois.</i>
259. <i>L'homme est un loup pour l'homme.</i>
260. <i>L'homme propose, et Dieu dispose.</i>
261. <i>L'oisiveté est mère de tous les vices.</i>
262. <i>La bave du crapaud n'atteint pas la blanche colombe.</i>
263. <i>La chair nourrit la chair.</i>
264. <i>La critique est aisée mais l'art est difficile.</i>
265. <i>La musique adoucit les mœurs.</i>
266. <i>La nature fait bien les choses.</i>
267. <i>La pomme ne tombe jamais loin du pommier.</i>
268. <i>La santé est plus précieuse que la richesse.</i>
269. <i>La valeur n'attend pas le nombre des années.</i>
270. <i>La vertu est toujours récompensée.</i>
271. <i>La vie appartient à ceux qui se lèvent tôt le matin.</i>
272. <i>Le bonheur se gagne.</i>
273. <i>Le hasard fait bien les choses.</i>
274. <i>Le meilleur miroir est l'œil d'un ami.</i>
275. <i>Le mieux est l'ennemi du bien.</i>
276. <i>Le rire est le propre de l'homme.</i>
277. <i>Le soleil lui pour tout le monde.</i>
278. <i>Le travail est un trésor.</i>
279. <i>Les amis de nos amis sont nos amis.</i>
280. <i>Les beaux esprits se rencontrent.</i>
281. <i>Les derniers seront les premiers.</i>
282. <i>Les grandes douleurs sont muettes.</i>
283. <i>Les loups ne se mangent pas entre eux.</i>
284. <i>Les plaisanteries les plus courtes sont les meilleures.</i>
285. <i>Les voyages forment la jeunesse.</i>
286. <i>Les yeux sont le miroir de l'âme.</i>
287. <i>Mauvaise herbe croît toujours.</i>
288. <i>Mieux vaut balayer devant sa porte.</i>
289. <i>Mieux vaut souffrir que mourir.</i>
290. <i>Mieux vaut une tête bien faite qu'une tête bien pleine.</i>
291. <i>N'éveillez pas le chat qui dort.</i>
292. <i>Nécessité fait loi.</i>

293. <i>Ni été sans mouches ni hiver sans gel.</i>
294. <i>Nul n'est censé ignorer la loi.</i>
295. <i>On choisit ses amis mais pas sa famille.</i>
296. <i>On n'a rien sans rien.</i>
297. <i>On n'attrape pas les mouches avec du vinaigre.</i>
298. <i>On ne fait pas d'un âne, un cheval de course.</i>
299. <i>Or, vin et ami: le plus vieux est le meilleur</i>
300. <i>Partir, c'est mourir un peu.</i>
301. <i>Petit poisson deviendra grand.</i>
302. <i>Petite étincelle peut engendrer grand feu</i>
303. <i>Plus on a, plus on veut avoir.</i>
304. <i>Pour que l'amitié tienne qu'une main aille et l'autre vienne.</i>
305. <i>Pourquoi faire simple quand on peut faire compliquer.</i>
306. <i>Qu'il pleuve ou qu'il vente, arrose tout ce que tu plantes.</i>
307. <i>Quand l'appétit va, tout va.</i>
308. <i>Quand le coq est de sortie gardez vos poules.</i>
309. <i>Quand siffle le merle l'hiver est finit.</i>
310. <i>Qui épouse la femme épouse les dettes.</i>
311. <i>Qui fait le trublion n'aura pas de bouillon.</i>
312. <i>Qui n'avance pas recule.</i>
313. <i>Qui n'entend qu'une cloche n'entend qu'un son.</i>
314. <i>Qui paie ses dettes s'enrichit.</i>
315. <i>Qui va à la pêche, la repêche.</i>
316. <i>Qui va doucement va longtemps.</i>
317. <i>Rien ne vaut la santé.</i>
318. <i>Rome ne s'est pas faite en un jour.</i>
319. <i>S'il pleut en avril prépare ton baril.</i>
320. <i>S'il tonne en février prépare ton grenier.</i>
321. <i>Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait.</i>
322. <i>Suis-le il te fuira, fuís-le il te suivra.</i>
323. <i>Tant qu'il y a de la vie, il y a de l'espoir.</i>
324. <i>Tiens bien le rôti tu tiendras le mari.</i>
325. <i>Tout nouveau, tout beau.</i>
326. <i>Toute médaille a son revers.</i>
327. <i>Trop bon, trop con.</i>
328. <i>Tu ne perds rien pour attendre.</i>
329. <i>Un âne qui tête n'a jamais faim.</i>
330. <i>Un bon bailleur en fait bailleur deux.</i>
331. <i>Un clou chasse l'autre.</i>

332. <i>Un moment de honte est vite passé.</i>
333. <i>Un petit chez soi vaut mieux qu'un grand chez les autres.</i>
334. <i>Un pour tous et tous pour un.</i>
335. <i>Une goutte d'eau suffit pour faire déborder le vase.</i>

336. <i>Une place pour chaque chose et chaque chose à sa place.</i>
337. <i>Une tête bien pleine vaut mieux qu'une tête bien faite.</i>
338. <i>Vanité et paresse sont mères des loisirs.</i>

4.2. PAREMIAS RECOMPILADAS ENTRE INFORMANTES BELGAS

1. <i>Qui va à la chasse perd sa place. (18)</i>
a) <i>Qui part à la chasse perd sa place.</i>
b) <i>Qui part à la chasse perd sa place, et quand le chasseur revient, il tue le lapin.</i>
2. <i>Mieux vaut tard que jamais. (16)</i>
a) <i>Il vaut mieux tard que jamais.</i>
3. <i>Tel père, tel fils. (15)</i>
a) <i>Tel père tel fils.</i>
b) <i>Telle mère, telle fille.</i>
4. <i>Après la pluie, le beau temps. (11)</i>
a) <i>Après la pluie vient le beau temps.</i>
b) <i>Après la pluie, le "bon" temps.</i>
c) <i>Après la "vie", le beau temps.</i>
5. <i>Il n'y a que la vérité qui blesse. (11)</i>
6. <i>Le chat parti, les souris dansent. (11)</i>
a) <i>Quand le chat est parti, les souris dansent.</i>
b) <i>Quand le chat dort, les souris dansent.</i>
c) <i>Le chat sort, les souris dansent.</i>
7. <i>Chose promise, chose due. (10)</i>
8. <i>Il n'y a pas de fumée sans feu. (10)</i>
9. <i>Les bons comptes font les bons amis. (10)</i>
10. <i>Qui vole un œuf vole un bœuf. (9)</i>
11. <i>L'appétit vient en mangeant. (8)</i>
12. <i>L'habit ne fait pas le moine. (8)</i>
13. <i>La nuit porte conseil. (8)</i>
14. <i>Qui fait le malin tombe dans le ravin. (8)</i>
15. <i>Qui se ressemble s'assemble. (8)</i>
a) <i>Qui se ressemble, s'assemble.</i>
16. <i>Qui s'y frotte s'y pique. (8)</i>
a) <i>Qui s'y frotte, s'y pique.</i>
17. <i>Plus on est de fou plus on rit. (7)</i>
18. <i>Qui ne risque rien n'a rien. (7)</i>

a) <i>Qui ne tente rien n'a rien.</i>
19. <i>Rira bien qui rira le dernier. (7)</i>
20. <i>Un de perdu dix de retrouvés. (7)</i>
21. <i>Avec des "si" on mettrait Paris en bouteille. (6)</i>
a) <i>Avec des "si", on mettrait Paris dans une bouteille.</i>
22. <i>Heureux au jeu, malheureux en amour. (6)</i>
23. <i>Qui aime bien châtie bien. (6)</i>
a) <i>Qui aime bien, châtie bien.</i>
24. <i>En avril ne te découvre pas d'un fil ; en mai fait* ce qu'il te plaît. (5)</i>
a) <i>En avril, ne te dépouille pas d'un fil; en mai, fais ce qu'il te plaît.</i>
25. <i>Les cordonniers sont les plus mal chaussés. (5)</i>
a) <i>Ce sont toujours les cordonniers les plus mal chaussés.</i>
26. <i>Les murs ont des oreilles. (5)</i>
27. <i>Loin des yeux, loin du cœur (5)</i>
a) <i>Loin des yeux, près du cœur.</i>
28. <i>Œil pour œil dent pour dent. (5)</i>
29. <i>Qui a bu boira. (5)</i>
30. <i>Tous les chemins mènent à Rome. (5)</i>
31. <i>Un "tiens" vaut mieux que deux "tu l'auras". (5)</i>
32. <i>Vouloir c'est pouvoir. (5)</i>
33. <i>A l'impossible, nul n'est tenu. (4)</i>
34. <i>L'argent ne fait pas le bonheur. (4)</i>
35. <i>Pas de nouvelles, bonnes nouvelles! (4)</i>
36. <i>Péché avoué est à demi pardonné. (4)</i>
a) <i>Chose avouée est à demi pardonnée</i>
b) <i>Péché avoué, à demi pardonné.</i>
37. <i>Pierre qui roule, n'amasse pas mousse. (4)</i>
38. <i>Qui sème le vent récolte la tempête. (4)</i>

a) Qui sème à tout vent récolte la tempête.
39. Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle casse. (4)
a) Tant va la cruche à l'eau qu'à la fin elle se brise.
40. Beaucoup de bruit pour rien. (4)
41. C'est l'hôpital qui se moque de la charité. (3)
42. Il faut tourner la langue sept fois dans sa bouche avant de parler. (3)
a) Il faut tourner sa langue sept fois dans sa bouche avant de parler.
b) Il faut tourner sept fois sa langue dans sa bouche avant de parler.
43. Il ne faut pas dire: "Fontaine je ne boirai pas de ton eau". (3)
44. L'air ne fait pas la chanson. (3)
45. L'exception confirme la règle. (3)
a) C'est l'exception qui confirme la règle.
46. Le temps c'est de l'argent. (3)
47. On ne fait pas d'omelette sans casser des œufs. (3)
48. Qui paie ses dettes s'enrichit. (3)
49. Aux grands maux les grands remèdes (3)
50. Au royaume des aveugles, les borgnes sont rois (2)
a) Au royaume des aveugles, le borgne est roi
51. Bien faire et laisser dire (2)
52. Ce que femme veut, Dieu le veut. (2)
53. Chacun pour soi et Dieu pour tous. (2)
54. Cœur qui soupire n'a pas ce qu'elle désire. (2)
55. Dans le doute abstiens-toi. (2)
56. Des goûts et des couleurs, il ne faut pas discuter. (2)
a) Des goûts et des couleurs, il ne faut pas en discuter.
57. Deux avis valent mieux qu'un. (2)
58. Dis-moi qui tu hantes et je te dirai qui tu es. (2)
a) Dis-moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es.
59. Il n'y a pas de sot métier. (2)
60. Il vaut mieux aller au boulanger qu'au médecin. (2)
a) Il vaut mieux aller au moulin qu'au médecin.
61. Il vaut mieux prévenir que guérir. (2)
62. L'argent est un bon serviteur et un mauvais maître. (2)

63. La fin justifie les moyens. (2)
64. Le jeu n'en vaut pas la chandelle. (2)
65. Les conseillers ne sont pas les payeurs. (2)
66. Les chiens aboient la caravane passe. (2)
67. Les opposés s'attirent. (2)
68. Mains froides, cœur chaud. (2)
69. Mariage pluvieux, mariage heureux. (2)
a) Temps pluvieux, mariage heureux.
70. On ne prête qu'aux riches. (2)
71. On reconnaît l'arbre à ses fruits. (2)
72. Petit à petit l'oiseau fait son nid. (2)
73. Qui ne dit mot, consent. (2)
74. Tel est pris qui croyait prendre. (2)
75. Tout à vient à point à qui sait attendre. (2)
76. Toute peine mérite salaire. (2)
77. Une fois n'est pas coutume. (2)
78. Une hirondelle ne fait pas le printemps. (2)
79. A chaque jour suffit sa peine.
80. A la Sainte-Catherine, tout bois prend racine.
81. A tout Seigneur tout honneur.
82. Belle de loin, mais loin d'être belle.
83. Bien mal acquis ne profite jamais.
84. Bon sang ne peut mourir.
85. C'est ceux qui en disent plus qui en font le moins.
86. C'est en forgeant qu'on devient forgeron
87. C'est en tombant qu'on apprend.
88. C'est la goutte qui fait déborder le vase.
89. Ce sont les tonneaux vides qui font le plus de bruit.
90. Celui qui s'y risque s'en repent.
91. Charité ordonnée commence par soi-même.
92. Chat échaudé craint l'eau froide.
93. Ciel moutonné n'a pas de longue durée.
94. Comme on fait son lit on se couche.
95. Entre l'arbre et l'écorce, il ne faut pas mettre le doigt.
96. Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud.
97. Il faut prendre le taureau par les cornes.
98. Il faut rendre à César ce qui appartient à César, et à Dieu ce qui est à Dieu.
99. Il n'est pire eau que l'eau qui dort.

100. <i>Il ne faut pas aller chercher midi à quatorze heures.</i>	121. <i>Les jours se suivent et ne se ressemblent pas.</i>
a) <i>Aller chercher midi à quatorze heures.</i>	122. <i>Les petits ruisseaux font les grandes rivières.</i>
b) <i>Chercher midi à quatorze heures.</i>	123. <i>Mariage demande ménage.</i>
101. <i>Il ne faut pas mettre la charrue avant les bœufs.</i>	124. <i>Mauvaise herbe croît toujours.</i>
102. <i>Il ne faut pas pousser bobonne dans les orties.</i>	125. <i>N'éveillez pas le chat qui dort.</i>
103. <i>Il ne faut pas vendre la peau de l'ours avant de l'avoir tué.</i>	126. <i>Ne fais pas à autrui ce que tu ne voudrais pas qu'on te fit.</i>
104. <i>Il vaut mieux avoir affaire à Dieu qu'à ses saints.</i>	127. <i>Ne jamais reporter au lendemain ce qu'on peut faire le jour-même.</i>
105. <i>Il vaut mieux tenir que courir.</i>	128. <i>Noël au balcon, Pâques au tison.</i>
106. <i>L'herbe est toujours plus verte ailleurs.</i>	129. <i>Nul n'est prophète en son pays.</i>
107. <i>La nuit, tous les chats sont gris.</i>	130. <i>On ne peut pas être à la fois au four et au moulin.</i>
108. <i>La parole est d'argent, le silence est d'or.</i>	131. <i>Qui cherche trouve.</i>
109. <i>La pluie du matin réjouit le pèlerin.</i>	132. <i>Qui donne aux pauvres prête à Dieu.</i>
110. <i>La pomme ne tombe jamais loin du pommier.</i>	133. <i>Qui donne vite donne deux fois.</i>
111. <i>La santé est plus précieuse que la richesse.</i>	134. <i>Qui dort dîne.</i>
112. <i>Le changement de viande excite l'appétit.</i>	135. <i>Qui veut aller loin ménage sa monture.</i>
113. <i>Le cœur a ses raisons que la raison ne connaît point.</i>	136. <i>Qui veut la fin veut les moyens.</i>
114. <i>Le mieux est l'ennemi du bien.</i>	137. <i>Quiconque se sert de l'épée périra par l'épée.</i>
115. <i>Le mieux est l'ennemi du bien.</i>	138. <i>S'il pleut à la Saint Médard, il pleut quarante jours plus tard.</i>
116. <i>Le soleil lui pour tout le monde.</i>	139. <i>Si jeunesse savait, si vieillesse pouvait.</i>
117. <i>Les absents ont toujours tort.</i>	140. <i>Tous les goûts sont dans la nature.</i>
118. <i>Les beaux esprits se rencontrent.</i>	141. <i>Toute vérité n'est pas bonne à dire.</i>
119. <i>Les chiens ne font pas des chats.</i>	142. <i>Un homme averti en vaut deux.</i>
120. <i>Les grandes douleurs sont muettes.</i>	

5. Referencias bibliográficas

- FERNÁNDEZ SEVILLA, Julio (1985): "Paremiología y Lexicografía. Algunas precisiones terminológicas y conceptuales" en *Philologica Hispaniensia, in honorem Manuel Alvar. II Lingüística*. Madrid: Gredos; 191-203.
- GARCÍA YELO, Marina (2008): "Estudio contrastivo de las proverbios relativos a la casa en francés y en español" en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross-Linguistic Perspective. A Multilingual and Multidisciplinary Approach*. Hamburg: Verlag Dr. Kovac; 211-226.
- GARCÍA YELO, Marina e SEVILLA MUÑOZ, Julia (2005): "La enseñanza de la proverbios en contexto y su traducción a través de su presencia en las Fables de La Fontaine" en *Anales de Filología Francesa* 13, 2005; 131-146.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (1988): *Hacia una aproximación conceptual de las proverbios francesas y españolas*. Madrid: Editorial de la Universidad Complutense.

- (1993): “Paremiias españolas: clasificación, definición y correspondencia francesa” en *Paremia* 2, 1993; 15-20.
- (2002): “El refrán: síntesis de experiencia” en CARRIL RAMOS, Ángel (ed.): *La palabra. Expresiones de la tradición oral*. Salamanca: Centro de Cultura Tradicional. Diputación de Salamanca; 71-93.
- (2004): “El concepto ‘correspondencia’ en la traducción paremiológica” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 6, 2004; 221-229.
- (2012): “La constitution des corpus proverbiaux contemporains”, en ANSCOMBRE, Jean-Claude; DARBORD, Bernard e ODDO, Alexandra (éds.), *La parole exemplaire*. Paris : Armand Colin; 375-386.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2002): *Pocas palabras bastan; vida e interculturalidad del refrán*. Salamanca: Centro Cultural Tradicional. Diputación de Salamanca, Ed. Ángel Carril Ramos.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús e SEVILLA MUÑOZ, Manuel (2005): *Refranes, otras paremiias y fraseologismos en Don Quijote de la Mancha*. Madrid: Editado por Wolfgang Mieder (Universidade de Vermont, Estados Unidos).
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e DÍAZ, Juan Carlos (1997): “La competencia paremiológica: los refranes” en *Proverbium* 14, 1997; 367-381.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina (2006): “Estudio contrastivo de la cultura francesa y española a través de los referentes culturales de los refranes y las frases proverbiales” en *La cultura del otro: español en Francia, francés en España*. Universidad de Sevilla: APFUE; 937-947.
- (2008): “Las paremiias relativas al gallo en francés y en español: estudio traductológico e intercultural” en GONZÁLEZ ROYO, Carmen e MOGORRÓN HUERTA, Pedro (eds.): *Estudios y análisis de Fraseología contrastiva: Lexicografía y Traducción*; 165-188.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e ZURDO RUIZ-AYÚCAR, M.ª Teresa (coords.) (2009): *Refranero multilingüe*. Centro Virtual Cervantes (Instituto Cervantes). [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero>].

Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos

Notes for a study of hagiochronological proverbs

Mª Rosario Soto Arias

IES Eusebio da Guarda. A Coruña

Resumo: Este artigo estuda unha serie de refráns haxiocronolóxicos. Neles a referencia a un santo serve para marcar o tempo. Véase en que áreas culturais son comúns este tipo de paremias. Analízanse en primeiro lugar as súas características xerais tales como as estruturas lingüísticas máis frecuentes e os recursos literarios dominantes, as metáforas e metonimias. Tamén se observa o contido antropolóxico e folclórico. Analízanse en segundo lugar os trazos particulares, propios da idiosincrasia da área cultural concreta, galaica. Finalmente, pónense en relación estes refráns haxiocronolóxicos cun grupo de frases nominais nas que aparece o nome dun santo como modificador dun núcleo que se corresponde cun froito da terra ou do mar.

Palabras clave: refrán, santo, cristianización, universal paremiolóxico, estrutura paremiolóxica, constante transcultural, signo proverbial nacional.

Abstract: *In this paper, a group of hagiochronological proverbs is examined, in which making reference to a Saint is used to indicate time. First, the cultural areas in which this type of paremia is common are observed. Secondly, their general characteristics are analysed, such as the most frequent linguistic structures or the dominant literary devices; i.e. metaphors and metonymies as well as the anthropological and folkloric manifestations found in them. Thirdly, those special features which are characteristic of a particular cultural area in Galicia are also explored. Finally, it is attempted to establish a relationship between these hagiochronological proverbs and a list of noun phrases in which the name of a Saint acts as the modifier of the head which, in turn, denotes a fruit of the earth or of the sea.*

Keywords: *saying, Saint, Christianization, paremiological universal, paremiological structure, transcultural constant, national proverbial sign.*

1. Introducción.

En galego abundan os refráns haxiocronolóxicos. Chamamos así a aqueles refráns onde a referencia cronolóxica vén dada polo nome dun santo (ou as súas advocacións, como a Candeloria¹). Por exemplo, *Por san Xulián, medra o día un pasiño de can.*

O santo non é o único marcador temporal paremiolóxico. Deixando a un lado a citación do mes, existen outros marcadores temporais, coma as aves (*Cando a rula rular, saca o saco de sementar; O cuquiño a cucar, a ruliña a rular, colle o foliño e vai sementar; Cando a garza vai pró mar, colle os bois e ponte a arar; Cando vén a bubela i o chau garrido, sembra o primeiro millo*, etc.) e os labores agrícolas tales coma a colleita dos froitos (*Polo castañeiro, o corpo pide o lareiro; Das cereixas ós nabos no nos queixamos, dos nabos ás cereixas veñan as queixas*, etc.), sen ir máis lonxe.

De igual modo que a confianza que o home occidental deposita nos santos é moi antiga –péñese que a idea de interrelación suma con eles, presente no enunciado *creo na comunión dos santos*, entra nas pregarias da igrexa romana desde o inicio, desde o Credo Apostólico–, igualmente o é a presenza dun santo como marcador temporal nos textos escritos en romance. Xa desde a Idade Media documentamos este fenómeno. Así, podemos citar, a modo de exemplo, un par de versos afonsís: *O que tragia o pano de linho, /pero non veo polo San Martinho, /non ven al maio* (Carballo e García 1983: 55), o título da cantiga de Santa María nº 289, *Como Santa Maria de Tocha guaruiu un lavrador que andava segando en dia de San Quirez...* (Mettmann 1989), ou un documento de 1311 onde lemos *ata dia de sam Miguel de Setempro primeyro que uem* (López Ferreiro 1895/1975: 323). No corpus do TMILG atopamos novos exemplos.

Pero é a abundancia de refráns haxiocronolóxicos o que chama a nosa atención. Se tomamos como referencia básica a ciclópea obra de paremioloxía galega de Vázquez Saco (2003), aí contabilizamos uns 800 refráns deste tipo en cifras redondas. ¿Por que hai tantos? Entran en xogo varios factores: o refrán haxiocronolóxico nace verosimilmente no mundo rural; no mundo rural existe –como punto de partida e en común co xénero humano– unha forte presenza do que podemos chamar *relixiosidade popular*, que vén definida por notas ben trazadas e resumidas en Galbany (1980), a saber: poderosa vinculación coa natureza, observación e conciencia do misterio existente na infatigable repetición dos ciclos anuais, necesidade de celebración con festas ritos e fitos vinculados aos factores anteriores, carácter colectivo fundamental de tales celebracións en canto que garanten e afianzan a vivencia da sociedade e do común a todos os individuos, e necesidade inalienable de gozar desas vivencias, da vida en xeral.

A relixiosidade popular é un terreo aboado para a chegada do cristianismo, pero a cristianización non borra da mentalidade popular a pegada anterior. Debemos, xa que logo, sumar factores. Que en moi grande medida a celebración dunha festa cristiá se vén superpoñer sobre unha celebración precristiá é un feito innegable. E diso xa se

¹ A Candeloria é un dos núcleos temáticos máis ricos na haxiocronoloxía paremiolóxica. Rodríguez de la Torre (2009) reúne 345 paremias hispánicas relacionadas con esa celebración.

decataron moitos estudosos do tema. Podemos citar aquí a Cattabiani (1990: 288 e ss.), quen, só por poñer un par de exemplos, vincula a celebración da Candeloria en febreiro ás saturnalias e outras festas purificadoras e propiciatorias romanas; cando analiza as festas cristiáns en memoria de san Miguel arcanxo observa igualmente o que el denomina *sedimentacións pagás*. Said Armesto (1997: 55), referíndose ás lumeradas de san Xoán, cita como precedente as solemnes lustracións pagás de gando e sementeira e relembra que xa Columela amenta esas lustracións ou purificacións consistentes en pasar por riba do lume. Un caso interesante neste sentido nolo ofrece san Martiño, tan presente neste capítulo da paremioloxía haxiocronolóxica. Na *Mitoloxía Xermana* dos irmáns Grimm o propio san Martiño ordena ao rei Olav que de ora en adiante en troques de beber os *minni* de Odín e de Thor, se cumpra esa cerimonia en honra del, de san Martiño; isto é, asistimos a unha operación clara de substitución na mente popular dun vello rito pagán por unha celebración máis cristiá (Schmidt 1887: 296).

2. O territorio. Carácter cuasi universal

Os refráns haxiocronolóxicos documentámoslos en moitas áreas culturais europeas: na península son comúns ao dominio do castelán (unha obra de referencia obrigada para o tema é a de Río 2010), do catalán (Amades 1950),

do portugués:

Em São Tiago, tinta o bago; Até ao São Pedro tem o vinho medo (Moreira 2000),

do aragonés:

Pa San Antonio d'enero, una hora más camina 'l arriero (Aliaga 2012: 222),

e do basco:

Doneaneco euria/ garien galcaygarria “Chuvia de san Xoán, / causa de perdición do trigo”; *Done Mererij Celedon / porru ereyato on* “Por san Meterio e san Celedón, / boa sazón para sementar porro” (Irigoyen 1596/1975); *Santa Luzia eguna, argia gabe iluna* “O día de santa Lucía, antes de amencer anoitece”; *San Andres, dana ona, txarra bapez* “Polo santo André todo bo, o malo nada” (CVC).

Fóra da península documentámoslos en francés (Río 2010), en bretón (Sauvé 2003):

Da chouel ar Chandelour; / Deiz da bep micherour; /Nemet d'ar c'hemener/ Ha d'al luguder “O día da Candelaria todos traballan, agás o xastre e o lacazán”;

Da c'houel Mathiez; / Vi e reor ann houadez; / Hag ar bik a choas he barez “Polo San Matías, o ovo está no cu da pata, e a pega quere aparearse”;

Da c'houel sant Guennole; / Stanka 'r foennek oc'h ar c'hole “Polo San Guennolé, péchalle ao touro o prado”;

Da chouel Sant Joseph pe Sant Benead; / Gounid ar panez hag al lin mad “Polo San Xosé ou San Bento, sementade as chirouvías e o bo liño”;

N'é ket ganet he vamm / 'Nn hini glev ar goukou nao devez goude gouel Iann “Non naceu da súa nai o que escoitou o cuco nove días despois do San Xoán”,

en inglés (Fergusson e Law 2000):

On Candlemas Day, you must have half your straw half your hay “O día da Candeloria debes ter a metade da túa palla e a metade do teu feo”; *St Matthie sends sap into the tree* “San Matías trae o zume ás árbores”; *St David's Day, put oats and barley in the clay* “O día de san David pon a avea e mais o orxo na arxila”; *David and Chad: sow peas good or bad* “David e mais Ceada: sementa os chicharos bos ou ruíns”; *Before St Chad every goose lays, both good and bad* “Antes de san Ceada poñen os gansos, tanto os bos coma os malos”,

en gaélico (Rosenstock 1999: 44):

Ba chuma Donncha um Nollaig nó thall faoi Cháisc / Mar bhí Nollaig ag Donncha oíche is lá “Dinís no Nadal ou Dinís na Pascua: un e o mesmo: Dinís sempre nos banquetes” (O Dinís que se celebra no Nadal é o san Dinís ou Dionisio Papa),

en alemán:

Ist's zu Lichtmess hell und rein, Wird ein langer Winter sein; Wenn es aber stürmt und schneit, Ist der Frühling nicht mehr weit “Se o día da Candeloria é brillante e puro, haberá aínda un longo inverno; pero cando hai tormentas e nevadas, a primavera non está lonxe” (Donato e Palitta 2000: 61);

Wer Rüben will, recht gut und zart, sä' sie an Maria Himmelfahrt “O que queira nabos bos e tenros, debe sementalos para a Asunción”; *Um Blasiustag wird der Storch wieder zu sehen sein* “Arredor do día de San Blas volverase ver a cegoña”; *Zu Allerheiligen ist Schnee im Hochgebirge zu sehen, wenn man St. Andreas feiert, liegt Schnee auf dem Boden* “Polos Santos pódese ver neve nas montañas; cando se celebra o santo André, hai neve no chan”; *Allerheiligen bringt einen gewissen Sommer* “Todos os Santos trae consigo un verán seguro” (CVC),

en italiano (Donato e Palitta 2000):

San Lucca, cava la rapa e metti la zucca “Polo san Lucas, arrinca o nabo e mete a cabaciña”; *Le zucche nate fra le due madonne, sono sempre le più bone* “As cabaciñas nadas entre as dúas marías [Asunción, 15 de agosto, e a Natividade da Nosa Señora, 8 setembro] son sempre as máis boas”; *La Madonna di agosto rinfresca il bosco* “A Virxe de agosto refresca o bosque”; *Per la santa Candelora, se nevica o se plora, dall'inverno siamo fora; ma se é sole e solicello, noi siam sempre a mezzo el verno* “Pola Candeloria, se neva ou se chora, do inverno estamos fóra; mais se hai sol ou hai raxeira, estamos aínda na metade do inverno”; *Se San Mattia non rompe il ghiaccio, lo rompe San Giuseppe* “Se san Matías non rompe o xeo, rómpeo san Xosé” (Donato e Palitta 2000),

en véneto (Cibotto 2000: 21):

A San Martin, casca le foje e se spina el bon vin “Polo san Martiño caen as follas e encétase o bo viño”,

en romanés (Munteanu 2010):

A trecut Sântă-Măria / Să lepădăm pălăria! “Pasou santa María [a Natividade da Nosa Señora] / Guindemos co sombreiro!”, *Așa cum e ziua de Sfântul Simion, așa e tot anul* “Así como é o día de San Simeón, así é todo o ano”, *Dacă de Sfântul Haralambie va ploua, / Va mai ploua patruzeci de zile* “Se chove por san Haralambie / choverá aínda corenta días”,

en grego:

Από του Αγίου Σπυρίδωνα, η μέρα μεγαλώνει (κατά) ένα σπυρί “Desde San Espiridión, o día medra un gran”, *Άγιος Ανδρέας έφτασε, το κρύο αντρείει* “San Andrés chegou, o frío aumenta”, *Τ’ αϊ Νικοβάρβαρα οι τοίχοι δρώνουν, μα στα φωτοκάλαντρα αποξυλώνουν* “En San Nicolás-Santa Bárbara as paredes súan, pero na Teofanía resécanse” (CVC),

en polaco:

Od świętej Agaty, będą wylatywać za laty “De Santa Ágata para adiante, as moscas voarán entre as paredes”, *Kiedy na Barbarę błoto, będzie zima jak złoto* “Lama en Santa Barbara, o inverno como ouro”, *Święta Barbara po lodzie, Boże Narodzenie po wodzie* “Santa Bárbara sobre xeo, Nadal sobre auga”, *Święty Maciej zimę traci albo ją bogaci* “San Mateo ou bota a perder o inverno ou faino rico”, *Jeśli na Marka żaba się odzywa, to ciepła wiosna rychło przybywa* “Se se oen as ras en San Marcos, unha primavera doce logo virá de camiño” (Stankiewicz 1961/2012),

en ruso:

Святой Власий, сиуиби рог с зимы “San Blas, quítalle o corno ao inverno” (CVC).

Isto no que nós sabemos. É de supoñer que están presentes en todo o mundo occidental cristián. A presenza dos santos como marcadores temporais constitúe un cuasi universal paremiolóxico de primeira orde.

3. As características

3.1. As estruturas paremiolóxicas

Empezaremos pola forma. A forma, ademais de ser unha estrutura lingüística usada recorrentemente, é un molde paremiolóxico cuxo grao de universalidade pode ser verificado ata certo punto. Hai esquemas ou estruturas paremiolóxicas transculturais, comúns a case todos os repertorios paremiolóxicos do mundo, e hainos máis específicos e propios da paremioloxía galega. O concepto de *estrutura paremiolóxica* usámolo seguindo o modelo de Herón Pérez Martínez (1995). Imos establecer unha xerarquización de estruturas

paremiolóxicas, tomando como referencia o corpus dos 800 refráns haxiocronolóxicos de Vázquez Saco (Vázquez 2003) e como criterio ordenador a frecuencia.

1. Casos de tematización do santo en función circunstancial. A paremia vai introducida por unha preposición inicial que encabeza un C.C., marco temporal de todo o conxunto:

Por + Santo: *Por Santos saca a horta e capa o rancho* (160 casos en VS)

Por + Artigo + Santo: *Polo san Andrés hai porcos gordos para vender* (154 VS)

En + Santo: *En san Xoán a mexada dun can* (96 en VS)

En + Artigo + Santo: *No Carme todo o mundo come carne* (7 en VS).

Hai máis posibilidades, variando a preposición (*ata, de, desde, entre*) pero resultan pouco produtivas (*De san Martín en diante, frío e fame; Hastr'a Ascensión non quites o roupón e despois, quita e pon*). Un caso curioso é a estrutura coa preposición *a* en cabeza. Documentámola 5 veces en Rodríguez Marín (1926) para o castelán pero non a atopamos en galego: *A la santa, la bubuta canta* (refírese a santa Eulalia, canta a bubela)².

Hai casos de ausencia de preposición mantendo o valor circunstancial:

San Martiño, trompos ó camiño (VS 4587);

Santa Bibián, mociñas no liño e vellas na lan (VS 4616);

Santa Mariña, fruto na arquíña (VS 4622).

Outras expresións temporais (*na semana de, no mes de, no día de* ou, simplemente, *día de*):

Na semana de San Lucas, suca, boi, suca (VS 4239);

No mes de san Xoán secan as fontes e arden os montes (VS 4250);

No día de san Xoán baila o sol pola mañán (VS 4246);

Día de santa Lucía, échete d'auga ou de sardiña (VS 4153).

2. Casos de tematización do atributo do santo. Neste caso o núcleo do constituínte en cabeza é a cousa, o froito, ou un elemento baixo a advocación do santo:

O millo de/en/por + Santo (5 en VS): *O millo de san Bartolomeu nin é meu nin é teu* (VS 4294)

A auga de/en + Santo (41): *A auga en san Xoán quita o viño e tolle o pan* (VS 4014)

A chuvia de/en (semana de)/por + Santo (18): *A chuvia por San Lourenzo sempre chega a tempo* (VS 4037)

² Igualmente chama a nosa atención a estrutura encabezada pola preposición *para* seguida do nome do santo. Rexistrámola tres veces en Rodríguez Marín (1926): *Para los Santos...*, p.359; *Para Reyes, lo notan los bueyes, y para San Sebastián, el gañán*, p. 361; *Para San Bartolomé...*, p. 361. Na paremioloxía aragonesa a súa presenza é abundosa: contabilizamos 19 casos en Aliaga (2012a): *Pa Sta. Madalena, la nuez llena* (p. 154). En galego, que nós saibamos, é unha estrutura inexistente neste ámbito.

A horta de san Martiño (4): *A horta do san Martiño mantén o dono a mais do veciño* (VS 4039)

O vran de san Martiño (4): *O vrau de San Martiño dura mentras o can lambe o fuciño* (VS 4316),

ata chegar a un total de 99 casos en VS. Hai variantes sen artigo inicial: *Lampreas en san Xoán, para o can!* Contrasta esta riqueza en VS coa ducia escasa de exemplos que recolle Rodríguez Marín (1926) con esta forma en castelán: *El agua de San Juan, quita vino y no da pan; la de Santa Rita, todo lo quita.*

3. Casos de tematización do santo, que ocupa a posición de suxeito en posición inicial.

Localizamos 75 casos con verbo en VS, mais 7 con elipse de verbo:

San Bieito rega a eito, Santiago trai o seu canado, santa Mariña a súa cabaciña, e san Roque o seu pipote (VS 4579);

San Cristobo co seu cobo (VS 4580).

4. Casos de estruturas bimembres causativas (hai un antecedente ou unha causa ou unha condición mais un consecuente ou un efecto ou unha implicación lóxica simple):

As máis frecuentes son as estruturas condicionais: 57 en VS. Delas, 7 son do subtipo: ‘Se queres A, en/por + Santo fai B’. Dous exemplos:

Se san Xoán chora, a silveira non dá mora (VS 4642);

Se queres ter abellas, míraas polas Candeas; se queres ter mel, míraa polo san Miguel (VS 4641).

As construcións condicionais están intimamente relacionadas coas temporais de xeneralización introducidas por *cando*, que son as que lles seguen en cuestión de frecuencia: 21 en VS. As dúas son estruturas universais, transculturais; aparecen en case todos os repertorios paremiolóxicos. Se tomamos, por exemplo, a magna obra paremiolóxica de Río 2010, aí vese a produtividade en francés destas estruturas: contabilizamos para as condicionais 60 casos, e para as temporais 40.

Cando marca o carácter temporal. *Se* indica mellor a mutua implicación: ‘Se A, entón B’ é un modelo en lóxica básica. Pero, en principio, son conmutables. Son equivalentes porque teñen un carácter xeral e porque, nunha porcentaxe alta de casos, o verbo está fixado no presente atemporal, factor este que favorece a conmutación. *Quand il gèle à la Saint-Victorien, en pêches, en abricots, il n’y a rien ; S’il pleut le jour de Saint-Victorien, ou peut compter sur bien de foin.*

Agora ben, se no canto de presente aparece un futuro de prognóstico ou un presente con valor de futuro que se repite, entón o esperable é a estrutura condicional; estrutura que, ao cabo, é a propia para as hipóteses. Por exemplo: *S’il pleut à la Saint-Luc, la fin de l’hiver sera caduque* (Río 2010: 293); *Si después de invierno seco llueve por Santa*

Bibiana, llueve nueve semanas; Si en la Candelaria no se apaga la vela, buen año espera (Rodríguez Marín 1926).

5. Casos de estruturas con relativo (substantivado) en cabeza. Contabilizamos 20 casos en VS, como os seguintes:

O que vendima en san Miguel, bebe ben (VS 4311);

Quen en san Miguel esterca, dende a casa rega (VS 4572).

Trátase de relativos de xeneralización, o que explica a súa presenza nestas paremias. Debe terse en conta, ademais, que xeneralización e hipótese son conceptos pragmaticamente próximos (*Todo corpo sumerxido despraza...*, *Se se sumerxe un corpo, este despraza...*, *Cando se sumerxe un corpo...*).

6. Casos de estruturas con vocativo:

San Pedriño, san Pedrán, polo teu santo empeza a haber a primeira mazán (VS 4605);

San Migueliño das uvas maduras, tarde vés e pouco duras (VS 4599).

Hai, salvo erro noso, 15 casos en VS³.

3.2. Metáforas e metonimias

En boa medida, a lingua do refrán é unha lingua críptica, suxeita a un código propio: canto máis concreto é o tema, canto máis delimitado é o receptor –o labrego–, canto máis tempo leva en circulación este saber codificado –o que se comproba polo alto número de variantes–, máis posibilidades se dan de que se reformule, se recree, se recodifique a linguaxe. Asistimos así ao nacemento dunha especie de subcódigo: con claves lingüísticas específicas. Neste marco é onde hai que situar o proceso constante de creación e recreación lingüística: un refrán é unha forma verbal dotada dun alto grao de creatividade, non só en canto á forma e á estrutura, senón tamén en canto á capacidade metaforizadora, literaria, creativa por excelencia. As metáforas e as metonimias funcionan como claves

³ Outros casos de estruturas bimembres comparativas ou correlativas en xeral: volvemos ter un modelo de forma produtiva universal en paremioloxía. Aínda que neste apartado haxiocronolóxico a súa concorrencia é baixa.

Como es + santo ... es + tempo do ano: *Como es san Blas, es Semana Santa y Carnaval*

Frases nominais bimembres, sen verbo:

Ben...mellor: *Entre Santos e Nadal, ben chover, mellor nevar.*

Cada... o seu: *Cada san Martiño, o seu porquiño.*

Cal...cal: *Polo san Martiño, fárdase o rico e mais o pobriño, cal co saio, cal con farrapos.*

Canto... tanto: *Cantos días de sol en xaneiro, tantos de choiva en san Xoán.*

Que... que: *Por san Lucas bois ao arado, que enxritos, que mollados.*

Quer...quer: *Polos Santos todo gardado, quer no ucho quer nos agros.*

Tanto... como: *Por san Mateo, tanto veo como no veo* (Marca a igualdade equinoccial entre o día e a noite); *En san Xoán, tanto queixo como pan; Tantos días de sol no mes de Nadal como días de chuvia no mes de san Xoán.*

Estruturas bimembres, con verbo:

Nin... nin: *Nin que chores nin que deixes de chorar, mitá do inverno está sin pasar.*

interpretativas, nacen ao servizo do carácter lapidario, críptico incluso, dun alto número de refráns. Os refráns haxiocronolóxicos teñen os seus tropos característicos:

3.2.1. As metáforas

1. Metáforas para a auga, para a chuva: o verbo *chorar*. Metáforas para o bo tempo: os verbos *rir* e *cantar*⁴. Trátase dunha constante transcultural. Vémola en portugués (Sousa Viterbo 1913: 53):

Se a Senhora da Luz chorar, está o inverno a acabar. Se a Senhora da Luz rir, está o inverno para vir,

en galego:

Se (por) san Xoán chora, a silveira non dá mora(s) (VS 4642);

Se chora Marta, ríe Lázaro; se Lázaro chora, Marta ríe (VS 3909),

en castelán:

Algo dice San Lorenzo cuando llora sin cuento (Río 2010: 226);

Que la Candelaria llore o que cante, invierno atrás y adelante (Río 2010: 74);

Si el año sale llorando, mal para las huertas y para los campos, y si se va riendo, cantarán a su tiempo (Rodríguez Marín 1926),

en catalán:

Si la Candelera plora, l'hivern és fora; si la Candelera riu, l'hivern és viu; però tant si plora com si deixa de plorar la meitat de l'hivern encara ha de passar (Amades 1950: t. I, 699, encontramos aí e nas páxinas seguintes máis dunha ducia de paremias con estas metáforas arredor do día da Candeloria);

Si la Candelera riu, l'oreneta ja és al niu (Amades 1950: t. I, 702);

La Candelera és ploranera o per davant o per darrera (Amades 1950: t. I, 701);

Quan l'agost plora, la verdura és bona (Conca 1988: 240);

Sant Benet plorós, Juliol plujós (DCVB),

en aragonés:

Si la Candelera pllora, 'l invierno está fora, y si no pllora, ni dentro ni fora (Aliaga 2012),

en italiano:

Per la santa Candelora, se nevica o se plora, dall'inverno siamo fora; ma se é sole e solicello, noi siamo sempre a mezzo el verno (Donato/Palitta 2000).

⁴ E como variante menos frecuente para o bo tempo pode aparecer o verbo *empolar*: *Si a Candelaria empola, vai o inverno fóra* (VS 20089).

1.2. Unha variante témola co verbo *regar*:

Si non regha san Xoán, non regha nin un santo no verán (VS 4656);

Santa Mariña rega ca súa cabaciña e Santiago co seu canado (Río 2010: 200);

San Bieito rega a eito... (VS 4579).

1.3. Pouca chuvia: *a mexada* (dun gato ou dun can)

En san Xoán, a mexada dun can (VS 21429);

En san Xoán, nin a mexeira dun can (VS 4198).

Estes refráns pertencen ao mesmo paradigma ca aqueloutro referido a marzo:

Chuvia en marzo, como a mexeira dun gato (VS 2560).

2. Metáforas para o mal tempo: *cara de can/o demo* (exceso de calor ou tronada):

En san Xoán, o tempo aínda pon cara de can (Río 2010: 174);

Día de san Lourenzo, a terra leva o demo (Río 2010: 226);

Febreiro quente trae o demo no ventre (VS 2472);

Polo vintecatro de agosto san Bartolomeu deixa o demo solto (VS 4445).

3. Metáforas para o mal tempo: *a roda* (de santa Catarina)/*a cordoada/o cordonazo* (que supostamente cinxe a vestimenta talar do santo)/ *os dentes* (do inverno: se se perde un dente é indicio de que o inverno cede; se se arregañan os dentes é indicio de que hai inverno):

Andar barquiñas, andar axiña, non vos colla o cordonazo de santa Catalina (VS 15733);

Per la roda de Santa Catarina, el bon mariner en terra ha d'èsser; La orda de Santa Catarina, tota la mar terbollina; La roda de Santa Catarina, de les barques fa xixina; La roda de Santa Catarina amb vuit dies no se fina (Amades 1950: t. V, 731);

Cordoada de san Francisco, de chuvia ou de frío (Río 2010: 278);

La cordonada de Sant Francesc, cap any no pot faltar o per terra o per mar; La cordonada de Sant Francesc, si és dolenta per la terra, pel mar encara més; La cordonada de Sant Francesc la temen els pescadors i els mariners (Amades 1950: t. V, 453);

*El cordonazo de San Francisco lo temen los pescadores y los marineros; El cordonazo de San Francisco por tierra y mar se ha de notar*⁵;

⁵ “Refranes de Santos”, [http://refranes.dechile.net/?santo=76]. [Data de consulta: 27.2.2013].

Polo san Vicente, perde o inverno un dente; Por San Vicente, el invierno pierde un diente (Río 2010: 60);

Per Sant Vicenç l'hivern cada dia perd una dent ; Per Sant Vicenç l'hivern perd les dents; Per Sant Climent, el fred reganya les dents (Amades 1950).

4. Metáforas para a medida de tempo: o paso, a pata, o salto e variantes:

De novo temos unha constante transcultural, polo menos na Romania, onde a documentación ao respecto é rica:

De Santa Luzia ao Natal um salto de pardal, de Natal a Janeiro um salto de carneiro (Moreira 2000: 104);

A Nadal un pas de pardal y a San Antón un hora per tot lo mon (Aliaga 2012a: 148);

*En Santa María, unha hora crece el día; en San Blas un paso nada más; en San Antón, un paso de ratón*⁶;

Por San Antón, crece el día un pasico de ratón. Por Santa Lucía, crece el día un paso de gallina; Por Santa Lucía, crece el día un paso de gallina; por San Antón, un paso de lechón; Por San Sebastián, un pasito galán; Polo san Sebastián, medra o día o paso dun can; Por San Xulián, medra o día un pasiño de can; À la Saint-Sébastien, les jours rallongent d'un pas de chien; Por santa Lucía, pouta de pita; por Nadal, puliño de pardal; por santo Estevo, choutiño de coello, e por san Silvestre, correndo coma as lebres; Por santa Lucía crece o día un palmo de pita; por san Xulián, un pulo de ran; por san Antón, un paso de boi...; À la Sainte-Luce, le jour croit du saut d'une puce (Río 2010);

Por San Antón, cunde el día una patita de pichón (o de ratón); En llegando Santa Lucía, un palmo crece el día (Rodríguez 1926);

De Sant Tomàs a Nadal, just una passa de gall; Per Sant Esteve creix el dia un pas de llebre; Per Sant Julià cent passes de marrà; Per Sant Sebastià, una passa de marrà; Per Sant Sebastià s'allarga el dia un pas de milà; Per Sant Sebastià, cent passes de ca; Per Sant Antoni un pas de dimoni; Per Santa Llúcia, un pas (un salt) de puça; Per Santa Llúcia, creix el dia un pas de puça; no creix ni disminueix, fins que el Nen Jesús no neix (Amades 1950);

Pola santa Lucía, a pata dunha galiña; Día de santa Lucía, o salto dunha pulga ó día; O día de santa Lucía medra o día a pasadiña dunha galiña; Pola santa Lucía xa medra un palmo o día; No san Martiño, remonta cada día un ferradiño (VS).

Pero tamén documentamos esta metáfora para medir o paso do tempo fóra da Romania: en alemán:

⁶ [<http://refranes.dechile.net/?santo=76>] [Data de consulta: 26.2.2013]. Ten a referencia: "Bajo Aragón".

Nach Dreikönigen wachsen die Tage um einen Hahnenschritt “Despois dos Reis medran os días un paso de galo” (CVC),

en ruso:

Январь на порог, прибыло дня на воробыиный скок “Xaneiro no limiar, o día fai o salto do gorrión” (CVC);

en grego encontramos unha nova variante do *salto* ou do *paso*, un *gran*:

Από του Αγίου Σπυρίδωνα, η μέρα μεγαλώνει (κατά) ένα σπυρί “Desde san Espiridión, o día medra un gran” (CVC).

5. Metáforas para o tempo modelo: *a chave/ o corazón (do ano)*

Maio pardo e san Xoán craro, aí tes as chaves de todo o ano (VS 3139; variantes: 3116, 3140);

Maio pardo, san Xuan claro, é o corazón do ano (VS 3146).

3.2.2. As metonimias

1. A fouce pola sega:

En san Xoán, (a) fouce na man (Río 2010: 175); *Por Santa Marina, échale la hocina* (Rodríguez 1926: 379).

2. A rella pola arada:

La reja de por San Juan, muchos la saben y pocos la dan (Río 2010: 174); *A reixa de san Xuan, moitos o saben e poucos o dan* (VS 3225); *A falta de reja, culo de oveja* (Rodríguez Marín 1926: 8, o segundo membro alude ao esterco); *San Froilán, mete a rella e tira o pan* (Río 2010: 281).

3. A vela indica a necesidade de luz artificial por acurtarse os días:

San Andrés trai a vela, e San Xoan a leva (VS 21426).

4. O continente polo contido:

Aí vén o mes de Santiago co seu canado (*canado* por ‘chuvia’) (VS 21458); *Aí vén San Miguel co seu tonel* (*tonel* por viño ou por recipiente para almacenar as uvas) (Río 2010: 270); *Aí vén san Pedro co seu xerro* (*xerro* por *chuvia*) (Río 2010: 184); *Santiaguiño, sempre co seu cabaciño* (*cabaciño* está por ‘chuvia’) (Río 2010: 209); *A Santa Mariña sempre trás a sua cabacinha* (Chaves, citado por VS, nº 12639).

Á mesma serie de metonimias pertence a *regazadiña*, a *canadiña*, a *ola*, o *caldeiro* e o *calderiño* que aparecen nalgúns refráns que citaremos máis adiante, no apartado 2.5. É posible relacionar con esta serie aqueloutros refráns onde a santa é actualizada portando un obxecto-metáfora do froito ou do tempo que nos depara:

Santa Mariña, fruto na arquíña (VS 4622, a arquíña simbolizaría o froito da colleita xa recollido); *Santa Ágata porta el fred dintre una saca* (Amades 1950: t. 1, 736,

a *saca* metaforiza a cantidade de frío que trae a santa, nun proceso de recreación pseudo mítica, en canto que nos fai lembrar aquelas divindades arcaicas que portaban a caixa dos tronos, a cornucopia, o saco de santa Claus...).

5. A parte polo todo. Metonimias por contigüidade:

Polo san Simón aperta o baldón (VS 4423, o *baldón* é o tapón de corcho da cuba ou do bocoí do viño, e indica unha parte do traballo da vendima, e pola mesma, está en lugar da propia vendima);

A San Andrés, no ararle los pies (Rodríguez Marín 1926: 47, ‘los pies’ son ‘pies de olivo’);

San Lucas, ¿por qué no (en)cucas? Porque no tengo las bragas enjutas (Río 2010: 306, nota 26; *cucar* vale aquí por ‘traballar’, polo menos noutras paremias –*O que non cuca non manduca*– é así; explica Río que a alusión metonímica á roupa mollada expresa que as uvas están aínda acabadas de estrullar cos pés).

3.3. O contido antropolóxico, etnográfico, folclórico

Xa dixemos anteriormente que moitos ritos ancestrais precristiáns perviven no culto aos santos. E a fiúza antiga que antes se depositaba nunha fonte, pedra, árbore, etc., pasa a ser depositada ben en Deus, ben na Virxe e nos santos. Ao santo pedímoslle con fe renovada o que necesitamos, tanto o máis básico: a auga e o alimento, a saúde, o amor e o matrimonio (*¡Meu san Antonio casamenteiro, rógoche un mozo garrido e solteiro!*, Ferro 1995; *San Antonio bendito, que me quiera ese mocito*, Felder 1998; *Santa Madrona* [santa barcelonesa celebrada o 15 de marzo], *feu-me esser dona*, Amades 1950), como o menos básico: unha predición de futuro, as miudanzas máis inverosímiles da vida cotiá como invocaren os meniños a san Xoán cando comen unha laranxa, para que se multipliquen os gallos⁷. O tema é inesgotable. A nós interéсанos subliñar que boa parte da paremioloxía haxiocronolóxica permanecería escura e críptica se non se ten presente a explicación antropolóxica ou etnográfica. E este compoñente pasa a ser unha característica máis do conxunto de refráns que nos ocupan. Sinalaremos unha ducia de casos concretos.

Referidos a costumes e tradicións no san Xoán:

*No día de san Xoán baila o sol pola mañán*⁸ (VS 4246); *Polo san Xoán deitate cedo para lavar a cara pola mañá* (Río 2010: 172);

⁷ Ao comer a laranxa os rapaces do concello portugués de Fafe metían o dedo mendiño arredor dos gomos dicindo: *São Juão, são Juãozinho, dá-me mais un capôuzinho* (quer dicir, un gomo máis de laranxa), *São Juão, são Juãozinho, dá-me mais um pequeninho* (Silva 1951, 390).

⁸ Xa o padre Feixoo alude a esta vella tradición de iren os mozos na noite de san Xoán, antes da alba, aos montes para ver bailar o sol cando raia, di que outros pobos cren que baila na Pascua. Para máis datos, vid. Caro Baroja 1992: 169 e ss. Unha lenda dos Abruzzo, en Italia, di que nesa alborada pódese ver no sol a cabeza cortada do Bautista. Gabriele d’Annunzio faise eco dela. Máis semellante ao folcore galaico é a crenza de Cerdeña, segundo a cal o sol brinca tres veces, como brincaríaa a cabeza do santo apenas xebrada do tronco (Cattabiani 1990: 233).

San Giovanni col su'fuoco brusa le strighe, el moro e 'l lovo (“San Xoán co seu lume queima as meigas, o mouro e o lobo”, proverbio da Istria [Cattabiani 1990: 237]);

Les herbes de Saint-Jean gardent leurs vertus tout l'an; Á la Saint-Jean, les feux sont grands (Río 2010: 172);

En la noche de San Juan las enamoradas recogen de sus novios las enramadas (Rodríguez Marín, 1926: 187; alude á ofrenda de flores, mazás e herbas que poñen en Extremadura nas fiestras das namoradas); *Noche de San Juan, noche de enramas, en que los mozos rondan a las enamoradas*⁹;

Bany de Sant Joan, salut per tot l'any; Les herbes de Sant Joan tenen virtut tot l'any; Per Sant Joan, les estimades troben les enramades (Amades 1950).

Refráns referidos a cuestións contractuais:

Las riñas de por San Juan son paz para todo el año (xa figura en Correas, o refrán ten orixe nas casas que se alugan e os mozos que se escollen e entran a servir novos amos polo san Xoán [Caro 1992: 165]); *San Xoán nos amenaza e san Pedro bótanos da casa* (VS 4613, en relación coa explicación anterior); *San Miguel: el pagador* (Río 2010: 271; nesa época pagábanse as rendas anuais; en Italia estes procesos contractuais tiñan lugar polo san Miguel e san Martín, de aí as unidades fraseolóxicas *Fare San Martino, Fare San Michele* “cambiar de casa” [Donato e Palitta 2000: 322]).

Refráns referidos a tradicións e costumes polo san Martiño:

Por san Martiño faise o magosto con castañas asadas, e viño ou mosto (Río 2010: 321); *Por san Martiño, trompos ao camiño* (da oralidade: non logramos averiguar por que se xoga cos trompos nesta precisa época do ano, a única explicación plausible quizas estea nas palabras dun noso informante nonaxenario, dezaio: “xogabamos de camiño á escola...”; o comezo do curso escolar non cae lonxe do san Martiño); *À la Saint-Martin, bonde ta barrique, vigneron, fume ta pipe, mets l'oie au toupin, et convie ton voisin* (Río 2010: 321; o toupin é a confitada do ganso, conservada nun tarro na terra).

3.4. A desmitificación

O fenómeno de desmitificación implica frecuentemente un uso lúdico, irónico ou festivo da linguaxe. Esta característica parece ser un denominador común a espazos culturais distintos. ¿Podemos dicir que hai aquí novo factor de universalidade? Se o houber, habería que enuncialo cun subíndice de grao 3; entendendo como Factor de Universalidade de Grao 1 o tempo (os refráns meteorolóxicos); como Factor de Universalidade de Grao 2 o santo –ou a festividade correspondente a un santo– como marcador temporal (o que

⁹ “Refranes de Santos” [<http://refranes.dechile.net/?santo=151>]. [Data de consulta: 27.2.2013].

denominamos *Haxiocronoloxía*), e como Factor de Universalidade de Grao 3 o proceso de desacralización ou gradación do tipo santo +/- poderoso.

En ruso, Mokienko fai alusión a varias UUFF onde aparecen unha serie de festas e santos produto da ironía popular como *San Preguiceiro*, *o lacazán reverendo*, ou *celebrar o día de San Lacazán* (Mokienko 2000: 44-45, reproducimos só a tradución ao galego).

Cita tamén Mokienko (2000: 110) unha frase checa lúdica, onde intervéñen un santo inexistente: *Darlle para o templo de San Bouchala* “mallar a golpes”.

No español, peninsular e de América, non faltan UUFF onde aparecen santos inventados: *Cagarse en sandiós/en san Pito Pato/en San Periquitín del baile* (da oralidade); *Como San Babilés* (aplicase ao parvo); *Como San Jinojo en el cielo* (aplicase ao bobo); *El Santo Pajares*; *San Acá y San Allá*; *San Creso*; *El Santo Leprisco*; *San Joderse cayó en lunes*; *Sanseacabó*; *San Ciruelo es uno de los santos que no han ido al cielo*; *San Ciruelo es un santo; pero su día se quedó fuera del calendario* (Candet 1998); *Día de San Ciruelo, treinta de febrero*; *Sanseacabó no tiene vigilia*; *A fray Soy poca fe le doy; y de fray Fué menos me fié* (Rodríguez Marín 1926); *San Lunes* ou *Sanlunes* (luns en que alguén, por preguiza, non vai ao traballo, DBM); *San flauta* (na locución con valor ponderativo *de la san flauta*, DHA). Ou santos degradados: *San Antón, viejo y meón, mete a las viejas en un rincón* (Río 2010: 52); *San Isidro Labrador, alza la pata y se mea en tós* (Río 2010: 146); *¿Qué ha de dar san Sebastián, cuando ni calzones tiene?* (*Refranero Mexicano*¹⁰); *San Para mí; que los santos no comen* (Rodríguez Marín 1926); *Estoy como los santos de Bujalance, con una mano atrás y otra delante* “sen cartos” (refrán xienense¹¹); *Tener el San Gregorio* ‘ter a muller a menstruación’ (informante leonés).

En catalán aparecen novos santos produto da expresividade popular: *Sant tornem-hi!* “E dälle!” (Millà 1965: 209); *Sant Camotes* (designación tradicional despectiva para os xastres [Amades 1950: t. V, 723]).

En francés documentamos *San Glinglin*, santo fantástico que aparece na unidade fraseolóxica do francés europeo *à la Saint-Glinglin* “nunca” (Bárdosi e González 2012: 294), e na do francés canadiano *Saint-Glin-Glin des Meus Meus* “un lugar no cu do mundo, onde Cristo deu as tres voces” (DesRuisseaux 2009: 413).

En galego temos: *Para san Serenín, que é un día antes da fin* (é dicir, “nunca”); *Santa Lilaila pariu por un dedo, certo será pero eu non cho creo*¹²; *San Logo é santo que nunca chega*; *Ir á festa de san Nunca (San Porroncón)* (Mokienko 2000, 43, nota 22); *Santa María ora-pernobis, cantan os cregos e inchan os foles* (Zamora 1972); *Pouco pode dar san Sebastián, que inda nin cirolas ten*; *San Antoniño, o de xuño, que o de xaneiro é o dos burros* (Río 2010: 166); *Santo da porta non ten virtú* (informante de Tal, Muros, Coruña);

¹⁰ [<http://www.academia.org.mx/refranero.php>] [Data de consulta: 26.2.2013].

¹¹ [<http://www.deporcuna.com/sabiduria/refranes/meteoro.htm>] [Data de consulta: 26.2.2013].

¹² Encontramos unha variante desta santa inventada en Aragón: *Sta. Lila, Lila, parió por el dedo; bien podrá ser; pero no me lo creo* (Aliaga 2012: 229); no galego de Valdeorras hai variante con ene: *Santa Lilaina pariu por un dedo, certo será pero eu non cho creo* (da oralidade).

A pequeno santo, pequeno rezado; O santo que non está presente, vela non se lle acende; Santo vello non fai milagres (VS); *a virxe do puño*, etc.

Este proceso de desmitificación ou de (de)gradación atopámolo tamén aplicado a Deus: así vemos en ruso: *Каков бог, такова ему и свеча* “como é o Deus, así é a candeia” (Mokienko 2000a: 197); en gaélico: *Ní hionann bhur nDia Connachtach / Agus Dia breá fairsing na nUltach* “O voso Deus de Connacht non é o mesmo có noso xeneroso Deus do Ulster, loado sexa o seu nome” (Rosenstock 1999: 58); no castelán de Galicia coñecemos a frase proverbial sarcástica: *Dios mío, Dios mío, y de los demás tío* (arromedando o sentir dun egoísta, informante valdeorresa).

3.5. Os “signos proverbiais nacionais”

O concepto de *signo proverbial nacional* tomámolo de Vyshnya: “O corpus refraneiro está estruturado en forma dun campo proverbial no centro do cal habitan os Universais paremiolóxicos mentres que os signos proverbiais nacionais se dispoñen na periferia do continuum paremiolóxico nacional” (2008: 106, tradución ao galego nosa). Desde outro punto de vista, digamos que fronte aos refráns transculturais, analizaremos agora aqueles refráns haxiocronolóxicos que podemos considerar típicos do refraneiro galaico.

Unha das formas fraseolóxico-paremiolóxico-haxiocronolóxicas prototípicas do noso refraneiro é sen dúbida a que está encabezada por deíctico mais verbo de movemento mais nome de santo: ‘Aí vén a/o + Santo’. Aparece amplamente documentada, con distintos santos, e non se encontra así, coa riqueza de variantes que veremos, en ningún outro dominio cultural paremiolóxico –no que nós sabemos¹³:

Aí vén san Miguel co seu tonel!; Aí vén san Pedro co seu xerro!; Aí vén a Santa Mariña coa súa regazadiña (Río 2010).

Aí vén a Santa Mariña coa súa canadiña; Aí vén (o mes de) Santiago co seu canado; Aí (ei) vén Nosa Señora coa súa ola, aí vén san Pedro co seu caldeiro penzo; Aí vén san Lorenzo co seu caldeiro penzo; Aí vén san Quietán con xerro na man; Eí vén san Cristobo co seu cobo; Eí vén san Lorenzo co seu calderiño penzo (VS).

Na xénese desta estrutura proverbial debemos probablemente acudir á alborada do espazo cultural agrario europeo, cando se celebraba con ledicia a chegada do mes de maio. Relembramos as maias, forma poética que debía ser xa tradicional na época afonsí, cando

¹³ Atopamos, pola contra, algúns casos concretos, sen chegar a ser numerosos, no refraneiro peninsular. A saber: vemos na provincia de Xaén unha forma que se aproxima bastante a este paradigma: *Miércoles de ceniza que triste vienes con cuarenta días que traes de viernes* [http://www.deporcuna.com/sabiduria/refranes/meteoro.html] [Data de consulta: 27.2.2013]. Outros refráns con deíctico ou verbo de movemento son: *Día de San Martino, el invierno viene de camino; si le dicen “detente”, llega por San Clemente; y aunque venga retrasado, por San Andrés ya ha llegado; “San Silvestre, deja el año y vete.” Y el Santo respondió: “Ahí queda la última fruta y la primera flor”* (Rodríguez 1926); *Per Sant Andreu diu el fred: Aquí em tindreu* (Amades 1950); *El día de San Bernabé dijo el sol: Aquí estaré* (da oralidade). Entre nós a fórmula aparece noutros subxéneros da literatura oral: *Aí vén san Xoán bendito* (Quintáns 1994, 42; documentada en Vimianzo, dun esconxuro nas leiras).

Afonso X nos presenta a cantiga mariana nº 406 dicindo que *é das maias*, coma quen alude a unha tipoloxía común e suficientemente coñecida. Catorce veces introduce a materia discursiva con ese ditado: *Ben veñas, maio*. Na literatura popular galega é doado documentar estruturas paralelas, xermolo e matriz dos refráns que nos ocupan: *Aí vén o maio/ pola porta Faxeira, /aí vén o maio de roubar unha monteira* (maios de Santiago, tradición xa desaparecida); *Eiquí vén o maio/ con vestido novo...* (maios de Ourense de principios do século XX [González 1991: 88, 91]).

Nun principio, así pois, o refrán haxiolóxico adopta modelos previos á valoración do santo, á cristianización. Hai primeiro un proceso de deificación do tempo no propio mes. Celébrase ou téñese a chegada de determinados meses cunha serie de fórmulas rituais, que logo serán –algúns polo menos– transpasadas á figura do santo.

Este é, por exemplo, o caso da fórmula prototípica *Aí vén o maio*, coñecida de antigo, como dicimos. A forma é marabillosamente efectiva. Combina expresividade, concisión e esa capacidade de aproximación, de actualización, coma se vísemos chegando o ser. Ser en acción. Todo iso lógrase pola combinación do deíctico e do verbo de movemento. O deíctico é sinónimo de actualización. Concentra e condensa o poder convocatorio da palabra. E a palabra –especialmente o deíctico, ben o viu Bühler– concita a realidade. Primeiro foi un querer ter propicio o tempo, a través do proceso de personificación do mes¹⁴. Logo, tras a cristianización da nosa terra, é o santo-mes o que se recobre dos vellos esquemas, coma quen se recobre con novas vestimentas. *Aí vén Santiago co seu canado*. ¿A fórmula é só descritiva ou é asemade impetradora? En calquera caso, actualiza a presenza dun ser que comunica sacralidade. É un vir de novo a nós a realidade vella en que a mente do home primordial creu con fe sinxela.

De aí a querencia do pobo refraneiro polo verbo de movemento, expresivo, marcador de vida activa, poderoso actualizador:

Por san Martiño di o inverno: alá vou eu! (Río 2010: 318; esta é a única variante que documentamos fóra de Galicia, concretamente en Cataluña: *Per Sant Andreu, diu el fred: Aquí em tindren*).

Ehí vai Santiago co seu canado; Cando vén o san Lorenzo, trai o seu caldeiro penzo; Mariñeiros, remangarse para salir á sardiña, que xa vén santa Catalina; Polo san Ramón anda o vran: “me vou, non me vou”; Por san Mateu di o inverno:

¹⁴ O prototipo de estrutura literaria tradicional, onde se percibe con precisión o proceso de deificación do mes e necesidade por parte do home de congraciarse con el, é o relato popular corso que recolle Calvino (1980) en forma de diálogo entre un pastor e marzo (*Marzo e il pastore*). Probables restos deste relato permanecen en variante curtas que soen integrarse dentro do refraneiro hispánico. Rodríguez Marín (1926: 289) é dos poucos comentaristas paremiolóxicos que identifican o pastor, que perciben o diálogo e os seus actantes: *Marzo marzueco, guárdame éste para morueco. –Yo te lo guardaré, pero el rabo le cortaré*. No refraneiro galego son abundantes as variantes do tema, en moitas aparece a estrutura lingüística que nos interesa, co deíctico e o verbo de movemento: *Ben veñas, maio, o mellor mes de todo o ano!* (Ferro 1995: 366); *Veña maio e veña pardo* (Ferro 1995: 208); *Eí vén febreiriño corto cos seus vinteito; se trouxera catro máis, non deixaba gato, nin can...* (Vázquez 2003 2404); *–Cala, que ehí vén meu primo Abril, que co coiro das oito á feira te ha facer ir; –Cala, que ehí vén meu irmán Marzo, que de oito soio che ha deixar catro* (Zamora 1972).

“alá vou eu”; San Lourenzo sempre vén co seu caldeiriño penzo, san Cristovo co seu covo e santa Mariña coas súas regaziñas; Santa Mariña nunca vén sen a súa regaziña; Santiago xa pasou, Nosa Señora xa vén vindo...; Sempre santa Mariña vén coa súa regaziña; Tralo veraniño de Samartiño chega Nadal co seu inverniño; Vaite, maio, coas túas flores que das arcas fixeches tambores...; Vén a santa Mariña metida nunha cestiña; Vén aí san Cristovo co seu covo; Vén aí Santiago co seu canado; Vén san Cristovo no seu covo; Vén santa Mariña coa súa manguiña de auga ou de sardiña; Vén santa Mariña metida nunha arquiña (VS).

Logo xógase coa elipse do verbo de movemento, nunha nova e produtiva estrutura paremiolóxica extremadamente concisa, sintética. Unha estrutura produto da implicación:

O Santiago co seu canado i-o Santiaguiño co seu canadiño; Santa Ana coa súa cana e Santiago co seu canado; San Cristovo co seu covo; San Lourenzo co seu caldeiro penzo; Santa Mariña coa súa regaziña; Santiago co seu canado, Santiaguiño co seu canadiño (VS).

Santa Mariña coa súa regaziña; Santiago co seu canado (da oralidade, informante dezao).

Santiaguiño, sempre co seu cabaciño (Río 2010: 209).

Outros signos de carácter nacional son os santos propios. Cada dominio cultural ten os seus santos preferidos, santos que non necesariamente son oriúndos desa parte do planeta. En Galicia, por exemplo, está moi ben estudado o fenómeno de apropiación ou galeguización de santos foráneos (González 2012). De feito, os santos de máxima concorrencia neste apartado da paremioloxía que nos ocupa non son galegos de nación, é o caso de san Xoán, Santiago, san Martiño, san Miguel, etc. Se examinamos o cadro de santos que son patronos máis frecuentes en cerca de catro mil parroquias galegas (González 2012: 31), vemos que en xeral hai unha grande coincidencia entre eses santos e os arriba citados. Hai diferenzas na orde: o primeiro santo na paremioloxía haxiocronolóxica en frecuencia é san Xoán, santo que ocupa nesa síntese de titulares o nº4. E doutra banda, hai nomes de santos que se repiten nas paremias haxiocronolóxicas que quedan fóra do santoral por parroquias ao que aludimos. Así ocorre con san Bernabé, san Cristovo, san Lucas, santa Lucía, san Mateo e san Matías, entre outros.

Verbo da idiosincrasia haxio-paremiolóxica nacional, no refraneiro francés, por exemplo, aparecen santos que dificilmente atopamos na península: Santa Bernadette, Santa Amada, San Silvano, San Pipino (Río 2010); en Aragón documentamos a santa Waldesca¹⁵; en Cataluña apelan a santa Madrona, xa citada; no galego está san Froilán, dificilmente localizable fóra do dominio galaico: *Pra que medre ben o pan, sémbrao por san Froilán*

¹⁵ *No me digas uva'n cesta, que no pase Sta. Waldesca* (Aliaga 2012: 252). Santa Waldesca ou Ubaldesca non é doado documental nos refraneiros peninsulares. En Huesca consérvanse reliquias súas no mosteiro de Sijena. Para comprender ben o refrán aragonés supoñemos que hai que ter presente a data do 28 de maio, que é cando celebra o día desta virxe sanxoanista a Orde de Malta.

(VS 4567); *San Froilán, mete a rella e tira o pan* (Boullón et alii 1998: 281); *Si sembras na semana de san Froilán, o centeo salirache mosquiteiro* (VS 4661).

3.6. Os santos, os seus atributos en forma de froito e a fraseoloxía nominal.

En relación co tema que nos ocupa debemos referirnos agora á existencia dunha serie de frases nominais (por exemplo: *as mazás de san Pedro*) cuxo núcleo sintáctico aparece ocupado por un froito (da terra ou do mar) seguido da preposición *de* mais o modificador (ás veces o modificador é un adxectivo e daquela prescindese da preposición). O trazo fundamental é que esa modificación sempre se refire a un santo.

A conexión, máis forte ou máis débil, entre este novo paradigma e o paradigma de refráns haxiocronolóxicos é innegable. Ambos os dous teñen en común o marcador cronolóxico: as frases nominais caracterízanse na inmensa maioría por marcar o santo o tempo de maduración ou a época de sazón do froito. Así temos:

As castañas do Rosario (denominación que lle dan no país de Deza ás primeiras castañas, son castañas de cedo), *as castañas do san Martiño* (castaña serodia, alongada [DdD]); *as castañas de San Miguel* (variedade de castaña [DdD]).

As cereixas de san Pedro; *as mazás de san Xoán* (“comíamolas polo san Pedro, eran pequeniñas, facían rir a un, amargaban coma a quina”, informante de Valdeorras, pero a denominación é común noutras partes).

As mazás de Sta. Maria (informante de Almada, Lisboa, dinos que son verdes); *as mazás de Sta. Mariña* (informante de Tal, Muros: “moi ricas, moi doces e non medran ben”).

As mazás do Santiago; *as mazás santiaguesas*; *manzanas de San Bartolomé* (en Oviedo), *de San Fausto* (nun catálogo en Biscaia), *de San Felipe* (en Baleares), *de San Ignacio* (en Guipúzcoa), *de San Jacinto* (eran os chamados peretons en Barcelona), *de San Jaime*, *de San Juan*, *de San Martín*, *de San Miguel*, *de San Pedro* (en Santander), *de San Román* (en León), *Sanroquera* (variedade local en Coruña, tamén mencionada en Pontevedra, chamada en Coruña ‘Pichón rojo de invierno’), *de San Tirso* (en Oviedo), *de Sans Pareille/ Sans Pareille de Peasgood* (chamada Samperello en Pontevedra, e mais en Álava), *de Santa Magdalena*, *de Santa Rosa* (en Soria), *Santiaguera* (en Las Palmas), *de Santos* (en Galicia), *pero jaimil* (tamén chamada antigamente *Pero Dorado de Galicia*), *perillo de San Juan*, *ramonas* (en Lugo) (Cambra e Ibarz 1975).

As peras de nosa señora; *as peras de san Benito* (informante de Bendoiro, Lalín, son pequenas e verdes); *as peras de san Pedro*; *as peras de san Roque*; *as peras de san Xoán*; *as peras de santa Mariña* (DdD).

As sardiñas de San Antoniño (informante de Portosín, aparecen en xuño).

Los membrillos de San Bernardo (así chamados polo menos en Mallorca, é a froita do tempo, é dicir, que maduran nesa época, no verán [Lompart 2005]).

O peixe de san Martiño (ou *San Martiño*; dinos Sarmiento que se chama así “porque su sazón es por San Martín” [DdD]).

Os bagos de santa Mariña (grosellas [DdD]).

Os figos migueliños; os figos santiaguiños (informantes de Deza).

Os repolos migueliños (informantes de Deza: “os repolos migueliños teñen a cabeza máis *patela* [‘aplastada’]. É máis doce, e moi branquiño, fai o caldo moi doce”. Ao preguntar por que se chaman desta maneira ninguén sabe explicárnolo, pero é de supoñer que debían plantarse canda san Miguel: a favor desta suposición está o feito de existiren os repolos da caste chamada *Bacallán* [así me aseguran varias persoas que lles chama o seu proveedor de Pazos de Borbén], e o *bacallán* –isto si que o saben– plántase por setembro, o mes de san Miguel).

Trigo de San Isidro (tamén chamado ‘trigo ramoso’, é o nome popular do *Triticum Compositum* [EUIEA]).

Uvas de San Juan (a sorbeira; un noso informante de Cacheiras, Teo, dinos que as *uvas de san Xoán* son os froitos da grosella branca, e que lle gustan moito aos paxaros); *uvas de san Pedro* (a grosella espiñosa); *as uvas de san Pedro*; *as uvas de santa Mariña* (en Sobreira [DdD]).

Como dicimos, hai unha relación entre refrán haxiocronolóxico e frase nominal co froito do santo. Nas paremias haxiocronolóxicas vimos un subconxunto importante onde se producía a tematización do *atributo* do santo (apartados 2.1.2, 2.1.3). Vexamos novos exemplos dese tipo:

Sardinha de Abril, vê-la e deixá-la ir; Sardinha de São João pinga no pão (Moreira 2000);

Abelliñas de Miguel todas cargadas de mel (figura no TILGA como verso do cancionero popular galego);

Millo santoeiro non chega ao celeiro (Río 2010: 310).

E tamén hai refráns onde o santo aparece caracterizado cun epíteto referido ao froito, ou dise explicitamente que canda o santo vén a froita:

Por la Virgen melonera, el verano fuera (Río 2010: 273, nota nº 15; nese tempo, 8 de setembro, o melón xa está en sazón);

Santa Caterina favatera (chámanlle así nalgúñas zonas de Cataluña porque ese é o tempo de plantar as fabas); *Per sant Llorenç, figues a querns* “Polo san Lourenzo, figos de catro en catro” (DCVB);

San Pedriño, san Pedrán, polo teu santo empeza a haber a primeira mazán (VS 4605);

San Migueliño das uvas maduras, moito me tardas e pouco me duras; San Miguel das cereixas, tarde vés e pouco deixas (VS);

El día d'Ascensión, cereixas en Oviedo y cebada en León (DdD);

Pa l'Ascensión, cerezas en Monzón (Aliaga 2012);

Despois de san Miguel, vai ós figos quen quere (VS 4136); Dende San Xoán cirixeiro ó agosto ciroleiro... (Gippini 1994: 20);

Verdes o maduras, por san Juan brevas seguras; Por san Xoán cereixas a van; Saint Jean, cerises à la main; A sardiña sanmiguela, jeis, a ela!; Santiago manda o pan, san Migueliño manda o viño, san Francisco manda a landra e san Andrés o touciño (Río 2010);

San Martiño sempre quer o seu grauciño, aunque sea pequeniño; Se queres ter abellas, miraas polas Candeas, e se queres ter mel, miraas polo San Miguel (DdD)

Poderíase pensar que quizais algunha destas frases nominais estudadas (de froito mais santo) se esgazaron xeneticamente do refraneiro haxiocronolóxico, coma un gallo se esgaza do tronco.

Un derradeiro vínculo que enfocaremos entre os dous paradigmas vénnos dado polo uso do diminutivo: *Figos migueliños, San Migueliño das uvas maduras...*, *Sardiñas de san Antoniño* nas frases nominais estudadas; nos refráns temos: *As coles de San Antoniño* (VS 4061), *san Migueliño* (VS 4321, 4505, 4597-4604), *san Pedriño* (VS 4605), *san Xoaniño* (VS 4614), *Santiaguiño* (VS 4312, 4625), etc.

¿Que valor teñen estes diminutivos? De primeiras, de clara congratulación. Alegrámonos de recibir os froitos. E a maiores, cumpren unha función de comunicación moi humana, unha función cuasi apelativa. Agradecemos. Porque non debemos perder de vista que se dá neste tipo de estruturas haxiocronolóxicas un fenómeno de aproximación metonímica: os froitos veñen canda o santo, logo veñen da man do santo. Daquela é bo tratar afectuosamente ao dador. No fondo, chamando por el con afecto, o home pretende garantir a función perpetuadora. O diminutivo, a apelación afectiva ao santo en xeral, asume así en certo grao tamén a función fática, en aras de poder continuar co mesmo acto apelativo-discursivo para o ano que vén.

4. Conclusións

De todo canto levamos dito deducimos catro conclusións:

A haxiocronoloxía preséntase como un vínculo cultural que nos une, tanto a nivel hispánico como a nivel europeo.

Adiantamos no apartado 2 un concepto provisional: a haxiocronoloxía é posible definila como un cuasi universal paremiolóxico europeo. Ou máis exactamente, un cuasi universal paremiolóxico do Occidente cristián, ben sexa anglicano, católico ou ortodoxo. A provisionalidade deste concepto deriva do feito de seren necesarios estudos

complementarios, sobre todo no ámbito balto-eslavo e fino-húngaro. Mais en calquera caso, queda a porta aberta a novos estudos.

Avanzamos na confirmación do carácter operativo do binomio implícitacón/explicitación, unha dialéctica ben traballada –como é sabido– pola lingüística eslava.

Concluimos sempre que o ser humano inicialmente crea linguaxe tras unha íntima interrelación coa terra, o tempo climatolóxico, os froitos da terra e aqueles factores, visibles (chuvia, sol, auga) e invisibles (orixe da mitificación e sacralización de tales factores ou causas) que condicionan esa necesaria interrelación.

5. Bibliografía

- ALIAGA JIMÉNEZ, José Luis (2012): *Las lenguas de Aragón en el primer tercio del siglo veinte*. Vol. 1. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, Prensas Universitarias de Zaragoza, Gara d'Edizons.
- (2012a): *Refranes del Aragón que se fue*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, Prensas Universitarias de Zaragoza, Gara d'Edizons.
- AMADES I Gelats, Joan (1950): *Costumari català. El curs de l'any*. 5 vols. Barcelona: Ed. Salvat.
- BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*. Lugo: Axac.
- BOULLÓN AGRELO, Ana Isabel; FERRO RUIBAL, Xesús; GARCÍA ÁLVAREZ, Xosé Manuel; LEMA SUÁREZ, Xosé María e TATO PLAZA, Fernando (1998): *Diccionario dos nomes galegos*. Vigo: Ir Indo.
- CALVINO, Italo (1956/1980): *Fiabe italiane. Volume secondo*. Torino: Einaudi, 1980⁷.
- CAMBRA, Rafael e IBARZ, Pilar (1975): “Variedades de manzano en España”, en *Anales de la Estación Experimental de Aula Dei (Zaragoza)* 13; 1-97. [<http://digital.csic.es/bitstream/10261/21421/1/VOL.%2013%20N%C2%BA1-2Cambra,Ibarz.pdf>]. [Data de consulta: 27.12.2012]
- CANDET YARZA, Francisco (1998): *Refranes*. Madrid: Edimat Libros.
- CARBALLO CALERO, Ricardo e GARCÍA RODRÍGUEZ, Carmen. (1983): *Afonso X, o Sábio. Cantigas de amor, de escarño e de louvor*. Sada / A Coruña: Eds. do Castro.
- CARO BAROJA, Julio (1992): *La estación de Amor*. Barcelona: Círculo de Lectores.
- CATTABIANI, Alfredo (1990): *Calendario. Las fiestas, los mitos, las leyendas y los ritos del año*. Barcelona: Ultramar.
- CIBOTTO, Giovanni Antonio (2000): *Proverbi del Veneto*. Firenze: Giunti.
- CONCA, Maria (1988): *Els refranys catalans*. València: Ed. 3 i 4.
- CVC = CENTRO VIRTUAL CERVANTES, *Refranero multilingüe*. [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Busqueda.aspx>]. [Data de consulta: 13.2.2013].
- DBM= *Diccionario breve de mexicanismos. Academia Mexicana de la lengua* [<http://www.academia.org.mx/dicmex.php>]. [Data de consulta: 13.2.2013].
- DCVB= ALCOVER, Antoni M. e MOLL, Francesc de B. (1975-1977²): *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vols. Palma de Mallorca: Moll. [<http://dcvb.iecat.net/>]. [Data de consulta: 20.2.2013].

- DdD = SANTAMARINA, Antón (coord.) (2006): *Dicionario de dicionarios da lingua galega*. [<http://sli.uvigo.es/ddd/index.html>]. [Data de consulta: 13.2.2013].
- DHA= Academia Argentina de Letras (2003/2008): *Diccionario del habla de los argentinos*. Buenos Aires: Emecé.
- DESRUISSEAU, Pierre (2009): *Dictionnaire des expressions québécoises*. Québec: Bibliothèque Québécoise.
- DONATO, Elena e PALITTA, Gianni (2000): *Il grande libro dei proverbi*. Roma: Newton & Compton editori, 2ª ed.
- EUIEA = Espasa-Calpe (1979): *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo Americana*, Madrid: Espasa-Calpe.
- FELDER, Elsa (1998): *Refranes de nuestra tierra*. Ciudad Autónoma de Buenos Aires: Imaginador.
- FERGUSSON, Rosalind e LAW, Jonathan (2000): *Dictionary of proverbs*. London: Penguin Books.
- FERRO RUIBAL, Xesús (1995): *Refraneiro galego básico*. Vigo: Galaxia.
- GALBANY, Josep Mª (1980): *La religiosidad popular*. Barcelona: Escuela Diocesana de Catequesis. Facultad de Teología de Barcelona-Sección San Paciano.
- GIPPINI ESCODA, Enrique (1994): *Refraneiro galego*. Sada/ A Coruña: Eds. do Castro.
- GONZÁLEZ PÉREZ, Clodio (1991): *As festas cíclicas do ano*. Santiago de Compostela: Museo do Pobo Galego.
- GONZÁLEZ REBOREDO, Xosé Manuel (2012): *Os santos titulares de parroquia en Galiza*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco.
- IRIGOYEN, Alfonso (ed.) (1595/1975): *Refranes y Sentencias* (impreso en Pamplona 1596.). Edición e prólogo de Alfonso Irigoyen, en *La Gran Enciclopedia Vasca*, X, 615-682. Bilbao: Ed. La Gran Enciclopedia Vasca, 1975.
- LOMPART, Gabriel (2005): “Las fiestas de vecindad en la Palma de Mallorca del siglo XIX” en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, LX/2, 2005, 181-190.
- LÓPEZ FERREIRO, Antonio (1895/1975): *Fueros Municipales de Santiago y de su tierra*. Madrid: Ed. Castilla.
- METTMANN, Walter (1986-1989): *Cantigas de Santa María*. 3 vols. Madrid: Castalia.
- MILLÀ I REIG, Lluís (1965): *Cinc mil refranys catalans i frases fetes populars*. Barcelona: Editorial Millà. Col·lecció «Vell i nou», núm. 3.
- MOKIENKO, Valerii (2000): *Fraseoloxía eslava*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro.
- (2000a): *As imaxes da lingua rusa*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro.
- MOREIRA DOS SANTOS, Maria Alice (2000): *Dicionário de provérbios, adágios, ditados, máximas, aforismos e frases feitas*. Porto: Porto editora.
- MUNTEANU COLÁN, Dan (2010): “Elementos de mitología autóctona en refranes rumanos meteorológicos y del calendario” en GARGALLO GIL, José Enrique (coord.): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona; 305-316.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (1995): *El hablar lapidario. Ensayo de Paremiología Mexicana*. Zamora / Michoacán: El Colegio de Michoacán.

- QUINTÁNS SUÁREZ, Manuel (1994): *Anuario de tradicións galegas*. Noia / Coruña: Tambre.
- RÍO, Mª Pilar (2010): *El refranero y el santoral*. A Coruña: Hércules de Ediciones.
- RODRIGUEZ DE LA TORRE, Fernando (2009): “345 Paremias sobre el día de la Candelaria” en *Revista de Folklore* 29; 14-32 [<http://www.funjdiaz.net/folklore/07ficha.cfm?id=2544>]. [Data de consulta: 13.2.2013].
- RODRÍGUEZ MARÍN, Francisco (1926): *Más de 21.000 refranes castellanos no contenidos en la copiosa colección del maestro Gonzalo Correas*. Madrid: Tipografía de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos.
- ROSENSTOCK, Gabriel (1999): *Irish proverbs*. Dublin: Mercier Press.
- SAID ARMESTO, Víctor (1997): *Poesía popular galega*. Pontevedra: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- SAUVÉ, Louis-François (2003): *Trésor des proverbes, dictons, formulettes, et conjurations magiques des Bretons*. Rennes: Terre de Brume Éditions.
- SCHMIDT BRANCO, Cecília (1887): “Da origem de um symbolo popular na festa de S. Martinho” en *Revista Lusitana* I, 1887, 291-297.
- SILVA PEREIRA, Maria Palmira (1951): “Fafe. Contribuição para o estudo da linguagem, etnografia e folclore do Concelho” en *Revista Portuguesa de Filologia* IV/2, 1951, 374-416.
- STANKIEWICZ ZAND, Helen (1961/2012): *Polish proverbs*. Whitefish: Literary Licensing LLC.
- SOUSA VITERBO, Francisco M. (1913): “As Candeias na religião, nas tradições populares e na industria” en *Revista Lusitana*, 16, 1913, 41-81.
- TMILG = VARELA BARREIRO, Xavier (dir.) (2004-): *Tesouro Medieval Informatizado da Lingua Galega*. Santiago de Compostela: Instituto da Lingua Galega. [<http://ilg.usc.es/tmilg>]. [Data de consulta: 11.2.2013].
- VS = VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): “Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 5, 2003. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; 1067 páxs.
- VYSHNYA, Natalia (2008): “Mínimo paremiológico ucraniano y peculiaridades de su traducción” en *Paremia* 17, 2008, 101-109.
- ZAMORA MOSQUERA, Federico (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Vigo: Galaxia.

A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira

Phraseodidactics in teaching materials of German as a foreign language

Carola Strohschen
Universidad de Murcia
carola@um.es

Resumo: Moitas contribucións teóricas e prácticas sinalan a necesidade dunha maior presenza e sistematización didáctica da fraseoloxía no marco do ensino de idiomas. Tendo en conta, ademais, a actual tendencia á homoxeneización dos criterios de aprendizaxe de idiomas a nivel europeo, propónse investigar ata que punto estas tendencias e recomendacións se ven reflectidas nos actuais materiais didácticos. Para isto analízanse tres manuais de ampla difusión de alemán como lingua estranxeira para adultos do nivel B1. O corpus de fraseoloxismos extraídos serviu para comparar tanto a cantidade de fraseoloxismos presentes en cada manual como as coincidencias entre estes. Finalmente, contrástanse os datos obtidos co óptimo fraseolóxico, unha recente proposta didáctica sobre a introdución de fraseoloxismos para diferentes niveis de aprendizaxe. Cos resultados obtidos espérase non só fomentar a presenza e o tratamento da fraseoloxía nos manuais de idiomas no futuro senón tamén contribuír ao establecemento de criterios para a selección e secuenciación de material de referencia para fins didácticos.

Palabras clave: fraseodidáctica, libros de texto, aprendizaxe de idiomas, óptimo fraseolóxico, MCERL.

Abstract: Theoretical and practical researches point to the need for greater presence and systematic teaching methodologies of phraseology in the language teaching context. Taking into account, besides, the current trend towards the standardization of language learning criteria at a European level, the aim is to explore to what extent these trends and recommendations are reflected in current materials. In that purpose, three widely used text books of German as a foreign language for adults of B1 level have been analyzed. The extracted corpus of idioms helped to compare both the amount of idioms present in each book and the co-occurrences between them. Finally, the data obtained were compared to the optimal phraseology, a recent proposal on introducing teaching idioms into different learning levels. With these results, the hope is not only to promote the presence and treatment

Data de recepción 8.4.2013. Data de aceptación 3.6.2013.

of phraseology in the language learning handbooks but also to contribute to the establishment of criteria for the selection and sequencing of reference material for teaching purposes.

Keywords: Phraseodidactic, text books, language learning, phraseologisches optimum, CEFR.

1. Introducción

Os estudos e contribucións fraseolóxicas dos últimos anos demostran –tanto pola súa cantidade como pola súa variedade– que esta disciplina progresa, influíndo noutros campos lingüísticos como a lexicografía, a estilística, a sociolingüística e non en menor medida no ensino de idiomas. Investigadores tan coñecidos como Fleischer (1997) e Burger et. al (2007) destacaron a importancia das UUFF tanto dentro da lingua como sistema, coma no seu uso. Kühn (1987, 1992, 1993, 2007) considérase hoxe en día o precursor da fraseodidáctica. Lüger (1997, 2001 con Lorenz-Bourjot 2004), Ettinger (1992, 1998, 2001, 2007, 2008, 2012, 2013) e González Rey (2004, 2006, 2007) retomaron as súas ideas e contribuíron ao desenvolvemento desta nova disciplina. Ettinger (2007: 894) defínena como “Der Teilbereich der Phraseologie, der sich mit der systematischen Vermittlung von Phrasemen im mutter- und fremdsprachlichen Unterricht befasst [...]”.¹ Dende entón múltiples investigadores coma Bergerová (2011), Ješensek (2006) ou Hallsteindóttir (2006) contribuíron cos seus estudos ao desenvolvemento desta nova disciplina facendo eco da necesidade inminente de renovación e adaptación metodolóxica da didáctica da fraseoloxía. As investigacións en fraseoloxía poden achegar datos e informacións necesarios para estudos aplicados e relacionados co ensino, como poden ser dicionarios, córpora, materiais didácticos e estudos, verbo do grao de familiaridade, de uso ou de frecuencia. Todos estes datos son extraordinariamente relevantes á hora de elaborarmos materiais e manuais para o ensino de idiomas estranxeiros.

Estudos do tratamento das UUFF nos materiais e manuais de DaF² indican unha tendencia pouco satisfactoria verbo da presenza e tratamento dos fraseoloxismos (Jesenšek: 2006), destacando o pouco que se teñen en conta as propostas e recomendacións dos fraseodidactas. Os obxectivos que establece o Marco Común Europeo de Referencia (MCERL) fan necesario un consenso en canto á progresión, sistematización e planificación didáctica en cuestións de fraseoloxía. Aínda que máis adiante veremos que a competencia fraseolóxica esixida neste documento non se menciona ata chegar ao nivel B2, parece de sentido común afirmar que debe de haber tratamento de fraseoloxismos en niveis anteriores para chegar á competencia requirida. Por isto, neste estudo centrarémonos en tres manuais de alemán do nivel B1 para analizarmos en que medida nestes niveis se pode falar dunha sistematización e progresión.

¹ “A parte da fraseoloxía que se ocupa da mediación sistemática de frasesmas no ensino de idiomas, sexan maternos ou estranxeiros”.

² Abreviatura para *Deutsch als Fremdsprache* (“alemán como lingua estranxeira”). Igual que ELE (“español como lingua extranxera”) é o termo xeralmente utilizado polos profesionais e usuarios.

2. Fundamentos teóricos

2.1. Cuestións terminolóxicas

Dada a natureza tan diversa das UUFF, cómpre delimitar e definir qué tipo de unidades constitúe o noso corpus. Enfrontámonos aquí a un problema habitual no ámbito da fraseoloxía: o da variedade terminolóxica debida ás diferentes escolas neste campo de estudo, como a soviética, a eslava, a alemá, ou a dos estudos anglo-norteamericanos. Para a designación deste tipo de elementos no ámbito xermano atopámonos, por exemplo, cos termos *Phraseologismus* ou *phraseologische Einheit* (UF), aínda que non se puideron asentar como termos máis usados. Donalies sinala: “Zwei kompakte, handliche, auch international gebräuchliche Termini haben sich in der deutschen Phraseologie durchgesetzt: Phrasem und Idiom.”³ (Donalies 2009: 31) Ettinger (2013: 15) e Jazbek & Enčeva (2011: 155) apuntan que este uso se debe probablemente á analoxía cos termos internacionalmente recoñecidos como *fonema*, *morfema* e *lexema*. No ámbito hispanofalante atopámonos igualmente con distintos termos como p.ex. *frase hecha*, *modismo*, *fraseologismo*, *frasema*, *expresión fija*, *unidades pluriverbales*, etc. Aínda así, influenciados pola escola alemá, o termo comunmente aceptado hoxe en día pola maioría dos investigadores é xustamente o de *unidade fraseolóxica* (Mena Martínez 2002: 11). Pola nosa parte, e tendo en conta a natureza didáctica do noso estudo, non pretendemos adentrarnos demasiado en cuestións terminolóxicas; chega con dicir que o termo *unidade fraseolóxica*, que de agora en diante mencionaremos como UF, é o que escollemos para referirmonos ao noso obxecto de estudo.

2.2. Clasificación das UUFF

Máis importante cá cuestión terminolóxica resulta a delimitación e definición das unidades obxecto de análise. Aínda que aquí, por cuestións de espazo, tampouco podemos pasar revista a todas as clasificacións existentes e teremos que nos limitar a centrármolos nas características que son de interese para o noso estudo, non se poden deixar de mencionar algunhas das clasificacións máis relevantes dos diferentes idiomas, como por exemplo a de Zuluaga (1980) para o español, as de Corpas Pastor (1995, 1996) para o inglés e o español respectivamente, a de Burger (1998) para o alemán, e a de González Rey (2007) para o francés, sendo esta última especialmente interesante para o noso estudo pola relevancia didáctica da súa clasificación en tres grandes grupos e dous niveis de competencia lingüística. Xeralmente as definicións das UUFF teñen en conta o nivel morfolóxico, sintáctico, semántico, pragmático e situacional. Os principais criterios destacados na literatura para a definición das UUFF, maiormente nos estudos máis recentes, son a polilexicalidade, a fixación e a idiomaticidade; e a importancia atribuída a cada unha destas características depende das distintas correntes ou escolas.

³ “Impuxéronse na fraseoloxía alemá dous termos compactos, manexables e de uso internacional: *frasema* e UF”.

2.2.1. A polilexicalidade

Falando da polilexicalidade, tamén chamada pluriverbalidade, unha UF caracterízase pola combinación fixa de dúas ou máis palabras. Este criterio pertence ao nivel morfolóxico, e aínda que a primeira vista parece o menos problemático para delimitar as UUFF das combinacións libres, preséntanse dous problemas: por unha banda, o da definición e identificación da palabra⁴; e, por outra, o límite máximo de palabras. Para Burger (2007), o límite máximo constitúe o enunciado. Para o noso estudo adoptaremos esta postura de Burger en canto ao límite máximo, pero consideramos relevante que as unidades conteñan polo menos unha palabra das denominadas *Autosemantika*, é dicir, un verbo, substantivo, adxectivo ou adverbio.

2.2.2. A fixación

Falando do criterio da fixación, este pertence tanto ao nivel sintáctico como ao léxico e semántico. A nivel sintáctico referímonos ás UUFF como estruturas sintácticas relativamente estables dependendo da estrutura interna da unidade, polo que non todas as UUFF teñen o mesmo nivel de fixación. Nos fraseoloxismos que constitúen unha frase completa, loxicamente, a fixación sería absoluta, mentres que nas UUFF que só constitúen un sintagma, a fixación dependerá da estrutura gramatical da frase na que se insiran. A nivel léxico, o grao de fixación indícanos a dificultade de substituír palabras por outras sen cambiar o sentido da unidade. Esta característica, igual cá polilexicalidade, vese relativizada polo feito de que existan modificacións e variantes, “...so dass heute von einer relativen Festigkeit ausgegangen wird.”⁵ (Kühn 2007). De feito, neste senso a nosa definición das UUFF adopta unha postura relativamente flexible, xa que consideramos que as modificacións e variantes tamén se deben de incluír no noso estudo, sempre que o fraseoloxismo orixinal subxacente resulte transparente ou polo menos recoñecible para podermos explotalo didacticamente⁶.

2.2.3. A idiomaticidade

Mentres que a fixación é o trazo esencial das UUFF para os investigadores da escola soviética e alemá, para os norteamericanos ese trazo é a idiomaticidade. O problema ao que nos enfrontamos analizando esta característica é de distinta natureza. Por unha banda, volvemos a atoparnos cunha situación de desacordo en canto á aplicación e definición dos distintos termos relacionados, por exemplo *idiom*, *idiomatics* ou *idiomatisch/idiomatique/idiomático*. Sendo todos estes termos internacionalmente recoñecidos, non se aplican aos mesmos conceptos lingüísticos. Resulta imposible por motivos de espazo describir de maneira detallada os diferentes significados e acepcións destes termos. Hai numerosos

⁴ Na investigación xermana distínguense os chamados *Autosemantika* (palabras de contido semántico propio) dos *Synsemantika* (palabras que carecen de contido semántico de forma independente e que se caracterizan pola súa función gramatical). Tamén se chaman *Funktionswörter* (Donalies 2009: 8). Zuluaga, un dos precursores da fraseoloxía española, distingue mesmo 3 clases de palabras: *lexemas*, *categoremas* e *instrumentos gramaticais*. Como trazo definitorio da palabra sinala a autonomía (Zuluaga 1980: 17).

⁵ “...polo que hoxe en día baseáse nunha fixación relativa”.

⁶ As modificacións e variantes son especialmente interesantes para chamar a atención sobre o fenómeno da fraseoloxía, esperar o interese do estudante e incluír exercicios didacticamente creativos.

traballos nos que se dan descrições máis ou menos exhaustivas sobre este tema (cf. Roos 2001, Mena Martínez 2002, Corpas Pastor 1998). Por outra banda, por moi diferentes e variadas que sexan estas definicións, atopámonos, segundo Roos, con catro acecións básicas do termo *idiom*.

Der Terminus Idiom dient in der Linguistik in erster Linie zur Bezeichnung

1. *sprachspezifischer Erscheinungen,*
2. *sprachlicher Irregularitäten,*
3. *komplexer lexikalischer Einheiten, deren Bedeutung sich nicht aus den konstituierenden Teilen ergibt*
4. *einer Subklasse phraseologischer Verbindungen* (Roos 2001: 3)⁷

Das mencionadas acepcións da idiomaticidade é sen dúbida a terceira a que máis dificultades e controversia suscita en cuestións didácticas, xa que implica unha transformación semántica da cadea lexemática subxacente á UF (Mellado Blanco 2004: 41). Como sinal da fixación semántica, o grao desta transformación indica a relación entre o significado de cada compoñente e o significado total da frase. De aí que se recorra a esta definición tan coñecida á hora de explicarlles aos estudantes o que significa a idiomaticidade: que o significado fraseolóxico non coincide co significado total da suma dos compoñentes do fraseoloxismo (Burger 1973). Polo tanto, a idiomaticidade fai referencia á non composicionalidade do significado, o que dificulta para o estudante de idiomas, en concreto de alemán, a comprensión de expresións como *jemandem (nicht) das Wasser reichen können*⁸ ou *jemandem auf den Wecker gehen*.⁹ Sen un contexto moitas veces é imposible extraer o significado. Mesmo ás veces o contexto tampouco axuda, co que a única estratexia posible é a da busca nun dicionario. Con todo, o problema destas unidades non radica só na súa comprensión senón tamén na súa identificación. Non sempre o significado é figurado a primeira vista. Dun exemplo ben coñecido, o de *jemandem den Kopf waschen*¹⁰, serviuse o gran mestre de xogos de palabras e fraseoloxismos, Erich Kästner, na súa novela xuvenil *Emil und die Detektive*, cando describe a escena na que a nai de Emil, perruqueira de profesión, se despide do seu fillo e mal ten tempo de chorar a súa partida, xa que “*zu Hause wartete schon Frau Fleischmeister Augustin und wollte gründlich den Kopf gewaschen haben*.”¹¹ (Kästner 1994: 33). Evidentemente, un nativo non ten ningún problema en recoñecer a UF neste xogo de palabras. Para o non nativo, pola contra, será complicado identificar este fraseoloxismo se non o coñece xa, posto

⁷ “En lingüística, o termo UF serve principalmente para denominar: 1) fenómenos lingüísticos específicos; 2) irregularidades lingüísticas; 3) unidades léxicas complexas cun significado non deductible dos seus compoñentes; 4) unha subclase de relación fraseolóxica”.

⁸ Tradución literal: *(non) bastarlle [a alguén] a auga*. Equivalente galego: *(non) dar a talla; (non) chegarlle aos calcañares [a alguén]*.

⁹ Tradución literal: *irlle [a alguén] ao despertador*. Significado: “molestar”. Equivalente galego: *dar a lata; marear*.

¹⁰ Tradución literal: *lavarle a alguien la cabeza*. Significado: “reprender a alguén fortemente”. Un equivalente semántico podería ser en español *leerle a alguien la cartilla*; en galego para este concepto a cabeza aparece en *darlle unha carda [a alguén]*; *quantarlle as orellas [a alguén]*.

¹¹ “Na casa estábaa esperando xa a señora de Augustin, muller do carnicero, que quería que lle quantasen as orellas a conciencia”.

que nin o contexto nin a propia estrutura indican que aquí se poida tratar dunha UF. Cremos que resulta evidente a importancia de aprender este tipo de UUFF de carácter idiomático para ampliar a competencia pasiva do idioma e con isto a competencia lectora.

Falando da adquisición desta competencia, o exemplo que acabamos de mencionar demostra que o problema principal que constitúen as UUFF para o non nativo non é só a súa comprensión, senón en primeiro lugar a súa identificación. Esta dificultade depende, por un lado, do grao de irregularidade sintáctica e/ou semántica que presenta a expresión e, por outro, do seu grao de idiomaticidade xa que, como xa dixemos verbo da fixación, tamén a idiomaticidade pode presentar distintos graos dependendo de se afecta só a unha parte do grupo de palabras ou á expresión enteira. Deste xeito, distínguese na investigación actual entre varios niveis de idiomaticidade: a total, a parcial e, mesmo, a ausencia desta, ratificándose así o punto (4) de Roos segundo o que a idiomaticidade sería unha subclase fraseolóxica; e afirmase a actual tendencia de que “la idiomaticidad representa en la actualidad un criterio adicional que caracteriza tan solo a un grupo fraseológico.” (Mellado Blanco 2004: 20). A partir destas divisións, algúns autores distinguen entre centro e periferia do campo fraseolóxico.

Aínda así, existen moitas UUFF que poden ter dous significados: un fraseolóxico, idiomático, e outro literal, como é o caso do noso exemplo. Atopámonos cunha UF cunha estrutura sintacticamente regular que en cambio representa un nivel de idiomaticidade alto, é dicir, total, xa que, como dixemos antes, o significado fraseolóxico non cadra co da suma dos seus constituíntes. Pero ademais da transformación semántica, hai outros dous parámetros que serven para a clasificación semántica e que adoitan relacionarse co grao de idiomaticidade; son a transparencia e a opacidade. Os dous criterios indican parámetros para un mesmo fenómeno e definen a relación que se pode establecer ou deducir entre o significado fraseolóxico dunha expresión e o do seu compoñente principal. Se comparamos o noso exemplo de Kästner, *jemandem den Kopf waschen*, con outro somatismo, por exemplo *jemandem etwas auf die Nase binden*¹², non resulta doado establecer cal dos dous representa máis transparencia ou opacidade, sobre todo porque moitas veces depende do propio usuario, dos seus coñecementos lingüísticos e cognitivos, se é quen de deducir a motivación existente ou non entre o significado fraseolóxico e o literal. Xusto no caso dos somatismos atopámonos frecuentemente cunha metáfora ou unha metonimia subxacente que nos axuda á hora de entender o significado da UF. Pola contra, se este non é o caso ou se no noso idioma non existe a mesma imaxe, a UF pode resultar totalmente opaca. Por este motivo, *jemandem den Kopf waschen* considerárase transparente, mentres que *jemandem etwas auf die Nase binden* sería opaco.

Ao revés do que podería parecer, non só poden causar problemas de comprensión aqueles fraseoloxismos cun alto grao de idiomaticidade, senón tamén os parcialmente idiomáticos ou mesmo aqueles que case se poderían confundir con colocacións, como *Spaß machen*¹³

¹² Tradución literal: *fixar* [a alguén] [algo] *no nariz*. Significado: “contarlle a alguén un segredo”.

¹³ “Bromear, ser divertido”.

ou *Leid tun*¹⁴. Aquí non se trata tanto de descifrar o significado en si da UF, senón máis ben do valor engadido que se atopa en marcadores máis difíciles de distinguir, como a situación, o rexistro do uso ou o nivel. Coma no caso das unidades idiomáticas, consideramos que só o contacto permanente con este tipo de unidades pode mellorar tanto a competencia fraseolóxica activa coma a pasiva, motivo polo que os incluímos no noso estudo.

2.3. A fraseodidáctica

Como xa dixemos, o noso estudo enmárcase dentro da didáctica do ensino de idiomas e máis concretamente dentro da fraseodidáctica. Esta disciplina relativamente nova comezou a súa traxectoria como disciplina propia dentro da fraseoloxía dende os anos 90 cando autores como Kühn, Ettinger, Lüger e González Rey afirmaron que a fraseoloxía ten que ser obxecto de estudo dentro do ensino de idiomas. Dende entón non todos os investigadores estiveron de acordo con aquel postulado de que a fraseoloxía se pode e se debe ensinar; discrepancia que non contribuíu precisamente a que se poida establecer un acordo en canto á necesidade fraseolóxica no ensino de idiomas. Foi Kühn o que estableceu as bases desta disciplina co seu chamado *phraseologischer Dreischritt* (“tres pasos fraseolóxicos”) que segue vixente 30 anos despois e que, por ser amplamente coñecido no ámbito da fraseodidáctica, non fai falla expoñer aquí. Lüger, Ettinger e Hessky son só algúns nomes dos investigadores que máis contribuíron cos seus estudos a que esta disciplina poida atopar o seu espazo como campo de investigación autónomo. Hoxe en día a fraseodidáctica abarca ámbitos de diversa índole, como poden ser a creación de dicionarios e fontes fraseolóxicas para fins didácticos, a creación de córpora, estudos de frecuencia, creación e sistematización de materiais e, recentemente e co impulso das TIC (Tecnoloxías da información e da comunicación) e a súa utilización no ensino, a creación de dicionarios, fontes, córpora e materiais didácticos dixitalizados para o seu uso online ou en plataformas virtuais. Sirvan de referencia as páxinas de Stefan Ettinger¹⁵, Hana Bergerová¹⁶ e a plataforma multilingüe baixo a coordinación de Vida Jesenšek¹⁷. No eido hispánico non podemos esquecer o *Refranero Multilingüe*¹⁸ do Instituto Cervantes.

3. Obxectivos

Como sinalamos antes, coa implantación do MCERL como documento de referencia para o ensino de idiomas produciuse un cambio de paradigma verbo dunha tendencia á homoxeneización e nivelación a nivel europeo e dunha orientación á capacidade comunicativa. Co noso estudo pretendemos descubrir ata qué punto se tivo ou se ten en conta esta nova tendencia respecto á fraseoloxía nos manuais de DaF do nivel B1.

¹⁴ “Sentir [alguén] [algo], dar pena [algo] [a alguén]”.

¹⁵ [<http://www.ettinger-phraseologie.de/>] Esta páxina de Internet corresponde á versión ampliada do libro esgotado *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene* de Hessky e Ettinger.

¹⁶ [<http://frazeeologie.ujepurkyne.com/>] Trátase dunha plataforma para a aprendizaxe e a práctica de UUFF dirixida a estudantes checos.

¹⁷ [<http://www.sprichwort-plattform.org/>] Un ambicioso proxecto multilingüe que se presenta en forma de banco de datos de paremias en 5 idiomas (alemán-queco-esloveno-eslovaco-húngaro) e que ofrece ademais exercicios interactivos.

¹⁸ [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>].

Como amentamos antes, consideramos importante que haxa presenza fraseolóxica nos manuais de maneira explícita e a partir de niveis inferiores ao B2 para poder garantir unha progresión no proceso de aprendizaxe cara a un nivel competente de idioma. Polo tanto, o noso principal obxectivo será o de chegar a saber en qué medida se teñen en conta nos manuais as propostas e esixencias dos fraseodidactas. En concreto, as cuestións ás que nos propoñemos responder son:

1. ¿Que cantidade de UUFF se pode atopar nos manuais escollidos e cales?
2. ¿Hai unha liña común entre os manuais en canto á cantidade e selección ou hai diverxencias?
3. ¿Ata qué punto se corresponden as UUFF que se atoparon coas da lista que propón Hallsteindóttir?
4. ¿Reciben as UUFF tratamento didáctico e, en caso afirmativo, cal?
5. Por último, ¿hai una liña didáctica común nos manuais?

4. Metodoloxía

4.1. O material analizado: os manuais de DaF e os seus compoñentes

O material escollido para o noso estudo está formado polos manuais *Berliner Platz 3* da editorial Langenscheidt, *Passwort Deutsch 5* da editorial Klett, e *Studio d* da editorial Cornelsen; manuais que conducen ao nivel B1 do MCERL. O motivo polo que se escolleron estes materiais radica en que, por unha banda, os tres manuais teñen unha ampla difusión tanto no ámbito universitario como noutras institucións de ensino, como Escolas Oficiais de Idiomas ou academias privadas. En concreto, a autora deste artigo tivo e ten a ocasión de traballar na clase con cada un deles, o que lle facilita coñecelos con detalle. Actualmente estanse utilizando os niveis 1, 2 e 3 en todas as materias de alemán da Universidade de Murcia.¹⁹

A pesar de que exista unha ampla oferta de manuais de diferentes editoriais para os distintos niveis e grupos de destinatarios, consideramos que pola difusión dos manuais analizados pode falarse dunha selección representativa de manuais de nivel B1 dirixidos a destinatarios adultos. Canto á selección de editoriais, as responsables dos manuais analizados constitúen, xunto con Hueber²⁰, as casas alemás con maior volume de venda no ámbito do ensino do alemán como lingua estranxeira.

Dende a implantación do marco común europeo de referencia, as grandes editoriais de ensino de idiomas tiveron que adaptar os seus manuais para se axustaren ás novas directrices establecidas no tocante a contidos, programacións, progresión, nivel e enfoque didáctico. Desta maneira, atopámonos cunha serie de manuais moi similares a primeira

¹⁹ Ata o curso 2011/2012 utilizouse nas materias de alemán da Licenciatura de Filoloxía Inglesa da UMU o manual *Passwort Deutsch*. A partir de 2009, coa implantación dos Novos Graos, empezouse a utilizar *Studio d* nas correspondentes materias.

²⁰ Os manuais *Delfin* e, posteriormente, *Lagune* da editorial mencionada utilizáronse, igual ca no caso de *Passwort Deutsch*, nas materias de alemán da Titulación de Licenciatura de Tradución e Interpretación da UMU. Nas correspondentes materias de grao, implantado en 2009, estase a utilizar *Studio d*. Por cuestións de espazo non puidemos incluír os dous manuais de Hueber.

vista, xa que presentan uns contidos semánticos, gramaticais e léxicos practicamente idénticos. Aínda así, hai algunhas diferenzas estruturais e formais que afectan tanto ao número de volumes de cada método como ao número de capítulos de cada volume. Tanto *Berliner Platz* coma *Studio d* ofrecen a posibilidade de acadar o nivel B2, mentres que *Passwort Deutsch* só leva ata o nivel B1. Por outra banda, os dous primeiros métodos dividen o volume B1 en 10 capítulos, mentres que *Passwort* só consta de 6 leccións.

Obsérvase outra diferenza na estruturación das dúas partes que adoitan levar hoxe en día case todos os manuais modernos. Estes adoitan optar por un formato compacto, é dicir, un volume que contén tanto o libro do alumno coma o libro de exercicios. O mesmo acontece nos manuais que escollemos para analizar (cosa que nos facilitou o traballo) xa que tanto o manual coma o libro de exercicios forman parte do corpus. A diferenza entre os tres manuais neste aspecto está na estrutura: mentres que *Passwort* e *Berliner Platz* levan a parte do libro de exercicios ao final do volume, en *Studio d* cada capítulo vai seguido da correspondente parte do libro de exercicios; isto facilitou a nosa análise, xa que algunhas UUFF repítense na parte dos exercicios.

A última diferenza entre os materiais ten que ver cos textos de audio que acompañan o manual. Como estes textos tamén forman parte da análise, destaca que no caso de *Berliner Platz* e *Studio d* houbera dous CDs, pero no caso de *Passwort* só un. Tanto polo número reducido dos capítulos como pola extensión dos textos de audio, debiamos supoñer que isto influíse tamén na cantidade de UUFF do volume. Por outra parte, cómpre mencionar que o volume 5 do método *Passwort* concíbese como versión de preparación ao exame *Zertifikat Deutsch B1* e, polo tanto, non ten exactamente o mesmo enfoque que teñen os outros manuais. A elección deste volume para a nosa análise xustifícase pola intención de escoller o último dentro do nivel B1 de cada un dos métodos en cuestión. No caso de *Passwort Deutsch*, ademais, o volume 4 abrangue non só o nivel B1, senón tamén o nivel A2, co que non se axustaba aos nosos propósitos.

4.2. A elección do nivel de idioma

Aínda que, como xa mencionamos máis arriba, a fraseodidáctica está experimentando un auxe como disciplina científica dentro da lingüística, segue arrastrando a herdanza dos anos 80/90 nos que predominaba a opinión de que a fraseoloxía era un campo difícil de integrar no eido didáctico e que pola súa natureza os fraseoloxismos non debían tratarse antes de ter un nivel sólido do idioma en cuestión. Concretamente, no MCERL faise referencia explícita á capacidade fraseolóxica do estudante de idiomas a partir do nivel C1, concretamente na descrición do coñecemento de vocabulario. Na táboa correspondente á riqueza do vocabulario (MCERL: 109) establécese para o nivel C1 un “buen dominio de expresiones idiomáticas” e para o nivel C2 un “buen dominio de un repertorio léxico muy amplio, que incluye expresiones idiomáticas y coloquiales” mentres que nos niveis B1 e B2 só se fai referencia ao vocabulario en xeral sen especificar competencia fraseolóxica. No caso do B2 utilízase o termo “amplio” mentres que no B1 se fala de “suficiente”.

Na descrición da adecuación sociolingüística (MCERL: 119) reaparecen estes mesmos descritores. Con todo, analizando os descritores correspondentes dos niveis B1 e B2

atopámonos con algunhas expresións que indican que o usuario xa ten que adquirir uns coñecementos suficientes como para distinguir rexistros e situacións e adaptarse axeitadamente a estes sabendo “llevar a cabo una gran diversidad de funciones lingüísticas” no caso do B1, e expresándose “apropiadamente en situaciones diversas” evitando “errores importantes de formulación”. Aínda que non se fai referencia específica ao nivel de coñecemento fraseolóxico do usuario destes niveis, os descritores parecen indicar a necesidade dun certo nivel de coñecemento, polo menos pasivo, de expresións fraseolóxicas mesmo de tipo idiomático ou parcialmente idiomático. Saber expresarse evitando “errores importantes de formulación” implica a capacidade de recoñecer fraseoloxismos e evitar o seu uso ou modificación.

Canto á fluidez oral, o usuario do nivel B1 ha de expresarse con “relativa facilidad” mentres que no nivel B2 xa saberá comunicarse “espontaneamente, a menudo mostrando una fluidez y una facilidad de expresión notables [...]” (MCERL: 126).

Varios investigadores, como por exemplo Fleischer (1997) e Lüger (1997), afirmaron xa a imprescindibilidade dunha capacidade mínima fraseolóxica para o establecemento dunha comunicación mesmo limitada. Para Lüger, as UUFF forman parte da realidade léxica dun idioma e encóntranse tanto na lingua falada como escrita en todos os seus niveis. Se aplicamos estas afirmacións ao ensino de idiomas, debería reflectirse a integración de locucións, expresións e xiros en todos os niveis de ensino seguindo unha adecuación e progresión constantes tanto na cantidade como no nivel de dificultade. Para que un estudante de alemán como lingua estranxeira do nivel C1 adquise, como o esixe o MCERL, un bo dominio de expresións idiomáticas, tivo que ter previamente un contacto constante con este tipo de expresións dende o primeiro momento da súa aprendizaxe a fin de ampliar o seu repertorio progresivamente. E aínda que moitos investigadores (Ettinger 2011) e profesionais do ensino insisten na importancia da adquisición dunha competencia fraseolóxica a través da autoaprendizaxe –polo que habería que deseñar materiais e proxectos didácticos que fomenten este proceso– os fraseoloxismos deben estar tamén presentes nos manuais, pero non só accidentalmente senón tamén aproveitados didacticamente de maneira progresiva. Coa nosa análise dos manuais do nivel B1 pretendemos comprobar se esta progresión se pode apreciar no ámbito do alemán como lingua estranxeira.

4.3. O corpus

Anteriormente xa apuntamos os motivos da elección do nivel do idioma segundo o MCERL así coma dos manuais para o noso estudo e os obxectivos que perseguimos. Neste apartado centrarémonos na descrición do corpus, do procedemento de extracción das UUFF e dos criterios de selección.

En escollendo os manuais, pasamos a decidir qué tipo de unidades nos interesaba incluír na análise e cales iamos descartar. Posto que se trata dun estudo con fins didácticos, preferimos simplificar na medida do posible as cuestións de terminoloxía e de clasificacións exhaustivas xa que, na nosa idea, estas non resultan ser de grande utilidade para os nosos propósitos. Para o estudante ou usuario de idioma do nivel B1 non ten relevancia no proceso de aprendizaxe se unha UF é verbal, nominal ou adxectivo,

se o seu grao de fixación é baixo ou alto ou cal sería o seu termo lingüístico exacto. Pola contra, si ten importancia o seu grao de idiomaticidade, xa que son xustamente as unidades idiomáticas e parcialmente idiomáticas²¹ as que supoñen un maior grao de dificultade á hora de localizalas, descodificalas e entendelas. Fraseoloxismos parcialmente idiomáticos como *in Tränen ausbrechen*, en español “romper a llorar”, ou *den Durst löschen*, en español “calmar la sed”, teñen menor dificultade de comprensión que, por exemplo, *wie vom Donner gerührt sein*²², que ten un grao de idiomaticidade bastante máis alto e un significado que non equivale á suma dos significados dos seus compoñentes. Moitas veces, ademais, a descodificación resulta aínda máis difícil cando non existe unha correspondencia ou equivalencia no idioma de destino, como é o caso aquí falando do español como lingua meta. Como ferramenta inmediata, o estudante –despois de identificar o fraseoloxismo– ten que observar o contexto para captar o significado. Se este procedemento non resulta satisfactorio, terá que botar man de obras de referencia, o que non sempre será un labor doado. Poden presentárselle varios problemas: en primeiro lugar, a elección do tipo de obra de referencia. Aínda non hai un gran repertorio de obras deste tipo, sobre todo para fins didácticos e menos para o alemán como lingua estranxeira. O máis probable é que o usuario non dispoña das que existen como material impreso. Neste caso recorrerá a dicionarios online, ferramentas hoxe en día case imprescindibles no ámbito do ensino e aprendizaxe de idiomas. O problema no eido da fraseoloxía, con todo, é que nos atopamos cunha escaseza considerable canto a este tipo de dicionarios ou fontes²³ en liña.

En segundo lugar, a busca da UF non sempre resulta fácil polo problema da lematización. Se ás veces unha palabra simple pode resultar difícil de atopar nos dicionarios e obras de referencia, un fraseoloxismo aínda o é máis pola súa polilexicalidade, especialmente para o estudante que aínda non domina as variantes léxicas e morfolóxicas do idioma.

Resulta obvio polos motivos mencionados que as unidades idiomáticas requiren especial atención e sobre todo outro tipo de tratamento didáctico cás non idiomáticas ou as parcialmente idiomáticas. Por outra banda, unidades cun grao moi baixo ou ningún grao de idiomaticidade como “*einer Frage nachgehen*”²⁴, “*jemanden groß bekommen*”²⁵ ou “*einen schlechten Tag haben*”²⁶ resultan, a primeira vista, máis fáciles de entender. Con todo, a nivel de uso activo mesmo estes esixen un dominio de idioma cunha competencia fraseolóxica establecida, sobre todo polas particularidades de uso dependendo, por exemplo, do destinatario ou da situación, que non só son importantes no caso das

²¹ Burger chámalles *Idiome* ou *Teilidiome*.

²² No *Diccionario de fraseología español-alemán* de Fernández López, que está dispoñible na dirección [<http://www.hispanoteca.eu>], atopamos como expresión equivalente *como si le tocara un rayo* e como equivalente non fraseolóxico *catatónico*, mentres que no dicionario de Pons [<http://es.pons.eu/>] aparece *atónico*.

²³ Ultimamente hai unha toma de conciencia desta situación e isto demostrano diferentes proxectos de creación de fontes, corpóra e dicionarios multilingües online que xa mencionamos máis arriba.

²⁴ “Investigar/analizar unha cuestión en máis profundidade”.

²⁵ “Crecer [u.p.]”.

²⁶ “Ter un mal día”.

locucións idiomáticas. Estamos de acordo coa afirmación de Ettinger (2011) –baseada na “systematische Lernziel-Hierarchie”²⁷ desenvolta por Lüger (1997)– de que para conseguir unha competencia fraseolóxica tanto activa como pasiva cómpre un tratamento didáctico de forma sistemática e progresiva. Consideramos xustificada a inclusión deste tipo de UUFF polo seu grao de dificultade aínda que non teñan un nivel alto de idiomaticidade. Por este mesmo motivo excluímos tanto as unidades pragmáticas ou comunicativas, como son os saúdos, as formas rutineiras, etc. como tamén as colocacións. Á parte de resultaren máis comprensibles e de atopárense facilmente nos dicionarios, forman parte das programacións didácticas dende as primeiras horas de clase e, polo tanto, adoitan incluírse nos manuais dende as primeiras leccións do nivel A1.

Finalmente quedábanos por decidir se iamos adoptar o termo de UF na súa definición ampla, é dicir, incluíndo tamén as paremias, ou se o noso campo de análise o constituirían só aquelas unidades que non constitúen unha frase con valor de enunciado. Optamos por incluímos tamén as paremias por dous motivos: primeiro, porque transmiten significados e valores culturais e favorecen a aprendizaxe doutras formas lingüísticas. Desta maneira, espertan a curiosidade do usuario por contidos culturais e anímanos a se adentrar por si mesmo nun mundo de imaxes e curiosidades. Ao docente, pola súa banda, danlle a posibilidade de deseñar clases cheas de creatividade aproveitando este gran potencial que teñen as paremias.

En segundo lugar e volvendo á importancia dunha progresión constante e un aumento paulatino do nivel de dificultade, é obvio que as paremias non poden formar parte dunha competencia lingüística activa, senón que sempre teñen que ser obxectivo dun repertorio pasivo.²⁸ Aínda así, a súa presenza esporádica en textos escritos é condición indispensable para desenvolver esta competencia.

En resumo, podemos dicir que o noso corpus de UUFF se compón tanto de paremias como de locucións sen valor de enunciado. Principalmente fixámonos nas locucións que teñen como característica a presenza total ou parcial de idiomaticidade. Aínda así, tamén incluimos locucións cun nivel moi baixo de idiomaticidade, cando consideramos que estes poden supoñer un certo grao de dificultade na comprensión ou no seu uso.

4.4. A análise

O procedemento da extracción fíxose manualmente, é dicir, por lectura e sen axuda de ningunha ferramenta informática. Existen ferramentas de recoñecemento de texto, pero resulta complicado empregalas en materiais tan variados graficamente como son os manuais, é dicir, con textos, debuxos, fotos, imaxes mesturadas etc. Ademais, a súa utilidade tampouco sería tanta no noso caso. Para detectarmos un fraseoloxismo de maneira automatizada teríamos que introducir unha cantidade enorme de lemas, co cal non aforrariamos moito tempo. Este procedemento sería de máis utilidade para análises que requirisen a extracción de concordancias, coincidencias ou recontos de frecuencia de

²⁷ “Xerarquía sistemática dos obxectivos da aprendizaxe”.

²⁸ Lüger (citado en Ettinger 2011: 237) observa que o uso deste tipo de fraseoloxismos pode mesmo malinterpretarse como sinal de intento de achegamento forzado á cultura meta.

palabras cun programa de análise de corpus. Como este non foi o noso caso, optamos polo procedemento de lectura. No caso dos textos de audio, escoitamos os textos mentres que os comprobabamos coas transcricións. Os fraseoloxismos detectados tanto nos manuais e libros de exercicios coma nos textos de audio recolléronse nunha táboa de excel para cada un dos métodos, indicando as seguintes informacións:

1. As páxinas nas que aparece, o que indica tamén se a UF aparece unha ou repetidas veces no mesmo método.
2. O tipo de fraseoloxismo ao que pertence.
3. O grao de idiomaticidade, distinguindo entre idiomático ou parcialmente idiomático.
4. O tipo de texto no que aparece.
5. O tipo de destreza.

Unha vez analizada e contrastada a cantidade de UUFF de cada manual, o noso seguinte obxectivo era o de contrastar os resultados da nosa análise cunha ferramenta obxectiva. O MCERL non establece ningunha indicación concreta sobre os fraseoloxismos neste nivel e as indicacións nos dicionarios e obras de referencia non ofrecen información suficiente para os nosos fins. O único instrumento que pola súa natureza didáctica nos pareceu útil como referencia é o proxecto que levaron a cabo os investigadores Hallsteindóttir, Šajánková e Quasthoff establecendo o *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache* (“óptimo fraseolóxico para o alemán como lingua estranxeira”). Este baséase nun corpus dunhas 1.112 UUFF extraídas dos dicionarios para DaF que se analizan segundo dous criterios independentes: a familiaridade e a frecuencia dentro do corpus *Deutscher Wortschatz*²⁹ (2006: 1). Dentro deste corpus, os autores establecen varios niveis segundo os criterios mencionados, establecendo un *Kernbereich* (núcleo) ao que pertencerían dous grupos de locucións, chamados AB e CB, o primeiro de 143, pertencentes ao vocabulario base (*Grundwortschatz*) e o segundo de 258, pertencentes a un nivel máis elevado:

Diese sollten im Bereich der Sprachproduktion für gesprochene Texte und im Bereich der Sprachrezeption für geschriebene Texte vermittelt werden. Bsp.: nicht auf den Mund gefallen sein, ein Tropfen auf den heißen Stein sein. (Hallsteindóttir et.al 2006: 8)³⁰

En total o núcleo fraseolóxico tería segundo este estudo unhas 401 UUFF. Como a nosa análise ten como obxecto os manuais do nivel básico B1, limitamos a nosa análise de coincidencia á lista das 143 UUFF do *Grundwortschatz*³¹. Para levalo a cabo servímonos dunha ferramenta informática. Primeiro creamos as tres listas de locucións correspondentes ás unidades que atopamos nos tres manuais. A continuación creamos outra lista coas locucións do óptimo fraseolóxico. Finalmente cruzamos as listas de UUFF dos manuais coa do óptimo xerando ngramas co programa de explotación de corpus

²⁹ [www.wortschatz.uni-leipzig.de]

³⁰ “Estes deberían ensinársese na destreza produtiva de textos orais e na destreza receptiva de textos escritos. P.ex.: *non ter pelos na lingua, ser unha gota no medio do océano*”.

³¹ Vocabulario básico.

Antconc. Desta maneira puidemos descubrir cales son as UUFF da lista do óptimo que se atopan tamén nos manuais analizados.

Finalmente completamos a nosa análise achegando algúns datos de nivel cualitativo. Para podermos analizar o tipo e grao de didactización, tivéronse en conta tamén os seguintes criterios:

1. ¿Aparecen ou non as unidades con exercicios específicos e, en caso afirmativo, de que tipo de exercicios se trata?
2. Canto ao significado das UUFF, ¿formúlanse as seguintes preguntas?: ¿danse explicacións sobre este? Se non é así, ¿axuda o contexto na descodificación do significado?
3. Canto á explicación do significado das UUFF, ¿aparecen ou non imaxes, ilustracións ou fotos relacionadas coas unidades?
4. ¿Recórrese a miúdo á ilustración das UUFF con imaxes ou fotos?³²

Non podemos discutir aquí se este procedemento axuda realmente á descodificación do significado, xa que polo xeral non se visualiza o sentido figurado da UF –que adoita ser abstracto– senón o significado literal. Aínda así, non se pode negar que a introdución de imaxes no proceso de ensino-aprendizaxe sexa unha ferramenta creativa e sobre todo, moi produtiva no tocante ao proceso de memorización destes elementos. Por este motivo, tivémolo en conta na nosa análise. Outros criterios coma o rexistro, o nivel ou a frecuencia, aínda que serían interesantes para un estudo máis exhaustivo en canto á metodoloxía, non se tiveron en conta neste estudo por cuestións de espazo.

5. Os resultados

5.1. Os resultados cuantitativos

A continuación presentaremos primeiro en forma de táboa os resultados cuantitativos obtidos para despois comentar con máis detalle estas informacións e engadir as informacións cualitativas que non incluímos nesta.

Manual	Número de Unidades Fraseolóxicas			Destrezas nas que aparecen		
	Paremias	Locucións	Total	Comprensión lectora	Comprensión auditiva	Exercicios
Studio d	14	57	71	45	20	7
Berliner Platz	16	84	99	87	9	12
Passwort	2	40	42	35	4	6

³² É un procedemento bastante habitual tanto nos manuais de lingua en xeral coma nos dicionarios e libros de aprendizaxe de fraseoloxismos. Un exemplo moi ilustrativo neste sentido é o manual *Das A und O, Deutsche Redewendungen* de Ullmann/Ampié Loria. De feito, entre o material complementario do manual *Passwort Deutsch* encontramos incluso un *Sprichwörterplakat* (“póster de refráns”) didactizado no enderezo de internet [www.passwort-deutsch.de/sprichwoerter]. A editorial Hueber pon a disposición do docente materiais variados en torno a locucións e refráns, que se poden visualizar na seguinte páxina: [<http://shop.hueber.es/es/sprache-lernen/wortschatz/plakat-redewendungen.html>].

En primeiro lugar, salta á vista a discrepancia entre os tres manuais verbo das cantidades de UUFF que se atoparon en cada un deles. *Berliner Platz* ocupa con case 100 unidades o posto con maior número, mentres que *Passwort Deutsch* queda en menos da metade. A diferenza entre *Studio d* e *Berliner Platz* é de 28 unidades en total pero delas só 2 son paremias. Aínda que o número de unidades en *Passwort Deutsch* é bastante inferior, chama a atención a práctica inexistencia de paremias. As únicas dúas que aparecen son: *Stille Wasser sind tief*³³ e *Weiches Wasser bricht den Stein*³⁴. Mentres que a primeira pertence aos refráns dun nivel de familiaridade alto, a segunda practicamente non se coñece e mal se atopa en dicionarios ou fontes de internet. Mesmo non a encontramos no *Sprichwörter-Lexikon* de Wanders³⁵.

A aparición das unidades nas distintas destrezas dos materiais presenta a mesma tendencia nos tres casos. Hai unha maior aparición na parte da comprensión lectora que vai baixando na parte auditiva e é case irrelevante na parte dos exercicios, especialmente no caso da parte de exercicios de *Passwort Deutsch*.

Mediante a interpretación destes primeiros datos podemos proseguir extraendo os primeiros resultados verbo da contía e metodoloxía utilizadas nos distintos manuais. Polo número total de UUFF que aparecen e/ou se tratan nos manuais debemos supoñer que a aprendizaxe da fraseoloxía xa está labrando o seu terreo dentro do ensino do alemán, pero aínda non se considera un dos principais obxectivos dentro das programacións didácticas de cada unha das editoriais. As cantidades de UUFF extraídas parecen indicar que a toma de conciencia de que hai que integrar estes elementos na aula aínda vai a paso de boi, para dicilo fraseoloxicamente. Aínda que haxa unha considerable diferenza entre o *Passwort Deutsch* e os outros dous manuais en cuestión, tanto nun coma no outro caso diríamos que o número destas unidades é insuficiente, non só por non reflectir en absoluto a realidade lingüística, senón porque nos parece un propósito case irrealizable que un estudante chegue a saber expresarse con “fluidez y una facilidad de expresión notables” nun nivel B2 e menos que teña unha boa competencia idiomática nun nivel C1, se nun nivel B1 se reduce o repertorio deste tipo de unidades a 100 no mellor dos casos. O paso do nivel A2 ao nivel B1 conséguese, falando en estándares europeos, nunhas 250 horas de clase, ou dito doutra maneira, 2 anos, dependendo das circunstancias de cada estudante. É fácil facer a conta do promedio de UUFF que aparecería en cada clase no caso de 100 UUFF. Parece de sentido común afirmar que a progresión que se segue nos manuais que analizamos non se corresponde coa progresión e as esixencias que establece o MCERL, nin tampouco ao que postulan investigadores cunha ampla experiencia docente.

Bildhafte Redewendungen in einer Fremdsprache sollten in erster Linie zum Erwerb einer passiven phraseologischen Kompetenz gelernt werden, wobei

³³ Tradución literal: *augas mansas son profundas*. Equivalente galego: *non te fies das augas mansas; onde vai máis fondo o río, fai menos ruído*.

³⁴ Tradución literal: *auga branda rompe a pedra*. Equivalente galego: *a auga mol en pedra dura, tanto dá, ata que a fura; pinga a pinga, fura a auga a pedra dura*.

³⁵ Dispoñible en [<http://www.zeno.org/Wander-1867>].

für anspruchsvollere Sprachkenntnisse die Beschränkung auf die in den Lernsammlungen übliche Zahl von 1000 Beispiele bei weitem nicht ausreichen dürfte. (Ettinger 2011: 239)³⁶

Canto á análise de coincidencia coa lista de Hallsteindóttir, os datos obtidos son significativos no tocante á discrepancia: dos 143 fraseoloxismos do núcleo do óptimo fraseolóxico, nada máis que 6 aparecen nos tres manuais analizados. A táboa seguinte amosa os datos.

	<i>Berliner Platz</i>	<i>Studio d</i>	<i>Passwort</i>
<i>etwas ins Auge fassen</i> (“tomar algo en consideración”)	x		
<i>Hand in Hand (arbeiten)</i> (“[traballar] man a man”)	x		
<i>in der Luft liegen</i> (“estar no aire”)		x	x
<i>eine/keine (große/kleine) Rolle spielen</i> (“[non] desempeñar un/ningún papel importante”)			
<i>jemanden auf Trab bringen</i> ³⁷ (“meter présa [a alguén]”)	x		
<i>In/sich über Wasser halten</i> (“aboiar/resistir”)			x

Coidamos que os datos son elocuentes. O máis sorprendente para nós é a escasa coincidencia entre a lista do óptimo e a do manual *Berliner Platz*, sobre todo se consideramos o número de UUFF relativamente alto que extraemos deste.

Outro dato a ter en conta é o feito de que tampouco hai coincidencia significativa entre os tres manuais. Á parte da unidade recollida na táboa que aparece en máis dun manual só puidemos atopar dúas UUFF das que non aparecen na lista do óptimo pero que se repiten, aínda así, en dous manuais. A expresión *unter einem Dach*³⁸ atópase en *Berliner Platz* na UF *unter einem Dach leben*³⁹ e en *Passwort Deutsch* en *alles unter einem Dach*⁴⁰. Os mesmos manuais coinciden na UF *einen guten Draht zu jemandem haben*⁴¹ que curiosamente non vén recollida na lista de Hallsteindóttir et al.

A partir destes resultados pódense formular dúas hipóteses. Por unha banda, temos datos moi dispares no tocante ás cantidades que atopamos nos tres manuais, o que nos

³⁶ “As frases feitas con sentido figurado nun idioma estranxeiro deberíanse aprender en primeiro lugar para adquirir unha competencia fraseolóxica pasiva, aínda que para acadar unha competencia superior do idioma, se nos limitamos aos preto de 1.000 exemplos dos repertorios didácticos, resultaría aínda moi insuficiente”.

³⁷ No manual aparece esta UF co verbo *halten*, o que consideramos unha variante formal. Non corresponden exactamente os dous significados, pero máis importante que o verbo co que se combine parecíanos neste caso o feito de que se use *auf Trab*. Tamén existe a expresión *auf Trab sein* e sorprendeunos que non estivesen recollidas estas variantes no óptimo establecido.

³⁸ “Baixo o mesmo teito”.

³⁹ “Vivir baixo o mesmo teito”.

⁴⁰ “Todo baixo o mesmo teito”.

⁴¹ “Simpatizar con alguén”.

leva a pensar que non existen criterios comúns ou, polo menos, semellantes en canto á cantidade e a selección das UUFF para fins didácticos nos materiais de ensino de alemán.

Por outra banda, o feito de que as UUFF que se atoparon nos manuais non coincidan practicamente coas da lista de UUFF propostas para establecer un núcleo fraseolóxico lévanos a preguntarnos se, por un lado, o criterio da selección das UUFF por parte das editoriais é meramente aleatorio. Por outro, se cadra habería que revisar os criterios de selección do óptimo fraseolóxico. Parece un excelente punto de partida para establecer uns estándares en cuestións de fraseodidáctica e por fin unha proposta concreta á pregunta que tanto atormenta os docentes e investigadores en fraseodidáctica: ¿que UUFF e cantas deben aprender, coñecer e usar os meus estudantes? Ante a calibración de todo coñecemento dun idioma polo MERCL, parece unha pregunta lóxica e xustificada. No MERCL, todo coñecemento adquirido se describe, avalía e mide con ferramentas como descritores e listas de palabras e de estruturas. Polo tanto, debería existir tamén no ámbito da fraseoloxía. Aínda así, non debemos esquecer que a riqueza dun idioma está na súa creatividade e na súa variedade. Os fraseoloxismos, sabémolo todos, son unha fonte inesgotable e sinal de variedade e riqueza. ¿Restrinxilos a una lista pechada de unidades non significaría en certo senso *cortarlles as ás* aos que queren aprender un idioma? Hai case 20 anos e antes da implantación do MERCL, Kühn postula que a aprendizaxe das UUFF sempre ten que producirse dentro de contextos. Puntualiza:

Im Fremdsprachenunterricht hat man inzwischen den eingeschränkten Nutzen der sogenannten systematischen Wortschatzarbeit erkannt. Der Sprachgebrauch ist nicht so logisch, wie uns das die systematischen Übungen weismachen wollen. (Kühn 1996: 13)⁴²

Tamén formula unha serie de consellos para o tratamento das UUFF na clase e recomenda o tratamento destas onde haxa comunicación auténtica, recomenda seguir de maneira consecuente o principio do azar xa que, segundo el, desta maneira prodúcese de xeito natural unha selección e compilación das expresións máis importantes e típicas. (Kühn 1996: 16)

Parécenos que non se debe de perder de vista este criterio aparentemente esquecido e criticado en parte por outros investigadores como consecuencia das últimas tendencias en fraseodidáctica. Sería interesante atopar unha maneira de combinar as dúas posturas. Coidamos que a sistematización das UUFF debería considerarse como directriz, é dicir, como ferramenta orientadora, sen quitarlle ao docente a flexibilidade de elección entre toda a bagaxe fraseolóxica.

5.2 Resultados cualitativos

Os aspectos cualitativos, por cuestións de espazo, unicamente podemos enumeralos. As discrepancias que constatamos entre os manuais verbo do número das UUFF confirmanse tamén no resultado cualitativo. Non se pode falar dunha metodoloxía concreta ou

⁴² “No ensino de linguas estranxeiras vese a utilidade limitada do ensino sistemático de vocabulario. O uso da lingua no é tan lóxico como os exercicios sistemáticos nos queren facer crer”.

específica en ningún dos manuais nin moito menos de liñas comúns. O primeiro que puidemos constatar é o feito de que case non se repiten as UUFF dentro do mesmo manual, e nos poucos casos que isto ocorre é na parte do libro de exercicios, é dicir, na propia lección. O tipo de texto no que aparecen as UUFF varía entre textos xornalísticos, informativos, enquisas, comunicados de prensa, algunhas cancións e tamén extractos literarios. Unha maior variedade de textos atopámoslos en *Studio d*, mentres que a menor estaría en *Passwort Deutsch*. Canto á introdución de exercicios, no caso de *Studio d* atopamos tarefas relacionadas cunhas 17 UUFF en 6 páxinas. O tipo de exercicios nos que aparecen ou que tratan UUFF é bastante variado. Trátase de relacionar significado e UF, recitar un poema cun título que é un refrán, identificar expresións nun texto oral, formular hipóteses verbo do país de orixe das paremias ou relacionar textos e títulos. Mesmo hai un exercicio de transformación gramatical que inclúe un refrán. No caso de *Berliner Platz* localizamos 6 exercicios relacionados con varias UUFF. Aquí os exercicios consisten en construír refráns, relacionar significado e UF, reflexionar sobre refráns no seu propio idioma, buscar UUFF nun texto e relacionalas con definicións e formular hipóteses sobre significados. Canto a *Passwort*, como era de esperar, a cantidade de exercicios é bastante menor que nos demais manuais. Só nas páxinas 14 e 89, que ademais forman parte desta lección, atopámonos con tres tipos de exercicios: intentar explicar refráns, relacionar significados e UUFF e corrixir UUFF que conteñen erros.

Os tres libros inclúen imaxes ocasionalmente nas que se representa case sempre o significado literal, como por exemplo en *Studio d* na páxina 125 o refrán *Hunde, die bellen, beißen nicht*⁴³ ou ben un debuxo relacionado co contido.⁴⁴

Por último queremos destacar que observamos unha tendencia nos tres manuais a unha maior didactización de refráns, xa que hai maior número de exercicios relacionados con este tipo de UUFF que coas locucións.

6. Conclusións

Puidemos observar e destacar varias tendencias canto á cantidade e á calidade das UUFF. Tanto no volume como na selección puidemos observar unha discrepancia importante entre os tres manuais que parece confirmar a afirmación dalgúns investigadores deste campo (Jesenšek 2006, 2010) de que a fraseoloxía se trata insuficientemente e de maneira pouco sistemática. Ademais, a análise de coincidencias coa lista de Hallsteindóttir confirma esta pouca sistematicidade.

Como nota positiva puidemos observar que hai unha tendencia á incorporación da fraseoloxía, aínda que sexa de maneira heteroxénea. En dous dos tres manuais hai un número significativo de UUFF aínda que non se corresponda coa cantidade desexada polos investigadores e aparezan de maneira pouco organizada e esporádica. Interpretamos estes resultados como o principio dunha toma de conciencia que cómpre fomentar por parte de

⁴³ *Can ladrador, pouco mordedor.*

⁴⁴ En *Passwort Deutsch*, a única imaxe aparece na páxina 14, concretamente son debuxos de peixes en relación co refrán *Stille Wasser sind tief*.

todos. Ademais, o aumento de estudos, investigacións e proxectos neste ámbito demostra o interese que esperta esta disciplina, maiormente no ámbito do desenvolvemento de materiais dixitalizados e accesibles na internet, como poden ser dicionarios e outras fontes online, wikis, materiais e plataformas online, que contribúen a poñer esta disciplina na man de todos.

Neste sentido, esperamos poder ampliar o noso estudo no futuro con máis métodos e incluíndo no corpus analizado todo o material complementario dispoñible, tanto impreso coma dixital e online.

7. Bibliografía

7.1. Bibliografía primaria e manuais

- FUNK, Hermann e KUHN, Christina (eds.) (2007): *Studio d B1. Deutsch als Fremdsprache. Kurs- und Übungsbuch mit Zertifikatstraining*. Berlin: Cornelsen Verlag.
(2007): 2 Audio-CD's.
(2008): *Unterrichtsvorbereitung mit Kopiervorlagen und Tests*.
VARIOS AUTORES (2004): *Berliner Platz 3. Deutsch im Alltag für Erwachsene. Zertifikatsband*. Berlin/München: Langenscheidt KG.
(2004): 2 CD's zum Lehrbuchteil
(2004): *Lehrerhandreichungen*
VARIOS AUTORES (2004): *Passwort Deutsch – der Schlüssel zur deutschen Sprache. Kurs- und Übungsbuch 5*. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen
(2004): 1 Audio-CD
KÄSTNER, Erich (1994): *Emil und die Detektive*. Hamburg: Cecilie Dressler Verlag.

7.2. Obras de referencia

- BÁRDOSI, Vilmos; ETTINGER, Stefan e STÖLTING, Cécile (2003): *Redewendungen Französisch/Deutsch. Thematisches Wörter – und Übungsbuch*. Tübingen und Basel: A. Francke Verlag.
BERGEROVÁ, Hana (2011): “Zum Lehren und Lernen von Phraseologismen im DaF-Studium. Überlegungen zu Inhalten und Methoden ihrer Vermittlung anhand eines Unterrichtsmodells” en *Linguistik online* 47, 3/1. [http://www.linguistik-online.de/47_11/bergerova.pdf].
BURGER, Harald (1973): *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen: Niemeyer.
(ed.) (1998): *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
(2007): *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin: de Gruyter
CORPAS PASTOR, Gloria (1995) *Un estudio paralelo de los sistemas fraseológicos del inglés y del español*. Tese doutoral. 1994. Universidad Complutense de Madrid. Málaga: Servicio de Publicaciones de la Universidad. (Edición en microfichas).
(1996): *Manual de Fraseología Española. (Biblioteca Románica Hispánica. Manuales, 76)*. Madrid: Gredos.

- (1998): “Criterios generales de clasificación del universo fraseológico de las lenguas , con ejemplos tomados del español y del inglés” en ALVAR EZQUERRA, Manuel e CORPAS PASTOR, Gloria (coords.) *Diccionarios, Frases, Palabras*. Málaga: Servicio de Publicaciones de la Universidad; 157-187.
- ETTINGER, Stefan (1992): “Techniques d’apprentissage des expressions idiomatiques” en DORION, G.; MEISSNER, Fr.J.; RIESZ, J. e WIELANDT, U. (eds.): *Le français aujourd’hui - une langue à comprendre - französisch heute. Mélanges offerts à Jürgen Olbert*. Frankfurt am Main: Diesterweg; 98-109.
- (1998): “Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik” en EISMANN, W. (ed.): EUROPHRAS 95, *Europäische Phraseologie im Vergleich. Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt*. Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer; 201-217.
- (2001): “Vom Lehrbuch zum autonomen Lernen. Skizze eines phraseologischen Grundkurses für Französisch” en LORENZ-BOURJOT, M. e LÜGER, H. H. (eds.): *Phraseologie und Phraseodidaktik. Sonderheft 4*; 87-104
- (2007): “Phraseme im Fremdsprachenunterricht” en BURGER, Harald: *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin: de Gruyter; 893-908.
- (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, 2008; 95-127.
- (2011): “Einige kritische Fragen zum gegenwärtigen Forschungsstand der Phraseodidaktik” en SCHÄFER, Patrick e SCHOWALTER, Christine (eds.): *In mediam linguam, Mediensprache–Redewendungen–Sprachvermittlung, Festschrift für Heinz-Helmut Lüger*. Landau: Verlag Empirische Pädagogik; 231-250.
- (2012): “Einige phraseodidaktische Überlegungen zur Frequenz, zur Disponibilität und zur Bekanntheit französischer Idiome und Sprichwörter” en Szavak, *frazémák szótárak / Mots, phrasèmes, dictionnaires - Írások Bárdosi Vilmos 60. születésnapjára / Mélanges offerts à Vilmos Bárdosi pour ses 60 ans, Revue d’Études Françaises*, numéro especial. Budapest: ELTE Egyetemközi Francia Központ; 85-104.
- (2013): “Aktiver Phrasemgebrauch und/oder passive Phrasemkenntnisse im Fremdsprachenunterricht. Einige phraseodidaktische Überlegungen” en GONZÁLEZ REY, Isabel (ed./Hrsg.): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache. (Schriftenreihe Lingua. Fremdsprachenunterricht in Forschung und Praxis, 22)*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač; 11-30.
- FLEISCHER, Wolfgang (1997): *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- GONZÁLEZ REY, I. (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6, 2004; 113-130.

- (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 8, 2006; 123-145.
- (2007): *La didactique du français idiomatique*. Fernelmont: E.M.E.
- HALLSTEINDOTTÍR, Erla; ŠAJÁNKOVÁ, Monika e QUASTHOFF, Uwe (2006): “Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache. Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen” en *Linguistik online* 27, 2/06 [http://www.linguistik-online.de/27_06/hallsteinsdottir_et_al.html].
- HALLSTEINDOTTÍR, Erla (2001): *Das Verstehen idiomatischer Phraseologismen in der Fremdsprache Deutsch*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač
- (2011): “Aktuelle Forschungsfragen der deutschsprachigen Phraseodidaktik” en *Linguistik online* 47, 3/2011 [http://www.linguistik-online.de/47_11/hallsteinsdottir.html].
- HESSKY, Regina; ETTINGER, Stefan (1997): *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*. Tübingen: Günter Narr Verlag [<http://www.ettenger-phraseologie.de>].
- JASBEK, Saša; ENČEVA, Milka (2011): “Aktuelle Lehrwerke für den DaF-Unterricht unter dem Aspekt der Phraseodidaktik” en *PORTA LINGUARUM* 17; 153-172 [http://www.ugr.es/~portalin/articulos/PL_numero17/9%20SASA.pdf].
- JESENŠEK, Vida (2006): “Phraseologie und Fremdsprachenlernen. Zur Problematik einer angemessenen phraseodidaktischen Umsetzung” en *Linguistik online* 27, 2/06 [http://www.linguistik-online.de/27_06/jerensek.pdf].
- KÜHN, Peter (1987): “Deutsch als Fremdsprache im phraseodidaktischen Dornröschenschlaf. Vorschläge für eine Neukonzeption phraseodidaktischer Hilfsmittel” en *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 16; 62-79.
- (1992): “Phraseodidaktik. Entwicklungen, Probleme und Überlegungen für den Muttersprachenunterricht und den Unterricht Daf” en *Fremdsprachen Lehren und Lernen* 21; 169-189.
- (1993): “Aus dem Bilderbuch der deutschen Sprache. Die verkürzte Betrachtung der Phrasaseologismen in Sprachbüchern – Bestandsaufnahme und Perspektiven” en *Der Deutschunterricht* 6; 58-77.
- (1996) “Redewendungen – nur im Kontext!” en *Fremdsprache Deutsch Heft* 15; 10-16.
- (2007) “Phraseologie des Deutschen: Zur Forschungsgeschichte” en BURGER, Harald et.al.: *Phraseologie. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin: de Gruyter.
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2001): *Fraseología contrastiva del alemán y del español. Teoría y práctica a partir de un corpus bilingüe*. (Colección *Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*, Volume 4). Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang.
- (2008): “Theorie zum Begriff “Kollokation” und kontrastive Methodologie” en MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- LORENZ-BOURJOT, M. e LÜGER, H. H. (eds.) (2001): *Phraseologie und Phraseodidaktik*. Wien: Edition Praesens.
- LÜGER, Heinz-Helmut (1997): “Anregungen zur Phraseodidaktik” en *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 32; 69-120.
- (2004): “Idiomatische Kompetenz – ein realistisches Lernziel? Thesen zur Phraseodidaktik” en *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung*, Sonderheft 7; 121-169.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*. (Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation. Band 13) Frankfurt am Main: Peter Lang.
- MENA MARTÍNEZ, Florentina Micaela (2002): *La desautomatización de las paremias inglesas por sustitución: un estudio cognitivo*. Directores: Rafael Monroy Casas; Gloria Corpas Pastor. Tese Doutoral. Departamento de Filología Inglesa. Universidad de Murcia.
- ROOS, Eckhard (2001): *Idiom und Idiomatik. Ein sprachliches Phänomen im Licht der Kognitiven Linguistik und Gestalttheorie*. Aachen: Shaker Verlag GmbH.
- ULLMANN, Katja; AMPIÉ LORÍA, Carlos (2009): *Das A und O, Deutsche Redewendungen*. Stuttgart: Ernst Klett Sprachen
- ZULUAGA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las unidades fijas*. (*Studia Romanica et lingüística*, 10), Frankfurt am Main: Verlag Peter D. Lang.

7.3. Referencias electrónicas

- Marco Común Europeo de Referencia de la Lenguas (MCERL) [http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/marco/cvc_mer.pdf]. [Data de consulta: 29.3.2013]
- Zeno.org [<http://www.zeno.org/Wander-1867>] [Data de consulta: 14.5.2013]
- Refranero Multilingüe [<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>] [Data de consulta: 15.3.2013]
- Phraseologie und Phraseodidaktik [<http://www.ettinger-phraseologie.de/>] [Data de consulta: 14.5.2013]
- Multimediální pomůcka k výuce německé frazeologie [<http://frazeeologie.ujepurkyne.com/>] [Data de consulta: 14.5.2013]
- SprichWort-Plattform [<http://www.sprichwort-plattform.org>] [Data de consulta: 14.5.2013].

7.4 Bibliografía secundaria

- KÄSTNER, Erich (1994): *Emil und die Detektive*. Hamburg: Cecilie Dressler Verlag.

Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica

Phraseodidactics: phraseology for didactics

Larissa Timofeeva
Universitat d'Alacant
Grupo ACQUA
Timofeeva@ua.es

Resumo: Neste artigo preténdese ofrecer unha visión distinta sobre o tratamento dos contidos fraseolóxicos na clase de lingua estranxeira (LE). Asumindo o carácter holístico da linguaxe, as unidades fraseolóxicas (UUFF) concíbense como elementos inherentes á comunicación verbal, o que reafirma a súa importancia no proceso de formación da competencia comunicativa nunha LE. Con atención ás concepcións modulares da noción de competencia comunicativa (Canale 1983), por un lado, e de significación fraseolóxica (Timofeeva 2012), polo outro, propónse partir da fraseoloxía para incidir no desenvolvemento de diversas subcompetencias da competencia comunicativa. Para isto, indágase na configuración e o funcionamento do significado fraseolóxico que, segundo se defende neste artigo, conforma un conxunto de informacións de diversa índole que se articulan en dous niveis, o semántico e o pragmático. As conexións que se establecen entre tales informacións e as subcompetencias comunicativas sentan as bases para un aproveitamento máis eficaz do potencial das UUFF no ensino e na aprendizaxe de LE.

Palabras clave: unidade fraseolóxica, significado fraseolóxico, competencia comunicativa, aprendizaxe e ensino de linguas estranxeiras.

Abstract: In this article it is offered a different view of the role of phraseology in the foreign language class. Considering the holistic nature of language, phraseological units are conceived as inherent elements in the verbal communication, which confirms its importance in the formation process of the communicative competence in a foreign language. With attention to the modular conceptions of the communicative competence (Canale 1983) and of the phraseological meaning (Timofeeva 2012), it is proposed conceiving the phraseology as a starting point for developing the different parts of communicative competence. As it is explained, phraseological meaning is conformed by several informational chunks articulated in two levels, the semantic and the pragmatic. The connexions between these chunks and the parts of communicative competence allow to use more effectively the phraseological contents for the foreign language learning and teaching.

Data de recepción 31.5.2013. Data de aceptación 8.8.2013.

Keywords: phraseological unit, phraseological meaning, communicative competence, foreign language learning and teaching.

1. Introducción

Na actualidade, a presenza dos contidos fraseolóxicos na clase de lingua estranxeira (LE)¹ xa é un feito, e ninguén parece dubidar de que cómpre a súa aprendizaxe para adquirir unha completa competencia comunicativa. Mesmo se acuñou un termo, *fraseodidáctica*, que reflicte a progresiva focalización do tema por parte dos docentes de LE e dos fraseólogos teóricos². Os fundamentos de tal acordo, aínda así, non son os mesmos para os distintos profesores, e poden ir dende un simple tributo á “moda fraseolóxica” ata o convencemento de que o dominio dunha lingua se avalía en relación ao dominio da súa fraseoloxía³. Sen pretender situarnos en ningún dos dous extremos, queremos reflexionar neste traballo sobre o papel das UUFF no proceso de formación da competencia comunicativa nunha lingua estranxeira. Por este motivo, dúas preguntas básicas guiarán a nosa exposición:

- ¿Por que cómpre tratar os contidos fraseolóxicos na clase de LE?
- ¿Como “encaixalos” no proceso didáctico?

Buscaremos a resposta á primeira cuestión nos tres seguintes apartados, onde analizaremos sucintamente o papel das UUFF nas linguas (§ 2) en relación ás concepcións modulares da noción de competencia comunicativa (§ 3) e da significación fraseolóxica (§ 4). Isto levaranos, no § 5, a reflexionar sobre a nosa segunda pregunta a través da vinculación dos distintos segmentos do significado de UF ás subcompetencias configuradoras da competencia comunicativa.

2. A fraseoloxía na clase de LE: por qué e cómo

Para respondermos a primeira pregunta que formulamos, cómpre que nos fixemos no feito de que, dende o punto de vista cognitivo, as UUFF posúen unha característica fundamental que explica e “xustifica” a súa existencia, aínda asumindo o seu maior custo de procesamento. Como sinala Telija (1996: 75; cfr. tamén Timofeeva 2008b, 2012), os fraseoloxismos créanse ante a necesidade de denominarmos unha realidade ou algún aspecto desta. Neste sentido, as UUFF non presentan novidade ningunha comparado a outras creacións léxicas. A súa particularidade radica no procedemento que se adopta para tal fin, principalmente de índole metafórica en tanto que se trata dunha transacción

¹ Aínda que todos os exemplos analizados neste traballo son do español, optamos pola denominación xenérica de LE para non limitar o alcance dos aspectos tratados só ao español como lingua estranxeira (ELE).

² En González (2012) preséntanse, dende unha perspectiva histórica e cunha ampla bibliografía, a orixe e o desenvolvemento da fraseodidáctica, o que permite facerse unha visión moi clara da evolución desta rama da fraseoloxía aplicada.

³ Ettinger (2008) analiza o estado actual da fraseodidáctica con dez preguntas clave que abarcan os acertos, as bicisitudes, as crenzas, e as posicións metodolóxicas que caracterizan este ámbito.

entre dous dominios cognitivos⁴, pero que ademais se dá nun nivel sintagmático. Sen entrarmos en máis detalles sobre esta cuestión, que ben merecería un libro enteiro⁵, queremos subliñar que unha UF é resultado dun proceso de idiomatización⁶ e que, polo tanto, é unha representación máis do *holismo* lingüístico. Se entendemos que unha estrutura holística responde á definición de *the meaning of the whole construction is motivated by the meanings of the parts, but is not computable from them* (Lakoff 1987: 465), parece clara a relación deste concepto e a non composicionalidade semántica que subxace á noción de idiomatidade na fraseoloxía.

É ben sabido que a concepción holística fundamenta a nosa competencia comunicativa, pois tanto na lingua materna como en calquera outra na que nos consideramos competentes, comunicámonos en gran medida mediante uns bloques informativos que adoptan determinadas formas lingüísticas. As implicacións que realizamos ante un *input* verbal resultan da interacción dos diversos contidos –léxico-gramaticais e inferenciais– que conforman o significado, pero non son una simple suma daqueles. Tal capacidade holística da linguaxe faina flexible e permite salvar os problemas derivados do desfase entre a lentitude do noso sistema articulatorio e a rapidez da nosa mente⁷.

Se aplicamos esta reflexión á aprendizaxe de linguas, parece evidente a resposta á nosa primeira pregunta de por que é necesario abordar a fraseoloxía na clase de LE, xa que os patróns holísticos convértense no punto de partida do proceso e, simultaneamente, no fin último deste⁸. Dito doutro xeito, resulta adecuado formular a aprendizaxe como unha sorte de “acumulación” de bloques informativos, co obxectivo de chegar a ser capaz de comunicarse a través destes. Tales bloques son configurados por datos moi diversos, de índole lingüística e extralingüística, e son a base da competencia comunicativa nunha lingua.

Todo o dito fai reformular, para a nosa idea, o papel das UUFF no proceso de formación da competencia comunicativa, xa que estas se presentan como mostras e portadoras da configuración holística das linguas. Dende esta perspectiva, os contidos fraseolóxicos non se poden valorar como elementos superfluos ou “ornamentais”, pois son inherentes

⁴ Cómpre entender esta afirmación de maneira ampla, xa que a idea básica que a sustenta é que as UUFF denominan a realidade, non a través dun neoloxismo léxico senón recorrendo a lexemas xa existentes cuns significados que pertencen, en moitos casos, a dominios cognitivos distintos ao da realidade denominada fraseoloxicamente.

⁵ Algúns dos aspectos da formación das UUFF dende o punto de vista cognitivo abórdanse en Dobrovol'skij e Piirainen (2005), Timofeeva (2012).

⁶ Afirmamos, polo tanto, que unha UF sempre é idiomática, por definición. Para máis detalle, véxase Pamies (2007), Timofeeva (2008b; 2012: 140-146).

⁷ Problemas aos que Levinson se refire dunha forma moi gráfica como *cuello de botella* da comunicación (Levinson 1995: 95-98; 2004: 29), e cunha resolución que pasa, para el, por fixar, nalguna medida, determinados valores inferenciais en relación con certas estruturas lingüísticas. Deste modo, conseguimos procesar unha parte de información por defecto, en asociación con certas circunstancias lingüísticas e contextuais, o que aminora definitivamente o custo de procesamento.

⁸ Pawley e Syder (1983), nun traballo xa clásico sobre o tema, demostran como o holismo lingüístico, expresado especialmente a través da fraseoloxía, fundamenta o nivel de soltura no uso dunha LE. Tamén Lennon (1998) e Prodromou (2008) realizan reflexións similares.

a calquera acto comunicativo en calquera lingua natural. Por isto, e para planificarmos a aprendizaxe con atención a este carácter habitual das UUFF, coidamos que é importante indagar na imbricación entre os conceptos de significación fraseolóxica e a competencia comunicativa, para podermonos achegar á resposta á nosa segunda pregunta de como “encaixar” a fraseoloxía no proceso de aprendizaxe dunha LE.

Nos dous apartados seguintes faremos unha sucinta revisión e presentación dos conceptos de competencia comunicativa e de significación fraseolóxica.

3. O concepto de competencia comunicativa en LE

Para situarmos a fraseoloxía e determinarmos o seu papel dentro da aula é imprescindible utilizar a noción de *competencia comunicativa*. A devandita noción articula hoxe en día o ámbito da aprendizaxe e o ensino de linguas, especialmente as estranxeiras e segundas, pois constitúe a fin última do devandito proceso. En palabras de Pastor Cesteros (2004: 171)

El concepto de competencia comunicativa merece nuestra atención desde la perspectiva del aprendizaje y enseñanza de segundas lenguas en la medida en que su modo de entender qué es la lengua, y cómo está condicionado su uso ayudó a configurar también el modelo de lengua que actualmente se considera que debe aprenderse y el modo de enseñarla.

Como é sabido, a mediados dos anos setenta do século pasado empeza a circular cada vez con maior forza o termo de *competencia comunicativa*, que, acuñado por Hymes (1971) en contraposición á *competencia lingüística* de Chomsky, logo se populariza e adquire especial importancia no ámbito do ensino de linguas estranxeiras e segundas⁹. Rapidamente, desenvólvense unha serie de estudos sobre o novo concepto que, aínda así, teñen pouco rigor metodolóxico, posto que centran a súa atención na dimensión comunicativa da linguaxe como o principal propósito da didáctica de linguas, pero non especifican o procedemento que hai que seguir para acadalo.

Estas deficiencias debíanse á ausencia do marco teórico adecuado para o concepto proposto por Hymes. Tal é a opinión de Canale ([1983] 1995), que intenta paliar as lagoas presentadas e perfilar un marco que se articule ao redor dunha serie de aspectos como a natureza da comunicación, a distinción entre competencia comunicativa e comunicación real e os compoñentes propiamente ditos da competencia comunicativa. A súa proposta supuxo un avance e unha consolidación definitiva da noción de competencia comunicativa para o ámbito do ensino de LE.

No seu traballo, Canale (1995: 64-65) comparte a opinión doutros autores (v.g. Morrow e Johnson 1981; Widdowson 1978) que concibían a comunicación como unha forma de interacción social caracterizada pola súa impredecibilidade e creatividade, que se

⁹ En Pastor Cesteros (2004: 171-185) ofrécese unha sucinta, pero completa, revisión do concepto de competencia comunicativa dende o punto de vista da súa evolución e o impacto para o ámbito da didáctica de linguas.

realiza sempre cun propósito, utilizando a linguaxe auténtica, nos contextos discursivos e socioculturais que rexen o uso apropiado da lingua, baixo limitacións psicolóxicas e físicas, e cun grao de éxito que se xulga en función dos resultados concretos obtidos. Como forma de interacción social, a comunicación supón un intercambio e unha negociación de información por parte dos participantes que se modifica constantemente por factores como a información adicional, o contexto, a elección de símbolos verbais ou non, etc. A incerteza, que acompaña as preguntas e que desaparece ao dárense as respostas, está sempre presente nunha comunicación auténtica, e a facilidade desta aumenta a medida que se reduce aquela en todos os niveis de información. Como comprobamos, tal visión de comunicación é clara herdeira do enfoque pragmático que a principios dos oitenta xa marcara os seus principais obxectivos¹⁰.

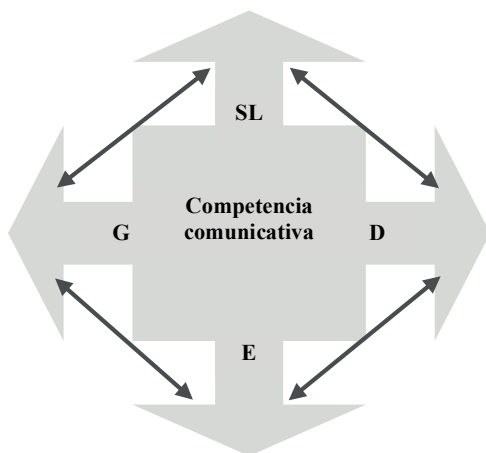
A concepción de comunicación promovida por Canale non se identifica, aínda así, coa competencia comunicativa, a diferenza do que se sostíña nos primeiros achegamentos ao tema. Para Canale (1995: 65-66), a competencia comunicativa constitúe un conxunto de coñecementos e habilidades que subxacen á comunicación real; isto é, a competencia comunicativa é parte fundamental da comunicación real, pero a realización dos coñecementos e habilidades nesta non sempre é fiel e correcta, polo que pode presentar “imperfeccións” en forma de inadvertidos *lapsus linguae*, mestura de rexistros, etc. Tales “imperfeccións” poden xurdir debido a limitacións psicolóxicas ou físicas e, polo tanto, non forman parte da competencia comunicativa. Desta maneira, a dicotomía *comunicación real* / *competencia comunicativa* pon de manifesto que o que se debe ensinar nunha clase de LE é esta última, que adquire na comunicación real a súa aplicación práctica.

O ensino da competencia comunicativa concrétase no ensino de *coñecementos* sobre a linguaxe e outros aspectos de comunicación; e de *habilidades* na utilización dos devanditos coñecementos. Cómpre subliñar que para Canale (1995: 66) as dúas nocións son constituíntes da competencia comunicativa, fronte a outras opinións (v.g. Kempson 1977) que valoran as habilidades como parte da comunicación real.

Concibida, polo tanto, como ese entramado de coñecementos e habilidades, a competencia comunicativa realízase en catro subcompetencias (Canale 1995: 66-71). A subcompetencia *gramatical* (G) refírese ao coñecemento e capacidade de usar o código lingüístico en todos os niveis estruturais: o fonético-fonolóxico, o morfosintáctico e o léxico-semántico. A subcompetencia *sociolingüística* (SL) recolle aspectos referentes ao funcionamento contextual e, polo tanto, abarca cuestións tan amplas como a elección do rexistro, o manexo das funcións comunicativas propias de cada situación ou diversas informacións de índole sociocultural que subxacen a un intercambio comunicativo nunha lingua dada. A subcompetencia *discursiva* (D) indaga en coñecementos e habilidades para construír un texto coherente e cohesionado, tanto escrito como oral, acorde coas convencións que caracterizan distintos xéneros textuais. Finalmente, a subcompetencia *estratéxica* (E) alude aos recursos, verbais e non verbais, que utiliza o falante para facer máis efectivo o seu

¹⁰ Vémosto, por exemplo, en Levinson ([1983] 1989: 4 e segs.), onde o autor ofrece un detallado resumo das principais definicións da pragmática como disciplina.

discurso e compensar os erros que existan nalgunhas das subcompetencias anteriores¹¹. Os catro compoñentes que configuran a competencia comunicativa non son independentes, senón que interactúan estreitamente entre eles, como recolleemos no esquema 1, onde as subcompetencias correspondentes aparecen como G – a gramatical, SL – a sociolingüística, D – a discursiva e E – a estratéxica.

Esquema 1. O modelo de competencia comunicativa composto por catro subcompetencias de M. Canale

A concepción modular de competencia comunicativa proposta por Canale, polo tanto, simplifica a súa aplicación no ámbito do ensino de linguas estranxeiras e senta as bases desta¹²; ou, en palabras de Pastor Cesteros (2004: 179)

[...] en la didáctica de lenguas extranjeras y segundas, el impacto más directo tiene que ver con la formulación de un nuevo enfoque de enseñanza que encuentra en la noción de competencia comunicativa, y todo lo que ella representa, una base teórica y metodológica que le servirá para dar sus primeros pasos y orientar su futura evolución. Es lo que representa el cambio de objetivos, contenidos y evaluación del enfoque comunicativo.

¹¹ O contido da proposta de Canale é sobradamente coñecido na Glotodidáctica, polo que o lector non familiarizado pode consultalo no artigo de Canale (1995) ou noutras fontes bibliográficas (v. g. Pastor 2004), así como na rede, por exemplo, a través da páxina do Centro Virtual Cervantes [http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/diccio_ele/diccionario/competenciacomunicativa.htm].

¹² Aínda que aquí adoptamos a concepción de Canale, existen outras propostas de adaptación da noción de Hymes ao ámbito de aprendizaxe e ensino de LE. En Llobera et al. (1995) recómpilanse varias delas. Tamén Alcón (2002) ou Celce-Murcia (2007) desenvolven interesantes reflexións ao respecto. Pola súa banda, no MCER (2001: 10-14) fálase da competencia comunicativa, modelada en torno aos compoñentes lingüístico, sociolingüístico e pragmático, como parte integrante das competencias xerais do individuo. A elección, neste caso, do modelo de Canale débese ao seu carácter pioneiro e á súa grande operatividade metodolóxica, como quedou demostrado en todos estes anos.

Certamente, as catro subcompetencias que configuran a competencia comunicativa evidencian un xiro cara a unha concepción metodolóxica mixta, que foxe tanto dos procedementos exclusivamente implícitos coma dos explícitos, co fin de construír a través da combinación dos dous unha metodoloxía que potencie unha maior concienciación dos alumnos sobre o uso dos diversos recursos lingüísticos e a súa aprendizaxe (cfr. Lee 2004; Higuera García 2006). Neste sentido, polo tanto, tamén a aprendizaxe da fraseoloxía debería obedecer á mesma concepción, polo que consideramos que para comprender cómo se imbrica a fraseoloxía coa noción de competencia comunicativa nos termos descritos é imprescindible desenvolver unha reflexión metalingüística sobre a significación fraseolóxica. Isto suporá, para a nosa idea, unha toma de conciencia sobre a variedade de informacións de diversa índole que configuran o significado dunha UF e o seu funcionamento no discurso.

No apartado que segue pretendemos marcar as vías de tal reflexión metalingüística a través da presentación dun modelo de significación fraseolóxica en dous niveis da súa actuación. O devandito modelo quere poñer de manifesto o carácter certamente sistematizable do significado de UF, o que permite enfocar as informacións que o configuran e pautar o seu tratamento na clase de LE.

4. O significado fraseolóxico: unha concepción modular

Unhas liñas máis arriba afirmabamos que a razón de ser das UUFF é a función denominativa que, no seu caso, presenta características propias. A observación de tales características lévanos a propoñer un modelo de significación fraseolóxica que permita sistematizar a reflexión metalingüística e establecer conexións co concepto de competencia comunicativa. Na nosa idea, este pode ser un primeiro paso para a explotación didáctica de todos estes aspectos; tarefa que non acometeremos, aínda así, neste traballo.

En Timofeeva (2012) presentamos un modelo de significación fraseolóxica que defende unha concepción en dous niveis, o semántico e o pragmático. Así, no primeiro, o significado dunha UF artículase en varios módulos informativos que recollen as distintas facetas da complexa semántica fraseolóxica. Tal concepción baséase na proposta inicial de Telijskaja (1990, 1996) que desenvolve un modelo macrocomponencial composto por seis bloques, cun contido que imos expoñer brevemente.

A UF, como unidade denominativa, remite a un referente que configura o *bloque denotativo* do seu significado de primeiro nivel. Por exemplo, a locución *tomar el pelo* denota a acción de “burlarse”, polo que este significado conforma o seu bloque denotativo.

A denotación, aínda así, non abarca toda a complexidade semántica dunha UF. Por iso no segundo bloque do modelo, chamado *motivacional*, referímonos ao *compoñente de imaxe*, unha noción central na fraseoloxía actual que alude aos vínculos motivacionais entre a forma lingüística da UF e o seu significado denotativo (cfr. Dobrovol'skij 1996; Dobrovol'skij e Piirainen 2005: 17; Timofeeva 2012: 163-165). Tales vínculos baséanse en diversas operacións cognitivas que implican coñecementos conceptuais, históricos, culturais, asociativos, etc. que interactúan na configuración do compoñente de imaxe

(cfr. Timofeeva 2012: 173-197, 211-222). Polo tanto, acorde a esta formulación, unha UF sempre resulta motivada para o falante, aínda que a devandita motivación vaia asociada, en ocasións, a unha situación ou, mesmo, a unha persoa, obxecto ou lugar concretos que exercen ese efecto evocador (Dobrovol'skij 1996: 73). O conxunto, ás veces moi subxectivo, de coñecementos subxacentes ao compoñente de imaxe é o que estimula e motiva o falante a escoller un fraseoloxismo fronte a un lexema libre dentro dunha cadea discursiva. Este, probablemente, será o caso do exemplo que vimos antes, pois a locución *tomar el pelo* suxire unha base motivacional moi subxectiva, mentres que a súa frecuencia de uso amosa que os falantes comparten moitos trazos da devandita motivación¹³. Por este motivo, no que se refire á aplicación didáctica, é importante axudarlle ao estudante estranxeiro a crear unha imaxe asociada á UF, un cadro cognitivo que teña mesmo funcións mnemotécnicas.

O seguinte aspecto que configura a semántica fraseolóxica é a *avaliación racionalizada* que se fai do denotado, e que se representa no terceiro bloque informativo. Tal avaliación, polo tanto, realízase en termos máis ben obxectivos e artículase en torno a dous eixes: o cuantitativo, que valora o denotado como *menos da norma – a norma – máis da norma*; e o cualitativo, que o fai como *negativo – neutral – positivo*. Así, a UF *tomar el pelo* parece avaliable en termos cuantitativos como “máis da norma”, isto é, a intensidade dunha *tomadura de pelo* é maior que a dunha *burla* a secas; mentres que no outro eixe a avaliación tende claramente cara ao polo negativo. Como veremos máis adiante, este é un dos casos nos que a avaliación quedará determinada polos datos contextuais, é dicir, complétase no segundo nivel de significación fraseolóxica.

O seguinte bloque do modelo abarca a información de índole *emotiva e emocional* que encerra o significado fraseolóxico de primeiro nivel. Tal información ten que ver, por un lado, cos valores ilocutivos, é dicir, as intencións comunicativas que subxacen á elección da UF; e polo outro, cos efectos perlocutivos que o falante pretende conseguir no seu oínte a través da UF. De feito, a opción de *tomar el pelo* fronte a *burlarse* obedece polo menos á intención do falante de ponderar a falsidade co obxectivo de que o oínte experimente un sentimento de rexeitamento ou desaprobación cara ao axente da acción que expresa a UF. Aquí, coma no bloque anterior, a avaliación definitiva perfilarase de acordo coas condicións contextuais nas que se insira o fraseoloxismo. Aínda así, é evidente que en moitas UUFF xa na súa semántica é destacable este tipo de información, a miúdo determinada polo seu compoñente de imaxe¹⁴, e que con frecuencia non se reflicte na entrada lexicográfica.

O quinto bloque informativo remítenos aos datos *estilísticos*, isto é, á adecuación discursiva da UF. Xeralmente, as distintas fontes de referencia inclúen esta información ao clasificar os fraseoloxismos en formais, coloquiais (como sería o caso de *tomar el pelo*), vulgares, etc., o que xa indica pautas do seu uso contextual. Da mesma maneira, resulta interesante

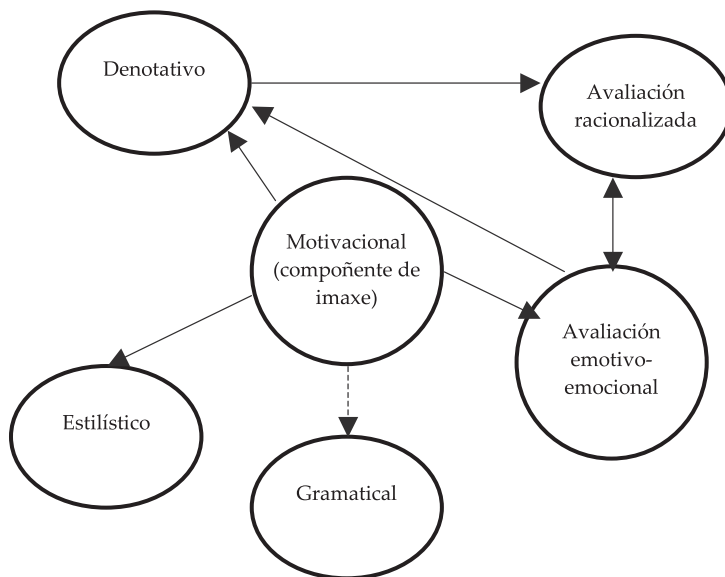
¹³ Dito doutro xeito, non resulta doado dilucidar en qué termos constrúe o falante esa ponte cognitiva entre a forma *tomar el pelo* e o significado “burlarse”, polo que conxecturamos que o seu compoñente de imaxe terá características moi particulares para cada usuario. Aínda así, o feito de que a UF en cuestión se utilice con tanta profusión suxire a existencia de elementos cognitivos comúns que compartirán todos os falantes.

¹⁴ Cfr. en Timofeeva (2012: 227-228) a análise da locución *echar sapos y culebras*, onde os elementos *sapo* e *culebra* inflúen de maneira directa no sentimento-actitude de rexeitamento e animadversión que recolle o bloque de avaliación emotivo-emocional desta UF.

indagar nas posibilidades creativas da información estilística, xa que a inadecuación ao rexistro de uso constitúe unha das fontes do fenómeno de *desautomatización fraseolóxica* (cfr. Timofeeva 2009a; 2009b)¹⁵.

Finalmente, un último bloque constituínte do significado fraseolóxico de primeiro nivel alude á información gramatical. Fronte a toda unha tradición na fraseoloxía segundo a que se se persegue a adscripción da UF a algunha categoría gramatical, resulta importante incidir no valor semántico de tal información. Adoptamos, polo tanto, os presupostos da lingüística cognitiva, segundo os que un valor gramatical é semántico en esencia (cfr. Cifuentes 1994, 2003; Cuenca e Hilferty 1999; Levinson 2004: 398 e segs.; Dobrovól'skij e Piirainen 2005). De feito, a categoría gramatical da UF proporcionaranos datos sobre se se trata dunha acción, unha calidade ou un obxecto, e polo tanto, aínda sendo información secundaria, a súa consideración dentro do modelo resulta relevante, especialmente para análises interlingüísticas. Así, en *tomar el pelo*, que gramaticalmente alude a unha acción, será importante manter o devandito valor á hora de buscar un equivalente noutra lingua; e se non é posible facelo a través de procedementos fraseolóxicos, suplilo por outros medios lingüísticos.

Os seis bloques informativos descritos non existen nin actúan de forma illada, senón simultánea e reciprocamente. Uns bloques reciben influencia doutros e, simultaneamente, exércena respecto aos demais. O cadro 2 resume esquematicamente tales relacións¹⁶:

Esquema 2. O modelo macrocomponencial do significado fraseolóxico de primeiro nivel

¹⁵ Para a noción de desautomatización fraseolóxica pódense consultar traballos de Ruiz Gurillo (1997); Álvarez (1999); Zuluaga (2001); Mena (2003); Montoro (2003), entre outros.

¹⁶ Para maior detalle, vid. Timofeeva (2012: 236-240).

O desglose, polo tanto, que sustenta o modelo macrocomponencial obedece exclusivamente a fins metodolóxicos, xa que permite sistematizar toda a ampla gama de información semántica que configura o significado de primeiro nivel. Tal sistematización, á súa vez, articula e pauta a reflexión metalingüística, básica para os ámbitos de fraseodidáctica, fraseografía ou tradutoloxía fraseolóxica, por citarmos só as aplicacións máis relevantes.

O significado de primeiro nivel, como dixemos antes, complétase no segundo, o do discurso. Neste sentido, unha UF compórtase como calquera outro lexema, xa que niso consiste a característica esencial dos fraseoloxismos: unir a estrutura sintagmática cun comportamento lexemático. Por iso os diversos bloques informativos de primeiro nivel¹⁷, que se presentan basicamente como informacións implicadas con distinto grao de convencionalización, actualizaranse dentro dun enunciado maior acorde aos mesmos padróns que seguen outras unidades lingüísticas. En concreto, canto maior sexa o grao de convencionalización das implicacións informativas de primeiro nivel, maior será a posibilidade de que se manteñan inalteradas no discurso e, incluso, “impoñan” ata certo punto a tónica xeral deste. Aínda así, a influencia dos factores contextuais será máis notable no caso de implicacións menos convencionalizadas. Así, no exemplo que aquí nos ocupa, *tomar el pelo* presenta bastante convencionalizados os seus valores cuantitativos (“máis da norma”) e cualitativos (“negativo”) do bloque de avaliación racionalizada, polo que a aparición desta UF no discurso desencadeará con toda probabilidade implicaturas correspondentes. Dito doutro xeito, a elección por parte do falante de *tomar el pelo* matizará todo o enunciado en termos de intensificación da acción e da negatividade desta. Por outra banda, e directamente relacionado con isto, o efecto perlocutivo de todo o enunciado estará orientado cara aos sentimentos de rexeitamento, desaprobación e, mesmo, enfado cara ao axente da acción expresada a través de *tomar el pelo*, e isto ten as súas raíces nas avaliacións do bloque emotivo-emocional, tamén bastante convencionalizadas. No que se refire á adscripción estilística, aínda que *tomar el pelo* se califica como unha UF coloquial, a súa frecuencia de uso amosa que non é estraña a súa inserción dentro dos tipos textuais certamente distintos, como o discurso xornalístico publicitario, co fin de conseguir determinados efectos comunicativos. Isto indica que a “coloquialidade” desta UF é maleable e matizable polas circunstancias discursivas, aínda que sen superar certos límites.

O modelo de significación fraseolóxica presentado abre, para a nosa idea, novas vías de explotación didáctica que se basean na reflexión metalingüística sobre as UUFF e as súas funcións. Polo tanto, como recapitulación das ideas expostas ata aquí, consideramos que cabe a posibilidade de valorar os contidos fraseolóxicos como punto de partida para a formación das subcompetencias da competencia comunicativa. Por iso no seguinte apartado queremos reflexionar sobre cómo se interrelacionan os diversos compoñentes dos modelos de competencia comunicativa e de significación fraseolóxica que presentamos. O valor de tales reflexións é metodolóxico, xa que permite articular

¹⁷ Especialmente, os dous bloques de avaliación (racionalizada e emotivo-emocional) e o estilístico, xa que o resto, polas súas características, non se conciben en termos de gradación.

enfoques e elaborar propostas didácticas concretas para o tratamento da fraseoloxía na clase de lingua estranxeira; tarefa que, como mencionamos, sobrepasa os obxectivos deste traballo.

5. Dende a fraseoloxía cara á competencia comunicativa

Como sinalabamos no § 2, a clave do tratamento na aula dos contidos fraseolóxicos consiste na súa normalización, isto é, na asunción do carácter habitual e imprescindible das UUFF no discurso de calquera falante. Por conseguinte, a súa integración na noción de competencia comunicativa, como o fin último do proceso de ensino e aprendizaxe de LE, debe partir desas ideas. Con estas premisas, queremos agora reflexionar sobre como deseñar un percorrido máis eficaz cara ao obxectivo presentado.

Diversos estudos verbo da competencia fraseolóxica conciben a súa adquisición como paso previo da competencia comunicativa en xeral, polo que desexan o proceso didáctico en termos de anterioridade (cfr. Olímpio 2006: 2-73). Noutras palabras, o alumno ha de adquirir unha serie de subcompetencias, entre elas a fraseolóxica, para configurar a súa competencia comunicativa nunha LE. Aínda así, o modelo de significación fraseolóxica que presentamos no § 4 suxírenos outra posibilidade didáctica, que consiste en establecer como punto de partida o significado fraseolóxico e ensinar as diversas subcompetencias da competencia comunicativa a través da fraseoloxía. Dito doutro xeito, trátase de observar como as diferentes informacións que configuran o significado dunha UF, as súas relacións e a súa organización en dous niveis poden ser explotadas para a adquisición das subcompetencias que compoñen o concepto de competencia comunicativa. Para isto, a continuación intentaremos deseñar un modelo de interrelacións entre os dous conceptos partindo sempre da concepción do significado fraseolóxico nos termos descritos.

5.1. O significado fraseolóxico e a subcompetencia gramatical

En primeiro lugar, vexamos qué achega lle pode facer o noso modelo de significado fraseolóxico á adquisición da subcompetencia gramatical. Neste sentido, convén recordar que a fraseoloxía en xeral constitúe unha riquísima fonte do léxico novo ao que, posiblemente, o alumno non teña acceso en condicións de aula normais. A través das UUFF o estudante pode coñecer, aprender ou consolidar o vocabulario relativo á tauromaquia (*echar un capote* [a alguen]), á cociña (*ganarse los garbanzos*), á navegación (*soltar amarras*), etc. Polo tanto, a bagaxe léxica vese reforzada e acrecentada, tanto pola incorporación de novas UUFF como de lexemas simples.

Se atendemos ao modelo macrocompoñencial desenvolvido, é evidente que a información contida no bloque gramatical ten unha implicación directa na formación da subcompetencia en cuestión, pois permítelle ao alumno observar as variadas formas lingüísticas que pode adoptar un significado categorial. Por exemplo, para traballar as estruturas adverbiais de modo coa preposición *a*, a fraseoloxía ofrece un amplo abano de exemplos, como *a troche y moche*, *a bombo y platillo*, *a bocajarro*, *a borbotones*, *a contrapelo*, *a escondidas*, etc.

Por outra banda, e pese a que as diversas anomalías gramaticais se formulan con frecuencia como trazos distintivos das UUFF, o certo é que son moitos os fraseoloxismos que

obedecen a padróns morfosintácticos completamente regulares, ou ben conteñen algunhas defectividades bastante comúns na lingua. Por exemplo, as locucións como *tomar el pelo* [a alguen], *dar* [a alguen] *gato por liebre*, *meter prisa* [a alguen] serven para que o alumno comprenda e interiorice o comportamento dos verbos plurivalentes. As UUFF *dársela con queso* [a alguen], *jugársela* [a alguen], *pegársela* [a alguen], *encendérsele la bombilla* [a alguen] son boa mostra do uso dos clíticos en español. Obviamente, a través dos enunciados concretos, onde as UUFF actualizan a súa forma acorde ao contexto lingüístico, podemos incidir, se é o caso, nos aspectos como as formas persoais, temporais, aspectuais dos verbos, a expresión das categorías de xénero e número nas UUFF nominais, adxectivais, etc. En definitiva, trátase de trasladar á fraseoloxía parte do contido gramatical que se adoita expoñer na aula, para conseguirmos *matar dos pájaros de un tiro*, isto é, a adquisición de contidos gramaticais xunto con ítems léxicos fraseolóxicos. Naturalmente, o material para o traballo ha de seleccionarse con extremo coidado, con atención a diversos factores como as características do curso, o contexto da aula, o nivel inicial e o nivel meta dos alumnos, etc.

5.2. O significado fraseolóxico e a subcompetencia sociolingüística

A relación entre a subcompetencia sociolingüística e o modelo presentado é moi ampla. Obviamente, as características do bloque motivacional –isto é, o compoñente de imaxe que sustenta o significado do fraseoloxismo– revela unha gama de coñecementos de diversa índole que entronca coa idiosincrasia cultural da lingua que se estuda. Por exemplo, as locucións como *haber moros en la costa* ou *armar la de San Quintín* requirirán a indicación dunha referencia histórica. As UUFF *cómo está el patio*, *ganarse las lentejas*, *siesta del carnero*, *pasársele el arroz* [a alguen], *tener a dos velas* [a alguen], *quedarse para vestir santos*, etc. orientarán o alumno sobre os costumes arquitectónicos, culinarios, os prexuízos e as crenzas dos españois.

Os dous bloques avaliativos do modelo macrocompoñencial presentado, o de avaliación racionalizada e o emotivo-emocional, tamén constitúen un instrumento para chamar a atención do estudante sobre a escala de valores vixentes na sociedade da LE, os matices e as connotacións que funcionan nela. Así, en español, o feito de que as locucións *abogado de secano*, *bruto como un arado*, *de alpargata* recollan nos seus bloques avaliativos certo valor ponderativo dun sentimento despectivo amosa a proverbial asociación entre o mundo rural e a ignorancia e o analfabetismo.

A achega do bloque estilístico do modelo ten que ver coa adecuación contextual, isto é, coa elección do rexistro, xa que se o alumno é quen de reflexionar sobre as diferenzas estilísticas das locucións como *erudito a la violeta*, *violín de Ingres*, *a toda leche* ou *mandar a hacer puñetas* aprenderá a desenvolverse adecuadamente en diversas situacións comunicativas.

Non debemos esquecer, neste sentido, que en función do seu grao de convencionalización, os valores anteriormente expostos poden experimentar modificacións no segundo nivel de significación fraseolóxica, é dicir, cando a UF pasa a formar parte dun enunciado maior. Os apuntamentos verbo aspectos tamén resultarán útiles dende o punto de vista

sociolingüístico e cultural, pois permitíranlle ao alumno reflexionar sobre como o contexto pode influír no significado das UUFF.

5.3. O significado fraseolóxico e a subcompetencia discursiva

No que se refire á subcompetencia discursiva, observamos unha confluencia entre esta e a subcompetencia sociolingüística que acabamos de comentar, pois as dúas beben da información recollida no bloque estilístico. De feito, o coñecemento sobre a adecuación do fraseoloxismo a un determinado contexto resulta clave, tanto para evitar as indesexables mesturas de rexistro como para facer un uso creativo destas co fin de conseguir determinados efectos discursivos (v. g. o humor, a ironía, etc.). Da mesma maneira, a aprendizaxe das convencións propias de cada xénero textual implica o discernimento estilístico, polo que a formación da competencia discursiva pasa pola indagación nos datos do bloque en cuestión.

No § 4 comentamos a importancia do valor semántico da información contida no bloque gramatical do significado fraseolóxico. Así, o feito de que as UUFF como *hermanita de la caridad*, *mosquita muerta*, *agua milagrosa* ou, a xa mencionada, *abogado de secano*, máis que a persoas ou cousas fan referencia ás súas calidades (recollen, por tanto, un valor adxectivo), xoga tamén un papel destacable no desenvolvemento da conciencia metatextual; á vez que exemplifica, de novo, unha estreita interacción entre as subcompetencias configuradoras da competencia comunicativa. Deste xeito, xunto co enriquecemento léxico (é dicir, a subcompetencia gramatical), o alumno consegue ampliar o abano de recursos para construír textos cunha adecuada progresión temática (é dicir, a coherencia textual), xa que toma conciencia de que un significado básico, tanto léxico como categorial, pode presentar diversas formas lingüísticas, con matices pertinentes. Noutras palabras, e volvendo ás UUFF citadas, se o alumno asimila que a expresión das distintas calidades non se limita aos adxectivos, terá no seu poder unha ferramenta máis para poder enfocar un mesmo tema dende diferentes perspectivas discursivas. Un razoamento semellante é aplicable ás UUFF en función de marcadores discursivos (cfr. Ruiz Gurillo 2010: 1-2), pero nesta ocasión pola súa implicación na construción de relacións cohesivas dentro do texto.

5.4. O significado fraseolóxico e a subcompetencia estratéxica

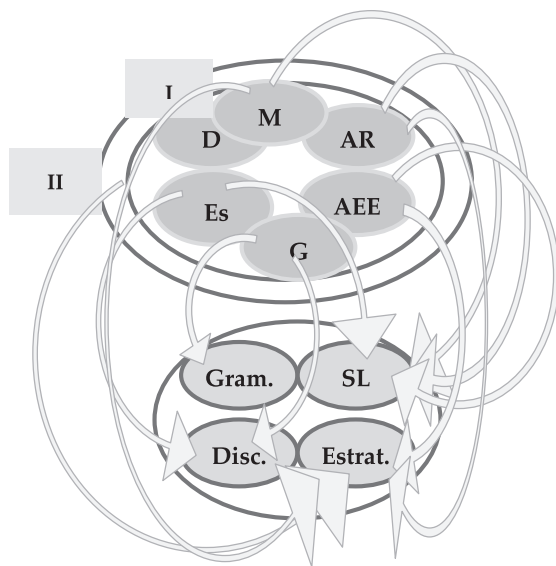
No tocante á subcompetencia estratéxica, coidamos que o modelo de significación fraseolóxica exposto convértese nunha boa ferramenta mnemotécnica para asociar, aglutinar e memorizar os diversos aspectos e coñecementos que engloban o significado complexo dunha UF. O desglose en bloques informativos permite unha sistematización e unha operatividade necesarias para aprender a tomar conciencia sobre os significados fraseolóxicos, no nivel intralingüístico e no interlingüístico¹⁸: isto parécenos útil para os dous actores do proceso de ensino-aprendizaxe de LE, docente e discente.

¹⁸ En Timofeeva (2008a: 457-502) ofrécese unha aplicación tradutolóxica do modelo de significación fraseolóxica desenvolvido.

Outro aspecto que coidamos interesante nesta relación, e que precisaría unha maior indagación, é o caso dalgunhas UUFF que poden ir acompañadas ou permutadas por un xesto, como *tocar madera*, *frotarse las manos*, *sabérselas todas* ou *ser de aúpa*, entre moitas outras¹⁹. Para a nosa idea, a análise do seu significado seguindo o modelo presentado –especialmente o contido dos dous bloques avaliativos e o motivacional– suxire interesantes implicacións para a formación da subcompetencia estratéxica, pois permítelle ao estudante coñecer os medios kinésicos que pode utilizar para dotar o seu discurso de maior vehemencia ou substituír, polo motivo que sexa, parte do contido verbal.

Chama a atención o feito de que a formación da competencia estratéxica recibe desigual atención nas diversas propostas sobre a competencia comunicativa. Por exemplo, o MCER (2001) non a valora explicitamente no seu modelo, aínda que fai alusións dispersas tanto á linguaxe non verbal como ás estratexias comunicativas en xeral. Con todo, consideramos que as ideas que apuntamos aquí permiten afirmar a utilidade de tales reflexións na clase de LE, e o modelo do significado fraseolóxico presentado pode ser un bo punto de partida.

O esquema 3 recompila graficamente as relacións descritas entre, por un lado, o modelo de significación fraseolóxica en dous niveis, onde os bloques informativos correspondentes están representados como D – denominativo, M – motivacional, AR – avaliación racionalizada, AEE – avaliación emotivo-emocional, Es. – estilístico, G – gramatical; e, polo outro, o concepto de competencia comunicativa composta por catro subcompetencias: Gram. – gramatical, SL – sociolingüística, Disc. – discursiva e Estrat. – estratéxica.

Esquema 3. Do modelo de significación fraseolóxica á competencia comunicativa

¹⁹ Xa no ano 1990 publicouse o *Diccionario de gestos con sus giros más usuales* (Coll, Gelabert, Martinell 1990) que evidencia o interese polo tema dende o ámbito de ELE e recolle algunhas das UUFF xestuais máis representativas.

6. Conclusións

O obxectivo central deste traballo foi desenvolver unha reflexión en torno ao tratamento dos contidos fraseolóxicos na clase de LE. O papel destas mostras lingüísticas resulta notable, pois son estruturas compactas que aglutinan informacións de diversa índole que propician a súa alta eficiencia no contexto de aprendizaxe de linguas estranxeiras. Recollendo as palabras de Iñesta (2010: 142), podemos dicir que “o compoñente fraseolóxico é un elemento privilexiado para estimular esa reflexión sobre a diversidade lingüística e contribuír ao desenvolvemento da competencia comunicativa plurilingüe e intercultural”.

A tarefa de vinculación da fraseoloxía ao concepto de competencia comunicativa ha de partir, para a nosa idea, dunha consideración metalingüística sobre o funcionamento das UUFF. Por este motivo, presentamos unha concepción modular do significado fraseolóxico que permite sistematizar os distintos valores informativos que o constitúen (Timofeeva 2012). Da mesma maneira, a proposta de Canale (1983) sobre o desenvolvemento didáctico da noción de competencia comunicativa proporciona un marco para o establecemento das conexións entre os dous conceptos. Para a nosa idea, se partimos do modelo de significado fraseolóxico proposto, podemos marcar pautas para unha adecuada integración das UUFF no proceso docente, con atención á súa contribución no desenvolvemento das diversas subcompetencias configuradoras da competencia comunicativa. Aínda que o tema require un maior debate e elaboración, as ideas aquí expostas pretenden sentar as bases para un aproveitamento máis eficaz do potencial das UUFF para o ensino e a aprendizaxe de LE.

7. Referencias bibliográficas

- ALCÓN SOLER, Eva (2002): *Bases Lingüísticas y Metodológicas para la Enseñanza de la Lengua Inglesa*. Castellón: UJI.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (1999): “A manipulación das unidades fraseolóxicas” en *Madrygal. Revista de Estudios Gallegos* 2, 1999; 31-40.
- CANALE, Michael (1983/1995): “De la competencia comunicativa a la pedagogía comunicativa del lenguaje” en LLOBERA, Miquel (coord.); 63-83.
- CELCE-MURCIA, Marianne (2007): “Rethinking the Role of Communicative Competence in Language Teaching” en ALCÓN, Eva e SAFONT, Mª Pilar (eds.): *Intercultural Language Use and Language Learning*. Dordrecht: Springer; 41-57.
- CIFUENTES HONRUBIA, José Luis (1994): *Gramática cognitiva. Fundamentos críticos*. Madrid: Eudema.
- (2003): *Locuciones prepositivas: sobre la gramaticalización preposicional en español*. Alicante: Universidad.
- COLL, Josep; GELABERT, Mª José e MARTINELL, Emma (1990): *Diccionario de gestos con sus giros más usuales*. Madrid: Edelsa.
- CUENCA, Maria Josep e HILFERTY, Joseph (1999): *Introducción a la lingüística cognitiva*. Barcelona: Ariel.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (1996): “Obraznaja sostavljajuschaja v semantike idiom” en *Voprosy jazykoznanija* 1; 71-93.

- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij e PIIRAINEN, Elisabeth (2005): *Figurative language: cross-cultural and cross-linguistic perspectives*. Amsterdam: Elsevier
- ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, 2008; 95-127.
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): “De la didáctica de la fraseología a la fraseodidáctica” en *Paremia* 21, 2012; 67-84.
- HIGUERAS GARCÍA, Marta (2006): *Estudio de las colocaciones léxicas y su enseñanza en español como lengua extranjera*. Madrid: MEC, ASELE.
- HYMES, Dell (1971/1995): “Acerca de la competencia comunicativa” en LLOBERA, Miquel (coord.); 27-47.
- IÑESTA MENA, Eva M^a (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 12, 2010; 141-154.
- KEMPSON, Ruth M. (1977): *Semantic theory*. Cambridge: University Press.
- LAKOFF, George (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LEE, Seowon (2004): “Teaching lexis to EFL students: a review of current perspectives and methods” en *Annual Review of Education, Communication and Language Sciences*, Volume 1, [http://research.ncl.ac.uk/ARECLS/vol1_documents/Seowon/Seowon.htm] [Data de consulta: 20.2.2013].
- LENNON, Paul (1998): “Approaches to the Teaching of Idiomatic Language” en *IRAL*, vol. XXXVI/1; 11-30.
- LEVINSON, Stephen (1983/1989): *Pragmática*. Barcelona: Teide.
- (1995): “Three levels of meaning” en PALMER, F. R. (ed.): *Grammar and meaning*. Cambridge: University Press; 90-115.
- (2000/2004): *Significados presumibles: la teoría de la implicatura conversacional generalizada*. Madrid: Gredos.
- LLOBERA, Miquel (coord.) (1995): *Competencia comunicativa. Documentos básicos en la enseñanza de lenguas extranjeras*. Madrid: Edelsa.
- MCER = Consejo de Europa (2002): *Marco Común Europeo de Referencia para las Lenguas: aprendizaje, enseñanza, evaluación*. Madrid: Instituto Cervantes-MECD, Anaya. // (2005): *Marco europeo común de referencia para las lenguas: aprendizaje, ensino, avaliación*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Xunta de Galicia. [<http://www.cirp.es/pub/docs/ava/MarcoEuropeoComun.pdf>].
- MENA MARTÍNEZ, Flor (2003): “En torno al concepto de desautomatización fraseológica: aspectos básicos” en *Tonos digital* 5, [<http://www.um.es/tonosdigital/znum5/estudios/H-Edesautomatizacion.htm>] [Data de consulta: 20.5.2012].
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (2003): “La manipulación humorística de las expresiones fijas como medio para la enseñanza de la fraseología del español” en MOYA CORRAL, Juan Antonio e MONTROYA RAMÍREZ, Mª Isabel (eds.): *Variación lingüística y enseñanza de la lengua española. Actas de las VIII*

- Jornadas sobre la enseñanza de la lengua española*. Granada: Universidad; 329-342.
- MORROW, Keith e JOHNSON, Keith (1981): *Communication in the classroom*. London. Longman.
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA, Mª Eugenia (2006): “Fraseología y enseñanza de español como lengua extranjera” en *RedELE* 5, [<http://www.educacion.gob.es/redele/Biblioteca-Virtual/2006/memoriaMaster/1-Semestre/OLIMPIO-D.html>] [Data de consulta: 15.5.2012].
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (2007): “De la idiomática y sus paradojas” en CONDE, Germán (éd.): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*. Cortil-Wodon (Belgique): InterCommunications & E.M.E. (Collection Proximités – Didactique); 173-204.
- PASTOR CESTEROS, Susana (2004): *Aprendizaje de segundas lenguas. Lingüística aplicada a la enseñanza de idiomas*. Alicante: Universidad.
- PAWLEY, Andrew e SYDER, Frances Hodgetts (1983): “Two Puzzles for Linguistic Theory: Nativelike Selection and Nativelike Fluency” en RICHARDS, Jack C. e SCHMIDT, Richard W. (eds.): *Language and Communication*. London: Longman; 191-226.
- PRODROMOU, Luke (2008): *English As a Lingua Franca: A Corpus-Based Analysis*. London: Continuum International Publishing Group.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): “Relevancia y fraseología: la desautomatización en la conversación coloquial” en *Español Actual* 68; 21-30.
- (2010): “El tratamiento de la fraseología en el *Diccionario de Partículas Discursivas del Español*” en MELLADO, Carmen et alii (eds.): *La fraseografía del S. XXI: nuevas propuestas para el español y alemán*. Berlin: Frank & Timme [http://www.academia.edu/2397502/Ruiz_Gurillo_L._2010_El_tratamiento_de_la_fraseologia_en_el_Diccionario_de_Partículas_Discursivas_del_Espanol_.En_C._Mellado_et_alii_eds._Nuevas_perspectivas_de_la_fraseografia_del_siglo_XXI_Berlin_Frank_and_Timme].
- TELIJA, Veronika et al. (eds.) (1990): *Fraseografija v Masinnom fonde russkogo jazyka*. Moskva: Nauka.
- (1996): *Russkaja fraseologuija*. Moskva: Shkola “Yazyki russkoj kultury”.
- TIMOFEEVA, Larissa (2008a): *Acerca de los aspectos traductológicos de la fraseología española*. Universidad de Alicante, Colección «Tesis doctorales» [<http://hdl.handle.net/10045/7707>].
- (2008b): “Los principios definitorios de las unidades fraseológicas: nuevos enfoques para viejos problemas” en *ELUA* 22 ; 243-262.
- (2009a): “La desautomatización fraseológica: un recurso para crear y divertir” en JIMÉNEZ RUIZ, Juan Luis e TIMOFEEVA, Larissa (eds.): *Estudios de Lingüística: Investigaciones lingüísticas del siglo XXI*. Alicante: Universidad ; 249-271.

- (2009b): “Las unidades fraseológicas” en RUIZ GURILLO, Leonor e PADILLA, Xosé (eds.): *Dime cómo ironizas y te diré quién eres: una aproximación pragmática a la ironía*. Frankfurt: Peter Lang; 193-217.
- (2012): *El significado fraseológico. En torno a un modelo explicativo y aplicado*. Madrid: Ediciones Liceus.
- WIDDOWSON, Henry G. (1978): *Teaching language as communication*. Oxford: Oxford University Press.
- ZULUAGA, Alberto (2001): “Análisis y traducción de las UF desautomatizadas” en *PhiN* 16; 67–8. [<http://www.fu-berlin.de/phn/phn16/p16t5.htm>] [Data de consulta:10.2.2013].

Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)

Brief historical essay on the study of Russian phraseology (from its beginnings until halfway through the second half of the 20th century)

Josefina Velasco Menéndez
Universidad de Salamanca
xoce@usal.es

Resumo: No presente artigo realízase un breve estudo panorámico da investigación fraseolóxica na lingüística rusa. A presentación das premisas lexicográficas e teóricas da fraseoloxía e mais as contribucións de diversos autores preséntanse en orde cronolóxica, o que permite apreciar o seu desenvolvemento histórico deste campo. Tamén se estudan os métodos lingüísticos máis coñecidos realizados polos estudosos rusos nas investigacións no campo da fraseoloxía. A intención é resaltar o máis destacado e importante das súas concepcións e achegas ao estudo da fraseoloxía, mesmo naqueles casos nos que se trata de achegas que tratan só aspectos parciais. Cada estudo, cada modelo de análise científico ten a súa xustificación dentro do marco das condicións históricas e dos principios filosóficos que o determinen na medida en que contribúa ao esclarecemento do obxecto de estudo, é dicir, a fraseoloxía e a unidade fraseolóxica.

Palabras clave: fraseoloxía, unidade fraseolóxica, investigadores e métodos rusos

Abstract: This is a short panoramic view on the development of the phraseological investigation in Russian linguistics. The author presents in chronological order the lexicographical and theoretical premises, as well as the contributions of different authors, describing the historical development of this field. The article contains a short study of the most frequent linguistic methods used by Russian phraseologists in their investigations. The aim of this article consists in underlining the most important ideas and contributions of Russian specialists in the study of phraseology, even when these contributions concern only one of the phraseological aspects. Every study, every model of scientific analysis is totally justified in its historical context and its own philosophical principles, if it contributes to the clarification of the main object: the phraseology and phraseological unity.

Keywords: phraseology, phraseologic unity, Russian methods and researchers.

Data de recepción 5.4.2013. Data de aceptación 29.5.2013.

1. A fraseoloxía como disciplina lingüística

A orixe do termo *fraseoloxía* remóntase ao grego *phrasis*, *phrásēs* (‘expresión’) e *logos* (‘estudo, tratado’).

O termo fraseoloxía na actualidade ten dúas acepcións:

1. conxunto de unidades fraseolóxicas dunha lingua, da obra dun determinado autor ou dun grupo social;
2. rama da lingüística que se dedica ao estudo da unidade fraseolóxica (UF)¹.

Segundo o eminente fraseólogo húngaro Tátar, este termo, a xulgar polas fontes, entra na lingua rusa a finais do século XVIII, a partir do francés, como voz de uso restrinxido e con acepcións moi distintas das que entendemos hoxe en día (Ver: Даль 1880-1882; Фасмер 1953-1958) e, por exemplo, no *Diccionario Académico* de 1847 (Словарь 1847 года) aínda non está rexistrado. O seu significado de “conxunto de unidades fraseolóxicas” empeza a estenderse nos anos 60 do século XIX.

Na súa segunda acepción, o termo empeza a utilizarse aproximadamente a finais dos anos 20 do século XX².

O seguinte paso foi intentar separar a *fraseoloxía* do resto das disciplinas lingüísticas, outorgándolle unha categoría propia, independente. Esta era a opinión dos fraseólogos, que non compartían pola contra os lexicólogos, que consideraban a fraseoloxía como simple subsistema do léxico, posto que tanto as palabras como as UUFF comparten moitas características funcionais, sintagmáticas, paradigmáticas, etc. O certo é que ata os anos 60-80 do século XIX nas publicacións lingüísticas non se lle prestou á fraseoloxía rusa a atención que merecía e as escasas publicacións que aparecían limitábanse a ofrecer unhas observacións comparativas da fraseoloxía rusa con outras linguas.

¹ Ajmánova outórgalle ao termo tres acepcións independentes: 1. Rama da lingüística que se dedica ao estudo da combinatoria léxico-semántica dunha lingua; 2. Fondo fraseolóxico dunha lingua; 3. Conxunto, tipo, clase ou variedade de unidades fraseolóxicas (Ахманова 1969:504). Tamén atopamos tres interpretacións do termo nos traballos de Teliia: 1. Rama da lingüística que estuda o fondo fraseolóxico dunha lingua en sincronía e diacronía; 2. Conxunto de fraseoloxismos dunha lingua; 3. Conxunto de expresións características para un determinado grupo social, autor ou corrente literaria ou publicística (Телия 1979:381-385).

² Anteriormente, algúns lingüistas empregaban os termos *идиома* (idiomatismo) e *идиоматика* (idiomática). O termo ‘idiomática’ tiña dúas acepcións: 1. Conxunto de idiomatismos dunha lingua; 2. Rama lingüística que estuda o devandito conxunto. O termo *идиоматизм* ou *expresión idiomática* tamén se empregaba con dous significados, como ás veces sucede hoxe en día: 1. Locución cunhas características semánticas e sintácticas específicas e propias dunha lingua; 2. Unidade fraseolóxica cun matiz estilístico que lle outorga ao discurso elementos lúdicos, humorísticos, etc. Cómpre sinalar que o termo *идиоматизм* aparece no dicionario de Dahl co significado de “característica ou peculiaridade dunha lingua, fala ou dialecto” (Даль 1978, II:8).

2. Premisas da fraseoloxía

2.1. Premisas lexicográficas

As premisas da fraseoloxía como rama independente xeráronse no seo da lexicoloxía e da estilística funcional. De feito, na lexicoloxía rusa dende tres séculos antes xa se viña falando de combinacións de palabras cun significado específico, non deducible da suma dos significados parciais dos elementos compoñentes.

Así, no *Diccionario Parisiense dos moscovitas* (*Парижский словарь москвитов*), editado en París en 1586, constátanse e explícanse unha serie de locucións estables da linguaxe coloquial do século XVI. No *Diccionario de locucións de difícil comprensión* (*Азбуковники ... неудобь познаваемых речей*) e no *Diccionario explicativo de locucións estranxeiras* (*Алфавиты, сказующие толкование иностранных речей*) do século XVII atopamos un considerable número de locucións e expresións de procedencia bíblica, vertidas ao ruso común e explicadas. Máis datos sobre os inicios da fraseoloxía rusa de comezos do s. XVII achámoslos no *Diccionario ruso-inglés* (*Русско-английский словарь*) de R. James (1618-1620) e en *Lexicón Trilingüe* (*Лексикон Трязычный*) (ruso-grego-latín) de F. Polikárpov, editado en Moscova en 1704 e que tamén contén a explicación de varias locucións estables da linguaxe culta da época de Pedro I, a comezos do s. XVIII.

En 1769 o académico N.G. Kurgánov inclúe na súa *Gramática universal rusa* (*Российская универсальная грамматика*) un anexo titulado *Recompilación de refráns* (*Собрание пословиц*). En 1770, A.A. Bársov, profesor da Universidade de Moscova, publica unha antoloxía anónima titulada *Recompilación de 4291 antigos refráns rusos* (*Собрание 4291 древних российских пословиц*) e en 1848 sae á luz en Moscova o *Diccionario de I.M. Sneguiriov Refráns e parábolas populares rusas* (*Русские народные пословицы и притчи*).

De feito, todos os grandes dicionarios publicados a partir de finais do s. XVIII ata os nosos días conteñen un importante volume de material fraseolóxico. Nomearemos, a título orientativo, algúns deles: *Diccionario da Academia Rusa* (*Словарь Академии Российской*) publicado entre os anos 1789-1794 e *Diccionario da lingua rusa e eslavo eclesiástico* (*Словарь русского и церковнославянского языка*) de 1847 realizados pola II sección da Academia de Ciencias de Moscova; *Diccionario razoado da lingua rusa viva* (*Толковый словарь живого великорусского языка*) (1863-1866) de V.I. Dahl; o libro de S.V. Maksimov *Palabras aladas* (*Крылатые слова*) (1890), os de M.I. Michelson *Palabras comúns e acertadas* (*Ходячие и меткие слова*) (1894) e *Pensamento e linguaxe rusa. O propio e o alleo. Aproximación á fraseoloxía. Recompilación de palabras e alegorías figurativas* (*Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний*) (1902-1904) e *Antigas recompilacións de refráns, proverbios, adiviñas, etc. dos séculos XVII-XIX* (*Старинные сборники русских пословиц, поговорок, загадок и прочее XVII – XIX столетий*) de P. Simoni de 1899. Tamén n' *A vida do pobo ruso nos seus refráns e proverbios* (*Жизнь русского народа в его пословицах и поговорках*) de I.I. Illiústrov

de 1910 e posteriores dicionarios xerais como, por exemplo, o *Diccionario razoado da lingua rusa* (Толковый словарь русского языка) baixo a dirección de D.N. Ushakov entre os anos 1935-1940, o *Diccionario la lingua rusa* (Словарь русского языка) de S.I. Ózhegov en 1949 e *Diccionario da lingua literaria rusa actual* (Словарь современного русского литературного языка), en dezasete volumes (1950–1965), realizado polo grupo de traballo do Instituto de Lingua Rusa da Academia de Ciencias da URSS. Iso, ademais dos dicionarios específicos fraseolóxicos monolingües e bilingües.

2.2. Premisas teóricas da fraseoloxía

Este traballo secular de recompilación de material fraseolóxico recibiu a súa base teórica só a comezos do século XX, sen esquecer por iso as achegas que fixeron estudosos e lingüistas rusos de finais do século XIX e algúns do XVIII como, por exemplo, de M.V. Lomonósov (1711-1756) que sentía a proximidade de *frases* (фразесы), *idiomatismos* (идиоматизмы) e *locucións* (речения) á palabra. Esbozando o esquema das dúas posteriores investigacións sobre o estudo da lingua rusa, Lomonósov propúñase facer un capítulo “Sobre novas locucións rusas” (“О новых российских речениях”) e coidaba que as *frases* e os *idiomatismos* han de incluírse nos dicionarios.

F.I. Busláev, académico e filólogo da segunda metade do século XIX, daría un paso importante ao sinalar a existencia de certas *expresións comúns* con características especiais, que se poden reter na memoria, poden transgredir as normas gramaticais ou retóricas, posúen unha forma estable, aínda que ás veces se poden modificar sen alterar a súa integridade semántica.

Xa a finais do XIX, en 1894, A.A. Potebniá referiuse, por primeira vez, ao carácter signico dos *xiros fraseolóxicos* e determinou que a capacidade destes de seren reproducidos na fala está relacionada coa súa forma interna, o que lles outorga unha enorme forza, xa que son *predicados constantes de suxeitos variables*.

O leitmotiv do concepto fraseolóxico de I.I. Sreznevski, que se presentou a finais do XIX e que na actualidade non perdeu a súa vixencia, é a idea da *autovariabilidade* da lingua debido á súa estrutura. No seu artigo “Apuntamentos sobre a formación de palabras das expresións” (Замечания об образовании слов из выражений) por primeira vez presta atención ás peculiaridades sistemáticas dos *xiros fraseolóxicos*. Sreznevski fixo constar que a reproducibilidade das expresións “fossilizadas” está condicionada non só “pola forza da tradición”, senón pola propia “estrutura” da lingua.

Os procesos de formación de palabras permitíronlle a Sreznevski, baseándose nas expresións, ver o vivo tras unha forma aparentemente morta, *condicións preparadas de formación e cambio de formas*. A vontade do falante é libre só na elección do útil no preparado. Así se expresou a idea de que na mesma irregularidade dos *xiros fraseolóxicos* se poden observar unhas regularidades sistemáticas determinadas.

Tamén a finais do XIX e comezos do XX varios lingüistas formularon, por primeira vez, o estudo das combinacións de palabras no plano sintáctico. O estudo teórico

do problema da fraseoloxía rusa dende o punto de vista estrutural iniciárono I.A. Baudouin de Courtenae e F.F. Fortunátov. Foron precisamente este último e a súa escola os que formularon o estudo das combinacións estables dende o punto de vista das características semánticas e gramaticais dos seus compoñentes. Fortunátov contrapón as *palabras fusionadas* ás *expresións fusionadas*. Considera que, igual que as *palabras fusionadas* non se descompoñen en palabras sen cambiaren os seus significados e o seu primeiro compoñente non posúe formas flexibles, o mesmo acontece coas *expresións fusionadas* que son semanticamente indivisibles en palabras illadas, pero “con relación á forma da palabra, que entra na primeira parte desta combinación de palabras, non son palabras illadas senón combinacións”.

Baseándose nos trazos semánticos, a escola de Fortunátov tivo que recoñecer as unidades fraseolóxicas como palabras e, baseándose nos trazos formais, como locucións (exceptuando as expresións adverbiais que son completamente invariables); é dicir, como unha categoría intermedia.

Unha grande achega á teoría da fraseoloxía rusa foi a que fixo A.A. Shájmatov que estudou os problemas fraseolóxicos no aspecto sintáctico e creou un orixinal estudo sobre as *combinacións indivisibles*.

Shájmatov profundou no aspecto sintáctico de segregación de *combinacións indivisibles*, superando o formalismo da escola de Fortunátov, distinguindo as locucións –indivisibles dende o punto de vista das normas sintácticas da lingua rusa actual– en:

1. gramaticalmente indivisibles pero lexicamente libres;
2. gramaticalmente indivisibles e restrinxidas (limitadas) lexicamente;
3. gramaticalmente indivisibles e lexicamente ligadas; gramatical e lexicamente indivisibles;
4. gramaticalmente divisibles pero lexicamente ligadas.

Shájmatov sinalaba que nestes casos “a combinación da palabra determinada en moitos casos tende a formar unha expresión co determinado”. Isto atopa a súa manifestación gramatical, segundo Shájmatov, na súa capacidade de formación de palabras compostas.

Das clases enumeradas só as tres últimas constitúen o obxecto da fraseoloxía, posto que posúen un determinado grao de fixación semántica. O enfoque meramente sintáctico dado ao material fraseolóxico non alcanza o seu obxectivo: Shájmatov, para explicar a indivisibilidade de certas locucións, tivo que botar man de trazos morfolóxicos. Este lingüista afástase dos criterios sintácticos propiamente ditos e opta tamén por criterios semánticos.

Nos anos 30-40 do século XX na lingüística soviética aparecen unha serie de artigos dedicados á fraseoloxía continuando así as tradicións nacionais no estudo da fraseoloxía. Por exemplo, L.A. Bulajovski considera a fraseoloxía unha ciencia sobre os medios expresivos da fala, e os obxectivos do estudo da fraseoloxía son “combinacións normalmente divisibles na lingua como material de cita corrente (refrás, proverbios, expresións certas de escritores que, á súa vez, se converteron en “palabras

aladas”, etc.) e por iso mantiveron unha certa unicidade”. A atención deste autor está dirixida principalmente ao estudo da figuratividade das unidades fraseolóxicas e ao descubrimento das súas formas internas.

Tamén resulta de grande interese o intento de S.I. Abakúmov por construír a clasificación etimolóxico-estrutural de *combinacións fixas* tendo en conta os modos de unión de palabras na súa composición etimolóxica e ao mesmo tempo a súa equivalencia funcional á palabra. Abakúmov distingue a *idiomaticidade* e a *fraseoloxía*. Os trazos dos *xiros idiomáticos* son: integridade semántica, intraducibilidade, indivisibilidade sintáctica e léxica, unha parcial invariabilidade da forma gramatical, invariabilidade da orde das palabras, ausencia de amplas posibilidades de derivación (composición, formación de palabras). Os *xiros fraseolóxicos*, en cambio, caracterízanse polo seu menor grao de perda de significado independente das palabras que o compoñen; pola súa semántica non son iguais á palabra (estereotipos e clichés lingüísticos e tópicos literarios). A fraseoloxía, segundo Abakúmov, é unha ciencia sobre os “medios preparados” da expresión do pensamento.

Un dos primeiros na lingüística soviética que formalizou a definición da fraseoloxía foi Ye. D. Polivánov. A súa definición baséase no concepto da polifuncionalidade da palabra, proposto por Baudouin de Courtenae e interpretado por Scherba e Polivánov. En trazos xerais, este concepto redúcese ao seguinte: a palabra, como unha unidade principal da lingua, non representa o mesmo en distintos aspectos da investigación. A palabra, como un complexo de morfemas (a palabra formal-gramatical), é unha unidade da morfoloxía. A palabra, como portadora do significado (a palabra funcional-conceptual), é unha unidade léxica etc. Polivánov escribiu que “a fraseoloxía (ou idiomática) é unha disciplina especial (así como a fonética, morfoloxía, sintaxe e léxico), que ocupa, verbo do léxico, a mesma posición que a sintaxe verbo da morfoloxía”, posto que esta disciplina opera da mesma maneira que a lexicoloxía, “a expresión dos conceptos (significados léxicos) individuais” a diferenza da sintaxe e a morfoloxía, que “teñen como obxectivo o estudo dos símbolos das ideas xerais (abstractas)”. Caracterizando a estrutura das unidades idiomáticas, Polivánov determinou a súa correlación con outras unidades da lingua: “polo trazo cuantitativo daqueles valores cos que opera en calidade de unidades unha determinada disciplina, o léxico é comparable só coa morfoloxía (posto que, tanto no léxico como na morfoloxía, a unidade-máxima é a palabra, e a unidade-mínima é o morfema, sufixo e prefixo), pero non coa sintaxe, que en calidade de unidade-mínima manexa a palabra”. Merécenos especial atención a idea fundamental na definición de Polivánov, que é “o enfoque do conxunto dos idiomatismos como un conxunto de obxectos lingüísticos xerarquicamente regulado” (Поливанов 1928: 60-61).

Como vemos, os autores que vimos de citar enfocaban o estudo das combinacións de palabras tanto no plano sintáctico coma no plano semántico-estilístico. Cómpre sinalar, da mesma maneira, a importante achega ao tema de F. Saussure, M. Bréal, Ch. Bally e A. Sècheyhay, da escola suíza.

Precisamente nos traballos destes autores baseáronse os primeiros estudos de V.V. Vinográdov, con quen está relacionada a tradición rusa das investigacións fraseolóxicas.

2.3. Períodos clásico e posclásico

Neste apartado dedicado a un breve percorrido polo desenvolvemento da investigación fraseolóxica, especialmente na lingüística rusa, imos presentar traballos de interese teórico xeral sobre a fraseoloxía.

É difícil atopar un campo da lingüística onde se expresaran tantas opinións contraditorias sobre cuestións teóricas importantes coma as que se expresaron no campo da fraseoloxía. A cantidade de teorías e concepcións é tan ampla que, involuntariamente, pérdese a confianza na posibilidade de encontrar unha saída á situación creada e mesmo algúns lingüistas, especialmente non fraseólogos, teñen certas dúbidas sobre a idea mesma de unificar baixo unha denominación común a fraseoloxía, os distintos tipos de expresións fixas. Ante esta situación xorde a necesidade de resumir os estudos sobre a teoría xeral da fraseoloxía. Por esta razón presentamos neste apartado distintas concepcións sobre os obxectivos da fraseoloxía, sobre os trazos relevantes das expresións fixas etc. que presentaron distintos autores.

Comezamos a nosa presentación cos traballos de Vinográdov que é considerado, como xa mencionamos con anterioridade, fundador da fraseoloxía rusa.

Nos anos 1946 e 1947, no que daquela era a URSS, saíron á luz dous traballos de V.V. Vinográdov, chamados a desempeñar un papel decisivo no recoñecemento da fraseoloxía como unha rama independente da lingüística. Os títulos dos dous artigos “Conceptos principais da fraseoloxía rusa como disciplina lingüística” (Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины) (1946) e “Os tipos principais de unidades fraseolóxicas no idioma ruso” (Об основных типах фразеологических единиц в русском языке) (1947) xa conteñen todo un programa de investigación para realizar no campo da fraseoloxía. Por primeira vez, tratábase a fraseoloxía como unha ciencia en si mesma, cun sistema de conceptos científicos de seu. Tamén por primeira vez se propuña unha tipoloxía das UUFF da lingua rusa, que, como demostrou o paso do tempo e as investigacións que se realizaron en diversas linguas, resultou ser unha tipoloxía universal.

A clasificación das unidades fraseolóxicas que propuxo Vinográdov é unha clasificación semántica. Os principais conceptos da fraseoloxía rusa ante todo fórmulanse tomando como base a análise semántica do significado íntegro na unidade fraseolóxica con relación aos significados dos compoñentes. Dependendo do tipo da categoría fraseolóxica á que pertence a unidade fraseolóxica, o significado desta última pode ser inmotivado nas *adherencias fraseolóxicas* (фразеологические сращения), motivado nas *unidades fraseolóxicas* (фразеологические единства) ou analítico nas *combinacións fraseolóxicas* (фразеологические сочетания)³.

³ Para a tradución destes termos utilizamos a terminoloxía que nos brinda A. Guitlitz no seu libro *Curso de lexicología de la lengua española contemporánea* (1974). Con todo, cómpre sinalarmos que outros autores

Cómpre sinalar que na súa clasificación tipolóxica Vinográdov reflectiu un feito moi común na fraseoloxía (e na lingüística, en xeral), como é o paralelismo terminolóxico, xa que el mesmo emprega o termo *идиома* (idiomatismo) cando se refire ás adherencias fraseolóxicas. Posteriormente, este termo seguiu aplicándose tanto ás adherencias como ás unidades fraseolóxicas, contrapondo, en certo modo, as UUFF semanticamente indivisibles ás combinacións semanticamente divisibles.

Nos seus traballos, Vinográdov puxo as bases da teoría da fraseoloxía rusa como unha disciplina lingüística independente. O termo *unidade fraseolóxica* que introduciu na lingüística rusa demostra que as combinacións fixas pertencen ás unidades formadas da lingua que se transmiten de xeración en xeración e que se reproducen na práctica da comunicación verbal por tradición, a diferenza das combinacións libres que se organizan na actividade verbal pola vontade do falante. As UUFF, como unidades formadas da lingua, teñen unha composición léxica moi determinada, posúen un significado e unha estrutura gramatical sabidos e, polo xeral, desempeñan na oración determinadas funcións.

É interesante observar que nos seus traballos Vinográdov non determina o concepto de *estabilidade*. E aínda así, precisamente este carácter da estabilidade é unha incógnita para a fraseoloxía, posto que a reproducibilidade por tradición non se pode considerar en por si como razón suficiente para atribuírlle certos fenómenos á lingua e non á fala. Por iso baixo o concepto de *unidade fraseolóxica* quedan agrupados fenómenos de distintas estruturas, tales como as combinacións fraseolóxicas coa súa composición tradicionalmente reproducida, e adherencias e unidades nas que os compoñentes están diluídos na totalidade da combinación.

O carácter de *abstracción* fraseolóxica nos distintos tipos de unidades fraseolóxicas nos traballos de Vinográdov tampouco está claramente determinado. Por este motivo o autor inclúeo, ao noso ver sen suficientes razóns, nas distintas UUFF pola súa especificidade e uso comunicativo de termos compostos, expresións fraseolóxicas co significado metafórico-traslaticio, aforismos, citas xerais, refráns e proverbios que, a diferenza das combinacións fixas, posúen trazos oracionais e utilízanse como oracións idiomáticas fixas.

As observacións de Vinográdov sobre os fenómenos da fraseoloxía serviron como fonte para posteriores investigacións. As súas observacións sobre a posibilidade de que as adherencias e unidades puidesen reducirse ou cambiar parcialmente a súa composición léxica ou gramatical permitiron a formulación da variabilidade das UUFF. Toda unha serie de manifestacións sobre a amorfa dos compoñentes das adherencias e as calidades potenciais dos compoñentes das unidades fraseolóxicas levaron a estudar a súa composición e o carácter da súa estrutura semántica. As posibilidades das UUFF de formar palabras compostas e a súa incorporación na órbita de distintas clases

os traducen de distintas maneiras. Así por exemplo, Mironesko Bielova E. M. traduce *фразеологические сращения* como *aglutinaciones fraseolóxicas*; *фразеологические единства* como *expresiones idiomáticas* e *фразеологические сочетания* como *combinaciones fraseolóxicas* (Mironesko 1997: 15-16).

gramaticais sinalan unha estreita relación da fraseoloxía coa formación de palabras e coa lexicoloxía.

Ao mesmo tempo Vinográdov sinalou algunhas cuestións pendentes de estudo nas unidades fraseolóxicas, no plano sintáctico, trazando o camiño da investigación dun problema teórico fundamental, como é o lugar da fraseoloxía entre outras disciplinas lingüísticas e que nos traballos del non está aínda claramente definido. Sen unha clara definición do lugar da fraseoloxía tampouco é posible a definición das súas unidades. O propio Vinográdov no artigo “Conclusións dos debates sobre cuestións de estilística” (Итоги обсуждения вопросов стилистики) recoñece que “en xeral a situación da fraseoloxía (ou frasemática, como propoñen chamarlle a este campo do coñecemento lingüístico) entre outras disciplinas lingüísticas queda bastante indefinida. Por iso, sinalar con exactitude o volume e a problemática daqueles apartados de fraseoloxía que a miúdo se lle atribúen á estilística, é extremadamente complicado” (Виноградов 1955:64).

Sen lugar a dúbida, os traballos de Vinográdov tiveron grande importancia na consolidación e desenvolvemento da fraseoloxía como disciplina lingüística. Como sinalamos anteriormente, foi el quen presentou e resolveu moitas cuestións de carácter xeral que permitiron crear a base para o estudo de combinacións estables no ruso literario actual e tamén foi el quen presentou a clasificación sincrónica das UUFF do ruso dende o punto de vista da súa fusión semántica e quen marcou as liñas de investigación para seguir no estudo das UUFF.

I.A. Mel’čuk publica o seu artigo en 1960, cando empeza a despuntar un novo aspecto no estudo da fraseoloxía en relación ao desenvolvemento da tradución automatizada, e trata conceptos como a *fixación*, a *idiomaticidade* e a *combinabilidade* das combinacións non libres, e tamén presenta unha clasificación das construcións lingüísticas. Baseándose en criterios matemático-estadísticos realizou unha investigación co propósito de obter resultados prácticos que se puidesen utilizar na tradución automatizada, pero tamén cun interese explícito de formular conclusións válidas para a lingüística xeral.

Na idea del, as clasificacións e definicións das combinacións non fixas existentes non son nin formais nin precisas. O autor chámalles *fixas* a combinacións de elementos determinados nos que estes últimos se atopan con máis frecuencia que noutras combinacións. Afirmar que “a fixación dunha combinación fixa verbo do elemento dado mídese pola probabilidade coa que ese elemento predí a aparición conxunta dos elementos restantes da combinación (nunha determinada orde en relación ao elemento predictor)” (Мельчук 1960: 73).

O grao de fixación da combinación pode calcularse mediante calquera dos seus elementos, pero para a caracterización da combinación resulta máis axeitado escoller un co maior grao de fixación, é dicir, unha fixación calculada por aquel elemento que predí a aparición conxunta do resto dos elementos mellor que calquera outro elemento da mesma combinación.

Toda combinación posúe un determinado grao de fixación, polo que se pode establecer un *limiar de fixación* (Мельчук 1960: 74), e considéranse fixas aquelas combinacións cunha fixación que supera de lonxe ese limiar.

Mel'čuk advirte que o termo *fixación*, tal como el o define, aplícase tanto en lexicoloxía como en fonoloxía, morfoloxía e sintaxe; é dicir, que tamén as combinacións de fonemas, morfemas, frases etc. pódense considerar como combinacións fixas.

Nesta definición pódese observar a influencia das ideas do método descritivo na explicación da combinabilidade lingüística con todas as vantaxes tecnolóxicas e insuficiencias teóricas que disto se deriven. Ás últimas pódese atribuír que, por exemplo, a propia fixación poida estar non relacionada cos factores léxicos, senón ser unha consecuencia da súa transformación semántica. O intento de aplicar o criterio de *predictibilidade* atopou o seu desenvolvemento nas concepcións de V.L. Arjánguelski e A.V. Kunin que o ampliaron a todos os niveis da estrutura da combinación.

Mel'čuk estuda as combinacións fixas como unha variedade de combinacións non libres, e para el, todas as combinacións fixas pertencen á categoría de non libres, pero non todas as combinacións non libres son fixas, é dicir, posúen un alto grao de fixación.

O autor, en afirmando que aínda non se ofreceron métodos obxectivos para a investigación formal do *significado*, propón determinar a *idomaticidade* das combinacións con relación aos *equivalentes traducibles* (Мельчук 1960:7 5) destas combinacións, posto que os devanditos equivalentes son a realidade obxectiva para o investigador e representan un achegamento suficiente ao significado.

Afirma que

“unha combinación é idiomática, só se atopamos nela polo menos unha palabra á que, na tradución de toda a combinación en xeral, se lle aplica un equivalente traducible, posible para esa palabra só se a devandita palabra aparece simultaneamente cos restantes elementos da combinación (en certa orde), tendo en conta ademais que esa palabra en cuestión pode aparecer tamén sen os elementos restantes e, daquela, terá outra tradución”. (Мельчук 1960: 76).

Consonte esta definición, o significado da combinación en calquera das súas variedades non se reduce e, polo tanto, non é deducible do significado dos compoñentes. Tamén nesta definición queda sinalada de forma clara a dependencia da *fonte* da identificación; é dicir, do dicionario polo cal se determina a unidade da tradución.

Segundo Mel'čuk esta definición da idomaticidade ofrece as seguintes vantaxes para a tradución:

1. permite controlar o inventario dun dicionario, para incluír nel as combinacións que falten e excluír as que sobran;
2. permite a elaboración de dicionarios axeitados de tradución, pois o ordenador, alimentado con textos paralelos nos dous idiomas e con indicacións para establecer

as correspondencias, pode distinguir as combinacións idiomáticas das libres e establecer un índice daquelas.

Paralelamente ao concepto de graos de fixación, Mel'čuk introduce tamén o concepto de *grao de idiomaticidade* (Мельчук 1960: 78), considerando a posibilidade de que un elemento funcione cunha equivalencia traducible nunhas combinacións e funcione tamén fóra destas, con outras equivalencias. Unha combinación lingüística é 100% idiomática se o elemento con equivalencia traducible funciona coa devandita equivalencia só nela. O grao de idiomaticidade diminúe na medida en que aumenta o número de combinacións co mesmo elemento esixindo a mesma equivalencia traducible.

Mel'čuk afirma que a fronteira entre o idiomático pode establecerse empiricamente, pero non ofrece ningunha proposta ao respecto.

Coma acontece coa fixación, a definición de idiomaticidade, segundo Mel'čuk, pódese aplicar non só ás combinacións de palabras, senón tamén ás combinacións de calquera elemento que poidan ter equivalencias traducibles; por exemplo, morfemas e construcións sintácticas.

Mel'čuk considera a fixación e a idiomaticidade como propiedades completamente independentes entre elas e por iso propón os seguintes catro tipos de combinacións:

1. combinacións fixas e idiomáticas;
2. combinacións fixas e non idiomáticas;
3. combinacións non fixas e idiomáticas;
4. combinacións non fixas e non idiomáticas (chamadas combinacións libres e tamén combinacións non libres como termos compostos, clisés, refráns, proverbios, etc.).

Sendo bastante autocrítico, Mel'čuk recoñece que os tipos de combinacións non libres, que el destacou e caracterizou baseándose na combinabilidade dos catro trazos (fixación $\neq$ non fixación, idiomaticidade $\neq$ non idiomaticidade), non todas son combinacións non libres da lingua.

Sinala ademais que na descrición das combinacións cómpre ter en conta o concepto de *combinabilidade* (Мельчук 1960: 80). Baixo o termo de “combinabilidade dun elemento determinado” o autor propón comprender un número doutros elementos cos que este elemento pode entrar nunha determinada relación; por exemplo, a combinabilidade dun adxectivo estará representada polo número de substantivos cos que este adxectivo pode actuar como determinante. A fixación e a idiomaticidade da combinación están relacionadas coa combinabilidade dos seus elementos por unha dependencia determinada. A medida que medra a combinabilidade, a fixación diminúe.

Aínda que o concepto de fixación proposto por Mel'čuk se xestou pensando basicamente na tradución automatizada, en certo modo resulta útil tamén para a lingüística, posto que sinala o procedemento de cálculo de fixación das combinacións de elementos lingüísticos, seleccionados no mesmo nivel. Aínda así, esta explicación da fixación

non axuda a comprender os problemas da teoría da fraseoloxía, xa que non explica os motivos da fixación das UUFF.

Tamén cómpre sinalar que o autor separa (para a nosa idea, infundadamente) o contido da forma de expresión da UF e, como resultado, propón unha tese dubidosa, na que a fixación e a idiomaticidade son propiedades completamente independentes da combinación. En realidade, a idiomaticidade é un trazo particular da fixación da UF e iso significa que todas as combinacións idiomáticas son fixas no só polo significado, senón tamén pola forma de expresión. No nivel semántico, entre os seus membros obsérvanse relacións de determinación mutua, o que crea a improductividade ou productividade do seu significado global indivisible. No nivel morfolóxico, posúen limitacións na elección das variables paradigmáticas. No nivel sintáctico as relacións sintácticas entre os seus membros están perdidas dun modo ou doutro.

Nos anos 60 os traballos de Mel'čuk tiveron gran repercusión, aínda que temos que recoñecer que no artigo en cuestión non se sinala que o obxectivo fraseolóxico sexa a combinación de palabras; e os conceptos de fixación e idiomaticidade non se apoian nos estudos sobre a dependencia entre os elementos da UF en determinados niveis, cando un aspecto de dependencia determina a calidade de elementos, tanto permanentes como variables.

A concepción fraseolóxica que elaborou N.N. Amósova constitúe unha significativa achega á teoría xeral da fraseoloxía. A súa teoría baséase nos comezos de investigación do corpus das combinacións de palabras dende as posicións da análise contextolóxica.

O fundamental da análise contextolóxica é a teoría sobre as unidades de *contexto invariable*⁴ como estruturas especiais da lingua. Mentres que as unións libres de palabras ou de *contexto variable* que se tomaron na súa función son unidades da nominación e un significado que se compón de varios elementos semánticos, o *contexto invariable*, en cambio, é unha unión de palabras fixadas na lingua e non admite ningunha variación ou, se a admite, é só dentro dos límites que non inflúen no seu efecto semántico. Por conseguinte, as UUFF son precisamente unidades de *contexto invariable*.

Amósova divide estas unidades en *idomatismos* e *frasemas*, sendo estes últimos combinacións nas que o significado da palabra semanticamente realizada depende dun mínimo constante, é dicir, dun indicador mínimo unicamente posible. Entre os idomatismos, en cambio, inclúe as unidades de contexto variable nas que o elemento indicador e semanticamente realizado designa un fenómeno da realidade, e os dous están representados por un significado común léxico integral.

Aínda así, Amósova non considera que aquelas unidades nas que non hai un trazo de “unidade material” sexan unidades da fraseoloxía, senón que as denomina fraseoloides e sitúaa no campo do uso estilístico.

⁴ Precisamente a Amósova débese a introdución na fraseoloxía dos conceptos *contexto invariable* e *contexto variable*.

A pesar de que este traballo de Amóssova ten indubidable valor para a teoría xeral da fraseoloxía, debemos sinalar que o criterio de *contexto invariable* que elaborou esta autora reduce ao mínimo o volume da fraseoloxía xa que comprende só dous tipos de UUFF: os *frasemas* e os *idiomatismos*.

V.L. Arjánguelski foi quen desenvolveu de maneira consecvente a concepción de Vinográdov e distingue no seu traballo, dentro do marco do “sentido amplo” da fraseoloxía, dous tipos fundamentais de UUFF:

1. *frasemas*, é dicir UUFF con estrutura de combinación de palabras;
2. *frases estables*: UUFF con estrutura de oración entre as que distingue proverbios de uso xeral, refráns de uso xeral, frases fixas propias da fala e de carácter expresivo e elíptico, frases estables interxectivas, frases modais estables, frases proverbiais que perderon en gran medida o seu vínculo coa historia, frases bíblicas, calcos fraseolóxicos de diferentes estilos da linguaxe literaria.

Arjánguelski define a UF da seguinte maneira:

“unha unidade fraseoloxica é unha combinación de signos lingüísticos que existen na lingua nun determinado momento do seu desenvolvemento histórico: télica e íntegra; reproducíble no discurso dos seus falantes; baseada na interdependencia dos seus membros; composta como mínimo por dúas determinadas unidades do nivel léxico, que se encontran nunha determinada secuencia; estruturada gramaticalmente por modelos de combinacións ou oracións existentes ou que existiron; posuidora dun único significado; con diverso grao de complexidade verbo dos significados de elementos que se combinan, pero estables verbo do designado ou expresado” (Архангельский 1964: 91).

Explicitando esta definición Arjánguelski subliña que “os obxectos fraseolóxicos son unidades do sistema lingüístico. Pola súa forma de expresión e contido son coñecidos polos falantes da lingua, que dominan o seu sistema ou poden chegar a ser coñecidos en determinadas condicións. Son reproducíbles e empregables nun, varios ou todos os estilos da lingua literaria” (Архангельский 1964: 91).

Arjánguelski, a diferenza doutros fraseólogos, destacou como trazo esencial da UF o *concepto de institucionalización* (Архангельский 1964: 125) posto que considera que o concepto de institucionalización está ligado indisolublemente ao concepto de reproducibilidade e é a principal condición da súa existencia. Con todo, Arjánguelski non ofrece unha característica detallada deste trazo relevante da UF.

Outro punto a destacar na concepción de Arjánguelski é un tipo especial de *abstracción* que posúen as UUFF, a diferenza doutras, á que considera oportuno chamarlle *abstracción fraseolóxica* e que consiste “na abstracción dos significados de palabras como compoñentes da UF, posuidora dun significado íntegro único ou articulado; a abstracción fraseolóxica resume nun composto léxico complexo sintáctico, como nunha denominación, as particularidades esenciais de todo un grupo de obxectos análogos,

procesos, calidades, trazos, cantidades, relacións e fenómenos” (Архангельский 1964: 61). Arjánguelski desenvolve unha teoría lóxica de abstracción fraseolóxica ao afirmar que existen distintos graos desta e que se descubren en distintos graos de abstracción do significado das palabras que compoñen a UF. Así, as categorías fraseolóxicas representan distintos graos de abstracción fraseolóxica: o máximo grao de abstracción e xeralización é propio das *adherencias fraseolóxicas* e o mínimo, das *combinacións fraseolóxicas*.

O mérito de Arjánguelski radica en descubrir na semántica lingüística a existencia do *significado fraseolóxico*, demostrando que “o significado fraseolóxico é un significado combinatorio no sentido que o devandito significado se determina de distintas formas polos significados dos compoñentes de UF, extraídos do nivel semántico” (Архангельский 1964: 124-125). Ademais, o significado fraseolóxico é “un fenómeno máis complexo que o significado léxico” (Архангельский 1964: 126).

Arjánguelski considera, como condición indispensable da existencia da UF, a presenza en calquera combinación fixa, reproducida e pluriverbal da transformación semántica, sen a que esta unidade non se pode considerar como fraseolóxica. Parece evidente que precisamente este é o punto máis vulnerable na teoría fraseolóxica de Arjánguelski, posto que se sabe que existen unha serie de grupos de complexos fixos léxicos para os que son relevantes só dous trazos globais, que o propio Arjánguelski sinala e que son: a reproducibilidade en calidade dunha unidade íntegra preparada no diálogo, e a institucionalización nun colectivo lingüístico dado.

A concepción de D.N. Shmeliov está orientada ao estudo dos problemas da fraseoloxía non dende o seu illamento da lexicoloxía senón nunha estreita e multifactorial correlación con esta.

Shmeliov afirma que “diversos grupos de fraseoloxismos destacan sobre a base de diversos trazos”. Ao parecer esta circunstancia obrigoulle ao autor a buscar novos camiños para a resolución do problema da esencia (natureza) da fraseoloxía. Shmeliov chega á conclusión de que a *inmotivación (idiomaticidade)* do significado da unidade fraseolóxica non pode recoñecerse como trazo principal desta, posto que hai unha serie de expresións onde é difícil mesmo falar da presenza ou ausencia deste trazo. Ademais na lingua existen bastantes expresións que se caracterizan “pola motivación de todo o significado e non polo significado dalgúns compoñentes que tomado nos seus significados relativamente libres” (Шмелев 1964: 28).

Segundo Shmeliov, nin a *figuratividade*, nin a *metaforización* constitúen os trazos principais da UF, posto que na lingua existen bastantes UUFF que non son metafóricas. E chega a afirmar que as UUFF, e a pesar de moitas diferenzas existentes entre elas, posúen “algo común que nos obriga a reunilas contraponéndoas ás combinacións libres”, polo visto algo “común para todas elas é só o feito de que, dalgunha maneira, contrápoñense ás combinacións “libres”, é dicir, á súa “cohesión”. Enténdese que nestes casos reunir estas combinacións en base a uns trazos máis determinados, baixo o trazo común de ‘cohesión’ é imposible” (Шмелев 1964).

Posto que existen distintas fontes de *cohesión* da UF, Shmeliov considera necesario establecer o propio carácter da cohesión para distintas clases de combinacións e fala de tres tipos de fixación da UF:

1. *a cohesión paradigmática* consistente en que as unidades deste grupo se constitúen sobre a base do paradigma léxico da lingua. Ademais, a fixación paradigmática sempre presupón unha reproducibilidade estable e regular de designacións correspondentes;
2. *a cohesión sintagmática* consistente en que a relación entre os compoñentes da UF está determinada, e un dos compoñentes da unidade é inviable fóra do determinado entorno léxico. A palabra fixada fraseoloxicamente sinala sobre unha determinada unidade da lingua;
3. *a cohesión derivativa*. Baixo esta fixación Shmeliov entende unha motivación parcial, é dicir, unha certa dependencia dun significado do outro. A fixación derivativa está condicionada semanticamente, cada combinación posúe unha forma interna peculiar e individual. E é precisamente esta fixación derivativa e, por conseguinte, a motivación incompleta da unidade, a que estea autor recoñece como un trazo determinante da UF.

A combinación dos tipos de fixación mencionados arriba evidencia que “os significados paradigmático, sintagmático e derivativo das unidades léxicas por si sós non son independentes un do outro” (Шмелев 1973: 272) e, aínda que poden establecerse independentemente, entran en contacto nunha combinación de palabras.

A teoría fraseolóxica de M.T. Taguíiev distínguese considerablemente doutras concepcións no campo da fraseoloxía. Segundo as palabras do propio autor, esta baséase na teoría do isomorfismo das unidades lingüísticas. Cada unidade lingüística caracterízase, segundo Taguíiev, “por trazos distributivos que se verifican nas unidades de nivel superior: a calidade distributiva do fonema determínase no nivel da palabra, a distribución da palabra determínase no nivel sintáctico... a cuestión da distribución da oración non se formula, posto que funcionalmente é unha unidade da fala” (Тагиев 1966b: 126). Consonte este lingüista, a UF é unha combinación de palabras. Ao igual que a palabra, a UF é unha unidade do nivel de nominación, pero constitúese no nivel da sintaxe. De aí Taguíiev chega á conclusión de que “a fraseoloxía ha de abarcar só aquelas unidades que teñen unhas calidades distributivas que se manifestan no nivel sintáctico” (Тагиев 1966b: 127).

A composición fraseolóxica fórmase sobre a base da separación de combinacións anómalas. Taguíiev supón que “o portador material da información sobre a fraseoloxización dunha combinación, o trazo que a fraseoloxiza, é o entorno” (Тагиев 1966b: 128), pero a continuación puntualiza: “[...] o entorno non é o único trazo do fraseoloxismo. [...] o fraseoloxismo, coma todo obxecto específico, non se manifesta na base de todos os trazos, senón nos esenciais” (Тагиев 1966b: 128). Aínda así, non queda claro qué trazos han de considerarse xunto co trazo do entorno para a definición do status lingüístico da UF, posto que Taguíiev ofrece a seguinte definición da UF: “o

fraseoloxismo representa unha unidade lingüística, cun significado que non é igual ao significado dos seus compoñentes” (Тагиев 1966a: 128), e máis adiante propón outra definición: “o fraseoloxismo é unha combinación co seu entorno, é dicir, unha combinación cunha distribución estrutural propia” (Тагиев 1966a: 168).

Dado que moitos *complexos léxicos fixos* non posúen o seu propio entorno, Taguíiev vese obrigado a excluír todos estes complexos do acervo da fraseoloxía, e por esta razón deixa fóra os refráns, proverbios, termos compostos, UUFF interxectivas, modais e substantivas a causa da ausencia dos trazos distintivos. Así, Taguíiev considera que “todos os tipos das unidades lingüísticas que non posúen entorno, elimínanse do corpus; e, viceversa, todas as combinacións que posúen un entorno, pertencen á fraseoloxía” (Тагиев 1966a: 168).

Parece evidente que, aínda que o método distributivo do entorno que desenvolveu Taguíiev pode utilizarse con gran proveito científico para o estudo de diversas peculiaridades externas da UF, é insuficiente como método de investigación de complexos léxicos fixos; é dicir, unidades lingüísticas dun réxime especial ou, dito doutra maneira, a imposibilidade de delimitar obxectivamente as UUFF doutros xiros do discurso.

A.I. Molotov analiza as UUFF como unidades lingüísticas independentes, posuidoras das mesmas características lingüísticas que as palabras. Nos seus traballos presta especial atención a case todas as cuestións da fraseoloxía rusa, pero a súa concepción no plano lingüístico presenta interese porque se baseou nela un dos primeiros dicionarios da fraseoloxía rusa. Cómpre sinalar que os criterios de selección e descrición do material fraseolóxico reunían e reflectían os puntos de vista teóricos de boa parte dos fraseólogos rusos.

As opinións de Molotov sobre a fraseoloxía resúmense no seguinte: “o fraseoloxismo é ante todo unha unidade que está composta por palabras” (Молотов 1977). É natural que con esta definición se exclúan do campo da fraseoloxía aquelas formacións que non representan combinacións de palabras, por exemplo unidades que son oracións sintacticamente rematadas ou outros tipos de formacións pluriverbais.

Molotov pronúnciase categoricamente contra a utilización en calidade de criterios de definición do status lingüístico das UUFF de trazos como a fixación, o significado íntegro, a non deducibilidade do significado da suma dos significados das palabras que compoñen a expresión; a pluriverbalidade, a reproducibilidade, etc. Propón os seguintes trazos diferenciais ou categoriais:

1. significado léxico da UF;
2. a súa estrutura compoñencial e non verbal, lexemática;
3. categorías gramaticais coas que está relacionada a idea do significado gramatical das UUFF.

Molotov supón que todos estes trazos categoriais “non son aplicables a outras unidades da lingua, incluídas as palabras e as locucións” (Молотов 1977: 11).

Ao mesmo tempo, sinala que a UF se relaciona coa palabra só polo trazo do significado léxico e categorías gramaticais, mentres que coa locución a UF non se relaciona por ningún dos trazos categoriais. Aquí cómpre sinalar que Molotov utiliza a expresión terminolóxica *significado léxico do fraseoloxismo* recoñecendo ao mesmo tempo “a particularidade do significado léxico da UF a diferenza do significado léxico da palabra” (Молотов 1977: 22).

Non é difícil decatarse de que, se dos tres trazos relevantes presentados dous son comúns tanto para a UF como para a palabra, entón a diferenza entre a UF e a palabra redúcese a que a UF non se constitúe de palabras senón cualitativamente doutras unidades, mentres que a palabra se compón de morfemas.

Parece evidente que Molotov lle outorga demasiada importancia á estrutura compoñencial posto que entre os complexos fixos hai bastantes casos nos que é difícil falar sobre a presenza ou ausencia desa estrutura.

Existe outra contradición na concepción de Molotov. Por unha banda, a estrutura compoñencial é un trazo inherente da UF e, por outro, moitas UUFF teñen un entorno léxico obrigatorio, sen o que esas UUFF deixan de selo. Pero entón, se sen estas palabras o complexo léxico fixo é impensable como UF, entón ¿por que estas palabras non entran na estrutura compoñencial da UF? Na concepción de Molotov a idea dos límites da fraseoloxía contraponse á idea da *estrutura compoñencial da UF*. Tan restrinxida concepción da UF implica que do ámbito fraseolóxico se exclúan xiros cun significado fraseolóxico fixo, xiros cun significado temático común, xiros co significado léxico “debilitado” dunha das palabras, e Molotov equipara as expresións “excluídas” da fraseoloxía ás formas analíticas de palabras.

Tampouco poden ser UUFF, segundo Molotov, as conxuncións compostas, as preposicións compostas, as partículas compostas que xurdiron non como resultado de lexicalización, que é inherente ás UUFF, senón pola gramaticalización, é dicir, a transformación da combinación nunha palabra auxiliar.

A lingüista I.I. Chernysheva traballa na fraseoloxía alemá e propón a seguinte definición da unidade fraseolóxica: “As unidades fraseolóxicas son complexos léxicos fixos de diversos tipos estruturais cunha única cohesión dos compoñentes, cun significado que xorde como resultado dunha transformación semántica completa ou parcial da súa constitución compoñencial” (Чернышева 1970: 39) e utilízase un conxunto de criterios para establecer a tipoloxía das UUFF e delimitalas doutras formacións fixas:

1. Estrutura gramatical (sintáctica): locucións e combinacións predicativas e oracións.
2. Modo de formación: concatenación única dos compoñentes; formación segundo un modelo; formación de series limitadas.
3. O significado, como resultado da interacción da estrutura e a presenza ou ausencia de desprazamentos semánticos na composición dos compoñentes das combinacións fixas:
 - a) o significado que xorde como resultado das transformacións semánticas dos compoñentes;

- b) o significado que xorde sobre a base dos propios significados léxicos dos compoñentes;
- c) o significado que xorde como resultado da estrutura modelo.

Acorde con estes criterios, na concepción de Chernysheva destácanse:

1. *Unidades fraseolóxicas* que “forman un todo semántico indivisible”.
2. *Expresións fraseolóxicas*: “unidades que pola súa estrutura semántica constitúen combinacións predicativas e oracións”. Neste grupo van incluídos os refráns, proverbios, interxeccións e expresións modais fixas.
3. *Unidades fraseolóxicas* con calidades estruturais expresivas.
4. *Unidades fraseolóxicas comparativas*, é dicir, aquelas que levan na súa composición un elemento comparativo, como por exemplo: как (como).
5. *Combinacións pares de palabras*. Denomina combinacións pares de palabras ou “fraseoloxismos con significado íntegro” que xorden como resultado das transformacións semánticas das combinacións conxuntivas que inclúen dúas palabras homoxéneas (verbos, substantivos, adxectivos, adverbios) unidos polas conxuncións.

Chernysheva extrae fóra dos límites da combinación fraseolóxica unha serie de combinacións fixas de tipo non fraseolóxico.

1. *Unidades léxicas*. Combinacións fixas de palabras que non posúen integridade de nominación realizada sobre a base de significados léxicos propios das palabras compoñentes.
2. *Formacións fraseoloxizadas* nas que un dos compoñentes con significado figurado se manifesta en unión de palabras que pertencen a un determinado grupo semántico.
3. *Formacións modelo* (tipos). Combinacións fixas que se forman na fala por determinados modelos semántico-estruturais:
 - a) construcións analíticas
 - b) construcións gramático-estilísticas, como por exemplo, frases literarias, clichés etc.

A clasificación de Chernysheva demostra claramente a heteroxeneidade do obxecto da fraseoloxía no “sentido amplo”. O concepto de UF perde o seu contorno e, como consecuencia, ponse en evidencia a imposibilidade de incluír unha unidade nun ou outro grupo semántico-estrutural.

AV. Kunin traballa na fraseoloxía inglesa e igual ca outros estudosos como Arjánguelski, Chernysheva etc. tamén analizou a fraseoloxía no “sentido amplo” e sobre a súa base preparou unha clasificación semántico-estrutural das UUFF. Tendo en conta as funcións nominativa e comunicativa realizadas polas UUFF, e tamén o carácter constante dos compoñentes destas, este autor distingue os seguintes tipos:

1. *Unidades fraseolóxicas denominativas*; é dicir, UUFF que designan obxectos, fenómenos etc. Este grupo abarca todos os tipos estruturais de UUF: nominais, verbais, adxectivos, adverbiais, etc. Este grupo inclúe ademais combinacións de palabras con estrutura predicativa e expresións de tipo parcialmente predicativo,

que son aquelas cun primeiro compoñente que actúa como rexente con respecto ao segundo, que ten forma de oración subordinada.

2. *Unidades fraseolóxicas denominativo-comunicativas*. Este tipo está representado por combinacións verbais que se transforman en oracións.
3. *Unidades fraseolóxicas* que non teñen carácter denominativo nin comunicativo; é dicir, UUFF *interxectivas*.
4. *Unidades fraseolóxicas* que poden estar representadas por calquera tipo de oración, aquí inclúense os proverbios e refráns.

O intento de realizar unha investigación sistematizada do material fraseolóxico, a pesar dunha serie de contradicións, conduciu a uns resultados indubidablemente satisfactorios.

É importante resaltar o concepto da *fixación fraseolóxica* das UUFF que propuxo este autor. Di: “a fixación fraseolóxica é unha extensión de invariabilidade, propia dos distintos aspectos das unidades fraseolóxicas, que condiciona a súa reproducibilidade en forma preparada” (Кунин 1986: 43) e considera como indicadores fundamentais da *fixación fraseolóxica* ou *invariabilidade*:

1. *a invariabilidade de uso*; é dicir “o feito de que o fraseoloxismo sexa unha unidade da lingua e non unha creación individual” (Кунин 1972: 6);
2. *a fixación semántico-estrutural*. O sentido deste tipo de fixación radica en que a UF debe estar composta como mínimo por dúas palabras, actuar como unha unidade pluriverbal e non posuír significados modelos, é dicir, a UF “non pode servir de prototipo para a creación de unidades fraseolóxicas análogas segundo o modelo semántico-estrutural” (Кунин 1972: 7);
3. *a fixación semántica*. Este tipo de fixación baséase en:
 - a) a estabilidade da resemantización do significado; é dicir, a UF ha de reinterpretarse parcial ou completamente;
 - b) a presenza de idéntico significado e invariante léxica en todas as variantes da UF dada; e
 - c) a presenza da invariante semántica ante todos os cambios normativos ou ocasionais da UF.
4. *a fixación léxica*. Esta consiste na completa imposibilidade de substitución dos compoñentes da UF ou na posibilidade da substitución normativa dos compoñentes só dentro dos límites da variación fraseolóxica como sinonimia estrutural coa conservación obrigatoria dos invariantes semánticos e léxicos.
5. *a fixación sintáctica*. A esencia desta invariante radica na completa imposibilidade de cambiar a orde dos compoñentes da UF ou no cambio da orde destes dentro dos límites da variabilidade ou inversión gramatical.

Resumindo, a UF de calquera formación lingüística determínase, na concepción de Kunin, pola presenza ou ausencia do trazo da fixación fraseolóxica que se caracteriza por estes cinco tipos.

Kunin define a unidade fraseolóxica da seguinte maneira: “A unidade fraseolóxica é unha combinación fixa de lexemas cun significado reinterpretado total ou parcialmente” (Кунин 1972: 8). Chama a atención a seguinte circunstancia: a definición da UF que presenta Kunin non inclúe o concepto da fixación fraseolóxica, o que nos leva á seguinte pregunta: ¿para que desenvolveu o autor a teoría da fixación fraseolóxica, se non a considera para responder a unha cuestión clave da fraseoloxía, como é a definición dunha UF?

Tamén cómpre sinalar que Kunin non recoñece a *reproducibilidade* como trazo básico de calquera formación fraseolóxica. A reproducibilidade, no seu estudo sobre a UF, é só un dos trazos desta.

A base da concepción fraseolóxica fórmaa o concepto de *fixación*. Tendo en conta que a fixación é característica non só para as UUFF, entón, segundo Kunin, cómpre separar a *fixación fraseolóxica* doutros tipos de fixacións.

Tamén cómpre resaltar a grande achega de Kunin á teoría semántica da fraseoloxía creando o concepto da autonomía da fraseoloxía. Segundo Kunin, a fraseoloxía representa un microsistema fraseolóxico que se comprende como “unha unidade tradicional de relacións sistémicas entre os compoñentes das UUFF e entre as UUFF baseada nas súas particularidades semántico-estruturais” (Кунин 1970: 10).

V.P. Zhúkov analiza as UUFF como unidades lingüísticas independentes. Citamos: “O fraseoloxismo é un xiro reproducido na fala, construído segundo o modelo de combinacións subordinantes ou coordinantes (de carácter predicativo ou non predicativo), que posúe un significado íntegro (ás veces, parcialmente íntegro) e combina coa palabra” (Жуков В. 1986: 6).

Segundo a súa opinión, a UF xorde cando dúas ou máis palabras (polo xeral, autosemánticas ou polo menos unha delas ten que ser autosemántica) se transforman semanticamente de tal maneira que perden total ou parcialmente o seu significado léxico principal.

Entre os trazos principais da UF, Zhúkov resalta especialmente a “*integridade semántica* que el entende como “a unidade significativa interna do fraseoloxismo que como resultado final implica unha perda total ou parcial do seu significado léxico propio polos seus compoñentes. É dicir, a integridade semántica é a manifestación da idiomaticidade dun fraseoloxismo concreto” (Жуков В. 1986: 7) e presta grande atención ao estudo das particularidades semánticas da UF e non só aos trazos unificadores semánticos do significado fraseolóxico, senón tamén ao seu significado valorativo, analizando, ao mesmo tempo, con detalle o significado léxico e fraseolóxico.

Zhúkov escribe: “O fraseoloxismo empeza alí, onde remata a realización semántica dos seus compoñentes” (Жуков В. 1978: 6).

A.V. Zhúkov analiza unha das cuestións máis complexas da fraseoloxía rusa, a *transitividade fraseolóxica*. Dentro do subsistema fraseolóxico prodúcense fenómenos e procesos aos que resulta bastante difícil clasificar universalmente. Así por exemplo, en determinadas UUFF o significado dun ou outro compoñente non se desactualiza totalmente.

Citamos: “Por transitividade fraseolóxica enténdase capacidade real ou potencial dun fraseoloxismo de conservar ou restablecer, en maior ou menor grao, as calidades formais e substanciais da combinación primaria e os seus compoñentes (palabras e morfemas)” (Жуков А. 1987: 10).

O concepto que desenvolveu M.M. Kopelenko e Z.D. Popova constitúe un intento de integrar a fraseoloxía no estudo sobre a combinabilidade dos lexemas, é dicir, a combinabilidade das palabras, analizada dende o punto de vista da análise dos designantes (lexemas) e a correspondencia/non correspondencia dos tipos desta análise aos sememas (significados de certas palabras). Este concepto os autores desenvólveno da seguinte maneira: “na combinabilidade duns lexemas observamos un alto grao de condicionalidade lóxico-material, na combinabilidade doutros lexemas tal condicionalidade é inferior, no terceiro caso atopamos unha combinabilidade que non posúe unha base lóxico-material” (Копыленко, Попова 1972: 8).

Esta concepción desenvolve a clasificación de significados léxicos de Vinográfov e os tipos de combinabilidade non libre de palabras. A novidade consiste en prescindir do criterio de reproducibilidade como trazo de fraseoloxización das combinacións, operando cos trazos de idiomaticidade e fixación. Tamén se propón analizar o corpus da fraseoloxía só como unha serie de tipos específicos de combinabilidade de lexemas que se caracterizan pola fixación e/ou idiomaticidade, e o propio termo de fraseoloxía amplíase ata a análise léxica (словесная комбинаторика): “posto que calquera combinabilidade (individual ou colectiva) dos lexemas é un feito da lingua, debe ser obxecto dun apartado especial da lingüística, que estuda as regras da combinabilidade dos lexemas. Nós consideramos que ese apartado é a fraseoloxía” (Копыленко, Попова 1972: 12).

O aspecto práctico desta concepción radica na delimitación dos límites da fraseoloxía; é dicir, na súa incorporación no ámbito da teoría da combinabilidade. De feito, só os idiomatismos posúen as características denominativas da palabra, mentres o resto dos tipos de combinacións non fixas son sempre combinacións de palabras.

A clasificación que presentan Kopelenko e Popova é un material para a descrición da UF máis ben dende o punto de vista semántico-funcional do que no plano comunicativo-funcional.

En trazos xerais, esta clasificación baséase na tipoloxía de lexemas e sememas. Destácanse os sememas denotativos: D1 – corresponde ao significado denominativo primario; D2 – son “sememas denotativos secundarios”, é dicir, significados denominativo-derivativos da palabra. Teñen un interese especial os sememas connotativos: “o semema connotativo créase só na combinación fraseolóxica e fóra desta non puede revelarse” (Копыленко М., Попова 3.1972: 41). Ao destacar este grupo de sememas perfílanse: C1 – un completo análogo de “significado fraseoloxicamente fixo: este semema non reflicte o que se denota directamente, senón que serve de segunda (terceira, etc.) denominación”; C2 – é un semema que non ten ningunha relación lóxica motivada co semema denotativo, expresado polo seu lexema; C3 – é un semema expresado por un lexema que non posúe ningún outro semema, agás o dado (Копыленко, Попова 1972: 41).

Nesta concepción obsérvase un criterio denominativo debido a que os autores parten do lexema como designante. Aínda así, as condicións da resemantización, que podían revelar a natureza semántica de sememas connotativos, non se analizan.

En xeral, a clasificación de Kopelenko e Popova abarca todas as clases de combinabilidade de palabras e na súa tipoloxía aplícanse os mesmos criterios de *fixación*, *idiomaticidade* e *motivación* que sinalou Vinográfov.

E, por último, N.M. Shanski estuda a fraseoloxía en “sentido amplo” e engloba no concepto de UUFF todas as construcións lingüísticas que posúen en distinto grao un significado translaticio. Nos seus traballos utiliza o termo *xiro fraseolóxico* que como tal comprende todas as combinacións fixas que son “análogas ás palabras pola súa reproducibilidade en calidade de unidades íntegras e preparadas. Polo tanto, na fraseoloxía estúdanse todas as combinacións de palabras fixas, tanto as unidades equivalentes á palabra, como as unidades semántica e estruturalmente equivalentes a unha oración” (Шанский Н. 1985: 4); é dicir, todas as unidades reproducidas, sen excepción. Máis adiante engade: “a pertenza dunhas ou outras formacións ao eido fraseolóxico ou, viceversa, a súa exclusión, condiciónase non por seren unidades denominativas ou comunicativas, senón polo feito de se extraeren da memoria en bloque ou de se crearen durante o proceso de comunicación”. (Шанский 1985: 4).

Shanski amplía a clasificación de Vinográfov, engadindo un cuarto grupo que el chama *expresións fraseolóxicas*.

Máis adiante refírese ao xiro fraseolóxico e defíneo da seguinte maneira: “O xiro fraseolóxico é unha unidade lingüística reproducida de forma preparada, formada por dous ou máis compoñentes acentuados de carácter léxico, fixa polo seu significado, estrutura e composición”. (Шанский 1985: 20).

Shanski considera que o principal trazo do xiro fraseolóxico é a *reproducibilidade* e precisamente por iso este difire substancialmente da combinación libre de palabras, pero non aclara en qué radica a natureza da *reproducibilidade fraseolóxica*. O autor non fai distinción entre a reproducibilidade fraseolóxica e léxica, fenómenos lingüísticos distintos.

Shanski considera que precisamente mediante a *reproducibilidade* se explican “todos os demais trazos inherentes tanto ás palabras como aos xiros fraseolóxicos, e ante todo a fixación da composición e a integridade do significado” (Шанский 1985: 20).

Unha das contradicións na concepción de Shanski radica en que, recoñecendo a reproducibilidade como un trazo principal do xiro fraseolóxico, ao mesmo tempo, atribúelle este trazo á palabra, co que se crea un paradoxo: por un lado, a reproducibilidade é un trazo principal do xiro fraseolóxico e, por outro, é inherente nun mesmo grao á palabra.

3. Métodos lingüísticos de investigación fraseolóxica

Non podemos deixar de facer referencia a outro tema que consideramos importante e que non adoita mencionarse con demasiada frecuencia nos traballos sobre fraseoloxía: a metodoloxía lingüística aplicada nas investigacións no campo fraseolóxico. Coidamos oportuno facer un lixeiro percorrido polos métodos lingüísticos máis coñecidos, xa que, segundo os nosos cálculos, utilizáronse preto de 30 métodos, aplicables ao campo fraseolóxico.

Método de identificación semántica das unidades fraseolóxicas proposto por V.V. Vinográfov, que consiste na clasificación sincrónica das UUFF dende o punto de vista da súa cohesión semántica. Este método non abarca nin moito menos todos os tipos de UUFF. Os límites dos grupos, calidades e criterios que permiten distinguilos son moi variados. Aínda así, malia as limitacións que se atopan neste método, todos ou case todos os fraseólogos rusos, dunha ou outra maneira, delimitan as tres variedades fundamentais destacadas inicialmente por este lingüista. (Виноградов 1946; 1947).

Método de tradución interlingüística. Permite analizar os trazos idiomáticos dunha combinación estable en dúas ou máis linguas, mediante a busca de traducións específicas, como identificadores. Isto ofrece a posibilidade non só de determinar o grao de idiomaticidade interlingüística, senón de facer un seguimento da estabilidade e capacidade combinatoria dos seus compoñentes, e de destacar os trazos específicos da UF en cada lingua (Мельчук 1960; Копыленко 1965, 1967; Попов 1976).

Método contextolóxico. Consiste na descrición e estudo das UUFF, con especial fincapé nos seguintes aspectos: trazos específicos dunha lingua; contexto discursivo no que funciona a UF; carácter e grao de participación do significado léxico dos compoñentes na función denominativa da UF; grao de estabilidade da estrutura e compoñentes da UF; análise do significado contextual das palabras nas locucións (Амосова 1963).

Método variacional. Está orientado ao estudo das variacións que sofren as UUFF en actos locutivos concretos, en distintos períodos cronolóxicos. Este método permite analizar as relacións entre os compoñentes nos niveis léxico, morfolóxico e sintáctico, e brinda a posibilidade de enfocar a fraseoloxía como nivel fraseolóxico independente, dentro do sistema xeral da lingua (Архангельский 1964).

Método de tradución intralingüística. Consiste en adecuar a UF a un identificador (unha palabra, unha perífrase, unha oración) con plena equivalencia semántica. Neste caso, cada un dos compoñentes da UF analizada pode requirir a súa propia ‘tradución’ ou identificador, o que permite establecer con precisión o seu significado dentro da UF e as súas conexións con outros compoñentes (Копыленко 1965, 1973; Жуков В. 1967; Попов 1976).

Método de entorno. Chámase tamén *método distributivo*, que permite estudar as locucións estables a partir do seu entorno léxico-semántico e morfolóxico-sintáctico. Permite levar a cabo unha análise estrutural dos nexos e relacións da UF coas palabras de libre configuración no seu entorno e determinar os tipos de combinatoria existentes (Тагиев 1966).

Método de descripción tipolóxico-estrutural. Permite estudar o campo fraseolóxico, baseándose nas coincidencias ou similitudes da iconicidade ou capacidade metaforizadora das locucións estables en distintas linguas (Ройзензон, Авалиани 1967).

Método de determinantes básicos ou método complexo. Consiste nunha serie de procedementos utilizados para a identificación das UUFF e a súa diferenciación de todas as demais locucións estables. Este método apóiase nos denominados ‘determinadores básicos’, que son: a estrutura gramatical e sintáctica da UF e a modalidade combinatoria dos seus compoñentes (Чернышева 1970).

Método expandido. Está dirixido ao estudo das locucións estables con elementos expansores semánticos e funcionais, baseado nos seguintes criterios:

1. a especificidade da UF defínese mediante a análise da súa estrutura semántica, é dicir, diferenciando entre a función básica e a función expansora;
2. as UUFF difiren doutras unidades non-fraseolóxicas polos seus trazos de estabilidade, reproducibilidade e uso discursivo;
3. os trazos funcionais das UUFF expandidas determínanse polas súas propiedades semánticas, basicamente mediante a determinación da relación entre a estrutura semántica e a función discursiva;
4. os trazos expansores das UUFF forman un sistema, o que permite unha descrición da fraseoloxía dende o punto de vista semántico-funcional (Гаврин 1974).

Método substitutivo. É unha variedade do método de análise semántica das UUFF, consistente na substitución dun dos compoñentes da UF por unha palabra correlativa, sen modificar o significado fraseolóxico. Este método permite diferenciar as UUFF analíticas e sintéticas, xa que estas últimas si permiten unha substitución de compoñentes (Гвоздаев 1977).

Método de descripción ideográfica. Consiste na descrición das UUFF, distribuíndoas por campos e grupos fraseolóxico-semánticas, ou series semánticas. Por campo fraseolóxico-semántico enténdese un conxunto de UUFF de distintas categorías léxico-gramaticais, unidas por un trazo semántico común. O campo fraseolóxico-semántico inclúe varios grupos fraseolóxico-semánticos, é dicir, conxuntos de UUFF da mesma categoría léxico-semántica, unidas por un trazo semántico común ou, dito doutro modo, cun mesmo significado común. E finalmente, a serie semántica forma parte dun grupo fraseolóxico-semántico (Ивашко 1981; Жуков В. 1986; Мокиенко 1989).

Método de descripción areal. Está orientado basicamente a determinar a extensión territorial das UUFF dun determinado modelo semántico-estrutural (Ивашко 1981; Мокиенко 1989).

Método de aplicación fraseolóxica. Está orientado basicamente ao aspecto semántico das UUFF. Consiste en sobrepor ou solapar a UF sobre unha combinación de palabras libre correlativa desa UF, e comparar o significado integral da UF cos significados da palabra na súa libre colocación. Este método permite determinar o grao de fusión semántica dos compoñentes, o grao da súa desactualización e a integridade semántica da UF en cuestión. Neste seno, as UUFF pódense dividir en “aplicables”: é dicir UUFF que no plano sincrónico poden contraponerse a combinacións libres coa mesma composición léxica, e

“inaplicables”: é dicir, aquelas UUFF que na lingua moderna non teñen esa combinación libre correlativa, por razóns diversas, como por exemplo, pola presenza de arcaísmos ou historicismos entre os compoñentes da UF (Жуков В. 1986).

Método de análise fraseolóxica. Consiste nunha investigación sincrónica das UUFF na súa estática e na súa dinámica. Os seus postulados científicos son os seguintes: enfoca a fraseoloxía como un sistema asimétrico; céntrase no estudo dos trazos relevantes no plano do contido e plano da expresión; concibe a estabilidade como un fenómeno universal para todas as UUFF; realiza unha clasificación semántico-estrutural das UUFF; define varios modos de formación de UF; practica a análise contextual do emprego usual e ocasional das UUFF. Este método ten dúas variantes: *método de descrición fraseolóxica* e *método de identificación fraseolóxica* (Кунин 1986).

Método de descrición fraseolóxica. É unha variante do *método de análise fraseolóxica* e consiste nunha serie de procedementos orientados a:

1. diferenciar diversas clases de UUFF, dende o punto de vista da clase gramatical dos seus compoñentes: UUFF nominais, adxectivais etc.;
2. describir a tipoloxía das dependencias intercompoñenciais da UF;
3. analizar os grupos sintácticos e morfolóxicos.

Este método brinda a posibilidade de observar a fraseoloxía como un sistema asimétrico, destacar os diversos tipos de significados das UUFF, analizar a connotación fraseolóxica etc. (Кунин 1986).

Método de identificación fraseolóxica. É outra variante do *método de análise fraseolóxica* e ten dúas vertentes. Por unha banda, está orientado á localización dun equivalente semántico da UF ou identificador que pode ser unha palabra, unha locución, unha oración, etc., e isto permite establecer o grao de transformación semántica da locución estable (Гвоздарев 1977; Назарян 1987). Por outra, esta variante permite determinar o grao de fraseoloxicidade da UF, a súa diferenciación das palabras compostas, locucións inestables, etc. Como procedementos prácticos para a identificación das UUFF emprégase a superposición do significado fraseolóxico sobre o significado léxico dos seus compoñentes para establecer o grao de estabilidade semántica. Practícase, da mesma maneira, a análise contextual das modificacións gramaticais das combinacións estables ou fixas (Кунин 1986).

4. Conclusións

Como indicamos ao comezo, tratábase de bosquejar un panorama da investigación fraseolóxica na lingüística rusa. A presentación das contribucións en orde cronolóxica permitiu apreciar o desenvolvemento histórico da devandita investigación. Só nos ocupamos de traballos de interese teórico xeral e só presentamos as concepcións fraseolóxicas máis esenciais, dende o noso punto de vista. En realidade hai moitas máis teorías⁵, pero todas elas representan variacións e variantes das teorías presentadas

⁵ Gavrin, por exemplo, contou máis de vinte definicións de combinacións estables ou fixas (Гаврин 1972: 129), pero tampouco este número reflicte a situación real das cousas.

anteriormente. Por esta razón non as incluímos na nosa análise. Un informe completo da bibliografía respectiva implicaría un extenso traballo que escapa ao obxectivo central deste artigo.

Independentemente do maior ou menor detalle que se achegou sobre o traballo dos estudosos citados, queremos indicar que a nosa intención era resaltar o máis destacado e importante das súas concepcións e achegas ao estudo da fraseoloxía e unidades fraseolóxicas, mesmo naqueles casos nos que se trata de achegas que tratan só aspectos parciais da fraseoloxía.

Queremos finalmente sinalar que a lectura dos traballos dos mestres da fraseoloxía rusa resultounos particularmente frutífera. Tamén queremos sinalar que os aspectos tratados (distinción entre ‘combinacións fixas’ e ‘combinacións libres’, identificación, status lingüístico, constitución, graos de fixación, abstracción, variabilidade, separación ou exclusión dos refráns, motivación, clasificacións etc.) complementáanse reciprocamente no seu esforzo por describiren e explicaren aspectos do obxecto estudado, mesmo naqueles casos nos que ofrecen solucións insuficientes e/ou insatisfactorias. E como *el camino se hace al andar*, estas tamén contribúen ao coñecemento na medida en que fan ver con máis claridade os problemas e obrigan a reformularlos dende unha perspectiva teórica máis axeitada ao obxecto de estudo. Cada estudo, cada modelo de análise científica ten a súa xustificación dentro do marco das condicións históricas e dos principios filosóficos que o determinen na medida en que contribúa ao esclarecemento do obxecto de estudo.

5. Bibliografía

- АБАКУМОВ, С.И. (1936): “Устойчивые сочетания слов” en *Русский Язык в Школе* №1/1936. Москва
- АБАКУМОВ, С.И. (1942): *Современный русский язык*. Москва: Гос. изд-во Советская наука.
- АМОСОВА, Н. Н. (1963): *Основы английской фразеологии*. Ленинград: Изд-во: Ленинградского ун-та.
- АРХАНГЕЛЬСКИЙ, В. Л. (1964): *Устойчивые фразы в современном русском языке. Основы теории устойчивых фраз и проблемы общей фразеологии*. Ростов-на-Дону.
- (1965): “Фразеологические серии в русской фразеологической системе” en *Вопросы лексики и фразеологии современного русского языка*. Ростов-на-Дону: Изд-во Рост. ун-та; 24-45.
- АХМАНОВА, О. С. (1969): *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Советская энциклопедия.
- БУЛАХОВСКИЙ, Л.А. (1936): *Курс русского литературного языка*. Харьков, Киев: Гос. учеб.-пед. изд-во Радянська школа; 85-89.
- БУСЛАЕВ, Ф.И. (1861): *Исторические очерки народной словесности*. СПб.
- ВИНОГРАДОВ, В.В. (1955): “Итоги обсуждения вопросов стилистики” en *ВЯ* №1/1955, Москва.
- (1977): *Избранные труды: Лексикология и лексикография*. Москва: Наука

- ГАВРИН, С. Г. (1978): *Проблемы функционирования и развития фразеологического фонда в связи с общими вопросами теории фразеологического фонда (на материале фразеологии половины 19 и 20 вв.)* Ленинград: АДД.
- (1972): “Заметки по теории фразеологии” en *Проблемы устойчивости и вариантности фразеологических единиц*. Тула; 129.
- ГВОЗДАРЕВ, Ю. А. (1977): *Основы русского фразообразования*. Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та
- GUI TLITZ, A. (1974): *Curso de lexicología de la lengua española contemporánea*. Москва: Высшая школа.
- ДАЛЬ, В. И. (1978): *Толковый словарь живого великорусского языка*. В 4-х томах. Москва: Русский язык.
- ЖИРМУНСКИЙ В. М. (1963): “О границах слова” en *Морфологическая структура слова в языках различных типов*. Москва-Ленинград.
- ЖУКОВ, А. В. (1987): “Семантическая типология компонентов и фразеологическая переходность” en *STUDIA RUSSICA* № XI/1987. Budapest.
- ЖУКОВ, В. П. (1986): *Русская фразеология*. Москва: Высшая школа
- (1978): *Семантика фразеологических оборотов*. Москва: Просвещение.
- (1967): “Изучение русской фразеологии в отечественном языкознании последних лет”//*ВЯ* № 5/1967. Москва; 104-111.
- ИВАШКО Л. А. (1981): *Очерки русской диалектной фразеологии*. Ленинград: Ленинградский ун-тет.
- КОПЫЛЕНКО, М. М., ПОПОВА, З. Д. (1978): *Очерки по общей фразеологии: проблемы, методы, опыты*. Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та.
- (1972): *Очерки по общей фразеологии*. Воронеж.
- КУНИН, А. В. (1986): *Курс фразеологии современного английского языка*. Москва: Высшая школа.
- (1972): *Английская фразеология*. Москва: Высшая школа.
- (1970): *Английская фразеология (теоретический курс)*. Москва: Высшая школа.
- МЕЛЬЧУК, И. А. (1960): “О терминах ‘устойчивость’ и ‘идиоматичность’” en *ВЯ* № 4, 1960 Москва; 73-80.
- MIRONESKO BIELOVA, E. M. (1997): *Fraseología rusa. Teoría y práctica*. Barcelona: Ediciones LU, Librería Universitaria.
- МОКИЕНКО, В. М. (1989): *Славянская фразеология*. Москва: Высшая школа. //
- (2000) *Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; 502 paxs.
- МОЛОТКОВ, А. И. (1977): *Основы фразеологии русского языка*. Ленинград: Наука.
- НАЗАРЯН, А. Г. (1987): *Фразеология современного французского языка*. Москва: Высшая школа.
- ПОЛИВАНОВ, Е.Д. (1928): *Введение в языкознание для языковедческих вузов VI*. Ленинград: Издание Ленинградского восточного института
- ПОПОВ, Р. Н. (1976): *Фразеологизмы современного русского языка с архаичными значениями и формами слов*. Москва: Высшая школа.

- ПОТЕБНЯ, А.А. (1894): *Из записок по русской грамматике*. Москва.
- РОЙЗЕНЗОН, Л. И. (1973): *Лекции по общей и русской фразеологии*. Самарканд: СамГУ.
- РОЙЗЕНЗОН Л.И., АВАЛИАНИ Ю.Ю. (1967): “Современные аспекты и изучение фразеологии” en *Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе*. Вологда.
- SAUSSURE de, Ferdinand (2000): *Curso de lingüística xeral*. Madrid: Akal.
- СМИРНЦКИЙ, А. И. (1956): *Лексикология английского языка*. Москва: ИЛ.
- СРЕЗНЕВСКИЙ, И.И. (1872): “Замечания об образовании слов из выражений” en *Известия ОРЯС*, 1872, т. X.
- ТАГИЕВ, М.Т. (1966а): *Глагольная фразеология современного русского языка: опыт исследования фразеологических единиц по окружению*. Баку.
- (1966b): “Фразеологизм как единица языка” en *Ученые записки Азерб. Гос. Ун-та*. №5-6.
- ТАТАР, Б. (1992): *Фразеология современного русского языка*. Будапешт: Танкенькиадо.
- ТЕЛИЯ В. Н. (1979): “Фразеологизм. Фразеология” en *Русский язык. Энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия; 381-385.
- (1966): Что такое фразеология. Москва: Наука.
- ТОЛИКИНА, Е. Н. (1966): “О природе и характере синонимических связей ФЕ и слова” en *Очерки по синонимике современного русского литературного языка*. Москва: Ленингра; 96-107.
- ФОРТУНАТОВ, Ф.Ф. (1956): *Сравнительное языкознание. Избранные труды*. т. 1. Москва.
- ЧЕРНЫШЕВА, И.И. (1970): *Фразеология современного немецкого языка*. Москва: Высшая школа.
- ШАНСКИЙ, Н. М. (1985): *Фразеология современного русского языка*. Москва: Высшая школа.
- ШАХМАТОВ, А.А. (1941): *Синтаксис русского языка*. Ленинград.
- ШМЕЛЕВ Д.Н. (1977): *Современный русский язык. Лексика*. Москва: Просвещение.
- (1973): *Проблемы семантического анализа лексики*. Москва: Наука.
- (1964): *Очерки по семасиологии русского языка*. Москва: Просвещение.

Recadávivas Compilations

Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2

Phraseology and paroemiology of Sebil, 2

M.ª Victoria Cerviño Ferrín

Escola Oficial de Idiomas. Pontevedra

Resumo: Recadádiva de material fraseolóxico feita entre o 2008 e a actualidade en Sebil, aldea do concello de Cuntis (Pontevedra).

Palabras clave: fraseoloxía galega, paremioloxía galega, traballo de campo.

Abstract: A miscellany of phraseological material compiled from 2008 until the present time in Sebil, a small village in the Municipality of Cuntis (Pontevedra).

Keywords: Galician phraseology, Galician paremiology, fieldwork.

1. Introducción

Localización e contido desta recadádiva

Este traballo é a continuación da primeira achega de expresións que presentei en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14, 2012, 287-308. Son expresións recollidas en Sebil, unha aldea da parroquia de Cequeril, no concello de Cuntis, da que son nativa, e situada na ladeira meridional do Castro Sebil. A esta aldea, coma a todo o concello de Cuntis e aos concellos estremeiros de Moraña e Campo Lameiro, afectoulle moito o descenso de poboación dos últimos anos: conta hoxe cuns 60 veciños, os máis deles xente maior e todos galegofalantes. A actividade tradicional foi a agricultura e a gandería de subsistencia e esta forma de vida recóllese en moitas das unidades que aquí presento.

Aínda que empecei a recoller a fraseoloxía de Sebil no ano 2008, a maioría das expresións foron recollidas e elaboradas ao longo deste ano. Todas estas unidades son coñecidas e usadas por min mesma ou na miña familia e veciñanza, aínda que

Data de recepción 4.9.2013. Data de aceptación 13.10.2013.

unha parte delas eran de uso máis habitual nas décadas pasadas. En calquera caso é fraseoloxía e paremioloxía viva neste 2013.¹

En moitos casos trátase de expresións comúns que aparecen noutras partes do territorio, ás veces con variantes que se adaptan aos distintos costumes e formas de vida, ou ás particularidades dialectais; así, expresións coma *ir de cacho para cesto* ou *mexar fóra do cacho* presentan noutras zonas as variantes *ir de cacho para cabazo* ou *mexar fóra do testo*; e, nalgúns casos, mesmo presentan un significado distinto en zonas máis ou menos próximas, como acontece nas expresións *ter un carozo no cu* ou *tíralle do aire*. Noutros casos trátase de unidades moi coñecidas que non presentan ningunha particularidade con respecto ao resto do territorio, pero paréceme necesario incluílas tamén aquí porque isto axúdanos a coñecermos mellor a súa localización e frecuencia de uso.

Outras, en cambio, teñen un uso máis local, como se pode deducir dos topónimos que aparecen (*Arca*, *Penarada*, lugares próximos a Sebil).

Como é normal nunha situación de contacto de linguas, tamén recollo algunhas UUFF con indicios de seren unha adaptación do castelán que marco como posibles castelanismos.

A ordenación das UUFF é alfabética e con cada expresión realicei, en primeiro lugar, unha indicación básica da súa tipoloxía, seguida dunha explicación breve do seu significado e, por último, unha exemplificación, en cursiva, do uso da expresión que figura como entrada.

Como se verá, a maioría das locucións pertencen ao nivel coloquial, e por iso marco só as que son do nivel vulgar.

Con este traballo agardo poder contribuír á conservación, recuperación e popularización da nosa fraseoloxía.

Caraterísticas lingüísticas desta recadádiva

O galego que se fala en Sebil sitúase no bloque occidental. Dentro del podemos destacar os seguintes trazos:

Existencia de gheada: *ghato*, *fumeghar*.

Seseo implosivo: rapás.

Formas dos demostrativos neutros con e- (*esto*, *eso*, *aquelo*).

Terminación *-an* para as formas de masculino e feminino: *vran*, *ran*.

Plural en *-es* para as palabras rematadas en *-l*: *ladrales*.

En canto á morfoloxía verbal destacan as formas en *-eu* para a segunda e a terceira conxugación: *veu* ('ver' e 'vir'), a forma *vindes* ou o uso do verbo *caír*.

¹ Ademais das observacións dos correctores anónimos, quero agradecer a axuda que me prestaron miña nai, Xosefa Ferrín González, e miña irmá, Elena Cerviño Ferrín, na explicación de moitas expresións e tamén o apoio de Ramón Anxo Martínez Seixo, que me animou a empezar esta recadádiva.

E, como particularidades dialectais de carácter léxico, son características desta zona as formas *vergonza*, *agua* ou *ladral*.

Nesta recolla, cando a expresión non coincide co galego estándar, adáptoa á forma normativa e indico ao final a variante local. Fago o mesmo coas interferencias.

2. Recadádiva

Abreviaturas e símbolos:

- EUF.: eufemismo
- fórm.: fórmula
- HUM.: humorístico
- IRÓN.: irónico
- l.adv.*: locución adverbial
- l.adx.*: locución adxectiva
- l.s.*: locución substantiva
- l.v.*: locución verbal
- LUD.: lúdico
- PEX.: pexorativo
- ref.: refrán
- VULG.: vulgar
- # forma como foi oída a expresión

Locucións

1. **Piro Chosco** *l.s.* O sono. Emprégase cos verbos ‘andar’ e ‘vir’ e úsase sobre todo falando cos nenos pequenos, cando empezan a ter sono. *É mellor que te vaías deitar, que parece que anda aí o Piro Chosco.*
2. **unha estoa** *l.s.* Persoa que mostra pouca disposición. Úsase cos verbos ‘ser’, ‘estar’, ‘parecer’ ou ‘quedar’. *A ver, axudádeme a recoller isto, non quededes aí coma estoas.*
3. **coma a herba** *loc. adx.* Moi verde. *Non comas esas mazás que están coma a herba e aínda che han de facer mal.*
4. **coma a pata dun burro** *l.adx.* Moi serio. Úsase cos verbos ‘ser’, ‘estar’ e ‘saír’. *A foto está ben, pero ti saíches sería coma a pata dun burro.*
5. **coma un verdoallo** *l.adx.* Moi verde. *Non comas esas mazás que están coma verdoallos.*
6. **cos pés redondos** *l.adx.* Borracho. Úsase con verbos coma ‘andar’, ‘vir’, ‘ter’ ou ‘traer’. *Eu xa me deitara cando chegou, pero paréceme que viña cos pés redondos, polo ruído que fixo.*
7. **levada dos demos** [unha persoa]. *l.adx.* Moi enfadada. Úsase cos verbos ‘estar’, ‘chegar’ ou ‘vir’. *Chegou a onda a veciña levada do demo porque non a avisamos para a reunión.*
8. **toda chea de razón** [unha persoa]. *l.adx.* IRÓN. Moi decidida, pero errada. Úsase cos verbos ‘ir’, ‘vir’, ‘andar’ ou ‘chegar’. *Chegou a onda min todo cheo de razón.*
9. **ir o comido polo servido** *l.v.* Non obter ningún beneficio extra dalgún traballo que se fai. *Viaxa todos os días para non ter que alugar un piso pero, entre a autoestrada e a gasolina, xa lle vai o comido polo servido.*

10. **poñer os santos en novena.** *l.v.* Levar moito traballo para conseguir que unha persoa faga algo. *Para que o neno se erga pola mañá, hai que poñer os santos en novena.*
11. **ter boa vista para unha pedrada.** *l.v.* Confundirse, non acertar algo que parecía fácil ou evidente. *-Eu vin pasar antes un coche branco por aquí e pensei que eras ti. -Pois non, ademais o meu coche é azul, ti tes boa vista para unha pedrada.*
12. **afiar os dentes.** *l.v.* Dispoñerse par comer ou para recibir algo que se desexa. *-Logo o agasallo non é para min?, xa se me estaban afiando os dentes.*
13. **aforrar das risas para as choras.** *l.v.* Aforrar, non malgastar o diñeiro. *Se queres ir de vacacións, tes que aforrar das risas para as choras.* # forrar
14. **andar á xaneira.** *l.v.* Estar en celo (os gatos) ou con desexo sexual (as persoas). *Deben de andar os gatos á xaneira que pasaron a noite berrando no tellado.*
15. **andar ao cu quente.** *l.v.* Non ter nada e vivir da caridade. *Ese, por non traballar, ten que andar sempre ao cu quente.*
16. **andar coa cabeza no aire.** *l.v.* Ser unha persoa moi despistada. *Quedou de me chamar cando saísen da casa para que as agardase no aeroporto, pero esqueceuse. Anda sempre coa cabeza no aire.*
17. **andar coa mosca/ter a mosca detrás da orella.** *l.v.* Desconfiar, sospeitar algo. *É mellor que vaías ti soa mercarlle o agasallo porque creo que xa anda coa mosca detrás da orella e, se imos as dúas, vaise dar conta.*
18. **andar/ser coma/parecer o porco de Santo Antonio.** *l.v.* Dise das persoas, especialmente dos nenos, que van con calquera. *Vai buscar o rapaz, que é hora de xantar e el segue na casa da veciña. Este neno parece o porco de Santo Antonio!* Santo Antonio é o patrón dos animais e, antigamente, había o costume de lle prometer unha cría de porco ao santo, para que os demais saísen sans. Este porco deixábase andar libremente polo lugar e alimentábase a veciñanza. # San Antonio.
19. **andar o demo ceibo.** *l.v.* Ter lugar acontecementos imprevistos adversos. *Hoxe nada me sae ben, primeiro estrágaseme o coche e agora perdo as chaves da casa, parece que anda o demo ceibo.*
20. **andar unha mosca no ubre** [a alguén]. *l.v.* Desconfiar de que se poida descubrir algo negativo ou irregular que fixo alguén. *Cando vendeu o piso estaba tranquilo, pero dende que o chamaron de facenda xa lle anda a mosca no ubre.*
21. **arder e non fumegar.** *l.v.* Estar unha persoa moi incomodada, pero conterse. *Dende que soubo a verdade, está que arde e non fumega.*
22. **armarlle ao merlo.** *l.v.* Obrar dun xeito que pode supoñer un perigo. *Se bebiches, é mellor que non leves ti o coche, non lle andes armando ao merlo.*
23. **atrancar o ceo coas pernas.** *l.v.* Querer facerse cargo de varias cousas a un tempo. Úsase cos verbos ‘querer’ e ‘poder’. *Mentres estás traballando, non podes coidar o neno e mais facer a tese, non queiras atrancar o ceo coas pernas.*

24. **bater cos pés no cu.** *l.v.* Escapar con moita preña e con medo. Correr moito. *Estaban enredando na rúa e, cando viron chegar os pais, batían cos pés no cu cara á casa.*
25. **botar a alma ao lombo.** *l.v.* Resignarse. Actuar sen ter en conta a opinión dos demais nin as propias crenzas. *Xa levaban os dous moito tempo no paro, así que botaron a alma ao lombo e marcharon para Australia. # á espalda.*
26. **botar as contas sen o taberneiro.** *l.v.* Incluír alguén outras persoas nos seus plans sen contar coa súa dispoñibilidade. *-Díxenche que mañá iamos á praia, pero fállle falta o coche a meu pai. -Iso pásache por botar as contas sen o taberneiro.*
27. **buscar unha agulla nun palleiro.** *l.v.* Procurar algo moi difícil ou imposible de atopar. *Atopar a carteira no medio de tanta xente é coma buscar unha agulla nun palleiro.*
28. **cerrar unha chousa.** *l.v.* Facer un percorrido moi longo que empeza e remata no mesmo punto. *Quería probar o coche novo, e fun con el dar unha volta. Cerramos unha boa chousa.*
29. **choverlle na purga.** *l.v.* IRÓN. Non medrar unha persoa ou un animal. *Quería ser policía, pero non se pode presentar ás oposicións porque non dá o talle, choveulle na purga.* A purga é o momento no que a vide e os cereais florecen. Se chove moito nesta época, os froitos non se logran.
30. **comer coma un paxariño.** *l.v.* Comer moi pouco. *Cando estivo enferma comía coma un paxariño, por iso adelgazou tanto.*
31. **coñecer/saber/coller a agulla de marear.** *l.v.* Coñecer ben a maneira de actuar e as manías dunha persoa. *O neno fai o que quere dos avós, xa lles colleu a agulla de marear.*
32. **coser para fóra.** *l.v.* PEX. Ser unha muller promiscua. *Disque a deixou cando soubo que era amiga de coser para fóra.*
33. **dar/levar coa porta nos dentes.** *l.v.* Non ser ben recibida unha persoa. Non conseguir o que se pretendía. *Pregunteille se me axudaba a pagar o coche, pero deume coa porta nos dentes.*
34. **desvestir un santo para vestir outro.** *l.v.* Solucionar un problema creando outro. *Cambiando a lámpada do salón para a cociña non arranxas nada, iso é desvestir un santo para vestir outro.*
35. **empreñar polas orellas.** *l.v.* Crer algo que é imposible ou pouco probable. *Este empreña polas orellas se pensa que o banco lle vai devolver os cartos.*
36. **estar [alguén] cheo de caldo á merenda.** *l.v.* Estar canso de aguantar algo ou alguén que é desagradable ou que amola. *Pois se non che vale así faino ti mellor, eu xa estou chea de caldo á merenda.*
37. **estar cos pés para a cova.** *l.v.* Estar a punto de morrer. *Dende que o trouxeron do hospital xa non se levanta nin come nada, está cos pés para a cova.*
38. **estar na horta e non ver as verzas.** *l.v.* Estar moi despistado, non darse conta de algo moi evidente. *Es o único que non se dá conta de que lle gustas, ti estás na horta e non ves as verzas.*
39. **estar nun fol coa boca atada.** *l.v.* Non ter coñecemento de algo. Dise cando alguén ignora o que pasa ao seu redor,

- ben por descoñecemento ou por falta de interese. *Ti vaslle preguntar a un bo, non ves que ese non sabe nada, está nun fol coa boca atada.*
40. **estar/poñer/verse entre a cruz e o calvario** *l.v.* Estar nunha situación complicada. Úsase con verbos coma ‘estar’, ‘poñer’ ou ‘verse’. *Agora volveu casar, pero a filla non se leva ben coa muller e el vese entre a cruz e o calvario.*
41. **estirar o pé segundo dea a manta.** *l.v.* Axustarse aos medios dos que se dispón. *Queríamos facer mellor festa, pero non demos xuntado máis cartos e non nos imos empeñar. Hai que estirar o pé segundo dea a manta.* # según.
42. **facer coma Quevedo, non sobe nin baixa nin está quedo/non anda nin está quedo.** *l.v.* Non ter capacidade de resolución. *A ver, trae a planta para aquí, ou vas quedar todo o día con ela na man? Ti fas coma Quevedo.* Quevedo era un personaxe que subiu a unha árbore e logo non daba baixado, por iso non subía nin baixaba. Ademais, como o vento movía a árbore, tampouco estaba quedo.
43. **facer de alguén un pandeiro.** *l.v.* Non tomar en serio a alguén. *Co avó non os quero deixar outra vez porque fan del un pandeiro.*
44. **facen un pan de relón coma trigo.** *l.v.* Conxeniarse. Dise cando dúas persoas se unen nun proxecto común para prexudicar ou enganar a alguén. *Sempre di que vai facer os deberes co primo e botan toda a tarde a xogar; eses dous fan un pan de relón coma trigo.*
45. **facen un traballo.** *l.v.* EUF. Cagar. Úsase con verbos coma ‘estar’ ou ‘ir’. *Cando me chamaches non che puiden coller o teléfono porque estaba facendo un traballo.*
46. **facen/ser coma a ‘pereza’ de Arca (que morreu de sede á beira da présa por non se abaixar a beber).²** *l.v.* Desaproveitar unha oportunidade por ter poucas ganas de traballar. *-Pasei por onda a gasolineeira, pero non quixen parar e agora estou na reserva. -Ti aínda vas facer coma a pereza de Arca.* Arca é unha aldea do concello da Estrada que linda con Sebil.
47. **falar por entre os dentes.** *l.v.* Rosmar. *Deixa de falar por entre os dentes e fai o que che mandei.*
48. **faltarlle unha fervedura/un verán** *l.v.* PEX. *Non ser ben lista unha persoa. Non fagas moito caso do que che di, que a este fáltalle unha fervedura.* # vran.
49. **ferver o sangue.** *l.v.* Sentir indignación ou impaciencia. *Férvelle o sangue por ir á festa.* # a sangue.
50. **furar as tripas.** *l.v.* IRÓN. Non gustarlle a alguén algo de comer. Dise especialmente dos nenos e dos animais cando non comen algo. *Deille un anaco de pan ao can, pero non o comeu, o pan fúralle as tripas.*
51. **inchar os nefres.** *l.v.* Facer que alguén perda a paciencia e se incomode. *Leva toda a mañá co mesmo conto, xa me está empezando a inchar os nefres.*
52. **ir cos da feira e vir cos do mercado.** *l.v.* Quedar ben con todos, non comprometerse. *Non te fies moito del, que ese é dos que vai cos da feira e vén cos do mercado.*
53. **ir nun saco e vir nun cesto.** *l.v.* Non darse conta de nada. *Pregunteille en que cuarto do hospital estaba a filla,*

² Deixo a forma en castelán porque é o alcume orixinal.

- pero non mo soubo dicir. Esta non se fixa en nada, vai nun saco e vén nun cesto.*
54. **irse a cría.** *l.v.* Devecer por algo. Díselles a alguén que desexa moito algo que á persoa que o di non lle parece tan importante. *A ver se se che vai ir a cría por non poder ir hoxe á festa.*
55. **levar un carallo coma un brazo.** *l.v.* VULG. Levar unha decepción. *Fun hoxe mercar o pantalón que che dixen que vira onte, pero cando cheguei levei un carallo coma un brazo, que xa non había o meu talle.*
56. **mallar en centeo verde/mazar en ferro frío.** *l.v.* PEX. Perder o tempo. Úsase cando se considera que se está facendo un esforzo inútil ao tratar de ensinalle algo a alguén que se nega a aprendelo ou cando se intenta convencer a unha persoa obstinada. *Non perdas o tempo intentando convencelo de nada, é coma quen malla en centeo verde.*
57. **meter o seu con día.** *l.v.* Ser unha persoa interesada. *Díxome que ao acabarmos o seu disface me axudaba co meu, pero rematamos o del e el marchou. Aquí cada un mete o seu con día.*
58. **meterlle unha agulla no cu e tronzala/facer unha folla de afeitar.** *l.v.* VULG. Ser unha persoa moi presumida e vaidosa. *Sempre anda alardeando do ben que o fai todo. Se lle meten unha agulla no cu trónzaa/ fai unha folla de afeitar.*
59. **metérselle/che... alí.** *l.v.* Obstinarse. *Pois agora metéuselle alí e ata que o remate non vai para a cama.*
60. **mexar e non botar pinga.** *l.v.* VULG. Sorprenderse, asombrarse. *As declaracións dalgún político ante a crise son para mexar e non botar pinga.*
61. **mexar fóra do cacho.** *l.v.* Esaxerar. *Non lle fagas caso ningún, xa está este outra vez mexando fóra do cacho.*
62. **mirar para Deus (polo burato da tella).** *l.v.* Non poder contar con alguén para facer algo. *Íame vir axudar, pero chamárono para ir á praia e quedei mirando para Deus. # Dios.*
63. **mirar para onte.** *l.v.* Perder unha oportunidade. *Non o fixeches cando podías?, pois agora mira para onte.*
64. **non atar nin desatar.** *l.v.* Non decidirse, dubidar. *Non sei se vai vir con nós ou non porque lle preguntei tres veces, pero non ata nin desata.*
65. **non caber o pan no corpo.** *l.v.* Ser unha persoa indiscreta ou impaciente. *Xa lle tiveches que dicir o que lle mercamos, a ti non che cabe o pan no corpo.*
66. **non comer por non cagar.** *l.v.* VULG. Ser unha persoa moi aforrona. Tamén se di por unha persoa ridícula, que presume de requintada, sen selo. *A ese non lle pidas nada, é tan forrón que non come por non cagar. | Dende que casou volveuse moi fina, agora parece que non come por non cagar.*
67. **non dar puntada sen nó.** *l.v.* Actuar de forma premeditada para acadar os propios intereses. *Se lle axudou ha de ser para pedirlle algo, ese non dá puntada sen nó. # nudo*
68. **non dar unha no cravo.** *l.v.* Equivocarse no que se fai ou no que se di. *Xa o volví facer mal, hoxe non sei que me pasa que non dou unha no cravo. # clavo.*
69. **non estar o forno para bolos.** *l.v.* Non ser o momento oportuno para dicir ou facer algo por causa do estado de

- ánimo doutra persoa. *Íalle gastar unha broma, pero creo que non está o forno para bolos.*
70. **non lle ir a auga polo seu caneiro** [a alguén]. *l.v.* Non estar alguén de acordo con algunha decisión que lle afecta, porque non lle favorece. Habitualmente úsase a forma negativa, pero tamén se pode dicir en afirmativo cando a alguén lle favorece unha decisión. *Marchou enfadado da reunión porque non lle ía a auga polo seu caneiro.* # *agua.*
71. **non poder coa alma/figura.** *l.v.* Estar moi canso. *Hoxe tiven moito traballo, voume deitar que non podo coa figura.*
72. **non saír de quen se é.** *l.v.* Non evolucionar. *A cerdeira non sei se irá secar, xa hai tres anos que a plantei e non medrou nada, non sae de quen é.*
73. **non ser/ parecer do seu tempo/dos seus días.** *l.v.* EUF. Comportarse coma se fose algo parvo. *Deixa de facer o parvo, ti non pareceas do teu tempo.*
74. **non ter para mandar tocar un cego.** *l.v.* Non ter diñeiro. *Quere mercar unha casa e non ten nin para mandar tocar un cego.*
75. **non ter sangue nas veas.** *l.v.* Non ter decisión, ser apoucado. *A ver, esperta e colle ese sitio antes de que o colla outro, parece que non tes sangue nas veas.* # *sangre, venas.*
76. **non valer o real do bautismo.** *l.v.* Ser unha persoa de pouca valía. *Non entendo como lle deron a el ese traballo, se é unha persoa que non vale nin o real do bautismo.*
77. **oír campás e non saber onde.** *l.v.* Ter informacións imprecisas. *-Iso non é así, ti oes campás e non sabes onde.* # *ouír, campanas.*
78. **parecer o burro do paraugueiro.** *l.v.* Andar sempre atrás. *A ver se bulides un pouquiño máis que nós chegamos sempre tarde, parecemos o burro do paraugueiro.* # *paragüeiro.*
79. **parecer que [alguén] non come auga con sal.** *l.v.* Non engordar. *A este gato non sei que lle pasa, parece que non come auga con sal.* # *agua.*
80. **pasar o sol pola porta.** *l.v.* Ser tarde para algunha cousa, especialmente para tarefas que adoitan facerse a unha idade determinada, coma casar ou ter fillos. *Ti aínda es nova para ter fillos, muller, por agora aínda non che pasou o sol pola porta.*
81. **pasarlle [o enfado a alguén] antes de que case.** *l.v.* Non durarlle o enfado a unha persoa. *-Enfadouse comigo porque non fun con ela e leva dous días sen me falar. -Non te preocupes, halle de pasar antes de que case.*
82. **pensar que nacín onte.** *l.v.* Intentar enganar a alguén. *E non esperarás que crea que vas para onda el estudar, ti debes de pensar que eu nacín onte.*
83. **poñer a pan pedir.** *l.v.* Criticar a unha persoa. *Alí non lle dixo nada, pero cando rematou a reunión, púxoo a pan pedir.*
84. **poñer o carro diante dos bois.** *l.v.* Precipitarse. *Non te apures tanto a mercar o agasallo para a voda que aínda non sabes se te vai convidar, non poñas o carro diante dos bois.*
85. **poñerse ao rego.** *l.v.* Ceder, entrar en razón. *Non sexas teimudo, ponte ao rego.*
86. **non ser a porta dun muíño / [tratar algo] coma a porta dun muíño.** *l.v.* Dise cando alguén lle dá un golpe forte a algunha cousa, especialmente cando pecha unha porta baténdoa. *Cerra a*

- porta do coche con máis coidado, que non é a porta dun muíño.* Antes os muíños eran comunitarios, por iso non se trataban coa mesma delicadeza coa que adoitan coidarse as cousas propias.
87. **saber da misa a medias.** *l.v.* Estar mal informado. *Cando lle dixen que lle dese outra oportunidade ao mozo, díxome que eu sabía da misa a medias, e tiña razón.*
88. **sacar o pan da boca.** *l.v.* Renunciar a algo para beneficiar a outra persoa. *Nunca se privara de nada, pero agora cambiou bastante, polo fillo saca o pan da boca.*
89. **saír a porca mal capada.** *l.v.* Non saír as cousas como un esperaba. *El contaba con facer unha casa cos cartos que lle desen polo piso, pero saíulle a porca mal capada, que o piso agora non hai quen llo queira.*
90. **ser (agudo) coma un allo.** *l.v.* Ser unha persoa moi astuta. *A nena aprobou todo, é aguda coma un allo.*
91. **ser (ruín) coma a carne do pescozo.** *l.v.* Ser unha persoa ruín, mesquiña. *Sempre o fai todo mal para que non llo volvan mandar facer, é ruín coma a carne do pescozo.*
92. **ser [unha persoa] boa para ir buscar a morte.** *l.v.* Ser unha persoa moi lenta. *Hai media hora que te mandei a mercar o azucre e non das chegado. Ti es bo para ir buscar a morte.*
93. **ser á boa fe, coma os gatos pequenos.** *l.v.* Non ter mala intención. *Rinse del, pero non lle parece mal. É el así, á boa fe, coma os gatos pequenos.*
94. **ser coma o burro do xitano (que cando estaba afeito a non comer, morreu coa fame).** *l.v.* Facer algo cando xa é tarde. *E colliches a roupa desde que xa se mollara, ti es coma o burro do xitano. #gitano*
95. **ser coma o ferreiro da maldición (cando ten ferro, non ten carbón e, cando ten todo, non ten devoción).** *l.v.* Non avanzar nun traballo. *-Préstasme un lapis que non atopo o meu? -Pero ti aínda non acabaches de facer os deberes?, es coma o ferreiro da maldición.*
96. **ser coma un cesto de corras.** *l.v.* Ser unha persoa pouco resolutiva. *A ese non lle encargues nada que é coma un cesto de corras e vaicho facer todo mal.*
97. **ser coma unha ovella atada a unha silva.** *l.v.* Mostrar pouca disposición. *Nas reunións nunca di nada, é coma unha ovella atada a unha silva.*
98. **ser coma/parecer o escaravello da bosta.** *l.v.* Ser unha persoa desagradable ou fea. *Dixo que o neno era moi bonito, pero a min non me gustou nada, parece un escaravello da bosta.*
99. **ser dúas almas nun corpo.** *l.v.* Levarse moi ben dúas persoas. *Dende que se coñeceron fano todo xuntas, son dúas almas nun corpo.*
100. **ser máis curto que as mangas dun chaleco.** *l.v.* Mostrar pouca intelixencia. *Ese non vai dar sacado máis o carné, é máis curto que as mangas dun chaleco. # corto.*
101. **ser máis longo que un día sen pan.** *l.v.* Ser moi longa algunha cousa. *Non dou acabado máis este libro, é máis longo que un día sen pan.*
102. **ser máis parvo que Pichote.** *l.v.* Ser moi parvo. *Como lle das o bocadillo ao can?, ti es máis parvo que Pichote.*
103. **ser poucas as malas fadas.** *l.v.* Faltar pouco para rematar algo. *A fada é*

o destino de cada persoa e as *malas fadas* son as que atraen o fracaso ou o mal para unha persoa. – *Dixeches que era cerquiña e non damos chegada máis.* – *Veña, home, que agora poucas poden ser as malas fadas.*

104. **ser retorcido coma a corra dun temoeiro.** *l.v.* Ser unha persoa moi retorcida, de carácter difícil. *Non me gusta nada traballar con el porque é retorcido coma a corra dun temoeiro.* # timoeiro.
105. **ter [algo] na punta da lingua.** *l.v.* Estar a punto de recordar algo. *Dígoche agora como se chamaba, que o teño na punta da lingua, pero non me dá saído.* # lingua.
106. **ter a barriga cosida.** *l.v.* Comer pouco. *Xa non comes máis? Parece que tes a barriga cosida.*
107. **ter a solitaria.** *l.v.* Comer moito e non engordar. *E ti non paras de comer pan, parece que tes a solitaria.*
108. **ter bo mal.** *l.v.* irón. Non estar mal, non ter problema. *E quéixaste ti, que tes dous traballos?!, tes ti bo mal.*
109. **ter cousas de cabo interino.** *l.v.* Facer parvadas, cousas sen xeito. *Pero como te pos a regar as plantas a esta hora coa calor que vai?! Ti tes cousas de cabo interino.*
110. **ter máis merda que o pau dun galiñeiro.** *l.v.* Estar moi sucio. VULG. *Colle outro trapo para limpar a mesa, que ese ten máis merda que o pau dun galiñeiro.*
111. **ter montes e moreas.** *l.v.* IRÓN. Presumir de ter moito sen telo. *-Si, el ten montes e moreas, pero eu aínda nunca lle vin nada.*
112. **ter papas na boca.** *l.v.* Non falar claro. *Eu non sei nada o que dis, fala un pouquiño máis alto que parece que tes papas na boca.*
113. **ter pauto co demo.** *l.v.* Facer moitas trasnadas. *Para un pouquiño quieto que levas todo o día facendo travesuras, parece que tes pauto co demo.*
114. **ter un cu coma unha cesta.** *l.v.* Ter o cu moi grande. *Non é que estea gorda, pero ten o cu coma unha cesta e ningún pantalón lle senta ben.*
115. **ter unha leira en Toledo.** *l.v.* Ter un defecto, especialmente mental; non ser de fiar. A cidade de Toledo aquí é un eufemismo por tolo. *Parece moi amable e moi traballador, pero non te fíes, a min paréceme que ten unha leira en Toledo.*
116. **ter unha lingua que fura as paredes.** *l.v.* Falar demasiado e replicar. *Fai o que che mando e non protestes, que tes unha lingua que fura as paredes.* # lingua.
117. **ter/deixar unha ansia a un lado.** *l.v.* Ter unha preocupación menos. *Aínda teño moito que facer, pero polo menos xa rematei os exames e xa teño unha ansia a un lado.*
118. **ter/levar un carozo no cu.** *l.v.* Ser unha persoa moi altiva ou presumida. *Non me gusta nada como andan as modelos, parece que levan un carozo no cu.*
119. **tomar [a alguén] polo pito do sereno.** *l.v.* Non tomar en serio a alguén, non darlle importancia. *O único que fan os políticos é rirse de nós, tómannos polo pito do sereno.*
120. **tomar [a un] para a broma.** *l.v.* Non tomar en serio a alguén, non darlle importancia. *Díxenvos que vos fósedes deitar e aínda estades así!, vós seica me tomades para a broma?*

121. **varrerse o mundo.** *l.v.* Marearse, esvaecerse. *Ía tanta calor que se me varreu o mundo e tiveron que me sacar para fóra.*
122. **ver o lobo.** *l.v.* Asustarse, sorprenderse. *Seica non esperabas atoparme aquí que parece que viches o lobo?*
123. **verlle o cu á curuxa.** *l.v.* Atoparse nun apuro. *Antes bebía moito viño, pero cando estivo enfermo viuille o cu á curuxa e agora non o proba.*
124. **verse negra** [unha persoa]. *l.v.* Ter moita dificultade para facer algo. *Os pais emigraron e ela viuse negra para criar soa a neta.*
125. **voar coa casca do ovo pegada no cu.** *l.v.* Darse moita importancia. Tamén se lles di aos nenos cando queren comportarse coma adultos. *Aínda voa coa casca do ovo pegada no cu e xa quere ir el só mercar a súa roupa.*
126. **volver as noces ó cesto.** *l.v.* Recuar, cambiar de opinión. *E logo ti non ías casar; ou xa volviches as noces ao cesto?*
127. **volverse o bolo borralla.** *l.v.* Quedar todo en nada. *Tiña pensado abrir un negocio coa irmá, pero non lle concederon o préstamo e volveuse o bolo borralla.*
128. **a darlle co pé/zoco.** *l.adv.* En abundancia, en moita cantidade. *Podes levar cantas queiras que este ano houbo noces a darlle co zoco.*
129. **a fume de carozo.** *l.adv.* Con moita rapidez. *O ladrón fuxiu a fume de carozo.*
130. **a grito pelado.** *l.adv.* Falando moi alto. *Saíu á rúa chamando polo neno a grito pelado.*
131. **á miñoca.** *l.adv.* Sen nada. Úsase con verbos coma ‘andar’ ou ‘morrer’. *Se aforrases algo durante o mes, non andaría agora á miñoca.*
132. **a patacón por cuarta.** *l.adv.* Con moita rapidez. *Fomos presentarlles o neno ás tías, pero empezou a chorar porque lle era hora de comer e tivémonos que vir a patacón por cuarta.*
133. **a todo meter.** *l.adv.* Con moita rapidez. *Saín da casa a todo meter, pero non collín o autobús.*
134. **ata dicir basta.** *l.adv.* PEX. Completamente, totalmente. Úsase especialmente cando se insulta a alguén, cos adxectivos ‘parvo’, ‘ruín’, ‘torpe’, ‘retorcido’.... *Pois faino como queiras, es torpe ata dicir basta! # hasta, decir*
135. **a velas vir (e deixalas pasar).** *l.adv.* Sen interese por nada. Dise cando unha persoa non fai nada nin aproveita as oportunidades que se lle presentan para mellorar. Utilízase con verbos coma ‘estar’, ‘andar’ ou ‘levar’. *Acabou de estudar e agora non ten gana de facer nada, leva todo o ano a velas vir.*
136. **cando as ras boten pelo.** *l.adv.* Nunca. *-Cando me toque a lotería hei de mercar esa casa. -Pois ti sigue esperando, que iso vai pasar cando as ras boten pelo. # rans.*
137. **cando mexen as galiñas.** *l.adv.* Nunca. *Ti sigue esperando que os cartos hachos de devolver cando mexen as galiñas.*
138. **cando San Xoán baixe o dedo.** *l.adv.* Nunca. *Leva anos dicindo que vai arranxar a casa dos pais, pero hao de facer cando san Xoán baixe o dedo. # San Juan*
139. **coma a un porco unha gravata** *l.adv.* Moi mal. Dise das pezas de vestir ou da roupa e úsase con verbos como

- ‘quedar’, ‘caer’, ou ‘sentar’. *Aquel vestido de flores sentáballe coma a un porco unha gravata # corbata.*
140. **coma cando chove aí fóra.** *l.adv.* Con total indiferenza, sen facer caso. *É a terceira vez que che digo como se fai, pero ti nada, coma cando chove aí fóra.*
141. **coma quen maza no liño.** *l.adv.* Dise cando se lle dá unha tunda a alguén. *Cando foi da guerra sacárono unha noite da casa e mallaron nel coma quen maza no liño.*
142. **coma se cantase un carro/zoase o vento.** *l.adv.* Con total indiferenza, sen facer caso. *É a terceira vez que che digo como se fai, pero ti nada, coma se cantase un carro.*
143. **coma se lle metesen un pau polo cu arriba.** *l.adv.* VULG. Fuxindo con moita prêsa. *El tense por moi valente, pero, cando viu o xabari, corría coma se lle metesen un pau polo cu arriba.*
144. **cunha man diante e outra atrás** *l.adv.* Sen nada, sen recursos económicos. Úsase con verbos coma ‘andar’, ‘estar’, ‘quedar’ ou ‘vir’. *Cando chegou aquí, viña cunha man diante e outra atrás, pero montou o negocio e agora vaille ben.*
145. **cunha perna aquí e outra alá.** *l.adv.* Con rapidez. *-Vaime mercar un parafuso coma este, pero vente pronto que me fai falta, cunha perna aquí e outra alá.*
146. **de cacho para cesto.** *l.adv.* Dun lado para outro. Úsase con verbos coma ‘andar’, ‘estar’ ou ‘ter’. *En ningún lado sabían dicirme que papeis precisaba e tivéronme toda a mañá de cacho para cesto.*
147. **de capa caída.** *l.adv.* En decadencia ou baixo de ánimo. Úsase cos verbos ‘andar’ e ‘estar’. *Dende que lle declararon a empresa en concurso de acredores, anda de capa caída.*
148. **máis que onde o/a fan.** *l.adv.* PEX. En gran cantidade. Utilízase cando se acumula nun sitio algo que non é útil e estorba. *A ver se ordenas un pouco o cuarto, que tes aquí máis merda que onde a fan.*
149. **máis que pelos na cabeza** [unha persoa]/**no lombo** [un animal]. *l.adv.* Moito. *Ese ten máis cartos que pelos na cabeza. | Pasa para fóra can, vas levar máis paus que pelos tes no lombo.*
150. **no tempo de María Castaña.** *l.adv.* Antigamente, hai moito tempo. *E ti aínda andas con casetes? Iso usábase no tempo de María Castaña.*
151. **o ano da pera.** *l.adv.* Antigamente, hai moito tempo. *Pero quen se acorda xa diso, que pasou no ano da pera?*
152. **tarde, mal e nunca** *l.adv.* A deshora. *A ver que nós xa xantamos. Ti andas sempre tarde, mal e nunca.*

Fórmulas

153. **(Malia) a nación que te/o/... deu!** *fórm.* Exclamación que se usa para maldicir a alguén. *Ai, a nación que o deu! Non me desencartou a roupa toda! # dou.*
154. **(Tranquilo) morreu cagando (tras dun valo, dispensando).** *fórm.* VULG. Contéstase cando unha persoa lle di a alguén que non se preocupe ou que non se apure, dicíndolle que estea tranquilo. *-Non apures tanto que aínda faltan dúas horas, podes ir tranquilo. -Tranquilo morreu cagando.*
155. **A cabeza as fai e o corpo as paga.** *fórm.* Úsase para expresar que determinadas decisións ou accións poden resultar prexudiciais. *Onte*

andou toda a noite de troula e agora está cansado para ir traballar, a cabeza as fai e o corpo as paga.

156. **A cada vaca, seu monllo** *fórm.* Emprégase cando se reparte algo entre varias persoas. Ten valor distributivo. *Collede cadanseu caramelo, a cada vaca seu monllo.*
157. **A que santo se debe?** *fórm.* Úsase para preguntar sobre a causa de algo ou cando alguén se sorprende de ver a algunha persoa nun lugar. *Que milagre vós as dúas por aquí, e logo a que santo se debe?*
158. **Ai que me levan, ai que me axudo.** *fórm.* Dise cando unha persoa simula non ter ganas de facer algo, para que lle insistan. *-Dixo que non tiña gana ningunha de festa, pero que fora porque lle insistira moito o fillo. -Xa sabes como é: ai que me levan, ai que me axudo.*
159. **Algo é algo, e nada non ten nome.** *fórm.* IRÓN. Expresión que indica conformidade. A segunda parte acostuma dicila outra persoa, cunha intención irónica. *-Facenda devolveume 100 euros, moito non é, pero...algo é algo. -E nada non ten nome.*
160. **Andan os ladróns detrás dos que rouban.** *fórm.* IRÓN. Expresión que se utiliza para facer referencia ás críticas que alguén fai sobre os actos doutra persoa, cando ela ten un comportamento semellante. *-O alcalde di que quere investigar as contas do anterior goberno porque pensa que sacaron algún proveito. -Ai logo agora seica andan os ladróns detrás dos que rouban?*
161. **Arrenegado sexa o demo.** *fórm.* Expresión que se emprega para desexar

que algo non suceda, ou cando xa sucedeu algo que non se desexaba que ocorrese. *-Está ardendo todo, aínda ha de arder aquí tamén. -Arrenegado sexa o demo!*

162. **As forras tiran coas casas.** *fórm.* Expresión coa que se quere dicir que é mellor investir algo máis nunha cousa para que quede ben, que aforrar cartos e correr o risco de que quede peor. *-Mercou o coche de segunda man porque lle saía máis barato e agora está sempre con el no taller, as forras tiran coas casas.*
163. **Azoutar e dar no cu (venche sendo/éche todo a mesma cousa).** *fórm.* Úsase para expresar coincidencia entre dúas afirmacións aparentemente contraditorias. *-Pero non estivo no cárcere por traficar con droga, creo que foi por contrabando de tabaco. -Home! Azoutar e dar no cu...*
164. **Bótalle terra (e plántalle un piñeiro).** *fórm.* Dise para facer referencia a algo que xa non ten remedio. *-Debeume de quedar o reloxo no ximnasio, vou ver se o atopo. -Se che quedou alí, bótalle terra. # pino*
165. **Bótalle/pégao con cuspe de galiña.** *fórm.* Díselle a alguén, especialmente aos nenos, cando rompen algo, para indicarlles que non ten arranxo. *-Mamá, caeume o espello e rompeu. -Pois agora bótalle cuspe de galiña.*
166. **Cágome no dito.** *fórm.* Dío alguén cando quere que non se teña en conta o que acaba de dicir. *Ti non tiñas que ir hoxe ao dentista? Ai, non, é certo que xa fuches onte. Nada, nada, cágome no dito.*
167. **Cando/se Deus non quere, os santos non poden.** *fórm.* Expresa resignación ante a imposibilidade de conseguir

- algo que se desexa. *Fixo todo o que puido para ter outro fillo, pero cando Deus non quere, os santos non poden.* # Dios.
168. **Dá un puñazo nun ollo e verás como ves co outro.** *fórm.* HUM. Díselles a quen di que non ve ben. *-Eu vin sen luz e agora fíxose noite e non se ve nada. -Ai non ves?, pois dá un puñazo nun ollo e verás como ves co outro.* # puñetazo
169. **Darlle/che... pan habendo merda (é un pecado).** *fórm.* VULG. Dise cando algunha persoa non valora o que fan por ela ou non aprecia algún agasallo. *Regaleille un xersei e díxome que non o quería, a algunha xente darlle pan habendo merda é un pecado.*
170. **De perdidos, ao río.** *fórm.* Úsase para expresar que, cando algo xa non ten remedio, hai que asumir todas as consecuencias e optar pola mellor solución. *-Vaia, isto é dirección prohibida. -Pois agora dálle para diante, de perdidos ao río.*
171. **Desde a fronte ata a bragueta (para que o demo non se meta)! fórm.** Exclamación de sorpresa ou asombro cando alguén di ou fai algo esaxerado, sen sentido ou pouco habitual. *E como subiría esa ovella para o tellado? Desde a fronte ata a bragueta!* Acompañase facendo o sinal da cruz. # frente.
172. **Díxolle o pote ao caldeiro (chégate alá, non me enlaxes).** *fórm.* Úsase como resposta a alguén que menospreza outra persoa, cando ela peca do mesmo. *-Seica non vai con el porque bebe moito. -Díxolle o pote ao caldeiro.*
173. **Dous días nun verán** *fórm.* IRÓN. Úsase para referirse a algo que se cre que vai durar pouco tempo. *-Traballa moito. -Si, dous días nun verán.* # vran.
174. **É coma lavarlle a cabeza a un burro (é perder auga, xabón e tempo).** *fórm.* PEX. Úsase cando se considera que se está facendo un esforzo inútil ao tratar de ensinarlle algo a alguén que se nega a aprendelo, ou cando se intenta convencer a unha persoa obstinada. *-Non levas traballo con el, que é coma lavarlle a cabeza a un burro, se el di que está ben así, ha de ser así.*
175. **É o que hai (mentres non/ata que veña a peixeira).** *fórm.* Úsase para expresar aceptación ante unha situación determinada. *Estas son as fotos que saquei. Non son gran cousa, pero é o que hai.*
176. **En boas mans está o pandeiro.** *fórm.* Úsase para referirse a unha persoa con coñecemento ou habilidade en certa cousa. *Vaslle dicir ti a un cociñeiro como ha de facer a tortilla? Déixao a el, que en boas mans está o pandeiro.* Tamén se pode utilizar en sentido irónico co significado contrario.
177. **En todos os lados espiga o pan, menos onde non o botan.** *fórm.* IRÓN. Expresa que calquera persoa pode ter os mesmos problemas e desgustos, aínda que intente ocultalos. *Cansouse de criticar o veciño porque non ía dar pagado o piso e agora ela ten que vender o seu, en todos os lados espiga o pan.*
178. **Fíxolle Deus mil favores** [a alguén]. *fórm.* Dise cando morre unha persoa que estaba moi enferma, ou cando quen o di pensa que era mellor que morrese para que non seguise padecendo. *Fíxolle Deus mil favores.* Excepcionalmente pode ter variación no verbo, coma se fose unha loc.:

- Para estar así era mellor que morrese, fixolle Deus mil favores. # Dios.*
179. **Galiñas serán, pero chéirame a can.** *fórm.* Dío quen desconfía, quen presente un engano. *E díxoche que polos mesmos cartos che aseguraba tamén a moto? Non sei, galiñas serán, pero chéirame a can.*
180. **Leria, que marcha a tropa!** *fórm.* Díselles a unha persoa cando insiste moito nunha cousa. *Leria, que marcha a tropa!, xa che dixen que hoxe non che mercaba máis xeados.*
181. **Levantouse a preguiza (e plantoulle lume á casa).** *fórm.* IRÓN. Díselles a unha persoa que habitualmente non mostra disposición, cando ten unha arrancada a deshora. *-Pero aínda non acabaches?, trae para acá que o fago eu. -Levantouse a preguiza. # pereza.*
182. **Loado sexa o carallo!** *fórm.* IRÓN. VULG. Expresión coa que se lle recrimina a alguén algún acto. *Moi ben, agora que xa rematamos nós, chegas ti. Loado sexa o carallo! # alabado, sea.*
183. **Malos demos te (nunca) leven!** *fórm.* Expresa desagrado, recriminación, reproche. *Ai, malos demos te leven!, primeiro dis que non tes fame e agora comes o meu bocadillo.*
184. **María matouse! (dun piñeiro abaixo e escarallouse)** *fórm.* Expresión que se utiliza para expresar sorpresa ou incredulidade ante un suceso imprevisto que pode producirille dano a unha persoa ou unha cousa. Tamén se pode usar cando alguén di unha esaxeración. A segunda parte normalmente díaa outra persoa. *-Ai vai, María matouse!, acáballe de caer o móbil pola ventá. # pino.*
185. **Menos ruído, que é a casa baixa!** *fórm.* Expresión que indica desaprobación polo ruído, especialmente se hai moito balbordo ou alguén fala demasiado alto e non escoita. *Menos ruído que é a casa baixa, se non calades ides ir cada un para o seu cuarto!*
186. **Mira ti o demo como é feito.** *fórm.* Expresión de sorpresa cando se descobre algunha cousa. *Así que tiñas mozo e non dixeras nada, mira ti o demo como é feito.*
187. **Morra a marta, morra farta.** *fórm.* Dise cando alguén come en exceso ou algo que non debe comer, e tamén cando se acapara algo. *-Pero a ti non che quitara o doce o médico?, que fas comendo esa torta? -Bah!, morra a marta, morra farta.*
188. **Morra o conto.** *fórm.* Expresión que utiliza unha persoa cando quere que se deixe de falar dun asunto. *Díxenche que non quería falar máis diso, así que morra o conto.*
189. **Morte duns, vida doutros.** *fórm.* Úsase cando algo que prexudica a algunha persoa beneficia a outras. *Non te preocupes por ter que levar o coche ao taller, seguro que o mecánico cho agradece. Morte duns, vida doutros.*
190. **Nada erra quen aos seus semella.** *fórm.* Úsase para xustificar algún acto ou algún trazo do carácter dunha persoa na semellanza cos seus devanceiros. *Túa avoa tamén tiña ese costume, nada erra quen aos seus semella.*
191. **Nin farrapos de gaita** *fórm.* Úsase para expresar o pouco aprecio que se lle dá a algo ou para referirse a algo que non merece consideración. *Iso non é un libro nin farrapos de gaita. | Que volveo a chamar nin que farrapos*

- de gaita! Xa llo dixemos unha vez, se quere vir que veña e se non que quede.*
192. **Nin tanto acá nin tanto alá** *fórm.* Úsase para recomendar non excederse, nin por exceso nin por defecto. *Nin tanto acá nin tanto alá, 15 euros para o regalo parecerache pouco, pero a min 100 paréceme de máis.*
193. **Ninguén che deu vela neste enterro.** *fórm.* Diselle a alguén que se entremete nun asunto ou nunha conversa. *Vai para fóra xogar cos primos, que a ti ninguén che deu vela neste enterro. # dou, entierro.*
194. **Non durmimos / durmistes / durmiron xuntos.** *fórm.* Dise para marcar diferenzas con alguén, especialmente cando un adulto llo di a un neno. *A min non me fales así que non durmimos xuntos.*
195. **Non ha de faltar unha hora para morrer.** *fórm.* Dise cando unha persoa está preocupada ou ten apuro por facer algo, para que tome as cousas con calma. *E quere que o entreguemos o luns? Pois dille que non teña tanta prèsa, que non ha de faltar unha hora para morrer.*
196. **Non os caga un corvo (en x anos).** *fórm.* Dise para ponderar o valor dunha cantidade de diñeiro pouco elevada. Habitualmente engádeselle unha segunda parte coa mesma cantidade de anos, esta acostuma dicila outra persoa. *Pagáronme cincuenta euros. Moito non é, pero non os caga un corvo en cincuenta anos.*
197. **Non vai / van no meu carro á misa (nin na punta dos fumeiros).** *fórm.* Dise cando non se confía nunha persoa. *El fala moito dos outros, pero tampouco non é dos que van no meu carro á misa.*
198. **Nunca chove a gusto de todos.** *fórm.* Úsase para indicar que non se pode compracer a todas as persoas. *Eu fíxeno así porque me pareceu mellor, pero a eles non lles gustou. Xa ves, nunca chove a gusto de todos.*
199. **O día de hoxe non parece irmán do de onte.** *fórm.* Úsase cando hai unha gran diferenza meteorolóxica entre un día e o anterior. *Moito arrefriou, o día de hoxe non parece irmán do de onte.*
200. **O fume vai para os bonitos.** *fórm.* Diselle a alguén, especialmente aos nenos, cando se queixan porque lles vai o fume. *-Cámbiame o sitio, que aquí dáme o fume. -Non te preocupes, que o fume vai para os bonitos.*
201. **O mal non é para menos.** *fórm.* Dise como xustificación dunha actuación que, en circunstancias normais, pode parecer esaxerada, pero que nunha determinada situación é consecuente e acorde cun acontecemento anterior. *Cando soubo as consecuencias do accidente dixo que quería morrer, e o mal non é para menos.*
202. **O meu can pillou unha mosca (e se a pillou comeuna).** *fórm.* Dise cando ocorre algo pouco habitual ou cando alguén acerta en algo por casualidade. A segunda parte normalmente día outra persoa. *-Viches?, xa marcaron os do noso equipo. -Si, o meu can pillou unha mosca.*
203. **O que hai que oír por non ser xordo.** *fórm.* Dise cando se oe unha mentira ou unha esaxeración. *-O presidente di que as novas medidas son para mellorar o sistema educativo. -Dende logo, o que hai que oír por non ser xordo.*
204. **O que nada non afonda.** *fórm.* Dise como resposta cando alguén di “nada”.

- Xa che dixen que non quería nada.*
-*Pois o que nada non afonda.*
205. **O que non mata engorda.** *fórm.* Úsase cando alguén come algo de dubidosa calidade. -*Non comas o bocadillo que che caeu ao chan e está sucio.* -*Bah!, o que non mata, engorda.*
206. **O que non nace non morre.** *fórm.* Dise para xustificar o comportamento dunha persoa despreocupada. -*Non mira nada polo negocio e vai ter que pechar.* -*E que lle queres?, o que non nace non morre.*
207. **O querer non é convite.** *fórm.* É a resposta que se dá cando unha persoa lle ofrece a outra algo de comer, preguntándolle se quere. Normalmente dío a mesma persoa que fai o ofrecemento ou unha terceira persoa. -*Queres un bombón?* -*Muller, dállo, que o querer non é convite.*
208. **Olo ao can (que a cadela é miña).** *fórm.* Díselle como advertencia a alguén para que trate ben a outra persoa, ou unha pertenza. *Préstоче o coche, pero olo ao can.*
209. **Para facerte falar a ti.** *fórm.* Contéstaselle a alguén, especialmente aos nenos, cando preguntan, inoportunamente, para que serve algunha cousa. -*Mamá, para que son estes cartos que deixaches encima da mesa?* -*Para facerte falar a ti. Déixaos onde están.*
210. **Para quen non quere nada teño eu bastante.** *fórm.* Dise cando se lle ofrece algo a alguén e o rexeita ou o despreza. -*Xa che dixen que non quería nada.* -*Pois mellor; para quen non quere nada, teño eu bastante.*
211. **Parecía parvo cando o compramos.** *fórm.* IRÓN. Dise cando unha persoa se comporta astuta ou habilmente.
- Mira ti como nola xogou, e parecía parvo cando o compramos.*
212. **Paz na casa e guerra fóra.** *fórm.* Indica que é preferible rexeitar unha demanda dalgunha persoa allea á familia para evitar conflitos familiares. *Se ves que ao teu marido non lle vai gustar que veñan os nenos hoxe comigo xa os levo outro día, paz na casa e guerra fóra.*
213. **Por campar, rabiarse.** *fórm.* Díselle a alguén que se queixa cando ten que esforzarse ou sufrir para mellorar o seu aspecto. -*Debín traer os outros zapatos, que estes quedan mellor; pero máncanme nos pés.* -*Por campar; rabiarse.*
214. **Por unha manchada de fariña que non queden as papas moles/raras.** *fórm.* Dise cando por moi pouco pode perderse ou saír mal algunha cousa. *Aínda que che pareza que xa estás ben, é mellor que quedes outro día máis na cama, por unha manchada de fariña que non queden as papas raras.*
215. **Puñetas (con canas de millo secas).** *fórm.* Contéstaselle a alguén, especialmente aos nenos cando fan unha pregunta inoportuna, para expresar enfado ou mal humor. -*Mamá, que me trouxeches?* -*Puñetas, con canas de millo secas.*
216. **Que che/ lle... sirva de veneno.** *fórm.* IRÓN. Expresa un desexo negativo cara a alguén. Dise cando alguén consegue algo que a outra persoa tamén desexaba. *Colliches ti o último pemento?, que che sirva de veneno. # veneno.*
217. **Que roupa é?** *fórm.* Expresión que se usa para saudar a alguén. Esta fórmula úsana en Sebil dúas persoas e as dúas viñeron de fóra: unha delas, meu pai

- (que naceu en Cimadevila, Campo Lameiro) e por iso a escoito con tanta frecuencia; a outra persoa que o di, tamén decotío, naceu en Cequeril e casou en Sebil. Descoñezo a orixe desta fórmula que sempre pensei que tería que ver co feito de que na aldea só había dous tipos de roupa: a nova ou a vella e, dependendo de cal se levase posta, a situación e os plans da persoa eran diferentes, pero penso que é máis ben unha asociación infantil que unha explicación contrastada. Emprégase cun significado semellante a *que fas ti por aquí?* ou algo similar e nunca escoitei ningunha resposta directa, respóndese con outras fórmulas habituais coma *Que?*, *Por aquí andamos* ou similares. *Cada vez que chega a onda nós preguntáanos que roupa é.*
218. **Quen me dera dos teus anos e saber o que sei.** *fórm.* Dillo unha persoa vella a outra máis nova para indicar que, se puidese volver a ser nova coa experiencia que ten, non cometería os mesmos erros.
219. **Quen non te /o... coñeza que te/o... compre.** *fórm.* Úsase para expresar que xa se coñecen as malas calidades da persoa á que se alude e non se fía un dela. *E ti pensas que realmente vai cambiar agora?, quen non o coñeza que o compre.*
220. **Quen queira pedra, que a arranque.** *fórm.* Dise cando unha persoa quere conseguir algo sen levar traballo e espera que llo fagan os demais. *Non pensará que lle vou facer eu o traballo para a clase? Eu bastante teño co meu, quen queira pedra que a arranque!*
221. **Rapaz do cu para atrás** *fórm.* Expresión que se usa para saudar a un neno, ou para chamar a súa atención. *Mira como enreda nas escaleiras. Ti que fas, rapaz do cu para atrás? # rapás.*
222. **Sacáchesmo da boca.** *fórm.* Dise cando outra persoa di o mesmo que un está pensando. *Iso mesmo ía dicir eu, sacáchesmo da boca.*
223. **Se abre/abres... a boca véselles/che... a alma/o ollo do cu.** *fórm.* Dise de quen mostra fachenda, presume do que non ten. *Non sei de que presume tanto, se abre a boca e véselles o ollo do cu.*
224. **Se fora un can, mordíate.** *fórm.* Dise cando alguén está buscando algo que ten diante e non o atopa. *-Non atopo a carteira. -Mira, aí a tes, encima da mesa. Se fora un can, mordíate.*
225. **Sen unha mosca ben se fai verán.** *fórm.* Dise para lle quitar importancia á ausencia dunha persoa nun lugar no que debería estar. *Non te preocupes se non che quere vir á voda, muller, que sen unha mosca ben se fai verán. # vran.*
226. **Sóbense os bancos ás banquetas.** *fórm.* Dise cando unha persoa se lle repón a outra que se supón que ten máis autoridade. Para entender esta fórmula cómpre lembrar que en Sebil o asento individual e baixo chámase *tallo*; un *banco*, aínda que máis alto que o tallo, é tamén baixo e, xeralmente, de máis dunha praza; e a *banqueta* é tamén un asento individual, pero coas patas máis longas e, polo tanto, máis alto que os bancos. *De momento has facer o que eu diga, que son teu pai, ou seica se soben os bancos ás banquetas? # suben.*
227. **Son para un cesto.** *fórm.* Dise cando unha persoa non oe ben ou non fai caso do que lle din. *-Que dixeches?*

-É igual, nada, son para un cesto. O dito baséase no conto máis longo dun home xordo que estaba aos vimbios e viu que se acercaba un veciño, entón imaxinou o que lle diría e tiveron o seguinte diálogo: -*Deus te axude, Mingos!* -*Ando aos vimbios.* -*Non che digo eso*³. -*Son para un cesto.*

228. **Tarde piaches.** *fórm.* Expresión coa que se indica que xa é tarde para facer algo. *Ese piso xa o alugaron, tarde piaches.* Segundo o conto, foi o que lle dixo o raposo ao pito, que piou cando xa o tiña na boca.
229. **Tíralle do aire.** *fórm.* Úsase para dicirlle a alguén que desbota a esperanza de conseguir algo. *Non mercaches antes o bolso porque che parecía moi caro e xa o venderon, agora tíralle do aire.*
230. **Todos temos a boca cuberta.** *fórm.* Dise cando algunha persoa come ou bebe da comida ou bebida que está tomando outra, para indicar que non é prexudicial. *Xa vou beber pola mesma copa que ti, que total todos temos a boca cuberta.*
231. **Tómasme o pelo ou pides para as almas?** *fórm.* Díselles a unha persoa que se pensa que non nos toma en serio, que se burla de nós. *É a cuarta vez que che digo como se fai e disme se cho fago eu! Ti tómasme o pelo... ou pides para as almas?*
232. **Tras do perdido non hai que buscar.** *fórm.* Úsase para dicirlle a unha persoa que desbota a esperanza de recuperar algo. -*Agora arrepiñome de rexeitar o traballo que me ofreceran, pero xa llo deron a outra persoa.* -*Pois agora*

mellor esqueceo, tras do perdido non hai que buscar.

233. **Un porco cando pasa por onda outro roña.** *fórm.* Dise cando unha persoa non saúda. *Bos días, seica vas enfadado? Pois un porco cando pasa por onda outro roña.*
234. **Unha moza coma unha carozza, onde mexa fai unha poza/ un mozo coma un carozo, onde mexa fai un pozo.** *fórm.* IRÓN. Expresión que se di dos rapaces para confirmar que aínda seguen sendo nenos. -*Mira que guapa vai!, está feita unha moza.* -*Si, unha moza coma unha carozza, onde mexa fai unha poza.*
235. **Vai/ide buscar a pedra de afiar as agullas.** *fórm.* Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar. *Non me enredes que teño moito que facer, vai buscar a pedra de afiar as agullas.*
236. **Vai/ide chorar a Cangas!** *fórm.* Dise para se desentender de quen non para de queixarse por algo ou que pide algo insistentemente. *Xa che dixen que ata mañá non hai máis chocolate, así que vai chorar a Cangas.* Antes pagaban por chorar nos enterros e mais daban unha cunca de caldo.
237. **Vai/ide rañar os pés!** *fórm.* Expresión de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar. *Mira, vai rañar os pés, que eu teño máis que facer que escoitarte a ti.*
238. **Vaiche boa (Vilaboa)!** *fórm.* Úsase para expresar que algo ocorreu hai moito tempo. -*E logo eles xa marcharon?* -*Vaiche boa!*
239. **Vale máis oír que ser xordo.** *fórm.* Conformarse co que se oe, aínda que non guste. *Prefería que me dixeses*

³ Conservo a forma dialectal do demostrativo pola rima.

que custaba menos, pero...vale máis oír que ser xordo.

240. **Viches o año, ovella?** *fórm.* Úsase para preguntarlle a alguén se por fin se convenceu de algo. *-Tiñas ti razón, apártase cara á dereita. -Logo por fin viches o año, ovella?*
241. **Víranse os coellos/paxaros á escopeta?** *fórm.* Dise cando unha persoa se lle repón a outra que se supón que ten máis autoridade. *De momento has facer o que eu diga, que son teu pai, ou seica agora se viran os paxaros á escopeta?* # conexos.

Refráns

242. **A cortar collóns apréndese a capador.** *ref.* VULG. Facendo algunha cousa mal, apréndese a facela ben. *Non te preocupes se conduces mal, a cortar collóns apréndese a capador.*
243. **A fariña viva bota o seu amo para arriba.** *ref.* Dise cando alguén progresa economicamente á conta doutra xente ou de xeito pouco lícito. *A casa quedoulles ben bonita, pero foi á conta de non repartir a herdanza cos irmáns. A fariña viva bota o seu amo para arriba.* A fariña viva é a fariña pouco moída, esta aumenta máis ao humedecela para darlle aos animais e tampouco se perde tanta cando se moe porque voa menos.
244. **Asáñanse as comadres cando lles din as verdades.** *ref.* Dise cando unha persoa se enfada porque outra lle di algo que é certo, pero que non quere recoñecer. *-Non sei por que se enfada tanto cando lle digo que non fai nada, é a verdade. -Claro, pero asáñanse as comadres cando lles din as verdades.* # lle.
245. **Cada can lambe o seu nariz.** *ref.* Cada persoa busca o seu propio

proveito. *Dixome que me botaba unha man antes de marchar pero, así que o chamaron, marchou correndo. Aquí cada can lambe o seu nariz.*

246. **Dálle Deus noces a quen non ten dentes.** *ref.* Úsase para referirse a alguén que non aproveita unha oportunidade. *E aínda o dubidas?! Se eu tivese a oportunidade de facer esa viaxe, nin o pensaba. Dende logo, dálle Deus noces a quen non ten dentes!* # Dios.
247. **Cando non hai pan, hai que aproveitar as frangullas.** *ref.* Expresa resignación para aceptar o que se ten, ao non poder conseguir algo de máis valor. *Cando había choio na construción gañábase moito nas empresas grandes, pero agora ten sorte o que pode traballar pola metade nunha pequena. Cando non hai pan, hai que aproveitar as frangullas.*
248. **Canta máis présa, máis vagar.** *ref.* Dise cando se ten moito apuro e xorden complicacións que impiden avanzar. *Xa me estaban agardando e non daba atopado as chaves nin o móbil. Canta máis présa, máis vagar.* # prisa.
249. **De onde non hai, non se pode sacar.** *ref.* Dise dunha persoa que demostra pouca intelixencia ou disposición. *-Pregunteille pola familia e non me soubo dicir cousa con cousa. -E que lle queres?, de onde non hai, non se pode sacar.*
250. **De pequeniño verás o boi que terás.** *ref.* Expresa a posibilidade de que os feitos dun neno poidan dar unha idea de como vai ser cando sexa maior. *-O neno é un malcriado, na voda dos tíos estivo todo o tempo a patadas cos curmáns. -Si, paréceme que lle vai*

imitar ao pai, de pequeniño verás o boi que terás.

251. **Deus, cando fixo o sapo, fixo a sapa tamén.** *ref.* PEX. Úsase para aludir á unión entre persoas da mesma natureza ou condición. *-Non entendo como puido atopar moza co rariño que é. -Non te preocupes, Deus, cando fixo o sapo, fixo a sapa tamén.* # Dios.
252. **Dixo Mateo que mente máis que eu.** *ref.* IRÓN. Úsase para salientar a calidade de mentireira dunha persoa. *-Pois segundo o alcalde agora vai haber traballo para todas e todos. -Dixo Mateo, que mente máis que eu.* # minte.
253. **É mellor andar que ornear.** *ref.* Indica que é mellor esforzarse para facer unha cousa ben, que deixala mal para acabar antes e correr o risco de ter que facela de novo. *Xa é a segunda vez que me devolve o traballo para que o corrixa, quíxeno entregar pronto, pero ás veces é mellor andar que ornear.*
254. **Escaravello manda á praza, merda lle carrega á casa.** *ref.* VULG. PEX. Dise cando se lle pide a unha persoa que faga algo e non o fai como se espera. *Mandeino á tenda por un quilo de patacas e veume cun quilo de mazás. Escaravello manda á praza, merda lle carrega á casa.* # plaza.
255. **Este mundo é unha aduana, o que un perde outro o gana.** *ref.* Úsase cando algo que prexudica a unha persoa, beneficia a outras. *-Non entendo que mercase ese piso en tan mal estado, pero deulle a vida ao que llo vendeu que non se daba desfeito del. -Xa, é así. Este mundo é unha aduana, o que un perde outro o gana.*
256. **Librame ti da mala veciña, que eu te librarei da neve marciña.** *ref.* Úsase

cando neva en marzo, para indicar que a neve nesa época derrétese pronto; pola contra, os malos veciños hai que os aturar sempre.

257. **Na hora da voda non se afeita a noiva.** *ref.* Úsase para expresar que hai que facer as cousas con tempo. *E como me pides agora para a festa se xa está a orquestra tocando? Na hora da voda non se afeita a noiva.* # novia
258. **Nunca falta un roto para un descosido.** *fórm.* Úsase para aludir á unión entre persoas da mesma natureza ou condición. *Está deprimido porque o deixou a moza, pero logo ha de atopar outra, que nunca falta un roto para un descosido.*
259. **O gato escaldado tenlle medo á auga fría.** *ref.* Indica que quen padeceu unha experiencia desagradable ou perigosa, vólvese desconfiado para evitar que se volva repetir. *Dende que lle puxeron aquela multa, respecta todos os sinais de velocidade, o gato escaldado tenlle medo á auga fría.*
260. **O que come de pé nunca cheo é.** *ref.* Dise cando unha persoa está comendo de pé para que coma máis tranquila, sen présa. *Senta onda nós para comer o bocadillo que o que come de pé nunca cheo é.*
261. **Onde hai fume, hai lume.** *ref.* Indica que de calquera indicio se pode deducir un feito. Úsase especialmente para afirmar que un rumor pode ter fundamento. *-Aínda non o publicaron, pero escoitei na radio que o próximo curso queren aumentar o número de horas de clase. -Pois entón conta con iso, onde hai fume, hai lume.*
262. **Para ser puta e non ganar nada, vale máis ser muller honrada.** *ref.* Úsase cando alguén deixa de facer

- algunha cousa porque lle resulta pouco proveitosa, ou cando se fai algo por alguén que non o agradece. *–Deixou o traballo que tiña porque, entre a viaxe e os gastos, non lle chegaba o soldo. –Fixo ben, para ser puta e non ganar nada, vale máis ser muller honrada.*
263. **Quen dera bolo (e tempo para o soprar).** *ref.* Dise cando unha persoa despreza algo ou a alguén. *–Non para en ningún traballo porque di que lle pagan pouco. –Vaia por Deus, quen dera bolo.* # soplar.
264. **Quen/o que coas mans non pode, cos dentes acode.** *ref.* Dise cando alguén se vale da maña porque ten limitacións para facer algo. *Como non lle chegaba ao timbre, pulsouno co paraugas. O que coas mans non pode, cos dentes acode.* # acude.
265. **Sabe máis o demo por vello que por demo.** *ref.* Resalta a importancia da sabedoría adquirida pola idade e a propia experiencia. *Ti non te preocupes, deixa ese asunto nas mans de teu avó, que sabe máis o demo por vello que por demo.*
266. **Tal para cal, maragota e media.** *ref.* PEX. Úsase para aludir á unión entre persoas da mesma natureza ou condición. *–Agora disque lle vai axudar o primo e así rematan antes. –Ai si, tal para cal, maragota e media.* #cual*
267. **Tan criminal é o que mata coma o que agarra da pata.** *ref.* Indica que é tan culpable a persoa que realiza algunha acción coma quen contribúe á súa realización. *Pero ti estabas con el cando roubou o exame, así que tamén tes culpa, tan criminal é o que mata coma o que agarra da pata.*
268. **Todas as comenencias/todos os proveitos non caben no saco.** *fórm.* Expresa conformidade ante a imposibilidade de conseguir todo o que se desexa. *Claro que sería mellor ter un traballo bonito, ben pagado e ao lado da casa, pero todas as comenencias non caben no saco.*
269. **Todos os cans mexan á parede (non sendo o meu, que aínda non levanta a pata).** *fórm.* Dise cando alguén alardea moito de algo que non é certo. *–Disque ten tantas mozas que non sabe cal elixir. –Aquí todos os cans mexan á parede, non sendo o meu, que aínda non levanta a pata.*
270. **Unha man lava a outra e as dúas lavan a cara.** *ref.* Úsase para destacar a importancia da colaboración e da axuda en determinados traballos. *–E ti por que andas sempre traballando para os demais? –Eu axúdolles porque despois tamén eles me axudan a min, unha man lava a outra e as dúas lavan a cara.*

Wellerismos

271. **Todo é poñerse (dixo o que matou a muller).** *Well.* IRÓN. Úsase para quitarlle transcendencia ás dificultades ou impedimentos para levar algo a cabo. *–E como o deches feito ti só? –Todo é poñerse.*

Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega

'Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe'. An approximation to the semantic fields of food and beverages in Galician phraseology

Ramón Anxo Martíns Seixo
Escola Oficial de Idiomas de Vigo

Resumo: Neste traballo recóllense, ordénanse e explícanse 190 unidades fraseolóxicas (e mais algunhas variantes) dos campos semánticos da comida e da bebida.

Palabras chave: fraseoloxía galega, campos semánticos da comida e a bebida, traballo de campo.

Abstract: 190 phraseological units related to the semantic fields of food and beverages have been compiled, sorted and explained in this study (including some variants.)

Key words: Galician phraseology, semantic fields of food and beverages, fieldwork.

1. Introducción

Presento neste traballo un conxunto de unidades fraseolóxicas dos campos semánticos da comida e da bebida. A información procede do proxecto de dicionario temático en que traballo desde o ano 2000 e que ten como base unha recolla publicada en forma de dicionario nese mesmo ano. Como xa indicaba nesa publicación¹, as expresións foron recollidas da fala actual por moitas persoas. Desta feita, no entanto, e para lle dar maior utilidade, completo a nosa información con outras recollas, as máis delas recentes. Son as obras de que dou conta na bibliografía do final.

Data de recepción 11.9.2013. Data de aceptación 29.9.2013.

¹ MARTÍNEZ SEIXO, Ramón Anxo (dir.) (2000): *Dicionario fraseolóxico galego. Unha achega desde o galego vivo. Vigo: A Nosa Terra.*

Os tipos de unidades fraseolóxicas que inclúo son, por unha parte, locucións (substantivas, adxectivas, verbais e adverbiais) e, por outra, enunciados fraseolóxicos. Deste segundo tipo só inclúo fórmulas.

A parte principal do traballo (**2. Campo semántico da comida e da bebida**) está dividida en dúas grandes alíneas encabezadas polos conceptos chave (en maiúsculas e letra grosa): **2.1. COMER, COMIDA** e **2.2. BEBER, BEBIDA, EMBRIAGUEZ**. Cada unhas destas dúas divisións á súa vez consta de varios subcampos. A primeira ten os seguintes: 2.1.1. Alimentos de calidade; 2.1.2. Apetecer, apetito, fame; 2.1.3. Atragarse, facer mal, sentar mal; 2.1.4. Bo comedor; 2.1.5. Comer, comida; 2.1.6. Comer ás présas, comer con maos modos; 2.1.7. Comer en casa allea; 2.1.8. Comer moito; 2.1.9. Comer pouco, mao comedor; 2.1.10. Escaseza; 2.1.11. Fartura; 2.1.12. Moderación, moderarse; 2.1.13 Non querer e 2.1.14. Saber ou non saber a comida, prestar. A segunda contén: 2.2.1. Beber, bebida, sede; 2.2.2. Beber moito; 2.2.3. Brindar, brinde, celebración; 2.2.4. Embriagar(se), embriaguez; 2.2.5. Síntomas e efectos da embriaguez.

En cada subcampo ou alínea, precedida dun número (como en 2.1.8. Comer moito), aparecen as diferentes unidades fraseolóxicas que polo seu significado se relacionan con el. O lema da unidade fraseolóxica (UF) vai en letra grosa e precedido dun número². (As variantes, se as hai, van separadas por unha barra inclinada). Séguelle a indicación de frecuencia de uso. Na liña seguinte indícase en abreviatura o tipo de fraseoloxismo, o nivel de uso (só coloquial ou normal) e a actitude do falante (só humorístico e pexorativo). A seguir aparece a definición ou, entre corchetes, unha explicación do seu uso e, en letra cursiva, un ou varios exemplos³. As acepcións van numeradas en letra grosa. Ás veces inclúo unha nota ao final para explicar algo relativo á posíbel orixe ou ao significado dalgunha palabra.

Indico aquelas unidades que me parecen algo correntes ou correntes por medio dun asterisco (*), no primeiro caso, ou por dous (**), no segundo. Enténdese que os que non levan ningunha destas dúas indicacións son menos correntes ou mesmo de uso restrinxido. De todas as maneiras, debo esclarecer que, aínda que ás veces procurei contrastar nos corpóra informatizados (TILGA ou CORGA), ou mesmo en internet, a información ao respecto, trátase dunha apreciación baseada na experiencia persoal e a intuición e por tanto revisábel.

Cando un fraseoloxismo aparece en dous subcampos, dun deles remítese (mediante o símbolo >) a aquel en que está o artigo completo. Así, desde *andar/ser* [u.p.] *coma o porquiño de santo Antón* ** 2, que está no subcampo 2.1.4. Bo comedor, remítese á UF co número 62, onde se explica.

Noutros casos, como en *saber que mete medo*, a remisión é unha axuda para localizar o que considero o lema propiamente dito (*saber que mete medo* ** > *que mete medo* > 134).

² Este número, que precede a cada unha das 191 unidades fraseolóxicas e as súas variantes, permite, alén dunha rápida localización desde unha remisión ou desde o índice alfabético, coñecer as variantes, os lugares en que foron recollidas e as persoas que as recolleron.

³ Ás veces, despois do exemplo de uso aparece un número entre parénteses que se refire á persoa colaboradora que o redactou (ver parte 3.1. Claves dos colaboradores e informantes).

No final de cada entrada aparece a forma en que realmente se recolleu ese fraseoloxismo e a seguir (e entre parénteses), un número que indica a persoa que o recolleu (estes números desenvólvense en 3.1.) e unha clave en letras que indica en que lugar ou obra se recolleu ese fraseoloxismo (estas claves desenvólvense en 3.2.).

Como queda dito, na epígrafe 3 (**Procedencia das expresións**) indico as persoas colaboradoras ou os informantes que recolleron as expresións (3.1.), os concellos ou as comarcas de onde proceden (3.2.).

Na epígrafe 4 (**Índice alfabético de unidades fraseolóxicas**) ofrezco unha lista ordenada de todos os fraseoloxismos cun número que remite ao corpo do traballo (epígrafe 2) e permite así localizar rapidamente esa UF coa súa explicación e cos outros datos que lle porteñen.

Debo dicir que non inclúo locucións relacionadas coa maneira de preparar os alimentos como *a cachón*, *a lume forte*, *a pouco lume*, *á prancha*, *a remollo*, *ao natural* etc. Tampouco locucións relacionadas coa cantidade nin co modo, que se poderían usar con verbos como “comer” ou “beber”: *a embute*, *a esgalla*, *a gulapos*, *a rego cheo*, *a rodar*, *a rodos*, *en exceso*, *de chope*, *dun grolo* etc. Fago excepción con *a barriga-ten-man* e *a cugulo*, que teñen unha relación máis exclusiva co campo que nos ocupa.

Das expresións que se refiren ao SABOR, que poderían formar un campo en por si, inclúo só unidades relacionadas con “saber ben” mais non do tipo das que significan ‘moi acedo’, ‘moi amargo’, ‘moi doce’, ‘moi salgado’ etc., como: *(acedo) coma rabo de gato*, *(amargo) coma as xestas*, *(doce) coma a fava do mel*, *salgado coma a pillá* e as correspondentes máis *acedo ca o rabo do gato*, *máis amargo ca as xestas* etc.

Das unidades que teñen máis dunha acepción inclúo só a acepción relacionada co campo que nos atinxe. Son os seguintes casos: *aos los*, *arder nun candil*, *coma un reloxo*, *comer máis cos ollos ca coa boca*, *comeren/pediren máis os ollos ca a boca [a alguén]*, *encher a barriga*, *facen eses*, *(fino) coma a la de gato*, *meter o dente [a algo]*, *(mollado) coma a lama / máis mollado ca a lama*, *morrer coa fame / morrer de fame*, *na trenla*, *non chegar a un dente [a alguén] / non chegar (nin) á moa do cabo [a alguén] / non chegar (nin) para tapar o buraco dun dente [a alguén]*, *pozo sen fondo / (que che/lle... faga) bo proveito / roupa de dentro / subir á cabeza [a alguén] / tirar a barriga de mao ano e vivir do aire*.

Outras unidades poden usarse referidas a diferentes cousas e non só teñen que ver cos diferentes subcampos en que as presento. Son: *afiar os dentes*, *caer o ollo [a alguén por algo] / caeren os ollos [a alguén por algo]*, *de sete estalos*, *facen boca*, *facen papo [a alguén]*, *facerse [a alguén] auga na boca / virse [a alguén] a auga á boca*, *para quen non quere hai de máis / para quen non quere teño eu moito*, *que mete medo*, *que non sei*, *que rabia*, e, posibelmente, outros casos que aquí non consigno.

Xa para terminar, e desde a certeza de que ficaron fóra deste traballo unha chea de expresións que deberían estar nel, quixera agradecer a todos os meus colaboradores e informantes a súa xenerosidade e a súa axuda, sen as que, xaora, este traballo sería ben diferente.

2. Campo semántico da comida e da bebida

Abreviaturas e símbolos

COL. = coloquial.

comp. = expresión comparativa.

fórm. = fórmula.

l.adv. = locución adverbial.

l.adx. = locución adxectiva.

l.s. = locución substantiva.

l.v. = locución verbal.

PEX. = pexorativo.

HUM. = humorístico.

[u.c.] = unha cousa (suxeito de cousa)

[u.p.] = unha persoa (suxeito de persoa)

****** = unidade fraseolóxica corrente

***** = unidade fraseolóxica algo corrente

> = remite a onde aparece a explicación.

2.1. COMER, COMIDA

2.1.1. ALIMENTOS DE CALIDADE

1. **arder** [u.c.] **nun candil** * l.v. COL. Ser [u.c.] de calidade, boa, eficaz. [Aplicase sobre todo ao viño, a licores ou a comidas]. *O viño que tes este ano éche moi bo, arde nun candil | Aquel cocido do domingo ardiache nun candil, a ver cando comemos outro igual. arder nun candil:* Sdo 1. Dito do viño con forza, de boa calidade (2-A, 54-Ban, 54-Cab, 15-Ce, 101-For, 13-Mos, 24-N, 16-R, 22-V, 8-Vi) // de cousas (2-A, 15-Ce, 101-For, 24-N, 16-R, 42-). Sdo 2. Da muller de moi boa presenza (24-N, 8-Vi) // Do home de boa presenza (24-N) // Da persoa intelixente (38-Can).
2. **de a rente á parede / de contra a parede** l.adx. COL. 1. Moi bo, especial [Dise do viño]. *Este amigo de noso, cada vez que o imos visitar sácanos un par de botellas de viño de a rente á parede.* 2. Moi bo, especial. [Dise de cousas de comer]. *Tirade que este queixo non vos é calquera cousa, é de contra a parede.* Sdo 1: *de a rente a parede* (18-Vi), *de contra a parede* (2-A). Sdo 2: *de contra a parede* (2-A).
3. **de sete estalos** *l.adx. COL. Moi bo, excelente, especial. *A min, se me queres convidar a beber, non me deas desa purrela que tes na pipa, dáme daquelas botelliñas que tes acolá. Esas si que son de sete estalos. de sete*

estalos (101-For, 65-La), *de sete estralos* (2-A), *de tres estralos* (29-).

2.1.2. APETECER, APETITO, FAME

4. **afiar** [u.p.] **os dentes** l.v. COL. Disporse para gozar de algo moi desexado, en especial algo de comer. *Carlos non deixa de afiar os dentes pensando no casamento de mañá do primo. afiar os dentes* (107-Gd), *afila-los dentes* (75-V).
5. **andar un rato na barriga** [a alguén] l.v. COL. Comezar a ter fame. *Vamos para a casa xantar, que xa me anda un rato na barriga. andar un rato na barriga* (89-Ban).
6. **caer o ollo** [a alguén por algo] * / **caeren os ollos** [a alguén por algo] *l.v. COL. Ollar [u.p.] con desexo [algo], agoar, devecer [por algo]. *Caíanlle os ollos vendo comer ao seu avó as sopas de cabalo cansado | Deixa o réxime por un día, que che están caendo os ollos por ese pastel | Cada vez que te pos a comer nas galletas á túa cadela cáelle o ollo. caí-lo ollo* (164-Oa, 75-V, 162-V), *caíren os ollos* (101-For).
7. **coa barriga en van** l.adx. COL. Con fame, sen comer. [Úsase con verbos como *andar, durmir, estar, ir...*]. *Fun para a cama coa barriga en van e non daba adormecido. coa barriga en van* (86-AN).

8. **comer** [u.p.] **a Deus polas pernas *** / **comer** [u.p.] **a Deus por unha pata**. l.v. COL. Ter moita fame; comer moito. *Cando cheguei da viaxe viña esfameado, comía a Deus polas pernas. comer a Dios polas pernas (3-V, 133-V), comer a Deus por unha pata (107-Gd).*
9. **comer** [u.p.] **cos ollos ****. l.v. COL. Apeteceren os alimentos se teñen bo aspecto, comer guiándose da aparencia. *Esmérome moito na presentación da comida porque sei que os meus fillos comen moito cos ollos e son capaces de deixar todo no prato se non ten bo aspecto. comer polos ollos (2-A, 89-T), comer cos ollos (75-V, RAG97).*
10. **comer** [u.p.] **máis cos ollos ca coa boca ****. l.v. COL. Pensar que vai comer máis do que realmente consegue comer. —*Que ben, voume pôr coma un abade. —Paréceme a min que ti comes máis cos ollos ca coa boca. comer máis cos ollos ca/que coa boca (2-A, 10-C, 75-V) / (77-Mañ, 77-Ort =ser moi comellón).*
11. **comer** [u.p.] **os cravos ardendo**. l.v. COL. Ter tanta fame que lle serve calquera cousa para comer. —*Agora que me acordo, non lle botei sal ao caldo! —Non te preocupes, eses están tan fementos que comerían os cravos ardendo. come-los cravos ardendo (10-Me).*
12. **comeren/pediren máis os ollos ca a boca** [a alguén] *. l.v. COL. Non ter [u.p.] medida do que realmente pode comer, non saber calcular o apetito. *Come primeiro iso que tes no prato, que sempre che pasa igual, pídenche máis os ollos ca a boca. Sdo 1: comérenlle máis os ollos cá boca (65-La, 178-Pi, 3-V); Sdos 1 e 2: pediren máis os ollos cá boca (10-Me).*
13. **facer** [u.c.] **papo** [a alguén]. l.v. COL. Apetecer, contentar, agradar, satisfacer [a alguén] [algo: unha comida, un agasallo etc.]. [Úsase moito en construcións negativas]. *Comiches pouco arroz. Parece que non che fai moito papo. non facer (faer?) papo (54-Ban).*
14. **facerse** [a alguén] **auga na boca **** / **virse** [a alguén] **a auga á boca ****. l.v. COL. Experimentar un forte desexo, nomeadamente cando se trata de cousas de comer. *Só de pensar nesa comida vénseme a auga á boca. facerse auga na boca a alguén (182-PR, RAG97), virse a auga á boca a alguén (RAG97).*
15. **fame de can ***. l.s. COL. Fame grande. *Cheguei á casa cunha fame de can, mais non había nada e tiven que saír a comprar. fame de can (68-Can).*
16. **ir** [u.p.] **co xugo para o forno**. l.v. COL. Comer sen esperar por ninguén [por ter moita fame]. *Cando chego do traballo veño con tanta fame que xa vou co xugo pró forno (212). ir co xugo pró forno (212-D).*
17. **ir** [u.p.] **coma o rato ao mollo**. l.v. COL. Non poder resistir o desexo de comer ou beber un alimento determinado [xeralmente a deshora]. *Eu non podo ter chocolate na casa, porque cando o teño, sempre vou coma o rato ao mollo. ir coma o rato ao mollo (101-For).*
18. **ladrar o estómago** [a alguén]. l.v. COL. Ter fame. *Non almorzara nin xantara e ladráballe o estómago despois de tantas horas en xebre. ladra-lo estómago (237-).*
19. **morrer** [u.p.] **coa fame **** / **morrer** [u.p.] **de fame ****. l.v. COL. 1. Ter moita gana de comer. *Morro coa fame. Imos entrar no primeiro bar que vexamos e pedir algo.* 2. Estar moi mal alimentada. *Son moi pobres e, a pesar das axudas da veciñanza, morren de fame. morrer coa fame, morrer de fame (RAG97).*
20. **pasar** [u.p.] **leste**. l.v. COL. Pasar fame. *Nesa época aquí pasouse moito leste. pasar leste (237-).*

21. **querer o corpo** [algo a alguén]. *l.v.* COL. Apetecer [a alguén comer ou beber algo]. *Os xurelos non chos como, que hoxe parece que non mos quere o corpo. non lle querer o corpo algo a alguén* (8-Vi).
 22. **Queres comer? Vai a Peinador.** *fórm.* COL. [Diselle a quen insiste en que quere comer e a comida non está pronta ou non hai que comer]. –*A ver, que teño moita fame! Quero comer! – Queres comer? Vai a Peinador.* [Nota: Parece que esta expresión provén de cando se construíu o aeroporto de Peinador, en Vigo, con prestación obrigatoria do traballo dos veciños, que tiñan que levar todo: ferramenta e comida (CQFC)]. *queres comer? Vai a Peinador* (237-V).
 23. **Sorbe, Casilda, que é caldo de voda!** *fórm.* COL. HUM. [Dise a quen está a comer con moita ansia]. *Sorbe, Casilda, que é caldo de voda! Calquera diría que non comes todos os días! Arre demo! sorbe, Casilda, que é caldo de voda!* (16-TC).
 24. **ter** [u.p.] **a barriga en van.** *l.v.* COL. Ter fame; estar sen comer. *Tráenos algo de comer, que temos a barriga en van desde a mañanciña. te-la barriga en van* (86-AN).
 25. **ter** [u.p.] **a fame do corenta e un.** *l.v.* COL. Ter moita fame. [Úsase a miúdo na construción *parece/parecía que ter* [u.p.] *a fame do corenta e un*]. *Manda forza!, hoxe parece que tes a fame do corenta e un. Como papas!* [Nota: Esta expresión alude a 1941 e 1942, que foron anos de fame en España como consecuencia da posguerra franquista (CQFC)]. *parece que ten a fame do 41* (237-Mos).
 26. **ter** [u.p.] **a lingua na boca.** *l.v.* COL. Ter apetito. *Imos cear, que ti xa tes a lingua na boca. te-la lingua na boca* (101-For).
 27. **ter** [u.p.] **un buraco na barriga *** / **ter** [u.p.] **un buraco no estómago ***. *l.v.* COL. Ter fame. *Vamos para a casa xantar, que teño un buraco no estómago. ter un burato na barriga* (240-Ber), *ter un buraco no estómago* (102-Cel).
 28. **ter/traer** [u.p.] **a fouce picada.** *l.v.* COL. Ter moita fame. *Ponme logo a xanta, que traio a fouce picada!* [Nota: En sentido recto, “picar a fouce”, ou outra ferramenta cortante, é o mesmo ca cravuñala, isto é, aguzar o seu gume batendo nel coa picadeira (martelo para cravuñar) sobre unha zafrá. Por tanto, se a fouce está picada, corta ben]. *ter/traer a fouce picada* (97-Mr), *traer a fouce munda* (240-Ber).
 29. **ter/traer** [u.p.] **o muíño picado.** *l.v.* COL. Ter moita fame. *Deberías facer coma o teu curmán. Dá gusto velo comer. Ese si que ten o muíño picado.* [Nota: En sentido recto, “picar o muíño” é golpear a moa do muíño (cando está lisa) coa pica, o pico ou un instrumento semellante, para lle producir asperezas e que moia ben. Daquela, cando o muíño está picado, moe ben]. *ter o muíño picado* (2-A).
- 2.1.3. ATRAGOARSE, FACER MAL, SENTAR MAL.**
30. **ir** [u.c.] **pola gorxa pequena** [a alguén]. *l.v.* COL. Obstruírse a gorxa [a alguén, con algo que comeu ou bebeu]. *Foille pola gorxa pequena, mais tusiú e xa lle baixou o cacho de repolo co que se torgou. ir pola gorxa pequena* (149-Od).
 31. **ir** [u.c.] **polo camiño vello** [a alguén]. *l.v.* COL. Obstruírse a gorxa [a alguén, con algo que comeu ou bebeu]. –*Que*

che pasou? –Foime polo camiño vello. ir polo camiño vello (140-V).

32. **perdoar** [u.p.] **o mal que facer** [u.c. a alguén] **polo ben que saber** [u.c. a alguén] **. *l.v. COL. [Dise cando comemos ou bebemos algo de que gustamos moito inda que saibamos que non nos fai ben]. –Non comas tanto chocolate, que che van saír grans na cara. –Éme igual. Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe | Na televisión sempre andan a dicir que non se debía abusar desas bebidas, que son moi más para a saúde, mais a xente non o fai por moito que se diga iso, perdóanlle o mal que lles fai polo ben que lles sabe. perdoas o mal que che fai polo ben que che sabe (10-C), perdónolle o mal que me fai polo ben que me sabe (148-Cot, 19-G, 169-Og), perdóoche o mal que me fas polo ben que me sabes (55-Ab, 55-Viv), perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe (70-Cel).*
33. **ter/traer** [u.p.] **o forno quente**. *l.v. COL. Ter unha dixestión pesada ou sentir molestias despois de comer moito. Tes sede? Ou é que tes o forno quente? ter/traer o forno quente (104-Mer).*

2.1.4. BO COMEDOR

andar/ser [u.p.] **coma o porquiño de santo Antón** ** 2 > 62

34. **bo dente** **. *l.s. COL. Pouca esixencia coa comida e bo apetito. [Úsase xeralmente co verbo ter e na construción de bo dente]. Para ir alí é indispensábel ter bo dente. | Non creo que chegue esa comida, que nesta casa somos todos de bo dente. | Para iso é preciso bo dente. ser de bo dente (2-A, 86-AN, 67-Fo, 174-Pq, 38-V, 126-Ve, RAG97), ter bo dente (40-SC).*
35. **bo peteiro**. *l.s. COL. Pouca esixencia coa comida e bo apetito. [Úsase xeralmente co verbo ter e na construción “de bo peteiro”]. Que bo*

peteiro tes! | É de bo peteiro, come de todo. | Fai falta bo peteiro para comer iso. éche de bo peteiro (RAG97).

36. **boa boca** **. *l.s. COL. Pouca esixencia coa comida e bo apetito. [Úsase xeralmente co verbo ter e na construción de boa boca]. Ten boa boca. | Xa vexo que sodes de boa boca. | Para iso cómpre boa boca. ser de boa boca (86-AN, 23-V).*
37. **do fociño redondo**. *l.adx. COL. Bo comedor. É un cababicho mais cómeche ben, é do fociño redondo. ser do fociño redondo (86-AN).*

2.1.5. COMER, COMIDA

38. **a cortesía do galego**. *l.s. [Nunha comida onde hai varias persoas] a(s) última(s) porción(s) ou a(s) última(s) unidade(s) dalgún alimento que fica(n) na prata e ninguén colle. Que? Deixades a cortesía do galego? a cortesía do galego (38-Can), deixar a cortesía do galego no prato (107-Gd).*
39. **a mantidas** * / **a mantido** *. *l.adv. Con dereito ás comidas [traballando para alguén por un salario]. Vou deixar as terras de monte porque eu xa non podo traballar e agora non hai a quen chamar, nin sequera pagándolle ben e a mantido. a mantido (2-A, 54-Ban, 38-Can, 65-La, RAG97), a mantidas (107-Gd, 123-Ve, RAG97).*
40. **a molladas**. *l.adv. Con dereito ás comidas [traballando para alguén por un salario]. El sempre vai traballar a molladas. a molladas (123-Ve).*
41. **a vergonza do galego** **. *l.s. [Nunha comida onde hai varias persoas] a(s) última(s) porción(s) ou a(s) última(s) unidade(s) dalgún alimento que fica(n) na prata e ninguén colle. Collede eses pasteis, non deixades a vergonza do galego. a vergonza do galego (38-V).*

42. **botar** [u.p.] **para abaixo**. *l.v.* COL. Comer. *A xente botaba pra abaixo canto podía, parecía que viñan esfameados. botar pra abaixo* (38-Can).
 43. **caldo de tatáns**. *l.s.* COL. Caldo pobre. *No restaurante puxéronnos un caldo de tatáns que non tiña traza. caldo de tatáns* (163-Mz).
 44. **Chalanas ao mar / Chalanas no mar**. *fórm.* COL. [Dise cando se meten anacos de pan na pota para os mollar no mollo]. –*Como me sabe este mollo! –Chalanas ao mar! chalanas no/ao mar* (163-Mz).
 45. **comer** [u.p.] **calado coma os curas**. *l.v.* COL. Comer en silencio, sen falar. *Non dá un chíó, el sempre come calado coma os curas. comer calado coma os curas* (241-Cdo).
 46. **comer** [u.p. (en) algo] **coma o porco no trevo**. *l.v.* COL. Comer con fruición. *Cando a había, comía na lamprea coma o porco no trevo. Para el era un auténtico manxar. comer coma o porco no trevo* (238-Mz).
 47. **comer** [u.p. (en) algo] **coma unha vaca na ferrán**. *l.v.* COL. Comer mastigando moito o que ten na boca, lembrando o remoer da vaca. *Comía sempre coma unha vaca na ferrán. comer coma unha vaca na ferrán* (238-Mz).
 48. **dar** [u.p.] **ao dente** **. *l.v.* COL. Comer. *Eses non fan máis que lle dar ao dente, así están coma marouzas. darlle ao dente* (corrente).
 49. **deixar** [u.p.] **o endego**. *l.v.* COL. [Dise cando se deixa algo no prato]. *Inda deixas aí o endego? A ver, ho, acaba iso.* [Nota: O *endego* é un ovo que se lles deixa de sinal ás pitas para que poñan alí os ovos]. *deixar o endego* (174-Pq).
 50. **facér** [u.p.] **boca** *. *l.v.* Tomar algún petisco como aperitivo para acompañar a bebida ou para estimular o apetito. *Para facermos boca imos tomar uns liscos deste pernil e uns anacos dese delicioso queixo. facer boca* (38-For).
 51. **haber pata con allo**. *l.v.* COL. Celebrarse algo cunha comida ou cun banquete. *Mañá na casa do Paulo hache de haber pata con allo; celébrase o día dos anos do seu avó* (101). *haber pata con allo* (101-For).
- matar** [u.p.] **o bicho** 2 > 143
52. **meter** [u.p.] **ao cinto** [algo]. *l.v.* COL. Comer e (ou) beber [algo]. [Xeralmente en moita cantidade]. *Metinlle ao cinto unha cunca de caldo* (101). *meter ao cinto algo* (101-For).
 53. **meter** [u.p.] **o dente** [a algo] *. *l.v.* COL. Comer; comezar a comer [algo]. *Preparabámonos para lles meter o dente a aquelas suculentas viandas. mete-lo dente* (16-?).
 54. **o requisito do galego**. *l.s.* [Nunha comida onde hai varias persoas] a(s) última(s) porción(s) ou a(s) última(s) unidade(s) dalgún alimento que fica(n) na prata e ninguén colle. *Come iso, non deixes o requisito do galego. o requisito do galego* (237-S).
 55. **roupa de dentro**. *l.s.* COL. Alimentos, comida. (Ás veces tamén bebida). –*Non me encontro ben. –Ti o que tes que facer é pór máis roupa de dentro. Deixa de beber auga e toma un pouco de viño coa comida. roupa de adentro* (124-).
 56. **roupa vella** *. *l.s.* Comida en que se utilizan para a súa elaboración restos doutras. *Esta noite vou facer roupa vella con eses restos que ficaron do xantar. roupa vella* (38-For, 1-M, 38-V).
 57. **sopas de burro cansado** * / **sopas de cabalo cansado** *. *l.s.* Pan mollado en viño (xeralmente tinto). *Apetécenche unhas sopas de cabalo cansado? sopas*

de cabalo cansado (38-V), sopas de burro cansado (75-V), sopas de burro canso (107-Gd).

58. **ter** [u.p.] **a que botar a man.** *l.v.* COL. Ter que comer. *Non me estraña que estea tan delgado, non ten a que botar a man. ter a que botar man (2-A), ter a que botar mao (65-La).*

2.1.6. COMER ÁS PRÉAS, COMER CON MAOS MODOS

59. **comer** [u.p.] **coma un cocho/porco** *. *l.v.* COL. PEX. Ter maos modos comendo. *Que modos son eses de comer! Comes coma un porco! comer coma un cocho (240-Ber), comer coma un porco (107-Gd).*
60. **comer** [u.p.] **coma unha gaivota.** *l.v.* COL. Comer ás prásas, engulir a comida. *Así, comendo coma unha gaivota sempre, é lóxico que che sente mal: tes que comer amodo. comer como unha gavota (125-CM).*
61. **comer** [u.p.] **coma unha perdiz nunha leira de pan.** *l.v.* COL. 1. Comer con ansiedade. *Parece que lle vai escapar a comida, come coma unha perdiz nunha leira de pan! comer coma unha perdiz nunha leira de pan (107-Gd).*

2.1.7. COMER EN CASA ALLEA

62. **andar/ser** [u.p.] **coma o porquiño de santo Antón** **. *l.v.* COL. 1. [Dise de quen come a miúdo en casas alleas]. *Anda coma o porquiño de santo Antón, sempre a comer á custa dos máis.* 2. [Dise de quen nada despreza, todo lle vai ben, sobre todo naquilo que se refire á comida]. *É coma o porquiño de santo Antón, a el válelle todo.* [Nota: Segundo José María Pereda, a expresión ten relación co costume seguinte: nalgúns puntos de Galicia adoitábase prometer algunha cría a santo Antonio (patrón dos porcos) se saían os demais da camada con ben. Ao

ofrecerllo colocábaselle ao porquiño un axóuxere ao pescozo e deixábase circular libremente pola aldea. A veciñanza alimentábase e acubillábase. Cando era grande, vendíase en pública poxa e empregábase o importe a favor da festa do santo (Pereda, 1959)]. *andar coma o porquiño de san Antonio (54-Ban, 65-La, 116-Mos, 16-R), andar/ser coma o porco de san Antonio (174-Pq); ser como o porquiño de san Antón (4-PS), é coma o cocho de san Antonio (106-Mon), ser o marrau de san Antón (107-Gd).*

63. **can merendeiro.** *l.s.* COL. Persoa que anda de casa en casa levando contos para que o conviden a tomar algo. *Xa está aí outra vez ese can merendeiro. Non lle dará vergoña? é un can merendeiro (106-Mon).*

2.1.8. COMER MOITO

64. **a barriga-ten-man.** *l.adv.* COL. Sen taxa. [Úsase co verbo comer]. *Aquel xantar parecía o dun casamento, comemos a barriga-ten-man. comer a barriga-ten-mau (54-Ban).*
65. **(cheo) coma un odre / máis cheo ca un odre** **. *comp.* COL. Saciado, moi cheo de comida e bebida. [Úsase con verbos como *estar*, *ir*, *pórse* ou *quedar*]. *Non che como máis, estouche cheo coma un odre. está cheo coma un odre (39-Vil).*
66. **(cheo) coma un peto / máis cheo ca un peto** *. *comp.* COL. 1. Saciado, farto de comida e bebida. *Vou coma un peto, non podo comer máis.* 2. Moi cheo e apertado [cousas de comer]. *Esta nécora está chea coma un peto. Sdo 1: cheo coma un peto (115-PC), Sdo 2: está cheo coma un peto (85-V).*
67. **(cheo) coma unha centola.** *comp.* COL. Moi cheo. *Xa non como máis, estou cheo coma unha centola. cheo como unha centola (187-V), estar cheo coma un centolo (240-Ber).*

68. **coma un pancho.** *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber ben. [Úsase con verbos como *estar*, *ir*, *pórse* ou *quedar*]. *Si señor, quedei coma un pancho. Había tempo que non comía así. quedar coma un pancho* (86-AN, 75-V).
 69. **coma un pego.** *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber ben. [Úsase con verbos como *estar*, *ir*, *pórse* ou *quedar*]. *Vouche coma un pego mais mañá pñoime a réxime, xúroo. píxenme como un pego* (38-La).
 70. **coma un pepe** **. *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber ben. [Úsase con verbos como *estar*, *ir*, *pórse* ou *quedar*]. *–Queres máis arroz con leite? –Non, xa comín dous pratos e quedei coma un pepe. quedar coma un pepe* (54-Ban, 107-Gd, 65-La, 1-M, 4-PS, 22-V).
 71. **coma un reloxo** **. *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber ben. [Úsase con verbos como *estar*, *ir* ou *quedar*]. *Despois daquela mariscada fiquei coma un reloxo. quedar coma un reló: sdo 1 (38-For, 22-V), estar coma un reló: sdo 2 (38-For), quedar coma un reló (a andar): sdo 2 (4-PS).*
 72. **coma un rulo.** *comp.* COL. Saciado, farto, satisfeito [despois de comer e beber ben]. [Úsase con verbos como *estar*, *ir*, *pórse* ou *quedar*]. *Despois daquel cocido quedei coma un rulo. quedar coma un rulo* (67-Fo, 65-Lo).
- comer a barriga-ten-man > a barriga-ten-man > 64**
73. **comer [u.p.] coma a peste.** *l.v.* COL. PEX. Comer moito. [Dise como crítica]. *Eses comen coma pestes, falando mal. comer coma a peste* (38-Can).
 74. **comer [u.p.] coma un abade/cura** **. *l.v.* COL. Comer moito e ben. *Non penso convidalos porque comen coma abades. | Fun á voda da María e comín*
coma un cura. comer coma un abade (38-V), *comer coma un cura* (54-Ban, 103-C, 102-Ma, 113-Mf, 39-Vil), *comer coma os curas* (12-Fr).
 75. **comer [u.p.] coma un animal** **. *l.v.* COL. Comer en exceso. *Ese home come coma un animal, fóra a alma. comer coma un animal* (104-Cel, 38-For, 107-Gd).
 76. **comer [u.p.] coma un boi.** *l.v.* COL. Comer moito. *Quéixaste de que gasto moito. A culpa tela ti, xa que comes coma un boi. comer como un boi* (75-V).
 77. **comer [u.p.] coma un lobo** **. *l.v.* COL. Comer moito e avidamente. *Debían vir esfameados porque comeron coma lobos. comer coma un lobo* (15-Ce, 102-Cel=moito), 34-P, 102-Re (ás présas), 8-Vi).
 78. **comer [u.p.] coma un odre** *. *l.v.* COL. Comer moito. *Ese come coma un odre. comer coma un odre* (102-Cel, 67-Fo, 33-V).
 79. **comer [u.p.] coma unha draga.** *l.v.* COL. Comer moito. *Nesa casa comen todos coma dragas, miña nai querida, o que tal comen! comer coma unha draga* (237-Ma).
 80. **comer [u.p.] coma unha frieira** *. *l.v.* COL. Comer moito. *Está magro mais come coma unha frieira.* [Nota: nesta locución xógase con dous significados de comer: tomar comida e producir comechón]. *comer coma un sabañón* (38-Can, 241-Cdo, 125-CM, 11-Mo, 75-V).
 81. **comer [u.p.] máis ca o can dos gardas.** *l.v.* COL. Comer moito *Éche ben comellón, come máis ca o can dos gardas.* [Nota: Os gardas gañaban pouco e o can que levaban tiñano morto de fame]. *comer máis có can dos guardias* (10-Me).
 82. **encher [u.p.] a barriga** *. *l.v.* COL. Fartarse de comer. *Van encher a barriga a esas festas. enche-la barriga* (103-C).

83. **encher** [u.p.] **as peles**. *l.v.* COL. Fartarse de comer. *Este sábado imos encher as peles na casa dos avós. encher as peles* (118-Can).
84. **facen** [u.p.] **un bo pé**. *l.v.* COL. Comer moito, ser boa comedora. *Hai que pôr bastante comida porque ese fai un bo pé. facen un bo pé* (47-Ro).
85. **(farto) coma un abade/cura *** / **máis farto ca un abade/cura ***. *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber. [Úsase con verbos como *estar, ir, pôrse ou quedar*]. *Non me botes máis comida, que xa non podo comer máis! Quedeí coma un abade! quedar coma un cura* (86-AN) *ir coma un cura* (106-Mon).
86. **(farto) coma un can *** / **máis farto ca un can ***. *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber, ben farto. [Úsase con verbos como *estar, ir, pôrse ou quedar*]. *Vouche coma un can, mais mañá póño-me a réxime; prométoo. quedar farto coma un can de cabezas* (117-V), *(farto) coma un can* (corrente).
87. **levar** [u.p.] **as canizas cheas**. *l.v.* COL. Ir farta de comida e bebida. *Hoxe comín coma un cura: levo as canizas cheas*. [Nota: as *canizas, caínzas, canizos* ou *ladrais* son estruturas de canas ou táboas entrelazadas ou sostidas cos estadullos (ou fungueiros) que se pon a cada lado do carro ou do remolque para que non caia a carga cando é de cousas miúdas. A expresión lémbrenos, logo, a imaxe dun carro ben cargado]. *levar as canizas cheas* (2-A).
88. **meter** [u.p.] **peixe a bordo**. *l.v.* COL. Comer moito e con gana. *Como lle metemos peixe a bordo, eh? É que este cocido arde nun candil! meter peixe a bordo* (159-Bu).
89. **non ter** [u.p.] **fondo ***. *l.v.* COL. Non se faltar nunca de comer. *Ese non ten fondo. Como o traías moitas veces arruínanos. non ter fondo* (159-Bu, 38-For).
90. **pozo sen fondo ***. *l.s.* COL. Persoa que nunca se farta de comer. *É un pozo sen fondo, nunca cansa de comer este rapaz. | Non volvo convidar ese pozo sen fondo! Ti sabes o que come? ser un pozo sen fondo* (RAG97).
91. **ser mellor facer** [a alguén] **un traxe ca manter** [esa persoa] ***** / **valer máis comprar** [a alguén] **un traxe ca dar de comer** [a esa persoa] ***** / **valer máis dar** [a alguén] **dous pesos ca convidar a comer** [esa persoa] *****. *l.v.* COL. [Dise de quen come moito]. *A ese é mellor facerlle un traxe ca mantelo. | Máis vale comprarche un traxe ca darche de comer. máis vale comprarche un traxe que darche de comer* (112-PB), *é mellor facerche un traxe que manterte* (38-For), *vale máis darlle dous pesos que invitalo a comer* (1-Ar).
92. **ter** [u.p.] **a solitaria ***. *l.v.* COL. [Dise de quen está delgado aínda que coma moito]. *Esa muller parece que ten a solitaria, e iso que é de bo peteiro. parecer que ten a solitaria* (1-Cua, 65-La, 33-V, 38-V, 39-Vil), *ter a solitaria* (107-Gd, 112-PB, 62-Pon).
93. **ter** [u.p.] **bo muíño**. *l.v.* COL. Ter bo apetito, comer moito e de todo. *O teu pai e mais eu sempre tivemos bo muíño. ter bo muíño* (159-Bu).
94. **tirar** [u.p.] **a barriga de mao ano ****. *l.v.* COL. Fartarse de comida despois de ter pasado fame. *Convidamos a comer ao Antón e tirou a barriga de mao ano, coitado. sacar a barriga de mal ano* (1-M, 39-Vil), *afartar/encher a barriga de mal ano* (46-Ma).
95. **Vai para o paleiro / (xa) podes ir para o paleiro ***. *fórm.* COL. [Dise a quen fica moi farto, despois de comer]. *Con toda esa comida que comiches xa podes ir pró paleiro. podes ir pró paleiro / vai pró paleiro* (65-La), *podes ir pró paleiro* (101-For), *xa podes ir tras do paleiro* (78-Pa).

2.1.9. COMER POUCO, MAO COMEDOR

96. **bico de espeto.** *l.s.* COL. Persoa que non come de todo. *O meu fillo sempre me protesta pola comida. Non hai cousa que lle guste. É un bico de espeto.* *bico de espeto* (2-A).
 97. **bico de pucho.** *l.s.* COL. Persoa pouco comedora. *Esta nena é un bico de pucho, non vos come nadiña.* [Nota: a un *pucho* (becerro) dásele de comer pouco e escollido para destetalo]. *bico de pucho* (32-PD).
 98. **bico lambido.** *l.s.* COL. Persoa má comedora, que só gusta dos manxares refinados. *Este rapaz saíunos un bico lambido, non che come calquera cousa.* *pico lambido* (123-Ve).
 99. **bico pregado.** *l.s.* COL. Persoa delicada para comer, que non come calquera cousa. *O máis vello cómeme ben máis o pequeno é un bico pregado.* *bico pregado* (174-Pq).
 100. **comer [u.p.] coma un paxariño/pisco **.** *l.v.* COL. Comer moi pouco, ser moi má comedora. *O irmán éche lambisqueiro e inda vai comendo algo, mais el cómeche talmente coma un paxariño, así está de cativo. | Como vai engordar se come coma un pisco? comer coma un paxariño* (86-AN, 103-C, 102-Cel, 75-V), *comer coma un pisco* (86-AN, 38-Can, 102-Cel, 38-Cov, 19-G, 107-Gd), *comer menos ca un pisco* (113-Mf).
 101. **comer [u.p.] coma un pitiño/pito **.** *l.v.* COL. Comer moi pouco, ser moi pouco comedora. *Este cativo cómeche coma un pitiño, eu non sei como se mantén.* *comer coma un pito* (125-CM, 1-Cua, 99-For, 65-La, 34-P, 112-PB, 102-Re), *comer coma un pitiño* (11-Mo), *comer menos ca un pito* (1-Cua, 107-Gd).
 102. **do fociño longo.** *l.adx.* COL. Mao comedor. *É un cagabicho. Debeu ficar así porque é do fociño longo.* *ser do fociño longo* (86-AN).
 103. **Estás a pescar á cana?** *fórm.* COL. HUM. [Dise a quen está a comer sen gana]. *Que, neno? Estás a pescar á cana? Que mao comedor saíches! estás a pescar á cana?* (159-Bu).
 104. **(fino) coma a la de gato *.** *comp.* COL. Moi fino, moi esixente. [Ás veces en sentido irónico]. [Dise de persoas ou animais que non comen de todo]. *Non che quere iso, éche fino coma a la do gato este cativo | Non lava as mans para comer e despois quere que lle cambien o prato. É fino coma a la de gato.* *fino coma a la do gato* (15-Ce, 97-Mr), *fino coma a la de gato* (65-La), *fino coma a lan de gato* (101-For), *fino coma a lan do gato* (34-P), *fino coma lan de gato* (64-).
 105. **fociño de lesma.** *l.s.* COL. Persoa moi delicada para comer. O meu fillo é un fociño de lesma, xa se fai un pouco aborrecido. *fuciño de lerne* (147-Pq).
- morrer [u.p.] coa fame ** 2 / morrer [u.p.] de fame ** 2 > 19**
106. **orballar [u.p.] a boca.** *l.v.* COL. Comer ou beber en pouca cantidade [algo que apetece moito]. *Os percebeos están carísimos mais vou levar estes pouquiños para orballar a boca | Un figo para cada un para orballar a boca.* *para orballar a boca* (186-V).
 107. **ter [u.p.] a barriga cosida / ter [u.p.] o estómago cosido (coma as costureiras).** *l.v.* COL. Comer moi pouco. *Ese ten a barriga cosida, co que el come eu pasaría unha fame de can.* *ter a barriga encosida* (86-AN), *ter o estómago cosido coma as custureiras* (241-Cdo).
 108. **ter [u.p.] sapos na boca.** *l.v.* COL. Ser persoa má comedora. *Este rapaz cómeche moi mal, ten sapos na boca.* [Nota: Refírese aos *sapos*, enfermidade que teñen as vacas na boca que non as deixa comer]. *ter sapos na boca* (32-PD).

109. **vivir** [u.p.] **do aire** **. l.v. COL. Alimentarse moi pouco. Precisa un soldo todos os meses para manter a familia. Ou pensas que viven do aire? vivir do aire (corrente).

2.1.10. ESCASEZA

110. **a pan e auga** **. l.adv. Baixo un réxime alimentario moi rigoroso. *Estivo a pan e auga unha boa temporada e cando saíu estaba nos ósos. a pan e auga* (RAG97).
111. **lamber** [u.p.] **na lata**. l.v. COL. Pasalo mal por escaseza de algo (xeralmente comida). *Como non veñan hoxe os da venda ambulante vas lamber na lata. lamber na lata* (150-Od).
112. **non chegar** [u.c.] **a un dente** [a alguén] ** / **non chegar** [u.c.] **(nin) á moa do cabo** [a alguén] / **non chegar** [u.c.] **(nin) para tapar o buraco dun dente** [a alguén]. l.v. COL. Ser [unha comida ou bebida] insuficiente ou pouca cantidade. *Isto que nos puxeron non nos chega nin á moa do cabo. | Bótame máis un anaquiño de torta, que o que me botaches antes non me chegou nin para tapar o buraco dun dente. non chegar a un dente* (125-CM, 112-PB, 174-Pq, 102-Re), *non dar para un dente* (125-CM), *non chegar á moa do cabo* (38-L), *non chegou nin á moa de atrás* (47-Ro), *non chegar (nin) pra tapar o buraco dun dente* (2-A).
113. **non quedaren nin cangos**. l.v. COL. Non haber nada que comer [nunha casa]. Despois do fin de semana non ficaban nin cangos na casa, tivemos que facer unha compra valente. *non quedaren nin cangos* (58-L?).

2.1.11. FARTURA

114. **a cugulo**. l.adx. e adv. De xeito que o contido sobresaía por riba dos bordos do continente; acugulado. *O neno ten o prato a cugulo e non creo que o dea*

comido todo. a cogulo (102-Cel), *a cugulo* (128-AI, RAG97).

115. **Barriga, ten man!** fórm. COL. HUM. [Dise cando hai abundancia de comida; xeralmente úsase se hai festa nunha casa ao pór a comida na mesa]. –*Miña mai! Olla o que vén nesas pratas!* – *Barriga, ten man! barriga ten mau!* (92-CR).
116. **cortar** [u.p.] **tanto touciño coma pan**. l.v. COL. Ter abundancia nas comidas. *Alí vívenche moi ben, cortan tanto touciño coma pan. cortar tanto touciño coma pan* (10-Me).
117. **meter** [u.p.] **o pote grande dentro do pequeno**. l.v. COL. Facer un banquete farturenco e que non se fai habitualmente. *Este ano non se fixo a festa, mais metemos o pote grande dentro do pequeno. mete-lo pote grande dentro do pequeno* (197-Cdo).
118. **pór** [u.p.] **(as) canizas** [a algo] * / **pór (os) ladrais** [a algo] *. l.v. COL. HUM. [Dise para expresar que o prato, a cunca ou algo similar, está tan acugulado de comida que xa non cabe máis nada, que está a punto de bordar]. *Fáltache pórille as canizas. | Arre demo! A ese prato haslle ter que pór ladrais. Moito botaches!* [Nota: as *canizas* ou *ladrais* son estruturas de canas ou táboas entrelazadas ou sostidas cos estadullos que se pon a cada lado do carro ou do remolque para que non caía a carga cando é de cousas miúdas. A expresión lémbraos, logo, a imaxe dun carro ben cargado]. *ponlle as canizas* (112-PB), *vas a ter que poñerlle unhas canas* (102-Ma), *poñer fumeiros ao plato* (87-Es), *pór ladrás* (174-Pq), *poñer (os) ladrales no prato* (101-For), *poñer os ladreales* (78-Pa).
119. **Se comes así mañá, non morres hoxe**. fórm. COL. HUM. [Díselle a alguén que está a comer unha comida

abundante]. *Vaia almorzo! Se comes así mañá non morres hoxe. se comes así mañán non morres hoxe* (38-For), *comendo así mañán non morres hoxe* (189-V).

2.1.12. MODERACIÓN, MODERARSE

120. **cortar** [u.p.] **á panela**. *l.v.* COL. Botar menos comida, non comer de máis. *Xa sabes o que tes que facer: cortarlle á panela. cortarlle á panela* (186-V).
121. **cortar** [u.p.] **ao bico**. *l.v.* COL. Botar menos comida, non comer de máis. *Teño que lle cortar ao bico, que engordei dous quilos estes días que pasei na aldea. cortarlle ao bico* (5-Ver).
122. **gardar** [u.p.] **a boca** *. *l.v.* Ter coidado co que come. *O médico díxolle que non podía comer de todo, mais el non lle fai caso, e está claro que para vivir moitos anos hai que gardar a boca. garda-la boca* (86-AN).
123. **Se comeses como comes, non comías como comes**. *fórm.* COL. [Dise para criticar a quen se ve obrigado a comer pouco ou estar a dieta dalgún alimento por ter comido en exceso ou mal no pasado]. *Ai, querías que che puxesen máis! Como dicía o outro, se comeses como comes, non comías como comes! Xa veremos se te curas como é a cousa. se comeras, como comes, non comías, como comes* (237-).
124. **tirar** [u.p.] **ao prato**. *l.v.* COL. Botar menos comida, non comer de máis. O que hai é que lle tirar ao prato, iso é o efectivo de verdade. *quitarlle ao prato* (38-For).

2.1.13. NON QUERER

125. **Para quen non quere hai de máis ** / Para quen non quere teño eu moito ****. *fórm.* COL. [Dise a quen (ou de quen) rexeita ou despreza algo que outro lle ofrece (ás veces porque

lle parece pouco ou de pouco valor)]. *—Que sabedeiras son estas castañas. Queres unhas poucas? —Non, non quero. —Pois pra quen non quere teño eu bastante. pra quen non quere teño eu moito* (34-P), *pró que non quere teño eu moito* (10-Me), *pa quen non quere hai moito* (75-V), *pra quen non quere teño eu bastante* (38-Can), *para quen non quere hai de máis* (55-Ab), *pra quen nada quere teño de sobra* (174-Pq).

126. **Xa comín era gaiteiro (, xa bebín tamborileiro)**. *fórm.* COL. HUM. [Dise como resposta cando alguén rexeita o convite feito para comer e di “xa comín”. A segunda parte pódela dicir calquera das dúas persoas]. *—Ficas a comer? —Non, xa comín. —Xa comín era gaiteiro, xa bebín tamborileiro. xa comín era gaiteiro, xa bebín tamborileiro* (162-Go, 167-PS), *xa comín era gaiteiro* (38-Can, 201-Lou).

2.1.14. SABER OU NON SABER A COMIDA, PRESTAR

127. **coma as nocces**. *l.adv.* COL. Moi ben. [Úsase co verbo *saber* para ponderar o sabor]. *Aquel pan sabíache coma as nocces, sabía que non sei. saber coma as nocces* (92-CR).
128. **comer** [u.p. algo] **(aínda que sexa/fose) na cabeza dun tiñoso ***. *l.v.* COL. Saber moito [un alimento a alguén], gustar moito de [un alimento]. *Sábenlle moito os grelos, cómeos na cabeza dun tiñoso. | Gusto moito do requeixo con mel, eu sería capaz de o comer aínda que fose na cabeza dun tiñoso. comer na cabeza dun tiñoso* (38-For, 239-Mn).
129. **de lamber os dedos ***. *l.adx.* COL. Moi saboroso, delicioso. *Comemos uns bistés que sabían de lamber os dedos. | Estes roxóns están de lamber os dedos. Eu cómoos co coiracho. de lapar os dedos* (38-Can), *de lamber os dedos* (corrente).

130. **furar** [u.c.] **o papo** [a alguén]. *l.v.* COL. Non gustar de [un alimento]. *Esa comida fúralle o papo, non lle ofrezas. fúralle o papo* (123-Ve).
131. **lambérense os bicos** [a algo]. *l.v.* COL. Estar [unha comida] moi saborosa. *Matilde fixo unhas filloas que se lle lambían os bicos. lambíanselle os bicos* (54-Ban).
132. **(Que che/lle... faga) bo proveito** **. *fórm.* [Úsase para desexar a alguén que lle preste a comida]. –*Bo proveito, señores!* –*Graciñas. bo proveito* (RAG97).
133. **que consola**. COL. Moi ben. [Úsase co verbo *saber* para ponderar o sabor]. *Aquel pan sabía que consolaba. saber que consola* (92-CR, 174-Pq).
134. **que mete medo** **. COL. 1. *l.adx.* [Cando modifica un substantivo]. Moi bo, excelente, impresionante. *Esa caste de ameixas ten un sabor que mete medo.* 2. *l.adv.* [Cando modifica un verbo]. Moito, moi ben. *Aqueles pernís da aldea sabían que metía medo.* 3. *l.adv.* [Cando modifica un adxectivo ou adverbio]. Moi + adxectivo ou adverbio. *A empanada da miña nai é saborosa que mete medo.* | *Esas galdrumadas saben ben que mete medo. que mete medo* (38-Can, 38-For, 174-Pq).
135. **que non sei** *. COL. 1. *l.adx.* [Cando modifica un substantivo] Moi bo, excelente, impresionante. *Esas mazás teñen un sabor que non sei.* 2. *l.adv.* [Cando modifica un verbo] Moito, moi ben. *Aqueles cocidos da aldea saben que non sei.* 3. *l.adv.* [Cando modifica un adxectivo ou adverbio] Moi + adxectivo ou adverbio. *Eses chourizos son sabedeiros que non sei.* | *Aquel pan sabe ben que non sei. que non sei* (38-Can, 174-Pq).
136. **que rabia** **. COL. Moi ben. [Úsase co verbo *saber* para ponderar o sabor]. *Teño unhas claudias no meu eido que saben que rabian. saber que rabea* (2-A, 38-Can, 65-La, 174-Pq).
137. **que relouca**. COL. Moi ben. [Úsase co verbo *saber* para ponderar o sabor]. *Estas vieiras que fas saben que reloucan. saber que relouca* (101-For).
138. **saber** [u.c.] **a resolio**. *l.v.* COL. Saber moi ben. *O xantar de onte sóubome a resolio. saber a resolio* (101-For), *saber coma resolio* (un viño) (241-Cdo).

saber coma as noces > coma as noces > 127

saber que consola > que consola > 133

saber que mete medo ** > que mete medo > 134

saber que non sei * > que non sei > 135

saber que rabia ** > que rabia > 136

saber que relouca > que relouca > 137

2.2. BEBER, BEBIDA, EMBRIAGUEZ

Ver tamén:

- 2.1.1. (1, 2, 3)
- 2.1.2. (13, 17)
- 2.1.3. (30, 31, 32)
- 2.1.5. (50, 57)
- 2.1.8. (65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 85, 86, 87)
- 2.1.10. (110, 112)
- 2.1.13. (125)
- 2.1.14. (130, 133, 134, 135, 136, 137, 138)

2.2.1. BEBER, BEBIDA, SEDE

139. **a secas *** / **a seco **** / **ás secas**. *l.adv.*

1. Sen dereito ás comidas, mais si a beber viño [traballando para alguén por un salario]. *Chamei os xornaleiros e dixéronme que me viñan a seco porque así cobran máis.* 2. Sen bebida. *Non queren beber nada. Hoxe veñen a seco.* *a seco* (2-A, 54-Ban, 38-Can, 65-La, RAG97), *a secas* (107-Gd).

140. **auga chirla** / **auga de castañas ***. *l.s.* COL. Bebida de pouca calidade,

xeralmente pouco mesta ou con pouca substancia. [Dise do café, do caldo, da sopa...]. *Fixeches unha auga de castañas que non hai quen a beba.* *auga chirla* (38-For, 217-Sa), *agua chilra* (68-Can), *auga de castañas* (38-For, 217-Sa, 78-Pa).

141. **botar [u.p.] unha pinga**. *l.v.* COL.

Beber un pouco de viño ou outra bebida alcólica. *Hoxe hai que botar unha pinga: un día non son días.* *botar unha pinga* (38-Can).

142. **Cun pé só non se camiña**. *fórm.* COL.

HUM. [Dise, entre bebedores, cando se tomou só un vaso ou copa]. *Agora imos tomarlle outra a esta tasca de aquí á beira, cun pé só non se camiña.* *con un pé solo non se camiña* (123-Ve).

143. **matar [u.p.] o bicho**. *l.v.* COL. 1.

Beber augardente (ou outra bebida alcólica), especialmente de mañá cedo en xaxún. *Antes era corrente ir á mañá cedo matar o bicho á taberna.*

2. Comer unha comida lixeira para

aplacar a fame. *Vamos matar o bicho e despois seguimos.* Sdo 1: *mata-lo bixo* (38-Can); Sdo 2: *matar o bicho* (107-Gd).

meter [u.p.] ao cinto [algo] > 52

144. **mollar [u.p.] a palabra ***. *l.v.* COL.

Beber un pouco de viño ou doutra bebida. *Antes de comezar co discurso teño que mollar a palabra* (54). *molla-la palabra* (54-Ban, 123-Ve, 39-Vil).

145. **mollar [u.p.] a palleta ***. *l.v.* COL.

Beber un pouco de viño ou doutra bebida. *—Bule, Carlos, que levo présa. —Pois non me esperes, que non paso por esta taberna sen mollar a palleta.* *molla-la palleta* (86-AN, 75-V, RAG97).

146. **morrer [u.p.] coa sede **** / **morrer**

[u.p.] **de sede ****. *l.v.* Ter moita gana de beber. *Ía unha calor abafante e morriamos coa sede.* *morrer coa sede, morrer de sede* (corrente).

orballar [u.p.] a boca > 106

querer o corpo [algo a alguén] > 21

roupa de dentro > 55

147. **Se é branco non me espanto e se é**

tinto non me arrepinto. *fórm.* COL.

HUM. [Dise cando se vai beber viño].

—Que bebemos, meu, branco ou tinto?

—Se é branco non me espanto e se é tinto non me arrepinto. *se é branco non me espanto e se é tinto non me arrepinto* (5-Es), *do tinto non me arrepinto, do branco non me espanto, o Jaén veña tamén.* (137-Ved).

148. **tirar** [u.p.] **as arañeiras / tirar** [u.p.] **as teas de araña.** l.v. COL. HUM. Beber un vaso de augardente antes de almorzar. *Eu o primeiro que fago en me erguendo é tirar as teas de araña. quita-las tearañas* (118-RT).
149. **tomar** [u.p.] **a mañá.** l.v. Tomar unha copa, xeralmente de augardente, pola mañá. *Estou afeito a tomar a mañá todos os días. toma-la mañá* (123-Ve).
150. **xarope de cepa.** l.s. COL. Viño. Ponnos uns vasos dese xarope de cepa de a rente á parede que din que tes. *xarabe de cepa* (123-Ve).

2.2.2. BEBER MOITO

151. **beber** [u.p.] **coma un cosaco.** l.v. COL. Beber moito. *Bebedes coma cosacos, tendes que vos moderar un pouco. beber coma un cosaco* (112-PB).
152. **beber** [u.p.] **coma un fuso.** l.v. COL. Beber moito. *Bebe coma un fuso, así que controládeo ben. .beber coma un fuso* (44-Re).
153. **beber** [u.p.] **coma un odre.** l.v. COL. Beber moito. *Beben coma odres. beber coma un odre* (68-Can, 103-C).
154. **beber** [u.p.] **coma unha esponxa.** l.v. COL. Beber moito. *—Canto viño collestes este ano! —Non ha durar moito, xa sabes que o meu home bebe coma unha esponxa. beber coma unha esponxa* (112-PB, 75-V).
155. **beber** [u.p.] **coma unha tella / beber** [u.p.] **máis ca unha tella.** l.v. COL. Beber moito. *Nesas festas bebes máis ca unha tella, tes que te controlar. beber máis ca unha tella* (107-Gd).
156. **Se corres como bebes, imos ás lebres.** fórm. COL. [Úsase para lle advertir a outra persoa que está bebendo en exceso]. *—Imos tomarlle outra aí ao pé. —Se corres como bebes, imos ás lebres, meu amigo. se corres como bebes, imos ás lebres* (240-Ber).

157. **ser** [u.p.] **coma un secante.** l.v. COL. Ser moi bebedor. O teu irmán é coma un secante. Moito bebe. *ser coma un secante* (101-For).

2.2.3. BRINDAR, BRINDE, CELEBRACIÓN

158. **Á saúde de + NOME! ** / Á túa/súa... saúde! **.** fórm. [Úsase para brindar]. *Un brinde á saúde da médica que me curou! | Á vosa saúde, rapaces! á saúde de + NOME! / á túa/súa... saúde!* (corrente).
159. **Así once meses e mais o de agosto!** fórm. [Dise nun convite ou na conmemoración dalgunha data sinalada, para mostrar desexos de que se celebre o ano próximo e volvan estar xuntos e ben]. *Así once meses e mais o de agosto! así once meses e mais o de agosto!* (240-Ber).
160. **De hoxe nun ano! ** / De hoxe nun ano e deica aló moitas veces!** fórm. [Dise nun convite ou na conmemoración dalgunha data sinalada, como un día de anos etc., para mostrar desexos de que se celebre o ano próximo e volvan estar xuntos e ben]. *—Pois de hoxe nun ano! —E deica aló moitas veces! de hoxe nun ano* (corrente).
161. **Se de hoxe nun ano non somos máis, que non sexamos menos!** fórm. [Dise como brinde]. *—Por todos nós. —Por nós. —Que, se de hoxe nun ano non somos máis, que non sexamos menos! se de hoxe nun ano non somos máis, que non sexamos menos!* (237-PC).

2.2.4. EMBRIAGAR(SE), EMBRIAGUEZ

162. **(bébedo) coma (o) viño / máis bébedo ca o viño.** comp. COL. Completamente bébedo. *Onte cando cheguei da festa traía unha lura que non me lambía, viña bébedo coma o viño. borracho como o viño* (10-Me), *borracho como viño* (17-G).

163. **(bébedo) coma os mosquitos / máis bébedo ca os mosquitos.** *comp.* COL. Moi bébedo. *Anda sempre bébedo coma os mosquitos. borracho coma os mosquitos* (13-Mos).
164. **(bébedo) coma un coiro / máis bébedo ca un coiro.** *comp.* COL. Completamente bébedo. *O home que me convidara estaba coma un coiro. estar coma un coiro* (99-F).
165. **(bébedo) coma un congro / máis bébedo ca un congro.** *comp.* COL. Moi bébedo. *Acompaña ao teu curmán á casa que está coma un congro. estar coma un congro* (237-).
166. **(bébedo) coma unha uva * / máis bébedo ca unha uva *.** *comp.* COL. Moi bébedo. *Viñamos da festa bébedos coma uvas. estar coma unha uva* (107-Gd), *borracho como unha uva* (32-PD, 39-Vil).
167. **(borracho) coma unha cuba ** / máis borracho ca unha cuba **.** *comp.* COL. Completamente bébedo. *Onte chegoulle o pai coma unha cuba* (34), *borracho coma unha cuba* (102-Bu, 125-CM, 1-Cua, 17-G, 19-G, 1-M, 11-Mo, 34-P, 62-Pon, 118-RT, 40-SC, 33-V, 75-V, 39-Vil), *coma unha cuba* (RAG97).
168. **cargar [u.p.] dianteiro.** *l.v.* COL. Ir bébeda. *Viches como ía o noso amigo onte á noite? Cargaba dianteiro cando saíu á rúa* (88). *cargar dianteiro* (107-Gd, 88-Mos).
169. **cargar [u.p.] o carro *.** *l.v.* COL. Embebedarse. *Cando me viches onte cargara o carro e por iso ía así. carga-lo carro* (65-La).
170. **cargar [u.p.] para Navia.** *l.v.* COL. Estar bébeda. *Cando te encontrei xa comezabas a cargar para Navia. cargar para Navia* (237-).
171. **coma a cota da ola.** *l.adx.* COL. Moi bébedo [Úsase con verbos como *estar, ir* ou *pórse*]. *Aquel día cando o vimos ía coma a cota da ola, case non se tiña en pé. Levaba toda a tarde de bar en bar. ir coma a cota da ola* (77-Or).
172. **estar [u.p.] coa esquerda á fronte.** *l.v.* COL. Estar bébeda. *Déixao, que está coa esquerda á fronte. Agarda a que lle pase. estar coa esquerda ó fronte* (237-).
173. **levar [u.p.] boa carrada.** *l.v.* COL. Ir bébeda. *Olla como vai ese, leva boa carrada. levar boa carrada* (107-Gd).
174. **levar/ter/traer [u.p.] unha areíña.** *l.v.* COL. Estar lixeiramente ebria. *Onte tiñas unha areíña e estabas moi falanguero e simpático. levar/ter/traer uha areíña* (238-Mz), *ter unha area* (240-Ber).
175. **(mollado) coma a lama / máis mollado ca a lama.** *comp.* COL. Moi bébedo. *Saía cos amigos e chegaba á casa coma a lama e batía na muller. mollado como a lama: 1: (corrente) 2: (5-VG).*
176. **mollar [u.p.] os pés.** *l.v.* COL. Embebedarse. *O meu home, no casamento, mollou os pés. Que vergoña! molla-los pés* (75-V).
177. **na mula.** *l.adx.* COL. Bébedo. [Úsase con verbos como *andar, estar* ou *ir*]. *Olla para aí, anda todo o día na mula, non ten vergonza ningunha. andar na mula* (4-PS).
178. **na trenla.** *l.adx.* COL. Bébedo. [Úsase con verbos como *andar, estar* ou *ir*]. *Bebe todo o día e despois anda na trenla. andar na trenla* (86-AN).
179. **non estar [u.p.] soa / non vir [u.p.] soa.** *l.v.* COL. Estar bébeda. –*Querida, dáme un biquiño. –Como se nota que non vés só! Isto debía pasar máis a miúdo* (75). *non estar solo* (38-Fort), *non vir solo* (75-V).
180. **pechar [u.p.] todos os bares pola noite.** *l.v.* COL. HUM. [Dise de quen se embebeda con frecuencia]. *O pai si que bebía, pechaba todos os bares pola noite. pecha tódolos bares pola noite* (237-).

181. **pesar a cabeza máis ca os pés** [a alguén]. *l.v.* COL. Estar bébeda. *Cando chegou pesáballo máis a cabeza ca os pés. pesarlle a cabeza máis cóos pés* (237-).
182. **subir** [u.c.] **á cabeza** [a alguén] **. *l.v.* COL. Embebedar [unha bebida alcólica] levemente [alguén]. *Non bebo máis, que me vai subir á cabeza este viño. subir á cabeza* (44-Re), *subirse á cabeza* RAG97).
183. **ter** [u.p.] **a cama na taberna**. *l.v.* COL. HUM. [Dise de quen se embebeda con frecuencia]. *Ese ten a cama na taberna. ten a cama na taberna* (237-).
184. **ter** [u.p.] **o mapa do Ribeiro**. *l.v.* COL. HUM. Estar bébeda. *Despois dunha hora de viños, eu xa tiña o mapa do Ribeiro. te-lo mapa do Ribeiro* (237-Ban?).
187. **cantar** [u.p.] **de galo**. *l.v.* COL. Falar máis da conta ou descubrir segredos [por estar ebria]. *Ti bébelle ben, que despois cantas de galo e cando te arrepiñas xa non hai remedio* (86). *cantar de galo* (86-AN).
188. **facer** [u.p.] **eses** **. *l.v.* COL. Caer para os lados, cambalear [por estar bébeda]. *Chegou á casa a facer eses do calcado que viña de tanto beber. andar facendo eses* (103-C), *facer eses* (99-For), *ir facendo eses* (112-PB).
189. **medir** [u.p.] **a estrada**. *l.v.* COL. Caer para os lados, cambalear [por estar bébeda]. *Vai con xeito, e procura non medir a estrada para que non se decaten do teu estado. medi-la carretera* (75-V).
190. **non revolver** [u.p.] **a lingua**. *l.v.* COL. Ter dificultade para falar por estar bébeda. Bebeu tanto que non revolvía a lingua. *non revolver a lingua* (113-Mf)

2.2.5. SÍNTOMAS E EFECTOS DA

EMBRIAGUEZ

andar/caer aos los > aos los > 185

185. **aos los**. *l.adv.* Caendo para os lados [por estar bébedo]. [Úsase con verbos como *andar* ou *caer*]. *Vino onte despois da festa, andaba pola rúa aos los, vese que cargara un pouco o carro. andar aos los* (4-PS), *caer aos los* (1-M).
186. **botar** [u.p.] **a mula**. *l.v.* COL. Vomitar por exceso de alcol. *Tanto bebera que botei a mula. botar a mula* (107-Gd).

3. Procedencia das expresións

3.1. Claves dos colaboradores e informantes

1. Pilar Lema Albarellos
2. Pilar Leal Varela
3. Mª Flor Araújo Fernández
4. Rosa Mª Ventoso Pouso
5. Miguel Rubinos Conde
8. Aurelio Casal Blanco
10. Anxos Trabada Crende
11. Isabel Amil Gil
12. Carme Penín Villar
13. Mª Xosé Álvarez Lago
15. Rosa Mª Rodríguez Muñoz
16. Xosé Manuel Vázquez González
17. Mª Xosé Alonso Rodríguez
18. Palmira Calvar Rosendo
19. Xulia Mª Sierra Vaquero
22. Juan Campos Lago
23. Luís Miguel Lustres Blanco
24. Carmen Pérez Fernández
29. Iolanda Alonso Regueiro
32. Solfina Álvarez González
33. Mª Xosé Lago Alonso
34. Xosefa Beloso Gómez
38. Ramón Anxo Martins Seixo
39. Mª Xesús Guizán Durán
40. Rafael Gutiérrez Araújo
42. Ana Mª Vila Pita
44. Xosé Couñago Ribeira
46. Divina Martínez Recamán
47. Azucena Vázquez Lamazares
54. Rosa Mª Martínez García e Alexandra Fernández Oviedo
55. Ilda Bello Alonso
58. Xosé Avelino Hermida Borrajo
62. Begoña Davila Davila
64. Carme Álvarez Peña
65. Xosé Antón Granxa González
67. Mª Belén González Amoedo
68. Mª Lourdes Blanco Rodríguez
70. Eva Pazó González
75. Anxos Hermida Alonso
77. Anxo Rosende Fernández
78. Clara de la Torre Buxán
85. Begoña Caldas Rodríguez
86. Mª Dolores Barbeito Lorenzo
87. Consuelo Davila Lorenzo
88. Mª Isabel Ramilo Rivero
89. Victoria Pérez Rodríguez
92. PCFG (Maite Veiga Díaz)
97. Manuel Díaz Rodríguez
99. Guillermo Reinaldo Barcia
101. Margarita López Barreiro
102. Alexia López Rodríguez
103. Mª Xosé González Domínguez
104. Pilar Carrera Ferreiro
106. EDP (Paco Rivas)
107. AFNGudiña (Xosé Rodríguez Cruz)
112. Mª Belén Míguez Míguez
113. Mª Begoña Martín Olea
115. Ánxeles Martínez Villa
116. Mª Carme González Rodríguez
117. Mª Fernanda García Collazo
118. Laura L. Gil Esteves
123. ALPereda (J. M. Pereda Álvarez)
124. Elisa Fernández-Pedreira Aboal
125. Lucía Durán Paredes
126. Marcos Lago Álvarez
128. Daniel Conde e Teresa
133. Ruth Noemí Lodeiro Rodríguez
137. Henrique Neira Pereira
140. Fernando Vilaboa Martínez
148. Mª Xosé Villar Poceiro
149. Carlos Calvo Varela
150. Mª Luísa Calvo Germales
159. Carmen Malvido López
162. Xoán Colazo Pazó
163. CMorrazo (VV.AA.)
164. Mercedes Álvarez Estévez
167. Dolores Calo García
169. Ana Prieto Domínguez
174. Dorinda Penín Rodríguez
178. Elisa María González Arias
182. Rosa Ana Quintero Vázquez
186. Begoña Fernández González
187. Antonia Fernández Rodríguez
189. Henrique Carbó Estévez
197. Nuchi Grande Grande
201. Félix Caballero Wangüemert
212. Milagres Romero Susovilla
217. Pilar Fernández García
237. CQFC (Xesús Ferro Ruibal)
238. OLMorrazo (VV.AA.)
239. Ricardo Rodríguez Martínez
240. FBerg (Evaristo Domínguez Rial)
- 241: FTasar (Anxo González Guerra)

3.2. Claves xeográficas dos concellos e comarcas

A: Arbo	Cab: Carballada de Valdeorras	Cua: Cualedro
Ab: Abadín	Can: A Caniza	D: Dodro
Al: Allariz	Cdo: Carballado	Eg: Esgos
AN: As Neves	Ce: San Cristovo de Cea	F: A Fonsagrada
Ar: A Arnoia	Cel: Celanova	Fo: Fornelos de Montes
Ban: Bande	CM: Cangas	For: Forcarei
Ber: Bergantiños (comarca)	Cot: Cotobade	Fr: Friol
Bu: Bueu	Cov: Covelo	G: Gomeñe
C: Crecente	CR: Castro de Rei	Gd: A Gudiña

Go: Gondomar
L: Leiro
La: Lalín
Lo: Lobios
Lou: Lousame
M: Muxía
Ma: Marín
Mañ: Mañón
Me: Meira
Mer: A Merca
Mf: Monforte
Mn: Melón
Mo: Mondariz
Mon: Mondoñedo
Mos: Mos
Mr: Monterrei
Mz: O Morrazo (comarca)

N: As Nogais
Oa: Oia
Od: Ordes
Og: O Grove
Or: Ortigueira
Ort: Ortegal (comarca)
P: Pontevedra
Pa: Pantón
PB: Pazos de Borbén
PC: Ponte Caldelas
PD: Pontedeira
Pi: Piñor
Pon: Pontearreas
Pq: Porqueira
PR: Palas de Rei
PS: Porto do Son
R: Ribadeo

Re: Redondela
Ro: Rodeiro
RT: Riotorto
S: Salvaterra de Miño
Sa: Santiago de Compostela
SC: San Cibrao das Viñas
T: Tui
TC: Tapia de Casariego (Asturias)
V: Vigo
Ve: Verín
Ved: Vedra
Ver: Verea
VG: Vilagarcía de Arousa
Vi: Vilaboa
Vil: Vilalba
Viv: Viveiro

4. Índice alfabético de unidades fraseolóxicas

O número entre parénteses remite ó número que ese fraseoloxismo ten no corpo desta recadádida.

a barriga-ten-man (64)
a cortesía do galego (38)
a cugulo (114)
a mantidas (39)
a mantido (39)
a molladas (40)
a pan e auga (110)
á saúde de + NOME! (158)
a secas (139)
a seco (139)
á túa/súa... saúde! (158)
a vergonza do galego (41)
afiar os dentes (4)
andar aos los (185)
andar coma o porquiño de santo Antón (62)
andar un rato na barriga [a alguén] (5)
aos los (185)
arder nun candil (1)
ás secas (139)
así once meses e mais o de agosto! (159)
auga chirla (140)
auga de castañas (140)
barriga, ten man! (115)
(bébedo) coma (o) viño (162)
(bébedo) coma os mosquitos (163)
(bébedo) coma un coiro (164)
(bébedo) coma un congro (165)

(bébedo) coma unha uva (166)
beber coma un cosaco (151)
beber coma un fuso (152)
beber coma un odre (153)
beber coma unha esponxa (154)
beber coma unha tella (155)
beber máis ca unha tella (155)
bico de espeto (96)
bico de pucho (97)
bico lambido (98)
bico pregado (99)
bo dente (34)
bo peteiro (35)
bo proveito (132)
boa boca (36)
(borracho) coma unha cuba (167)
botar a mula (186)
botar para abaixo (42)
botar unha pinga (141)
caer aos los (185)
caer o ollo [a alguén por algo] (6)
caeren os ollos [a alguén por algo] (6)
caldo de tatáns (43)
can merendeiro (63)
cantar de galo (187)
cargar dianteiro (168)
cargar o carro (169)

cargar para Navia (170)
chalanas ao mar (44)
chalanas no mar (44)
(cheo) coma un odre (65)
(cheo) coma un peto (66)
(cheo) coma unha centola (67)
coa barriga en van (7)
coma a cota da ola (171)
coma as noces (127)
coma un pancho (68)
coma un pego (69)
coma un pepe (70)
coma un reloxo (71)
coma un rulo (72)
comer a barriga-ten-man (64)
comer a Deus polas pernas (8)
comer a Deus por unha pata (8)
comer (aínda que sexa/fose) na cabeza dun tiñoso [algo] (128)
comer calado coma os curas (45)
comer coma a peste (73)
comer coma un abade (74)
comer coma un animal (75)
comer coma un boi (76)
comer coma un cocho (59)
comer coma un cura (74)
comer coma un lobo (77)
comer coma un odre (78)

- comer coma un paxariño* (100)
comer coma un pisco (100)
comer coma un pitiño (101)
comer coma un pito (101)
comer coma un porco (59)
comer coma unha draga (79)
comer coma unha frieira (80)
comer coma unha gaivota (60)
comer coma unha perdiz nunha leira de pan (61)
comer cos ollos (9)
comer [(en) algo] coma o porco no trevo (46)
comer [(en) algo] coma unha vaca na ferrán (47)
comer máis ca o can dos gardas (81)
comer máis cos ollos ca coa boca (10)
comer os cravos ardendo (11)
comeren máis os ollos ca a boca [a alguén] (12)
cortar á panela (120)
cortar ao bico (121)
cortar tanto touciño coma pan (116)
cun pé só non se camiña (142)
dar ao dente (48)
de a rente á parede (2)
de contra a parede (2)
de hoxe nun ano! (160)
de hoxe nun ano e deica aló moitas veces! (160)
de lamber os dedos (129)
de sete estalos (3)
deixar o endego (49)
do fociño longo (102)
do fociño redondo (37)
encher a barriga (82)
encher as peles (83)
estar coa esquerda á fronte (172)
estás a pescar á cana? (103)
facer boca (50)
facer eses (188)
facer papo [a alguén] (13)
facer un bo pé (84)
facerse [a alguén] auga na boca (14)
fame de can (15)
(farto) coma un abade (85)
(farto) coma un can (86)
(farto) coma un cura (85)
(fino) coma a la de gato (104)
fociño de lesma (105)
furar o papo [a alguén] (130)
gardar a boca (122)
haber pata con allo (51)
ir co xugo para o forno (16)
ir coma o rato ao mollo (17)
ir pola gorxa pequena [a alguén] (30)
ir polo camiño vello [a alguén] (31)
ladrar o estómago [a alguén] (18)
lamber na lata (111)
lambérense os bicos [a algo] (131)
levar as canizas cheas (87)
levar boa carrada (173)
levar unha areíña (174)
máis bébedo ca o viño (162)
máis bébedo ca os mosquitos (163)
máis bébedo ca un coiro (164)
máis bébedo ca un congro (165)
máis bébedo ca unha uva (166)
máis borracho ca unha cuba (167)
máis cheo ca un odre (65)
máis cheo ca un peto (66)
máis farto ca un abade (85)
máis farto ca un can (86)
máis farto ca un cura (85)
máis mollado ca a lama (175)
matar o bicho (143)
medir a estrada (189)
meter ao cinto [algo] (52)
meter o dente [a algo] (53)
meter o pote grande dentro do pequeno (117)
meter peixe a bordo (88)
(mollado) coma a lama (175)
mollar a palabra (144)
mollar a palleta (145)
mollar os pés (176)
morrer coa fame (19)
morrer coa sede (146)
morrer de fame (19)
morrer de sede (146)
na mula (177)
na trenla (178)
non estar soa (179)
non chegar a un dente [a alguén] (112)
non chegar (nin) á moa do cabo [a alguén] (112)
non chegar (nin) para tapar o buraco dun dente [a alguén] (112)
non quedaren nin cangos (113)
non revolver a lingua (190)
non ter fondo (89)
non vir soa (179)
o requisito do galego (54)
orballar a boca (106)
para quen non quere hai de máis (125)
para quen non quere teño eu moito (125)
parece/parecía que ter a fame do corenta e un (25)
pasar leste (20)
pechar todos os bares pola noite (180)
pediren máis os ollos ca a boca [a alguén] (12)
perdoar o mal que facer [a alguén] polo ben que saber [a alguén] (32)
pesar a cabeza máis ca os pés [a alguén] (181)
pór (as) canizas [a algo] (118)
pór (os) ladrais [a algo] (118)
pozo sen fondo (90)
(que che/lle...faga) bo proveito (132)
que consola (133)
que mete medo (134)
que non sei (135)
que rabia (136)
que relouca (137)
querer o corpo [algo a alguén] (21)
queres comer? Vai a Peinador (22)
roupa de dentro (55)
roupa vella (56)
saber a resolio (138)
saber coma as noces (127)
saber que consola (133)
saber que mete medo (134)
saber que non sei (135)
saber que rabia (136)
saber que relouca (137)

se comes así mañá, non morres hoxe (119)
se comeses como comes, non comías como comes (123)
se corres como bebes, imos ás lebres (156)
se de hoxe nun ano non somos máis, que non sexamos menos! (161)
se é branco non me espanto e se é tinto non me arrepinto (147)
ser coma o porquiño de santo Antón (62)
ser coma un secante (157)
ser mellor facer [a alguén] un traxe ca manter [esa persoa] (91)
sopas de burro cansado (57)
sopas de cabalo cansado (57)
sorbe, Casilda, que é caldo de voda! (23)

subir á cabeza [a alguén] (182)
ter a barriga cosida (107)
ter a barriga en van (24)
ter a cama na taberna (183)
ter a fame do corenta e un (25)
ter a fouce picada (28)
ter a lingua na boca (26)
ter a que botar a man (58)
ter a solitaria (92)
ter bo muíño (93)
ter o estómago cosido (coma as costureiras) (107)
ter o forno quente (33)
ter o mapa do Ribeiro (184)
ter o muíño picado (29)
ter sapos na boca (108)
ter un buraco na barriga (27)
ter un buraco no estómago (27)
ter unha areíña (174)
tirar a barriga de mao ano (94)
tirar ao prato (124)
tirar as arañeiras (148)

tirar as teas de araña (148)
tomar a mañá (149)
traer a fouce picada (28)
traer o forno quente (33)
traer o muíño picado (29)
traer unha areíña (174)
vai para o palleiro (95)
valer máis comprar [a alguén] un traxe ca dar de comer [a esa persoa] (91)
valer máis dar [a alguén] dous pesos ca convidar a comer [esa persoa] (91)
virse [a alguén] a auga á boca (14)
vivir do aire (109)
xa comín era gaiteiro (, xa bebín tamborileiro) (126)
(xa) podes ir para o palleiro (95)
xarope de cepa (150)

5. Bibliografía

- AFNGudiña: RODRÍGUEZ CRUZ, Xosé (2000): *Así falan na Gudiña*. Ourense: Deputación Provincial de Ourense.
- ALPereda: PEREDA ÁLVAREZ, José María (1953): “Aportaciones léxicas y folklóricas al estudio de la lengua gallega” en *Douro Litoral*, VII-VIII da quinta serie, Porto.
- CMorrazo: CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé e ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Museo Massó.
- CQFC: FERRO RUIBAL, Xesús (1996): *Cadaquén fala coma quen é. Reflexións verbo da fraseoloxía enxebre*. A Coruña: Real Academia Galega.
- EDP: RIVAS, Paco (1992): *Expresións e ditos populares da área mindoniense*. Lugo: Deputación de Lugo.
- FBerg: DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo (2011): “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 13, 2011; 301-404
- FTrasar: GONZÁLEZ GUERRA, Anxo (2010): “Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 12, 2010; 289-315.
- OLMorrazo: CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ

- GARCÍA, Xosé e ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2012): “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14, 2012; 273-285.
- PCFG: VEIGA DÍAZ, Maite (1996): “Pequena contribución á fraseoloxía galega” en *Cadernos de lingua* 14, 1996; 85-100.
- RAG97: GARCÍA, Constantino / GONZÁLEZ GONZÁLEZ, Manuel (1997): *Diccionario da Real Academia Galega*. A Coruña: Real Academia Galega.

Da roda para a piola: refráns e frases do sur de Galicia

'Da roda para a piola': proverbs and phrases from Southern Galicia

Miguel Rubinos Conde

Resumo: Edición de 87 refráns e mais 54 locucións e fórmulas de 40 concellos de Galicia máis unha comarca. Foron recollidos entre 1994 e 2012.

Palabras clave: fraseoloxía galega, paremioloxía galega, traballo de campo.

Abstract: Compilation of 87 proverbs and 54 locutions and collocations from 40 Galician municipalities as well as one region collected between 1994 and 2012.

Keywords: Galician phraseology, Galician paremiology, fieldwork.

1. Introducción

Di o libro do Eclesiastés (7,19) que *A sabedoría dálle ao sabio máis poder ca os dez que gobernan na cidade*. E outro proverbio xudaico proclama esta idea: *O futuro pertencerá a aqueles que tiveren mellor memoria*. É, precisamente, da memoria que esta recadádiva fala.

O máis fascinante e por veces desconcertante nas unidades fraseolóxicas é a capacidade que teñen de dicir dunha forma concisa e certa, frecuentemente cunha gran densidade poética, o esencial do saber dun pobo.

A cultura escrita é dominante, lexitimada polo impreso, polo rexistro fixo. En oposición, a cultura oral encóntrase en retroceso, dominada, reducida ao papel de cultura de resistencia, esnaquizada pola transformación dos modos de vida que lle deron soporte. Son dous mundos que se enfrontan: dun lado o mundo labrego e mariñeiro da oralidade, invadido pola escola, pola escrita, pola lóxica das culturas urbanas; do outro a cidade, tamén ela suxeita á transformación introducida pola cultura de masas, polos novos medios de comunicación social e por unha nova oralidade por estes introducida.

Data de recepción 18.7.2013. Data de aceptación 14.10.2013.

Cada comunidade reconstrúe a herdanza cultural das xeracións que a preceden; mais hoxe a aceleración da historia, a mobilidade social, a multiplicación dos contactos fan perigar a permanencia das microculturas locais. Algo se está a perder, unha parte de nós, e invádenos a saudade cando vemos aldeas enteiras completamente despoboadas. De aí que tendamos a establecer rexistros escritos, propensos á preservación.

As adiviñas non conseguen concorrer cos enigmas do cotián, nin os contos tradicionais cos programas televisivos, nin as cantigas coa industria discográfica. Desaparecendo as actividades agrícolas tradicionais e os seus tempos de actividade e lecer, esvaecéronse tamén os espazos de convivio e sociabilidade labregas. A eira, o forno comunitario, a festa que fecha os ciclos agrícolas. A propia lareira desaparece coa calefacción, o serán céntrase arredor da televisión. A realidade das culturas vivas, a manifestación espontánea daquilo que era un fenómeno social total, esvaécese. Fica a memoria, a tentativa de agarrar o tempo, de o fixar, mais agora desprovisto do seu día a día.

A supremacía da escrita sobre a oralidade non representa necesariamente o fin da cultura oral. A escolaridade modifica os impactos das tradicións, mais asimílaas cando adquiren o estatuto de linguaxe escrita. A literatura oral subsiste, axeitándose ao vehículo privilexiado da cultura escrita. A modernidade recupera as culturas tradicionais adaptándoas ás novas vivencias sociais. Os *media* baseados no audiovisual inscribíense nunha nova oralidade, afastada das comunidades labregas, mais aínda así coa súa orixe na mesma matriz. Como queira que sexa, unha nova cultura oral presentará sempre un empobrecemento verbo das formas do pasado. O novo separado das súas raíces profundas.

O que interesa máis salientar é que estas formas da literatura oral son codificadas e comprendidas por quen detén a chave para as descifrar. Forman parte dunha biblioteca dispersa no interior da comunidade e da que cada persoa coñece unha parte limitada, parte que pode en calquera momento ser posta ao servizo da comunidade para castigar, criticar, ironizar, aconsellar, informar.

O rexistro escrito mantén as unidades fraseolóxicas que estarían condenadas á desaparición por teren mudado as condicións de uso. Adaptadas ou non á sociedade actual forman parte da nosa tradición cultural, son parte importante dun legado que debe ser preservado. Foi con esta intención que achego esta humilde recolla.

A metodoloxía deste traballo foi ben sinxela: por unha parte, fun anotando aquelas expresións que ía ouvindo en moi variadas situacións e lugares realizando diferentes traballos. Así, como peón de albanel ouvín *da roda para a piola*, como carteiro *a pé feito* e como celador *coma un rei nunha cesta*. Por conseguinte, os exemplos citados neste caso acostuman ser reais e literais ou case literais. Por outra parte, como profesor colaborador da Secretaría Xeral de Política Lingüística, propuxen ao meu alumnado a súa colaboración de maneira similar ao antes dito. Os resultados foron desiguais, mais, nalgún caso concreto, excelentes. Se cuantificamos estas dúas maneiras de obter a información, (e redondeando os datos, xa que dalgunhas expresións temos

varias informacións), 87 unidades fraseolóxicas pertencen ao primeiro grupo e 54 ao segundo.

O anterior explica tamén o feito de que aparezan refráns ou unidades fraseolóxicas moi correntes, pois só ficou fóra desta recolla, á parte das interferencias claras, aquilo que non me pareceu unha unidade fraseolóxica ou aquilo de que non tiña información suficiente para figurar aquí.

A particular maneira, arriba mencionada, de recoller as expresións explica tamén que o traballo non se circunscriba a un lugar, concello ou zona concreta, senón a 40 concellos diferentes (máis unha comarca) de Galicia, entre os que é evidente o predominio de Vigo (41 unidades). Séguenlle Baiona (8), O Rosal (7), Allariz e Vereá (6), Leiro e O Porriño (5), Gomeśende, Mos e Val de Miñor (comarca) (4). Fican máis de 31 concellos aos que podemos adscribir o uso de unha, dúas ou tres UUFF.

Doutra parte, se nos fixamos nas zonas xeográficas temos que, tirando Vigo, a maioría dos concellos ou comarcas son dos arredores da Cidade da Oliveira (Baiona, Cangas, A Caniza, Covelo, Crecente, Fornelos, A Guarda, Marín, Mos, Nigrán, Ponteareas, O Porriño, Redondela, O Rosal, Soutomaior, Tui e Val de Miñor). Un segundo núcleo podemos dicir que é ourensán. Son: Allariz, Leiro, Avión, O Carballiño, Cenlle, Chandrexa, Gomeśende, Ourense, Vereá, Vilar de Barrio e Xinzo. Fica un conxunto de 12 concellos situados máis ao norte (Vilagarcía e Compostela), contra o interior (Agolada, Cotobade, Lalín e Silleda) ou ao nordeste (Cervantes e Lugo).

O dito nos anteriores parágrafos xustifica, coido eu, sen afastarse moito da realidade, a segunda parte do título desta recadádiva: “refráns e frases do sur de Galicia”.

Quero precisar, por último, que a procedencia que cito de cada expresión non sempre é algo exacto. O que adoito facer é preguntar á persoa informante de onde é e se se di así no seu lugar de orixe. Daquela, normalmente a información de onde se di a expresión, refírese ao concello de procedencia da persoa que usa a expresión ou ao concello en que a ouvín ou recollín.

Non inclúo marcas de rexistro nos refráns, mais si nas locucións e fórmulas. Estas marcas baséanse na miña experiencia persoal e deben considerarse provisorias xa que considero que é precisa moita máis información da que eu actualmente teño.

Agradezo a Ramón Anxo Martíns Seixo o seu traballo, incentivo e apoio dende o inicio. A Beatriz (Vereá), cuxa unidade fraseolóxica *da roda para a piola* foi o punto de partida desta recadádiva, á miña avoa Luísa Cid Vázquez e á miña nai María Asunción Conde Cid (Vilar de Flores-Allariz) pola súa dispoñibilidade, axuda e entusiasmo. A todas as amigas e os amigos que me axudaron nesta recolla: Daniel Conde e Teresa (Vilar de Flores-Allariz), Carmen González Fernández (Candeán-Vigo), Pilar Lema Alvarellos (Muxía), Paloma López Préstamo (O Porriño), Benito Peleteiro (Boiro), María Rosario Pérez Pazó (Barreiro-Vigo), Isabel Rial (Leiro), Miguel Calero (Baiona), Baltasar Patiño (Valadares-Vigo), Cruz Caballero (Ourense), Rita e Constante Salas (Albeos-Crecente), Américo Fernández e Lisardo (Urgal-

Belesar-Baiona), Florencio (Borreiros-Gondomar), Nieves Costas Rodríguez (O Viso-San Pedro-Nigrán), Rosa (Vilaxoán-Vilagarcía), María Xesús (Vilar de Barrio), Xosé (Xinzo de Limia) e María (Ribadetea-Ponteareas).

2. Recadádiva

Abreviaturas e símbolos

COL. = coloquial

comp. = expresión comparativa.

fór. = fórmula

L.adv. = locución adverbial

L.adx. = locución adxectiva

L.s. = locución substantiva

L.v. = locución verbal

VULG. = vulgar

= cita literal de como foi ouvida a expresión

Locucións substantivas

1. **coello de dous tobares** *L.s.* COL. Persoa que sempre ten recursos, que sempre ten solucións ou saídas. —*A ver se o Pedrosa lle gaña ao Valentino Rossi.* — *Ese Rossi é un coello de dous tobares.* Teis, Vigo.
2. **man aberta** *L.s.* COL. Persoa desprendida, xenerosa. *A Neves é unha man aberta, dá todo o que ten.* O Viso, San Pedro, Nigrán.
3. **cu de medo** *L.s.* COL. Persoa moi medrosa; medroso. *A operación non supón risco ningún mais o cu de medo ese non dorme pensando nela.* | *Eu non che son moito cu de medo, son un home valente.* Val de Miñor.

Locucións adxectivas

4. **de boa cona** *L.adx.* VULG. Contento, con bo humor. *Aquel día debeuno coller de boa cona que non lle puxo problema ningún.* Concello de Vigo.
5. **de trompas** *L.adx.* COL. Incomodado, de mau humor. [Úsase con verbos como *andar*, *estar*, *quedar*, *seguir* ou *vir*]. *Inda segue de trompas co pai?* # seguir de trompas (Sofán, Carballo).
6. **limpo coma unha escaina** *comp.* COL. Moi limpo. *Despois de lavar*

o encamado, o auxiliar díxolle: quedaches limpo coma unha escaina. Concello de Ponteareas.

7. **máis mao cá estricnina** *comp.* COL. Moi mau, moi ruín. *Aquel home era máis mao ca a estricnina.* # ser máis malo que a estricnina. (Val de Miñor).
8. **mazado coma un choco** *comp.* COL. Moi canso. *Vou para a cama que esto*
9. **(mollado) coma a lama** *comp.* COL. Moi bébedo. *Saía cos amigos e chegaba á casa coma a lama e non había quen o aturase.* # estar coma a lama (Vilaxoán, Sobrán, Vilagarcía de Arousa).
10. **que non se lambe** *L.adx.* COL. Considerábel, grande. *Estaba cunha maiola que non se lambía.* | *Onte, cando volví para a casa, viña cunha tranca que non me lambía.* Concello de Vigo.

Locucións verbais

11. **apertar as carabuñas** *L.v.* COL. Facer economías, reducir o gasto. *Estamos en tempos de crise, hai que apertar as carabuñas.* # apretar as carabuñas (Concello de Redondela).
12. **bater a chanca** *L.v.* COL. Andar, dar unha volta, ir dun lado para outro,

- andar dun lado para outro e en balde. *Esta mañá fuches bater a chanca á praia de Lourido, ¿non si?* # bate-la chanca (Vilar de Flores, Allariz).
13. **casar a carón da estrada** *l.v.* COL. Casar con persoa rica. *Casou a carón da estrada: o seu home tiña moitas bateas, sempre a agasallaba con sacos de mexillóns.* # casar a carón da carretera (Concello de Lalín).
 14. **comer o demo** [alguén] *l.v.* COL. Desesperarse, consumirse, estar intranquilo. *Aquela vez que estiven doente na cama sen me poder erguer comíame o demo.* Concello de Vigo.
 15. **cortar ao bico** *l.v.* COL. Botar menos comida, non comer de máis. *Teño que lle cortar ao bico que engordei dous quilos estes días que pasei na aldea.* Concello de Vereá.
 16. **dar ao badalo** *l.v.* COL. Falar moito. *Olla que lle dá ao badalo o teu irmán, é insoportábel.* # darlle ao badelo (Concello do Rosal).
 17. **dar ao laquete** *l.v.* COL. Falar; falar moito, falar sen parar. *Mira que o teu irmán Manolo lle dá ao laquete! É un laretas.* Concello de Silleda.
 18. **dar ao trapo** *l.v.* COL. Falar moito. *Non te cansas de lle dar ao trapo.* Concello do Rosal.
 19. **enfiar polo cu dunha agulla** [alguén] *l.v.* COL. Facer [con alguén] o que quere [por ser moi agudo, moi espelido]. *O neno é máis fino ca ti, que aínda te vai enfiar polo cu dunha agulla.* A Magdalena, Ribadelouro, Tui.
 20. **entregar a carabuña** [a alguén] *l.v.* COL. Acceder a ter relacións sexuais [con alguén]. *Ti vai falar con ela e dille: Cando me entregas a carabuña?* # entrega-la caraboña (Urgal, Belesar, Baiona).
 21. **facen azo para** [algo] *l.v.* Buscar a ocasión para [algo]. *Teño que facer azo para ir ver a miña avoa. Xa hai moito tempo que non a vexo.* Porto, Vilar de Barrio.
 22. **facen magas** *l.v.* COL. Facer moi ben algo, ter moito éxito, sobresaír. *Con esa moza que tan ben danza, faría eu magas no baile.* # facen maghas (Canido, Vigo).
 23. **ir para a choupela** *l.v.* COL. Morrer. *Aquí xa quedamos poucos, imos indo todos para a choupela.* Concello de Cervantes.
 24. **meter o barco nas pedras** *l.v.* COL. Facer mal algo, actuar de maneira equivocada, meterse en dificultades, fracasar. *Ben me avisaron mais non lles fixen caso e acabei metendo o barco nas pedras con ese negocio.* Concello da Caniza.
 25. **pasar [a alguén] coma á lombriga: saír da merda e morrer** *l.v.* VULG. [Dise de quen, despois dunha vida de traballo ou de pobreza, consegue saír adiante mais morre logo]. *A eses dous pousafoles pasoulles coma á lombriga, saíron da merda e morreron.* # pasoulle como á lombriga saliu da merda e morreu (Concello de Crecente).
 26. **pasar [u.c. a alguén] por vez (coma o fachuco ao cabalo)** *l.v.* COL. Pasar [unha cousa] por outra sen que o sexa, valer [unha cousa] por outra, conformarse [cunha cousa]. *Esta pescada non é ningunha marabilla mais pásalle por vez coma o fachuco ao cabalo.* Santiago de Compostela.
 27. **quentar o rabo ao porco** *l.v.* COL. Molestar, incomodar [alguén]. *Deixa xa de lle quentar o rabo ao porco con eses comentarios.* # non lle quentes o rabo ao porco (Concello de Leiro).

28. **quitar a fala** [a alguén] *l.v.* Deixar de falar [a alguén], romper as relacións [con alguén]. *Aínda por riba de se portar tan mal comigo quitoume a fala.* Concello de Vigo.
29. **ser máis difícil ca cagar un boi nun cesto** *l.v.* VULG. Ser moi difícil [unha cousa]. *Aprobar esa materia é máis difícil ca cagar un boi nun cesto.* Concello do Rosal.
30. **ser o rabo que sobra** *l.v.* COL. Sobrar. *O capataz sempre nos dá traballos raros. Eu creo que non saben onde meternos, somos o rabo que sobra.* # *somos o rabo que sobra* (Concello de Vereá).
31. **ter millo vello no canizo** *l.v.* COL. Ter reservas económicas, aforros. *Moito ten aforrado ese home, ten millo vello no canizo.* # *ter millo vello no canizo.* (Concello da Guarda).
32. **tirar a febra** [a alguén] *l.v.* COL. Gustar das mulleres. *Ao teu tío sempre lle tirou moito a febra!* Concello de Vigo.
33. **tocar a bucina** [a alguén] *l.v.* COL. Molestar, importunar [alguén]. *Xa está ese a tocar a bucina, que repugnante é!* # *toca-la bocina* (Vilar de Flores, Allariz).
34. **tocar o berimbao** [a alguén] *l.v.* COL. Amolar [alguén]. *Non sei que coche comprar, se de gasolina, gasóleo ou mixto, ¿ti cal cres que compensa? – Non me toques o berimbao!* # *non me toques o birimbau* (Concello do Rosal).
35. **traballar coma unha besta** *l.v.* COL. Traballar moito. Traballa coma unha besta e un home non é un cabalo. Necesita descanso. Valadares, Vigo.

Locucións adverbiais

36. **a dereito** *l.adv.* Ben, cabalmente, da maneira correcta, como debe ser. *Esas explicacións do profesor non as entendín a dereito.* # *non entender a dereito* (Concello do Rosal).
37. **a paso de galiña** *l.adv.* COL. Con lentitude, moi devagar. *Ese, coma sempre, a paso de galiña, é que non acaba nunca.* Concello de Vigo.
38. **a todo filispín** *l.adv.* COL. Con rapidez, velozmente. *Comeu a todo filispín e foise porque perdía o autobús.* Concello de Cangas.
39. **a tombos** *l.adv.* Con abundancia, en cantidade. *Nese traballo fixo diñeiro a tombos.* Concellos de Lalín e Agolada.
40. **ás envoltas** *l.adv.* COL. Dando voltas. [Úsase xeralmente co verbo *andar*]. *A ver, Xosé, que andas aí ás envoltas? Ven xantar que xa están os convidados todos á mesa!* Vilar de Infesta, Redondela. *u mazado coma un choco.* # *estar mazado como un choco* (Concello de Vigo).
41. **coma a cabra e o coitelo** *l.adv.* COL. Moi mal, con má convivencia. [Úsase xeralmente con verbos como *andar*, *darse*, *estar*, *levarse*...]. *Andan coma a cabra e o coitelo e en vez de adiantaren no traballo, atrasan.* # *andar como a cabra e o coitelo* (Concello de Vereá).
42. **coma un rei nunha cesta** *l.adv.* COL. Moi ben, moi comodamente, á vontade. [Úsase con verbos como *encontrarse*, *estar* ou *ir*]. *Xeliño, estás aí, na cadeira, coma un rei nunha cesta.* Albeos, Crecente.
43. **da roda para a piola** *l.adv.* COL. Dun sitio para outro sen parar [Úsase con verbos como *andar*, *estar*, *traer*, etc.]. *Estes abusóns de xefes tráennos da roda para a piola todo o día, non nos*

dan acougo. Acaba un moído coma o sal. # andamos da roda prá piola (Concello de Vereá) ¹.

¹ N. da Red.: Expresión xa inusual e de orixe escura para a que se ofrecen aquí dúas hipóteses. 1. A **piola** é un “fío de moito grosor ou corda moi delgada” (DRAG) coa que, entre outras cousas, se fai xira-la buxaina, pión ou trompo e así se di *dar moita piola* que significa “conceder excesiva liberdade” [a alguen]” (CRESPO POZO, P. José Santiago (1982): *Nueva Contribución a un Vocabulario Castellano-Gallego*. III; Sada: Edicións do Castro; 402). A **roda**, en cambio, debe de se-lo círculo que os nenos marcan no chan para botaren nel a rolar os seus piños, buxainas ou trompos. Así que (*andar*) *da roda para a piola* debe de se-lo que fai o pión, buxaina ou trompo: sempre mareado, dando voltas no chan dentro da roda, e despois, na man do neno, que o ata coa piola ben apretadiño da punta ó curuto, para volve-lo a bailar no chan dentro da roda. O pión, buxaina ou trompo, sempre *da roda á piola*, parece unha boa metáfora das cousas que andan sempre zarandeadas e, quizais tamén, das persoas que teñen que andar sempre correndo “dun sitio para outro, sen parar” pero non porque elas se movan de seu, senón porque as circunstancias ou outras persoas as zarandean ou as obrigan a andar sempre correndo. Aplicado a cousas sería o uso que se observa neste texto único que encontramos no TILG (<http://www.ti.usc.es/tilg/>): “Algunha mente egrexia decidiu persegui-lo [o galego], como símbolo de paifoquismo aldeán i eivadismo intelectual con un coñecido método, que xa fora utilizado noutras latitudes: o anelo. Pola mañá cedo trá-la misa entregabanlle a sortela ó primeiro pardal que atopaban. Iste doaballa a quen ouvíaa falar en galego e así camiñaba endiante o anelo, **de rodas para piolas**, deica o vexigas que ficaba con el pola noite, á hora do exame de concencia, última cerimonia do ciclo cotián. O castigo consistía na ‘albenda’ de peitar cinco pesetas. ¡Cántos pesiños coticei!”. (ESTÉVEZ, Xosé (2002): *A Lagoa da memoria*. Trintxerpe, Pasaia: Fato Cultural Galego Daniel Castelao; 96). Pero a locución *da roda para a piola*, aplicada a persoas, podería te-lo significado de “padecendo abuso ou explotación”: ese parece se-lo significado do testemuño rexistrado en Vereá polo colector. Esta locución é descoñecida en case toda Galicia, polo que parece un caso único que ben merecía conservarse, aínda que non é un “hápx legómenon” porque hai esoutra cita de Xosé Estévez que rexistra o TILG. 2. Dada a escaseza de datos, tampouco podemos

44. **nas minchas** *l.adv.* COL. Moi distraído, moi despistado, sen decatarse do que ocorre. [Úsase con verbos como *andar* ou *estar*]. *Estás nas minchas, non me prestas atención.* # *estar nas minchas* (Concello de Vigo).
45. **por portas** *l.adv.* Sen diñeiro, sen posesións, sen recursos [Úsase con verbos como *andar*, *deixar*, *estar*, *quedar...*]. *Como sigas gastando a ese ritmo vas quedar por portas.* # *quedar por portas* (Concello de Cénlle).
46. **onde pisa o boi** *l.adv.* COL. En terra [por contraposición a “no mar”]. *Gusto do mar, mais eu prefiro estar onde pisa o boi.* # Ouvido na TVG a unha persoa da costa galega falando espontaneamente.

Fórmulas

47. **A conta vai boa!** *fór.* COL. [Expresa contrariedade ou lixeiro desgusto ante algún contratempo]. *—Pois non, non teño móbil. —A conta vai boa!* Ribadetea, Pontearreas.
48. **A vergonza era verde e comeuna un burro.** *fór.* COL. [Úsase para criticar, con humor, a falta de pudor de alguén para facer algo pouco aceptábel]. *—Olla que putada lle fixo. —A vergonza era*

descartar totalmente outra posible explicación que nos ofrece Antón Santamarina: a roda (con coitelas) foi un instrumento de martirio (lebrémo-las imaxes de santa Catarina da Roda) e tamén a roda dentada que teñen algunhas esporas na parte traseira para pica-lo cabalo na barriga. A piola, en cambio, era unha argola coa que se ataba o pé dun condenado e aínda hoxe é a corda coa que se atan os pés das reses matadas para colgalas. Se esta explicación fose a verdadeira, o significado de *da roda para a piola* tería que ser “de mal en peor”. ¿Cal das dúas explicacións é máis verosímil? Por ter máis presenza na vida da xente o xogo dos nenos cá tortura dos condenados, parece máis probable que a imaxe nace do xogo dos nenos.

- verde e comeuna un burro.* Concello de Verea.
49. **Con que xente me metín ao mar!** *fôr.* COL. [Dise para comentar a pouca valía ou as más calidades das persoas]. *Non me decatei, con que xente me metín ao mar!* Concello de Redondela.
50. **Do demo para a nai pouca diferenza hai.** *fôr.* COL. [Expressa que hai pouca diferenza entre dúas cousas ou persoas]. *Tanto el coma ela sonche dúas boas pezas, como di o outro: do demo para a nai pouca diferenza hai.* # do demo para nai pouca diferencia hai. (Ouvindo en Vigo).
51. **Manda carallo (na Habana)!** *fôr.* VULG. [Úsase para expresar admiración, sorpresa ou asombro]. *Manda carallo na Habana!, que muller máis bonita!* Concellos de Rianxo, Vigo e Verea.
52. **Nin tanto ¡arre! que fuxas nin tanto ¡xo! que te quedas.** *fôr.* COL. [É conveniente fuxir dos extremos e procurar un termo medio]. *Non era necesaria semellante limpeza, ao final botaches ao lixo cousas que eran útiles: nin tanto arre que fuxas nin tanto xo que te quedas.* Barreiro, Lavadores, Vigo.
53. **Tócallo o nabo!** *fôr.* VULG. [Expressa admiración, sorpresa ou desgusto]. *Nunha aldea marcharon todas as mulleres e quedaron só homes, porque a vida da montaña é moi dura e casaron por aí con outros, ¡tócallo o nabo!* Concello de Chandrexa de Queixa.
54. **Tomara (eu)/tomaras (ti) que +** (oración subordinada completiva en modo subxuntivo) / **Tomara (eu)/tomaras (ti) +** (oración de infinitivo) [Expressa o desexo ou vontade do suxeito de que se realice o que se di na oración subordinada ou de infinitivo]. *Tomaran eles que non lles chova mañá, se non, vano ter difícil.* | *Tomaras ti ter unha casa así para vivir.* Ribadelouro, Tui.
- Refráns**
55. **A cabra co vicio dá cos cornos no cu.** *Refrán* [Cando unha persoa ten vicio, acaba prexudicándose a si mesma]. *O Afonso tiña de todo e botouse á bebida, a cabra co vicio dá cos cornos no cu.* Candeán, Vigo
56. **A can fraco todo son pulgas.** *Refrán* [Canto máis débil é unha persoa ou un grupo, máis desgrazas lle veñen]. *As bacterias patóxenas teñen tendencia a atacar os máis febles, o que che vén sendo “a can fraco todo son pulgas”.* Candeán, Vigo.
57. **A can vello, cus cus.** *Refrán* [É difícil enganar a quen ten experiencia. (“Cus cus” é voz para chamar os cans)]. *Tratou de o enganar con mentiras, mais a can vello, cus cus.* Candeán, Vigo.
58. **A comida, repousada; e a cea, paseada.** *Refrán* [Recomenda descansar despois do xantar e pasear despois da cea]. *Imos camiñar un pouco deica a aldea veciña: a comida repousada e a cea paseada.* Concello do Porriño.
59. **A misa e o pemento é de pouco alimento.** *Refrán* [Pode ser unha desculpa para non ir á misa]. *–E logo non vas á misa? –A misa e o pemento é de pouco alimento.* Concello do Rosal.
60. **A muller casa tres veces: primeiro co home, despois cos fillos e despois co home.** *Refrán* [A muller cando ten fillos desatende o home e despois volve unirse a el outra vez, cando se

- ve soa]. —*Agora que os fillos están a estudar fóra, véxoa moito máis con el.* —*Madia leva: a muller casa tres veces: primeiro co home, despois cos fillos e despois co home.* # a muller cácase tres veces: primeiro co home, despois cos fillos e despois co home. (Candeán, Vigo).
61. **A ocasión fai o gato ladrón.** *Refrán* [Ás veces óbrase mal por ter a oportunidade de facelo]. *Presentóuselle a ocasión e non puido resistir: a ocasión fai o gato ladrón.* Concello de Mos.
62. **A onde irás boi que non ares.** *Refrán* [Onde queira que vaiamos de seguro que teremos que traballar, e moito, coma en todos os sitios]. *Con certeza que vas cobrar un pouco máis, con todo, non penses que vai ser máis fácil: xa din “a onde irás boi que non ares”.* # a donde irás boi que non ares (Candeán, Vigo); onde irás boi que non ares (Concello de Gomesende).
63. **A rei morto, rei posto.** *Refrán* [Expressa a rapidez con que se substitúe unha persoa ou un cargo]. *Ficou viúvo e aos dous meses casou con outra. Como di o outro: a rei morto, rei posto.* Candeán, Vigo.
64. **A sorte do pobre é a muller preñada e a vaca maniña.** *Refrán* [O pobre non ten sorte con nada]. —*Fixate ti cantas desgrazas lle levan ocorrido...* —*A sorte do pobre é a muller preñada e a vaca maniña.* Concello de Fornelos de Montes.
65. **A todo porco lle chega o seu san Martiño.** *Refrán* [A toda persoa lle chega a hora de sufrir ou de ter unha desgraza, etc.]. *Non te preocupes que xa lle tocará, a todo porco lle chega o seu san Martiño.* Candeán, Vigo.
66. **A verdura en xaneiro sabe a carneiro.** *Refrán* [As hortalizas neste mes teñen bo sabor]. —*Que sabedeiras son estas verzas!* —*A verdura en xaneiro sabe a carneiro.* Concello de Leiro.
67. **Agosto marchou, o que mallou, mallou.** *Refrán* [Quen aproveitou o bo tempo para traballar no campo fixo ben, quen non o fixo, xa non o pode facer porque vén o mao tempo]. *Non aproveitaches a oportunidade: agosto marchou, o que mallou, mallou.* Candeán, Vigo.
68. **Ano de herba, ano de merda.** *Refrán* [Refírese a que se hai moita herba tamén hai moita broza, herbas ruíns]. *Este ano choveu moito e houbo pouco sol, así que as colleitas foron ruíns, como di o outro: ano de herba, ano de merda.* Concello de Muxía.
69. **Até o corenta de maio a vella non quita o saio.** *Refrán* [Non nos debemos desabrigar até mediados de xuño]. *Leva algo por riba. Xa sabes: até o corenta de maio a vella non quita o saio.* # asta o corenta de maio, a vella non quita o saio (Candeán, Vigo).
70. **Boi só ben se lambe.** *Refrán* [Cando os bois están xunguidos non se poden lamber ben porque o xugo non llelo permite. Mais cando están ceibos teñen completa liberdade de movementos. O refrán refírese a que as persoas solteiras están ben como están]. *Se vives só non tes que lle dar explicacións a ninguén. Gozo da miña soidade, boi só ben se lambe.* # boi solo ben se lame (Candeán, Vigo).
71. **Burra vella non aprende andadura e, se a aprende, pouco lle dura.** *Refrán* [As persoas vellas non aprenden facilmente cousas novas]. *Está claro que os vellos non poden resolver os*

mesmos problemas que resolvían antes coa mesma facilidade: burra vella non aprende andadura e se a aprende pouco lle dura. Concello de Mos.

72. **Cabra coxa non ten sesta e, se a ten, mal lle presta.** *Refrán* [O que é lento non pode descansar]. –*Aínda estás aí facendo iso? –Estou ¿e logo? cabra coxa non ten sesta e se a ten mal lle presta.* Concello de Avión.
73. **Cando as cousas che van mal, até che saen cornos.** *Refrán* [Refírese a situacións en que as desgrazas se suceden]. *Cando as cousas che van mal, até che saen cornos, mais unha raiola de sol fai todo máis levadío, non te agoníes porque vou estar contigo sempre.* # *cando as cousas che van mal, asta che salen cornos* (Candeán, Vigo).
74. **Cando en marzo maiea, en maio marcea.** *Refrán* [Cando vai bo tempo en marzo, en maio vai mao]. *En maio imos facer a nosa festa sempre que o tempo acompañe porque parece que se vai cumprir o refrán: cando en marzo maiea, en maio marcea. Agardo que maiee en maio aínda que só sexa ese día.* Concello de Cangas.
75. **Cando está o ano de pulgas, non vale cambiar a camisa.** *Refrán* [Non vale de nada loitar cando as circunstancias son moi adversas]. *Moita chuvia, unha vez tras outra, chuvia, temporal... é a sementeira da pataca, cando está o ano de pulgas, non vale cambiar a camisa.* Concello de Xinzo de Limia.
76. **Casadiños casa queren.** *Refrán* [Un casal novo necesita vivir só]. *Prefiro mil veces vivir coa miña muller nun lugar pequeniño que cos meus sogros ou cos meus pais, mais se a situación económica fose moi difícil tería que*

o facer, mais sempre coa idea de ter un lugar propio para nós, porque casadiños casa queren. Candeán, Vigo.

77. **Como te ves, me vin; e como me ves, te verás.** *Refrán* [Dillo unha persoa vella a unha nova que presume da súa mocidade]. *Cómpre aproveitar a experiencia dos vellos e axudalos se se encontraren nunha má situación, porque como te ves me vin e como me ves te verás.* Concello de Mos.
78. **De pequeno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro; e de vello, can.** *Refrán.* [A medida que imos sendo máis vellos tratánnos con menos agarimo]. *De neno rei, porque fas o que queres, de mozo capitán, porque che parece que es o mellor; de casado burro, porque tes que traballar moito e de vello can, porque non podes nada e xa estás todo o día deitado.* # *de pequeno rei, de mozo capitán, de casado burro e de vello can* (Candeán, Vigo); *de neno rei, de mozo capitán, de vello can* (Concello de Marín).
79. **Detrás dos bicos vén o pendirico.** *Refrán* [Tras os prolegómenos vén facer o amor]. *A cousa comezou cuns chuchos e, xa se sabe, detrás dos bicos vén o pendirico.* Concello de Cotobade.
80. **Días de moito, vésperas de nada.** *Refrán* [Nas festas, despois de días de fartura acostumaban vir días de escaseza. Hoxe en día úsase para cando nos coinciden varias cousas nun mesmo día]. *Espero que non se cumpra aquel proverbio que di: días de moito, vésperas de nada, porque, estes días, a verdade é que teño que escoller entre os moitos concertos que hai na miña bisbarra.* # *días de moito, vísperas de nada* (Concello de Baiona).

81. **Fillos criados, traballos dobrados.** *Refrán* [Cando un xa cre que ten os fillos criados e pensa que non lle van dar máis traballos, entón é cando estes comezan de verdade: a mocidade, os casamentos, os netos e así por diante]. *Os desgustos de criar fillos non acaban cando se valen por eles sós, mesmo non deixa de habelos cando casan: fillos criados, traballos dobrados.* # fillos criados, traballos dobrados (Candeán, Vigo).
82. **Gaiola feita, paxaro morto.** *Refrán* [Normalmente refírese a cando alguén consegue algo na vida (como xubilarse ou acabar de facer unha casa) e entón sucédelle algo mau, como morrer]. *Traballar, traballar e, cando estás situado e podes respirar; vén o golpe; xa o di o refrán: gaiola feita, paxaro morto.* # xaula feita, paxaro morto (Concello de Crecente).
83. **Gaivotas á terra, mariñeiros á merda.** *Refrán* [Cando veñen as gaivotas para a terra, avécíñase mau tempo, e polo tanto má pesca e perigo para os mariñeiros]. *Se ves que as gaivotas se afastan do mar e pousan na terraza da túa casa, prepara o paraugas, vén chuvia. Gaivotas á terra, mariñeiros á merda.* # gueivotas á terra, mariñeiros á merda. (Candeán, Vigo).
84. **Hai que estirarse segundo dea a manta.** *Refrán* [Non debemos gastar máis do que temos]. *Os meus ingresos non superan os 420 euros, entón se podo coller a barra de pan de 29 céntimos non levo a de 40, hai que estirarse segundo dea a manta.* Concello de Muxía.
85. **Home casado nin muller é.** *Refrán* [Emprégase cando se lle quere dicir a un home casado que non vale para nada]. *Isto de home casado nin muller é, parece que dá conta do triunfo da muller, mais eu que estou casada teño pesar a causa do mau paso dado.* Candeán, Vigo.
86. **Home pequeno, saco de veneno.** *Refrán* [Alude ao mau xenio de que teñen/tiñan fama os homes baixos]. *É o que nos pasa aos pequeniños, o que nos falta de estatura suplímolo con má hostia, hai moitos exemplos históricos, así que “home pequeno, saco de veneno”.* # home pequeno, saco de veneno (Candeán, Vigo).
87. **Home que non bebe nin fuma tabaco, vánselle os cartos por outro buraco.** *Refrán* [É unha xustificación dos que fuman e/ou beben viño]. *Home!, entre vivir 94 anos sen beber nin fumar ou vivir 80 a beber e a fumar, fíco co segundo, amais “home que non bebe nin fuma tabaco, vánselle os cartos por outro buraco”.* Candeán, Vigo.
88. **Máis vale pano negro ca sombreiro gacho.** *Refrán* [Dito de mulleres para expresar que esperan vivir máis tempo ca o seu home]. *Como media as mulleres viven máis ca os homes, mais as mulleres enferman máis e envellecen máis rápido, así que non sei se “máis vale pano negro ca sombreiro gacho”.* Bouzas, Vigo.
89. **Máis vale quedar para vestir santos ca para espir borrachos.** *Refrán* [É preferíbel ficar solteiro ca casar cunha calamidade]. *O seu home non sae das tabernas, é o que digo eu, máis vale quedar para vestir santos ca para espir borrachos.* # máis vale quedar para vestir santos que para espir borrachos. (Vilar de Flores, Os Espiñeiros, Allariz).

90. **Marzo marzal, polo día cara de rosa, pola noite cara de can.** *Refrán* [En marzo adoita ir bo tempo de mañá e empeorar contra a tardiña]. –*Co ben que estivo a mañá...* –*Xa di o refrán: marzo marzal, polo día cara de rosa, pola noite cara de can.* Candeán, Vigo.
91. **Mentres estou coa nai non podo estar coa filla.** *Refrán* [Non se poden facer dúas cousas ao mesmo tempo]. *Ou fas unha cousa ou outra: mentres estou coa nai non podo estar coa filla.* # *mentras estou ca nai non podo estar ca filla* (Concello de Ourense).
92. **Moito traballa un burro e non che quita o aparello.** *Refrán* [Aínda que se traballe moito, se non se sabe dispor, ou se se gasta, non se sae da pobreza]. *Gañaron o premio da lotaría e deixaron de traballar, andaron a facer moitas loucuras e quedaron como estaban, a verdade é que moito traballa un burro e non che quita o aparello.* Vilar de Flores, Os Espiñeiros, Allariz.
93. **Muíño sen auga non move maquía.** *Refrán* [Se non se traballa non se gaña]. *O bar de Maxi non pecha ningún día da semana. El di que muíño sen auga non move maquía.* # *muíño sin auga non move maquía* (Concello de Gomesende).
94. **Muller sen home na abada come.** *Refrán* [Unha muller soa comía aínda que fose na aba, mais se o home estaba na casa, a muller tiña que lle preparar o xantar e atendelo]. –*Hoxe non vou facer xantar.* –*Claro, tes o home fóra: muller sen home na abada come.* Barreiro, Lavadores, Vigo.
95. **Na casa do ferreiro espeto de pau.** *Refrán* [Aplícase a situacións en que nalgún sitio non achamos o que sería de esperar pola profesión da persoa, etc.]. *Lembro que o meu avó, que traballaba na construción, tiña o teito da casa a caer aos anacos; éche aquilo de “na casa do ferreiro espeto de pau”.* Val de Miñor.
96. **No ano bisesto, a anada cabe nun cesto.** *Refrán* [Os anos bisestos non teñen fama de anos de fartura]. *Esperemos que non sexa certo que no ano bisesto, a anada cabe nun cesto.* # *no ano bisesto, a nada cabe nun cesto* (Candeán, Vigo).
97. **No san Martiño trompos ao camiño.** *Refrán* [Polo san Martiño é a época de os nenos xogaren cos peóns]. *Este ano fixemos caso do proverbio “no San Martiño trompos ao camiño” e aproveitamos o magosto para pór as buxainas a danzar.* Candeán, Vigo.
98. **No san Xoán, a vella pregunta cando vén o verán.** *Refrán* [En xuño xa temos gana de que veña o verán]. *No san Xoán, a vella pregunta cando vén o verán, sen présas, prolongando os seráns até lle tirar proveito á noite e deixando que os corpos se relaxen; si, é verdade, queremos sol.* # *no san Xoán, a vella pregunta cando vén o vran* (Candeán, Vigo).
99. **Non hai peor cuña ca a do mesmo pau.** *Refrán* [Cando se pon a mal con un, non hai peor inimigo ca o que é da mesma familia ou foi amigo ou coñecido, ou do mesmo bando]. *Un xogador de fútbol, por exemplo, cando xoga contra o seu ex-equipo acostuma tirar máis proveito, pois coñece detalles do seu antigo club, que pode usar en beneficio do novo.* *Non hai peor cuña ca a do mesmo pau.* Candeán, Vigo.

100. **Non hai pouco que non chegue nin moito que non farte.** *Refrán* [O pouco ben repartido sempre chega e o moito sempre é excesivo]. *Non hai pouco que non chegue nin moito que non farte, esa é unha boa filosofía de vida, mágoa que estea en desuso.* Concello do Carballiño.
101. **Non se fai paleiro sen palla.** *Refrán* [O que está gordo é porque come]. *Por moito que diga que come pouco, eu non o creo: non se fai paleiro sen palla.* # non se fai paleiro sin palla (Concello de Gome sende).
102. **Non se sabe de quen é o burro até que morre o arrieiro.** *Refrán* [Non se coñecen as pertenzas das persoas até que lles chega a hora da morte]. *Ficamos abraiados cando chegaron as últimas vontades e o notario leu o testamento: era inmensamente rico e non parecía, pois vivía dunha forma moi sinxela e austera. Abofé que “non se sabe de quen é o burro até que morre o arrieiro”.* # non se sabe de quen é o burro asta que morre o arrieiro (Candeán, Vigo).
103. **Non sirvas a quen serviu nin ames a quen amou.** *Refrán* [Acostuma acontecer que quen pasa dunha posición baixa a unha superior é máis esixente cos de abaixo]. *Ese xefe é demasiado esixente convosco, comezou desde moi abaixo e con traballos moi duros, xa din alí “non sirvas a quen serviu nin ames a quen amou”.* Concello de Fornelos de Montes.
104. **Nunca choveu que non escampase.** *Refrán* [Todos os problemas teñen unha solución. Non sempre van saír as cousas mal, nalgún momento teñen que mudar]. *Non desesperedes que nunca choveu que non escampase.*
Xa veredes como todo se arranxa. Concello de Ourense.
105. **O cuco a cucar, a rola a rolar, colle o cestiño e vai sementar.** *Refrán* [A chegada da primavera é o tempo da sementeira]. *O cuco a cucar, a rola a rolar, colle o cestiño e vai sementar. A primavera é a época en que máis traballo hai no agro. Hai que preparar o campo para sementar, estercar e arar. Tamén hai que ir collendo a herba para facer os silos, botar o millo, as patacas e a horta. Todo isto sen esquecer os animais, que poden estar tendo crías.* Candeán, Vigo.
106. **O diñeiro e os collóns son para as ocasións.** *Refrán* [O valor demóstrase cando fai falta e o diñeiro gástase cando se precisa]. *Perdiches o autobús? Pois colle un taxi, home; o diñeiro e os collóns sonche para as ocasións. Non vas deixar de ir ao exame!* Concello de Covelo.
107. **O falar non ten cancelas.** *Refrán* [Cadaquén pode dicir o que queira]. *—O presidente do goberno di que non vai facer recortes. —O falar non ten cancelas.* Candeán, Vigo.
108. **O que chega tarde mal aloxa.** *Refrán* [Quen chega tarde non pode escoller aloxamento e ten que se conformar co que haxa]. *Fuches procurar unha pensión tan tarde que, ao final, tiveches que durmir na estación. O que chega tarde mal aloxa.* Concello do Rosal.
109. **O que chega tarde non oe misa nin come carne.** *Refrán* [Quen chega tarde perde a oportunidade]. *E ven cedo, que o que chega tarde non oe misa nin come carne.* Concello do Rosal.
110. **O que fai os fillos na muller allea perde os fillos e a feitura.** *Refrán* [Se investimos tempo ou traballo en algo

que non nos pertence, perdemos o tempo e o beneficio. Aplicase a moitas situacións]. *Dedicou tanto tempo a axudar nese proxecto e cando se rematou nin o mencionaron: o que fai os fillos na muller allea perde os fillos e a feitura.* Valeixe, A Caniza.

111. **O que non pode ser é empreñar sen foder.** *Refrán* [Aplicase a cousas imposíbeis]. *Pretende aprobar e non estuda nada. Desa maneira non vai conseguir resultados porque o que non pode ser é empreñar sen foder.* # o que non pode ser é empreñar sen ghoder (Concello de Cotobade).
112. **O que se acolle debaixo da folla, dúas veces se molla.** *Refrán* [Este refrán desaconsella acubillarse debaixo dunha árbore]. *Cómpre non te refuxiares debaixo dunha árbore porque “o que se acolle debaixo da folla, dúas veces se molla”.* # o que se acolle debaixo da folla, dúas veces se molla (Candeán, Vigo); o que se abriga debaixo da folla dúas veces se molla (Concello de Leiro).
113. **O que ten boa noite non pode ter bo día.** *Refrán* [Dise de quen ten un mao día despois dunha noite de esmorga]. *Non é milagre que teñas este día: “o que ten boa noite non pode ter bo día”.* Concello de Gomesende.
114. **Obra comezada non cha vexa sogra nin cuñada.** *Refrán* [Porque van pórllle obxeccións a todo]. *Aconsélloche discreción cando fagas o testamento, pois quen se considere prexudicado teimará para que o redactes doutro xeito, xa sabes, obra comezada non cha vexa sogra nin cuñada.* Concello do Porriño.
115. **Os irmáns son coma auga de lavar as mans e os sobriños coma os cans dos veciños.** *Refrán* [Recomenda este refrán non se fiar de ninguén]. *Era unha familia ben levada mais desde o momento da herdanza deixaron de fálarse. Os irmáns son coma auga de lavar as mans e os sobriños coma os cans dos veciños.* # os irmáns son coma auga de lava-las mans e os sobriños coma os cans dos veciños (Valeixe, A Caniza).
116. **Ósos de soán, barba untada e barriga en van.** *Refrán* [Os ósos da soá son as vértebras do porco. Para lle aproveitar a carne a cada óso hai que se untar, aínda que é pouca carne]. *Enlarafuzarse tanto para tan pouca cousa: ósos de soán, barba untada e barriga en van.* Concello de Leiro.
117. **Papas e sorber non pode ser.** *Refrán* [Refírese a cousas que se non poden facer ao mesmo tempo por seren incompatíbeis. (As papas non se poden sorber, se queres sorber tes que tomar outra cousa)]. *De onde vai saír o diñeiro para nos daren mellores servizos se se pretende facer a maior baixada de impostos da democracia? Como din os nosos vellos, papas e sorber non pode ser.* (Vilar de Flores, Os Espiñeiros, Allariz).
118. **Paxaro vello en galla seca non pousa.** *Refrán* [Este proverbio fálanos da experiencia]. *Indurain non respondeu ao ataque enfurecido de Chiappucci, seguiu ao seu ritmo. Paxaro vello en galla seca non pousa.* Concello de Soutomaior.
119. **Pipa de viño bo e home forte, pouco duran.** *Refrán* [Porque os dous se gastan á présa]. *Se vises como era de novo...! Éche ben certo, pipa de viño bo e home forte, pouco duran!* Candeán, Vigo.

120. **Pola noite navíos, pola mañá gamelas.** *Refrán* [Aplicase a cando alguén fai uns plans moi ambiciosos e despois ten que os refacer consonte a realidade. Refírese sobre todo a rapaces novos]. –*Mañá vou acabar o traballo e despois vou xogar ao tenis cuns amigos.* –*Si, ho, xa te coñezo, pola noite navíos, pola mañá gamelas.* # pola noite navíos, pola mañán gamelas (Concello de Boiro).
121. **Por campar, rabiar.** *Refrán* [Para presumir hai que sufrir]. *Papei un frío tremendo para a foto, mais ficaba mellor sen a chaqueta e, como di a miña avoa: por campar, rabiar.* # por campar, rabear (Vilaxoán, Sobrán, Vilagarcía de Arousa).
122. **Quen con nenos se deita, mexado se levanta.** *Refrán* [Aplicase a cando se espera algo de xente nova e esta falla]. *Xa che advertín que che ía pasar iso por andares con xente inmadura. Quen con nenos se deita, mexado se levanta.* Candeán, Vigo.
123. **Quen de novo non traballa, de vello dorme na palla.** *Refrán* [Refírese á necesidade de traballar e aforrar para cando un sexa vello]. *Teste que formar para conseguir un bo traballo porque quen de novo non traballa, de vello dorme na palla.* # quen de novo non traballa, de vello durme na palla (Concello de Baiona).
124. **Por san Xoán a sardiña pinga o pan.** *Refrán* [Alude á mellor época para comer a sardiña, que é a partir do san Xoán, cando teñen máis graxa]. *Vai comprar unhas sardiñas á peixaría para o xantar que están agora no tempo. Xa sabes: por san Xoán a sardiña pinga o pan.* # por san Xoán a sardiña pinga o pan (Barreiro, Vigo); a sardiña en san Xoán pinta no pan (concello de Baiona).
125. **Prometer até meter; e despois de metido, nada do prometido.** *Refráns* [Refírese ás relacións sexuais antes do matrimonio]. *A moza quedou para diante mais el rachou coa relación: prometer até meter e despois de metido nada do prometido.* # prometer asta meter e despois de metido nada do prometido (Concello de Mos).
126. **Refrán de vellos non falla.** *Refrán* [Os refráns son infalíbeis]. *Refrán de vellos non falla: o que parte e reparte, leva a mellor parte!* Urgal, Belesar, Baiona.
127. **Reunión de raposas, perdición de galiñas.** *Refrán* [Alude a un grupo de persoas que están a tramalgando algo contra alguén]. –*Xuntáronse hoxe. Pouco bo podemos esperar os de aquí abaixo.* –*Ai!, iso xa o sabes.* *Reunión de raposas, perdición de galiñas.* (Candeán, Vigo).
128. **Rubias á Franqueira, mulleres á borralleira.** *Refrán* [Se hai rubiños pola parte da montaña, para o día seguinte haberá mao tempo (as mulleres estarán dentro das casas arredor do lume)]. *No solpor vin nubes rubias cara ao monte, mañá vai chover.* *Rubias á Franqueira, mulleres á borralleira.* Candeán, Vigo.
129. **Rubias ao mar, as mulleres a asollar.** *Refrán* [Se hai rubiños contra o mar, o día seguinte irá bo día e as mulleres poderanse pór ao sol]. *No solpor vin nubes rubias que estaban cara ao mar, mañá vai estar bo día.* *Rubias ao mar, as mulleres a asollar.* # rubias ao mar, as mulleres a sollar (Candeán, Vigo).
130. **Se capo, non asubío.** *Refrán* [En canto se fai unha cousa non se pode facer

- outra]. *É importante facer cada cousa no seu momento e non facer dúas cousas a un tempo, lembra: se capo non asubío.* Concello de Ourense.
131. **Se o ceo está caspento hai chuvia ou vento.** *Refrán* [O ceo semellando escamas é sinal de chuvia ou vento]. –*Olla esas nubes. –Se o ceo está caspento hai chuvia ou vento.* Val de Miñor.
132. **Se queres que te siga o can, dálle pan.** *Refrán* [Ninguén fai un favor sen esperar algo a cambio]. *Untei o arquitecto municipal para que me permitise facer un alboio, se queres que te siga o can, dálle pan.* Concello do Porriño.
133. **Sempre se coceu con leña verde e hase seguir.** *Refrán* [Úsase para dicir que unha cousa ou un feito sempre foi así]. *A xente nova ten que moverse, sempre se coceu con leña verde e hase seguir.* Concello de Lugo.
134. **Sogra e nora, can e gato, non comen no mesmo prato.** *Refrán* [Segundo crenza popular, sogra e nora danse mal]. *Iso de “sogra e nora, can e gato, non comen no mesmo prato” éche un tópico, pois eu estou namorada da miña nora.* Concello do Porriño.
135. **Tempo non vai, sementeira non perde.** *Refrán* [Até que non mellora o tempo non se debe sementar porque se perde o tempo, non se adianta nada]. *Eu esperaríaa para sementar: tempo non vai, sementeira non perde.* Candeán, Vigo.
136. **Un día bo en febreiro é un ladrón no eido.** *Refrán* [Cando se adianta a primavera enganosamente, despois veñen de novo as xeadas e queiman todo]. *No mes de febreiro o tempo atmosférico é moi variábel, un día bo en febreiro é un ladrón no eido.* Candeán, Vigo.
137. **Un día bo en xaneiro, mao no eido.** *Refrán* [O bo tempo en xaneiro é mao para a agricultura]. *Este bo tempo non me gusta nada: un día bo en xaneiro, mao no eido.* # *un día bo en xaneiro, malo no eido* (Concello de Leiro).
138. **Un pai mantén vinte fillos e vinte fillos non manteñen un pai.** *Refrán* [É máis frecuente ver pais vellos abandonados polos fillos ca á inversa]. *Cando vexo vellos abandonados dóeme no máis fondo do corazón, un pai mantén vinte fillos e vinte fillos non mantén un pai.* # *un pai mantén vinte fillos e vinte fillos non mantén un pai* (Vilar de Flores, Os Espiñeiros, Allariz).
139. **Vale máis andar ca ornear.** *Refrán* [Dise cando mandas facer algo e cho fan mal ou tardan en cho facer, posto que o terías feito ti mesmo mellor e máis axiña]. *Prefiro facer as cousas persoalmente, porque vale máis andar ca ornear.* # *vale máis andar que ornear* (Vilar de Flores, Os Espiñeiros, Allariz).
140. **Vale máis facelo ca mandalo.** *Refrán* [Dise cando mandas facer algo e cho fan mal ou tardan en cho facer, posto que o terías feito ti mesmo antes e mellor]. *Eu cando fago as cousas, acabo antes, vale máis facelo ca mandalo.* # *vale máis facelo que mandalo* (Concello de Baiona).
141. **Xente nova e leña verde todo é fume.** *Refrán* [A xente nova é inconstante e pouco formal]. *Iso pasouche por lle faceres caso, xa che dicía eu que xente nova e leña verde todo é fume.* Concello do Porriño.

Recensiones

Reviews

BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*. Lugo: Editorial AXAC. ISBN 978-84-92658-19-0; 364 páxs.

No número anterior de *Cadernos de fraseoloxía Galega* (CFG) Xesús Ferro (Ferro 2012) xa presentara este novo dicionario fraseolóxico. Permítome engadir algunhas observacións máis á súa valoración. Primeiro, quixera subliñar que comparto plenamente a opinión do director de CFG de que se trata de “unha obra ben concibida, metodicamente realizada e magnificamente informada” (Ferro 2012: 339). Ata me atrevería a afirmar que o tratamento fraseolóxico das expresións reunidas no dicionario é excepcional. Este manual, construído sobre bases teóricas sólidas, facilita ao máximo posible o emprego dun tipo de dicionario pouco habitual na Península Ibérica, un dicionario de fraseoloxía conceptual bilingüe. Os dous autores son recoñecidos investigadores de fraseoloxía, expertos en fraseodidáctica e fraseografía, e contan cun gran número de publicacións que saíron, entre outras, na revista CFG. É, pois, lícito supoñer que este novedoso dicionario terá reedicións e outras versións; por isto, neste escrito sinalo algunhas pequenas imperfeccións que, no meu xuízo, pagaría a pena corrixir no futuro.

Os lectores desta revista estarán familiarizados coas opcións fraseográficas dunha das obras principais de V. Bárdosi (ver Morvay 2004), o gran dicionario fraseolóxico húngaro, editado co título *Szólástár* (“Fraseoteca”) (Bárdosi 2003). Unha das solucións prácticas moi útiles desta obra é a de resumir a significación dos signos empregados con máis frecuencia na parte inferior da páxina, debaixo dunha liña de separación. Trátase dun tipo de axuda empregada tamén no *Diccionario fraseológico temático francés-español* (DFTFE) recensionado aquí.

A rodapé de todas as páxinas pares explícase en francés e castelán o valor destes signos:

* índice de frecuencia	! nota explicativa
= definición da locución	~ equivalente español
☛ xesto, falso amigo ou cambio de sentido	

E a rodapé das impares explícanse estoutros signos :

< > reccións nas locucións	♦ separa as partes francesas e españolas nas definicións ou notas explicativas.
/ / pronunciación	
() elemento facultativo	
[] observacións gramaticais, contextuais complementarias	

Ademáis, na páxina 19 da introdución o usuario ten á súa disposición a lista recapitulativa dos signos empregados na obra. Na segunda parte do dicionario (*Indices*) tamén se utiliza esta solución de lembrar a información importante na parte inferior da páxina. (Ver, entre outras, as páxs. 24-25, 310-311, 320-321 ou 338-339). Para explicacións máis detalladas pódese consultar a presentación da estrutura e características do dicionario na parte introdutoria (páxs. 8-10) e a da estrutura dos artigos (páxs. 10-15). Aproveito a ocasión para mencionar que na páx. 24 consta, erradamente, a indicación “Voir aussi l’index

alphabétique des concepts-clés français, hongrois” no canto de “concepts-clés français, espagnol” como se pode ler na páx. 25.

A rede conceptual do dicionario –como observa tamén Xesús Ferro– resulta eficaz no uso activo dos fraseoloxismos franceses (Ferro: 337). Para axilizar este proceso, completouse a lista dos conceptos clave cuns sinónimos franceses. Ver p.e. no *Index alphabétique des concepts-clés* conceptos como *calme, calvitie, cherté, contradiction, coquetterie, crédulité* etc. Nas indicacións correspondentes na parte inferior da páxina indicásenos que “as áreas conceptuais francesas tratadas no dicionario aparecen en versalita e negrita”. Figuran en minúsculas algúns dos seus sinónimos frecuentes en francés”. (Ver, entre outras, a páx. 311). Unha información semellante consta na introdución (páx. 14), pero en ningunha parte se explica que estes conceptos sinonímicos “auxiliares” non aparecen nin no apartado de *Clasificación temática de los conceptos clave del diccionario* (páxs. 24-27), nin nos capítulos sinalados oportunamente á par destes conceptos.

Este tipo de dicionario fraseolóxico temático ideado polo autor húngaro espertou o interese internacional e tivo xa diferentes versións, das que os autores enumeran tres nunha nota ao pé da páxina 8: a húngara (do ano 1986), a alemá (do 1992 con dúas reedicións, do 1998 e do 2003) e a rusa (do 2002). Non se mencionan outras edicións húngaras, nin que a primeira versión foi redactada por Vilmos Bárdosi e Jean-Yves de Longueau (1987, reeditado en 1994). No final da introdución, no apartado de agradecementos, sinálase que se empregou o manuscrito húngaro para a redacción da presente versión francesa-española (ver páx. 14) sen precisar que se refire á recente edición (do 2010) da obra.

Todas as versións enumeradas no apartado “Obras de V. Bárdosi mencionadas na recensión” das *Referencias Bibliográficas* conteñen exercicios fraseolóxicos eliminados dos materiais franco-españóis. Por esta decisión, os usuarios terán que inxeniar un método propio para poder familiarizarse cos mil galicismos ofrecidos, o que non é unha tarefa nada doada. Os autores aseguran que o seu libro é un manual de referencia e indican que “el contenido del diccionario naturalmente no es posible (ni hace falta) aprenderlo de una vez [...]. Cada lector puede avanzar según su método individual y a su ritmo de aprendizaje, para llegar a asimilar el mayor número posible de locuciones francesas” (páx. 9). Evidentemente, uns exercicios acompañados por unha clave de solucións, como os que teñen outras edicións, poderían constituir unha axuda ideal para os usuarios hispanofalantes no proceso de adquisición da fraseoloxía francesa.

Grazas ás notas, entre outras sobre a orixe de certas unidades, moitos fragmentos deste manual ofrecen explicacións moi interesantes que ao mesmo tempo permítenlle ao lector mellorar o seu francés para non falalo *comme une vache espagnole* (páxs. 218-9/35), unha expresión de etimoloxía discutida. Todos os usuarios poden achar enriquecedoras as etimoloxías de locucións de orixe greco-romana coma *nettoyer les écuries d’Augias* (151/13) ou informacións lingüísticas (p.e. a procedencia dalgunhas palabras como *cap* na expresión *s’habiller de pied en cap* (páx. 47/8). Os materiais recollidos para as primeiras versións completáronse máis tarde con “novas adquisicións”, como exemplifica o caso da locución *parler la langue de bois* que constitúe un dos raros casos de préstamo fraseolóxico

do polaco durante os anos 1980 (páx. 219/37). É unha mágoa que certas formas polacas estean transcritas con erratas (*drweniania mowa* en vez de *drewniania mowa* ou *dretwa mowa* en vez de *dręta mowa*). N. B. en polaco, no sentido de “conversa baleira”, utilízase tamén na combinación de palabras *mowa trawa* (literalmente “habla (de) césped ~ langue (de) pelouse”).

Ás veces un ten a impresión de que para dar a coñecer a orixe dos fraseoloxismos escollidos, os redactores preferiron consultar só fontes francesas e ignoraron publicacións importantes como o voluminoso *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten* (Röhrich 1997) ou *Mi fán terem* (Nagy O. 1993). O seu emprego puido permitir precisar algunhas etimoloxías como a que menciona Xesús Ferro (*attacher le grelot ~ ponerle el cascabel al gato*; ver Ferro: 339) ou engadir outras posibles explicacións, no caso de certas unidades como *laver la tête e passer un savon* (188/18 e 19), *réchauffer / nourrir un serpent dans son sein* (204/3), *jeter de la poudre aux yeux* (175/23) e outras. (Ver os artigos *katz, kopf, Schlange* en Röhrich 1997 e as páxinas 165-167, 284-285, 394-395 en Nagy O. 1993, respectivamente).

Como lexicógrafo e coautor de varios dicionarios bilingües coñezo as dificultades de confeccionar equivalentes exactos, moi especialmente cando un non ten a posibilidade de ilustrar o seu uso coa axuda de exemplos. Supoño que, aínda que V. Bárdosi coñeza moi ben o castelán, esta difícil tarefa tocoulle a María Isabel González Rey, que a resolveu excelentemente. Se un emprega *couper les cheveux en quatre*, é dicir, *hilar muy fino* (páx. 116/27) pode atopar casos contados se, aínda que exista un equivalente pleno –casi literal– en español (coñecido tamén noutros idiomas), o dicionario non o cita. Comentarei os poucos exemplos que atopei:

trembler comme une feuille **

= trembler de peur ♦ tiritar de miedo

~ temblar <algn> como un flan / azogado; estar <algn> cagado de miedo (fam.)

(256/45)

O *Diccionario fraseológico documentado del español actual* (DFDEA, Seco et al. 2004) recolle *temblar como una hoja* e en internet aparece tamén a forma *temblar como la hoja en el árbol*. En moitos idiomas existen equivalentes idénticos. En catalán temos: *tremolar com una fulla* e *tremolar com una fulla a l'arbre*; en vasco: *hosto bat bezala ikara egon*; en italiano: *tremare come una foglia*; en inglés: *to shake like a leaf*; en finés: *vapista kuin haavanlehti*. En polaco e húngaro engádese tamén o tipo de árbore coa que se fai a comparación: *osika* e *nyárfa* respectivamente; é dicir, *álamo temblón*: *drzew/trząść się jak osika (na wietrze) ~ temblar como álamo temblón en el viento* e *reszket/remeg, mint a nyárfalevél ~ temblar como álamo temblón*.

O caso da expresión *enfoncer une porte ouverte* (125/6) é similar. Trátase dun fraseoloxismo coñecido tamén noutros idiomas (catalán: *enfonsar portes obertes*, húngaro: *nyitott/árt kapukat dönget*; polaco: *wyważać otwarte drzwi na oścież*). O DFDEA non documenta o equivalente español: *derribar puertas abiertas* presente en diferentes exemplos en internet. O manual recensionado cita como equivalentes españois fraseoloxismos que teñen un

significado moi diferente ao da unidade en cuestión (*descubrir* <algn> *América*, *descubrir* <algn> *la pólvora*, *descubrir* <algn> *el Mediterraneo*).

Na introdución do DFTFE podemos ler a seguinte información: “Frecuentemente se recoge más de un equivalente español, porque en estos casos caben distintas traducciones dependiendo del contexto” (páx. 14). O problema con esta solución é que o dicionario non indica en cal contexto pode corresponder, por exemplo, a expresión *fler à l’anglaise* a *irse de rositas*, unha proposta cuestionada con razón por Xesús Ferro (Ferro 2012: 339). A continuación menciono algúns exemplos deste tipo, que acompaño cunha definición abreviada citada do DFDEA ou doutra fonte. Hai que recoñecer que as definicións de galicismos facilitados en francés e en castelán –das que citarei só esa última– axudan o usuario a coñecer o seu significado exacto:

être malade comme un chien

= estar muy enfermo

~ *echar* <algn> *los bofes* (57/22)

DFDEA: ‘fatigarse mucho’.

être comme un cautère sur une jambe de bois

= se dice de un remedio que no da resultados

~ *llover sobre mojado* (57/24)

DFDEA: ‘suceder una cosa desagradable después de otra’.

manger son blé en herbe

= gastar su renta por adelantado, despilfarrar su capital

~ *empezar* <algn> *la casa por el tejado*; *poner* <algn> *el carro delante de las mulas*; *poner* <algn> *el carro delante de los caballos* / *bueyes*; *tomar* <algn> *el rábano por las hojas*. (92/37)

O DFDEA define a primeira forma como: “seguir en un asunto, un orden inverso al debido” e a última como: “interpretar torcidamente, de manera voluntaria o involuntaria, aquello a que se hace referencia”.

manger son blé en herbe

= gastar sus ingresos por adelantado, despilfarrar sus haberes

~ *vivir* <algn> *por encima de sus posibilidades* (276/29)

jeter le bébé avec l’eau du bain

= comprometer lo esencial de una cosa queriendo eliminar algunos inconvenientes menores.

~ *deshacerse* <algn> *del muerto* (91-2/34)

O DFDEA non recolle esta expresión, que se coñece internacionalmente, como indican tamén os mesmos autores. En internet documéntase a forma *tirar al niño con el agua del baño*. (Para a súa orixe e significado consúltase a páxina web:

<http://ec.europa.eu/translation/bulletins/puntoycoma/100/pyc10025_es.htm>.

Na obra recensionada temos uns cantos equivalentes falsos ou inexactos deste tipo, pero non *tiremos el niño con el agua del baño*.

A existencia de certas imperfeccións non quere dicir, de ningunha maneira –como afirmaba tamén Xesús Ferro (Ferro 2012: 339)– que se trate dunha obra pouco fiable. Todo o contrario, estou convencido de que María Isabel González Rey e Vilmos Bárdosi nos

ofrecen un dicionario innovador e moi valioso que seguramente terá moitas reedicións e variantes máis. É xustamente por iso que me permito sinalar algunhas solucións discutibles e fallas fáciles de corrixir.

Referencias bibliográficas

- FERRO, Xesús (2012): BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012) *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español* (recensión).
- MORVAY, Károly (2004): “Por unha metafraseografía peninsular” en *Cadernos de fraseoloxía galega* 6. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades - Xunta de Galicia, 2004; 169-189.
- NAGY, Gábor O. (1993): *Mi fán terem*. Budapest: Gondolat – Tálentum. (Quinta edición).
- RÖHRICH, Lutz (1995): *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Freiburg – Basel – Wien: Herder, vol. 1-5.
- SECO, Manuel et al. (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual*. Madrid: Aguilar; 1084 páxs.

Obras de V. Bárdosi mencionadas na recensión

- (1986) *De fil en aiguille. Kalandozás a francia szólások világában*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- (1987) *Petit dictionnaire thématique des locutions françaises*. Budapest: Tankönyvkiadó. (En colaboración con Jean-Yves de Longueau).
- (1992, 1998, 2003) *Redewendungen Französisch / Deutsch. Thematisches Wörter- und Übungsbuch*. Tübingen: Francke Verlag, 1992 (UTB für Wissenschaften. Uni-Taschenbücher 1703). (En colaboración con Stefan Ettinger e Cécile Stölting).
- (1994) *Petit dictionnaire thématique des locutions françaises*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. (En colaboración con Jean-Yves de Longueau).
- (1995) *De fil en aiguille. 1000 francia szólás és magyar megfelelője. Tematikus szólásszótár és gyakorlókönyv*. (2ª ed. corrixida e aumentada). Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Francia Nyelv és Irodalom Tanszék.
- (1995) *Francia-magyar szólásszótár*. Tematikus gyűjtemény és gyakorlókönyv. Budapest: Corvina.
- (2002) *Фразеологизмы французского языка. Словарь-практикум*. Jekaterinburg: Uralszkoje izdatyelsztvo. (En colaboración con Stefan Ettinger, Cécile Stölting e Jekaterina Benediktovna Butina).
- (2003) *Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomköri szótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- (2010) *Francia-magyar tematikus szólásszótár*. Szólásmagyarázatok és gyarkorlatok megoldókulccsal. Tinta Könyvkiadó.

Károly Morvay

Universidad Eötvös Loránd de Budapest

GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (coord.): *Unidades fraseológicas y TIC*. Madrid: Instituto Cervantes, Biblioteca fraseológica y paremiológica, Serie «Monografías», n° 2, 2012. ISBN: 978-84-695-6413-4; 307 páxs.

O libro obxecto de reseña mostra a importancia que as TIC, están a adquirir na investigación lingüística en xeral, e tamén na paremioloxía e fraseoloxía. Esta monografía publicada polo Instituto Cervantes, pertencente á *Biblioteca fraseológica y paremiológica* dirixida por M^a. I. Teresa Zurdo Azyúcar e Julia Sevilla Muñoz, é o resultado da colaboración dos principais grupos nacionais de paremioloxía e fraseoloxía: PAREFRAS (Universidad Complutense de Madrid), FRASESPAL (Universidade de Santiago de Compostela), FRASYSTRAM (Universidad de Alicante), FRASEONET (Universidade de Santiago de Compostela) e FRASEMIA (Universidad de Murcia).

As dezanove intervencións que integran a monografía ofrecen unha completa visión dos avances que se están a realizar grazas a aplicación das TIC no estudo das unidades fraseolóxicas, tanto dende as visións máis teóricas coma nas súas posibles aplicacións prácticas. André Gallego Barnés (Universidad de Toulouse) repasa na primeira das intervencións, “La investigación de las unidades fraseológicas y las TIC”, os cambios metodolóxicos que as TIC levan asociados no labor do investigador: a facilidade de procura de información, o almacenamento dos datos recompilados e a elaboración de corpus. Destaca, de entre tódalas vantaxes, a posibilidade de manter contacto permanente con outros investigadores, cousa que permite a formación de grupos amplos e produtivos.

A elaboración de bases de datos virtuais (monolingües, bilingües e multilingües) é unha clara mostra da relación existente entre os investigadores e as TIC. As seguintes intervencións presentan o funcionamento ou o proxecto de bases de datos con obxectivos diferentes mais co denominador común dunha constante actualización e ampliación. José Enrique Gargallo Gil (Universidad de Barcelona) explica en qué consiste *BADARE* (*Base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Romania*), con sede virtual en stel.ub.edu/badare/, qué posibles consultas se permiten, e, por último, fai propostas de explotación útiles dende diversas disciplinas. Julia Sevilla Muñoz, de forma complementaria, presenta a base *Refranero Multilingüe*, publicada en 2005 con sede na páxina web do Centro Virtual Cervantes. Esta base rexistra paremias populares españolas, coa súa correspondencia noutras linguas (alemán, catalán, vasco, galego, polaco, rumano, grego...) e ofrece sobre cada forma información de carácter paremiolóxico. Pola súa banda, Pedro Mogorrón Huerta, en *Explotación de una base de datos multilingüe de unidades fraseológicas*, explica os pasos que se están dando para elaborar unha base de datos multilingüe sobre as construcións verbais fixas e cales son os obxectivos perseguidos a

curto e a longo prazo: a creación dun dicionario electrónico que recolla a idiosincrasia das linguas e as culturas e a formalización do mínimo paremiolóxico. Nesta mesma liña, Mona Salah Eldin Shalan, expón o proxecto para desenrolar un *dicionario fraseolóxico bilingüe español – árabe e viceversa*. Giovanna Angela Mura (Universidad Complutense de Madrid) na comunicación *TIC y fraseología contrastiva: el caso de los esquemas fraseológicos*, insiste na necesidade da creación de fontes informáticas sólidas onde poder realizar análises das distintas categorías das unidades fraseolóxicas. Propón o estudo comparativo español – italiano, do que se denominan esquemas fraseolóxicos exemplificados con formas do tipo (*que* + verbo *ir* + *a* + infinitivo). Maddalena Ghezzi (Universidad de Salamanca) na súa comunicación, *Creación de una base de datos para el estudio de las comparaciones estereotipadas y su explotación en la enseñanza de ELE*, presenta a aplicación práctica (para o ensino – aprendizaxe de ELE) dunha base de datos que recompila comparacións estereotipadas, unidades fraseolóxicas que expresan o grao superlativo dunha calidade mediante a súa comparación cun elemento prototípico nesa característica.

O seguinte conxunto de intervencións achéganse á lingüística aplicada buscando o uso práctico deses estudos. A didáctica de linguas, sexan maternas ou segundas linguas, e a tradución, son dous dos campos máis fértiles en lingüística aplicada. M^a. Ángeles Solano Rodríguez (Universidad de Murcia) en *Fraseodidáctica basada en tecnologías digitales*, conclúe que as TIC teñen un enorme potencial no eido educativo polas súas propiedades intrínsecas: a conectividade, a interactividade, a accesibilidade e a interacción coa información. Recolle e clasifica as principais ferramentas a disposición do docente na web e reflexiona sobre as vantaxes metodolóxicas que presentan.

Do emprego das unidades fraseolóxicas na aula mediante as TIC en Educación Secundaria Obligatoria e Bacharelato, ocúpanse dous autores, Germán Conde Tarrío e Vanessa Fernández Pampín (os dous da Universidade de Santiago de Compostela). O primeiro propón unha unidade didáctica para traballar a cultura galega no Bacharelato empregando o *Refranero Multilingüe*, mentras que a segunda, tras unha revisión de cómo se traballan as paremias nos libros de texto máis empregados, ofrece actividades que parten da citada base de datos, válidas tanto para a lingua galega como a castelá, co obxectivo de traballar as formas paremiolóxicas de maneira significativa.

Natalia Vyshnia (Universidad Pedagógica de Poltava, Ucrania) propón, no ensino do español como lingua extranxeira, o emprego dun paquete léxico-fraseolóxico, un dispositivo formado por dous bloques: un informativo e outro informático. O primeiro deles contén información léxica, distribuída gradualmente por niveis de dominio idiomático, centrada no estudo das unidades fraseolóxicas e paremiolóxicas. Incide na adquisición de coñecementos, non só lingüísticos, senón tamén históricos, sociais e culturais mediante o léxico agrupado por campos semánticos. Na mesma liña, pero centrándose no ensino-aprendizaxe de italiano como lingua extranxeira, Justyna Pietrzak (Universidad Complutense de Madrid) e María Antonella Sardelli (Grupo de Investigación UCM PAREFRAS) presentan unha serie de exercicios interactivos a través da plataforma *free-learning CourseLab*, co obxectivo de manexar na aula os refráns italianos máis

usados dende diferentes puntos de vista: gramatical, semántico, sintáctico, morfolóxico e pragmático.

A presenza de unidades fraseolóxicas e paremiolóxicas nun texto incrementa tanto a complexidade tradutolóxica como a dificultade de ensinar o proceso de tradución destes elementos que aumentan o significado cultural e social do texto. As TIC facilitan estes procesos de tradución e ofrecen ferramentas aos docentes que aclaran as diversas posibilidades. Así, Silvia Molina Plaza (Universidad Politécnica de Madrid), *Translation quality assessment in Technical Texts via ITC: the case off collocational equivalence*, demostra que os glosarios electrónicos, as bases de datos e os buscadores son unha axuda inestimable na mellora das traducións a español de colocacións especializadas. Manuel Sevilla Muñoz (Universidad de Murcia), baseándose na súa práctica docente, profundiza na utilidade dos recursos en liña para o ensino-aprendizaxe da tradución ao español de unidades fraseolóxicas inglesas. Pola súa banda, Lucía Serrano Lucas (Universidad de Murcia) e María Lucía Navarro Brotóns (Universidad de Alicante) ofrecen solucións para traducir fraseoloxismos desde o francés ao español e viceversa. A primeira, explicita que é necesario ter en conta a desautomatización e a posible intraducibilidade dalgunhas formas. A segunda, propón a creación e utilización dun analizador sintáctico para poder detectar as unidades fraseolóxicas de forma automática.

As aproximacións metalingüísticas chegan da man de Marina García Yelo (Universidad Pontificia de Comillas), Mario Marcon (Università degli Studi di Udine e da Università degli Studi di Padova, Italia) e Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela). A primeira autora, partindo dun corpus de oitenta e seis elementos, trata as diversas maneiras de desautomatización de paremias canónicas nas redes sociais para concluir que o refrán ten, en certa maneira, a súa supervivencia asegurada, posto que se adapta á concisión lingüística das redes sociais. Corroborando a mesma idea, o segundo autor, centra o seu estudo na presenza das unidades paremiolóxicas en *Facebook* introducindo un novo concepto de estudo, *o interese paremiolóxico*. Carmen Mellado, defende o emprego de corpus informatizados para mellorar os dicionarios idiomáticos tanto en alemán coma en español, pero tamén chama a atención sobre os posibles problemas que presentan as TIC na descrición lexicográfica de fraseoloxismos.

A investigación lingüística está adaptada aos cambios metodolóxicos inducidos polo emprego das novas tecnoloxías da información e a comunicación e así o demostra este exemplar que permite observar dezanove visións sobre o estado actual dos estudos paremiolóxicos e fraseolóxicos en relación co emprego das TIC. A explotación práctica e a constante actualización das ferramentas presentadas abren dúas liñas de investigación moi produtivas.

Vanessa Fernández Pampín

Universidade de Santiago de Compostela

KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele*. München: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung; ISBN 978-3-89975-711-8; 711 páxs.

No vasto panorama das numerosas obras de fraseoloxía impacta a escaseza de contribucións en italiano. Os motivos da devandita ausencia semellan totalmente inxustificados. Aínda así, o interese pola fraseoloxía no eido italiano segue sendo, cando menos, estraño, e a esperanza de que poidan xurdir de calquera lado os impulsos debidos á investigación fraseolóxica italiana faise máis concreta se centramos a nosa mirada nun contexto internacional.

Unha das poucas obras de fraseoloxía italiana é a que nos presenta en lingua alemá a autora austríaca de curta idade Christine Konecny, que leva a cabo un coidado estudo analítico sobre o fenómeno das colocacións do italiano, coa finalidade de fornecerlle á investigación fraseolóxica unha clasificación exhaustiva en clave semántica e cognitiva.

Esta obra representa unha contribución fundamental ao estudo das colocacións, xa que se basea na tentativa de trazar un continxente impacto teórico, acompañado dunha análise empírica exemplar, nun ámbito no que imperan a confusión e a diverxencia de pareceres.

A xenialidade da devandita obra consiste en perseguir estes obxectivos integrando ulteriormente a perspectiva do alumnado de italiano como segunda lingua, que no ámbito deste traballo nunca se esquece. De feito, a autora céntrase, ante todo, nun proxecto de trasfondo didáctico verbo da aprendizaxe das colocacións do italiano, que se pode consultar na páxina <http://www.kollokation.at/it/>, do que xa se deu noticia nesta revista na sección de NOVAS (*Cadernos de Fraseoloxía Galega* 14,2012,399-400).

O volume en cuestión é o froito da súa tese de doutoramento na Leopold-Franzens-Universität Innsbruck (Austria), onde nestes momento a autora dá clases de lingüística italiana. O traballo conta con 12 capítulos (incluíndo introdución, bibliografía e apéndice), distribuídos en 711 páxinas.

A parte central da análise consiste na tentativa de clasificar as colocacións do italiano en base a criterios sintácticos e morfolóxicos dunha banda (capítulo 6), e semánticos e conceptuais da outra (capítulo 7). Unha gran dificultade que detectou a autora, e que destaca na introdución do traballo, consiste na recollida do corpus, xa que no momento da escrita aínda non existían os dicionarios de Urzi (2009) e Lo Cascio (2012), que encheron un baleiro enorme no panorama lexicográfico italiano, no que aínda hoxe os aspectos fraseolóxicos fican nun segundo plano.

Konecny parte do suposto de que distinguir frases idiomáticas de colocacións non é unha tarefa doada: aínda que Charles Bally xa admitiu que, na maior parte dos casos, clasificar unha unidade fraseolóxica nunha categoría ou outra, en certa medida, é cuestión de instinto. Konecny céntrase no concepto de *afinidade* existente entre dúas palabras, ao definir unha colocación. Adoptando a perspectiva do alumno, as expresións idiomáticas e as colocacións descríbense como fenómenos léxicos aos que lles hai que prestar moita atención no eido do ensino dunha lingua estranxeira (ao contrario que no caso dos fenómenos baseados

na creatividade ocasional). A pesar da finalidade da aprendizaxe existe unha diferenza fundamental entre as dúas clases: mentres que a aprendizaxe das expresións idiomáticas non presupón ningunha esixencia expresiva de base, representando un luxo na competencia activa do alumno, as colocacións, ao contrario que as expresións idiomáticas, son de fácil comprensión, pero o seu coñecemento satisface, xeralmente, unha necesidade expresiva á que o alumno a miúdo ten que facer fronte. Por tanto, a autora presenta o estudo das colocacións do italiano, convencida do feito de que representan para o alumno unha necesidade lingüística fundamental á que non pode renunciar.

O termo *colocación* nace no ámbito do contextualismo británico que inaugurou John Firth (coa publicación do seu sabio *Modes of Meaning*, 1957). Segundo tal orientación a colocación defínese como “enlace sintagmático a nivel léxico”, en oposición á *colligation*, definida como “enlace sintagmático a nivel gramatical”. Na definición de Firth (e tamén na dos seus seguidores Halliday e Sinclair) a predicibilidade (*mutual expectancy*) resulta ser un criterio fundamental: esta contribúe a ampliar o concepto de colocación a un espectro moito máis amplo, no que entran ben as *general collocations*, ben as *personal collocations*, estas últimas definidas como colocacións distintas do estilo persoal dun autor determinado. Tal concepto de colocación superponse ao concepto de coaparición, porque fai referencia aos métodos estatísticos e informáticos da lingüística computacional. Contrariamente a isto, segundo Konecny, o concepto de colocación é ben máis restrinxido e refírese á relación de afinidade entre os dous elementos fundamentais, que representan os compoñentes esenciais dunha colocación, isto é, a base e o colocador, este último en relación de dependencia con respecto á base. Nos capítulos 3 e 4 a autora dedícase a ilustrar a súa definición persoal de colocación fundamental para a súa tentativa de análise e clasificación dos capítulos sucesivos.

Na base do concepto de colocación que a autora procura, existen nocións teóricas procedentes de autores como Hausmann e Benson, que prefiren o aspecto lexicográfico e didáctico.

No capítulo 4, a autora intenta delimitar o campo das colocacións doutros fenómenos adxacentes. Ela coida importante subdividir as colocacións respectivamente das coaparencias e dos diversos produtos da composición. Estes últimos representan para o italiano unha dificultade ulterior, xa que, mentres que para o alemán pode considerarse de boa fonte o criterio da polilexicalidade, para o italiano combinacións léxicas, como por exemplo *vino rosso* ‘Rotwein’, *sonno profondo* ‘Tiefschlaf’ e *tetto apribile* ‘Schiebedach’ poderían conducir inevitablemente a confusións ulteriores. Noutras palabras, en alemán a coexistencia de *Tiefschlaf* (en calidade de composto) e *tiefer Schlaf* (en calidade de colocación) fai que o criterio da polilexicalidade sexa decisivo na categorización de tales formas léxicas; mentres que en italiano, aínda que o mecanismo da composición está ordinariamente ligado a instrumentos analíticos, o problema dunha eventual categorización resulta pouco evidente. A autora resolve de modo exemplar tal ambigüidade, tratando o criterio semántico da hiponimia e da relación determinado-determinante en clave resolutiva: en realidade unha colocación non implica a existencia de tal relación, xa que

o colocador limitase a fornecerlle esencialmente unha propiedade aditiva á base, sen circunscribir o referente no ámbito dunha categoría máis ampla.

No capítulo 5 a autora enfronta o tema da idiosincrasia, de fundamental importancia para a perspectiva do alumno. En vista da confrontación interlingüística, sobre o que Saussure fundara o seu concepto de arbitrariedade, é posible chegar á conclusión de que as colocacións, comparadas ás combinacións libres, presentan un maior grao de arbitrariedade e idiosincrasia e un menor grao de motivación, mentres que, comparadas ás expresións idiomáticas, son menos idiosincráticas e máis motivadas. Naturalmente tamén aquí é posible atopar excepcións á regra.

Os capítulos 6 e 7 están dedicados á verdadeira e propia análise de exemplos concretos de colocacións italianas. O capítulo 6 enfronta unha clasificación sintáctica e morfolóxica, o capítulo 7 dedícase a criterios conceptuais e semánticos.

No capítulo 6 preséntanse inicialmente as diversas tentativas de clasificación sintáctica e morfolóxica xa existente no estado anual da investigación. Lémbranse as clasificacións de Hausmann e Benson, e para o italiano as tentativas de Beccaria, Ceppellini e Simone. Ademais, propónse a complexa clasificación de Scherfer, na que principalmente a maior parte dos tipos precedentes se presentan no ámbito dunha subdivisión de base entre 1) construcións, nas que o núcleo dun sintagma se amplía mediante un modificador, é dicir, un elemento aditivo que non inflúe na valencia do elemento subordinado, e 2) construcións nas que se amplía o núcleo mediante un elemento completivo, é dicir, argumental que completa unha casa baleira que inflúe na valencia do núcleo.

A clasificación que presenta a autora resúmese na integración dos modelos de Hausmann e Scherfer, coa finalidade de especificar non só a categoría gramatical dos compoñentes dunha colocación, senón –e sobre todo– a función sintáctica de tales compoñentes, xa que a devandita función podería ademais inverter a pertenza a unha ou outra categoría. Por tanto, a base estrutural da tentativa de clasificación de Konecny resultou estar xa na clasificación de Hausmann (coa única excepción de que os tipos son 6 no canto de 7, xa que o tipo subst. + prep. + subst. confúndese en parte cos compostos, como *spicchio di aglio*), coa axuda das reflexións de Scherfer no tocante ao aspecto das valencias.

O capítulo 7 constitúe o núcleo da análise semántica e conceptual, onde se nota maiormente a orientación cognitiva que adoptou a autora, provista dunha análise empírica que se centra en exemplos concretos do italiano, como *digrignare i denti*, *il cane abbaia*, *marinare la scuola*, *stipulare un contratto*, *ammazzare il tempo* etc.

Konecny suliña a importancia dos aspectos semánticos das colocacións que, ata o de agora, no estado actual da investigación non tiveran moita tradición, xa que as colocacións representan tradicionalmente, segundo a lóxica estruturalista, as expresións fraseolóxicas que, dende o punto de vista do significado non presentan idiomaticidade e, polo tanto, non constitúen un obxecto de grande interese para unha análise puramente semántica.

Segundo a óptica cognitiva esta asunción pode desmontarse por completo a favor dun estudo puramente semántico sobre as colocacións. Precisamente con esta finalidade, Konecny tenta clasificar as colocacións do italiano, aproveitando o reparto que xa efectuara Aisenstadt en tres tipos semánticos, nos que, como fixera Corpas Pastor no seu *Manual de fraseología española*, é o colocador o que asume un rol decisivo e fundamental.

Segundo tales premisas é posible distinguir entre 1) colocacións nas que o colocador presenta un significado propiamente específico, coma no caso do verbo *digrignare* na colocación *digrignare i denti*, ou do adxectivo *camuso* na colocación *un naso camuso*, na que o significado de tales colocadores é realmente específico para *denti* e *naso* respectivamente; 2) colocacións nas que o colocador presenta respecto do seu significado de partida unha especie de expansión semántica, como no caso de *marinare la scuola*, onde o verbo *marinare*, que provén do contexto culinario, sufriu unha expansión semántica cara ao campo da escola e especificando un novo significado en tal contexto; 3) colocacións nas que o colocador perde o seu significado de base, como no caso do verbo *prendere* na colocación *prendere una decisione*, e de tantos outros verbos xenéricos como *fare*, *mettere*, *dare* en expresións como *fare una passeggiata*, *mettere a disposizione* etc.

Partindo da base destas distincións, Konecny procede á análise específica dunhas 16 colocacións escollidas adrede do italiano contemporáneo, provista non só de nocións lexicográficas e etimolóxicas, senón tamén apoiada pola utilización do motor de busca Google, coa idea de levar a cabo unha investigación do contexto de uso, baseada na frecuencia e no grao de afinidade entre os elementos da colocación que se examinan.

O resultado do devandito traballo consiste en demostrar que no campo das colocacións existen procesos de modificación moi complexos e dinámicos, adecuados á norma, entendida no sentido de Coseriu.

Tanto dende a perspectiva do alumno coma dende a perspectiva do lector nativo, esta panorámica sobre as colocacións do italiano é de moita axuda para reflexións posteriores e para resumir un fenómeno máis ben complexo na súa totalidade.

Para completar o perfil da autora cómpre lembrar que esta contribución á investigación levou o premio da cidade de Innsbruck, ademais do premio Giovanni Nencioni 2012 da prezada Accademia della Crusca.

Simona Brunetti

Technische Universität Dresden

MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (eds.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante. ISBN: 978-84-9717-209-7; 216 páxs ¹.

A obra *Lenguas especializadas, fijación y traducción*, dividida en trece capítulos procedentes dos ámbitos lingüísticos español, francés, catalán, árabe e inglés, constitúe unha achega valiosa tanto pola homoxeneidade da temática que trata coma polos datos que fornece verbo do tema xeral das linguas de especialidade e, máis concretamente, da fixación e da traducción. Os diferentes autores contribúen con estudos inéditos para conformar unha obra plural dada a variedade de eidos analizados: literario, audiovisual, cultural, económico/negocios, técnico, xurídico. Os editores da obra, Pedro Mogorrón Huerta e Salah Mejri, advirten na súa presentación que o obxectivo é delimitar estes tres conceptos e “achar ata qué punto a súa posta en relación presenta unha problemática interesante cun tratamento que permita aprehendelos e precisa-lo seu contido do xeito máis completo”. Estas páxinas ofrecen respostas a tres eixos esenciais entrelazados: a relación existente entre a lingua xeral e a lingua de especialidade; o status da fixación na definición dos discursos especializados; o tratamento das secuencias fixas na traducción dos discursos especializados.

Pola súa parte, Salah Mejri e Pierre Lerat presentan nos dous primeiros capítulos unhas reflexións teóricas que pretenden fundir distintas cuestións das disciplinas reunidas neste volume. O primeiro estuda a delimitación da noción de discurso especializado e propón unha tipoloxía dos fraseoloxismos atopados neste tipo de discurso, co obxectivo de clasifica-los discursos especializados e de vulgarización e tamén crear ferramentas de apoio para a redacción deste tipo de textos. O profesor Lerat, a quen se lle dedica este volume, analiza os conceptos de coherencia conceptual e de cohesión léxica no discurso de especialidade; clarifica os conceptos de discurso especializado, lingua de especialidade e tecnolecto; e formula propostas para o tratamento lexicográfico da coherencia conceptual e da cohesión léxica.

As cuestións culturais vense reflectidas nos distintos artigos. Luis Meneses interésase polas unidades diatópicas mexicanas, coa idea de describilas en dicionarios monolingües coordinados que pretenden ser actualmente unha nova ferramenta para locutores e tradutores. Pedro Mogorrón Huerta decide traballar sobre as unidades fraseolóxicas que posúen un alto contido cultural: recompila diversas teorías da traducción sobre esta cuestión, analiza as referencias culturais que aparecen en construcións verbais fixas e os problemas de traducción que plantexan.

Dúas investigacións céntranse no campo da traducción audiovisual. Unha, a de Glòria Torralba Miralles, Anna Marzà i Ibáñez e Frederic Chaume, presenta os resultados dun estudo verbo do uso de estruturas estereotipadas ou clixés. Analizan 900 minutos da grella de programación da Radiotelevisió Valenciana (RTVV), clasifícan as unidades fraseolóxicas empregadas e dan a coñecer as súas conclusións. O seu obxectivo é

¹ Segundo a política editorial do Servicio de Publicaciones de la Universidad de Alicante, este volume foi sometido a un proceso de dobre avaliación levado a cabo por expertos externos a dita universidade.

reflexionar no modelo de lingua da dobraxe que inocula a televisión. Pola súa parte, Carla Botella Tejera interésase polo papel do tradutor como receptor e mediador e polos sinais intertextuais nesta mesma área da tradución audiovisual.

O eido literario ocupa dous estudos desta obra. Inès Sfar, no ámbito árabe-francés, presenta un traballo co fin de cruzar fenómenos lingüísticos e realizacións discursivas. Interésase polas nocións de fraseoloxía e de fixación literaria dende o ángulo da tradución. Mario García-Page analiza os resultados obtidos nun estudo sobre *Cuento de Cuentos* de Francisco de Quevedo: identifica as locucións presentes no discurso, comenta algunhas das súas características e clasifícaaas categorialmente.

O terreo da economía e dos negocios vén representado en dous artigos: Dolors Català achega un estudo preliminar sobre pragmatemas; trata algunhas das características destas unidades e bosquexa unha definición. Ademais, amosa os principais pragmatemas presentes na comunicación escrita no eido profesional. Interésase concretamente polos pragmatemas que pechan as cartas comerciais en francés, español e catalán. Por outra banda, Daniel Gallego Hernández estuda a fraseoloxía (francesa e española) na linguaxe dos negocios referida ó concepto de *risco*: un traballo moi útil para o ensino da tradución económica e maila elaboración de repertorios fraseolóxicos.

No ámbito xurídico, Cristina Valderrey Reñones asina o artigo *Fijación, previsibilidad y convención en la clase textual sentencia de divorcio* no que propón un modelo textual susceptible de proporcionar un marco de análise operativo para caracterizar ditos fenómenos textuais.

Por último, a lingüística de corpus ocupa un lugar importante nesta obra. No seo da tradución técnica, Jean-Pierre Colson traballa na tradución das fixacións especializadas, concretamente no eido das tecnoloxías emerxentes. Propón na súa contribución técnicas relativas ás extraccións automatizadas de fraseoloxismos (WPR e frecuencia en corpus). Por medio destes procedementos o seu obxectivo é establece-lo perfil fraseolóxico dun texto fonte para apoiar a tarefa tradutora. Tamén a investigadora Chelo Vargas Sierra estuda a combinatoria terminolóxica e pretende identifica-los padróns morfosintácticos máis característicos das combinacións léxicas especializadas en textos (nesta ocasión normas europeas sobre especificacións técnicas) do sector industrial da pedra natural de forma contrastiva (inglés-español).

En definitiva, esta obra reúne estudos diversos pero complementarios. Os resultados presentados son orixinais polo seu carácter contemporáneo (utilización de bases de datos, ferramentas informáticas, córpora paralelos) e decididamente orientados á práctica tradutora real (os investigadores insisten no seu traballo dicindo que o seu propósito non é outro que senta-las bases teóricas e destacar tendencias co fin de deseñar ferramentas útiles para a didáctica da tradución e os tradutores profesionais).

Paola Masseau

Universidad de Alicante

MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden*. *Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. Budapest: Nyitott könyv. // (2012) *Els bons usos es perden*. *Petit diccionari fraseològic cerdanià*. Premi Catalunya del Nord de l'Institut d'Estudis Catalans 2008. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Publicacions de la Presidència 37 / 2012.

Hai 42 anos Kálmán Faluba puxo en marcha na Universidade Eötvös Loránd de Budapest os estudos de lingüística catalá. Un dos seus primeiros e máis avantaxados alumnos foi o seu propio colega Károly Morvay, experto en fraseoloxía eslava, que axiña colaborou explicando lingüística iberorrománica comparada. Aínda que Morvay, coma moitos húngaros, foi abríndose a numerosas linguas (mesmo publicou en húngaro unha gramática vasca no 2008), o catalán e a fraseoloxía consumiron boa parte da súa dedicación de investigador. Con Kálmán Faluba publicou en 1990 o *Diccionari català-hongarès*. *Katalán-magyar kéziszótár* e, en 1996, o *Diccionari hongarès-català = Magyar-katalán kéziszótár*. Con el tamén colaborou na creación dunha *Guía de conversa húngaro-español catalán*

(1991) pensada para que os viaxeiros por vacacións ou por negocios poidan comunicarse de maneira eficaz en moi diversas situacións. Esa primeira guía ampliouse en ocasión da Olimpíada de Barcelona a outras linguas ².

Károly Morvay, profesor da Eötvös Loránd de Budapest, é un investigador de xa longo percorrido, con especial atención á fraseoloxía (maiormente catalá), á fraseodidáctica e á técnica fraseográfica. Xa en 1980 interveu con “La fraseología en la enseñanza del español a nivel universitario” (Mátyás Horányi (ed.), *Actas del Congreso Internacional de la Asociación Europea de Profesores de Español*, Budapest, 31.7-4.8.1978. Budapest: Akadémiai Kiadó; 283-288). Pero moitos aínda o coñecemos en 1996 no gran Congreso de *Paremia* en Madrid, onde falou de “Aspectos lexicográficos y didácticos de la Paremiología y Fraseología” (*Paremia*, 6, 1997; 423-432).

Károly Morvay non é investigador *de cociña rápida*. O libro que comento, publicado en Budapest en 2006, merecedor en 2008 do Premi Catalunya del Nord do Institut d'Estudis Catalans, e reeditado por este Institut en 2012, xa era un proxecto ben definido en 2001,

² Francés-catalán-español (1992), inglés-catalán-español (1992), castelán-catalán (1992), alemán-catalán-español (1992), catalán-alemán (1993), holandés-catalán-español (1993), catalán-inglés (1993), catalán-francés (1993), francés, catalán-noruegués (1994), italiano-catalán-español (1994), italiano-catalán (1994), inglés-catalán-español (1998), ruso-catalán-español (1999).

pois daquela falou del o autor en Palma ³ e en Osseja-Llívia ⁴. O epíteto *Petit diccionari...* non se refire ás 250 páxinas senón á voluntaria limitación das fontes: unha única obra de Jordi Pere Cerdà, pseudónimo literario do escritor, dramaturgo e poeta Antoni Cayrol (1920-2011) que transcribiu trece relatos populares na súa obra *Contalles de Cerdanya*: neles espéllase a fraseoloxía catalá que se usa, *malgré tout*, na Cerdanya, esa bisbarra dividida dende 1659 (Tratado dos Pirineos) entre dous Estados (a do norte, Alta Cerdanya –que pasou a ser do Reino de Francia; hoxe Pyrénées-Orientales– e a do sur, Baixa Cerdanya –que pasou a ser do Reino de España; hoxe en Cataluña: Lleida e Girona). A base documental deste *Petit diccionari fraseològic cerdanià* (PDFC) son, como queda dito, os relatos que Antoni Cayrol (“Cerdà”) recolleu de cinco mulleres (Maria Subirà, Teresa Clot, Rosa Duran, Àngela Coll e Maria Clerc-Peix), catro da Alta Cerdanya e unha de Perpinyà: polo tanto o adxectivo *cerdanià* alude simultaneamente e atinadamente ó colector-redactor-autor (Cerdà) pero tamén ó territorio (literatura oral da Cerdanya).

Károly Morvay imponse neste dicionario unha limitación moi estrita en fontes (un só libro: *Contalles*) e consecuentemente en datos (615 fraseoloxismos). É unha colección numericamente modesta (quizais por iso o titula *Petit diccionari*); pero, se acaba o Premio do Institut d’Estudis Catalans (IEC), supoño que é por dúas razóns: pola orixinalidade do material (das 615 unidades do *Petit Diccionari* só o 27% figuran no *Diccionari de la llengua catalana* do propio IEC) ⁵ e tamén polo método fraseográfico. Falemos disto.

Aínda que dende hai máis de cinco séculos temos na Península Ibérica elencos paremiolóxicos e fraseográficos, o certo é que a fraseoloxía encontrámola máis frecuentemente nos dicionarios xerais como exemplo de usos específicos de determinadas palabras e mesturada con sintagmas terminolóxicos: en galego (coma noutras linguas románicas) o maior e máis accesible repertorio fraseolóxico estaba nun dicionario enciclopédico (o de Eladio Rodríguez de 1958-1961) e nel os fraseoloxismos lematizábanse da maneira máis simple posible, a mesma que utilizamos cando os citamos nunha conversa real: un supoñer, *estar medio morto* “estar canso, derreado, esgotado”. Obviamente calquera lector sobreentende que esa locución pode ter no uso real do verbo variación de tempo, modo, número e persoa e tamén variación de xénero e número no adxectivo: e, por iso, toda esa información dábase por suposta para un lector intelixente. Pero a tendencia actual (aínda sen chegar ás lematizacións matemáticas de Mel’čuk, que teñen outra finalidade) é a de explicitar no lema esas posibles variacións empezando, naturalmente, por substituí-la tradicional lematización en masculino polo que resulte de sobreentender como suxeito *unha persoa*

³ MORVAY, K. (2003): “El Diccionari Català-Valencià-Balear i la fraseologia rossellonesa (Notes fraseogràfiques sobre el projecte d’un ‘Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià’)” en *Actes del Congrés Internacional A. M. Alcover (Palma, 2001)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 343-370.

⁴ MORVAY, K. (2004): “La fraseologia de les ‘Contalles de Cerdanya’ de Jordi Pere Cerdà (Notes i mostra del projecte d’un ‘Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià’)” en *Actes del colloqui de ICRECS - Universitat de Perpinyà. Jordi Pere Cerdà - literatura, societat, frontera (Osseja-Llívia, 2001)*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Presses Universitaires de Perignan, Grup Català d’Estudis Rossellonesos, 31-70.

⁵ Realmente sorprende unha proporción tan baixa pero a autoridade do autor e a do Institut garanten que non estamos falando da lingua de Jordi Pere Cerdà senón de 615 verdadeiros fraseoloxismos fixados no uso oral dos falantes na Alta Cerdanya, que Cerdà anotou directamente de Maria Subirà, Teresa Clot, Rosa Duran, Àngela Coll e Maria Clerc-Peix.

(*u.p.*): deste xeito o noso común *estar medio morto* “estar canso, derreado, esgotado” convértese no PTFC en {*u.p. (és) mig morta*} con esta definición “*u.p. está exhausta, esgotada; gairebé morta*” e a seguir un exemplo de uso. K. Morvay, bo coñecedor do diferente nivel de coñecemento dos usuarios de dicionarios, mantén activa no PDFC os dous tipos de lema: ***dreta com un pal*** (forma lexicográfica) e {*u. p. (és/camina) dreta com un pal*} (forma fraseográfica). No PDFC conviven as dúas: a forma lexicográfica en negriña cursiva; a forma fraseográfica en redonda entre {} pero cos seus actantes e variantes formando así un lema máis preciso. Debaixo vai o significado e á dereita unha palabra que condensa o significado ideolóxico. Vamos a un caso collido ó chou.

SALT

amb dos salts i una camada {*u.p. (fa) quelcom amb dos salts i una camada*}
ràpidament; molt de pressa; en un moment}. [ràpidament*]

La majordona, el primer avalot passat, amb dos salts i una camada els parà taula i ho tingué cuit. (70) [121]

Doc.: DIEC **camada**: Ø; **dos**: Ø. | Cf. **tranc 2**: Passa llarga, esp. la que es fa amb esforç i alçant molt la cama. **en un tranc** [o **en dos trancs**] En un moment, molt de pressa. | DCVB salt: Loc. a) *En un salt*, o *En dos salts*, o *En quatre salts*: molt ràpidament, amb poc esforç per anar a un lloc.

Como se ve, esta microestrutura dá conta de tódalas eventualidades e combina xa na lematización o sistema tradicional cun sistema avanzado. Trala definición e a clave ideolóxica, veñen as probas de uso real do fraseoloxismo extraídas das *Contalles* de Cerdà. E finalmente indica se este fraseoloxismo está rexistrado ou non (Ø) nos máis importantes dicionarios cataláns e, en caso positivo, a forma en que aparece lematizado e definido.

Nas fórmulas e nos refráns (que, en principio, non teñen variación) a forma lexicográfica e a fraseográfica son a mesma e, neses casos, o traballo é máis doado. Pero as dúas formas son diferentes nas locucións (e algunhas fórmulas) e nese caso Morvay dálles un tratamento máis rigoroso. Un lector atento percibe que non dá a mesma cantidade de información ***arribar a les seves*** que {*u. p. arriba (o sap arribar) a les seves*}: a conxunción dos dous sistemas permítelle condensar nunha entrada o uso habitual e mailas posibles variacións: *jo... sabria arribar a les meves....*, co que chega a dous tipos de lectores.

O PDFC, de cando en cando e despois do lema, inclúe marcas de estilo coma (admin), (arg), (col·loq), (culte), (desp), (hum), (infant), (iròn), (lit), (obs), (pej), (period), (poc ús), (rur), (vulg) e referencias dialectais como (Ross.) é dicir, rossellonés. Ata onde eu percibín a marca (col·loq), que en fraseoloxía parece redundante, aquí só marca unidades que, sen seren integralmente vulgares, conteñen unha ou varias palabras vulgares e que, por esa razón, só se poden usar nun contexto de moita confianza (coloquial).

A cada entrada pode chega-lo usuario dende a palabra máis significativa (substantivo, verbo etc.: no caso visto *salt*) que aparece en negriña como epígrafe (**SALT**); pero tamén pode chegar dende un índice temático ou semántico que nas páxinas 28-45 precede o dicionario. Se alí busca o concepto “ràpidament” o PDFC remíteo ás epígrafes **PIM** (*i pim i pam*), **SALT** (*amb dos salts i una camada*) e **VIA** (*fer més via*): é dicir, o PDFC permite un uso pasivo (para entender) e un uso activo (para expresar).

K. Morvay, como queda dito, empapouse xa moi novo nos avanzados métodos da fraseografía eslava: por iso introduciu na península ibérica o concepto de *metafraseografía* (fraseografía teórica) para distinguila da *fraseografía práctica* (elaboración de dicionarios) ⁶ que é unha tarefa distinta e posterior. Este PDFC é modélico porque o feito coa fraseoloxía dun libro “de Cerdà” pode aplicarse ós libros doutro autor (coma o de Moncada que K. Morvay tamén traballou con M. Biosca); mais eu coido que a microestrutura do PDF marca unha pauta na fraseografía catalá (feita xa sobre fontes orais) e podería chegar a ser un estándar para a fraseografía da Península Ibérica.

Hai un segundo elemento que non me parece menor: o PDFC puxo o foco na vitalidade e riqueza dunha lingua nun territorio no que nese momento aínda non era oficial ⁷ e este feito cuestiona certos prexuízos científicos e abre portas para tódalas linguas realmente faladas independentemente do espazo que a política lles conceda. Só nunha cousa discrepo: cando as linguas teñen boas raíces (como é o caso do catalán da Cerdanya) e cando se coidan ben (como fai este *Petit diccionari fraseològic cerdanià*) estou seguro de que *els bons usos no es perden*. Cando un fraseoloxismo consegue que alguén o describa, xa ten un seguro de vida. O máis probable agora é que a letra impresa lles dea osíxeno a estes *bons usos*, que lles facilite a circulación, que os falantes recuperen outros e que, a imaxe deles, nazan máis igualmente elaborados e luminosos. Para a fraseografía da Península Ibérica, non só para a catalá, é un privilexio o maxisterio teórico-práctico de Károly Morvay.

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano*. Verona: Edizioni Fiorini. ISBN 978-88-87082-86-9; 188 páxs.

A obra obxecto desta recensión supón unha valiosa contribución ao panorama da fraseoloxía contrativa español-italiano. Ata o momento e salvando honrosas excepcións como a obra de P. Quiroga *Fraseología italo-española. Aspectos de lingüística aplicada y contrastiva* (2006), a fraseoloxía deste par de linguas non foi obxecto dun estudo sistemático, debido en parte ao grao de desvantaxe que presenta a fraseoloxía monolingüe do italiano con respecto á do español e outras linguas europeas (vid. páx. 12-13: “Los estudios italianos no han producido hasta hoy una descripción sistemática y teórica de la fraseología, son pocos los estudios que se ocupan de este fenómeno lingüístico y contamos, sobre todo, con aportaciones parciales en estudios de morfología léxica [...], semántica [...], dialectología [...], lexicografía”). Teniendo como telón de fondo esta

⁶ MORVAY, K. (2004): “Por unha metafraseografía peninsular” en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6,2004;169-189.

⁷ O catalán conseguiu ser cooficial co francés pouco despois da publicación deste dicionario: aprobouna o Consell General dels Pirineus Orientals en sesión do 10.12.2007 [<http://www.cg66.fr/202-charte-en-faveur-du-catalan.htm>].

cita de la autora del volumen, no podemos dejar de congratularnos con ella por el valor intrínseco de esta monografía, la cual supone un paso adelante en la consolidación de los estudios fraseológicos en Italia y una piedra angular en la fraseología contrastiva de la lengua italiana y española.”

O libro *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano* apóiase en gran medida nos presupostos da lingüística cognitiva, especialmente na obra de Iñesta/Pamies (2002: *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*, Granada, Método Ediciones) no que se refire á nomenclatura xerarquizada na análise metafórica que se leva a cabo no anexo II do libro (páxs. 167-188). Tamén as teorías doutros recoñecidos autores cognitivistas como Lakoff/Johnson, Kövecses, Gibbs ou Casadei serven de base ao volume e á súa concepción de fondo: a necesidade de aproveitar os estudos cognitivistas no ensino de linguas (vid. capítulo 6).

A obra está articulada en sete capítulos: 1. La fraseología; 2. Propiedades definitorias de las unidades fraseológicas; 3. Esferas que componen el universo fraseológico; 4. Funciones de las unidades fraseológicas; 5. Lingüística contrastiva; 6. Didáctica de las unidades fraseológicas; 7. La fraseología en los diccionarios bilingües español/italiano. Clausura a monografía unha extensa lista bibliográfica, parte da cal está constituída polos títulos sobre fraseoloxía contrastiva español-italiano publicados ata o momento, o que supón unha interesante información sobre o estado da cuestión. Ao final da bibliografía pódese atopar un dobre anexo, un deles a modo de diccionario coas locucións somáticas en ambas linguas que serviron de base empírica para a realización da obra, e un segundo cunha análise onomasiolóxica de distintos campos conceptuais e os seus modelos metafóricos en español e italiano.

Destaquemos agora por capítulos os aspectos máis significativos.

1. O primeiro capítulo ofrece un rico balance sobre as obras sobranceiras dentro dos estudos fraseolóxicos do italiano e español. Nel clasifícanse os autores de acordo coa súa concepción ancha ou estreita da fraseoloxía. Este capítulo ten grande interese porque permite comparar cales foron ata o momento as facetas máis estudadas dentro da fraseoloxía das dúas linguas, e qué campos quedan por traballar. Os autores citados en cada unha das panorámicas son os máis representativos na fraseoloxía de cada lingua e os que abriron novas vías de estudo. Certamente, resulta desigual o desenvolvemento que experimentou a fraseoloxía española, disciplina hoxe totalmente asentada e de grande auxe no panorama español, coa fraseoloxía italiana que comeza a loitar por buscar o recoñecemento como parcela lingüística propia.

2. Neste primeiro capítulo incídese igualmente na dificultade que entraña querer establecer compartimentos estancos entre os distintos tipos de fraseoloxismos, tendo en conta que estes constitúen un continuum con respecto ás cadeas polilexemáticas libres, e en todo caso unha “categoría no discreta, estruturada gradualmente” (páx. 31). A autora parte no seu estudo da idea de centro e periferia que defende a Escola de Praga, que é o modelo que se verificou como máis idóneo nos últimos anos e que desterra a visión inmovilista das tipoloxías discretas de fraseoloxismos, propia dos primeiros anos de

investigación fraseolóxica ata o comezo do século XXI. No terceiro capítulo, “Esferas que componen el universo fraseológico”, Carmen Navarro retoma o tema da clasificación dos fraseoloxismos e defende a clasificación ampla de Corpas Pastor en colocacións e enunciados fraseolóxicos.

3. O segundo capítulo está dedicado ás propiedades definitorias das unidades fraseolóxicas e trata os temas da reproducibilidade/institucionalización, a fixación fraseolóxica, a restrición combinatoria/combinatoria preferente/solidaridade léxica, a desautomatización, a idiomaticidade e a motivación. A autora estuda a interconexión dos distintos aspectos definitorios, presentando, comparando e agrupando diferentes puntos de vista neste asunto e destacando a tensión e complementariedade entre o criterio de fixación e as variantes léxicas. Na súa exposición, a autora recorre non só a linguistas italianos e españois, senón tamén doutras partes de Europa e o mundo, como rusos (Dobrovol'skij, Černyševa), alemáns (Thun, Wotjak, Fleischer) e cubanos de tradición soviética (como Carneado Moré, Tristá). Queda patente con isto o coñecemento profundo da autora sobre as distintas escolas e tendencias de estudo na fraseoloxía. Nesta orde de cousas e en relación aos criterios definitorios dos fraseoloxismos que cita Carmen Navarro (páx. 35), quixera destacar en concreto a postura dalgúns autores xenerativistas para os que os aspectos formais e morfosintácticos dos fraseoloxismos (p.ex. as restricións transformacionais) dependen primordialmente das características semánticas e da idiomaticidade (p.ex. Chafe ou Newmeyer), punto de vista que recolleron despois algúns cognitivistas como Dmitrij Dobrovol'skij (1999)⁸, para quen p.ex. a transformación a pasiva depende da configuración semántica e da imaxe dos fraseoloxismos. Desta maneira, comprobamos como perspectivas que parecían superadas reaparecen na actualidade baixo outro prisma. En materia de idiomaticidade a autora Carmen Navarro opta pola corrente cognitivista para explicar a especificidade da idiomaticidade fraseolóxica (páx. 45), destacando moi especialmente a contribución de Casadei, fraseóloga italiana que de momento pasou case desapercibida en España malia ter publicado obras que revelan puntos de vista de grande alcance sobre a semántica e as metáforas dos fraseoloxismos⁹.

4. No capítulo cuarto, “Funciones de las unidades fraseológicas”, a autora parte dun estudo empírico previo sobre fraseoloxismos en español e italiano recollidos no diario español *El País* (período 2000-2001) e no italiano *La Repubblica* (2008). Con este corpus Carmen Navarro analiza a función fraseolóxica, a comunicativa, a connotativa e a icónica. Digno de mención é o espazo que a autora lle dedica ás colocacións¹⁰, que divide en varios tipos

⁸ Vid. Dmitrij Dobrovol'skij (1999): “Zur syntaktischen Flexibilität der Idiomstruktur. Kognitivsemantische Aspekte”, *Revista de Filología Alemana*, 7, 209-238.

⁹ Sobre a teoría da metáfora desta autora comenta Carmen Navarro “[...] el objetivo de esta estudiosa es utilizar las metáforas conceptuales para describir la semántica de lo que ella denomina expresiones idiomáticas” (pág. 18-19), ao contrario do *modus operandi* doutros cognitivistas, que se serven da análise lingüística a posteriori, só coa finalidade de confirmar certas estruturas conceptuais, pero non representa un fin en si mesmo.

¹⁰ A concepción de “colocación” da autora é máis ampla cás doutros autores, como Hausmann, xa que inclúe unidades que dende o meu punto de vista son compostos sintagmáticos endocéntricos como *poder adquisitivo*, *sector público*, *atención primaria*, *guerra fredda*, *metro quadro* ou *beni culturali*. Nos citados exemplos é patente a relación propia dos compostos: elemento determinado – elemento determinante, e nos

ou “patrones categoriales” (pág. 63) segundo a súa estrutura e ilustra cada patrón con numerosos exemplos en italiano e español extraídos do seu corpus xornalístico. Neste punto, resulta de interese o estado dinámico das colocacións, que, por estaren situadas no nivel da norma, pódense xerar *de facto* coa simple repetición no discurso (p.ex. as novísimas colocacións *descargar una película; piratear una película; subir un archivo*).

5. No quinto capítulo, a autora analiza os conceptos de “fraseología contrastiva” e de “equivalencia” e estuda os graos de equivalencia nos somatismos españois e italianos do seu corpus. Resulta fundamental a distinción de Carmen Navarro entre “equivalencia semántica o funcional”, no nivel do sistema (obxecto da lingüística contrastiva) e a “equivalencia textual”, no nivel discursivo (obxecto da tradutoloxía) (vid. páxs. 79-80). Moitos lingüistas ignoran esta distinción e isto lévaos a confundir criterios cando establecen unha tipoloxía da equivalencia entre dúas linguas. Tamén a distinción entre “equivalencia”, no plano semántico, e “congruencia” (termo de B. Wotjak/Ginsburg), no plano formal, resulta relevante para determinar o tipo de equivalencia interlingüística (vid. pág. 85). A clasificación dos tipos de equivalencia en seis niveis, dependendo p.ex. do grao de similitude entre a imaxe ou os compoñentes léxicos, é orixinal da autora e resulta moi útil para comparar a afinidade entre os somatismos do español e o italiano, sendo tamén aplicable a outros tipos de fraseoloxismos. O gran número de exemplos neste quinto capítulo é esclarecedor para comprobar os graos de converxencia e diverxencia entre a fraseoloxía do español e a do italiano.

6. No sexto capítulo, “Didáctica de las unidades fraseológicas”, fanse propostas concretas de metodoloxía didáctica tanto de locucións coma de refráns españois e italianos. Esta parte empírica pode ser de grande utilidade na aula de linguas extranxeiras e aproveita de maneira óptima a tipoloxía de graos de equivalencia que se expón no capítulo anterior. A autora aposta por un tratamento intensivo dos fraseoloxismos na aula, axustado á súa importancia xeral na lingua, xa que non se trata dun “ámbito marginal y periférico de la competencia lingüística de nuestros aprendices” (pág. 106), senón todo o contrario. En todo isto, a semántica cognitiva pode abrir moitas portas no ensino da fraseoloxía de linguas extranxeiras.

7. O último capítulo, dedicado aos dicionarios bilingües español/italiano, profunda en aspectos diversos da macro e microestrutura dos dicionarios, incidindo na dificultade intrínseca que entraña a elaboración dos dicionarios bilingües, sobre todo en fraseoloxía, debido por unha banda á asimetría formal e semántica nas relacións de equivalencia entre as distintas linguas e, por outra, ao forte compoñente pragmático que define as locucións ou fórmulas rutinarias. Neste contexto non podemos por menos de citar a magnífica

que o determinante se caracteriza por delimitar unha subclase do referente ao que alude o determinado. Pola contra, nas colocacións típicas, o colocado (que equivalería ao determinante) non delimita unha subclase de referentes da base (que equivalería ao elemento determinado), senón que só amosa unha calidade específica do referente ao que alude a base. Desta maneira, *sector público*, é unha subclase de *sector* (en relación de hiponimia con este), mentres que en *soltero empedernido*, *empedernido* amosa unha calidade atribuíble a *soltero*. Ademais disto, nos compostos sintagmáticos non hai posibilidade de substituír o determinante (coma en *mercado negro*), mentres que nas colocacións si é posible, aínda que sexa de maneira restrinxida (*llorar amargamente/desconsoladamente*).

obra teórico-práctica de Vanda Durante (2006): *Para la elaboración de un diccionario fraseológico español-italiano: base metodológica* (Nápoles: La città del sole), na que se ofrecen interesantes propostas para a creación de dicionarios bilingües no par de linguas español-italiano.

Para concluír, quero resaltar o valor innovador da obra de Carmen Navarro, dada a escaseza de estudos que se realizaron nesta liña no par de linguas español-italiano. Esta obra, ademais de sentar as bases para futuros estudos contrastivos con este par de linguas, contribuíu de maneira significativa á consolidación dos estudos fraseolóxicos en Italia.

Carmen Mellado Blanco

Universidade de Santiago de Compostela

PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá. ISBN-13: 9788415595762; 332 páxs.

Tras moitos anos de investigación no ámbito da fraseoloxía do español, desde perspectivas moi diferentes (didáctica, gramática, semántica, lexicografía etc.), Inmaculada Penadés publica este libro no cal, centrándose en dous dos aspectos mencionados, a gramática e a semántica, e nun tipo especial de unidade fraseolóxica, as locucións, recolle e sistematiza os froitos desa delongada reflexión.

O libro preséntase ao tempo como unha introdución ao estudo das locucións para aqueles que se inician no eido fraseolóxico e como unha nova achega ao coñecemento de tal tipo de unidades, para os que son xa especialistas no campo. A estrutura dos apartados que conforman cada capítulo responde a esta dobre funcionalidade, posto que adoitan comezar cun repaso ao que xa se

ten dito sobre a cuestión abordada, sobre todo no ámbito do castelán; isto é, cun estado da cuestión moi útil para os non-iniciados, que se complementa coa discusión, toma de postura ou, no seu caso, nova proposta da autora, o cal resulta de sumo interese para os que xa posúen formación fraseolóxica.

O libro, precedido dunha breve introdución, está conformado por tres capítulos centrais: “Las locuciones, como las palabras y a diferencia de las palabras”, “Gramática de las locuciones” e “Semántica de las locuciones”. A obra remata coas conclusións, as referencias bibliográficas e un índice das locucións do español citadas ao longo do texto.

O primeiro capítulo ten por obxectivo delimitar o obxecto de estudo e para iso a autora fai un repaso ás diferentes definicións de locución que se ofrecen na bibliografía sobre o tema, así como ás características que adoitan presentarse como propias deste tipo de unidades, con especial atención á fixación, a idiomaticidade, a gradación (esencialmente da fixación e da idiomaticidade), a variación e a frecuencia no discurso. Penadés Martínez pensa que a combinación de palabras, a fixación e a idiomaticidade deben considerarse trazos definitorios das unidades fraseolóxicas, con independencia de que se poidan encontrar nelas en maior ou menor grao (ou mesmo en grao cero, no caso da idiomaticidade). Dentro das unidades fraseolóxicas, as locucións caracterizaríanse por funcionar como elementos oracionais (fronte ás paremias e ás fórmulas). A autora limita o seu obxecto de estudo ás locucións nominais, adxectivas, pronominais, verbais e adverbiais e prescinde de analizar as preposicionais e as conxuntivas.

No capítulo que leva por título “Gramática de las locuciones”, o máis extenso da obra, Inmaculada Penadés, tras estudar a diferenciación entre locución, colocación e composto sintagmático, fai un repaso crítico polas diferentes clases de locucións que se teñen establecido na fraseoloxía española e aborda algunhas das cuestións que resultan máis conflitivas nesta tipoloxía: a consideración de expresións con valor cuantitativo do tipo de *un montón*, *una barbaridad*, *una burrada* etc.; a clasificación das construcións comparativas; a tan debatida existencia de locucións clausais etc.

No entanto, a finalidade central deste capítulo é amosar o funcionamento gramatical das locucións e mostrar o paralelismo existente entre a gramática destas expresións pluriverbais e a das unidades monolexicais (e, no seu caso, as diverxencias). A tal fin, Inmaculada Penadés parte da caracterización gramatical de substantivos, adxectivos, pronomes, verbos e adverbios (baseándose fundamentalmente na *Nueva Gramática de la lengua española*, de la Real Academia Española e da Asociación de Academias de la Lengua Española) para ir mostrando os paralelismos existentes entre o funcionamento de tales clases de palabras e o das locucións correspondentes. Por poñer un exemplo, ao estudar as locucións adxectivas, a autora analiza o seu comportamento flexivo, en liña co comportamento dos adxectivos en canto ao xénero e ao número, as funcións que poden desempeñar na frase e na oración e os elementos que as poden modificar (en ambos casos, os mesmos propios dos adxectivos), así como a clasificación de que poden ser obxecto en función dos valores semánticos que portan, coincidentes cos das correspondentes unidades monoverbais. A exposición vai acompañada de frecuentes exemplos de locucións extraídos do CREA e do CORDE.

Gustaríanos destacar a importancia deste enfoque, que mostra ben ás claras como, desde o punto de vista do seu comportamento gramatical, “las locuciones, una de las clases de unidades fraseológicas, son como las palabras” (p. 279). E este aspecto debe ser salientado

na medida en que, como sinala a propia autora, en moitas ocasións o investigador sitúa as locucións fóra do núcleo da gramática, cando, contrariamente, responden aos mesmos patróns de comportamento cás unidades monolexicais e son unha fonte interesantísima para o coñecemento da gramática da lingua, en xeral.

A autora insiste frecuentemente ao longo da súa exposición no seu desacordo cos autores que analizan internamente as locucións (sinalando, por exemplo, que unha locución verbal como *alzar el gallo* está composta por un verbo e un complemento directo), posto que tal análise destrúe, segundo a autora, a locución como tal, isto é, como unha unidade léxica que funciona como elemento oracional e na que os constituíntes non desempeñan ningún papel interno. Con todo, só podemos concordar parcialmente con esta crítica, na medida en que, na nosa opinión, e cando menos no que se refire ás locucións verbais, existe un bo número de expresións semanticamente e, daquela, sintacticamente, analizables (ademais dunha tendencia xeral á descomposición), o que se reflicte en determinados comportamentos sintácticos (posibilidade de relativización: “quéixase do pouco xogo *que* lle dan nas tarefas de goberno”, posibilidade de modificación: “mover *a seguinte* peza”, posibilidade de tematización “a oferta era ampla, pero *a palma* nas facturas levábana as freiras do Carmelo” etc.¹¹).

No capítulo 3, “Semántica de las locuciones”, a autora analiza catro aspectos relativos ao significado deste tipo de unidades: a motivación, e en relación con esta, as metáforas e as metonimias; as relacións semánticas (oposición e hiperonimia-hiponimia); a sinonimia, así como, finalmente, os fenómenos da polisemia e a homonimia.

No que atinxe ao estudo das metáforas, Inmaculada Penadés analiza o fenómeno da animalización dentro das locucións verbais do español,; mentres que no que respecta á metonimia, o estudo cinguese ás locucións nominais que teñen como núcleo constitutivo unha parte do corpo (somatismos) e que serven para a caracterización dos seres humanos. Ambas as dúas análises sitúanse no marco teórico da lingüística cognitiva.

Contrariamente, para a análise das relacións semánticas Penadés Martínez adopta un punto de vista funcional, mostrando a posibilidade de estruturar semanticamente as locucións a partir de relacións semánticas de oposición (nos seus distintos tipos), de hiperonimia / hiponimia, así como de cohiponimia.

No que respecta á sinonimia, a autora non a considera unha relación semántica, senón un tipo de variación contextual entre locucións, que pode depender do rexistro, da combinatoria sintagmática, da modalidade afirmativa ou negativa da oración na que se insire a locución, etc. Finalmente, e en relación coa polisemia e a homonimia, Inmaculada Penadés analiza diversos exemplos mostrando como entre os significados asociados a un mesmo significante pode existir ou non relación semántica, e como no primeiro caso, poden encontrarse con frecuencia relacións semánticas de oposición, de hiperonimia-hiponimia ou de cohiponimia (por exemplo, *atar cabos*, que presenta os

¹¹ Vid. María Álvarez de la Granja (2003): *As locucións verbais galegas*. Santiago de Compostela: Universidade.

valores “relacionar aspectos parciales de una cosa” e “relacionar datos con los que se descubre una cosa”).

Nas conclusións, a autora, ademais de retomar as ideas principais do seu traballo, ofrece unha listaxe de cuestións que son tratadas na obra, pero que merecen unha discusión máis dilatada: a delimitación das locucións con respecto ás colocacións e aos compostos sintagmáticos, a relación entre sinonimia e variación, os criterios para considerar unha construción comparativa como unidade fraseolóxica, etc.

Sen dúbida, o estudo demorado destes aspectos botará aínda máis luz sobre a gramática e a semántica das locucións, pero é indiscutible que a ollada certaíra de Inmaculada Penadés ofrecida neste libro será, a partir de agora, un punto de partida absolutamente inescusable para todos aqueles que decidan internarse no interesante e complexo mundo destas unidades, que constitúen o centro do universo fraseolóxico. Trátase, ademais, dunha ollada especialmente interesante porque nos revela como os mesmos instrumentos e conceptos que nos permiten analizar as unidades monolexicais son axeitados para o estudo das expresións complexas, de tal modo que “la fraseología nutre a la lingüística y, al tiempo, se alimenta de ella” (páx. 285). Esperamos que fraseólogos, gramáticos e lexicólogos reparen nesta simbiose e saiban tirar proveito dela.

María Álvarez de la Granja

Universidade de Santiago de Compostela

ROBLES I SABATER, Ferran (2010): *Aspectes de fraseoloxía contrastiva alemanyacatalà: fraseologismes de la producció verbal*. Aachen: Shaker Verlag. ISBN: 9783832292874; 301 páxs.

Aínda que o interese pola fraseoloxía contrastiva entre o alemán e as linguas románicas non é un feito novidoso, no caso concreto que nos ocupa, este libro é pioneiro no par de linguas alemán e catalán no tratamento dun aspecto moi concreto: a descrición e o contraste dun corpus de 322 locucións alemás e catalás que presentan un verbo comunicativo de lingua na función do núcleo. O autor analiza a función metalingüística da linguaxe, por medio de UUFF que evidencian aspectos diversos da produción lingüística.

A obra de Ferran Robles i Sabater consta de sete capítulos e presenta unha estrutura lineal. O primeiro capítulo do libro ábrese cos aspectos teóricos da fraseoloxía: definición e ámbito de estudo. A fraseoloxía foi considerada como a parte máis impenetrable do léxico dunha lingua. Por regra xeral, as unidades fraseolóxicas coñecéronse ata hai ben pouco como unidades intrinsecamente irregulares (defectividade combinatoria e transformacional) e reacias a calquera intento de sistematización. Neste sentido, o autor defende a postura contraria de autores como Newmeyer (1974), Möhring (1996) ou Dobrovol'skij (1999, 2002), que se empeñaron en conferirlle uniformidade e sistematicidade á fraseoloxía,

para explicar a natureza e o funcionamento das unidades fraseolóxicas e integrais no sistema da lingua como unidades lingüísticas cun status propio e diferenciado.

Para a caracterización das UUFF, o autor defende a concepción de categoría que ten a lingüística cognitiva e afástase, por tanto, da definición que proporciona a gramática tradicional, que consideraba as categorías como compartimentos estancos e homoxéneos, definibles a partir dunha serie de propiedades necesarias e suficientes. As categorías asóciáanse a un prototipo, é dicir, a unha imaxe mental formada a partir da interacción dun conxunto de propiedades características. Da mesma maneira, non todas as unidades que forman parte dunha categoría son igualmente representativas. O concepto de

categoría enlaza coa concepción non discreta da fraseoloxía, segundo a que as UUFF se estruturarían de forma xerárquica, dende un centro (unidades equivalentes á palabra ou ao sintagma) ata unidades situadas na periferia (estruturas que superan o sintagma como os refráns, frases proverbiais, etc.).

Por outra parte, o autor pretende revisar a definición que propoñen Corpas (1997) ou Ruiz Gurillo (1997), de locución verbal constituída por un núcleo verbal, e os seus complementos que se inserta no discurso tal e como o faría un verbo como unidade léxica libre na comunicación verbal. O autor sostén que as locucións presentan un certo grao de cohesión sintáctica e semántica, e que se integran dentro do discurso falado, non como bloques léxicos, senón máis ben, como un único elemento oracional cunha función sintáctica determinada e un significado en bloque.

As locucións verbais con valor metalingüístico non se poden someter a procesos de transformación e combinación con outros elementos do discurso, debido ás súas restricións sintáctico-semánticas. Polo tanto, Robles i Sabater vese impelido a deseñar un modelo capaz de identificar as particularidades que fan das locucións metalingüísticas, elementos singulares do sistema da lingua.

O segundo capítulo está pretende caracterizar os verbos comunicativos de lingua. Para a clasificación e distribución das locucións do corpus obxecto de estudo, Robles i Sabater baseouse nos modelos propostos por Harras (2002) e Aznárez (2006). O primeiro deles, Harras (2002), establece, grosso modo, sete paradigmas de verbos comunicativos de lingua:

- verbos comunicativos de carácter xeral,
- verbos que designan actos de fala,
- verbos que designan unha determinada estrutura da conversa,
- verbos que designan as secuencias dunha conversa,

- verbos que aluden ás diferentes formas de produción do enunciado,
- verbos que describen o instrumento que utiliza o emisor para expresar un enunciado e, por último,
- verbos que indican a abertura ou o peche dunha conversa.

Aznárez (2006) apóiase na teoría coseriana dos tres niveis no falar e incorpora aspectos da comunicación lingüística oral, ao empregar outras canles e códigos. En consecuencia, as expresións quedan clasificadas en dous grandes apartados: expresións referidas a cuestións relacionadas co nivel biolóxico e expresións referidas a aspectos culturais da fala (plano universal, histórico e individual). Anéxase outro bloque que se circunscribe a expresións de contido pragmático ou discursivo (fórmulas psicosociais e fórmulas discursivas).

O capítulo 3 presenta un novo modelo de análise, co que estuda 179 locucións alemás e 144 locucións catalás que son o corpus obxecto de estudo. Para a elaboración do modelo de análise, o autor partiu de dúas fontes. Para a descrición modular dos fraseolexemas verbais alemáns o autor baseouse na proposta de Wotjak (1987, 1989, 1992), e para o estudo das UUFF con función metalingüística do español apoiouse nos traballos de Fernández (2002) e de Aznárez (2006).

Wotjak deseñou un mecanismo capaz de visualizar os diferentes niveis de significación dun fraseolexema (FL) a partir do enunciado da súa propia base proposicional, dividido en 5 apartados: adscripción dun FL a un campo onomasiolóxico; trazos semánticos e sintácticos que configuran a valencia do FL dende o punto de vista funcional e categorial; frecuencia de aparición; uso que revela variantes diatópicas, diastráticas e diafásicas; e, por último, indicacións dun FL como portador de determinados trazos culturais, nacionais, históricos, etc.

O modelo de análise que propón o Robles i Sabater é o que segue:

Caracterización da produción do enunciado	• Parámetros físico-articulatorios • Parámetros físico-acústicos • Parámetros temporal-cuantitativos
Caracterización dos elementos da enunciación	• emisor • receptor o destinatario • contido do discurso • código lingüístico • canle • cortesía • perspectiva metacomunicativa: quenda de palabra

O autor divide en seis apartados os niveis de significación das 322 UUFF analizadas:

- Definición, coa indicación da fonte lexicográfica de referencia
- Estrutura argumental da locución, seguindo o modelo sintáctico-semántico de Wotjak. Este modelo baséase na fórmula R a b c que indica a valencia da locución a partir dunha relación triargumental (emisor, destinatario e enunciado ou obxecto do discurso).

- Caracterización semántica dos argumentos locucionais
- Caracterización sintáctica
- Variacións léxicas, morfolóxicas e sintácticas
- Exemplos procedentes de corpóra lingüísticos informatizados de referencia que ilustran o indicado nos apartados anteriores.

Na compilación do corpus de fraseoloxismos alemáns o autor baséase nas propostas de Harras et. al. (2004). Na dos lexemas equivalentes en catalán, nos dicionarios de sinónimos de Jané (1995), Franquesa (1970) e Raspall /Riera (1972). O corpus está formado por construcións que responden maioritariamente á definición tradicional de locución (Zuluaga 1980; Corpas 1997; Ruiz Gurillo 1997). Da mesma maneira, inclúense sintagmas, situados a cabalo entre a locución e a colocación, con valor idiomático e provistos dun alto grao de fixación. O autor non toma en consideración UUFF situadas no ámbito oracional ou supraoracional tales como al. *Reden ist Silber, Schweigen ist Gold*; cat. *una cosa és dir i l'altra és fer* ou locucións que non presenten un valor metalingüístico.

Partindo da clasificación que suxire arriba o autor, no capítulo cuarto preséntanse os trazos que caracterizan cada unha destas construcións metalingüísticas nos seus diferentes niveis de significación. No primeiro gran bloque (Caracterización da produción do enunciado), as locucións que engloban o primeiro parámetro físico-articulatorio, adoitan aparecer, por regra xeral, baixo un mesmo patrón estrutural *durch die Nase sprechen, parler amb el nas*. As UUFF que caracterizan o parámetro físico-acústico presentan un grao baixo de fixación e admiten cambios tanto no compoñente verbal coma no resto dos seus constituíntes: al. *brüllen wie ein Stier, bluten wie ein angestochenes Schwein*; cat. *cridar a plena veu, dir en veu alta*. O parámetro temporal-cuantitativo confórmano locucións que teñen principalmente verbos de lingua con valor xeral (*reden, sagen/dir, parlar*). Do mesmo xeito détéctanse padróns estruturais compartidos por unidades cun significado fraseolóxico idéntico: *kein Sterbenswort sagen, keinen Ton sagen, keinen Pieps sagen* e os seus equivalentes cataláns *no dir ni mu, no dir ni piu* ou estruturas comparativas al. *reden wie ein Buch, reden wie ein Maschinengewehr, wie ein Wasserfall/wie ein Papagei*; cat. *xerrar com una cotorra, parlar més que fetge en brasa, xerrar més que un sac de nous*, etc.

O segundo bloque (Caracterización dos elementos da enunciación) constitúeno unidades que amosan unha gran diversidade, tanto na forma coma no seu significado fraseolóxico. No apartado da actitude do emisor (a sinceridade), chamounos a atención que non se mencionen UUFF alemás en combinación co compoñente somático *Herz*, por exemplo, *mit Hand aufs Herz, aus vollem Herzen, sich etw. vom Herzen reden*, etc., tal e como acertadamente aparecen nos exemplos cataláns *dir amb tot el cor, dir de (tot) cor, parlar amb el cor a la má*, etc. Mentres que a insinceridade do emisor enúnciase en alemán por medio de construcións sintácticas nominais como das *Blaue vom Himmel (herunter) lügen* ou *einem vom Pferd erzählen*, o catalán emprega para isto compoñentes somáticos como *mentir per coll, mentir per la barba, mentir per la gola*, etc. Aínda así, o autor curiosamente non citou expresións en catalán no subapartado “As mentiras do emisor atopan o rexeitamento do receptor” correspondente ao apartado “O emisor é insincero”, cando si que se detectaron UUFF en alemán tales como *jdms. Friseur erzählen können*,

jmds. Großmutter erzählen können, (keine) Märchen erzählen, etc. e de feito, existen paralelismos co castelán nas UUFF *cuéntaselo a tu tía/a tu abuela, no me cuentes milongas, a otro con ese cuento*, etc.

Aspectos intrínsecos á simboloxía alemá obsérvanse, por exemplo, na construción nominal das *Blaue vom Himmel*, en combinación con verbos de “dicir” como *versprechen* ou *lügen*, con ausencia de equivalencia en catalán. No ámbito da inxuria, obsérvase o emprego do mesmo lexema nas fraseoloxías alemá e catalá por medio das UUFF *fluchen wie ein (Bier) Kutscher* e *renegar com un carreter*. Da mesma maneira, no contexto dos actos de fala con efectos perlocutivos detéctase un paralelismo entre as UUFF *gegen eine Mauer/eine Wand reden* e *parlar a la paret* no que se refire á unidade léxica *Wand/paret*. As UUFF que engloban actos de fala declarativos son totalmente equivalentes: al. *zu den Urnen rufen, den Krieg erklären*; cat. *cridar a les urnes, declarar la guerra*.

Cómpre resaltar a observación que fai o autor en torno a dous tipos de verbos: os que aparecen inseparablemente asociados a un tipo de valor comunicativo como volume de voz, alabanza ou a insinceridade do emisor (*schreien, loben* ou *lügen*), fronte a outros verbos de lingua que actúan como núcleos de sintagma que realizan diferentes tipos de actos de fala (*reden, sagen, sprechen*, etc.).

O capítulo 5 céntrase nas conclusións xerais que sintetizan as ideas que se expoñen no capítulo anterior. O autor expón de novo converxencias e diverxencias nos dous sistemas lingüísticos, resaltando máis as posibles regularidades no uso das locucións verbais metalingüísticas.

Robles i Sabater incide de novo no trato distintivo co que hai que abordar as UUFF, dado que estas posúen defectividade sintáctica, semántica, pragmática e morfolóxica. O capítulo 6 recolle as fontes bibliográficas citadas no traballo e o capítulo 7 e último presenta dous apéndices co listado das locucións alemás e catalás estudadas.

En resumidas contas, trátase dunha publicación imprescindible para aquelas persoas interesadas no estudo da fraseoloxía contrastiva no par de linguas alemán e catalán. O presente traballo pode ser unha fonte interesante e proveitosa no ámbito da tradución e do ensino de linguas. Estamos ante un traballo minucioso e moi ben documentado que ofrece unha nova visión das UUFF con valor metalingüístico e que presenta un modelo de análise moi exhaustiva delas: axudará a determinar cales son os trazos esenciais das locucións verbais metalingüísticas. Esta obra contribúe, por tanto, de forma significativa ao estudo das culturas alemá e catalá por medio das expresións fraseolóxicas que evidencian aspectos moi concretos da produción lingüística e, reiteramos, vén ser obra de consulta estritamente necesaria para futuras investigacións na disciplina da fraseoloxía contrastiva alemán-catalán.

Ana Mansilla Pérez¹²

Universidad de Murcia

¹² A presente recensión enmárcase dentro do Proxecto de Investigación HUM2007/62198/FILO sobre fraseoloxía contrastiva alemán-español, financiado polo Ministerio de Ciencia e Innovación.

SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P., MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Hamburg: Buske. ISBN: 978-3-87548-628-5; 1202 paxs.

Este dicionario fraseolóxico que publica a editorial alemá Helmut Buske de Hamburgo forma parte dunha serie de dicionarios fraseolóxicos bilingües entre o alemán e outras linguas europeas: inglés, francés, italiano, portugués e, agora, español.

A parte alemá é da responsabilidade do catedrático alemán Hans Schemann, que tamén é o motor desta serie de dicionarios fraseolóxicos de grande aceptación e recoñecemento en Alemaña e no resto de Europa polo seu rigor e volume (33.000 entradas).

A parte española é obra dun equipo de xermanistas dirixidos por Carmen Mellado Blanco, da Universidade de Santiago de Compostela e directora do grupo de investigación FRASESPAL, do que forman parte tódolos autores.

Este volume que recolle 33.000 entradas, concibe a fraseoloxía en sentido amplo, incluíndo as locucións idiomáticas pero tamén colocacións, marcadores discursivos plurilexemáticos, construcións de verbo soporte e esquemas sintácticos. Nas entradas aparecen especificados os actantes obrigatorios e facultativos de cada fraseoloxismo, a súa combinatoria léxica, as posibles restricións morfosintácticas e as marcas pragmáticas. Para cada significado ofrécese un exemplo definitorio de uso prototípico, cousa que o fai especialmente útil para usuarios e estudantes de alemán. Vexamos unha entrada tipo:

Lupe: (sich) jn./etw. **unter die Lupe nehmen** ugs · no quitarle (el) ojo/los ojos de encima a alg. (1); repasar/releer/... algo punto por punto (2)

1. *Deinen Vorarbeiter mußt du (dir) mal genau unter die Lupe nehmen. Der macht mehr Mist, als du dir träumen läßt. Also: kontrollier' den Mann mal genau!*

2. *Ich will mir Ihre Prüfungsarbeit nochmal unter die Lupe nehmen, obwohl ich mir eigentlich gar nicht vorstellen kann, daß ich da etwas übersehen oder falsch beurteilt haben könnte; ich habe sie nämlich besonders genau durchgesehen...*

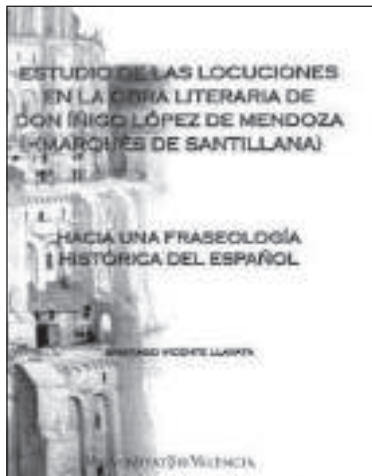
Se o *Idiomatik Deutsch-Spanisch* consolida a serie de dicionarios fraseolóxicos de H. Schemann, a máis extensa e representativa das linguas europeas, tamén consolida o grupo de investigación FRASESPAL, que xurdiu en 2007 co proxecto de investigación *La estructura idiomática del alemán y el español. Un estudio cognitivo a partir de un corpus onomasiológico* (e do que, ademais dos autores deste dicionario, tamén forman parte Claudia Herrero Kaczmarek e Mª Carmen Losada Aldrey da Universidade compostelá). A este grupo débese tamén o Congreso *FRASESPAL2011, Internationale Tagung zur kontrastiven Phraseologie Deutsch-Spanisch/Galicisch* (Santiago de Compostela, 24-25.11.2011). Do mesmo xeito, cómpre amentar

a publicación máis recente do grupo FRASESPAL, anotada tamén no apartado ‘Novas’ desta revista: MELLADO BLANCO, Carmen (coord.); BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (Hrsg.) (2013) *La fraseología del alemán y el español: lexicografía y traducción.*

Noelia Surribas Díaz

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español.* Valencia: Universitat de València. 350 páxs. e CD_ROM. ISBN: 978-84-370-8194-6.

Coincidiendo co reinicio por parte da Real Academia Española dos labores que deben culminar definitivamente na publicación electrónica dun *Diccionario histórico de la lengua española* – proxecto comezado en varias ocasións e nunca rematado pola súa complexidade–, sae do prelo esta obra de Vicente Llavata, como anexo 76 da revista *Quaderns de Filologia*, que edita a Universidade de Valencia.

Trátase dunha extensa obra de 354 páxinas completadas cun CD-ROM de 800 páxinas, no que se inclúe un *Catálogo descriptivo de fraseoloxía histórica.*

Entre os estudos fraseolóxicos, a perspectiva diacrónica é a máis desatendida, o que fai que este

libro sexa especialmente benvido. Enmarcado dentro dun proxecto singular de *Diccionario histórico de fraseología del español*, esta obra supón unha achega importante, unha cata nas unidades fraseolóxicas documentadas na produción de D. Íñigo López de Mendoza, Marqués de Santillana, máximo representante da literatura española nun período clave como é a primeira metade do século XV (1398-1458).

De nove capítulos en que se divide o libro, os catro primeiros conforman a súa parte introdutoria. No primeiro (*Introducción*, pp. 31-44) realiza unha presentación da obra así como unha breve reflexión sobre as orixes dos estudos fraseolóxicos e os fundamentos dunha fraseoloxía histórica ou diacrónica.

O capítulo II (*La obra literaria de D. Íñigo López de Mendoza. Razón de un paradigma*, pp. 45-60) centra a súa atención na produción literaria do Marqués de Santillana,

poñendo de relevo a importancia da súa obra nun período no que conflúen diversas tradicións que sinalan a fin do mundo medieval e o comezo do renacentista (a poesía castelá, a lírica galego-portuguesa e catalano-provenzal, o humanismo italiano e latinizante).

Quizais botemos en falta neste capítulo algunha referencia maior á faceta do Marqués de Santillana como recolector de refráns ou creador de proverbios, pero cabe resaltar que o obxectivo principal desta obra non é tanto este aspecto activo de D. Íñigo López de Mendoza canto o seu papel pasivo de fonte documental de unidades fraseolóxicas dunha época crucial na historia da lingua española.

Por outra parte, entre a información interesante que podemos ler neste capítulo, hai un dato que nos afecta especialmente, pois o Marqués de Santillana foi quen por primeira vez recoñeceu a orixe galega da tradición lírica de Castela (*Prehemio e carta*).

O terceiro capítulo (*La fraseología como disciplina lingüística consolidada*, pp. 61-95) consta de tres apartados principais: 1. *Introducción*, 2. *Aspectos teóricos de la Fraseología* e 3. *La dimensión histórica de la Fraseología*.

O segundo apartado é o máis extenso. Nel, unha vez establecido o carácter científico da Fraseoloxía como disciplina lingüística consolidada na actualidade, no seo da cal caben diferentes enfoques e orientacións, desenvolve tres aspectos das unidades fraseolóxicas, para o que se basea esencialmente en Montoro (2006) e García-Page (2008):

1. As definicións de unidade fraseolóxica e locución, que para Llavata son termos case sinónimos dado que, partindo dunha concepción estreita da Fraseoloxía semellante á de García-Page, deixa fóra da súa consideración colocacións e construcións de verbo soporte. Como definicións tanto de unidade fraseolóxica como de locución acepta as de Montoro (2006), agás nun punto: seguindo a García-Page (2008) considera que tamén se deben integrar entre as locucións aquelas unidades fraseolóxicas que teñen estrutura oracional, as locucións oracionais. De aí a práctica sinonimia entre unidade fraseolóxica e locución. Para Montoro, a distinción é pertinente, pois as locucións equivalen no seu funcionamento a unha unidade léxica (non oracional).

2. Propiedades xerais das unidades fraseolóxicas. Son de sobra coñecidas, polo que non insistimos neste punto: pluriverbalidade, fixeza, idiomaticidade, institucionalización, frecuencia, variación, expresividade e gradualidade. En consonancia coa finalidade do traballo, esfórzase en salientar aqueles aspectos máis relacionados coa perspectiva histórica na que desenvolverá a parte principal do libro, é dicir, aqueles aspectos relacionados cos procesos diacrónicos polos que se produce a fixación e idiomaticidade (procesos de lexicalización e gramaticalización).

3. Clasificación das unidades didácticas. Seguindo os autores arriba mencionados analiza diversas propostas clasificadoras: baseadas en categorías discretas (Casares, Zuluaga, Carneado, a nosa compañeira nesta revista M. Álvarez de la Granja, Corpas, Burger), difusas (Wotjak e Ruiz) ou outras perspectivas de análise.

É este un punto de especial transcendencia, porque condiciona a elaboración do catálogo descritivo de fraseoloxía histórica do español, obxectivo no que se enmarca a presente obra. Deste xeito, tras considerar todas estas clasificacións, adopta a que, desde unha perspectiva estreita da Fraseoloxía, defende García-Page. Como antes dixemos, as locucións postúlanse como o verdadeiro obxecto da Fraseoloxía (polo que quedan fóra paremias, colocacións, construcións de verbo soporte e compostos). O resultado son as oito seguintes clases de colocacións: locución nominal, pronominal, adxectiva, adverbial, verbal, prepositiva, conxuntiva e oracional (dentro destas aínda se distinguen tres subclases: semioracionais, propiamente oracionais e locucións interxectivas e fórmulas pragmáticas).

Con todo, dadas as características da produción de I. López de Mendoza, malia non ser consideradas unidades fraseolóxicas por mor do seu mínimo índice de fraseoloxización, na obra tamén se teñen en conta as “construcións de verbo soporte”, separadas do catálogo histórico propiamente dito, pola súa relación indirecta coas locucións.

No terceiro apartado (*La dimensión histórica de la Fraseología*) faise unha primeira aproximación ao que será o obxecto prioritario do libro. Na opinión do autor, a investigación histórica no campo da fraseoloxía constitúe unha aportación novidosa tanto no ámbito da fraseoloxía propiamente dita como no da historia da lingua. E, en efecto, este enfoque diacrónico ten moito que ofrecer na investigación fraseolóxica, pois a formación de unidades fraseolóxicas é resultado dun proceso histórico de fixación de sintagmas libres.

Partindo destes presupostos, establece que os obxectivos principais da Fraseoloxía Histórica son elaborar unha historia global das unidades fraseolóxicas así como a historia particular de cada unha delas. Como máis adiante veremos, este último labor é o que se levará a cabo nos capítulos centrais de obra e no CD-ROM que se achega co volume.

O resultado final deste e doutros traballos da mesma orientación permitirían a elaboración dun *Diccionario histórico de fraseología del español* tal como queda definido en M. T. Echenique (2008), directora principal do proxecto no que esta obra se inscribe.

A parte introdutoria e de presentación do libro remata co capítulo IV (*El paradigma de las tradiciones discursivas en el estudio histórico de la fraseología*, pp. 97-105), no que se ofrece un enfoque innovador no estudo das unidades fraseolóxicas.

O recurso ás tradicións discursivas supón a aplicación de diferentes disciplinas lingüísticas (lingüística do texto, análise do discurso, pragmática) ao estudo da historia da lingua. En concreto, seguindo a Kabatek e Jacob (eds.) (2001) as tradicións discursivas son “moldes histórico-normativos, socialmente establecidos que se respetan en la produción de un discurso”, o cal ten grande importancia para o estudo da época do Marqués de Santillana porque na Idade Media, e especialmente no século XV, os cambios sociais provocaron a creación de novas tradicións textuais que inciden na lingua propia dos xéneros discursivos. Este capítulo remata cunha análise dos principios xerais das tradicións discursivas e unha recapitulación final.

Co capítulo V (*Estudio de las locuciones en la obra literaria de don Íñigo López de Mendoza (I). Catálogo descriptivo de fraseología histórica*, pp. 107-145) comeza a parte

principal do libro, centrada na análise das locucións documentadas na obra literaria que se indica na epígrafe.

Nesta primeira aproximación á materia incide en cuestións metodolóxicas relativas á confección dun corpus textual fraseolóxico (no que se documentan todas as unidades fraseolóxicas na obra do Marqués), traballo que discorre paralelo á elaboración do catálogo descritivo, no que se procede á análise minuciosa lingüístico-filolóxica de cada unha das unidades documentadas.

Tras listar a relación de locucións e variantes que conforman o catálogo (167 locucións adverbiais, 45 prepositivas, 37 verbais, 29 conxuntivas e 4 oracionais, todas coas súas respectivas variantes), o autor dedica o terceiro apartado deste capítulo á descrición pormenorizada da ficha fraseolóxica, base do catálogo descritivo.

Os campos de que consta a ficha son os seguintes:

- Documentación textual e propiedades gramaticais. Neste campo recóllese toda a documentación rexistrada na obra do Marqués de Santillana, frecuencia de aparición, citas e outras características gramaticais e semánticas.
- Documentación lexicográfica procedente do *Nuevo Tesoro Lexicográfico del Español* (S. XIV-1726), campo no que analiza o tratamento que cada unidade fraseolóxica ten recibido na tradición lexicográfica española monolingüe e bilingüe previa á creación da RAE.
- Documentación lexicográfica procedente do *Nuevo Tesoro Lexicográfico de la Lengua Española*, no que se realiza o mesmo traballo centrado agora na tradición lexicográfica moderna e contemporánea.
- Información etimolóxica, obtida principalmente de Corominas e Pascual.
- Fixación e variación fraseolóxicas, no que se analiza o grao de fixación e de variación da unidade fichada.

No último campo, relacionado co anterior, variación textual, documenta as distintas lecturas das unidades fraseolóxicas na tradición textual manuscrita e impresa.

Para rematar este capítulo, Vicente Llavata xustifica os criterios de presentación deste catálogo descritivo de fraseoloxía histórica (o sistema de ordenación das unidades, as distintas convencións tipográficas e outras decisións tomadas) e presenta, a modo de exemplo, unha ficha completa de cinco unidades representativas de cadansúa categoría: *a las veces/a veces* (adverbial), *así que* (conxuntiva), *las paredes oyen* (oracional), *a como de/en como de* (prepositiva), *caer [alguien] de pie* (verbal). Este capítulo reproducese tamén no CD-ROM, no que están recollidas íntegras as 312 fichas do catálogo completando un total de máis de 800 páxinas.

Estreitamente relacionado co anterior está o capítulo VII (*Estudio de las locuciones en la obra literaria de don Íñigo López de Mendoza (II). Análisis Histórico-gramatical del Catálogo descriptivo de fraseología histórica*, pp. 147-232), o máis extenso do libro se exceptuamos o CD-ROM. Nel, aproveitando o inmenso material fornecido polo catálogo,

ocúpase de realizar unha caracterización xeral de cada un dos tipos de locucións de acordo coa estrutura con que foron confeccionadas as fichas fraseolóxicas. Para non nos estendermos de máis, salientaremos só algunha das observacións que nos parecen máis interesantes:

No apartado das tipoloxías textuais representativas analiza os esquemas estruturais a partir dos que se forman as unidades fraseolóxicas estudadas. O número de esquemas é considerable e oscila entre os 25 das locucións adverbiais (dos que o máis produtivo é preposición+elemento nominal ou pronominal: *a desora, a maravilla, de consuno...*) e os catro das locucións prepositivas (dos que o esquema máis documentado é preposición+substantivo+preposición: *a fuer de, a guisa de, en somo de*).

Canto á súa inclusión nas tradicións lexicográficas preacadémica, moderna e contemporánea e documentación textual procedente do CORDE, destaca o autor que a maior parte das locucións documentadas están recollidas na tradición lexicográfica española, o que indica un grao de institucionalización avanzado. Isto está en relación co feito de que a maior parte destas locucións teñen a súa primeira documentación no século XIII. Estamos, logo, ante un proceso avanzado de fixación. Con todo, tamén é significativo o número de unidades fraseolóxicas que non chegaron a consolidarse en castelán. Llavata observa perspicazmente que este grupo corresponde en xeral a locucións formadas no período de produción do Marqués de Santillana ou na tradición poética castelá inmediata. Trátase, por tanto, de unidades en proceso de fixación das que moitas non chegarían á institucionalización. Comproba igualmente que o grupo máis representativo neste sentido está formado por locucións verbais (*armar manganilla* ‘incitar a la confusión, al desorden’, *cortar la tela* ‘hacer morir’, *dar coques a las espuelas* ‘obstinarse en una actitud’, *venir en popa* ‘ser favorable [alguna cosa]’, etc.).

Polo que respecta á análise da motivación orixinaria observa unha diferenza entre os procesos de lexicalización e gramaticalización das locucións adverbiais, preposicionais ou conxuntivas, por un lado, e os das locucións verbais, fundamentado este último nos mecanismos da metáfora e a metonimia, como se pode comprobar nos exemplos citados no remate do parágrafo anterior.

Nos apartados dedicados ao estudo do grao de fixación fraseolóxica, comproba que o proceso de fixación é plenamente compatible coa existencia de variación, unha variación que é maior no caso das locucións adverbiais e preposicionais e menor nas verbais. Os mecanismos utilizados na conformación de variantes fraseolóxicas repítense en todas as clases locucionais: alternancia de preposicións (*de grado/en grado, en verdad/por verdad, en manera que/por manera que*), conmutación léxica (*sin otro tardar/sin otra tardanza, por pavor de/por temor de*) e ausencia ou presenza de actualizadores (*a veces/a las veces, a pie de/al pie de*), variación morfolóxica (*toda hora/todas horas, a mano de/a manos de*), entre outros. Neste apartado menciona tamén a variación gráfica nun sentido que non podemos compartir, pois se é aplicable a alternancias como *en prompto/en prompto* ou *por estenso/por extenso* non nos parece adecuada para dar conta da variación morfolóxica que opón parellas como *ante que/*

antes que, como quier que/commo quiera que, maguer que/maguera que ou acerca de/cerca de, etc.

Finalmente, nos apartados dedicados ás propiedades gramaticais ocúpase principalmente en sinalar os valores semánticos propios das locucións: modal, temporal ou discursivo no caso das adverbiais; concesivo, temporal, consecutivo, cohesivo-ordenador nas conxuntivas, etc.

Analizada a parte central do catálogo fraseolóxico, os últimos capítulos dedícanse aos compoñentes periféricos ou marxinais do inventario fraseolóxico, a aqueles elementos cun índice de fraseoloxización baixo. Así, no capítulo VII (*Estructuras gramaticales con índices mínimos de fraseologización. Las construcciones de verbo soporte*, pp. 233-272) o autor estuda, aínda que con menos exhaustividade que no caso das locucións, trinta unidades que, seguindo a consideración estreita de García-Page, considera que non deben formar parte do catálogo. Mesmo así, como mostran algunhas características das unidades fraseolóxicas, non resiste a tentación de incluílas en capítulo aparte (*dar fin, fazer bodas, fazer memoria, poner en dubda, poner fin, prender espanto, traer a memoria, etc.*). Na nosa opinión, Llavata actúa correctamente. Incluso cabe sinalar que, adoptando unha postura máis flexible acerca da clasificación das unidades fraseolóxicas, para moitos investigadores esas construcións serían plenamente fraseolóxicas (colocacións).

Ilustrativo é tamén o seguinte capítulo (VIII. *Estructuras gramaticales sin índices de fraseologización. Estructuras de sintaxis libre*, pp. 273-288) no que, afastándose máis aínda do núcleo fraseolóxico, examina un conxunto de unidades que en principio intentou incluír no catálogo por presentar aparentemente características fraseolóxicas pero que, tras unha análise máis detallada, foron excluídas del por diversos motivos (*conmover a piedad, en el fin y conclusión, en toda sazón, por derecha vía, ser cierto, etc.*). O capítulo é interesante por canto nos mostra que os procesos de fraseoloxización son graduais, o cal implica que en moitas ocasións resulte complicado determinar se estamos ou non ante unha unidade fraseolóxica. Aquí podemos apreciar a argumentación aducida para tomar unha decisión ante dezaseis unidades conflitivas.

Un último capítulo de recapitulación e unha ampla nómina de referencias bibliográficas minuciosamente ordenadas dan fin á obra.

O resumo que antecede permite comprobar que, en definitiva, estamos ante unha completa obra, exhaustiva no que afecta á análise das 312 locucións documentadas na produción literaria do Marqués de Santillana. Pero tamén se trata dun libro interesante no que respecta ás cuestións teóricas e suxestións de toda índole que suscita a súa lectura.

Así, por exemplo, desde o punto de vista teórico hai que destacar a diferenza de tratamento que recibiron na investigación lingüística as locucións de tipo gramatical con respecto ás léxicas: expresións como *maguer que, maguera que, antes que, mientras que, ya que* están sobradamente estudadas na tradición gramatical da oración composta (certo que non desde a súa perspectiva fraseolóxica). Neste sentido, fronte a esta tradición gramatical que sinala que *antes* é un adverbio, *antes de* unha locución prepositiva e *antes de que*,

conxuntiva, cabe resaltar que moitas correntes funcionalistas actuais consideran, na nosa opinión con acerto, que estamos ante unidades de sintaxe libre formadas a partir dun núcleo adverbial *antes* e un modificador preposicional. Vemos, por tanto, que incluso en facetas tan específicas como esta hai problemas para delimitar os ámbitos da gramática e da fraseoloxía.

Interesante nos parece tamén a análise que o autor fai do proceso de fixación, con acertadas apreciacións sobre este proceso. Con todo, nalgúns casos o inxente material que proporciona permite que o lector poida tirar conclusións alternativas ás propostas polo autor. Así, por exemplo, o que Llavata analiza como un caso de variación preposicional na alternancia existente entre *en/a somo de*, se temos en conta os dous únicos exemplos documentados na obra do Marqués de Santillana, móstrase máis ben como un caso no que a preposición aínda non está fixada, pois o seu emprego depende do verbo introdutor (*llegar a*, *traer en*):

...fasta que lleguemos a somo del monte

Venia (...)/ un poderoso elefante/ que en somo de sy traía (...)/ un castillo bien obrado.

Noutros casos a variación preposicional proporciona datos curiosos acerca da arbitrariedade da lingua nos procesos de fraseoloxización, como sucede nas antigas locucións *mano armada*, *con mano armada* que acabarían sendo substituídas pola moderna *a mano armada*.

Seguindo coa variación diacrónica, o recurso á tradición lexicográfica móstrase un medio útil para coñecer o grao de institucionalización das unidades fraseolóxicas. Pero este recurso non deixa de dar sorpresas en ocasións. Como obras humanas, as obras lexicográficas non sempre recollen todo o caudal dunha lingua. Así, chama a atención que locucións fixadas xa na época do Marqués de Santillana nunca foran recollidas nunha obra lexicográfica (*tarde o temprano, sin más 'dilación'*). Cremos que neste e noutros casos similares Llavata debería ser máis crítico coa tradición lexicográfica (que non figure nos dicionarios non supón automaticamente a inexistencia dunha unidade fraseolóxica).

Tamén consideramos que a noción de locución oracional, que Llavata adopta doutros autores, debe ser revisada, pois para só catro casos se dá demasiada variación estrutural, entre as unidades de estrutura propiamente clausal (*Las paredes oyen*) e outras de estrutura prepositiva (*Por Dios*), que pouco teñen en común entre si.

Poderíamos seguir con comentarios puntuais pero é preferible que o lector interesado se interne nesta obra, fito importante nos estudos de diacronía fraseolóxica, que nos mostra un camiño que debe ser continuado con outros traballos de igual natureza, aínda que, dada a inxente cantidade de datos que é necesario manexar, será preciso que estean dispoñibles en rede para mellor manexo dun complexo catálogo diacrónico fraseolóxico do español.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- ECHENIQUE, M. T. (2008): “Notas de sintaxis histórica en el marco del corpus de diacronía fraseológica del español (DIAFRAES)” en STARK, E., SCHMIDT-RIESE, R. e STOLL, E. (eds.): *Romanische Syntax in Wandel*. Tübingen: Gunter Narr Verlag; 387-397.
- GARCÍA-PAGE, M. (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- KABATEK, J. e JACOB, D. (ed.) (2001): *Lengua medieval y tradiciones discursivas en la Península Ibérica. Descripción gramatical. Pragmática histórica y metodología*. Frankfurt / Madrid: Vervuert / Lingüística Iberoamericana.
- MONTORO, E. (2006): “Aproximación al pensamiento fraseológico de Eduardo Benot. A propósito de su obra gramatical” en SÁEZ, D. e RODRÍGUEZ, J. (eds.): *Diacronía, lengua española y lingüística. Actas del IV Congreso Nacional de la Asociación de Jóvenes Investigadores de Historiografía e Historia de la Lengua Española*. Madrid: Ediciones Síntesis; 397-412.

Luis González García

Universidade da Coruña

**Novas
News**

Novas

1. Libros, revistas ou artigos

- AGRICOLA, Johannes (1971): *Sybenhundert und fünffzig Teütscher Sprichwörter*. Hildesheim: Olms; 11 páxs.
- ANGELOVA NENKOVA, Veselka e SLAVOVA GETOVA, Elena (2013): “La importancia de los conocimientos culturales y la competencia pragmática en la traducción de unidades fraseológicas del español al búlgaro” en *Actualizaciones en Comunicación Social II*, 576-579. Santiago de Cuba: Centro de Lingüística Aplicada. Ministerio de Ciencia, Tecnología y Medio Ambiente.
- BEBEL, Heinrich (1969): *Proverbia Germanica*. Hildesheim: Olms; 615 páxs.
- BERNSTEIN, Ignaz (2005): *Catalogue des livres parémiologiques composant la bibliothèque de Ignace Bernstein*. Hildesheim: Olms; 1294 páxs.
- (1969): *Jüdische Sprichwörter und Redensarten*. Hildesheim: Olms; 646 páxs.
- BLUM, Joachim Christian (1990): *Deutsches Sprichwörterbuch*. Hildesheim: Olms; 471 páxs.
- BOTELLA TEJERA, Carla (2012): “La intertextualidad cinematográfica paródica como transvase cultural. El papel del traductor” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 99-112.
- BURCKHARDT, Johann Ludwig (2012): *Arabische Sprichwörter oder die Sitten und Gebräuche der neueren Aegyptier erklärt aus den zu Kairo umlaufenden Sprichwörtern*. Hildesheim : Olms; 396 páxs.
- CATALÀ, Dolors (2012): “Les pragmatèmes dans la communication professionnelle écrite en français-espagnol-catalan” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 135-144.
- CHAUME, Frederic. Véxase TORRALBA MIRALLES (2012).
- COLSON, Jean-Pierre (2012): “Traduire le figement en langue de spécialité: une expérience de phraséologie informatique” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 159-172.
- DÜRINGSFELD, Ida von (2004): *Das Sprichwort als Kosmopolit*. Hildesheim: Olms; 481 páxs.

- (1973): *Sprichwörter der germanischen und romanischen Sprachen*. Hildesheim: Olms; 116 páxs.
- ECKART, Rudolf (1975): *Niederdeutsche Sprichwörter und volkstümliche Redensarten*. Hildesheim: Olms; 586 páxs.
- ENGELIEN, August (1976): *Der Volksmund in der Mark Brandenburg*. Hildesheim: Olms; 285 páxs.
- ESPINAT, Marine (2013 ?): “C’est là que la chaussure appuie’: Aspects didactiques de la compréhension et traduction d’idiomes” en *Revue des jeunes chercheurs en linguistique de Paris-Sorbonne*. [http://academia.edu/3762797/_Cest_la_que_la_chaussure_appuie_Aspects_didactiques_de_la_comprehension_et_traduction_didiomes]. [28.6.2013].
- EYERING, Eucharius (2003): *Proverbiorum Copia*. Hildesheim: Olms; 2153 páxs.
- EZEH, Peter Jazzy (2013): “In Capsule: Saws and Sex Mores Among the Igbo of Nigeria” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 1-18.
- FRANCK, Sebastian (1970): *Erste namenlose Sprichwörtersammlung vom Jahre 1532*. Hildesheim: Olms; 368 páxs.
- (1987): *Sprichwörter/Schöne/Weise/Herrliche Clugreden/und Hoffsprüch*. Hildesheim: Olms; 211 páxs.
- GALLEGO HERNÁNDEZ, Daniel (2012): “El riesgo de traducir: estudio comparativo y traductológico de unidades fraseológicas especializadas en el lenguaje de los negocios” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 197-212.
- GARCÍA PAGE, Mario (2012a): “Pourquoi *perrito caliente* n’est pas la même chose que *patata caliente*? Du composé à la locution nominale” en BLANCO, Xavier, FUENTES, Sandrine et MEJRI, Salah (eds) (2013): *Les locutions nominales en langue générale. Documents 102*. Barcelona: Servei de Publicacions. Universitat Autònoma de Barcelona; 81-107.
- (2012b): “La fraseología de ‘Cuento de cuentos’ de Francisco de Quevedo” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 123-134.
- (2013a): “Colocaciones léxicas con locuciones adverbiales integradas” en PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.) (2013): *De lingüística, traducción y lexico-fraseología. Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Editorial Comares. Interlingua 111; 473-488.
- (2013b): “En torno a la locución en el DRAE” en *Bulletin of Hispanic Studies*. Vol 90. No. 3; 251-260. Liverpool University Press.
- GARCÍA PAGE, Mario e ÍMAZ AZCONA, Carmen (2012): “‘Contigo, pan y cebolla’ Pautas para el estudio del léxico y la fraseología de la comida y la bebida en España” en PEJOVIĆ, Anđelka, SEKULIĆ, Mirjana e KARANOVIĆ, Vladimir (2012): *Comida y bebida en la lengua española, cultura y literaturas hispánicas*. Kragujevac: Universidad de Kragujevac. Facultad de Filología y Artes; 133-155.

- GONZÁLEZ REY, Isabel (Hg.) (2013): *Phraseodidactic Studies on German as a Foreign Language. Phraseodidaktische Studien zu Deutsch als Fremdsprache*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač. 142 páxs.
- GULAWSKA-GAWKOWSKA, Malgorzata (2013): *Somatische und emotionale Konzepte in der deutschen und polnischen Phraseologie. Ein lexikografischer Ansatz zum phraseologischen Übersetzungswörterbuch*. Frankfurt am Main u.a.: Peter Lang Verlag; 280 páxs.
- HAAS, Heather A. (2013): “If It Walks Like a Proverb and Talks Like a Question: Proverbial and Other Formulaic Interrogatives” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 19-50.
- HARTMAN, Lee (2013): “‘Qué será será’: The English Roots of a Pseudo-Spanish Proverb” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013; 51-104.
- HÄUSSLER, Reinhard (1968): Nachträge zu A. Ottos „Sprichwörtern und sprichwörtlichen Redensarten der Römer”. Hildesheim: Olms; 324 páxs.
- HENISCH, Georg (1973): *Teütsche Sprach und Weißheit*. Hildesheim: Olms; 1875 páxs.
- HOEFER, Edmund (1995): *Wie das Volk spricht*. Hildesheim: Olms; 227 páxs.
- KIRCHHOFFER, Melchior (1997): *Wahrheit und Dichtung*. Hildesheim: Olms; 366 páxs.
- KISPÁL, Tamás (2010): “Frühling und Herbst, Sonne und Schatten. Die metaphorische Konzeptualisierung des menschlichen Lebens als Zyklus in deutschen Idiomen” en *Europhras 2008. Beiträge zur internationalen Phraseologiekonferenz vom 13.-16.8.2008 in Helsinki*. Eds. Korhonen, J., Mieder, W., Piirainen, E., Pinel, R. (Helsinki: Universität Helsinki), 100-112. [http://www.academia.edu/3516187/Fruhling_und_Herbst_Sonne_und_Schatten_Die_metaphorische_Konzeptualisierung_des_menschlichen_Lebens_als_Zyklus_in_deutschen_Idiomen]
- (2011): “Die kognitiv-metaphorische Motiviertheit beim Erlernen von Idiomen am Beispiel eines Aufgabenblattes” en *Linguistik online* 47, 3/11; 119-130. [http://www.linguistik-online.de/47_11/kispal.pdf]
- (2013): *Methodenkombination in der Metaphernforschung. Metaphorische Idiome des Lebens* (Metalinguistica, Band 25). Frankfurt am Main u.a.: Peter Lang Verlag. 308 páxs.
- KÖHLER, Carl Sylvio (1967): *Das Tierleben im Sprichwort der Griechen und Römer*. Hildesheim: Olms; 221 páxs.
- KÖRTE, Wilhem (2005): *Die Sprichwörter und sprichwörtlicher Redensarten der Deutschen*. Hildesheim: Olms; 568 páxs.
- KRUMBACHER, Karl (1969): *Mittelgriechische Sprichwörter*. Hildesheim: Olms; 272 páxs.
- KUL’KOVA, Marija A. (2013): “Die Realisierungsformen des kommunikativpragmatischen Frames „Erlaubnis» in den russischen und deutschen Bauernregeln” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 105-112.
- LERAT, Pierre (2012): “Cohérence conceptuelle et cohésion lexicale dans le discours spécialisé” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 33-48.

- LEUTSCH, E. L. von (1958): *Corpus Paroemiographorum Graecorum*. Hildesheim: Olms; 1468 páxs.
- (1991): *Corpus Paroemiographorum Graecorum Supplementum*. Hildesheim: Olms; 904 páxs.
- LEVCHENKO, Ekaterina (2013): *Становление фразеологии японского языка (на примере литературных памятников эпохи нара)*. АВТОРЕФЕРАТ ДИССЕРТАЦИИ НА СОИСКАНИЕ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ КАНДИДАТА ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАУК. Москва. [http://www.academia.edu/3640135/_].
- LUQUE NADAL, Lucía e PAZOS BRETANA, JOSE MANUEL (2013): “Análisis situacional de fraseologismos que constituyen expresiones ad hoc” en PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.) (2013): *De lingüística, traducción y lexico-fraseología. Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Editorial Comares. Interlingua 111; 465-472.
- LURATI, Ottavio (1998): *Modi di dire. Nuovi percorsi interpretativi*. Lugano; 275 páxs. (2005³) Varese: Macchione.
- (2001a): *Dizionario dei modi di dire*. Milano: Garzanti Grandi Opere // Torino: Utet 2001; 1057 páxs. [Recensión de Justina Pietrzak en *Paremia* 17, 2008; 246-247].
- (2001b): *Letteratura e modi di dire “audaci”*, in *L’Erasmus, Bimestrale della civiltà europea* 3, 2001; 58-67.
- (2004): “Phraséologies: réflexions par le biais du français et de autres langues européennes” en *Le Moyen Français* 54, 2004, 7-31.
- (2006): “Nessi fissi e ruoli semantici nella fraseologia” en BRUNI, Francesco e MARCATO, Carla (2006): *Miscellanea Paolo Zolli*. Roma-Padova: Antenore; 667-680.
- MAC COINNIGH, Marcas (2013): “«The Heart of Irish-Language Proverbs»: A Linguo-Stylistic Analysis of Explicit Meta” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013; 113-150.
- MCKENNA, Kevin J. (2013): “The Tolstoy «Connection»: Aleksandr Solzhenitsyn’s In the First Circle Through the Prism of Peasant Proverbs in War and Peace and Anna Karen” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 151-170.
- MARZÀ I IBÁÑEZ, Anna. Véxase TORRALBA MIRALLES, Glòria (2012).
- MEJRI, Salah. Véxase MOGORRÓN HUERTA (2012).
- MEJRI, Salah (2012): “Phraséologie et traduction. Pour une typologie des phraséologismes dans les discours spécialisés” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 19-32.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2013): “Divergencias y paralelismos de base cultural en la fraseología del alemán y español: los europeísmos culturales” en PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.) (2013): *De lingüística, traducción y lexico-fraseología. Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Editorial Comares. Interlingua 111; 447-464.
- MELLADO BLANCO, Carmen (coord.); BUJÁN, Patricia; IGLESIAS, Nely M.; LOSADA, M. Carmen e MANSILLA, Ana (Hrsg.) (2013): *La fraseología del alemán y el español: lexicografía y traducción*. München: peniopo. 177 páxs.

- MENDIVIL-GIRO, Jose-Luis (2005): “Idiomaticidad negativa y construcciones gramaticales” en ALMELA PÉREZ, R. et al. (eds.) (2004): *Homenaje al Profesor Estanislao Ramón Trives*. Vol II. Murcia: Universidad de Murcia. 519-538.
- MENESES, Luis (2012): “Les emplois et les unités diatopiques mexicaines” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 49-64.
- MIEDER, Wolfgang (2012) *Russkie Poslovitsy. Russian Proverbs in Literature, Politics, and Pedagogy: Festschrift for Kevin J. McKenna in Celebration of His Sixty-Fifth Birthday*. International Folkloristics, vol. 6. New York : Peter Lang Publishing; 314 páxs.
- (2013): “«My Tongue - is of the People»: The Proverbial Language of Friedrich Nietzsche’s «Thus Spoke Zarathustra»” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 171-226.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (eds.) (2012a): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Homenaje al profesor Pierre Lerat. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante. ISBN: 978-84-9717-209-7; 216 páxs.
- (2012b): “La traduction des unités phraséologiques à contenu culturel” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 81-98.
- MONTEIRO-PLANTIN, ROSEMEIRE SELMA (2013): “Estereótipos da cultura nacional na fraseologia brasileira” en PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.) (2013): *De lingüística, traducción y lexico-fraseología. Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Editorial Comares. Interlingua 111; 403-418.
- MONTROYA DELER, Whigman e HAO, Yin (2013): “La fraseología de tipo animal en la variante cubana del español. Una reflexión metodológica para la clase de ELE” en *Actualizaciones en Comunicación Social II*, 580-583. Santiago de Cuba: Centro de Lingüística Aplicada. Ministerio de Ciencia, Tecnología y Medio Ambiente.
- NOLTE, Andreas (2006): „*Ich bin krank wie ein Hund, arbeite wie ein Pferd, und bin arm wie eine Kirchenmaus*”. *Heinrich Heines sprichwörtliche Sprache*. Hildesheim: Olms; 364 páxs.
- NOLTE, Andreas e MIEDER, Wolfgang (2012): «*Zu meiner Hölle will ich den Weg mit guten Sprüchen pflastern*”. *Friedrich Nietzsches sprichwörtliche Sprache*. Hildesheim: Olms. 495 páxs.
- ORTIZ ALVAREZ, Maria Luisa (Org.) (2012a): *Tendências atuais na pesquisa descritiva e aplicada em fraseologia e paremiologia*, Volume I. Brasil: Pontes Editores; 388 páxs.
- (2012b): *Tendências atuais na pesquisa descritiva e aplicada em fraseologia e paremiologia*, Volume II. Brasil: Pontes Editores; 388 páxs.
- OSTER, Ulrike e VAN LAWICK, Heike (2013) “Anàlisi dels somatismes del subcorpus alemany-català” en BRANCHÓ, Llum (ed.) (2013): *El corpus COVALT: un observatori de fraseologia traduïda*. Aachen: Shaker; 267-294.
- LOUDIN, César (2006): *Refranes o proverbios castellanos traducidos en lengua Francesa*. Hildesheim: Olms; 270 páxs.

- PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.) (2013): *De lingüística, traducción y lexico-fraseología. Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Editorial Comares. Interlingua 111; 521 páxs.
- PAMIES BERTRAN, Antonio; PAZOS BRETaña, Jose Manuel e GUIRAO MIRAS, Jose Maria (2013): “*Dárselas de fraseólogo vs. ir de fraseólogo por la vida: indagación experimental sobre el verbo ‘desemantizado’*” en PAMIES BERTRÁN, Antonio (ed.) (2013): *De lingüística, traducción y lexico-fraseología. Homenaje a Juan de Dios Luque Durán*. Granada: Editorial Comares. Interlingua 111; 489-512.
- PEIL, Dietmar (2013): “*Das Sprichwort im Schulactus des Christian Gryphius*” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 227-254.
- PETROVA, RoumYana (2013): “*«If There Were No Clouds, We Shouldn’t E’ngoY the Sun»: The Crosscultural View and Multifaceted Meaning of a Proverb*” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 255-280.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2012): *Widespread Idioms in Europe and Beyond. Toward a Lexicon of Common Figurative Units*. International Folkloristics, vol. 5. New York: Peter Lang Publishing; 602 páxs.
- (2013a): “*Widespread idioms and the lesser-used languages of Europe: New insights into the figurative lexicon of European languages*” en *Phraseology in Multilingual Society. Proceedings of the Euophras Conference 19–22 August 2013, University of Kazan*. Vol. 1 ; 50–62.
- (2013b): “*Widespread Idioms in Europe and Beyond: The oldest layers of the ‘Lexicon of Common Figurative Units’*” en STURE URELAND, P. (ed.) (2013): *From Contact Linguistics to Eurolinguistics – a Linguistic Odyssey Across Europe and Beyond*. Berlin: Logos Verlag; 181–195.
- (2013c): “*Dat kümp mi hoogdüütsk vöör. Zu figurativen Lexikoneinheiten aus arealer und kultureller Sicht*” en *Niederdeutsches Wort. Beiträge zur niederdeutschen Philologie* 53, 2013; 22–38.
- REINSBERG-DÜRINGSFELD, Otto von (1992): *Internationale Titulaturen*. Hildesheim: Olms; 311 páx.
- (2009): *Die Frau im Sprichwort*. Hildesheim: Olms; 208 páxs.
- (2011): *Das Kind im Sprichwort*. Hildesheim: Olms; 111 páxs.
- ROMIEU, Maurici; BIANCHI, Andrieu e GAUBÈRT, Loís (2013): *Diccionari d’expressions e locucions occitanas*, vol. 1. Valence-d’Albigeois: Vent terral, impr.; 725 páxs.
- SAVIN, Petronela (2012): *Romanian Phraseological Dictionary. The Onomasiological Field of Human Nourishment*. Iași, Romania: Institutul European. [<http://www.euroinst.ro/titlu.php?id=1299>]
- SHELLHORN, Andreas (2008): *Teutsche Sprichwörter, sprichwörtliche Redensarten und Denksprüche*. Hildesheim: Olms; 216 páxs.
- SCHLEICHER, August (1975): *Litauische Märchen, Sprichwörter, Rätsel und Lieder, gesammelt und übersezt*. Hildesheim: Olms; 244 páxs.
- SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P. Larreta, MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Hamburg: Buske. (ISBN: 978-3-87548-628-5). 1.202 páxs.

- SCHOEPS, Hans-Joachim (2005): *Ungeflügelte Worte*. Hildesheim: Olms; 335 páxs.
- SCHRADER, Hermann (2005): *Der Bilderschmuck der deutschen Sprache in Tausenden volkstümlicher Redensarten*. Hildesheim: Olms; 543 páxs.
- SEILER, Friedrich (2007): *Die Entwicklung der deutschen Kututr im Spiegel des deutschen Lehnworts [und Lehnssprichworts]*. Hildesheim: Olms; 2060 páxs.
- SFAR, Inès (2012): “Phraseologie et fixité dans la traduction des textes littéraires” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 113-122.
- SIEBENKEES, Johann Christian (2010): *Deutsche Sprichwörter mit Erläuterungen*. Hildesheim: Olms; 158 páxs.
- SIMROCK, Karl (1974): *Die deutschen Volksbücher*. Hildesheim: Olms; 6787 páxs.
- SOARES, Rui João Baptista (2002): *Do Ano ao Santo tudo é encanto. Ditos populares ao longo do ano*. Torres Novas: ed. do autor; 288 páxs.
- SØRENSEN, Per K. e ERHARD, Franz Xaver (2013): “An Inquiry into the Nature of Tibetan Proverbs” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 281-310.
- SULKOWSKA, Monika (2013): *De la phraséologie à la phraséodidactique. Études théoriques et pratiques*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu OEl'skiego. 325 páxs.
- ŠICHOVÁ, Kateřina (2013): ‘Mit Händen und Füßen reden’. *Verbale Phraseme im deutsch-tschechischen Vergleich*. (IDS-Reihe Deutsch im Kontrast, Nr. 27) Tübingen: Julius Groos/Stauffenburg Verlag. 435 páxs.
- TADI, Nereus Yerima (2013): “The Changing Face of Orature in Postcolonial Nigeria: Proverbs in Eddie Iroh’s *Without a Silver Spoon and Banana Leaves*” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013; 311-332.
- TEDNLAU, Abaham Moses (2001): *Sprüchwörter Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit*. Hildesheim: Olms; 426 páxs.
- TOOMEY, Brienne (2013): “Old Eidfom Re-Imagined: Proverbial Cartoons for University Students” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013; 333-346.
- TORRALBA MIRALLES, Glòria; MARZÀ I IBÀÑEZ, Anna; CHAUME, Frederic (2012): “El modelo de lengua del doblaje: las unidades fraseológicas en las traducciones de RTVV” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 65-80.
- VALDERREY REÑONES, Cristina (2012): “Fijación, previsibilidad y convención en la clase textual sentencia de divorcio” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 145-158.
- VARGAS SIERRA, Chelo (2012): “Caracterización contrastiva (inglés-español) de la combinatoria léxica especializada: estudio basado en un corpus especializado” en MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (dirs.) (2012): *Lenguas*

- especializadas, fijación y traducción*. Alicante: Publicaciones de la Universidad de Alicante; 173-196.
- VECKENSTEDT, E. (2001): *Zeitschrift für Volkskunde*. Hildesheim: Olms; 1878 páxs.
- VICENTE LLAVATA, SANTIAGO (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español. [Catálogo descriptivo de fraseología histórica]*. Anejo nº 76 de la revista *Quaderns de Filologia*. Valencia: Universitat de València. Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació.
- VOIGT, Vilmos (2013): “Précis of Hungarian Paremiography and Paremiology” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 347-376.
- WAGENER, Samuel Christoph (2005): *Sprichwörter-Lexicon mit kurzen Erläuterungen*. Hildesheim: Olms; 212 páxs.
- WEYDEN, Ernst (1984): *Kölns Legenden, Sagen, Geschichten*. Hildesheim: Olms; 338 páxs.
- WINICK, Stephen D. (2013): “Proverb is as Proverb Does: Forcest Gump, the Catchphrase, and the Proverb” en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 377-428.
- WLISLOCKI, Heinrich von (2009): *Märchen und Sagen der Transsilvanischen Zigeuner*. Hildesheim: Olms; 139 páxs.
- XATARA, Claudia; ZAVAGLIA, Claudia e DA SILVA, Rosa Maria (2013): *Dicionário Multilíngue de Regência Verbal*. Disal: Sao Paulo; 352 páxs.
- ZINCGREF, Julius (2006): *Teutsche Apophthegmata*. Hildesheim: Olms; 960 páxs.

1.1. Actas

АНДРАШ ЗОЛТАН, ОЛЕГ ФЕДОСОВ, САБОЛЬЧ ЯНУРИК (eds.): (2013): ‘Voda’ в славянской фразеологии и паремииологии. A víz a szláv frazeológiában és paremiológiában. Water in Slavonic Phraseology and Paremiology. Budapest 9-11.9.2013; Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar szláv és balti filológiai intézet // Eötvös Loránd University. Faculty of Humanities. Institute of Slavonic and Baltic Studies. Budapest: Tinta Könyvkiadó.

Tomo 1. Parte 1

МОКИЕНКО В. М.: *Вода как фразеологическая субстанция*; 7-21.

ВАЛЬТЕР, Х.: *Удивительный вопрос: Почему концепт ‘вода’? Вода во фразеологическом освещении*; 22-34.

ФЕДОСОВ, О. И.: *Вода, человек, ‘проклятые вопросы’ фразеологии и пражская школа*; 35-63.

ЗОЛТАН, А.: *Об одной специальной воде в русской и венгерской фразеологии (рус. ‘фарватер’, венг. ‘farvív’)*; 64-66.

T. LITOVKINA A.: *New Approaches to Paremiology and Paremiography in Hungary*; 67-101.

Tomo 1. Parte 2

АДАМИЯ, З. К.: *О сопоставительном анализе славянских фразеологизмов с компонентом ‘вода’ (с привлечением материала из грузинского языка)*; 105-109.

- АЛЕФИРЕНКО, Н. Ф.: Концепт 'вода' как фразеомообразующий фактор; 110-116.
- АРТЕМОВА, О. А.: Белорусские и английские фразеологизмы с компонентом : 'вада/ water'. Сравнительно-сопоставительный аспект; 117-122.
- АРХАНГЕЛЬСКАЯ, А. М.: Архетипная символика воды в семантике славянских благопожеланий и проклятий; 123-129.
- БАБАРИКА, Н. А.: Вода как символ очищения в этнонимике; 130-134.
- BAJZEK, LUKAČ M.: *Pasti pri prevajanju frazemov iz slovenščine v madžarščino in iz madžarščine v slovenščino*; 135-143.
- BALÁKOVÁ, D.: 'Živá voda v stojatých vodách' frazeologického úzu (dynamika frazémůs komponentom 'voda'); 144-152.
- БАРЧОТ, Б.: Как утолить фразеологическую жажду? Русские и хорватские фразеологизмы с компонентами 'жажда, жаждущий' и 'žed, žedan'; 153-160.
- БОЉА, А. М.,: 'Лудо младо бразда прави'. Различните појави на водичарската песна во македонското фолклорно творештво; 161-168.
- БОЧИНА, Т. Г.: Ассоциативно-вербальный блок 'вода' в русской паремике; 169-173.
- BRYCHNÁČOVÁ, I.: Pohyb 've/na vodě/v proudu' v české frazeologii; 174-179.
- VALENČIČ, ARH U.: Odsev vodnih naravnih katastrof v metaforični rabi na primeru leksema 'tsunami/cunami' v slovenščini; 180-189.
- VASUNG, A.: Što se krije iza sedam frazeoloških mora?; 190-195.
- ВЕНЖИНОВИЧ, Н. Ф.: Актуалізація концепту 'вода' у фраземах російської та української мов: лінгвокультурологічний аспект; 196-201.
- ВОЙТЕЩУК, И. В.: Семантико-грамматические свойства фразеологизмов в номинативно-функциональном поле категории 'природная вода' в русском языке; 202-206.
- ВОЛОДИНА, Т. В.: Вода в этноанатомических представлениях и фразеологии славян; 207-213.
- ВОРОНКОВА, О. А.: Признаковый характер внутренней формы фраземы в аспекте лингвокреативного познания (на примере фразем с компонентами 'вода' и 'земля'); 214-218.
- WYSOCZAŃSKI, W.: Zespalenie pojęć z wyrazem 'woda' we frazeologii oraz w paremiologii polskiej i słowackiej; 219-226.
- ВЫХОДИЛОВА, З.: Фразеологические единицы с компонентом 'вода' в названиях литературных произведений (на материале русского и чешского языков); 227-230.
- ГЕОРГИЕВА, С. И.: Представление о стихии воды во фразеологии русских и болгар; 231-237.
- ГРИГОРЯНОВА, Т.: Фразеологизмы с компонентом 'вода' в русском и словацком языках; 238-242.
- ДАНИЛЕВСКАЯ, А. С.: 'Разбой воды' во фразеологии русских говоров Приамурья (лингвокультурологический аспект); 243-247.
- DOBRÍKOVÁ, M.: Vzťah frazeologickej motivácie a funkcie atribútu vo frazémach s komponentom 'voda'; 248-253.

- DROBISZEWSKA, U.: *Koncept 'woda' w polskich i ukraińskich frazeologizmach komparatywnych*; 254-258.
- ДЯДЕЧКО, Л. П.: *'Вода, вода, кругом вода...' Эптонимы с гидрокомпонентом в русской языковой картине мира*; 259-265.
- ЄЖ, М.: *Фразеологічні одиниці з компонентом 'вода' в українській та польській мовах*; 266-272.
- ЖАДЛУН, М. И.: *Репрезентация культа воды в русском языке (на материале сборника В. И. Даля 'Пословицы русского народа')*; 273-278.
- ЖУНУСОВА, Ж. Н.: *Презентация фразеологического материала в корпусе двуязычного словаря (сопоставительное исследование)*; 279-283.
- ЗАХАРИЕВА, Р.: *За някои метафорични образи в идиоматиката с компонент 'вода' (върху материал от българския, румънския и френския език)*; 284-290.
- ЗЫКОВА, Е. И.: *Безводный мир русской крылатики*; 291-296.
- КИРИЯ, К. Д.: *Наводнение в Крымске: образ воды в российских СМИ*; 297-301.
- КОВАЛЕНКО, Б. О.: *Фразеологізми із компонентом 'вода' у творчості А. Свидницького*; 302-308.
- КОВАЛЕНКО, Н. Д.: *Фраземи із компонентом 'вода' в подільських і суміжних говірках*; 309-313.
- KOVÁCS, A.: *Kontrastivna analiza frazema sa sastavnicom 'voda' na primjeru hrvatskog i mađarskog jezika*; 314-320.
- КОВАЧ, О.: *Явные и скрытые фразеологизмы библейского происхождения в русском и украинском языках (примеры с концептом 'вода')*; 321-328.
- KOVAČEVIĆ, B., RAMADANOVIĆ, E.: *Slika mora u hrvatskoj frazeologiji*; 329-335.
- КОЗЛОВА, Р. М.: *Семантика и внутренняя форма польских и русских фразеологизмов с компонентом 'вода'*; 336-341.
- КОРИНА, Н. Б.: *Вода как пространство в славянской фразеологии*; 342-349.
- КОСМЕДА, Т. А.: *Образ-концепт 'вода' в структурі українських паремій: система репрезентованих аксіологічно маркованих смислів (на матеріалі словника 'Галицько-руські приповідки')*; 350-355.
- KRŽIŠNIK, E.: *VODA kot izhodiščna domena v slovenskih frazemih*; 356-361.
- ЛЕВЧЕНКО, Е. П., КУЛЬЧИЦКИЙ, И. М.: *Фразеологизация атрибутов концепта 'вода' (на материале украинского, русского, белорусского, болгарского, польского языков)*; 362-369.
- ЛОМАКИНА, О. В.: *Функционирование фразеологизмов с компонентом 'вода' в текстологии Л. Н. Толстого*; 370-375.
- Tomo 2
- МАКАРОВА, А. С.: *Особенности трансформации крылатого выражения 'Буря в стакане воды – c'est une tempête dans un verre d'eau' в современной российской и французской публицистике*; 6-13.
- МАКЛАКОВА, Т. Б., Никитина, А. Х.: *Семантико-функциональные особенности устойчивых сравнений с объектом 'вода' (на материале русской поэзии)*; 14-18.
- МАРКОВА, Е. М.: *Водные образы в русской и чешской лингвокультурах: общие и дифференциальные смыслы*; 19-25.

- МАЦЮК, З. С.: *Етносимволічна зумовленість семантики фразем із компонентом 'вода'*; 26-32.
- MENAC-MIHALIC, M.: *Istraživanje frazema sa sastavnicom voda u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji*; 33-40.
- МЕНХАРТ, К.: *Ролята на водата в българските и унгарските баятелни текстове*; 41-47.
- МЕРКУЛОВА, И. А.: *У кого вода сладкая?*; 48-53.
- МІЗИН, К. І.: *Особливості об'єктивації водно-ландшафтних концептів в українській, російській, англійській і німецькій лінгвокультурах (на матеріалі усталених порівнянь)*; 54-50.
- МИРЗОЕВА, Л. Ю.: *Об оценочном потенциале ФЕ 'темна вода во облацех'*; 61-67.
- МИРОШНИЧЕНКО, А. В.: *Использование паремиологических единиц с компонентом вода в методике преподавания русского языка как иностранного*; 68-74.
- НЕВЗОРОВА-КМЕЧ, Е. А.: *'Вода' в польской и русской жаргонной фразеологии*; 75-81.
- НИКОЛАЕВА, Е. К.: *'Кровь не водица'... (дезидентифицирующие пословицы с компонентом 'вода')*; 82-87.
- ОСАДЧАЯ, М. Н.: *Фразеологизмы 'водной' семантики в пространстве художественного дискурса О. Мандельштама*; 88- 94.
- ОСПОВА, Т. Ф.: *Вода як мовний засіб вербалізації параметрів невербальної комунікації*; 95-100.
- ПАЛЬЧЕВСЬКА, О. С.: *Етнокультурний потенціал фразеологічних номінацій з семантикою води* ; 101-105.
- ПАЧАИ, И.: *Образ воды во фразеологических единицах*; 106-114.
- ПЕРЕЛОМОВА, О. С.: *Фразеологія з компонентом 'вода' в мовній картині світу українців* ; 115-120.
- PET'OVSKÁ, F.: *'Fele víz, fele voda.' Aneb 'voda' v maďarských a českých paremiích*; 121-127.
- ПЕТРЕНКО, О. В.: *Поликодовая характеристика заглавий 'Рунета' с фразеологизированным компонентом 'корабль'*; 128-131.
- ПОКРОВСКАЯ, И. Л.: *Универсальное и уникальное в турецкой и украинской сакральной фразеологии с гидрологическим компонентом*; 132-138.
- ПРАСОЛ, О. М.: *Паремії з компонентом 'море' в інтерпретації І. Франка: українські варіанти та їх польські аналоги в Галицько-руських народних приповідках*; 139-143.
- ПРОХОРОВА, О. Н., ЧЕКУЛАЙ, И. В.: *Лексема 'вода' в фразеосемантическом пространстве современных европейских языков*; 144-148.
- ПРИСТАЙКО, Т. С., БОНДАРЧУК, М. Н., ТУРУТА, И. И.: *Когнитивные модели восприятия воды в русском языковом сознании (на материале фразеологии и паремиологии)*; 149-155.
- PSTYGA, A.: *Frazeologizmy z komponentem 'woda' w strukturze językowej kategorii negacji we współczesnym języku polskim i rosyjskim*; 156-162.
- RIBAROVA, S.: *O některých hydronymech v českých a makedonských frazémeh*; 163-169.

- САЛАХАТДИНОВА, Э. Ш.: Семантизация крылатых рекламных фраз с гидрокомпонентом; 170-176.
- САЛПОНОВИЧ, Л. М.: Українські паремії з ключовим словом 'вода' у медіа-дискурсі: гендерний аспект; 177-183.
- СЕЛИВЕРСТОВА, Е. И.: Вода и водоем в русской паремиологии: бинарные отношения; 184-190.
- СЕМЕНЕНКО, Н. Н.: Когнитивно-прагматическое поле 'Вода' в русской паремиологии; 191-196.
- СКАНДУРА, К., КОНДРАШЕВА, А.: Образ воды в итальянских стихах о Риме Михаила Кузмина; 197-206.
- СЛПЕЦЬКА, В. Д.: Вербалізація негативних емоцій в українській, російській та англійській лінгвокультурах (на матеріалі фразеологічних одиниць та паремій з концептом 'вода'); 207-210.
- СТАРОСТИНА, О. В.: Функционирование архаических символов гидрологических лексем в поэтических текстах Серебряного века; 211-216.
- СТЕПАНОВА, Л.: Фрагмент русской и чешской фразеологической картины мира: водная стихия; 217-222.
- СТОЛБОВАЯ, Л. В.: Миф и его роль в этноязыковом кодировании смысла 'вода' во фразеологизмах, характеризующих человеческие состояния; 223-227.
- СТОЈАНОВСКА, П.: За некои фразеолошки изрази со компонентата 'вода' во македонскиот и во рускиот јазик; 228-233.
- STRAMLJIČ BREZNIK I., KOVAČ, M.: Kaj Slovenci potrebujemo kot Sahara vodo; 234-241.
- СТРАСЬ, Э.: Антропосемантичность воды во фразеологических единицах русского и польского языков; 242-248.
- ŠINDELÁŘOVÁ, J.: Komponent 'voda' v české frazeologii v povědomí vysokoškolské mládeže; 249-255.
- ШУЛЬЖЕНКО, В. И.: Геокультурные реминисценции минеральной воды: от источников до 'водяного общества'; 256-262.
- TÖLGYESI, T.: 'Jako ryba ve vodě – Wie ein Fisch im Wasser – Mint hal a vízben.' Kontrastivní analýza českých, německých a maďarských frází o vodě; 263-268.
- ТРЕТЬЯКОВА, И. Ю.: Окказиональные преобразования фразеологизмов с компонентом 'вода'; 269-275.
- TUSKOVÁ, T., ŽILÁKOVÁ, M.: Frazeologické jednotky dolnozemských Slovákov s lexémou 'voda'; 276-281.
- ТУШИЧ, Я.: Де лежить 'острів буян' і що таке 'море-океан' та 'камінь алатип?'; 282-286.
- URKOM, A.: Primena frazeologizama s komponentom 'voda' u srpskom i mađarskom jeziku, s posebnim osvrtom na upotrebu i manjinskom okruženju; 287-293.
- ФЕДОСОВ, О. И.: Решето, вода кипяченая и сырая, 'бычья кровь', салями и прочая фразеологическая кухня; 294-308.
- ФЕНКО, М. Я.: Фраземна вербалізація концепту 'вода' в українській мовній картині; 309-315.

- ФИНК, Ж.: *Что растет как грибы после дождя? Хорватские фразеологизмы с компонентами 'kiša, pokisao, pokisnuti' и их эквиваленты в русском и нескольких других языках*; 316-323.
- ФОЙТУ, П.: *Интернациональные фразеологизмы с компонентом 'вода'*; 324-330.
- FRANČIĆ, A.: *Istraživanje frazema sa sastavnicama koje znače oborine u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji*; 331-337.
- ХРНЯК, А.: *Магические и ритуально-обрядовые свойства воды в хорватской и русской фразеологии*; 338-345.
- ЧАЙКА, О. И.: *'Живая /мертвая вода': семантизация символики воды в украинском, английском и португальском языках*; 246-351.
- ЧУМАК-ЖУНЬ, И. И.: *Поэтический фразеологизм 'озера глаз': штамп или средство индивидуализации поэтического образа?*; 352-358.
- ЧУМАКОВА, С. Ю.: *О толковании некоторых фразеологизмов с компонентом 'вода' в словаре М. И. Михельсона 'Русская мысль и речь'*; 359-363.

1.2. Recensións

- BENAVENTE JAREÑO, Pedro e FERRO RUIBAL, Xesús (2010): *O libro da vaca. Monografía etnolingüística do gando vacún*. Santiago de Compostela. Recensión de Xosé Alfonso Álvarez Pérez en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 429-437.
- BURCKHARDT, Johann Ludwig (2012): *Arabische Sprichwörter oder die Sitten und Gebräuche der neueren Aegyptier erklaert aus den zu Kairo umlaufenden Sprichwörtern*. Weimar 1834. Reimpresión de Wolfgang Mieder. Hildesheim. Recensión de Hilda Matta, en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 438-446.
- NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/Filadelfia. Recensión de Tatiana Fedulenkova en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 447-450.
- RAJI-OYELADE, Aderemi (2012): *Playful Blasphemies. Postproverbials as Archetypes of Modernity in Yorùbá Culture*. Trier. Recensión de Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 451-458.
- SCHNEIDER-BLUM, Gertrud (2009): *Máakuti t'awá shuultáa: Proverbs Finish the Problems: Sayings of the Alaaba (Ethiopia)*. Köln. Recensión de Peter Unseth en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 459-461.
- STEYER, Kathrin (2012): *Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie*. Tübingen. Recensión de Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 462-470.

1.3. Recensionantes

- ÁLVAREZ PÉREZ, Xosé Alfonso (2013): Recensión de BENAVENTE JAREÑO, Pedro e FERRO RUIBAL, Xesús (2010): *O libro da vaca. Monografía etnolingüística do gando vacún*. Santiago de Compostela; en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 429-437.

- MATTA, Hilda (2012): Recensión de BURCKHARDT, Johann Ludwig (2012): *Arabische Sprichwörter oder die Sitten und Gebräuche der neueren Aegyptier erklärt aus den zu Kairo umlaufenden Sprichwörtern*. Weimar 1834. Reimpresión de Wolfgang Mieder. Hildesheim; en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 438-446.
- FEDULENKOVA, Tatiana (2010): Recensión de NACISCIONE, Anita (2010): *Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse*. Amsterdam/Filadelfia; en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 447-450.
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina (2012): Recensión de RAJI-OYELADE, Aderemi (2012): *Playful Blasphemies. Postproverbials as Archetypes of Modernity in Yorùbá Culture*. Trier; en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 451-458.
- UNSETH, Peter (2009): Recensión de SCHNEIDER-BLUM, Gertrud (2009): *Máakuti t'awá shuultáa: Proverbs Finish the Problems: Sayings of the Alaaba (Ethiopia)*. Köln; en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 459-461.
- HRISZTOVA-GOTTHARDT, Hrisztalina (2012): Recensión de STEYER, Kathrin (2012): *Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie*. Tübingen; en *Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship* 30, 2013, 462-470.

2. Congresos e Seminarios

2.1. Curso: *Fraseología, paremiología y traducción*. Universidad de Murcia. 8-16.4.2013).

- ALESSANDRO, Arianna: *Traducción audiovisual: doblaje y subtitulación*.
- CUADRADO REY, Analia: *Traducción literaria: novela*.
- ESTEBAN SEGURA, Laura: *UF en LO-LT: variedad y registro*.
- FOULQUIÉ RUBIO, Ana e NAVARRO ZARAGOZA, Nuria e PALOMAR GONZÁLEZ, Virginia: *Interpretación: el acto interpretativo*.
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: *Traducción literaria: idiomatización e idiomatización*.
- HÉRCULES DE SOLAS, Iris: *Fuentes de información: refraneros ingleses*.
- MACÍAS OTÓN, Elena: *Traducción especializada: textos jurídicos*.
- MANERO RICHARD, Elvira: *UF en LO-LT: el refrán español*.
- MANSILLA PÉREZ, Ana: *Fraseología y Paremiología: definición y evolución*.
- MARQUÉS AGUADO, Teresa: *Traducción especializada: textos medievales*.
- MARTÍNEZ BELCHÍ, Evaristo: *Fuentes de información: corpus en línea*.
- MENA MARTÍNEZ, Flor e SÁNCHEZ MANZANARES, Carmen: *UF en LO-LT: uso creativo de las UF*.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro: *Fuentes de información: base de datos de expresiones fijas*.
- NAVARRO COY, Marta e GÁLVEZ VIDAL, Alba M^a: *Traducción literaria: novela*.
- PERMUY CIFUENTES FÉREZ, Paula: *Fuentes de información: diccionarios monolingües y bilingües*.

PRIETO GARCÍA-SECO, David: *Fuentes de información: recursos de la Real Academia Española*.

ROJO LÓPEZ, Ana: *Traducción general: unidades fraseológicas metafóricas*.

SARDELLI, MARIA: *Traducción literaria: textos teatrales*.

SERRANO LUCAS, Lucía: *Traducción audiovisual: los juegos de palabras*.

SEVILLA MUÑOZ, Julia: *Clasificación de las UF (II): las paremias*.

SEVILLA MUÑOZ, Julia: *Fuentes de información: Refranero multilingüe*.

SEVILLA MUÑOZ, Manuel: *Las unidades fraseológicas: conceptos básicos*.

SEVILLA MUÑOZ, Manuel: *Las unidades fraseológicas: definición*.

SEVILLA MUÑOZ, Manuel: *Traducción general: fundamentos teóricos*.

SEVILLA MUÑOZ, Manuel: *Traducción especializada: textos científico-técnicos*.

SIERRA SORIANO, Ascensión e SATORRES CALABUIG, Vicent: *Traducción audiovisual: libretos de ópera*.

SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles: *Clasificación de las UF (I)*.

SOLANO RODRÍGUEZ, Mª Ángeles: *UF en LO-LT: marcadores discursivos fraseológicos*.

SOLÍS BECERRA, Juan Antonio: *Traducción especializada: páginas web del sector turístico*.

STROHSCHEN, Carola: *Traducción literaria: literatura infantil alemana*.

TOLOSA IGUALADA, Miguel: *Interpretación: conferencias*.

ZAMORA MUÑOZ, Pablo: *UF en LO-LT: esquemas sintácticos estratégicos discursivos*.

2.2. Tallers intensius de dites i refranys catalans. Barcelona. 15-16.6.2013 (1ª edición) e 29-30.6.2013 (2ª edición). Organizador: Víctor Pàmies. Cursos reducidos (máximo 20 persoas), para todos os públicos, non especializados, con contido teórico, práctico e recursos multimedia. Ao longo dos cursos amosaránse tamén as novas e ferramentas que ofrece internet para consultar fraseoloxía.

2.3. Nuevas posibilidades para la enseñanza de la fraseología en el aula de ELE. Universidad Complutense de Madrid. 17-19.6.2013:

LEAL RIOL, M.ª Jesús (Universidad de Hamline, St Paul, Estados Unidos): *Variación diatópica y sinonimia de la fraseología en el mundo hispánico*.

MEDRANO DE LUN, Gabriel (Universidad de Guanajuato, México): *Literatura oral mexicana*.

2.4. Seminario: Literatura oral mexicana. 19.6.2013. Gabriel Medrano de Luna (Univ. de Guanajuato, México). Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Filología. Organiza Julia Sevilla.

2.5. Machine Translation Summit XIV. Nice, Francia. 2-6.9.2013. *Workshop* dirixido a investigadores en UUFF en distintas disciplinas (fraseoloxía, fraseoloxía computacional, tradución) para difundir e debater ideas e métodos innovadores verbo da tradución automática (<http://www.mtsummit2013.info/workshop4.asp>).

2.6. Parémiologie française. Madrid. Universidad Complutense 5-6.9.2013 (Seminario impartido por Claude Buridant da Université de Strasbourg). Temas:

- *De la collocation au proverbe. Nouvelles recherches en parémiologie?*
- *La proverbialité médiévale et ses caractéristiques.*
- *L'emploi argumentaire des proverbes.*

2.7. IV Jornadas Internacionales de Fraseología, Traducción y Didáctica. Universidad de Alicante, Facultad de Filosofía y Letras. 25-27.9.2013.

ALBALADEJO, J. A.; VALERO, P. (U. de Alicante): *Fraseologismos en el aula de traducción alemán-español: el caso de los textos periodísticos económico-jurídicos.*

ANOY, Pierre HENRI (U. de Alicante): *Las expresiones en el francés de Costa de Marfil.*

ANSCOMBRE, J. C. (U. Paris 13): *Las fórmulas rutinarias: problemas de definición y de clasificación.*

BALLIU, Christian (ISTI. Bruxelles): *Didactique de la traduction médicale espagnol-français: quelques exemples tirés de la pratique.*

BEN AMOR, Thouraya (U. de Sousse): *La phraséologie: entre variantes et détournements de contexte.*

BLANCO ESCODA, Xavier (UAB): *Pragmatemas franceses del siglo XIV. Las Manières de Langage.*

CATALA, Dolors (UAB): *Défigement dans le roman à l'eau de bleu d'Isabelle Alonso.*

CONDE, Germán (U. Santiago de Compostela): *El trabajo en grupo en paremiología gallega: propuesta didáctica para la clase de "Coñecemento do medio".*

CORPAS, Gloria (U. de Málaga): *Fraseología computacional: qué es y para qué sirve.*

CUADRADO REY Analía; NAVARRO Lucia (U. de Alicante): *Las locuciones verbales somáticas españolas y sus variantes diatópicas argentinas y mexicanas.*

GALLEGO, Daniel (U. de Alicante): *Web as corpus: traduciendo fraseología en el ámbito económico-financiero.*

GARCÍA – PAGE, Mario (UNED): *Acerca del tratamiento del grupo nominal gris marengo por la RAE.*

GONZÁLEZ REY, Maribel (USC): *La compétence phraséologique en Acquisition du Français Langue Étrangère.*

GREZKA, Aude (U. Paris 13): *Locutions comparatives et traduction.*

LADMIRAL, J. R. (ISIT Paris): *La traductologie: entre phraséologie et didactique.*

LAURENT Salvador Xavier (U. Paris 13) : *Modélisations graphiques des données lexicographiques: la création du modèle cartographique de positionnement Dicoscope.*

LERAT, Pierre (U. Paris 13): *Les figements phraséologiques dans des versions parallèles d'un texte spécialisé.*

MARTÍ, Manuel (U. de Alcalá): *La arbitrariedad del signo lingüístico (con motivo de la desautomatización fraseológica y su aplicación didáctica).*

MASSEAU, Paola (U. de Alicante): *Utiliser le conte francophone pour enseigner à traduire les unités phraséologiques.*

MEJRI, Salah (U. Paris13): *Traduire un dictionnaire spécialisé: phraséologie et enjeux didactiques.*

- MELLADO, Carmen (USC): *'Poner puertas al campo' o los confines de la fraseología: una cala lexicográfica.*
- MENESES, Luis (U. Paris.13): *La fraseología en la enseñanza de los idiomas y de la traducción: cuestión de competencia.*
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (U. de Alicante): *Las expresiones diatópicas en el español: análisis y problemas de equivalencia y de traducción.*
- NAVARRO DOMÍNGUEZ, Fernando (U. de Alicante): *Fraseología y Prensa: Las paremias herramienta clave en la crítica social.*
- OUERNANI, Béchir (U. de Sousse): *Traduction/ réécriture et interférence: le cas de l'enseignement de la traduction du français vers l'arabe.*
- PENADÉS, Inmaculada (U. de Alcalá): *La enseñanza de la fraseología vinculada a contenidos gramaticales y funcionales.*
- RAZAKARIVONY, Tantely: *Las expresiones somáticas malgaches y sus equivalentes españoles.*
- RUIZ, Leonor (UA): *Humor y fraseología.*
- SEVILLA, Julia (U. Complutense): *La enseñanza universitaria de las paremias a través de las TIC en la clase de traducción.*
- SEVILLA, Manuel. *Didáctica de la traducción de unidades fraseológicas con recursos en línea.*
- SFAR, Inès (U. de Sousse): *Réflexions méthodologiques sur la traduction des phraséologismes pragmatiques français-arabe.*
- SOLER, Laura (UA): *La fraseología a través de los culebrones Hispanoamericanos.*
- TOLOSA, Miguel (U. de Alicante): *Los discursos de la Unión Europea como material pedagógico para el desarrollo de la competencia fraseológica de intérpretes y traductores en formación.*
- WOTJAK, Gerd & Barbara (U. de Leipzig): *Fraseologismos con marcas diatópica, diafásica y diastrática - ¿un reto para los traductores?*
- ZAMORA, Pablo (U. de Murcia): *La traducción español-italiano de los vulgarismos fraseológicos según el grado de tolerancia de los hablantes en ambas lenguas.*
- ZOTTI, Valeria (U. di Bologna): *Les expressions figées de la francophonie dans un corpus parallèle de traduction (français québécois-italien).*

2.8. II Convegno Internazionale dell'Associazione di Grammatica Enunciativa (A.I.Gr.E.). La codifica e la sua interpretazione: livelli di codifica e di interpretazione degli enunciati. Napoli 10-11.10.2013. Malia os avances que permitiu o desenvolvemento dos estudos de pragmática, a falta de claridade na distinción entre aquilo que codifica o sistema e a súa interpretación nun contexto específico segue sendo un dos problemas máis habituais dos estudos lingüísticos. A finalidade deste congreso foi debater sobre os mecanismos que permiten o funcionamento das linguas e entender como se xeran os significados contextuais.

Áreas temáticas: lingüística, gramática, fonética e entoación, pragmática e didáctica de L2. Entidades organizadoras: Centro Linguistico di Ateneo (Università di Napoli Federico II); Associazione Internazionale di Grammatica dell'Enunciazione (A.I.Gr.E.); Facoltà di Interpretariato e Traduzione (Università UNINT – LUSPIO, Roma).

2.9. III Congresso Internacional de Fraseologia e Paremiologia (CIFP) e II Congresso Brasileiro de Fraseologia (CBFRA). *Desafios e Perspectivas das pesquisas fraseoparemiológicas contemporâneas*. Universidad Federal de Ceará (UFC). Fortaleza, Brasil. 8-13.12.2013. Temas:

- Fraseoloxía e paremioloxía: cuestións teóricas xerais.
- A tradución na fraseoloxía e na paremioloxía.
- Fraseoloxía e paremioloxía: aspectos cognitivos.
- Fraseoloxía e paremioloxía: aspectos culturais.
- Estudos diacrónicos da fraseoloxía e da paremioloxía.
- Fraseoloxía no ensino da lingua materna e estranxeira.
- Estudos fraseolóxicos e paremiolóxicos baseados en corpus electrónico.
- Fraseoloxía e paremioloxía contrastivas

Linguas de traballo: portugués, español, francés e inglés. Máis información en <http://www.plipufc.blogspot.com.br>. Contacto: meire@ufc.br.

2.11. I Giornata di Studi della Associazione Phrasis. *Paese che vai, usanza che trovi. Riflessioni su fraseologia e paremiologia*. Verona. 20-21.2.2014. Neste Congreso participarán prestixiosos especialistas: Cristina Cacciari (Módena), Dmitrij Dobrovol'skij (Moscova), Carmen Mellado Blanco (Santiago de Compostela), Stefania Nuccorini (Roma 3), Antonio Pamies Bertrán (Granada). Obxectivos: subliña-la importancia da linguaxe figurada e proverbial na comunicación cotiá e maila importancia dos factores culturais e experienciais na conceptualización da realidade e na súa expresión lingüística. Seccións: 1. Paremioloxía. 2. Fraseoloxía e metáfora. 3. Fraseoloxía, paremioloxía e lexicografía. 4. Fraseoloxía e paremioloxía contrastiva. 5. Fraseoloxía, paremioloxía e tradución. Linguas de traballo: alemán, español, inglés, italiano e francés. Propostas de comunicación: www.phrasis.it Contacto: segreteria@phrasis.it.

2.12. EUROPHRAS 2014 Conference. *La phraséologie: ressources, descriptions et traitements informatiques*. Sorbonne Paris Cité, Université Paris 13 ; Paris Sorbonne, Paris 4. 10-12.9.2014. As teorías lingüísticas evidencian cada vez máis o papel fundamental da fraseoloxía no funcionamento das linguas. Con todo, a variada terminoloxía aínda deixa ver a grande dificultade que este fenómeno lingüístico segue a supoñer para os teóricos. Para entender mellor dito fenómeno EUROPHRAS 2014 centrarase en tres temas principais: os recursos, os estudos descritivos e o proceso computacional. Ademais, tamén se prestará atención ao ensino de linguas e á tradución. As linguas das conferencias serán: inglés, francés, alemán e español. Organizadores: Aude Grezka, Université Paris; José-Luis Meneses Lerin, Université Paris; Marie-Hélène Viguier, Université Paris.

Por mor dos problemas técnicos na páxina web de EUROPHRAS 2014, o prazo de presentación dos resumos/abstracts rematará o 15.1.2014. Rógase envíen os seus resumos ó enderezo europhras2014@gmail.com: poderán ter ata 1000 palabras (no canto dos 200-500 caracteres inicialmente previstos).

2.13. Colloque International GLFA (Groupe de lexicographie franco-allemande). *Approches théoriques et empiriques en phraséologie*. Université de Lorraine. 11-

12.12.2014. Dado o aumento de estudos de investigación sobre fraseoloxía nos últimos anos, cómpre destacar a evolución dos marcos teóricos, os novos métodos empíricos e a articulación das achegas teóricas e empíricas en novos ámbitos e discursos. ¿Como evolucionaron na práctica as teorías fraseolóxicas nestes últimos anos? ¿Que achegas e métodos empíricos son útiles en fraseoloxía (e paremioloxía) e en que medida? Conferenciantes convidados: Peter Blumenthal (Köln), Georges Kleiber (Strasbourg). [http://www.auf.org/media/uploads/framonde_2_juillet_2013.pdf]

3. Recursos

Nova rede europea de traballo en Unidades Pluriverbais

COST (European Cooperation in Science and Technology) é un organismo que intenta reduci-la fragmentación da investigación europea creando unha área europea de investigación en ciencia e tecnoloxía. A últimos de maio chegou a nova da súa Action IC1207 denominada PARSEME (PARSing and Multi-word Expressions). Trátase dunha nova rede de traballo que se dedicará a unha análise pluridisciplinar das expresións pluriverbais en 14 linguas, buscando a precisión lingüística e maila eficiencia computacional no procesamento da linguaxe natural.

Máis información en: http://www.cost.eu/domains_actions/ict/Actions/IC1207.

O proxecto PARSEME aspira a aumentar e realza-lo patrimonio multilingüe europeo dende as Tecnoloxías de Información e Comunicación (TIC). O obxectivo xeral é mellora-la representatividade lingüística, a precisión e a eficiencia computacional das aplicacións de procesamento da Linguaxe Natural (NLP). O substantivo desta nova rede é que se concentra no funil que representan as que chama Expresións Multi-Palabra (MWEs), coma tal, secuencias de palabras con propiedades imprevisibles como *to count somebody in* ou *to take a haircut*. Abordaranse catorce linguas europeas cunha perspectiva transversal teórica e metodolóxica. Coordinando o esforzo multidisciplinar de expertos en linguas diferentes (e por iso CUSTO) espérase avanzar no coñecemento da modelación e do procesamento da linguaxe. Este traballo internacional multidisciplinar permitirá coñecer mellor a natureza das expresións pluriverbais e facilitará a creación de recursos e ferramentas lingüísticas de vangarda no procesamento de texto e no uso concreto de modelos de lingua de expresións pluriverbais. Este proxecto establecerá unha colaboración duradeira dentro dunha rede multilingüe de especialistas de MWEs.

4. Páxinas internacionais de referencia

De proverbio [<http://www.deproverbio.com/index.php>].

Se *Proverbium* naceu nos Estados Unidos en 1985, *De proverbio* naceu en 1995 como a primeira revista electrónica multilingüe do mundo dos estudos paremiolóxicos, sendo pioneira na difusión en internet e electrónica de artigos e libros desta materia. Un dos seus lemas preferidos alude á inmensidade do material: *Os proverbios son coma as bolboretas: algúns apáñanse, outros non*.

Teodor Flonta fundou esta revista en 1995 na Universidade de Tasmania (Australia), editando dous números por ano. No 2001 o Dr. Flonta deixou de ser membro da Universidade e no ano seguinte (2002) *De proverbio* transformouse nunha serie de libros electrónicos (e-books): dende esa data leva publicados 27 libros de peto sobre proverbios, 14 libros electrónicos e 5 CDs (dicionarios bilingües orais).

O sitio de *De proverbio* na Rede constitúe hoxe un farturento mercado de produtos paremiolóxicos de moi diferentes orixes pero sempre de calidade contrastada.

Balance
Outcome

1. Índices de Cadernos de fraseoloxía Galega 1, 2000 – 15, 2013

1.1. Índices alfabéticos de artigos

- ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas”, en CFG 8, 2006, 13-27.
- AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: *Los refranes que dicen las viejas tras el fuego*”, en CFG 13, 2011, 17- 48.
- ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións”, en CFG 8, 2006, 29-43.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas”, en CFG 4, 2003, 9-34.
- (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval”, en CFG 7, 2005, 13-40.
- ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas”, en CFG 10, 2008, 15-33.
- ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”, en CFG 9, 2007, 13-30.
- (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”, en CFG 9, 2007, 13-30.
- AUGUSTO, Mª Celeste (2012): “Os enunciados (implicados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘sabedoría?’” en CFG 14, 2012, 21-42.
- BALÁZS, Géza (2010): “Panorama da fraseoloxía húngara”, en CFG 12, 2010, 17-28.
- BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación”, en CFG 7, 2005, 41-53.
- BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico”, en CFG 8, 2006, 45-94.
- BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán”, en CFG 11, 2009, 17-48.
- (2010): “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna”, en CFG 12, 2010, 29-39.
- BEVILACQUA, Cleci Regina (2013): “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)”, en CFG 15, 2013; 21-36.
- BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana, 1”, en CFG 11, 2009, 49-64.
- (2012): “A fraseoloxía moncadiana, 2”, en CFG 14, 2012, 43-62.
- BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?”, en CFG 8, 2006, 95-110.
- BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa”, en CFG 11, 2009, 65-79.
- BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica”, en CFG 10, 2008, 35-53.
- BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en CFG 14, 2012, 63-82.

- BUJÁN OTERO, Patricia (2012): “Pataqueiras e ‘Radieschen’: fraseoloxía da morte en alemán e galego” en *CFG* 14, 2012, 83-98.
- CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor (2010): “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuíta: *De Luns a Venres*”, en *CFG* 12, 2010, 41-68.
- CARBONELL BASSET, Delfín (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española”, en *CFG* 7, 2005, 55-73.
- CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán”, en *CFG* 6, 2004, 11-26.
- (2008): “Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario”, en *CFG* 10, 2008, 55-65.
- CHACOTO, Lucília (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español”, en *CFG* 9, 2007, 31-53.
- CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve (2013): “Achea fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego”, en *CFG* 15, 2013, 37-132.
- CONCA, Maria (2005): “Acheas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura”, en *CFG* 7, 2005, 75-89.
- CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refrancios galegos”, en *CFG* 6, 2004, 27-56.
- CORVO SÁNCHEZ, Mª José (2008): “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran”, en *CFG* 10, 2008, 67-78.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno”, en *CFG* 9, 2007, 55-66.
- (2013): “Na procura do mínimo paremiolóxico grego”, en *CFG* 15, 2013, 133-140.
- DETRY, Florence (2011): “Do literal ó figurado: descodifica-las expresións idiomáticas na clase de LE”, en *CFG* 13, 2011, 49-63.
- ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura”, en *CFG* 10, 2008, 79-94.
- ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación”, en *CFG* 10, 2008, 95-127.
- FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2011): “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica”, en *CFG* 13, 2011, 65-76.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicación fraseolóxica. Notas galegas”, en *CFG* 6, 2004, 57-80.
- (2007): “*Cando chove e dá o sol* ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?”, en *CFG* 9, 2007, 67-94.
- (2010): “Dentes e moas na fraseoloxía galega”, en *CFG* 12, 2010, 69-126.
- (2011): “Álvaro Cunqueiro e a paremioloxía”, en *CFG* 13, 2011, 77-111.
- (2013): “*Ser ~ parecer ~ facerse de Angrois*. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza”, en *CFG* 15, 2013, 141-182.
- FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega”, en *CFG* 4, 2003, 35-58.
- FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués”, en *CFG* 11, 2009, 81-111.
- FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)”, en *CFG* 14, 2012, 99-163.
- FIEDLER, Sabine (2010): “Fraseoloxía do Esperanto”, en *CFG* 12, 2010, 127-139.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseolóxico”, en *CFG* 8, 2006, 111-121.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “*Garda o teu saio para maio*. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns”, en *CFG* 9, 2007, 95-112.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego”, en *CFG* 6, 2004, 81-112.
- GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos “dicta” populares sobre o paseo e a paisaxe”, en *CFG* 10, 2008, 129-161.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a cito’: dúas locucións de diferente fortuna”, en *CFG* 7, 2005, 91-117.
- (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas”, en *CFG* 13, 2011, 113-148.

- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada”, en *CFG* 6, 2004, 113-130.
- (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas”, en *CFG* 8, 2006, 123-145.
- GROBA, Fernando (2010): “A cabalo regalado non se lle mira o dente. Compilación da fraseoloxía equina galega actual”, en *CFG* 12, 2010, 317-372.
- (2011): “Onde hai eguas, poldros nacen. A realidade vista dende os equinos”, en *CFG* 13, 2011, 149-176.
- GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”, en *CFG* 6, 2004, 131-139.
- HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexicográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España”, en *CFG* 9, 2007, 113-135.
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2011): “El encuentro y desencuentro expresado a través de los fraseologismos del campo cognitivo HABLAR”, en *CFG* 13, 2011, 177-190.
- HOLTZINGER, Herbert. Unikale Elemente (2012): “Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual” en *CFG* 14, 2012, 165-174.
- IÑESTA MENA, Eva M^a (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira”, en *CFG* 12, 2010, 141-154.
- JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica”, en *CFG* 7, 2005, 119-133.
- KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)”, en *CFG* 8, 2006, 147-163.
- KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía”, en *CFG* 7, 2005, 135-148.
- LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas”, en *CFG* 10, 2008, 163-173.
- LAREO, Inés (2011): “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres”, en *CFG* 13, 2011, 191-214.
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica”, en *CFG* 6, 2004, 141-147.
- LASKOWSKI, Marek: Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica” en *CFG* 11, 2009, 113-138.
- LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso”, en *CFG* 15, 2013, 183-208.
- MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá Un estudo contrastivo (alemán - español)”, en *CFG* 9, 2007, 137-144.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2013): “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica”, en *CFG* 15, 2013, 209-234.
- MARTÍNEZ BLANCO, Xulián; VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños”, en *CFG* 12, 2010, 155-173.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes”, en *CFG* 10, 2008, 175-188.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro”, en *CFG* 4, 2003, 59-77.
- MASIULIONYTĖ, Virginija; ŠILEIKAITĖ, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana”, en *CFG* 9, 2007, 145-165.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)”, en *CFG* 6, 2004, 149-158.
- MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás”, en *CFG* 10, 2008, 189-205.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos dicionarios”, en *CFG* 7, 2005, 149-176.
- MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos”, en *CFG* 10, 2008, 207-219.
- MONTES LÓPEZ, María (2011): “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudantes galegofonos”, en *CFG* 13, 2011, 215-226.

- MONTORO DEL ARCO, Esteban (2012): “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo” en *CFG* 14, 2012, 175-201.
- MORVAY, Károly (2004): “Notas sobre fraseoloxía comparada”, en *CFG* 6, 2004, 159-168.
(2004): “Por unha metafraseografía peninsular”, en *CFG* 6, 2004, 169-189.
Ver BIOSCA (2009).
Ver BIOSCA (2012).
- MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das nocións de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’”, en *CFG* 7, 2005, 177-190.
- NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena (2013): “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano”, en *CFG* 15, 2013; 235-252.
- NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato-dog/cat*”, en *CFG* 8, 2006, 165-175.
(2007): “Fraseoloxía comparada — hendiade en inglés e portugués”, en *CFG* 9, 2007, 167-171.
- NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo”, en *CFG* 10, 2008, 221-238.
- NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía”, en *CFG* 15, 2013; 253-266.
- ODRIOZOLA PEREIRA, Juan Carlos (2010): “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de *ere* ‘tamén’ na lingua vasca”, en *CFG* 12, 2010, 175-194.
- OLZA MORENO, Inés (2009): “*Habla, soy todo oídos*. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español”, en *CFG* 11, 2009, 137-160.
(2012): “*Fijo que este artículo te gustará*: o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na linguaxe xuvenil do español e do inglés” en *CFG* 14, 2012, 203-217.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETANA, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos”, en *CFG* 6, 2004, 191-203.
- PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución”, en *CFG* 12, 2010, 195-208.
- PAZ ROCA, Mª Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’”, en *CFG* 6, 2004, 205-219.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais”, en *CFG* 12, 2010, 209-232.
- PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés”, en *CFG* 7, 2005, 191-223.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría”, en *CFG* 7, 2005, 225-238.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locucións espalladas por Europa e máis alá”, en *CFG* 9, 2007, 173-193.
(2011): “Ditos espallados por Europa e máis alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’”, en *CFG* 13, 2011, 227-246.
- QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía”, en *CFG* 11, 2009, 163-171.
- RAMOS SAÑUDO, Ana María (2013): “Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés”, en *CFG* 15, 2013; 267-287.
- RECIO ARIZA, Mª Ángeles (2010): “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade”, en *CFG* 12, 2010, 233-245.
- RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación”, en *CFG* 7, 2005, 239-260.
(2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía”, en *CFG* 11, 2009, 173-190.
(2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo”, en *CFG* 13, 2011, 247-262.
- ROBLES I SABATER, Ferran (2012): “As locucións marcadoras de reformulación con ‘decir’, ‘dir’, ‘sagen’” en *CFG* 14, 2012, 219-244.
- RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”, en *CFG* 4, 2003, 371-387.
- RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2013): “Sobre a marcación diafásica das locucións en español”, en *CFG* 15, 2013; 289-320.

- RUIZ QUEMOUN, Fernande (2011): “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)”, en *CFG* 13, 2011, 263-277.
- SANROMÁN VILAS, Begoña (2010): “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecementos dos escritos académicos”, en *CFG* 12, 2010, 247-271.
- SARDELLI, Mª Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano”, en *CFG* 11, 2009, 191-209.
- SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego”, en *CFG* 9, 2007, 195-221.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiolóxica”, en *CFG* 6, 2004, 221-229.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. (2013): “A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos”, en *CFG* 15, 2013, 321-346.
- SILVA LÓPEZ, Martina (2010): “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español”, en *CFG* 12, 2010, 273-286.
- SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns”, en *CFG* 6, 2004, 231-250.
- (2007): “Do *verbo antigo* en Johan Garcia de Guilhade”, en *CFG* 9, 2007, 223-232.
- (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas”, en *CFG* 11, 2009, 211-227.
- SOTO ARIAS, Mª do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego”, en *CFG* 3, 2003 (vol. monográfico; 344 pp.).
- (2011): “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-razap. Contribución á fraseoloxía”, en *CFG* 13, 2011, 279-297.
- (2013): “Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos”, en *CFG* 15, 2013, 347-370.
- STROHSCHEN, Carola (2013): “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira”, en *CFG* 15, 2013, 371-392.
- TIMOFEEVA, Larissa (2013): “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica”, en *CFG* 15, 2013, 393-410.
- TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e *definiens* na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán”, en *CFG* 11, 2009, 229-256.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012): “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de ‘The Way to Wealth’ de Benjamin Franklin” en *CFG* 14, 2012, 245-256.
- VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2013): “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)”, en *CFG* 15, 2013, 411-438.
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica”, en *CFG* 4, 2003, 9-116.
- VULETIĆ, Nikola (2012): “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dálmata” en *CFG* 14, 2012, 257-269.
- WIRRER, Jan (2005): “‘Wat mehr regelt en Gesett’. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada”, en *CFG* 7, 2005, 261-276.
- ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos”, en *CFG* 7, 2005, 277-289.

1.2. Índice da sección de recadádivas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2005): “Glosario de locucións adverbais do galego medieval” en *CFG* 7, 2005, 13-40.
- BARBEITO LORENZO, María Dolores (2005): “Frases feitas do Concello das Neves” en *CFG* 7, 2005, 293-301.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2003): “El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto” en *CFG* 4, 2003, 345-369.
- BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen, RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Refrancéiro do Seminario de Santiago (1947-1958)” en *CFG* 4, 2003, 173-343.
- CASTRO OTERO, Salvador, PAREDES DURÁN, Lucía, GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel, HARGUINDEY BANET, Henrique, MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé, ROCAMONDE, Ramón (2011): “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas” en *CFG* 14, 2012, 273-286.

- CERVIÑO FERRÍN, M.ª Victoria (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 1” en *CFG* 14, 2012, 287-308.
 (2013): “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2”, en *CFG* 15, 2013; 441-462.
- CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refranceiros galegos” en *CFG* 6, 2004, 27-56.
- DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo (2011): “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)” en *CFG* 13, 2011, 301-404.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2006): “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas” en *CFG* 8, 2006, 179-264.
 (2008): “Refranceiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro” en *CFG* 10, 2008, 241-253.
 (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)” en *CFG* 14, 2012, 309-334.
- FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando (2009): “*Dichos y refranes en dialecto vianés* de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)” en *CFG* 11, 2009, 259-282.
- FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina (2006): “‘Paremiás selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez” en *CFG* 8, 2006, 265-315.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego” en *CFG* 6, 2004, 81-112.
- GONZÁLEZ GUERRA, Anxo (2010): “Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)” en *CFG* 12, 2010, 289-315).
- GROBA BOUZA, Fernando (2010): “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina galega actual” en *CFG* 12, 2010, 317-372.
- HERMIDA ALONSO, Anxos (2009): “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)” en *CFG* 11, 2009, 283-304.
- LÓPEZ BARREIRO, Margarita (2006): “Frasas feitas do Cachafeiro (Forcarei)” en *CFG* 8, 2006, 317-327.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas” en *CFG* 9, 2007, 235-246.
 (2010): “120 locucións verbais galegas” en *CFG* 12, 2010, 373-386.
 (2013): “*Perdiólle o mal que me fai polo ben que me sabe*. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega”, en *CFG* 15, 2013; 463-486.
- PAZ ROCA, Mª Carmen (2003): “Aportazón ao refranceiro. Coleición de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)” en *CFG* 4, 2003, 129-141.
 (2007): “Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco” Refrás en *CFG* 9, 2007, 247-293.
- PAZ ROCA, Mª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2004): “Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco” Refrás en *CFG* 6, 2004, 253-264.
- PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda (2008): “Frasas feitas de San Lourenzo de Abelendo” (Porqueira) en *CFG* 10, 2008, 255-264.
- PRIETO DONATE, Estefanía (2009): “Refranceiro escolar galego do cambio de milenio” en *CFG* 11, 2009, 305-369.
- RIVAS, Paco (2000): “Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa” en *CFG* 1, 2000, 11-90.
- RUBINOS CONDE, Miguel (2013): “*Da roda para a piola*: refrás e frases do sur de Galicia”, en *CFG* 15, 2013; 487-502.
- RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos” en *CFG* 4, 2003, 371-387.
- SOTO ARIAS, M^a do Rosario: “Achegas a un dicionario de refrás galego castelán, castelán-galego” en *CFG* 3, 2003; 344pp.
- TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): “Refranceiro galego” en *CFG* 2, 2000, 47-192.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): “*Refranceiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; M^a. Carmen Paz Roca”. [Locucións en *CFG* 5, 2003, 943-952. Fórmulas en *CFG* 5, 2003, 933-942. Refrás en *CFG* 5, 2003, 5-842. Ref. con topónimo en *CFG* 5, 2003, 843-910. Dialoxismos en *CFG* 5, 2003, 911-924. Enunc. fras. en *CFG* 5, 2003, 925-928. Frases proverbiais en *CFG* 5, 2003, 929-932].
- VÁZQUEZ, Lois (2003): “Refranceiro gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López” en *CFG* 4, 2003, 143-171.
- VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007): *Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.” Anexo 1, 2007 de *CFG*.

VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Mínimo paremiolóxico de Viana do Bolo” en CFG 4, 2003, 79-116.
(2003): “Un manuscrito paremiolóxico de Murguía” (71 H.Núñez 72 Sobreira) en CFG 4, 2003, 117-128.

1.3.1. Índice alfabético de recensións por autores

- ALESSANDRO, Arianna (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseoloxía contrastiva. Con exemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en CFG 8, 2006, 331-333.
- ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Dicionarios y Fraseoloxía*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en CFG 9, 2007, 297-322.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*. Recensión de Jorge Leiva Rojo, en CFG 6, 2004, 267-270.
- (ed.) (2008a): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Recensión de Luis González García, en CFG 10, 2008, 267-274.
- (ed.) (2008b): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Recensión de Xacinta Varela Martínez, en CFG 13, 2011, 407-411.
- ANDRÉS, Olimpia de (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2004).
- BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Recensión de Mª Isabel González Rey, en CFG 12, 2010, 389-402.
- BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseolóxico temático francés-español*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 14, 2012, 337-339.
- (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseolóxico temático francés-español*. Recensión de Károly Morvay en CFG 15, 2013; 505-509.
- BARSANTI, Mª Jesús (2011): Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiolóxico contrastivo español-alemán. Recensión de Nelly Iglesias, en CFG 14, 2012, 340-341.
- BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega)* 1 (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega)* 2 (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega)* 3 (10.9.2012). Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 14, 2012, 342-344.
- BIRIKH, Alexander K., MOKIENKO, Valerii M., STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas). Recensión de Ekaterina Guerbek, en CFG 7, 2005, 305-308.
- BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo*. Recensión de María Isabel González Rey, en CFG 7, 2005, 308-313.
- BUBENHOFER, Noah (2010): Véxase PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010).
- BUJÁN OTERO, Patricia (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2001/2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2001/2008).
- (2008 [2002]): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]).
- CARBONELL BASSET, Delfin (2004): *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)*. Recensión de Ana García Lozano, en CFG 6, 2004, 271-272.
- CASADO VELARDE, Manuel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 7, 2005, 314-316.
- CONDE TARRÍO, Xermán (2007a): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*. Recensión de Emma Mª Salgueiro Veiga, en CFG 10, 2008, 274-279.
- (ed.) (2007b): *El componente etnolingüístico de la paremiología*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto, en CFG 10, 2008, 279-282.

- (ed.) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Recensión de Xacinta Varela Martínez, en CFG 13, 2011, 411-416.
- CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): “Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración”, en CFG 6, 2004, 285-288.
- CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto, en CFG 12, 2010, 403-404.
- COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en CFG 7, 2005, 318-320.
- DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): Véxase BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009).
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN, Elisabeth (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en CFG 8, 2006, 334-337.
- (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte*. Recensión de Martina Silva López, en CFG 12, 2010, 405-408.
- DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies*. Vermont: Proverbium & The University of Vermont. Recensión de Rebeca Lema, en CFG 14, 2012, 345-347.
- DURÁN PAREDES, Lucía (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en CFG 9, 2007, 301-304.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en CFG 11, 2009, 373-378.
- GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) Maria-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 13, 2011, 416-422.
- (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romana*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 13, 2011, 423-426.
- GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero*. Recensión de Xacinta Varela Martínez, en CFG 12, 2010, 408-409.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2002): *La phraseologie du français*. Recensión de María Álvarez de la Granja, en CFG 6, 2004, 272-274.
- (2007a): *La didactique du français idiomatique*. Recensión de Xermán Conde Tarrio, en CFG 10, 2008, 283-284.
- (dir.) (2007b): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources*. Recensión de Xacinta Varela Martínez, en CFG 13, 2011, 430-432.
- (ed.) (2007c): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras*. Recensión de Xacinta Varela Martínez, en CFG 13, 2011, 427-430.
- (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Recensión de Emma Mª Salgueiro Veiga, en CFG 13, 2011, 433-436.
- (ed.) (2012): *Unidades fraseológicas y TIC*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín en CFG 15, 2013; 510-512.
- GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas*. Recensión de Claudia Herrero Kacmarek, en CFG 11, 2009, 378-380.
- HALLSTEINSDOTTIR, Erla (2010): Véxase PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010).
- HARGUINDEY BANET, Henrique (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- HERRERO, Claudia (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- IGLESIAS, Nely (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*. Recensión de Patricia Buján Otero, en CFG 7, 2005, 320-323.

- IOPPOLI, Eleonora (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- KONECNY, Christine (2010): Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele. Recensión de Simona Brunetti en CFG 15, 2013; 513-516.
- LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín, en CFG 11, 2009, 381-384.
- LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia. Recensión de Xosé María Gómez Clemente, en CFG 10, 2008, 284-287.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da xuega. 150 fraseologismos con exercicios*. Recensión de Nely M. Iglesias Iglesias, en CFG 14, 2012, 348-350.
- LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Recensión de Leopoldo Cañizo Durán, en CFG 8, 2006, 337-340.
- LUQUE NADAL, Lucía (2010): Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey, en CFG 13, 2011, 437-440.
- LURATI, Ottavio (2002): Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 9, 2007, 305-311.
- MANSILLA, Ana (2010): Véxase MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010).
- MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- MARTINO RUZ, Xandru (2008): *Refraneru temáticu asturianu*. Recensión de Xacinta Varela Martínez en CFG 14, 2012, 351-355.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en CFG 6, 2004, 275-279.
- (2008a): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*. Recensión de Claudia Herrero Kaczmarek, en CFG 10, 2008, 287-289.
- (2008b): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Recensión de Alba Vidal Fernández, en CFG 10, 2008, 290-293.
- (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Recensión de Patricia Buján Otero, en CFG 11, 2009, 384-388.
- MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey, en CFG 12, 2010, 410-413.
- MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 8, 2006, 340-342.
- (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en CFG 14, 2012, 355-358.
- MOGORRÓN HUERTA, e MEJRI, Salah (dirs.) (2010): *Opacidad, idiomaticidad, traducción. Opacité, idiomaticité, traduction*. Recensión de Juan Antonio Albaladejo Martínez en CFG 14, 2012, 359-360.
- (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción*. Recensión de Paola Masseau, en CFG 15, 2013; 517-518.
- MOKIENKO, Valerii M. (1998): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998).
- MORVAY, Károly (2006): *Éls bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en CFG 15, 2013; 519-522.
- NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en CFG 15, 2013; 522-526.
- NETZLAFF, Marion (2005): La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol. Recensión de Mª Isabel González Rey, en CFG 10, 2008, 294-298.
- NUNES, Manuela (2006): Véxase ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006).
- OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugénia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Por Carmen Mellado Blanco, en CFG 10, 2008, 298-303.
- OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español*. Recensión de M. Carmen Losada Aldrey en CFG 14, 2012, 361-365.

- PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2002): Véxase IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002).
- (eds.) (2005): Véxase LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (2005).
- PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*. Recensión de Mª Isabel González Rey, en CFG 9, 2007, 311-313.
- PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranys sobre el cap*. Recensión de Xus Ugarte Ballester en CFG 14, 2012, 365-367.
- (2005-2012): *vpamies.dites.cat* /// *refranyer.dites.cat* /// *biblioteca.dites.cat* /// *diccionari.blogspot.com* /// *didactica.dites.cat* /// *tematic.dites.cat* /// *polim.dites.cat* /// *frasesfetes.dites.cat* /// *enciclopedia.dites.cat* /// *etimologies.dites.cat* /// *conferencies.dites.cat* /// *topica.dites.cat* /// *ulls.dites.cat* /// *cap.dites.cat*. Recensión de Joan Puigmalet en CFG 14, 2012, 367-371.
- PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castelán-galego*. Recensión de María do Rosario Soto Arias, en CFG 13, 2011, 440-446.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. Recensión de María Álvarez de la Granja en CFG 15, 2013, 526-529.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2006): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN, Elisabeth (2005).
- (2009): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN, Elisabeth (2009).
- PIIRAINEN Elisabeth: Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en CFG 14, 2012, 371-373.
- PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en CFG 13, 2011, 446-450.
- RAMÓN, E. (ed.) (2005): Véxase ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005).
- RAMOS, Gabino (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2004).
- RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 12, 2010, 414-417.
- ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): Aspectes de fraseoloxía contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal. Recensión de Ana Mansilla Pérez en CFG 15, 2013, 529-533.
- ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005).
- RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en CFG 6, 2004, 279-283.
- RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): Véxase PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005).
- RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en CFG 7, 2005, 316-318.
- RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2005): *Diccionario temático de frases hechas*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en CFG 7, 2005, 323-329.
- SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en CFG 9, 2007, 314-318.
- (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'*. Recensión de Carmen Mellado Blanco en CFG 14, 2012, 374-377.
- SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Diccionario Idiomático Português-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en CFG 9, 2007, 314-318.
- (2005): *Diccionario Idiomático Português-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en CFG 9, 2007, 314-318.
- SCHEMANN-DIAS, L. (1979): Véxase SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979)
- (2005): Véxase SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (2005).
- SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P., MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. Recensión de Noelia Surribas Díaz en CFG 15, 2013, 534-535.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Recensión de Luís González García, en CFG 7, 2005, 330-333.

- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán. Recensión de Mª Isabel González Rey*, en CFG 11, 2009, 388-391.
- (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*. Recensión de Germán Conde Tarrío, en CFG 11, 2009, 391-392.
- SEVILLA MUÑOZ, Manuel (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- SIMONA, Federica (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- SOTO ARIAS, María Rosario (2008): Véxase LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008).
- STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998).
- VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español. Recensión de Luis González García en CFG 15, 2013; 535-542.
- WOTJAK, G. (ed.) (2005): Véxase ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005).
- ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006): *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*. Recensión de Paula Quiroga Munguía, en CFG 10, 2008, 304-307.

1.3.2. Índice alfabético de recensiones por recensionantes

- ALBALADEJO MARTÍNEZ, Juan Antonio (2012). Recensión de MOGORRÓN HUERTA, e MEJRI, Salah (dirs.) (2010): *Opacidad, idiomatización, traducción*. Opacité, idiomatizité, traduction. En CFG 14, 2012, 359-360.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2004): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2002): *La phraseologie du français*, en CFG 6, 2004, 272-274.
- (2013): Recensión de PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones* en CFG 15, 2013; 526-529.
- BRUNETTI, Simona (2013): Recensión de KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele* en CFG 15, 2013; 513-516.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2005): Recensión de IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*, en CFG 7, 2005, 320-323.
- (2009): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*, en CFG 11, 2009, 382-386.
- CAÑIZO DURÁN, Leopoldo (2006): Recensión de LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, en CFG 8, 2006, 337-340.
- CONDE TARRÍO, Xermán (2008): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (2007): *La didactique du français idiomatique*, en CFG 10, 2008, 283-284.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*, en CFG 11, 2009, 391-392.
- FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa (2009): Recensión de LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*, en CFG 11, 2009, 381-384.
- (2013): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC* en CFG 15, 2013; 510-512.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2005a): Recensión de CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo* en CFG 7, 2005, 314-316.
- (2005b): Recensión de COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]*, en CFG 7, 2005, 318-320.
- (2005c): Recensión de RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniça. Memorias*, en CFG 7, 2005, 316-318.
- (2006): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*, en CFG 8, 2006, 340-342.

- (2007): Recensión de LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee*, en CFG 9, 2007, 305-311.
- (2010): Recensión de RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día*, en CFG 12, 2010, 414-417.
- (2011a): Recensión de GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiología romance. Los refranes meteorológicos*. José Enrique Gargallo Gil (coordinador) Maria-Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana i Tous y Antonio Torres Torres, en CFG 13, 2011, 416-422.
- (2011b): Recensión de GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romanza*, en CFG 13, 2011, 423-426.
- (2012a). Recensión de BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire pbraseologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*, en CFG 14, 2012, 337-339.
- (2012b). Recensión de BERMÚDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega) 1* (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 2* (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 3* (10.9.2012). En CFG 14, 2012, 342-344.
- (2012c). Recensión de MIEDER, Wolfgang (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. En CFG 14, 2012, 355-358.
- (2012d). Recensión de PIIRAINEN Elisabeth: *Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project*. En CFG 14, 2012, 371-373.
- (2013): Recensión de MORVAY, Károly (2006): *El bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. en CFG 15, 2013; 519-522.
- GARCÍA LOZANO, Ana (2004): Recensión de CARBONELL BASSET, Delfín (2004): *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)*, en CFG 6, 2004, 271-272.
- GIRÁLDEZ ARIAS, Isabel (2007a): Recensión de SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*, en CFG 9, 2007, 314-318.
- (2007b): Recensión de SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*, en CFG 9, 2007, 314-318.
- (2007c): Recensión de SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (2005): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*, en CFG 9, 2007, 314-318.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2008): Recensión de LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, en CFG 10, 2008, 284-287.
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): Recensión de SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*, en CFG 7, 2005, 330-333.
- (2008): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*, en CFG 10, 2008, 267-274.
- (2013): Recensión de VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana). Hacia una fraseología histórica del español* en CFG 15, 2013; 535-542.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2005): Recensión de BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo*, en CFG 7, 2005, 308-313.
- (2007): Recensión de PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*, en CFG 9, 2007, 311-313.
- (2008): Recensión de NETZLAFF, Marion (2005) : *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol*, en CFG 10, 2008, 294-298.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán*, en CFG 11, 2009, 388-391.
- (2010): Recensión de BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitriy (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*, en CFG 12, 2010, 389-402.
- GUERBEK, Ekaterina (2005): Recensión de BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas), en CFG 7, 2005, 305-308.

- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*, en CFG 10, 2008, 287-289.
- (2009): Recensión de GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas*, en CFG 11, 2009, 378-380.
- IGLESIAS IGLESIAS, Nely (2012a). Recensión de LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da xuega. 150 fraseologismos con exercicios*. En CFG 14, 2012, 348-350.
- (2012b). Recensión de BARSANTI, Mª Jesús (2011): *Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán*. En CFG 14, 2012, 340-341.
- LEIVA ROJO, Jorge (2004): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*, en CFG 6, 2004, 267-270.
- LEMA, Rebeca (2012). Recensión de DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies*. Vermont: Proverbium & The University of Vermont. En CFG 14, 2012, 345-347.
- LOSADA ALDREY, M. Carmen (2010): Recensión de MELLADO, Carmen, BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia, IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas propuestas para el español y el alemán*, en CFG 12, 2010, 410-413.
- (2011): Recensión de LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología*, en CFG 13, 2011, 437-440.
- (2012). Recensión de OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español*. En CFG 14, 2012, 361-365.
- MANSILLA PÉREZ, Ana (2013): Recensión de ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): *Aspectes de fraseología contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal* en CFG 15, 2013; 529-533.
- MASSEAU, Paloma (2013): Recensión de MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (eds.) (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción* en CFG 15, 2013; 517-518.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2005): Recensión de RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2004): *Diccionario temático de frases hechas*, en CFG 7, 2005, 323-329.
- (2006): Recensión de ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*, en CFG 8, 2006, 331-333.
- (2007): Recensión de ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen*, en CFG 9, 2007, 301-304.
- (2008): Recensión de OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*, en CFG 10, 2008, 298-303.
- (2009): Recensión de GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*, en CFG 11, 2009, 373-378.
- (2011): Recensión de PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography*, en CFG 13, 2011, 446-450.
- (2012). Recensión de SCHEMANN, Hans (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'*. En CFG 14, 2012, 374-377.
- (2013): Recensión de NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano* en CFG 15, 2013; 522-526.
- MORVAY, Károly (2013): Recensión de BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraseologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español* en CFG 15, 2013; 505-509.
- PUIGMALET, Joan (2012). Recensión de PÀMIES, Víctor (2005-2012): vpamies.dites.cat [/// refranyer.dites.cat](http://refranyer.dites.cat) [/// biblioteca.dites.cat](http://biblioteca.dites.cat) [/// dicionari.blogspot.com](http://dicionari.blogspot.com) [/// didactica.dites.cat](http://didactica.dites.cat) [/// tematic.dites.cat](http://tematic.dites.cat) [/// polsim.dites.cat](http://polsim.dites.cat) [/// frasesfetes.dites.cat](http://frasesfetes.dites.cat) [/// enciclopedia.dites.cat](http://enciclopedia.dites.cat) [/// etimologies.dites.cat](http://etimologies.dites.cat) [/// conferencies.dites.cat](http://conferencies.dites.cat) [/// topica.dites.cat](http://topica.dites.cat) [/// ulls.dites.cat](http://ulls.dites.cat) [/// cap.dites.cat](http://cap.dites.cat). En CFG 14, 2012, 367-371.
- QUIROGA MUNGUÍA, Paula (2008): Recensión de ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006): *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*, en CFG 10, 2008, 304-307.
- RODRÍGUEZ NIETO, Cristina (2008): Recensión de CONDE TARRÍO, Xermán (2007): *El componente etnolingüístico de la paremiología*, en CFG 10, 2008, 279-282.

- (2010): Recensión de CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota*, en CFG 12, 2010, 403-404.
- SALGUEIRO VEIGA, Emma Mª (2008): Recensión de CONDE TARRÍO, Xermán (2007): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*, en CFG 10, 2008, 274-279.
- (2011): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*, en CFG 13, 2011, 433-436.
- SILVA LÓPEZ, Martina (2010): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; PIIRAINEN Elisabeth (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte*, en CFG 12, 2010, 405-408.
- SOTO ARIAS, María Rosario (2011): Recensión de PENA, Xosé A. (2011): *Dicionario fraseolóxico bilingüe castelán-galego*, en CFG 13, 2011, 440-446.
- SURRIBAS DÍAZ, Noelia. (2013): Recensión de SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P, MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch* en CFG 15, 2013; 534-535.
- UGARTE BALLESTER, Xus (2012). Recensión de PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refrans sobre el cap*. En CFG 14, 2012, 365-367.
- VARELA MARTÍNEZ, Xacinta (2010): Recensión de GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero*, en CFG 12, 2010, 408-409.
- (2011a): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*, en CFG 13, 2011, 407-411.
- (2011b): Recensión de CONDE TARRÍO, Germán (ed) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*, en CFG 13, 2011, 411-416.
- (2011c): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2007): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources*, en CFG 13, 2011, 430-432.
- (2011d): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (Ed.) (2007): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras*, en CFG 13, 2011, 427-430.
- VEIGA NOVOA, Cristina (2004a): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*, en CFG 6, 2004, 275-279.
- (2004b): Recensión de RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda (2003): *Pequeno refranero alemán-galego*, en CFG 6, 2004, 279-283.
- (2006): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E. (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*, en CFG 8, 2006, 334-337.
- (2007): Recensión de ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología*, en CFG 9, 2007, 297-322.
- VIDAL FERNÁNDEZ, Alba (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, en CFG 10, 2008, 290-293.

1.4. Índice da sección de Novas

- Novas (2004) CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): “Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración”, en *CFG* 6, 2004, 285-288
- Novas (2005): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía, en *CFG* 7, 2005, 337-338.
- Novas (2005): *Europhras*, en *CFG* 7, 2005, 338.
- Novas (2005): *Paremia*, en *CFG* 7, 2005, 338-339.
- Novas (2005): *Proverbium*, en *CFG* 7, 2005, 339-340.
- Novas (2006): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía, en *CFG* 8, 2006, 345-351.
- Novas (2008): *Fraseonet*, en *CFG* 10, 2008, 311.
- Novas (2008): *Frasespal*, en *CFG* 10, 2008, 312-313.
- Novas (2009): Baránov, Anatolij; Dobrovol'skij, Dmitriy (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, en *CFG* 11, 2009, 395-397.
- Novas (2009): *Coloquio Internacional de Fraseografía* (Santiago de Compostela), en *CFG* 11, 2009, 398-399.
- Novas (2009): *Unha novidosa páxina web fraseolóxica* <<http://www.ettinger-phrasologie.de>> (Stefan Ettinger, Univ. Augsburg), en *CFG* 11, 2009, 399-401.
- Novas (2010): Congreso de EUROPHRAS (Granada 30.6-2.7.2010). Cross-Linguistic And Cross-Cultural Perspectives On Phraseology And Paremiology, en *CFG* 12, 2010, 433-439.
- Novas (2010): *Internationale Tagung Zur Kontrastiven Phraseologie Deutsch-Spanisch*, 24.-25. November 2011. Facultade de Filoloxía, Universidade de Santiago. Grupo organizador: FRASESPAL. Coordinadora do congreso: Carmen Mellado Blanco, *CFG* 12, 2010, 439.
- Novas (2010): *XII Simposio Internacional de Comunicación Social*. Centro de Lingüística Aplicada (Santiago De Cuba. 17-21.1.2011), en *CFG* 12, 2010, 439.
- Novas (2011): Tercer Seminario Internacional sobre Refranes Meteorolóxicos. Geoparemioloxía Romance (Universitat de Barcelona (UB). 6 -7.6.2011), en *CFG* 13, 2011, 466.
- Novas (2011): *Seminario “La Fraseología en el Corrido Mexicano”*. (Universidad Michoacana de San Nicolás de Hidalgo, México) Raúl Eduardo González Hernández (Universidad Complutense de Madrid (UCM). 17.6.2011), en *CFG* 13, 2011, 467.
- Novas (2011): *Seminario Internacional. Unidades Fraseológicas y TIC* (Universidad Complutense de Madrid (UCM). 5, 6 -7.10.2011), en *CFG* 13, 2011, 467-469.
- Novas (2011): *Nace O Refraneiro Galego*, unha aplicación para Iphone con case 10.000 refráns para consultar offline, en *CFG* 13, 2011, 469.
- Novas (2011): II Jornadas de Lengua y Comunicación “La fraseología y la paremiología (60 años después de la Introducción a la lexicografía moderna de D. Julio Casares)” (Alcalá de Henares 9-10.11.2011), en *CFG* 13, 2011, 470.
- Novas (2011): II International Conference on Phraseology and Paremiology. I Brazilian Conference on Phraseology. Topic “Current trends in descriptive and applied research on phraseology and paremiology”. (Brasília 13-18.11.2011), en *CFG* 13, 2011, 470.
- Novas (2011): *Congreso Internacional de Fraseoloxía Contrastiva Alemán-Español/Galego*. < www.usc.es/frasespal> (Santiago de Compostela, 24-25.11.2011), en *CFG* 13, 2011, 470.
- Novas (2011): Exposición virtual: *Refranes y Aforismos en la España del s. XVII*. (Biblioteca Histórica de Madrid. Exposición realizada entre marzo e outubro de 2009), en *CFG* 13, 2011, 474.
- Novas (2011): International Conference under the Auspices of the European Society of Phraseology (EUROPHRAS) “Phraseology and Culture” <<http://www.europhrasmaribor.si/>> (Maribor, Slovenia. 27-31.8.2012), en *CFG* 13, 2011, 474.
- Novas (2012): *Fraseologia & Paremiologia. Seconda giornata di studio*. Università degli Studi di Roma. La Sapienza. 6-7/6/2012.
- Novas (2012): *Coloquio Internacional FRADITRAD: “Fraseología, Didáctica de las lenguas y traducción”*. Universidade de Santiago de Compostela. Campus de Lugo (Facultade de Humanidades). 29-31/10/2012.
- Novas (2012): *Language Change and Phraseology*. Annual conference of the Society for the History of Germanic Languages. University of Siegen, Germany. 27-29/9/2012.
- Novas (2012): *Il proverbio nella letteratura italiana dal XV al XVII secolo*. Università Roma Tre - Fondazione Marco Besso - Istituto della Enciclopedia Italiana. Fondata da Giovanni Treccani. Roma 5-6/12/2012.

- Novas (2012): Seminarios para la formación doctoral en fraseología y paremiología. Universidad Complutense de Madrid. 9/2012.
- Novas (2012): Recursos para el desarrollo de la competencia léxica: colocaciones, locuciones y fórmulas institucionalizadas. Obradoiros para profesores de ELE. Instituto Cervantes. Napoli: 24/02/2012.
- Novas (2013): *Congreso Internacional Phraseology in Multilingual Society*. Sociedade EUROPHRAS. Federal University. Kremlyovskaya, 18. Kazan. 19–22/08/2013.
- Novas (2013): Workshop “FeminineMasculine” in contrastive lexicology and phraseology. FLSH, Université de Limoges. 06–08/03/2013.
- Novas (2013): 21-25/01/2013.

1.5. Publicacións recibidas na redacción

- Libros e separatas recibidos na Redacción, en *CFG* 7, 2005, 340-343.
- Libros, separatas e revistas recibidas na Redacción, en *CFG* 8, 2006, 352-363.
- Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 9, 2007, 325-332.
- Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 10, 2008, 313-331.
- Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 11, 2009, 402-416.
- Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 12, 2010, 421-433.
- Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 13, 2011, 453-466.

2. Índice temático dos catorce números de Cadernos de Fraseoloxía Galega

2.1. Índice dos artigos

XENERALIDADES	
Taxonomía	ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 9-34.
Lit-metaf / prov-non prov	LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 163-173.
Gramática	BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 41-53.
	ODRIOZOLA PEREIRA, Juan Carlos (2010): “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de <i>ere</i> ‘tamén’ na lingua vasca”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 175-194.
	CHACOTO, Lucía (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas <i>quem / quien</i> en portugués e español”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 31-53.
Fixación	ÁNGELOVA NĚNKOVA, Věselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 15-33.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicación fraseolóxica. Notas galegas”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 57-80.
	AUGUSTO, M ^a Celeste (2012): “Os enunciados (implicados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘saboría’?”, en <i>CFG</i> 14, 2012, 21-42.
Modelación	GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 131-139.
	MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienko a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 149-158.
	MORVAY, Károly (2004): “Notas sobre fraseoloxía comparada”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 159-168.
Estilo	NOGUEIRA SANTOS, António (2007): “Fraseoloxía comparada — hendiade en inglés e portugués”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 167-171.

Rexistro e nivel	GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 81-112.
Pragmática	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 209-232.
	OLZA MORENO, Inés (2012): “Fijo que este artigo te gustará: o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na linguaxe xuvenil do español e do inglés” en <i>CFG</i> 14, 2012, 203-217.
Hermenéutica	GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos ‘dicta’ populares sobre o paseo e a paisaxe”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 129-161.
	AGUILAR RUIZ, Manuel José (2011): “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: <i>Los refranes que dicen las viejas tras el fuego</i> ”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 17- 48.

ESTRUTURAS	
FRASEOLOXÍA	
Colocacións	LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 141-147.

	PAZ ROCA, M ^a Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 205-219.
	MUÑOZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das nocións de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 177-190.
	ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 29-43.
	BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 95-110.
	LAREO, Inés (2011): “Colocacións con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 191-214.
	HOLTZINGER, Herbert. Unikale Elemente (2012): “Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual” en <i>CFG</i> 14, 2012, 165-174.
	BEVILACQUA, Cleci Regina (2013): “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 21-36.
Col-Loc	MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 175-188.
Locucións	MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos dicionarios”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 149-176.
	PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2010): “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 209-232.
	CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 11-26.
	CATALÀ GUITART, Dolors (2008): “Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 55-65.
	ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 13-40.
	ROBLES I SABATER, Ferran (2012) “As locucións marcadoras de reformulación con ‘decir’, ‘dir’, ‘sagen’”, en <i>CFG</i> 14, 2012, 219-244.
	GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a oito’: dúas locucións de diferente fortuna”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 91-117.
	LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 183-208.
	MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2013): “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 209-234.
	RUIZ MARTÍNEZ, Ana María (2013): “Sobre a marcación diafásica das locucións en español”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 289-320.
Fórmulas	LASKOWSKI, Marek: “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica” en <i>CFG</i> 11, 2009, 113-138.
	MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 235-246.
Outros	GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseolóxico”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 111-121.
	CARBONELL BASSET, Delfin (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 55-73.

PAREMIOLOXÍA

Fraseoloxía Paremioloxía	KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 135-148.

FrasParContos	SOTO ARIAS, M ^a Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luís (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenéticas”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 211-227.
Lit-metaf / prov-non prov	LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 163-173.
Paremioloxía	FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 35-58.
	PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 191-223.
Mínimo paremiolóxico	VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 9-116.
	SARDELLI, M ^a Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 191-209.
	CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2013): “Na procura do mínimo paremiolóxico grego “, en <i>CFG</i> 15, 2013; 133-140.
Véxase tamén Argumentos e Interpretación	

DICIONARIOS	
Fraseografía	GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 131-139.
	MORVAY, Károly (2004): “Por unha metafraseografía peninsular”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 169-189.
	PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETANA, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 191-203.
	PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 225-238.
	BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 45-94.
	ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 13-30.
	SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 195-221.
	TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e <i>definien</i> s na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 229-256.
	CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve (2013): “Achea fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán catalán-galego”, en <i>CFG</i> 15, 2013; 37-132.
Historia da fraseoloxía e da fraseografía	MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 59-77.
	CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 27-56.
	HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 113-135.
	SOTO ARIAS, M. do Rosario e GONZÁLEZ GARCÍA, Luís (2007): “Do <i>verbo antigo</i> en Johan Garcia de Guilhade”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 223-232.
	BÁRDOSI, Vilmos (2010): “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 29-39.

Paremiografía	KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 147-163.
	SOTO ARIAS, Mª do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego”, en <i>CFG</i> 3, 2003 (vol. monográfico; 344 pp.).
	AUGUSTO, Mª Celeste (2012): “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘saboría?’” en <i>CFG</i> 14, 2012, 21-42.
	SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. (2013): “A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos”, en <i>CFG</i> 15, 2013; 321-346.

TRADUCCIÓN

	SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiolóxica”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 221-229.
	WIRRER, Jan (2005): “‘Wät mehr regelt en Gesett’. Versión baixoalema da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 261-276.
	ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 13-30.
	MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 207-219.
	QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 163-171.
	PASTOR LARA, Alejandro (2010): “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 195-208.
	LEIVA ROJO, Jorge (2013): “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso”, en <i>CFG</i> 15, 2013; 183-208.

USOS LITERARIOS, XEOGRÁFICOS E POR IDADES

Fraseoloxía e literatura	CONCA, María (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 75-89.
	ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 277-289.
	ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 13-27.
	ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 79-94.
	BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana, 1”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 49-64.
	BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly (2012): “A fraseoloxía moncadiana, 2”, en <i>CFG</i> 14, 2012, 43-62.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2011): “Álvaro Cunqueiro e a paremioloxía”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 77-111.
	FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta (2012): “Fraseoloxía e paremioloxía galega nos escritos do P. Martín Sarmiento (1695-1772)” en <i>CFG</i> 14, 2012, 99-163.

	MONTORO DEL ARCO, Esteban (2012): “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo” en <i>CFG</i> 14, 2012, 175-2012.
	UGARTE BALLESTER, Xus (2012): “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de ‘The Way to Wealth’ de Benjamin Franklin” en <i>CFG</i> 14, 2012, 245-256.
	VULETIĆ, Nikola (2012): “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dálmata” en <i>CFG</i> 14, 2012, 257-269.
Xeografía	PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de meixcanismos’ de Santamaría”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 225-238.
	PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locucións espalladas por Europa e máis alá”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 173-193.
	PIIRAINEN, Elisabeth (2011): “Ditos espallados por Europa e máis alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 227-246.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2007): “ <i>Cando chove e dá o sol</i> ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 67-94.
	BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 35-53.
	NÚÑEZ ROMÁN, Francisco (2013): “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 253-266.
	RAMOS SAÑUDO, Ana María (2013): “Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 267-287.
Xornalismo e publicidade	RECIO ARIZA, M ^a Ángeles (2010): “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 233-245.
	CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor (2010): “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuíta: <i>De Luns a Venres</i> ”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 41-68.
Usos por idade	FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2011): “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 65-76.
	SOTO ARIAS, María Rosario (2011): “Interaccións verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-razapaz. Contribución á fraseoloxía”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 279-297.

ARGUMENTOS E INTERPRETACIÓN

Persoas	NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 221-238.
	FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 81-111.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 247-262.
Somatismos	OLZA MORENO, Inés (2009): “ <i>Habla, soy todo oídos</i> . Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 137-160.
	BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 65-79.
	BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 17-48.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2010): “Dentes e moas na fraseoloxía galega”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 69-126.
	BUJÁN OTERO, Patricia (2012): “Pataqueiras e ‘Radieschen’: fraseoloxía da morte en alemán e galego” en <i>CFG</i> 14, 2012, 83-98.

Animais	NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: <i>cão/gato-dog/cat</i> ”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 165-175.
	MARTÍNEZ BLANCO, Xulián; VEIGA ALONSO, Serxio (2010): “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 155-173.
	SILVA LÓPEZ, Martina (2010): “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 273-286.
	GROBA, Fernando (2010): “ <i>A cabalo regalado non se lle mira o dente</i> . Compilación da fraseoloxía equina galega actual”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 317-372.
	GROBA BOUZA, Fernando (2011): “ <i>Onde hai eguas, poldros nacen</i> . A realidade vista dende os equinos”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 149-176.
Plantas	RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 371-387.
	NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena (2013): “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 235-252.
Máquinas	GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2011): “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 113-148.
Verde	MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 189-205.
Afectos	BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en <i>CFG</i> 14, 2012, 63-82.
	MASIULIONYTĖ, Virginija; ŠILEIKAITĖ, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 145-165.
	SANROMÁN VILAS, Begoña (2010): “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecementos dos escritos académicos”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 247-271.
	HERRERO KACZMAREK, Claudia (2011): “El encuentro y desencuentro expresado a través de los fraseologismos del campo cognitivo HABLAR”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 177-190.
	BRUNETTI, Simona (2012): “Fraseoloxía e superstición. Usos e costumes comparados de dous pobos” en <i>CFG</i> 14, 2012, 63-82.
Socioloxía	FERRO RUIBAL, Xesús (2013): “ <i>Ser ~ parecer ~ hacerse de Angrois</i> . Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 141-182.
Música Al E	MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá Un estudo contrastivo (alemán - español)”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 137-144.
Paremioloxía meteorolóxica	RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 239-260.
	GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “ <i>Garda o teu saio para maio</i> . Consellos de abrigo no calendario romance de refráns”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 95-112.
	CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 55-66.
	FERRO RUIBAL, Xesús (2007): “ <i>Cando chove e dá o sol</i> ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 67-94.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Rumania”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 173-190.
	RÍO CORBACHO, Pilar (2011): “BADARE: A personificación nos espazos de tempo”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 247-262.
Paremioloxía haxiocronolóxica	SOTO ARIAS, Mª Rosario (2013): “Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 347-370.

DIDÁCTICA	
	VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 9-116.
	GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 113-130.
	SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 231-250.
	CONCA, María (2005): “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 75-89.
	GONZÁLEZ REY, M ^a Isabel (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 123-145.
	CORVO SÁNCHEZ, M ^a José (2008): “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos <i>Sprachbücher</i> de Juan Ángel de Zumarán”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 67-78.
	ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 95-127.
	IÑESTA MENA, Eva M ^a (2010): “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 141-154.
	DETRY, Florence (2011): “Do literal ó figurado: descodifica-las expresións idiomáticas na clase de LE”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 49-63.
	MONTES LÓPEZ, María (2011): “Consideracións sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudantes galegófonos”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 215-226.
	RUIZ QUEMOUN, Fernand (2011): “O espazo da tradución das expresións idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 263-277.
	STROHSCHEN, Carola (2013): “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 371-392.
	TIMOFEEVA, Larissa (2013): “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 393-410.

PANORAMAS	
	JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 119-133.
	BALÁZS, Géza (2010): “Panorama da fraseoloxía húngara”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 17-28.
	FIEDLER, Sabine (2010): “Fraseoloxía do Esperanto”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 127-139.
	VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2013): “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)”, en <i>CFG</i> 15, 2013, 411-438.

2.2. Función e índice da sección de Recadávivas

		Col-Loc	Fórm.	Refráns
RIVAS, Paco	“Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa”, en <i>CFG</i> 1, 2000, 11-90.	614		26
TABOADA CHIVITE, Xesús	“Refranciro galego”, en <i>CFG</i> 2, 2000, 47-192.			3.703
SOTO ARIAS, M ^a do Rosario	“Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego”, en <i>CFG</i> 3, 2003, 344pp.			4.453
VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Mínimo paremiolóxico de Viana do Bolo”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 79-116.			348
VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Un manuscrito paremiolóxico de Murguía” (71 H.Núñez 72 Sobreira), en <i>CFG</i> 4, 2003, 117-128.			143

PAZ ROCA, Mª Carmen	“Aportazón ao refraneiro. Colección de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 129-141.			502
VÁZQUEZ, Lois	“Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 143-171.			311
BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen, RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 173-343.			3.875
BUJÁN OTERO, Patricia	“El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 345-369.			70
RUÍZ LEIVAS, Crístopo; EIROA GARCÍA – GARABAL, Juan A.	“Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”, en <i>CFG</i> 4, 2003, 371-387.			104
VÁZQUEZ SACO, Francisco Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal, Mª. Carmen Paz Roca.	“Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”. Locucións, en <i>CFG</i> 5, 2003, 943-952. Fórmulas, en <i>CFG</i> 5, 2003, 933-942. Refrás, en <i>CFG</i> 5, 2003, 5-842.	263	238	22.939
VÁZQUEZ SACO, Francisco Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal, Mª. Carmen Paz Roca.	“Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”. Ref. con topónimo, en <i>CFG</i> 5, 2003, 843-910. Dialoxismos, en <i>CFG</i> 5, 2003, 911-924. Enunc. fras., en <i>CFG</i> 5, 2003, 925-928. Frases proverbiais, en <i>CFG</i> 5, 2003, 929-932.			1.410 267 59 56
PAZ ROCA, Mª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana	“Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco” Refrás, en <i>CFG</i> 6, 2004, 253-264.			81
PAZ ROCA, Mª Carmen	“Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco” Refrás, en <i>CFG</i> 9, 2007, 247-293. Wellerismos-Dialoxismos Enunciados - Frases Proverbiais	57	61	1.097 24 17
CONDE TARRÍO, Germán	“Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 27-56.			54
GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María	“Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego”, en <i>CFG</i> 6, 2004, 81-112.	176		
ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María	“Glosario de locucións adverbais do galego medieval”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 13-40..	404		
BARBEITO LORENZO, María Dolores	“Frases feitas do Concello das Neves”, en <i>CFG</i> 7, 2005, 293-301.	144		
FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina	“‘Paremiás selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llopiz Méndez”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 265-315.			706

LÓPEZ BARREIRO, Margarita	“Frasas feitas do Cachafeiro (Forcarei)”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 317-327.	129		
FERRO RUIBAL, Xesús	“Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas”, en <i>CFG</i> 8, 2006, 179-264.	5300	97	
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“108 fórmulas galegas”, en <i>CFG</i> 9, 2007, 235-246.		108	
FERRO RUIBAL, Xesús	“Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro”, en <i>CFG</i> 10, 2008, 241-253.			254
PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda	“Frasas feitas de San Lourenzo de Abelendo” (Porqueira), en <i>CFG</i> 10, 2008, 255-264.	88	25	6
FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando	“Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 259-282. Dial/Wellerismos	94	21	229 6
HERMIDA ALONSO, Anxos	“Fraseoloxía de Matamá (Vigo)”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 283-304.	227	27	
PRIETO DONATE, Estefanía	“Refraneiro escolar galego do cambio de milenio”, en <i>CFG</i> 11, 2009, 305-369.			4.072
GONZÁLEZ GUERRA, Anxo	“Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballo, Lugo)”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 289-315. Dial/Wellerismos	177	77	260 6
GROBA BOUZA, Fernando	“ <i>A cabalo regalado non se lle mira o dente.</i> Compilación da fraseoloxía equina galega actual”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 317-372.. Dial/Wellerismos Refráns con topónimo	355	46	1.450 21 97
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“120 locucións verbais galegas”, en <i>CFG</i> 12, 2010, 373-386.	120		
VENTÍN DURÁN, José Augusto	“Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.” Anexo 1, 2007 de <i>CFG</i> .	314	173	2.618
DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo	“Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)”, en <i>CFG</i> 13, 2011, 301-404.	446	125	2.400
CASTRO OTERO, Salvador PAREDES DURÁN, Lucía GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel HARGUINDEY BANET, Henrique MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé ROCAMONDE, Ramón	“Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas”, en <i>CFG</i> 14, 2012, 273-286.	40	19	20
CERRADELO, Silverio, VALLS, Esteve	“Achega fraseolóxica para un dicionario bilingüe galego-catalán / catalán-galego” en <i>CFG</i> 15, 2013; 37-132.	417	16	87

CERVINO FERRÍN, M. ^a Victoria	“Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 1”, en <i>CFG</i> 14, 2012, 287-308. Dial/Wellerismos	144	50	31
	“Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2”, en <i>CFG</i> 15, 2013; 441-462. Wellerismos	152	89	29
FERRO RUIBAL, Xesús	“Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)”, en <i>CFG</i> 14, 2012, 309-334. Dial/Wellerismos	81	28	145
				1
MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo	“ <i>Perdóolle o mal que me foi polo ben que me sabe</i> . Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega”, en <i>CFG</i> 15, 2013; 463-486.	173	18	
RUBINOS CONDE, Miguel	“ <i>Da roda para a piola</i> : refráns e frases do sur de Galicia”, en <i>CFG</i> 15, 2013; 487-502.	46	8	87
	TOTAL	9.961	1.226	52.132

3. Índice global dos Cadernos de Fraseoloxía Galega

Cadernos de Fraseoloxía Galega 1, 2000

RECADÁDIVA. RIVAS, Paco (2000): *Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 2, 2000

RECADÁDIVA. TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): *Refraneiro galego*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 3, 2003

DICIONARIO. SOTO ARIAS, María do Rosario: *Achegas a un dicionario de refráns. Galego-castelán, castelán-galego*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 4, 2003

ESTUDOS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas”. FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega”. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro”. VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Aproximación ó mínimo paremiolóxico galego. Unha proposta didáctica”.

RECADÁDIVAS. VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Un manuscrito paremiolóxico de Murguía”. PAZ ROCA, María Carmen: *Aportazón ao refraneiro. Coleición de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)*. VÁZQUEZ, Lois: Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López. BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: *Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)*. BUJÁN OTERO, Patricia: *El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto*. RUÍZ LEIVAS, Cristóbal; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A.: “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 5, 2003

RECADÁDIVA. VÁZQUEZ SACO, Francisco: *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; Mª Carmen Paz Roca.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 6, 2004

ESTUDOS. CATALÀ GUITART, Dolors: “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán”. CONDE TARRÍO, Germán: “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refranceiros galegos”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Explicitación e implicitación fraseolóxica. Notas galegas”. GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María: “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego”. GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada”. GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina: “Aplicación da teoría de modelos semánticoestruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”. LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo: “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica”. MELLADO BLANCO, Carmen: “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienco a través da súa monografía *Fraseoloxía Eslava* (1980/trad. 2000). MORVAY, Károly: “Notas sobre fraseoloxía comparada”. MORVAY, Károly: “Por unha metafraseografía peninsular”. PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETAÑA, José Manuel: “Extracción automática de colocacións e modismos”. PAZ ROCA, Mª Carmen: “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego *caer* e o correspondente inglés *to fall*”. SEVILLA MUÑOZ, Julia: “O concepto *correspondencia* na tradución paremiolóxica”. SOTO ARIAS, Mª do Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Aplicacións didácticas dos refráns”.

RECADÁDIVA. PAZ ROCA, Mª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco”.

RECENSIÓNS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: *As locucións verbais galegas* (Jorge Leiva Rojo). CARBONELL BASSET, Delfín: *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)* (Ana García Lozano). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: *La phraséologie du français* (María Álvarez de la Granja). MELLADO BLANCO, Carmen: *Fraseologismos somáticos del alemán* (Cristina Veiga Novoa). RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda: *Pequeno refraneiro alemán-galego* (Cristina Veiga Novoa).

NOTICIA DE TRABALLOS FRASEOLÓXICOS FEITOS EN GALICIA DENDE O ANO 2000 E QUE ESTÁN INÉDITOS, EN PRENSA OU AÍNDA EN ELABORACIÓN.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 7, 2005

ESTUDOS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval”. BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela: “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación”. CARBONELL BASSET, Delfín: “O clixe e a fraseoloxía tópica española”. CONCA, María: “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura”. GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Castelán *a becho*, galego *a eito*: dúas locucións de diferente fortuna”. JORGE, Guilhermina: “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica”. KÓTOVA, Marina: “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía”. MOGORRÓN HUERTA, Pedro: “As locucións verbais nos dicionarios”. MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María: “Notas para unha análise comparativa das nocións de *restrición léxica* e *colocación*”. PEREIRA GINET, Tomás: “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés”. PÉREZ MARTÍNEZ, Herón: “Os ditos do *Diccionario de mejicanismos* de Santamaría”. RÍO CORBACHO, Pilar: “O *refrán meteorolóxico*: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación”. WIRRER, Jan: “*Wat mehr regelt en Gesett*. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada”. ZULUAGA OSPINA, Alberto: “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos”.

RECADÁDIVA. BARBEITO LORENZO, María Dolores: “Frases feitas do Concello das Neves”.

RECENSIÓNS. BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I.: *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (“Dicionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas”) (Ekaterina Guerbek). BOSQUE MUÑOZ, Ignacio: *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo* (María Isabel González Rey). CASTRO OTERO, Salvador et alii: *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. COUCEIRO, Xosé: *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]* (Xesús Ferro Ruibal). IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio: *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos* (Patricia Buján Otero). RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel: *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniça. Memorias*. RODRÍGUEZ VIDA, Susana: *Diccionario temático de frases hechas* (Carmen Mellado Blanco). SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino: *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles* (Luis González García).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 8, 2006

ESTUDOS. ACUÑA, Ana: “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas”. ALONSO RAMOS, Margarita: “Entón, zé unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións”. BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitriy: “Tesouro de

fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico”. BLANCO ESCODA, Xavier: “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?”. GARCÍA-PAGE, Mario: “O acrónimo fraseolóxico”. GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia paras as linguas”. KLEIN, Jean René: “Problemas relacionados coa determinación da forma ‘canónica’ nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)”. NOGUEIRA SANTOS, Antonio: “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato dog/cat*”.

RECADÁDIVAS. FERRO RUIBAL, Xesús: “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas”. FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina: “*Pemias selectas*. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópiz Méndez”. LÓPEZ BARREIRO, Margarita: “Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)”.

RECENSIÓNS. ALMELA, R.; RAMÓN, E; WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano* (Carmen Mellado Blanco). DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E.: *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives* (Cristina Veiga Novoa). LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología* (Leopoldo Cañizo Durán). MIEDER, Wolfgang: *Proverbs: a handbook* (Xesús Ferro Ruibal).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 9, 2007

ESTUDOS. ARES LICER, Elisabete: “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”. CHACOTO, Lucília: “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español”. CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto: “Comparación das pemias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno”. FERRO RUIBAL, Xesús: “*Cando chove e dá o sol...* ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?”. GARGALLO GIL, José Enrique: “*Garda o teu saio para maio*. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns”. HEINEMANN, Axel: “La langue dans la langue: O tratamento metalexiconográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España”. MANSILLA, Ana: “A fraseoloxía da música na vida cotiá. Un estudo contrastivo (alemán - español)”. MASIULIONYTĖ, Virginija; ŠILEIKAITĖ, Diana: “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana”. NOGUEIRA SANTOS, António: “Fraseoloxía comparada — hendiade en inglés e portugués”. PIIRAINEN, Elisabeth: “Locucións espalladas por Europa e máis alá”. SCHEMANN, Hans: “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego”. SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Do *verbo antigo* en Johan Garcia de Guilhade”.

RECADÁDIVAS. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “108 fórmulas galegas”. PAZ ROCA, Mª Carmen: “Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco”.

RECENSIÓNS. ALONSO RAMOS, Margarita (ed.): *Dicionarios y Fraseología* (Cristina Veiga Novoa). ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela: *Portugiesische Redewendungen* (Carmen Mellado Blanco). LURATI, Ottavio: *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee* (Xesús Ferro Ruibal). PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca: *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)* (Mª Isabel González Rey). SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L.: *Diccionario Idiomático Portugués-Alemão*; SCHEMANN, H.: *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*; SCHEMANN, H.; DIAS, I.: *Diccionario Idiomático Portugués-Alemão* (Isabel Giráldez Arias).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 10, 2008

ESTUDOS. ÁNGELOVA NÉNKOVA, Věselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos: “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas”. BRUMME, Jenny: “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica”. CATALÀ GUITART, Dolors: “Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario”. CORVO SÁNCHEZ, Mª José: “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran”. ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier: “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura”. ETTINGER, Stefan: “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación”. GONDAR PORTASANY, Marcial: “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos *dicta* populares sobre o paseo e a paisaxe”. LACHKAR, Abdenbi: “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para unha identificación das locucións estereotipadas expresivas”. MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn: “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes”. MENAKER, Angelika: “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás”. MOLINA PLAZA, Silvia: “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos”. NOUESHI, Mona: “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo”.

RECADÁDIVAS. FERRO RUIBAL, Xesús: *Refraneiro de Grou (Lobios) recolleito por Bieito Fernandes do Palheiro*. PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda: “Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo”.

RECENSIONÍS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología* (Luis González García). CONDE TARRÍO, Germán: *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées* (Emma Mª Salgueiro Veiga). CONDE TARRÍO, Germán: *El componente etnolingüístico de la paremiología* (Cristina Rodríguez Nieto). GONZÁLEZ REY, Isabel: *La didactique du français idiomatique* (Xermán Conde Tarrío). LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario: *Diccionario de fraseología galega* (Xosé María Gómez Clemente). MELLADO BLANCO, Carmen: *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht* (Claudia Herrero Kaczmarek). MELLADO BLANCO, Carmen: *Colocaciones y fraseología en los diccionarios* (Alba Vidal Fernández). NETZLAFF, Marion: *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol* (Mª Isabel González Rey). OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, María Eugénia: *Fraseografía teórica y práctica* (Carmen Mellado Blanco). ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica: *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2* (Paula Quiroga Munguía).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 11, 2009

ESTUDOS. BÁRDOSI, Vilmos: “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán”. BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly: “A fraseoloxía moncadiana”. BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka: “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa”. FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria: “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués”. LASKOWSKI, Marek: “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica”. OLZA MORENO, Inés: “*Habla, soy todo oídos*. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español”. QUITOUT, Michel: “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía”. RÍO CORBACHO, Mª Pilar: “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía”. SARDELLI, Mª Antonella: “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano”. SOTO ARIAS, Mª Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis:

“Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas”. TORRENT-LENZEN, Aina: “Lema, categoría e definiens na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán”.

RECADÁDIVAS. FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando: *Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)*. HERMIDA ALONSO, Anxos: “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)”. PRIETO DONATE, Estefanía: “Refranceiro escolar galego do cambio de milenio”.

RECENSIÓNS. GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario: *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones* (Carmen Mellado Blanco). GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel: *Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas* (Claudia Herrero Kaczmarek). LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia: *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007* (Vanessa Fernández Pampín). MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher* (Patricia Buján Otero). SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús: *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán* (Mª Isabel González Rey). SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso* (Germán Conde Tarrío).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 12, 2010

ESTUDOS. BALÁZS, Géza: “Panorama da fraseoloxía húngara”. BÁRDOSI, Vilmos: “Michel Bréal e Charles Bally, dous precursores da fraseoloxía moderna”. CAJARAVILLE ARAÚJO, Héctor: “A manipulación das expresións fixas nos titulares da prensa gratuíta: *De Luns a venres*”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Dentes e moas na fraseoloxía galega”. FIEDLER, Sabine: “Fraseoloxía do Esperanto”. INESTA MENA, Eva Mª: “Didáctica das expresións idiomáticas dende un enfoque plural: imaxes e emocións na aula de lingua estranxeira”. MARTÍNEZ BLANCO, Xulián; VEIGA ALONSO, Serxio: “Fraseoloxía galega de peixes e outros animais mariños”. ODRIOZOLA PEREIRA, Juan Carlos; ONDARRA ARTIEDA, Ainara: “Conectores, gramaticalización e polaridade: o caso de *ere* ‘tamén’ na lingua vasca”. PASTOR LARA, Alejandro: “Unidades fraseolóxicas especializadas e tradución”. PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada: “Información superflua da orixe pragmática na definición lexicográfica das locucións verbais”. RECIO ARIZA, Mª Ángeles: “O emprego da fraseoloxía como recurso específico na publicidade”. SILVA LÓPEZ, Martina: “Símbolos nos fraseoloxismos con nomes de animais en alemán e español”. SANROMÁN VILAS, Begoña: “Unidades fraseolóxicas na sección de agradecementos dos escritos académicos”.

RECADÁDIVAS. GROBA BOUZA, Fernando: “*A cabalo regalado non se lle mira o dente*. Compilación da fraseoloxía equina actual”. GONZÁLEZ GUERRA, Anxo: “Fraseoloxía e paremioloxía de Pilar Guerra (Trasar, Carballedo, Lugo)”. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “120 locucións verbais galegas”.

RECENSIÓNS. BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía* (María Isabel González Rey). CORTIZAS, Antón (2010): *Ao pé da Laxa da Moa. Literatura de tradición oral de Carnota* (Cristina Rodríguez Nieto). DOBROVOL'SKIJ Dmitrij; PIIRAINEN Elisabeth (2009): *Zur Theorie der Phraseologie - Kognitive und kulturelle Aspekte*. (Martina Silva López). GONZÁLEZ RADÍO, Vicente (2007): *Comunicación e interpretación de la vida en el refranero* (Xacinta Varela Martínez). MELLADO, Carmen; BUJÁN, Patricia, HERRERO, Claudia; IGLESIAS, Nely; MANSILLA, Ana (eds.) (2010): *La fraseografía del S. XXI. Nuevas*

propuestas para el español y el alemán (M. Carmen Losada Aldrey). RÍO CORBACHO, María Pilar (2010): *El refranero y el santoral. Un santo y un refrán para cada día*. (Xesús Ferro Ruibal).

NOVAS E ÍNDICES

Cadernos de Fraseoloxía Galega 13, 2011

ESTUDOS. AGUILAR RUIZ, Manuel José: “Coñece-lo mundo baixomedieval hispánico a través dos seus refráns: *Los refranes que dicen las viejas tras el fuego*”. DETRY, Florence: “Do literal ó figurado: descodifica-las expresiões idiomáticas na clase de LE”. FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva: “Refráns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Álvaro Cunqueiro e a paremioloxía”. GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Fraseoloxismos e lingua figurada. As persoas vistas como obxectos ou máquinas”. GROBA BOUZA, Fernando: “*Onde hai eguas, poldros nacen*. A realidade vista dende os equinos”. HERRERO KACZMAREK, Claudia: “O encontro e o desencontro expresado a través dos fraseoloxismos do campo cognitivo FALAR”. LAREO, Inés: “Colocaciões con make, take e do + nome nun corpus do século XIX de textos ingleses científicos e literarios escritos por mulleres”. MONTES LÓPEZ, María: “Consideraciões sobre a didáctica da fraseoloxía italiana a estudantes galegófonos”. PIIRAINEN, Elisabeth: “Ditos espallados por Europa e máis alá dela: O substrato máis antigo do ‘Lexicon of Common Figurative Units’”. RÍO CORBACHO, María Pilar: “BADARE: A personificación nos espazos de tempo”. RUIZ QUEMOUN, Fernande: “O espazo da tradución das expresiões idiomáticas na clase de FLE (Francés como lingua estranxeira)”. SOTO ARIAS, María Rosario: “Interacciões verbais entre rapaz-adulto ou rapaz-razap. Contribución á fraseoloxía”.

RECADÁDIVAS. DOMÍNGUEZ RIAL, Evaristo: “Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)”.

RECENSIÓN. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective* (Xacinta Varela Martínez). CONDE TARRÍO, Germán (ed) (2008): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas* (Xacinta Varela Martínez). GONZÁLEZ REY, Isabel (Ed.) (2007): *Les expressions figées en didactique des langues étrangères. Las expresiones fijas en la didáctica de las lenguas extranjeras* (Xacinta Varela Martínez). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (dir.) (2007): *Adquisición de las expresiones fijas. Metodología y recursos didácticos. Idioms acquisition. Methodology and didactic Resources* (Xacinta Varela Martínez). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation* (Emma Mª Salgueiro Veiga). GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2010): *Paremiologia romance. Los refranes meteorológicos*. (Xesús Ferro Ruibal). GARGALLO GIL, José Enrique (coord.) (2011): *I proverbi meteorologici. Ai confini dell'Europa romana* (Xesús Ferro Ruibal). LUQUE NADAL, Lucía (2010): *Fundamentos teóricos de los diccionarios lingüístico-culturales. Relaciones entre fraseología y culturología* (M. Carmen Losada Aldrey). PENA, Xosé A. (2011): *Diccionario fraseológico bilingüe castelán-galego* (Mª do Rosario Soto Arias). PTASHNYK, Stefaniya; HALLSTEINSDOTTIR, Erla; BUBENHOFER, Noah (2010): *Korpora, Web und Datenbanken. Computergestützte Methoden in der modernen Phraseologie und Lexikographie. Corpora, Web and Databases. Computer-Based Methods in Modern Phraseology and Lexicography* (Carmen Mellado Blanco).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Cadernos de Fraseoloxía Galega 14, 2012

ESTUDOS. AUGUSTO, Mª Celeste: “Os enunciados (implicitados) de sabedoría no dicionario bilingüe conservan realmente a súa ‘saboría’? BIOSCA POSTIUS, Mercè e MORVAY, Károly: “A fraseoloxía moncadiana, 2.” BRUNETTI, Simona: “Fraseoloxía e superstición.

Usos e costumes comparados de dous pobos”. BUJÁN OTERO, Patricia: “*Pataqueiras e Radieschen*: fraseoloxía da morte en alemán e galego”. FERRO RUIBAL, Xesús e VARELA MARTÍNEZ Xacinta: “Fraseoloxía e paremioloxía galega no P: “Sarmiento”. HOLTZINGER, Herbert: “*Unikale Elemente*. Apuntamentos sobre as palabras ligadas fraseoloxicamente do alemán actual”. MONTORO DEL ARCO, Esteban: “Luis Montoto y Rautenstrauch (1851-1929), fraseólogo”. OLZA MORENO, Inés: “*Fijo que este artículo te gustará*” o emprego dalgúns fraseoloxismos pragmáticos na linguaxe xuvenil do español e do inglés”. ROBLES I SABATER, Ferran: “As locucións marcadoras de reformulación con *decir, dir, sagen*”. UGARTE BALLESTER, Xus: “A aldraxe proverbial da preguiza nas dúas versións españolas de *The Way to Wealth* de Benjamin Franklin”. VULETIĆ, Nikola: “Os ditos do derradeiro en falar: notas de fraseoloxía dálmata”.

RECADÁDIVAS. CASTRO OTERO, Salvador e outros: “Outros lances nos laños do Morrazo. Nova recollida de unidades fraseolóxicas”. CERVÍÑO FERRÍN, M.ª Victoria: “Frases feitas de Sebil, 1”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Fraseoloxía e paremioloxía galega anotada por José Pérez Ballesteros (1833-1918)”.

RECENSIONS. BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*. (Xesús Ferro Ruibal). BARSANTI, Mª Jesús (2011): *Los refranes en la traducción de El Quijote de Ludwig Tieck. Estudio paremiológico contrastivo español-alemán*. (Nelly Iglesias). BERMUDEZ BLANCO, Manuel e CID FERNÁNDEZ Alba (2011-2012): *Fraseoloxía Visual (Galega) 1* (21.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 2* (30.12.2011); *Fraseoloxía Visual (Galega) 3* (10.9.2012). (Xesús Ferro Ruibal). DOYLE, Charles Clay (2012): *Doing Proverbs and Other Kinds of Folklore. Philological and Historical Studies. Vermont: Proverbium e The University of Vermont*. (Rebeca Lema). LOSADA ALDREY, M. Carmen (2011): *El español idiomático da juego. 150 fraseologismos con ejercicios*. (Nely M. Iglesias Iglesias). MARTINO RUZ, Xandru (2008): *Refraneru temáticu asturianu*. (Xacinta Varela Martínez). MIEDER, Wolfgang (2012): *International Bibliography of Paremiography. Collections of Proverbs, Proverbial Expressions and Comparisons, Quotations, Graffiti, Slang and Wellerisms*. (Xesús Ferro Ruibal). MOGORRÓN HUERTA, e MEJRI, Salah: *Opacidad, idiomatichidad, traducción - Opacité, idiomatichité, traduction*. (Juan Antonio Albaladejo Martínez). OLZA MORENO, Inés (2011): *Corporalidad y lenguaje. La fraseología somática metalingüística del español*. (M. Carmen Losada Aldrey). PÀMIES I RIUDOR, Víctor (2012): *En cap cap cap. Diccionari de dites i refranys sobre el cap*. (Xus Ugarte Ballester). PÀMIES I RIUDOR, Víctor: vpamies.dites.cat refranyer.dites.cat biblioteca.dites.cat diccionari.blogspot.com didactica.dites.cat tematic.dites.cat polsim.dites.cat frasesfetes.dites.cat enciclopedia.dites.cat etimologies.dites.cat conferencies.dites.cat topica.dites.cat nuls.dites.cat cap.dites.cat. (Joan Puigmalet). PIIRAINEN Elisabeth: *Widespread Idioms in Europe and Beyond. A Cross-linguistic and Cross-cultural Research Project*. (Xesús Ferro Ruibal). HANS SCHEMANN (2012): *Synonymwörterbuch der deutschen Redensarten. 2. Auflage, erweitert um eine Einführung in die 'Synonymie und Idiomatik'. Unter Mitarbeit von Renate Birkenbauer*. (Carmen Mellado Blanco).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Cadernos de Fraseoloxía Galega 15, 2013

ESTUDOS BEVILACQUA, Cleci Regina. “O proxecto ‘Combinacións léxicas especializadas’ (Projecom)”. CERRADELO, Silverio e VALLS, Esteve. “Achea fraseolóxica para un diccionario bilingüe galego-catalán catalán-galego”. CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto. “Na procura do mínimo paremiolóxico grego”. FERRO RUIBAL, Xesús. “*Ser ~ parecer ~ hacerse de Angrais*. Relacións de clase e caducidade fraseolóxica en estereotipos de ignorancia e indiferenza”. LEIVA ROJO, Jorge. “Procedementos de tradución de locucións adverbiais no rexistro

coloquial (italiano, alemán, español): estudo dun caso”. MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel. “A distinción entre conxuncións e conectores discursivos e a súa manifestación fraseolóxica”. NAVARRO, Carmen e DAL MASO, Elena. “Análise culturolóxica da metáfora plantosémica en español e italiano”. NÚÑEZ ROMÁN, Francisco. “Diatopía, variabilidade e sinonimia en fraseoloxía”. RAMOS SANUDO, Ana María. “Achegamento á fraseoloxía do “dicir” en francés”. RUIZ MARTÍNEZ, Ana María. “Sobre a marcación diafásica das locucións en español”. SEVILLA MUÑOZ, Julia e GARCÍA YELO, Marina. “A elaboración dun corpus paremiolóxico por francófonos nativos”. SOTO ARIAS, Mª Rosario. “Notas para un estudo dos refráns haxiocronolóxicos”. STROHSCHEN, Carola. “A fraseodidáctica nos materiais para o ensino do alemán como lingua estranxeira”. TIMOFEEVA, Larissa. “Fraseodidáctica: a fraseoloxía para a didáctica”. VELASCO MENÉNDEZ, Josefina. “Breve ensaio histórico do estudo da fraseoloxía rusa (dende os seus inicios ata mediados da segunda metade do s. xx)”.

RECADÁDIVAS. CERVIÑO FERRÍN, M.ª Victoria. “Fraseoloxía e paremioloxía de Sebil, 2”. MARTÍN SEIXO, Ramón Anxo. “*Perdóolle o mal que me fai polo ben que me sabe*. Unha aproximación aos campos semánticos da comida e da bebida na fraseoloxía galega” RUBINOS CONDE, Miguel. “*Da roda para a piola*: refráns e frases do sur de Galicia”.

RECENSIÓNS. BÁRDOSI, Vilmos e GONZÁLEZ REY, María Isabel (2012): *Dictionnaire phraséologique thématique français-espagnol. Diccionario fraseológico temático francés-español*. (Károly Morvay). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2012): *Unidades fraseológicas y TIC..* (Vanessa Fernández Pampín). KONECNY, Christine (2010): *Kollokationen, Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele*. (Simona Brunetti). MOGORRÓN HUERTA, Pedro e MEJRI, Salah (2012): *Lenguas especializadas, fijación y traducción* (Paola Masseur). MORVAY, Károly (2006): *Els bons usos es perden. Petit Dictionari Fraseològic Cerdanà*. (Xesús Ferro Ruibal). NAVARRO, Carmen (2008): *Aspectos de fraseología contrastiva español-italiano*. (Carmen Mellado Blanco). PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2012): *Gramática y semántica de las locuciones*. (María Álvarez de la Granja). ROBLES I SABATER, Ferrán (2010): *Aspectes de fraseología contrastiva alemany-català: fraseologismes de la producció verbal*. (Ana Mansilla Pérez). SCHEMANN, Hans, MELLADO BLANCO, Carmen, BUJÁN, Patricia, IGLESIAS, Nely, LARRETA, Juan P, MANSILLA, Ana (2013): *Idiomatik Deutsch-Spanisch*. (Noelia Surribas Díaz). VICENTE LLAVATA, Santiago (2011): *Estudio de las locuciones en la obra literaria de Don Íñigo López de Mendoza (Marqués de Santillana)*. *Hacia una fraseología histórica del español*. (Luis González García).

NOVAS.

ÍNDICES TEMÁTICO E GLOBAL

Anexos de Cadernos de Fraseoloxía Galega

Anexo 1, 2007

RECADÁDIVA. VENTÍN DURÁN, José Augusto: *Refraneiro de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.

4. Procedencia dos 155 autores de Cadernos de fraseoloxía Galega

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA 13 ANOS - 155 AUTORES DE 22 PAÍSES		
A	Universität Salzburg	Heinemann, Axel
	Universität Wien (Universidade de Viena)	Torrent-Lenzen, Aina
B	Université Catholique de Louvain	Klein, Jean René
BR	Universidade Federal do Rio Grande do Sul	Bevilacqua, Cleci Regina.
D	Fachhochschule Köln (Universidade de Ciencias Aplicadas de Colonia)	Torrent-Lenzen, Aina
	Geisteswissenschaftliches Zentrum. Universität Leipzig	Fiedler, Sabine
	Universität Bielefeld	Wirrer, Jan
	Universität Tübingen	Zuluaga Ospina, Alberto
	Universität Augsburg	Ettinger, Stefan
	Steintfurt	Piirainen, Elisabeth (2)
	Technische Universität Dresden	Brunetti, Simona (2)
E	Universidade da Coruña	Alonso Ramos, Margarita
		González García, Luis (7)
		Lareo, Inés
	Universidade de Santiago de Compostela	Cajaraville Araújo, Héctor
		Conde Tarrío, Germán (3)
		Fernández Pampín, Vanessa (2)
		Gondar Portasany, Marcial
		González Rey, M ^a Isabel (8)
		Herrero Kaczmarek, Claudia (3)
		Losada Aldrey, M. Carmen
		Mellado Blanco, Carmen (9)
		Muñiz Álvarez, Eva María
		Pastor Lara, Alejandro
		Río Corbacho, M ^a Pilar (3)
		Silva López, Martina (2)
	Instituto da Lingua Galega Centro de Linguas Modernas	Álvarez de la Granja, María (4)
		Guerbek, Ekaterina (2)
		Losada Aldrey, M. Carmen (2)
		Vlasáková, Katerina
	Universidade de Vigo	Acuña, Ana
		Ares Licer, Elisabete
		Buján Otero, Patricia (3)
		Corvo Sánchez, M ^a José
		Gómez Clemente, Xosé María (2)
		Pereira Ginet, Tomás
	Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades	Beloso Gómez, Josefa
		Buján Otero, Patricia (2)
		Cañizo Durán, Leopoldo
		Ferro Ruibal, Xesús (27)
		García Lozano, Ana
		Giráldez Arias, Isabel (3)

	Groba Bouza, Fernando
	Lema Martínez, Rebeca
	Paz Roca, Mª Carmen (3)
	Prieto Donate, Estefanía
	Rodríguez Añón, Marta
	Rodríguez Nieto, Cristina (2)
	Salgueiro Veiga, Emma Mª (2)
	Surribas Díaz, Noelia
	Varela Martínez, Xacinta (7)
	Veiga Novoa, Cristina (5)
	Vidal Castiñeira, Ana (6)
	Vidal Fernández, Alba
I.E.S. Eusebio da Guarda. A Coruña	Soto Arias, Mª do Rosario (7)
I.E.S. María Soliño. Cangas do Morrazo	Castro Otero, Salvador
	Durán Paredes, Lucía
	González Barreiro, Xosé Manuel
	Harguindey Banet, Henrique
	Martínez García, Xosé
	Rocamonde, Ramón
I.E.S. Sánchez Cantón. Pontevedra	González Guerra, Anxo
C.E.I.P. Bormoio-Agualada	Domínguez Rial, Evaristo
C.E.I.P. de Sillobre	Salgueiro Veiga, Emma Mª
Escola Oficial de Idiomas. Pontevedra	Cervino Ferrín, M.ª Victoria (2)
Escola Oficial de Idiomas. Vigo	Barbeito Lorenzo, Mª Dolores
	Hermida Alonso, Anxos
	López Barreiro, Margarita
	Martínez Blanco, Xulián
	Martins Seixo, Ramón Anxo (4)
	Penín Rodríguez, Dorinda
	Veiga Alonso, Serxio
Escola Oficial de Idiomas. Vilagarcía	Paz Roca, Mª Carmen
Lugo (A Mariña)	Rivas, Paco
	Rubinos Conde, Miguel
Madrid	Carbonell Basset, Delfín
Ourense	Eiroa García-Garabal, Juan A.
	Ruiz Leivas, Cristovo
Ponteareas. Pontevedra	Groba Bouza, Fernando (2)
Santiago de Compostela	Veiga Novoa, Cristina
Revista Estudios (Madrid)	Vázquez, Lois
Euskal Eriko Unibertsitatea (Universidade do País Vasco)	Echevarría Isusquiza, Isabel
	Arbulu, Aguirre, Javier
	Odriozola Pereira, Juan Carlos
	Ondarra Artieda, Ainara
INS Estany de la Ricarda (El Prat de Llobregat)	Puigmalet, Joan
Universitat d' Alacant	Mogorrón Huerta, Pedro
	Ruiz Quemoun, Fernande
	Timofeeva, Larissa.

	Universidad de Alcalá	Penadés Martínez, Inmaculada
		Martí Sánchez, Manuel
		Ruiz Martínez, Ana María
	Universitat Autònoma de Barcelona	Blanco Escoda, Xavier
		Català Guitart, Dolors (2)
	Universidad Complutense de Madrid	Sevilla Muñoz, Julia (2)
		Sardelli, Mª Antonella
	Universidad Europea de Madrid	Detry, Florence
	Universidad Pontificia de Comillas	García Gyelo, Marina
	Universitat de Barcelona	Gargallo Gil, José Enrique
	Universitat de Girona	Detry, Florence
	Universidad de Granada	Montoro del Arco, Esteban T.
		Pamies Bertrán, Antonio
		Pazos Bretaña, José Manuel
	Universitat de Lleida	Biosca Postius, Mercè (2)
	Universidad de Málaga	Leiva Rojo, Jorge (2)
	Universidad de Murcia	Mansilla, Ana (2)
		Strohschen, Carola
	Universidad de Navarra	Olza Moreno, Inés (2)
	UNED	García-Page, Mario
	Universidad de Oviedo	Iñesta Mena, Eva Mª
	Universidad Politécnica de Madrid	Molina Plaza, Silvia
	Universitat Pompeu Fabra	Brumme, Jenny
	Universidad de Salamanca	Fernández Álvarez, Eva
		Nely M. Iglesias Iglesias (2)
		Recio Ariza, Mª Ángeles
		Velasco Menéndez, Josefina
	Universidad de Sevilla	Larreta Zulategui, Juan Pablo
		Núñez Roman, Francisco
		Ramos Sañudo, Ana María
	Universitat de València	Conca, Maria
		Aguilar Ruiz, Manuel José
		Holzinger, Herbert J.
		Robles i Sabater, Ferran
	Institut Interuniversitari de Llengües Modernes Aplicades de la Comunitat Valenciana	Holzinger, Herbert J.
	Universidad de Valladolid	Ángelova Nénkova, Véselka
		González-Espresati, Carlos
		Quiroga Munguía, Paula
	Universitat de Vic	Ugarte Ballester, Xus
EG	Universidade do Cairo	Noueshi, Mona
F	CPST- Université de Toulouse - Le Mirail	Quitout, Michel
FIN	Helsingin Yliopisto (Universidad de Helsinki)	Sanromán Vilas, Begoña
GR	Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (Universidade Nacional e Kapodistriaca de Atenas)	Crida Álvarez, Carlos Alberto (2)
HRV	Sveučilište u Zadru	Vuletić, Nikola

HU	Eötvös Loránd Tudományegyetem (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)	Balázs, Géza
		Bárdosi, Vilmos (2)
		Menaker, Angelika
		Morvay, Károly (5)
	Nyugat-magyarországi Egyetem	Balázs, Géza
I	Università degli Studi di Verona	Dal Masso, Elena
		Navarro, Carmen
LT	Universiteto Vilnius	Masiulionytė, Virginija
		Šileikaitė, Diana
MA	Université Ibn Zohr, Agadir	Lachkar, Abdendi
MX	Colegio de Michoacán, México	Pérez Martínez, Herón
NL	Universiteit Utrecht	Augusto, M. Celeste
NO	Norges Handelshøyskole Forsiden (NHH)	Martínez López, Juan A,
	Universitetet i Bergen	Aarli, Gunn
P	Universidade de Lisboa	Jorge, Guilhermina
	Universidade do Algarve	Baptista, Jorge
		Fernandes, Graça
	Universidade do Algarve e Onset-CEL	Chacoto, Lucília
	Universidade de Lisboa	Bojilova Tchobánova, Iovka
	Universidade do Minho	Schemann, Hans
	L2F - Spoken Language Laboratory, INESC-ID Lisboa	Correia, Anabela
	San Pedro de Moel, Portugal	Nogueira Santos, Antonio (2)
PL	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	Grygierzec, Wiktoria
	Uniwersytet Zielonogórski	Laskowski, Marek
RU	Academia Rusa das Ciencias; Universidade Estatal de Moscova	Dobrovol'skij, Dmitrij
	Academia Rusa das Ciencias	Baránov, Anatolij
	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet	Kótova, Marina
RU, D	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet; Institut für Slawistik, Universität Greifswald	Mokienko, Valerii
UK	University of Wolverhampton	Paz Roca, Mª Carmen (2)

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Proceso e condicións de admisión de colaboracións

1. Presentación de colaboracións

1.1. Cadernos de fraseoloxía Galega é unha revista internacional anual de temática fraseolóxica que ten tres obxectivos fundamentais: difundir materiais fraseolóxicos galegos inéditos; contribuír á reflexión sobre o ámbito fraseolóxico de calquera lingua; dar a coñecer os eventos e as publicacións máis importantes verbo da fraseoloxía, moi especialmente da fraseoloxía galega. Esta revista entende o termo **fraseoloxía** nun sentido amplo, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, ós termos compostos sintagmáticos e ás paremias. Consonte estes obxectivos, a revista subdivídese en catro seccións:

Estudos: publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións de corte esencialmente teórico como traballos aplicados (tradución, didáctica, fraseografía...). O corpus de análise pode se-lo repertorio fraseolóxico de calquera lingua e tamén se admite a comparación entre os corpóra de diferentes linguas.

Recadádivas: publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega.

Recensións: publicaranse recensións críticas orixinais de obras recentes de temática fraseolóxica de calquera lingua ou país.

Novas: daranse a coñecer congresos, proxectos, traballos e publicacións (obras recibidas na redacción) que teñan relación co ámbito fraseolóxico. Farase fincapé na difusión de traballos académicos inéditos.

Os artigos que se propoñan para publicar en **Cadernos de fraseoloxía Galega** teñen que ser **orixinais e inéditos**: é dicir, quedan excluídos os publicados anteriormente noutro formato ou idioma e tampouco deben estar postulados ou aceptados para a súa publicación noutra revista.

1.2. A lingua de publicación é a galega seguindo as normas da Real Academia Galega. A revista ofrecerá un servizo gratuito de tradución ó galego para aqueles artigos que resulten admitidos e que estean redactados noutra lingua. Os artigos que cheguen á Redacción poden estar escritos en calquera lingua románica da Península Ibérica, en francés, en italiano ou en inglés.

1.3. **Cadernos de fraseoloxía Galega** editase en papel no último mes do ano. A partir de xullo do ano seguinte, tódolos artigos publicados poden consultarse en PDF en <http://www.cirp.es/>

1.4. Os traballos deben elaborarse sobre as follas de estilo que se poden encontrar en http://www.cirp.es/pls/bdox/inv.cfg_estilo Como se pode comprobar nesa folla de estilo, tódolos artigos deben chegar encabezados por un resumo e palabras clave en galego e en inglés.

A extensión desexable para os artigos da sección **Estudos** é de aproximadamente 3950 palabras (15 páxinas) e a mínima de 1830 palabras (8 páxinas), para as **Recensións** un máximo de 1370 (5 páxinas) e un mínimo de 750 (3 páxinas). Excepcionalmente poden admitirse traballos de maior extensión. No caso das **Recadádivas** recoméndase unha extensión similar á dos Estudos, pero faranse algunhas excepcións en consideración ó carácter do material recollido.

1.5. Os orixinais deberán remitirse en versión electrónica (compatible cos procesadores de texto máis usuais para PC) ó enderezo electrónico **paremias@cirp.es**. No caso de ser preciso, o autor deberá facer chegar á redacción da revista os permisos necesarios que aseguren o respecto á propiedade intelectual na reprodución dos materiais utilizados no artigo. Para tal caso, o enderezo postal é o seguinte **Cadernos de Fraseoloxía Galega. Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Estrada Santiago-Noia, Km. 1 – A Barcia 15896 Santiago de Compostela. Galicia (España)**

1.6. A data límite para o envío de traballos potencialmente publicables no ano en curso é o 1 de marzo. O Consello de Redacción fará unha primeira lectura dos traballos recibidos para determinar se cumpren cos requisitos mínimos para a súa publicación. En caso afirmativo, remitiranse como traballos **anónimos a dúas persoas expertas** (membros ou non do Consello Científico), que deberán emitir **cadanseu informe tamén anónimo** sobre a calidade e a conveniencia da súa publicación. Seguirase nisto un sistema de **dobre anonimato**, polo que nin os avaliadores coñecerán quen é o autor ou autora do traballo nin estes coñecerán a identidade dos avaliadores. Para que o artigo se publique, os dous informes deben ser positivos; no caso de que só unha das avaliacións recomende a publicación, o traballo remitirase a un **terceiro** avaliador e o ditame deste será definitivo. De aceptarse a publicación con reservas, o autor disporá de dúas semanas para presenta-las alegacións ós cambios solicitados ou realizar xa as oportunas modificacións.

En recibindo os traballos modificados, o Consello de Redacción deberá acorda-la súa aceptación ou o rexeitamento definitivo. O último día para notifica-la aceptación ou o rexeitamento dun traballo é, en principio, o 15 de xuño, aínda que, en función da marcha do proceso global de avaliación de traballos, o Consello poderá ampliar esa data.

1.7. O Consello de Redacción só poderá alterar levemente os traballos recibidos; e o obxectivo destas alteracións será o de corrixir erros mecánicos ou lingüísticos.

1.8. Os autores dos traballos publicados recibirán un exemplar da revista e 20 separatas e beneficiaranse ademais da seguinte difusión: tódalas Universidades de España e Portugal e tamén noventa e cinco fraseólogos de Europa, América e África recibirán de maneira gratuíta un exemplar de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, que manterá intercambio con outras publicacións similares. Por parte, *Cadernos de Fraseoloxía Galega* figura en elencos bibliográficos importantes e manteñen hiperenlaces diversas páxinas de referencia, como se especifica na páxina de créditos.

1.9. Condicións de difusión e copyright

Cadernos de fraseoloxía Galega fai dúas edicións: a primeira en **papel** e, seis meses despois, en formato electrónico en **www.cirp.es** (páxina web do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, de Santiago de Compostela).

Ó publicar en **Cadernos de fraseoloxía Galega**, o autor cede tódolos dereitos de explotación do seu artigo ó Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, de Santiago de Compostela, que, coas condicións e limitacións dispostas pola lexislación en materia de propiedade intelectual, é o titular do copyright. Esta titularidade concede ó dito Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades o dereito para todo o mundo a:

- publica-la versión final do artigo na revista e distribuílo e/ou comunicalo publicamente, tanto na revista en si coma noutros medios relacionados, en formato impreso, dixital ou calquera outro que poida inventarse no futuro;
- traducir ou realizar abstracts do artigo e distribuílos e/ou comunicalos publicamente, e autorizar ou ceder a terceiros o mesmo dereito;
- depositar copias ou referencias do artigo en arquivos en liña tanto en plataformas propias do devandito Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades de Santiago de Compostela coma en plataformas de terceiros autorizadas polo devandito Centro.

Pasado un ano da edición en papel os autores, Universidades ou Sociedades Científicas que o soliciten expresamente poderán incluír nos seus repositorios un ou varios artigos sempre que, ademais, cumpran estas dúas condicións:

- que o texto (incluído o formato) sexa exactamente o de **CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA**;
- que sempre estea clara, visible e íntegra a referencia bibliográfica (revista, número, ano, páxinas, ISSN; etc.).

2. Instrucións para revisores

2.1. Obxectivo da revisión.

O obxectivo da revisión é determinar se o artigo avaliado posúe o **interese** e a **calidade** suficientes para ser publicado, con ou sen modificacións, en **Cadernos de fraseoloxía Galega**, ou se pola contra, debe ser rexeitado.

2.2. Enfoques da revisión

2.2.1. Interese temático

Na sección **Estudos** de **Cadernos de fraseoloxía Galega** publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións teóricas como traballos aplicados (tradución, didáctica, historia...). O corpus de análise pode se-lo repertorio fraseolóxico de calquera lingua. Na sección **Recadádivas** publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega. Nos dous casos esta revista entende o termo *fraseoloxía* nun sentido amplo, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, ós termos compostos sintagmáticos, ás fórmulas e ás paremias. Tendo isto en consideración, o revisor deberá indicar se o artigo obedece ou non ós criterios temáticos de publicación.

2.2.2. Calidade

O revisor deberá indicar así mesmo se o artigo reúne os requisitos mínimos de calidade para ser merecente de publicación. A este respecto deberá ter en conta os seguintes aspectos:

Estudos	Recadádivas
- Orixinalidade e relevancia: o autor fai unha achega nova e relevante para o campo investigado?	- Presentación das unidades recollidas: o autor ofrece un criterio organizativo das expresións? As expresións están correcta e sistematicamente lematizadas? No seu caso, as definicións están correcta e sistematicamente presentadas?
- Adecuación da metodoloxía: o autor emprega unha metodoloxía axeitada?	
- Adecuación das conclusións: están plena e axeitadamente xustificadas as conclusións do traballo a partir dos datos expostos?	- Información: o autor ofrece tódolos datos relevantes relativos á recolleita (metolodoxía, coordenadas espazo-temporais, criterios de selección...)?
- Presentación da información: o autor organiza e expón a información axeitadamente?	
- Explotación da bibliografía: o autor emprega para a súa investigación a bibliografía precisa?, é adecuada a discusión bibliográfica?	- Metodoloxía: o autor emprega unha metodoloxía axeitada no que atañe á recolleita e selección das expresións?

2.3 Presentación da revisión

O revisor deberá cubri-lo formulario que acompañará estas instrucións. De acordo co exposto, deberá *indicar* e *xustificar* se o traballo **se axusta ós intereses temáticos da revista**. Só no caso de que a resposta sexa positiva, deberá *indicar* e *xustificar* tamén se o traballo **se axusta ós criterios de calidade da revista**.

Aínda que os criterios de calidade foron desdobrados en varios aspectos, que deben ser atendidos na revisión e comentados no informe, o avaliador poderá organizar libremente a súa exposición. En calquera caso, xustificaranse tódalas apreciacións realizadas, sexan positivas ou negativas. Tamén sería aconsellable que, na súa argumentación, o avaliador diferenciase entre observacións fundamentais e observacións secundarias.

Os comentarios do revisor débense vincular cunha toma de decisión sobre a publicación do traballo. Deste xeito, deberá indicar se o artigo

a) pode publicarse sen modificacións.	c) pode publicarse, pero con modificacións menores
b) non se pode publicar.	d) pode publicarse, pero con importantes modificacións

No caso de que as opcións marcadas sexan c) ou d), o revisor deberá explicar con claridade cales son os cambios que se deben realizar para que o traballo poida ser publicado. Esa explicación deberá ir acompañada da correspondente xustificación ou da correspondente remisión ós comentarios verbo da calidade do artigo.

2.4 Estilo da revisión

O informe debe ser claro e preciso. Rogamos que sexa especialmente nido na exposición dos aspectos que cómpre modificar para que o artigo se poida publicar e que ofrezca a referencia completa de calquera traballo ó que remita.

De por parte, lembrámoslle que un dos obxectivos fundamentais dos procesos de revisión é contribuír a mellora-la calidade dos traballos a través da crítica construtiva e obxectiva. Neste sentido, pregámoslle que atenda a este cualificativo e que evite expresións acerbas que poidan desanima-los autores dos traballos no seu proceso investigador (o revisor debe ter en conta que o artigo podería ser da autoría dun investigador que se está iniciando e que a súa revisión crítica e construtiva pódeo axudar a mellorar ou reconducir aspectos básicos do seu método de traballo).

2.5 Proceso da revisión

O avaliador debe remiti-lo formulario de revisión á Secretaría de Redacción (maria.alvarez.delagranja@usc.es) no prazo máximo de *quinze días* desde a recepción do traballo. Cada artigo será enviado a dous revisores e só en caso de discrepancia entre eles se remitirá a un terceiro, cuxo ditame será definitivo. A Secretaría de Redacción comunicarlles ós autores a aceptación (provisional, isto é, suxeita a modificacións, ou definitiva) das colaboracións ou o seu rexeitamento. A comunicación realizarase mediante un informe razoado elaborado pola Secretaría de Redacción a partir dos formularios entregados polos avaliadores. Eventualmente poderán incluírse estes na súa versión íntegra pero sempre desprovistos de todo elemento textual ou informático que permita identifica-los avaliadores.

Se o traballo resulta provisionalmente aceptado, a Secretaría de Redacción da revista deberá incluír no seu informe unha listaxe coas suxestións dos avaliadores. O autor terá un prazo máximo de quinze días para realiza-las oportunas modificacións ou, no seu caso, as alegacións ós cambios solicitados. A revista, de súa vez, terá un prazo máximo de sete días desde a recepción do traballo modificado, ou das alegacións, para notifica-la aceptación ou o rexeitamento definitivo deste. Puntualmente, a Secretaría de Redacción poderá remiti-lo traballo modificado ós avaliadores para que estes informen sobre a adecuación das modificacións realizadas ós cambios solicitados. Así mesmo, poderán enviarse as alegacións presentadas polo autor para que os avaliadores xustifiquen positiva ou negativamente a súa pertinencia.

O sistema de arbitraje é de dobre anonimato, de xeito que nin os autores dos traballos deben coñece-lo nome dos seus avaliadores nin os avaliadores deben coñece-lo nome dos autores. Por tal motivo, prégase que no informe non se inclúa comentario ningún que poida desvela-la identidade do avaliador.

9 RECURSOS EN LIÑA E 213 PUBLICACIÓNS
DO CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES
1994-2013
Santiago de Compostela

RECURSOS EN LIÑA

Lingüística

ARRECADA: *Servizo de Terminoloxía Galega* (<http://www.cirp.es/rec2/arrecada.html>).
BILEGA: *Bibliografía Informatizada da Lingua Galega* (<http://www.cirp.es/bdo/bil/>).
CODOLGA: *Corpus Documentale Latinum Gallaciae* (<http://balteira.cirp.es/codolga>).
CORGA: *Corpus de Referencia do Galego Actual* (<http://corpus.cirp.es/corgaxml>).
COTOVIA: *Conversor texto-voz* (<http://www.gts.tsc.uvigo.es/cotovia/cotovia.gl.html>).
ES>GL: *Tradutor automático español-galego* (<http://www.xunta.es/tradutor/>).

Literatura

BIRMED: *Bibliografía de Referencia da Lírica Medieval Galego-Portuguesa* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=BIRMED>).
MEDDB: *Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=meddb2>).
DITERLI: *Base de datos do Dicionario de termos literarios (letras A-D) (E-H)* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=DITERLI>).

OBRAS IMPRESAS (I), EN DISQUETE (D), EN CD-ROM (CD) E/OU EN LIÑA (W)

Medio	Título	Nº publ.
Lingüística		
I	<i>Repertorio bibliográfico da lingüística galega (desde os seus inicios ata 1994 inclusive)</i> . Francisco García Gondar (dir.) et alii.	11
I	<i>Euromosaic. Producción e reprodución dos grupos lingüísticos minoritarios da UE</i> . Peter Nelde, Miquel Strubell e Glyn Williams. [Mercedes Penoucos Castiñeiras (trad.)].	22
I, W	<i>Marco Europeo Común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación</i> .	115
I, W	<i>Níveis de competência en lingua galega. Descrición de habilidades e de contidos adaptados ao Marco europeo común de referencia para as linguas (MECRL)</i> . Elvira Fidalgo et alii.	132
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2004)</i> . Francisco García Gondar (dir.) et alii.	144
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2005 e complementos de 2004)</i> . Francisco García Gondar (dir.) e Silvana Castro García.	157
Lingüística: Fraseoloxía		
I, W	<i>Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía</i> .	30
I, W	<i>As imaxes da lingua rusa. Ensaio histórico, etimolóxico e etnolingüístico sobre fraseoloxía</i> . Valerii Mokienko. [Ekaterina Lossik (trad.)].	52
I, W	<i>Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas</i> . Valerii Mokienko. [Ekaterina Guerbek (trad.)].	53

I, W	<i>Aspectos teóricos da fraseoloxía</i> . Anatolij Baránov; Dmitrij Dobrovol'skij. [Fernando de Castro (trad.)]	172
I, W	<i>Refraneiro galego da vaca</i> . Pedro Benavente Jareño e Xesús Ferro Ruibal.	6
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa</i> . Paco Rivas.	54
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego</i> . Xesús Taboada Chivite.	55
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 3. Achegas a un dicionario de refráns galego-castelán, castelán-galego</i> . M ^a do Rosario Soto Arias.	84
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 4. Estudos e recadádinas</i> . VV. AA.	85
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 5. Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral</i> . Francisco Vázquez Saco.	86
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 6, 2004</i> .	107
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 7, 2005</i> .	118
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 8, 2006</i> .	129
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 9, 2007</i> .	146
I, W	<i>Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Anexo 1, 2007 de Cadernos de fraseoloxía galega</i> . José Augusto Ventín Durán.	147
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 10, 2008</i> .	156
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 11, 2009</i> .	174
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 12, 2010</i> .	187
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 13, 2011</i> .	196
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 14, 2012</i> .	202
I	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 15, 2013</i> .	213
Lingüística: Terminoloxía		
I+D	<i>Formulario notarial</i> . Victorino Gutiérrez Aller.	40
I+D	<i>Regulamentos municipais I</i> . Xoaquín Monteagudo Romero.	41
I	<i>Vocabulario multilingüe de organismos acuáticos</i> . Fernando Lahuerta Mouriño e Francisco X. Vázquez Álvarez.	63
I, W	<i>Vocabulario multilingüe de acuicultura</i> . Fernando Lahuerta Mouriño, Francisco X. Vázquez Álvarez e Xosé L. Rodríguez Villanueva.	78
I, W	<i>Dicionario galego de televisión</i> . Edith Pazó Fernández.	117
I, W	<i>O nome e o símbolo dos elementos químicos</i> . M. R. Bermejo, A. M. González-Noya e M. Vázquez.	134
I, W	<i>Glosario de termos para a avaliación de linguas</i> . Alte.	154
I, W	<i>Dicionario galego de recursos humanos</i> . Lucía Dans Álvarez de Sotomayor, Yolanda Maneiro Vázquez e Inés Veiga Mateos.	181
I, W	<i>Dicionario galego de Bioloxía galego-castelán-inglés</i> . J. Gómez Márquez, A. M ^a Viñas Díaz e Manuel González González (coords.).	188
I, W	<i>Dicionario de alimentación e restauración</i> . Manuel González González (coord.)	199
Lingüística: Lexicografía		
I, W	<i>Diccionario Italiano-Galego</i> . Isabel González (dir.) et alii.	64
I, W	<i>O libro das palabras (obra xornalística completa)</i> . Constantino García. [Teresa Monteagudo Cabaleiro e María Carme García Arias (eds.)].	92
I, W	<i>Diccionario Galego-Latino clásico e moderno</i> . Xosé López Díaz.	178
Lingüística: Etnolingüística		
I, W	<i>O libro da vaca. Monografía etnolingüística do gando vacín</i> . Pedro Benavente Jareño, Xesús Ferro Ruibal.	180

Literatura e fontes medievals		
I, W	<i>As Cantigas de Loor de Santa María</i> . Milagros Muíña, Fernando Magán Abelleira e M ^a Xesús Botana Villar.	106
I, W	<i>Cantigas de madre galego-portuguesas. Estudo de xéneros das cantigas líricas</i> . Paulo Roberto Sodré. [Antonio Augusto Domínguez Carregal e Marta López Macías (trads.)].	155
I, W	<i>Cantigas de Santa María, proposta de explotación didáctica</i> . Elvira Fidalgo e Milagros Muíña.	116
I	<i>Cantigas do mar de Vigo</i> . Antonio Fernández Guiadanes et alii.	35
I, W	<i>Carolina Michaëlis e o Cancioneiro de Ajuda, boxe</i> . Mercedes Brea (coord.).	113
I	<i>Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani</i> . Elvira Fidalgo e Pilar Lorenzo Gradín (coords.).	4
I	<i>Livro de Tristán e Livro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario</i> . Pilar Lorenzo Gradín e José António Souto Cabo (eds.).	72
I	<i>Lírica profana galego-portuguesa. Corpus completo das cantigas medievals, con estudio biográfico, análise retórica e bibliografía específica</i> . Mercedes Brea (coord.) et alii.	19
I, W	<i>O cancionero de Pero Meendiz de Fonseca</i> . Laura Tato Fontaiña.	148
I, W	<i>Orixes da Materia de Bretaña (A Historia regum Britanniae e o pensamento europeo do século XII)</i> . Santiago Gutiérrez García.	75
I	<i>Tratado de Albeitaria</i> . José Luís Pensado Tomé (ed.).	105
I, W	<i>Pola melhor dona de quantas fez Nostro Senhor. Homenaxe á profesora Giulia Lanciani</i> . Mercedes Brea (coord.).	165
I	<i>Guía para o estudo da lírica profana galego-portuguesa</i> . Marina Meléndez Cabo, Isabel Vega Vázquez e Esther Corral Díaz (coord.).	182
I, W	<i>Aproximacións ao estudo do vocabulario trobadoresco</i> . Mercedes Brea (coord.).	185
I	<i>Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa</i> . Luís Alonso Girgado (coord.).	39
I	<i>Antoloxía do conto neozelandés</i> . María Fe González Fernández (ed.).	58
I, R	<i>Diccionario de termos literarios. A-D</i> . Equipo Glifo. (Tamén recurso en rede).	38
I, R	<i>Diccionario de termos literarios. E-H</i> . Equipo Glifo. (Tamén recurso en rede).	81
I	<i>Informe de literatura 1995</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	14
I	<i>Informe de literatura 1996</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	25
I, CD	<i>Informe de literatura 1997 (o CD-ROM tamén inclúe os dous informes anteriores)</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	37
I, CD	<i>Informe de literatura 1998 (o CD-ROM tamén inclúe os tres informes anteriores)</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	48
I, CD	<i>Informe de literatura 1999 (o CD-ROM tamén inclúe os catro informes anteriores)</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	62
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2000</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	73
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2001</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	79
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2002</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	93
CD	<i>Informe de literatura 2003</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	109
CD	<i>Informe de literatura 2004</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	119
CD	<i>Informe de literatura 2005</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	135
CD	<i>Informe de literatura 2006</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	145
CD	<i>Informe de literatura 2007</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	159
CD	<i>Informe de literatura 2008</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	173
CD	<i>Informe de literatura 2009</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	179

CD	<i>Informe de literatura 2010</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	194
CD	<i>Informe de literatura 2011</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	203
CD	<i>Informe de literatura 2012</i> . Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et alii.	211
I	<i>Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico</i> . M ^a de los Ángeles Rodríguez Fontela.	18
I	<i>Terra, mar e lume. Poesía de Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croacia, Eslovenia, Macedonia, Montenegro e Serbia</i> . Úrsula Heinze de Lorenzo (intr., selección e trad.).	15
I, W	<i>Clave Orión. Números XII-XIII-XIV-XV</i> . Luz Pozo Garza (ed. e dir.)	164
Literatura: Facsímiles		
I, W	<i>A Gaita Gallega (A Habana, 1885-1889)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.) / 2 ^a ed.: 2006.	51, 122
I	<i>A saudade nos poetas gallegos</i> . Ramón Cabanillas Enriquez e Eladio Rodríguez González. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	65
I+CD, W	<i>Aires d'a miña terra (Bos Aires, 1908-1909)</i> . Carmen Fariña Miranda (ed.).	97
I	<i>Airíños d'a miña terra (A Habana, 1909)</i> . María Cuquejo Enríquez (ed.).	112
I	<i>Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía (A Coruña, 1948 – Vigo, 1956)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	8
I+CD, W	<i>Alma Gallega (Montevideo, 1919-1967)</i> . Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	126
I, W	<i>Arazua (Montevideo, 1929-1930) / Raza Celta (Montevideo, 1934-1935)</i> . Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	125
I	<i>Aturuxo. Revista de poesía e crítica (Ferrol, 1952-1960)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	2
I	<i>Aturuxos</i> . Ramón Armada Teixeiro. [Luís Alonso Girgado (ed.)].	77
I, W	<i>Bobemia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 25 de abril de 1915)</i> . Luís Alonso Girgado (intr.) e Marisa Moreda Leirado (ed.).	152
I, W	<i>Centro gallego (Montevideo, anos 1917-1918, números 1-13)</i> . Luís Alonso Girgado e María Cuquejo Enríquez (eds.).	108
I	<i>Cristal (Pontevedra, 1932-1933)</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	29
I, W	<i>Cultura Gallega (A Habana, 1936-1940) [Facsímile dos anos 1936-1937]</i> . Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	45
I	<i>Doutrina e ritual da moi nobre orde galega do Sancto Graal</i> . Vicente Risco. [Afonso Vázquez-Monxardín Fernández (ed.)].	31
I+CD, W	<i>Eco de Galicia. (A Habana, 1917-1936) [Facsímile dos anos 1917-1918]</i> . María Lojo Abeijón (ed.).	96
CD, W	<i>El gallego. Periódico semanal. Órgano de los intereses de su nombre</i> . Manuel Quintáns Suárez e Marisa Moreda Leirado (eds.).	150
I, W	<i>Eufonia (Buenos Aires 1958-1959)</i> . Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Manuel Quintáns Suárez (eds.).	111
I, W	<i>Galicia. Revista do Centro Galego (Montevideo, 1929, número 151)</i> . María Cuquejo Enríquez (ed.).	114
I, W	<i>Galicia. Revista del Centro Gallego</i> . Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	130
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 1902-1930) [Facsímile dos anos 1904-1905]</i> . María Vilariño Suárez (ed., estudo e índices).	151

I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada. (A Habana, 1902-1930) [Facsímile dos anos 1902-1903].</i>	138
	Luís Alonso Girgado (ed.).	
I+CD, W	<i>Galicia Moderna. Semanario de Intereses Generales (A Habana, 1885-1890).</i>	76
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
CD, W	<i>Galicia Nueva (Montevideo, 1918).</i>	124
	Luís Alonso Girgado (ed.).	
I	<i>Galiza. (Mondoñedo 1930-1933).</i>	42
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I	<i>Gelmírez. Hojas de otoño a primavera (Santiago de Compostela, 1945-1946).</i>	12
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I	<i>La Alborada (A Habana, 1912).</i>	43
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I	<i>La Noche. Suplemento del Sábado (Santiago de Compostela, 1949-1950).</i>	20
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I, W	<i>La Primera Luz. Manuel Martínez Murguía. [Vicente Peña Saavedra e Manuel Fernández González (eds.).]</i>	60
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana 1894-1896).</i>	80
	Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana, 1915).</i>	44
	Luís Alonso Girgado (ed.).	
CD, W	<i>La Unión Gallega.</i>	133
	Manuel Quintáns Suárez (ed.).	
I, W	<i>Mundo gallego. Revista de Galicia en América (Bos Aires, 1951-1952).</i>	142
	Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	
I	<i>Nós. Páxinas gallegas do diario da Cruña 'El Noroeste' (1918-1919).</i>	69
	Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	
CD, W	<i>O Irmandiño. Órgao da Irmandade Galeguista do Uruguai.</i>	177
	Luís Alonso Girgado, Élida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	
I	<i>Plumas e Letras en 'La Noche' (1946-1949).</i>	13
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I	<i>Posío (Ourense, 1945-1946).</i>	9
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I	<i>Posío, Arte y Letras (Ourense, 1951-1954).</i>	17
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
CD, W	<i>Prensa galega en Arxentina (1907-1963): Lar Galician / Alalá / Alborada / Alén Mar.</i>	139
	Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	
I	<i>Resol (Galicia 1932-1936), Bos Aires (1937-1938), Galicia (1990).</i>	28
	Luís Alonso Girgado et alii. (eds.).	
I, W	<i>Sandade (Verba galega nas américas (México, D.F., 1942-1953).</i>	149
	Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	
I, W	<i>Suevia. (Bos Aires, 1913. Revista gallega regionalista) / (Bos Aires, 1916. Revista gallega).</i>	140
	Luís Alonso Girgado (intr.), Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	
I+CD, W	<i>Tapal. Carmen Fariña Miranda (ed.).</i>	88
I+CD, W	<i>Tierra Gallega: Seminario regional ilustrado (Montevideo, 1917-1918).</i>	110
	Carmen Fariña Miranda (ed.).	
I, W	<i>Universitarios. Revista de la F.U.E. (Santiago de Compostela 1932-1933).</i>	123
	María Cuquejo Enríquez e Luís Alonso Girgado (eds.).	
I, W	<i>Yunque. Periódico de vanguardia política.</i>	137
	Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilariño Suárez (eds.).	
CD, W	<i>Escolma de almanaques galegos (1865-1929) [Bos Aires - A Habana - Galicia].</i>	158
	Manuel Quintáns Suárez (ed.).	
I, W	<i>1985. Almanaque gallego. F. Lage e G. Díaz (dirs.) [Manuel Quintáns Suárez, Alexandra Cilleiro Prieto, Élida Abal Santorum e Luís Alonso Girgado (eds.).]</i>	160
I	<i>Lérez. Revista do centro pontevedrés de Bos Aires (1962).</i>	161
	Luís Alonso Girgado (ed.).	

CD, W	<i>Prensa galega da Arxentina (1935-1964)</i> . Luís Alonso Girgado, Élidea Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	162
I, W	<i>Céltiga. Bos Aires (1924-1932)</i> . Revista gallega de arte, crítica, literatura y actualidades. Luís Alonso Girgado, Élidea Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	163
I, W	<i>Soma de caridades por Alvaro Cunheiro e unha carta a Luís Seoane por Santiago Montero Díaz</i> . Luís Cochón e Luís Alonso Girgado (eds.).	189
DVD	<i>Céltiga. 1925-1926</i> . Luís Alonso Girgado, Manuel Quintáns Suárez, Alexandra Cillerio Prieto, Élidea Abal Santorum e Lorena Domínguez Mallo (eds.).	206

Literatura: Narrativa e poesía recuperada

I	<i>A cruz de salgueiro</i> . Xesús Rodríguez López. [Manuel González e María González (eds.)].	23
I, W	<i>A obra narrativa en galego</i> . Manuel Lugrís Freire. [Modesto Hermida García e Xabier Campos Villar (eds.)]. / 2ª edic.: 2006.	57, 121
I	<i>Alíra de Elfe, A Reina Loba e outros relatos</i> . Manuel Lois Vázquez. [Manuel López Vázquez (ed.)].	26
I	<i>As noites no fogar e outros textos</i> . Ángel Vázquez Taboada. [Anxo Tarrío Varela e Alexandra Cabaleiro Carro (eds.)].	70
I	<i>Baixo do alpendre e outros relatos</i> . M. P. Amor Meilán. [Mª Teresa Araujo García (ed.)].	27
I, W	<i>Contos do Turreiro</i> . Avelino Rodríguez Villar [Anxo X. Rajó Pazó (ed.)]	183
I	<i>Escolma</i> . Manuel Martínez Murguía. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	61
I	<i>Escolma</i> . Eladio Rodríguez González. [Constantino García, Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.)].	68
I	<i>Folla Bricia. Poesía galega Completa</i> . Xosé Crecente Vega. [Ricardo Polín (ed.)].	82
I	<i>Gallegada e outros textos en prosa de Valentín Lamas Carvajal</i> . [Rafael Adán Rodríguez (ed.)].	102
I, W	<i>Narradores ocasionais do século XIX (Relato breve)</i> . [Modesto Hermida (coord.)].	101
I	<i>O vento segrel</i> . Augusto Mª Casas. [Luís Alonso Girgado e Carmen Fariña Miranda (ed.)].	83
I, W	<i>Obra galega</i> . Xosé Otero Espasandín. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	128
I	<i>Obra galega</i> . Xulio Sigüenza. [Luís Alonso Girgado e Josefa Beloso Gómez (eds.)].	59
I, W	<i>Obra narrativa en galego</i> . Amador Montenegro Saavedra. [Eulalia Agrelo Costas e Isabel Mociño González (ed., intr. e notas)].	141
I	<i>Obra narrativa en galego</i> . Aurelio Ribalta y Copete. [Mª Eulalia Agrelo Costas (ed.)].	56
I	<i>Obra narrativa en galego</i> . Heracleo Pérez Placer. [Isabel Soto López (ed.)].	34
I	<i>Obra narrativa en galego</i> . Uxío Carré Aldao. [Modesto Hermida García e Mario Romero Triñanes (eds.)].	66
I	<i>Paja brava de El Viejo Pancho e outras obras</i> . José A. Y Trelles. [Gustavo San Román (ed.)].	32
I	<i>Relatos e outras prosas</i> . Roque Pesqueira Crespo. [Mª Teresa Araújo García (ed.)].	71
I	<i>Salayos e outros poemas</i> . Manuel Núñez González. [Amelia Rodríguez Esteves (ed.)].	36
I	<i>Sulco e vento</i> . Alvaro de las Casas. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	95
I	<i>A obra narrativa en galego de Fortunato Cruces</i> . [Mª Vanesa Solís Cortizas (ed.)]	204
I	<i>Poesía galega de Eloy Luís André</i> . [César Camoira Vega (ed.)]	212

Filosofía e ensaio

I	<i>A filosofía krausista en Galicia</i> . Ramón López Vázquez.	3
I	<i>Castelao humorista</i> . Siro López.	16
I, W	<i>Celestino Fernández de la Vega</i> . Pensador do novo galeguismo. Ramón López Vázquez.	143

I	<i>Ética xeral. Ramón del Prado.</i> Ramón López Vázquez.	49
I	<i>Fundamentos antropolóxicos da obra de Castela.</i> Anxo González Fernández.	46
I	<i>Hamlet e a realidade cunqueira.</i> Anxo González Fernández.	10
I	<i>Historia do pensamento antropolóxico en Galicia.</i> Alfredo Iglesias Diéguez.	50
I	<i>O Padre Feixoo, escolástico.</i> Ramón López Vázquez.	7
I	<i>O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André (Do europeísmo ó galeguismo).</i> Ramón López Vázquez.	21
I	<i>Suma da lóxica. Guillermo De Ockham.</i> [Xosé Calviño Pueyo (trad.)].	47
I	<i>Ramón Piñeiro: sobre a saudade e outros temas.</i> Luís Rey Núñez.	94
I	<i>Roberto Nôvoa Santos. (Nova interpretación antropolóxica).</i> Ramón López Vázquez.	99
I	<i>Domingo García-Sabell, fenomenólogo.</i> Ramón López Vázquez	205
Cine		
I	<i>Filmografía galega. Longametraxes de ficción.</i> Ángel Luís Hueso Montón e José M ^a Folgar de la Calle (coords.).	33
I	<i>Filmografía galega. Curtametraxes.</i> Ángel Luís Hueso Montón e José M ^a Folgar de la Calle (coords.).	74
Ramón Piñeiro e Cadernos Ramón Piñeiro		
I	<i>Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos.</i> VV. AA.	1
I	<i>Ramón Piñeiro (video-libro).</i> Carlos Casares Mouríño.	24
I	<i>Conversa con Ramón Piñeiro.</i> Manuel Rico Vereá.	87
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (I).</i> Ramón Piñeiro: dúas lecturas. Anxo González Fernández e Ramón López Vázquez.	89
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (II).</i> Ramón Piñeiro: cronobiografía e cartas. Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	90
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (III).</i> Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro: unha contribución. Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	91
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IV).</i> Ideas sobre a lingua galega na obra de Manuel Murguía. José Ángel García López.	98
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (V).</i> Cartas de Ramón Piñeiro a Ricardo Carballo Calero. Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Carmen Fariña Miranda (eds.).	100
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VI).</i> Idacio Lémico: <i>Chronica (379 – 469).</i> Xoán Bernárdez Vilar.	103
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VII).</i> Antón e Ramón Villar Ponte. Unha irmandade alén do sangue. Emilio Xosé Insua López.	104
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VIII).</i> Diálogos na néboa. Álvaro Cunqueiro e Ramón Piñeiro na xénese da literatura galega de posguerra. Manuel Forcadela.	120
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IX).</i> Sobre o humor de Cervantes no <i>Quixote</i> . Siro López.	127
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (X).</i> A pretensa nostalxia da autoridade (Unha interpretación parcelar d'O porco de pé de Vicente Risco). Alba Martínez Teixeiro.	136
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XI).</i> Cartas a Filgueira Valverde e outros. Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	166
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XII).</i> Cartas de Ramón Piñeiro a José Luís Pensado. Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	167
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XIII).</i> Epistolario de Ramón Piñeiro a Isidoro Millán González-Pardo (1952-1971). Luís Cochón e Miro Villar (ed., intr. e notas).	168
I, W	<i>Homenaxe a Ramón Piñeiro.</i> Alexandra Cilleiro Prieto e Élica Abal Santorum (eds.).	169
I, W	<i>Ramón Piñeiro. Letras Galegas 2009. Ramón Piñeiro na lembranza (catálogo).</i> Siro López.	170

I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XIV). A casa! o val! a patria homilde! Celebración de Uxío Novoneyra (1930 –1999)</i>	175
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XV). Ramón Piñeiro: epistolario lugués.</i>	176
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XVI). I-en todo silencio preguntado. Celebración de Uxío Novoneyra II. Luís Cochón, Luís Alonso Girgado, Alexandra Cillero Prieto e Élidea Abal Santorum (eds.).</i>	186
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XVII. Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro. Luís Alonso Girgado e outros.</i>	190
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XVIII. Cartas de Ramón Cabanillas a Isidoro Millán en modo de antífona. Luís Cochón.</i>	191
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XIX. Homenaxe a Fernández Pérez-Barreiro Nolla. Luís Alonso Girgado, Nicolás Vidal e Alexandra Cillero Prieto.</i>	192
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XX. Álvaro Cunqueiro. Remuíño de prosas. Luís Alonso Girgado, Luís Cochón, Lorena Domínguez Mallo.</i>	195
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXI. Correspondencia habida entre Xosé Mª Álvarez Blázquez e Isidoro Millán González Pardo. X. L. Cochón, Alejandra Cillero Prieto e Lorena Domínguez Mallo.</i>	197
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXII. Correspondencia de Xosé Neira Vilas con Valentín Paz Andrade e Celso Emilio Ferreiro. XXII. Xosé Neira Vilas (ed.)</i>	198
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXIII. Saiban cantos estas cartas viren... Álvaro Cunqueiro e Alberto Casal (1955-1961). Luís Cochón (introducción e edición).</i>	200
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXIV. A luminosa mirada dos ollos Isaac. Isaac DíazPardo. Obra dispersa. Edición e prólogo de Xosé Ramón Fandiño Veiga.</i>	201
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXV. Roberto Vidal Bolaño. Escritos sobre teatro. Xosé Luís Cochón Touriño (ed.) e Lorena Domínguez Mallo (col.)</i>	207
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXVI. Rosalía na cobiça do lonxe. VV.AA</i>	209
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro XXVII. Cartas a Fermín Penzol. Xosé Luís Cochón Touriño (ed.), Lorena Domínguez Mallo (col.) e Anastasio Iglesias Blanco (col.)</i>	210
	Véxase tamén o apartado de Filosofía e Ensaio.	
Outros		
I	<i>Epistolario galego de Miguel de Unamuno. Alexandre Rodríguez Guerra.</i>	67
I	<i>Guía de alimentación. Pedro Benavente Jareño.</i>	5
I	<i>Redes e peixes. Saberes dun mariñeiro. Xavier Rodríguez Vergara.</i>	153
I, W	<i>Escritos sobre Federalismo e Galeguismo. Aureliano Pereira. [Esther Martínez Eiras (trad.)].</i>	131
I, W	<i>Máis aló da nación unificadora: en defensa do federalismo multinacional. Alain Gagnon.</i>	171
I, W	<i>A nacionalización do pasado irlandés (1845 – 1937). Xavier R. Madriñán</i>	184
I, W	<i>A prensa galega de Cuba. Xosé Neira Vilas</i>	193
DVD	<i>Ávaro Cunqueiro (1911-1981). Luís Alonso Girgado e Lorena Domínguez Mallo (Coord.)</i>	208

pan ó caldo. Cabeceira...
otor. Cando os toxos boten uvas.
ar ó peito (a alguén). Chove-lo
ha cousa a galiña morta. Como
alar. Deus é bo pero o demo non
coma tres nun zapato. Estar coma
en Babia. Estar entre o caldeiro
ar sempre dálle que dálle. Estar
za e mercala na praza. Falar do
un buxo. Gañar cos dentes para
reitas a un. Haber mar de fondo.
nunha... Máis se
Mar po... polo ferrado
ra. Ma... Músicos de
he me... on me parece
a. Non... Oír campás
a a auga do mar. Os tempos son
. Pilla-lo aire do morto. Pola fresca.
a porta e a auga na horta. Querer
quisito do galego. Saír dun souto e
s (a alguén). Se o fillo sae ó pai saca
ñores de onte pra acá. Ser coma as
er de casa grande. Ser máis os nenos
er un can merendeiro. Te-la antena
... na Habana. Ter (algo) na

ISSN 1698-7861

9 771698 786002

A cera que vai...
a cera. Andar mal do tellado. Anaar no tren...
moita andada. Aristocracia do pan de millo. Bota
Cambia-los ollos polo rabo. Cambiarlle a auga ó
Canta-lo peixe. Cargar para Navia. Chegarlle o
mar chovido. Chover coma nas películas. Coller
Deus o trouxo ó mundo. Darlle ó trapo. Dar que
é malo. Empreñar do aire e parir do vento. Estar
un can. Estar coma un congro /unha uva. Esta
e a cruz. Estar na aldea e non ve-las casas. E
sempre ó remo. Facer unha América. Falar da
mar e nel non entrar. Falar ó caso. Forte com
comer coas enxivas. Gustarlle as cousas moi
Haber un formigueiro de xente. Ir coma un re
perdeu na guerra de Cuba. Mandar a un a Noia
da Garda. Meter un trifásico. Molla-la pal
Mondoñedo. No tempo de María Castaña. Non
do caso. Non poñe-los ovos todos na mesma ce
e non saber onde as tocan. Ollos verdes co
chegados. Pasa-la Cruz de Ferro. Petar na por
Poñer neve no mes de agosto. Quere-lo sol
atranca-lo ceo coas pernas. Radio Disque. I
meterse noutro. Saírlle o río Anllóns polos ol
de dúbidas a nai. Se-lo negocio da ameixa.
nitas que poñen fóra. Ser da primeira apaña.
... deocer en branco.